MONUMENTA DOMINATIONIS PONTIFICIÆ

SIVE

LEONIS TERTII

EPISTOLÆ

CAROLO AUGUSTO

DIPLOMATA

LUDOVICI, OTTONIS, ET HENRICI

CHARTULA

COMITISSÆ MATHILDÆ

ET CODEX

RUDOLPHINUS

INEDITUS

Chronologia, Dissertationibus, et Notis illustrata

OPERA, ET STUDIO

CAJETANI CENNI

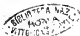
PRÆEUNT PROVINCIALE SÆC. XI. ET XII., ET LIBER CENSUUM GENUINUS

TOMUS SECUNDUS

ROMÆ MDCCLXI

EX TYPOGRAPHIA PALLADIS

EXCUDEBANT NICOLAUS ET MARCUS PALEARINI

Superiorum Facultate

PRÆFATIO

I.

QUÆ de universi Operis Monumentis præfanda erant, initio dixi. Ea propter novam de iisdem præfationem, quod superfluum quidem esset, non instituo. Siquando enim præstantium virorum auctoritate fretus sententiam aliquam minus rectam amplexus fui, ac deinde re penitus explorata deserendam duxi, quod semel, iterumque, ac tertio per me esse factum invenies; rationem quoque audies, cur illorum ab opinione discesserim. At novum constitui Monumentum iis præmittere, quæ altero in hoc volumine continentur: Notitiam videlicet provinciarum Ecclesiæ universæ, & Censualem librum S. Sedis genuinum; ut ipsis manibus teneas, quanta errent via recentiores historici, qui Ludovicianum Diploma commentitium dictitare, ac proinde aliorum, quæ sequuntur, auctoritatem labefactare non sunt veriti. Nova scilicet provinciarum nomina Ludovici tempore fere omnia ignota Sclavoniæ, Hungariæ, Dalmatiæ supra Mare, Histriæ *pariter* supra Mare, Croatiæ, Alamanniæ, Burgundiæ, Marchiæ, Marsiæ, Lombardiæ; *novas utique civitatum appellationes, nova jura S. Sedis tuis oculis subjiciam. Quod sane monumentum pluris faciendum esse puto, quia Sæculi* X. *ac duorum sequentium barbariem, atque inscitiam præsefert; quam quia meliorem locorum, ac rerum notionem exhibeat, quam Geographi posteriores, quorum studio improbo summæque diligentiæ & vetus.*

Notitia Ecclesiæ provinciarum inedita ex Cod. Albiniano.

& nova terrarum orbis descriptio refertur accepta. Aliud etiam non modicum monumento pretium accedit, quod medii ævi Chorographiam Italiæ, quam Anonymus (Script. It. tom. X.) *ex Ludoviciano Diplomate sæpe falsus extudit, non semel, neque obscure emendat, certas minimeque dubias Provinciarum ac Civitatum dispositiones suppeditando. Auctor ejus incertus, dubia etiam ætas; nam per annos fere biscentum vagatur. Quum autem descriptor sit certus, deque hujus ætate dubitari non possit, facili admodum negotio assequimur, quæ earumdem provinciarum dispositio esset Sæculo* XI. *ac sequenti.*

Ex variis notitiis coagmentata sæc. XII. declinante.

II. *Albinus enim vero, de quo alibi sum loquutus* (Præf. n. XXV.) *perspicue testatur, se antiquioribus ex codicibus quidquid posteritati mandavit, desumsisse*: Sollicitus, *inquit*, fui quando, & ubi potui in hoc eodem fasciculo annectere, que cognoveram, vel inveniebam juris esse B. Petri per libros antiquitatum, vel ea, que per me ipsum audivi & vidi a tempore Lucii III. *qui scilicet Pontificatum iniit A.* 1181. *Antiquior autem ex additionibus ab se factis occurrit, quum de Hibernia sermonem habet; sic enim ait*: Tempore Domini Eugenii Pape III. facta est divisio totius Ybernie in quatuor Metropoles per Johannem Paparum presb. Card. S. Laurentii in Damaso Ap. Sedis Legatum. *Itaque libris antiquitatum ante annum* 1145. *quum Eugenius III. factus est Pontifex, existentibus, pauca hæc Albinus adjecit. Isti vero sunt termini, citra quos veniri nefas est: non autem ætas certa cujusvis monumenti, unde sua decerpsit. Qua super re animadverti illud debet, quod suæ is lucubrationi fecit hunc titulum*: Excerptum de historia Ecclesiastica. *Propterea opus variis ex opusculis coagmentatum putari oportet, quod Albinus sua diligentia exegit, nobisque seris posteris commendavit. Idque planissimum per me factum iri confido, ubi ostendero, non unius ætatis, neque unius Auctoris labores excerptos esse, verum ex aliis aliorum temporum Notitiis, quas vocant, iisque non semel inter se pugnantibus, confectum fuisse opus ad medii ævi historiam Ecclesiasticam, præcipue Pontificiam, illustrandam utilissimum; & ad monumenta hujus voluminis asserenda necessarium. Quamobrem ut perspicue, ac distincte de eodem loquar, sex in partes dividendum mihi esse duxi, quas brevi admodum sermone singillatim expendam. Inficetæ Descriptioni Italiæ, quæ iis præmittitur, breves subjiciam notas, magis ne rudis illius ævi (sapit enim Sæculum* X.) *reliquias neglexisse videar, quam ut lectori commodi quicquam afferam; nullam quippe cum sequentibus notitiis convenientiam habet. Ordior ab earum prima.*

III. *No-*

III. *Notitiam hujus similem jampridem edidit Emmanuel a Schelstrate ex Cod. MS. Bibliotheca Regina Suecia cum var. lect. alterius Cod. ejusdem Regia Biblioth.* 1248. (Ant. Eccl. append. p. 649.). *Quo ex utroque Cod. var. lect. apponam. Quid ipse de eadem senserit, non est negligendum:* Codex, *inquit*, ex quo hæc notitia desumpta est, scriptus fuit ante 688. annos, ut patet ex Chronico, quod initio Cod. habetur, & ad annum millesimum desint..... Videtur vero notitia conscripta fuisse post Honorium & Arcadium circa tempus Chalcedonensis Concilii, quo Leo M. Pontificatum obtinebat. Provinciam namque Narbonensem ad Galliam, Tingintanam & Insulas Baleares ad Hispaniam pertinuisse affirmat, quod ultra Leonis M. Pontificatum obtinuisse non puto. *Vir doctus fortasse non sensit, Auctorem in recensendis provinciis, ut plurimum adhæsisse notitiæ Imperii, adeoque Civiles potius provincias, quam Ecclesiasticas descripsisse. Iis vero Ecclesiasticas non fuisse conformes eruditorum neminem latet. Equidem videns, hanc Notitiam, neque omnino Civiles, neque Ecclesiasticas pro iis sæculis, quæ illustranda sunt, continere, eam volens ac lubens procurandam alii, cujus magis intersit, relinquo. Etenim quæ sequuntur notitiæ æque cum ista pugnant, ac cum descriptione Italiæ, quam Albinus loco principe collocavit.*

Descriptio Italiæ iis præmissa, & notitia regionum ac provinciarum orbis abs re nostra sunt.

IV. *Et vero continuo illam sequitur Notitia longe eadem antiquior, divisionis videlicet Galliarum in Gallias & septem provincias. Quam Sirmondus omnium primus in lucem edidit To. 1. Conciliorum Galliæ, & Petrus de Marca* (diss. de Prim. Lugd.), *ac Pagius* (374. n. 11.), *summo uterque studio ac diligentia interpretati sunt.* (*De Schelstratii indiligentia* (Antiq. Eccl. tom 2. p 638.) *non est quid loquar, cui Lugdunensis III. provincia integra excidit*). *Ea scilicet, qualis apud Sirmondum & Pagium visitur, Sæculo quarto declinante conscripta est, ante ipsam Notitiam Imperii. Qualis autem per me nunc primum prodit ex Cod. Albiniano, undecimi Sæculi characteres præsefert: quod eruditis planum fiet, si Germaniæ utriusque Episcopales Sedes suffraganeas considerent. Longum esset, & abs re nostra singillatim omnia expendere, quæ in hac notitia continentur. Nostra interest Provincialis hujus membra detegere, ut singulorum ætate cognita, quidquid scripti hujus Codicis temporibus non convenit, haud Albino vertatur vitio, sed in præcedentium inscitiam rejiciatur, quum vetusta ea monumenta, quæ ipse congessit, aut nulla cum fide, aut cum additionibus mutationibusve aliquibus exscribebantur. Gallicanæ huic antiquissimæ, brevis alia notitia*

Galliarum antiqua xi. sæc. accommodata, atque Hungar. Dalmat. & Croatiæ notitia sæc. xii.

tia subjicitur Hungariæ Regni, quæ XI. *sæculo vetustior dici non potest. Id enim Regnum s. Stephani opera, ineunte eodem sæculo proprios Episcopos obtinuisse, eruditorum neminem præterit. Quin etiam quum videam recenseri Gurcensem Episcopum anno tantum* 1072. *erectum, notitiam in Sæc. XII. tutius rejiciendam esse crediderim. Huic adnectitur Notitia alia longe antiquior; quum Salona erat Metropolis totius Dalmatiæ & Croatiæ: harum siquidem in Regno duæ erant Metropoles anno* 1062. *ut animadvertit Pagius eodem anno* (num. 6.), Spalatensis *quæ Salonitana jampridem excisæ successerat, &* Antibarensis, *quæ Ragusiæ postea suffraganea, tardius honorem pristinum recuperavit.*

Hispan. antiqua ad sæc. XI. aptata. Quæ omnes conferuntur cum notit. sæc. XII.

V *Succedit Chorographicæ utrique notitiæ, extra ordinem hic inserta, antiqua illa celeberrimaque Ecclesiarum Hispaniæ, quæ Wambæ Wisigothorum Regi adscribitur; nulloque hactenus nostratium monumento comprobata fuit. Eadem extat apud Labbeum* (Conc. tom. V. pag. 878.) *sic inscripta*: Divisio terminorum diœcesium & parochiarum Hispaniæ a Wamba Rege facta ex MSS. Ecclesiæ Toletanæ & Eccl Oveten. cujus titulus est Ithacius, in quo historia Regum Vandalorum, & Alanorum in Gallæcia, & postea Suevorum, & demum Gothorum scribitur. *Hanc nostram ineditam cum illa per ocium conferenti planum erit, civitates eodem ordine recenseri, secus autem metropoles; quarum ultima in Wambæ divisione est Narbonensis; heic vero Arelatensis, quod nulla in Notitia unquam legisse me fateor. Præterea Toletano Metropolitæ subditas priores sedes* Oretum, *&* Beatiam *sileri comperiet; inter Hispalensis suffraganeas inveniet* Eliberri, idest Granata; *Emeritensi quatuor Sedes auferri*, Egeditaniam, Conimbriam, Veseum, & Lamecum, *tribuique Bracarensi deprehendet; ac denique Tarraconensis Baleares insulas desiderari percipiet. Hæc vero Hispaniæ e Maurorum manibus magnam partem ereptæ nos admonent, adeoque veteris illius notitiæ in Sæculi XI. extremo, aut initio sequentis descriptæ, quam Albinus in suum Codicem retulit post annos non bene centum. Quæ vero fuerint, quave in regione seu dominatione constitutæ essent Albini ævo provinciæ omnes Ecclesiasticæ, quæ hactenus enumeratæ sunt, colligi potest ex notitia Cœlestino III. conscripta a viro religioso, & Milone ejus Abbate apud Schelstrat.* (Ant. Eccl. tom. 2. pag. 747.) *ex qua subjiciendas mihi esse duxi provincias omnes, alio licet ordine recensitas, Regna semper, aut Principatus indicando, in quibus duodecimo exeunte sæculo existebant. Id profecto & in sequentibus per me fiet, & quidem faciliori negotio. Si enim Angliæ Regnum excipias, provinciarum Notitia*

titiæ tam alte petitæ neque occurrunt, nec poterunt occurrere. Sequentium enim Ecclesiarum fundationes octavo ad summum sæculo fieri cœptas esse constat.

A Polonia regno initium ducit, S. Adalberti prædicatione ad fidem converso ineunte sæculo XI. *In Alemannia tres tantum Metropoles constituit, Bremensem, Magdeburgensem, & Salisburgensem; quatuor enim, Maguntinam, Coloniensem, Trevirensem, ac Tarantasiensem inter septemdecim Galliarum provincias recensuerat, priscum in morem: neque aliæ Metropoles in Alemannia erant. Angliæ vetustis duabus metropolibus Cantuaria, & Eboraco recensitis, Antistites Scotiæ, utpote omnes exemptos, nulli metropolitæ subjicit. Nam usque ad Sixtum IV. Archiepiscopi honorem S. Andreæ Præsul non est assequutus. Prætermitti autem non debet, Scotos Episcopos a Coelestino III. exemptos fuisse anno* 1192. *quod Codicis ætatem demonstrat. Hiberniam a magna Britannia secernit, Metropoleon institutionis ratione habita in Regnis septentrionalibus. Quamvis enim Daniæ Metropolim Urbanus II. instistituisse dicatur, tamen Innocentius III.* (Regest. lib. 1. ep. 419. p. 247.) *Hadriani IV. & Successorum Privilegia tantum memorat; duasque reliquas Eugenius III. instituit anno* 1148. *seu triennii spatio ante ordinationem Hiberniæ, quam idem Pontifex fecit per suum Legatum. Descriptionem quatuor Metropoleon Hiberniæ tunc primum institutarum Ven. Card. Baronius* (1151. n 4.) *vidit in Bibliotheca Vat. cum Ecclesiis singulis unicuique earum subjectis: quam equidem eo lubentius exhibeo, quia ex titulo ipsissimam esse video, quam Albinus accurate in suum Codicem retulit; Magna enim fides monumento isti accedit ex genuinis tabulis Ecclesiæ Romanæ, unde est confectum. Quamobrem de dispositione provinciarum Ecclesiasticarum Italiæ, quæ post Hiberniam enumerantur, satis mihi est subjecisse omnium oculis, qualis erat sæculo* XII. *Perinde est de Orientalibus, quæ ante exitum sequentis sæculi ab immanissimis Christiani nominis hostibus, passæ sunt excidium. De hisce autem ad incitas redactis nonnihil dicendum erit in notis ad Cod. Rudolphinum. Veniendum modo est ad partem alteram monumenti hujus præstantissimi, nempe ad Censualem librum genuinum Ecclesiæ Romanæ, qui Cencio adscribitur.*

Poloniæ Alemanniæ Angliæ Italiæ notitiæ ejusdem sæc.

Quum Cencius de Sabellis erat S. R. E. Camerarius, nam postea Innocentio III. successit Honorii III. nomine, edidit librum Censuum cum hac præfatione, quam posteritati commendavit Baronius (1192. n. 19), *& ego opportune hic exscribam*: Ecclesiæ Romanæ Censuum opus jam retroa-

Cencius Camerarius in librum censuum præfatur.

retroacto tempore a quibusdam aliis ordinatum, cur reordinare opus fuerit, & necesse? Ego Cencius quondam fel. rec. Clementis Papæ III. nunc vero Domini Cælestini Papæ III. Camerarius, sanctæ Mariæ Majoris Canonicus breviter, & aperte respondeo. Quod cum fel. mem. Eugenius I & Hadrianus (*legendum omnino est* Eugenius III. *&* Hadr. IV.) Papa successor ipsius, & quidam alii deinde quædam memorialia semiplena tantum, nec authentice scripta, seu ordinata in scriptis de Censibus redegissent, & posteri, sive successores eorum per Memorialia ipsa, quæ Ecclesiæ vel Monasteria, hospitalia, seu domus Eleemosynariæ (quod ferme idem esse dignoscitur) quæ etiam Civitates, Castella, villæ, vel domus speciales, seu quæ Reges aut Principes in jus admissi, & proprietatem B. Petri, & S R. E. persistentes Censuales esse, vel quantum deberent persolvere, instrui plenarie non valerent, eadem Rom. E. detrimentum incurrebat non modicum, & jacturam. Quod utique comperiens, & videns me de facili posse remedium huic damno præstare, recognoscens etiam personam meam a S. R. E. primis a cunabulis educatam, promotam in omnibus & creatam: vigilanti, atque vehementi meditatione motus census ipsos, sicut in tomis Charticinis, & Voluminibus regestorum antiquorum Pontificum R. E. & modernorum, & aliorum librorum quorumdam, seu memorialium veracium inveni, etsi non omnes producens in medium, certis Regnis, provinciis, Episcopatibus, atque locis a præmissis tantum Patribus sanctis primitus constitutos, in quantum facultas permisit, ut inferius annotabitur, insignivi. Novos census, qui meo tempore in Romana fuerunt Ecclesia constituti, vel amodo statuentur, in hoc volumine studiose depingendos ostendi, ex hoc successoribus mei præstans materiam universis, qualiter de cætero usque ad exitum mundi & census illos describant, qui suis de novo temporibus statuentur. *Velim equidem ista omnia in Cencium convenire, quemadmodum de se ipse testatur, nemine omnium ante hunc diem secus opinante. At præbenda aliquantisper aures sunt Albino sui pariter testi.*

Albinus eumdem librum se scripsisse testatur.

VII. *Patria se Cajetanum esse fatetur, dum Richardi* longo tempore post *Urbevetani Episcopi, liberalium artium magistri, se fratrem fuisse ait, & post mortem avunculi sui monachi, in magisterio adjutorem. Quum autem Richardus frater ejus Episcopatum sit adeptus anno* 1176. *aut sequenti, ut constat ex monumentis ap. Ughellum* (It. Sac. tom. 1. p. 1468.) *ipseque post ea tempora accersitus sit Romam; huc igitur venit* con-

confirmata jam ætate. Vocatus autem in Urbem fuit, quod sui similibus omni tempore contigisse compertum est, fama, ut arbitror, prænunciante indefessa ejus studia. Etenim collegerat novem libris utilia multa ex Patribus & Conciliis, de quibus loquens: Adjunxi, *ait*, quosdam necessarios Canones, quos de diversis Patrum opusculis non omnibus perviis, nec in editione Gratiani redactis, cum labore collegi. *Duos autem libros extremos, decimum & undecimum, confecit Romæ a tempore Lucii III. qui ad summum fastigium est evectus anno* 1181. *Eosque idem auctor tanti faciebat, ut novem præcedentes præ iis contemtui haberet:* Quos, *inquit*, cum componerem, quia pauper erat intelligentia, securius peto super his, & aliis inepte prolatis ab ea legentibus veniam. Omnia supradicta facta fuerunt inconstantis ætatis, & infirmæ scientiæ. Cum autem factus sum vir, meritis peccatorum vocatus sum ad Romanam Ecclesiam, & ex tunc sollicitus fui &c., *ut principio dixi. Hæc Albinus in præfatione Codicis sui, cui titulus:* Incipiunt gesta pauperis Scholaris Albini. *De libro* X. *aliquid cursim delibabo.*

IX. *Orditur a Francorum Regum donationibus, patrimoniis, ac domocultis ex libro Pontificali: deinde lectorem admonet, quod* quæ secuntur, sumpta sunt ex tomis Lateranensis bibliothece, & quoniam quedam propria nomina patrimoniorum in eisdem tomis alia ex toto, alia ex parte nimia vetustate consumpta sunt, in loco proprii nominis vel ex toto, vel ex parte nullatenus legi potuit, appositum est theta, de qua Poeta dicit. Monumenta in libro Censuū extantia collegit ante Cencium.

O multum ante alias infelix littera theta!

Postea vero recenset Patrimonia & Massas sitas in territoriis Lucano, Pisano, Carfagnanæ, Rosellano, cæterasque Censuum acquisitiones usque ad Gregorium VII. Decimi præsertim sæculi, quum Tusculani Comites jus omne S. Sedis usurpasse dicuntur, plura exhibet documenta. Sint instar omnium illud Bonifacii VII pseudopontificis: A. 984. Item in alio tomo ejusdem Cartularii legitur VII. papa Bonifacius locasse Castellum Petram pertusam cum omnibus ei pertinentibus cum placito, & districto eorum, & glandatico, & herbatico tam de eodem Castello, quam de Villis ad se pertinentibus. Situm est in territorio Silve candide: prestat annue decem auri solidos. *Et illud sequentis anni:* Item in alio tomo sub Johanne XV. papa Dagone Judex & Ote Senatrix, & filii eorum Misica & Lambertus leguntur B. Petro contulisse unam Civitatem in integr. quæ est Schinesne de pro-

vincia Polanorum cum omnibus suis pertinentiis infra hos affines, sicut incipit a primo latere longum mare, fine pruzze, usque in locum qui dicitur russe: & fine russe extendente usque in Craccopin, & usque ad flumen Oddere, recte in locum qui dicitur alemure, & ab ipsa alemura usque in terram milze, & a fine milze recte intra Oddere, & exinde ducente juxta flumen Oddera usque in prædictam Civitatem Schinesgne. *Post Charticios istos tomos Bibliotheca, ad Pontificum regesta se vertit Honorii I., Gregorii II., Zachariæ, Alexandri II., & Gregorii VII. Ac trium quidem priorum nonnisi locationes massarum, ac fundorum recenset. Alexandri autem II. & Greg. VII. Census Regum ac Principum Angliæ, Galliæ, Hispaniæ, Saxoniæ, Hungariæ, Russiæ, Dalmatiæ, & Croatiæ numerat. Deinde prosequitur cum Diplomatibus, Chartis, Juramentis, aliisque antiquis monumentis, quæ claudit cum excerpto ex historia Ecclesiastica, quod mox sequetur. Ut autem paucis multa complectar, quæ Cencius anno* 1192. *se collegisse ait, ante annos minimum octo, aut decem Albinus collegerat, & decimum in librum sui Codicis retulerat, in cujus calce post notitiam provinciarum, de qua diximus, librum Censuum, qui tunc existebant, & nunc primum in lucem editur, collocavit.*

Editus in Ant. Ital. est apographum sæculi XIV. nec Cencio nec Albino tribuendum.

IX. *Quæ quum ita sint, nemo, arbitror, assiduos labores Albini, qui vetustis licet monumentis colligendis assuetus, plures tamen annos in iis, quæ ad S. Sedem pertinent recensendis insumpsit, Cencio adjudicabit, qui fortasse aliquid ad summum adjecerit labori alieno. Fortasse, inquam; si enim genuinus liber Censuum, de quo ipsemet præfatur, existeret, ab Albiniano parum, aut nullatenus discreparet. Qui autem Muratorii opera ante annos aliquot prodiit* (Ant. Ital. to.v. p. 851.) *scriptus videtur post annos circiter centum ab editione Cencii: Honorius enim quartus ibi occurrens, ad Petri Cathedram non ascendit ante annum* 1285. *Quum autem Codex omnium facile antiquissimus, quo Panvinius usus fuit* (Cod. Vat. 3924.) *hodie extans in Tabulario Molis Hadrianæ, Privilegium exhibeat* (pag. CCCCLXXX.) *datum a Carolo IV. Aug. an.* 1368. *editum a Lunigio* (Cod. It. Dipl. to 2. p. 791.), *Muratorianus multo recentior haberi debet, neque ullatenus adscribendus Cencio. Quam rem comprobat discrimen illud ingens eidem cum Albiniano intercedens. Monetarum genus plerumque aliud; maxima in recensione censuum discrepantia; Ordo Episcopatuum alius; & provinciarum mistura non semel offenditur. Præterea consuetudo locandi oblationes, quam Muratorius seorsim una cum Diplomatibus recensuit, prefert hunc titulum omnino falsum:*

falsum: De proventibus quos Dominus Papa recipit de Confessione B. Petri, & Basilica S. Sanctorum circiter annum 1220. *Qui si conferatur cum sequentibus conductoris oblationum oneribus, utquumque ibi miserandum in modum mutatis, iisdem minime respondere deprehendetur. Fortasse locatio ista S. Sedis dignitatem dedecere visa est. At sexto post anno Joannis XXII. literæ Vicario Urbis Episcopo Viterbiensi* (Bull. Vat. to. 1. p. 272.) *secus docent*: Si prout tu Fr. Episcope nos per tuas literas consultasti, pro nostræ Cameræ commodo magis expedire videritis, arrendare, seu ad firmam dare jura omnia, redditus, & proventus ac obventiones Altarariatus, seu helemosinariæ Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, quam quod illa per nos colligi facere, seu levari.... Volumus autem, quod de quantitate pecuniæ, pro qua arrendatio, seu ad firmam datio fiet hujusmodi. an seu quibus personis, pro quanto tempore, ac sub qua etiam cautione illam contigerit fieri, per vestras patentes literas, vel instrumentum publicum, nos plenarie informetis. *Quamobrem de Ven. antiquitate nil movendum erat: nam siqua a sequentium ætatum moribus abhorrent, deploranda potius erant prisca tempora, quam emendanda, quod castitas integritasque historiæ vetant fieri.*

XI. *Ea propter Collectionis priorem illam partem, quam Albinus* ex Romano Pontificali CXLVIII. *in suum Codicem retulit, excerptam videlicet ex tomis Chartaceis Bibliothecæ Lateranensis, eidem asserere non ausim. Characteres quippe antiquioris Collectoris in ea insunt, quæ aut Gregorio VII. superstite, aut continuo post ejus mortem fuisse factam ostendunt. Ea tam in Codice Albiniano, quam in edito apud Muratorium, incipit*: Hadrianus papa optinuit a Karolo &c. *explicitque*: Item in quodam thomulo Lateran. inter cetera Spicioneus Dux Boemie accepit licentiam a papa Nicolao sibi portandi mitram & promisit, se daturum omni anno centum libras argenti de terra sua sub nomine census. *Sed ante hanc supremam partem ex toto septimi Gregorii Regesto allatis pluribus, hæc subjiciuntur*: Ex Synodo habita in Dalmatia a Legatis VII. pape Gregorii, scilicet a Zebizone tunc Monasterii SS Bonifacii & Alexii Abbate, nunc vero Cesenate Episcopo, necnon & a Folcuino Forosimpronii Episcopo. Quæ Synodus habetur in Archivo Sacri Palatii Lateranensis. *Quæ etiam extant modico cum discrimine apud Baronium* (1076. n. 66.). *Igitur Lateranensis Bibliothecæ foruli excutiebantur post annum* 1083. *Non enim ante eum annum Gebizo Dalmatina Legatione functus, Episcopalem*

Prima pars collectionis ex tomis Later. Albino abjudicatur.

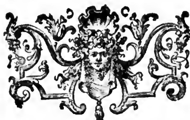
dignitatem a Gregorio eodem obtinuit. Albinus autem non auctor, sed exscriptor puræ putæ hujus primæ collectionis haberi debet. De cæteris quampluribus Monumentis, quæ sequuntur, non est expeditum judicium ferre, num plura ab aliis collecta invenerit, an singula ipse collegerit. Istud pro certo affirmari potest, quod antequam Cencius Camerarius ederet suum librum censuum antiquis tot monumentis refertum, hæc jam, paucissimis exceptis, ab Albino collecta fuerant.

Cætera Monumenta libri Cens. Albino referuntur accepta.

XII. *Eugenii etiam III. (non primi, ut perperam legitur in præfatione Cencii; nam S. Eugenii ævo qua Vicarii, qua Successoris S. Martyris Martini I. non conveniunt, quæ Cencius narrat), & Hadriani IV. temporum locationes, Chartulæ, censusque alii collecti reperiuntur ab Albino in libro XI. & ultimo collectionis suæ. Quorum nonnulla inveniuntur infra; nonnulla parantur prælo inserenda Operi, quod propediem editurum me in lucem confido:* De præstantia Basilicæ Vaticanæ. *Præ aliis Ordo Romanus genuinus apud Albinum profertur tam de festis diebus, quam de Coronatione Romani Pontificis: qui foede interpolatus in libro Censuum Cencio adscripto, Panvinium prius decepit, postea Diplomaticæ scientiæ facile principem Mabillonium. Quorum uterque minus sollerter patrocinatus est falsis tot ritibus in eum Ordinem introductis. Interim provinciale, & librum Censuum exhibeo ex libro decimo, octo minimum annis ante Cencium conscripto. Quem Cencio eidem non patuisse, nemo mihi persuaserit: Auctor siquidem non alia de causa vocatus fuerat Romam, nisi ut S. Sedis utilitatibus navaret operam: quumque ejusdem Cencii æqualis esset, creditu proclivius est, in hujus labores illum invasisse, quam cæteras inter collectiones Censuum, accuratissimam Albinianam improbasse. Tanti enim non erat Cencius, ut cum Albino eruditione, ac diligentia comparari valeat, qui quamquam de se demisse loquitur, Gratiani tamen opus imperfectum esse sensit; & talia congessit monumenta, quæ ingenium hebes non designant. Si quando ætas proferet librum genuinum Cencii, tunc planum fiet, quam proximo intervallo a veritate distem. Etenim tam editum, quam mss. in Codd. tributum Cencio collectio alia præcesserat Nicolai Rosellii Tarraconensis Ord. Præd. vulgo Card. de Aragonia, qui natus anno 1314. obiit supremum diem 1362. ut est in Codice præstantissimo, facileque omnium primo, nunc apud Eminentissimum Passioneum, brevi cum aliis pluribus Codd. in Vat. Bibliothecam inferendo. Cui quidem collectioni hic titulus præfigitur:* Præsentem librum ordinavit, & scribi fecit R̃mus in Chr. Pater & Dominus D. Nicolaus Card. Aragonie, quem compilavit

pilavit ex diversis registris, & ex libris Camere Apostol. & ex aliis etiam libris & cronicis diversis cum magna diligentia & labore. *Unde in posteriores Codices libri Censuum non pauca derivata esse conferenti perspectum erit. In utriusque Opusculi editione hoc discrimen est servatum; ut scilicet Provinciali, quod maxime necessarium est ad monumentorum, quæ in hoc volumine continentur, illustrationem, variantes lectiones opusculi perquam similis annis aliquot posterioris cum brevibus notis subjiciantur. Censuale autem purum, ac simplex, quale est in Codice, erudito Lectori exhibeatur: ut ipse interpres, atque judex esse possit.*

Ex-

EXCERPTVM DE HISTORIA ECCLESIASTICA.

ITALIA dicitur a Italo Rege. Hec & Ausonia nuncupatur ab Auxo Ulixis filio. Italia ergo patria, sive Regio Romanorum a Cirtio in Eurum extensa, habet ab Africo Tirrenum mare, & a borea Adriaticum sinum. Ab occidente autem obicibus alpium obruitur. Porro alpes a gallico mari super liguſtium sinum exurgentes, primo Narbonensium fines, demum vero Galliam Rethiamque secludunt, donec in sinu Liburnio desingantur. Habet etiam Italia provincias XVIIJ. Quarum prima Histria nuncupatur. Secunda Liguria a leguminibus vocitatur, quorum ferax esse probatur: in qua est Mediolanum, atque Papia. Tertia Rethia prima, cui connectitur Rethia II. inter alpes constituta [1]. Quarta alpes Gothie a Gotio rege dicuntur. Quinta vero provincia alpes Gotie nuncupatur: in qua Janua civitas sita est [2]. Sexta quoque provincia Tuscia nominatur, in qua Roma consistit [3]: cui adjungitur Imbria, in qua est Perusium, & Spoletum. Septima autem provincia Campania ab Urbe sumit initium, & perstringit usque ad Siler fluvium; habetque opulentissimas urbes Capuam, atque Neapolim [4]: Bricia provincia a quadam ipsius Regina provincie vocatur [5]. Octava est Lucania, cui conjungitur Bricia a Sile fluvio usque ad fretum siculum, superiora Tirreni maris perstringens; in qua Petulanius, & Regium posite sunt civitates. Nona vero provincia in alpibus apenninis [6] sita est. Decima autem Emilia nominatur: Hec incipit inter alpes Apenninas, & pergit juxta Padi fluenta versus Ravennam,

NOTÆ

1 In Notitiis Omnibus Rhetias duas inveniri compertum est, Rhetiam I. Rhetiam II.

2 Cottias Alpes in duas provincias dividi nunc primum audio.

3 In Notitia etiam Cod. II. Reginæ Suec. Schelstratius hæc legit. Id autem pugnat cum Notitia Imperii cæterisque omnibus. In Latio enim & Campania Urbs Roma ponitur.

4 Campania Romana cum Campania Felice, quæ audit *Terra Laboris*, perperam conjungitur. Sed inscitiæ Sæculi dandum est aliquid. Quum venerimus ad Ottonianum Diploma ejusdem fere ætatis, Campaniam Romanam ignorari videbimus.

5 Argutum interpretem ! S. Greg. M. in literis ad Arichim Ducem Benev. (*lib.* 10. *ep.* 24.) non juxta edit. Labbei, qui mendose habet *Britannorum*; sed juxta Excerpta ab Hist. Pauli Warnefridi ap. Pratill. (*Hist. Princ. Lang. to.*1. *p.* 6) hæc ad rem nostram scribit: *Indicavimus etiam propter Ecclesias Beatorum Petri. & Pauli aliquantas nobis trabes necessarias esse: & ideo Sabino Subdiacono nostro injunximus, de partibus Briccorum aliquantas incidere*. Non igitur novum *Bricia provincia*: novum atque inauditum *Bricia Regina*. Cæterum Brutia cum Lucania unam provinciam efficit.

6 Alpes Grajas, & Penninas nullo discrimine appellatas, Galliæ provinciam fuisse constat, cujus Metropolis Tarantasia. Pancirol. (*ad Notit. c.*68.): *Alpes*, ait, *Penninæ & Grajæ ultra montes Cotios, seu Montem Cinisium, ubi sunt Allobroges, sive Sabaudi, & Tarantasia, ac pars Helvetiorum*. In seq. etiam Notitia inter Italiæ provincias ultima recensetur, contra Notit. Imp.

nam, & his locupletibus urbibus decoratur: Placentia, Parma, Bononia, & Cornelii foro, quod modo castrum Imolas appellatur. Undecima autem Flaminia vocitatur, & est inter apenninas alpes, & mare Adriaticum posita: & in ea sita est Ravenna [7] *. Duodecima vero est Picenus habens ab austro apenninos montes, & ex altera parte Adriaticum mare, & porrigitur usque ad Piscaniam. Apennine autem alpes per mediam Italiam pergentes, a Punicis, hoc est ab exercitu Annibalis, qui per eas transitum habuit, vocitantur. Tertiadecima quoque provincia Valeria nuncupatur, cui est adnexa Nursia. Hujus etiam pars occidua Etruria nominatur. Quartadecima vero provincia Samnium **, a Piscaria incipit, & inter Campaniam & mare Adriaticum pergit. Hujus caput est Beneventus civitas. Quintadecima autem Apulia est ***, consociata sibi Calabria, habens opulentas urbes Luceriam, Sipontum, Canusium, Brundusium, atque Tarentum. Sextadecima vero Sithilia **** est, que mari Tireno seu Jolico alitur. Septimadecima autem Corsica * est: & octavadecima Sardinia nuncupatur. Sciendum tamen est, quod Luguriam, & partem Venetie, & Emiliam atque Flaminiam veteres ystoriographi Galliam Cisalpinam appellavere. Siquidem antiquo tempore Brennus, qui apud urbem regnabat Senonensem, cum trecentis milibus Gallorum ad Italiam venit, & eam usque ad Senogalliam super mare Adriaticum sitam occupavit: & ibi ab invicem separati sunt Galli. Quorum centum milia Delphos adeuntes, Grecorum gladiis perierunt. Alia vero centum milia intra Greciam remanentes, primum Gallogreci a candore corporis, postea vero Galathe idem sunt appellati. Hii ergo sunt, quibus scribit Apostolus Paulus Alia autem centum milia in Ytalia remanserunt; Ticinumque, Mediolanum, Pergamum, & Brixiam construentes, Cisalpine Gallie nomen dederunt. Unde Gallia transalpina que ultra alpes habetur, & Gallia cisalpina que infra alpes est, vocitatur [8].

IN

VAR. LECT. EX BZOV.

* Flaminia, Aurelia, & Emilia a sic dictis viris, qui Romam venerunt, vocabula trahunt.
** Samnites ab astis quas ferre soliti erant vocantur. hasta enim grece senna vocitata est.
*** Apulia a proditrre cognominatur; celeriter enim ibi solis fervore virentia produntur.
**** Sithilia a Siculo Duce denominatur.
* Corsica a Duce suo Corso, & Sardinia a Sardo Herculis filio denominantur.

NOTÆ

7 Duabus ex his provinciis Exarchatum profluxisse, ejusque extensionem aliam tempore alio visuri sumus suo loco.

8 Tota ex hac descriptione scientiam, seu eruditionem ævi illius tenes. Huic vero diutius immorari ociosum est. Auctori, ut suimet interpres fiat, concedam ultro.

I.

IN ITALIA PROVINCIE SUNT NUMERO XVII. [a]

CAMPANIA in qua eſt Capua. Tuſcia cum Imbria [b]. Emilia [c]. Flaminia, in qua eſt Ravenna. Picenum. Liguria, in qua eſt Mediolanum. Venetia cum yſtris [d], in qua eſt Aquileja. Alpes cotie [e]. Samnium. Apulia [f] cum Calabria, in qua eſt Tarentus [g]. Bruttia [h] cum Lucania. Retia prima. Retia ſecunda. Sicilia. Sardinia. Corſica. Alpes Graje [1].

GALLIARUM PROVINCIE SUNT NUMERO XVII. [i]

VIENNENSIS. Narbonenſis I. Narbonenſis II. Aquitania [k] I. Aquitania [l] II. Novempopulania [m]. Alpes Maritime: Belligica [n] I. in qua eſt Treveris. Belligica [o] II. in qua eſt tranſitus ad Brittanniam [p]. Germania I. que eſt [q] ſuper Renum. Germania II. ut ſuperius [r]. Lugdunenſis I. ſuper Rodanum [ſ]. Lugdunenſis II. ſuper Oceanum. Lugdunenſis III. ſuper Ligerim [t]. Senona [u]. Maxima Sequanorum. Alpes maritime [x].

IN AFRICA SUNT PROVINCIE NUMERO VI.

PROCONSULARIS, in qua eſt Cartago [y]. Numidia. Biſanzium [z] [2]. Tripolis. Mauritania Sitifenſis. Mauritania Ceſarienſis [aa].

IN YSPANIA [bb] SUNT PROVINCIE NUMERO VII.

TARRACONENSIS. Cartaginenſis [cc]. Betica. Luſitania, in qua eſt Emerita. Gallitia [dd]. Inſule Baleares. Tringitania [ee] trans fretum, quod

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a In Italia ſunt provinciæ XII. *Cod.* I: XVII. *Cod.* II. *b* Umbria I. in qua eſt Roma II. *c* Æmilia. *d* Hiſtris. *e* Cotriæ. *f* Appulia. *g* Tarentum. *h* Bruttium. *i* Nomina provinciarum vel civitatum quarumd. regionis Galliæ. In Gallia ſunt pr. XVII. II. *k* Aquitanica. *l id.* *m* Novempopulana. *n* Belgica. *o id.* *p* Britanniam. *q* que eſt *deeſt*. *r* ut ſuperius *deeſt*. *ſ* ſuper Rodanum *deeſt*. *t* ſuper Ligerim *deeſt*. *u* Lugd. IV. quæ & Senonia dicitur II. *x* Grajæ. *y* Carthago. *z* Bazanzium I: Byzazium II. *aa* Cæſareenſis. *bb* Hiſpania. *cc* Carthaginenſis. *dd* Gallicia. *ee* Tingitana.

NOTÆ

1 Alpes Grajas ſeu Penninas amovendas eſſe monet Notitia Imp. earumque loco Valeriam ſubſtituendam, de qua Panciról. (*cap.* 55.) tradit: *Valeria Regio a via, & Civitate Valeria dicta, quæ, ut tradit Strabo, a Tiburtinis initium capiens, ad Marſos & Corfinium Pelignorum Metropolim extenditur, & partem Latii continet. In ea Latii urbes ſunt Valeria Bonif. IV. Pontif. patria, nunc extincta, Arſeoli, & Alba, prope quam eſt Civitas Cuculum. In Romæ vero conſpectu ſunt Tibur, Praneſte, & Tuſculum. Valeriæ Metropolis erat Amiternum hodie Aquila dicta.*

2 Byzacium, ſeu Byzacenam provinciam celebrem reddiderunt Epiſcopi exules in Sardinia. De quibus Card. Noris (*Hiſt. Pelag. l.* 2. *c.* 18. *p.* 486.) verba faciens: *Ingens erat*, inquit, *apud Sardiniam Præſulum Afrorum numerus: at cæteros inter doctrinæ, & ſanctitatis fama eminebant Patres provinciæ Byzacenæ, quorum Dacianus antiquitate, Fulgentius vero Ruſpenſis Epiſcopus ſcientia primas tenebant.*

quod ab Oceano infusum terras intrat inter Calpon, vel Albivinam [3] [a].

IN ILLIRICO [b] SUNT PROVINCIE NUMERO XVIIIJ.

DALMATIA supra mare. Pannonia I. in qua est Firmium [c]. Pannonia II. Valeria [d]. Prevales. Missia [e] superior. Epirus ventus [f]. Epirus nomina [g]. PampicaNoricus Ripevus supra [h] danubium. Noricus [i] mediterranea. Favia [k]. Dardania. Hermodontus [l]. Datia [m]. Scythia [n] [4]. Creta insula. Achaja. Macedonia. Thessalia.

IN TRACIA [o] SUNT PROVINCIE NUMERO VI.

TRACIA [p] I. Tracia [q] II. Misia inferior. Scithia [r] inferior. Europa, in qua est Constantinopolis, que prius Licus dicta [f], sive Bizantium. Rodopa.

IN ASIA SUNT PROVINCIE NUMERO XII.

ASIA ipsa, in qua est Ilium, idest Troja. Licia. Gallacia [t]. Lidia. Caria. Hellespontus. Pamphilia. Pissidia [u]. Frigia [x] I. Frigia salutaris. Licaonia. Cyclades [y].

IN ORIENTE SUNT PROVINCIE NUMERO X.

SIRIA Cilicie in qua est Antiochia. Siria Palestina. Siria Phenice [z]. Isauria. Sicilia [aa] juxta montem Taurum. Cyprum [bb]. Mesopotamia inter Tigrim [cc] & Eufratem [dd]. Eufratesia. Hordroene. Sophanie [ee].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a trans intrat inter Calven, vel Albinam I. inter alpem, & appenninum II.
b Illyrico. *c* Sirmium. *d* Valesia. *e* Misia. *f* vetus. *g* nova. *h* Pampica; Noricus Ripensis super. *i* Nordicus. *k* Savia II. *l* Hermemontis. *m* Dacia.
n Scitia. I. Scitia superior. II. *o* Thracia. *p id.* *q id.* *r* Scitia *f* lis... dicta, I. sic dicta est. II. *t* Galatia. *u* Pisidia. *x* Phrigia. II *utrobique*.
y Ciclades. *z* Siriæ Pheniciæ. *aa* Cicilia. *bb* Cyprus. *cc* ortum Tigris. II.
dd Euphratem. *ee* Euphratesia. Hosdroene. Sophanee.

NOTÆ

3 Herculeis Columnis nihil notius in fabulis. *Calpe* in Hispaniarum extrema ora Promontorium, & *Abyla* trans fretum in Mauritania Tingintana erant. Mendose in Cod. Albiniano: in Regiis vero depravatissime, ut vides, indicantur.

4 Schelstratius adnotavit in margine, Illyrici provincias in Notitia Imp. numerari sub Diœcesibus tribus, Macedonia, Dacia, Illyrico. At non vidic *Hemimonthum*, & *Scythiam* ex Thracia petitas esse. Hisce ego provinciis medio ævo antiquatis, quarum loco audiri cœptæ *Sclavonia*, *Hungaria*, *Dalmatia*, & *Croatia*, quas infra inveniemus, non insisto: id tantum moneo, Romanos Pontifices, præcipue Hadrianum, jura sacra hujus regionis acerrime propugnasse, ut videbimus (*Diss.* I.)

IN PONTO SUNT PROVINCIE NUMERO VIII.

PONTUS polemaicus. Pontus amasia. Honorida. Bichinia [a]. Aflaconia [b]. Armoenia [c] minor. Armoenia [d] major. Cappadocia.

IN EGIPTO [e] SUNT PROVINCIE NUMERO VI.

EGIPTUS [f] ipsa, in qua est Alexandria. Augustamnis. Thebaida libia. Steca [g]. Libia [h] pentapolis. Archadia [i].

IN BRITTANNIA [l] SUNT PROVINCIE NUMERO V.

BRITTANNIA [l] I. Brittannia [k] II. Flavia. Maxima. Valentiana [l 5].

Fiunt simul provincie CXIIJ. *Regiones* XI. *Italia. Gallia. Affrica. Yspania. Hilliricus. Tracia. Asia. Oriens. Pontus. Egiptus. Brittannia* [6].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Bitania. I. Bithynia. II. *b* Paflagonia. *c* Armenia. *d id.* *e* Ægypto. *f* Ægyptus. *g* Lybia sicca. *h* Lybia. *i* Arcadia. *k* Britannia *l* Valenciana. I. Valentia. II.

NOTÆ

5 Quare omnium ultima Regio ista recenseatur in his Codicibus, ingenue fateor, me ignorare.

6 Ap. Schelstr. numerus Regionum, & provinciarum indicatur in principio. Ad quæ idem Auctor adnotat: *Non XI. Region. sed XIII. diœces. constabat olim Orbis Rom. ut patet ex antiqua Imp. Rom. notitia, in qua Illyricum in tres Diœceses dividitur*. At hic non Civilis, sed Ecclesiastica dispositio designatur. Ea propter Illyricus tam Occid. quam Or. utpote sacri juris Rom. Pont. pro una regione habetur. De jure illo ab Iconomachis invaso dicam infra. (*Diss.* I. *n.* X. *seq.*)

II.

EN ADSUNT NOMINA CIVITATUM HARUM REGIONUM [1]

PROVINCIA LUGDUNENSIS PRIMA HABET CIVITATES NUM. IIIJ.

METROPOLIS civitas Lugdunensium. civitas Eduorum. civitas Lingonum. castrogabillonense. castrum Matisconense [a 2].

PRO-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

2 *In Burgundia*. Atchiepiscopatus Lugdunen. hos habet Suffraganeos, Eduensem, Matisconensem, Cabillonen. Lingonen.

NOTÆ

1 Titulus inconsiderate appositus. Quæ enim civitates enumerantur, nec nominibus, neque ordini Regionum respondent: præterea orientales fere omnes necessario prætereuntur.

2 Notitiam provinciarum Galliæ a Sirmondo primum publicatam Petrus de Marca in Dissert. de Primatu Lugdun. quam Labbeus etiam retulit in suam Collect. (*Conc. to.* X. *p.* 540. *n.* 62. *seq.*) & Antonius Pagius (374. *n.* 10. *seqq.*) illustrarunt. A Gratiano factam ajunt inter annum 369. & 374. Unde aliæ multæ profectæ sunt, mutato pro conditione temporum ordine: quas inter celebratur Carolo M. tradita anno 774. ab Hadriano Pontifice (Schelstr. *Ant. Eccl. to.* 2. *p.* 643.). In hoc Cod. prior illa occurrit non modico cum nominum discrimine: quod in var. lect. non indicatur: Opportunius enim visum est Ecclesiasticas provincias Albiniani fere ævi ex alia Notitia subjicere, quum variæ ditiones agnoscebantur in Galliis, nempe *Burgundia*, *Francia*, *Alemannia*, & *Gasconia*. Civitates provinciis quandoque singulæ, aut binæ, aut etiam plures adjectæ inveniuntur, quas non prætercam.

PROVINCIA LUGDUNENSIUM II. HABET CIVITATES VII.

Metropol. civitas Rotomagensium. civitas Bajocansium. civitas Abrincatum. civitas Ebreicorum. civitas Solarum [3], ideſt Sajorum. civitas Lixoviarum. civitas Conſtantia [a].

PROVINCIA LUGDUNENSIUM III. HABET CIVITATES NUM. VIIIJ.

Metrop. civitas Turanorum. civitas Cinnomannorum. civitas Redonum. civitas Andegavorum. civitas Nannetum. civitas Corioſopitum. civitas Ciantium [4], ideſt Venetum. civitas Oſſiſmorum. civitas Diablintum, que alio nomine aliud, vel ad alia vocatur [b] [5].

PROVINCIA LUGDUNENSIS IIIJ. HABET CIVITATES VIIJ.

Metropolis civitas Senonum. civitas Carnorum. civitas Autiſiodorum. civitas Tricaſium. civitas Aurelianorum. civitas Pariſiorum. civitas Melchorum. civitas Neumnenſium [6] [c].

PROVINCIA BELGIGA I. HABET CIVITATES IIIJ.

Metropolis civitas Treverorum. civitas Mediomatridorum, ideſt Metris. civitas Leucorum, ideſt Tullo. civitas Veredunenſium [d].

PROVINCIA BELGICA II. HABET CIVITATES XII.

Metrop. civitas Remorum. civitas Sueſſionum. civitas Catalaunorum. civitas Veromandorum. civitas Atravatrum. civitas Cameracenſium. civitas Turnacenſium. civitas Silvanettium. ci-

 vitas

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Francia*. Archiep. Rothomag. hos habet Suffragan. Bajocenſem, Abricen. Ebroicen. Sagienſem, Lexovien. Conſtantien.
b *In Francia*. Archiep. Turonen. hos habet Suffragan. Cenomanen. Redonen. Andegaven. Namnecen. Corisopiten. Veneten. Maclovien. Briocen. Tregoren. Leonen.
c *In Burgundia*. Archiep. Senonen. hos habet Suffragan. Pariſien. Carnoten. Aurelianen. Nivernen. Autiſſiodoren. Trecen. Melden.
d *In Alemannia*. Archiep. Treviren. hos habet Suffrag. Meten. Tullen. Verdunen.

NOTÆ

3 Sagium vulgo *Seez* hodieque celebris in Lugdunenſi II. ſeu Normandia, *Sajorum*, & *Sagiorum* in omnibus Notitiis appellatur, *Solarum* fortaſſe nunc primum auditur.

4 Perinde eſt de hoc *Venetum* antiquorum novo nomine. Utrumque enim, ni fallor, civitatibus illis fuit inditum medio ævo, quod & de *Diablinti* alio nomine credendum videtur: talia enim apud antiquos non occurrunt, ſolaque in hac Notitia leguntur.

5 Integra hæc provincia excidit Schelſtratio. Ex aliis autem Notitiis, præſertim Hadriani prædicta, poſt octavum ſæculum nata illa nomina perſpicuum eſt.

6 Notitiæ omnes exhibent civitates VII. unde octava hæc profluxerit, ac quænam eſſet, non eſt expeditum definire.

vitas Bellovacorum. civitas Aribanensium. civitas Morinum, ideſt Ponticum[7]. civitas Bononensium[a].

PROVINCIA GERMANIA PRIMA HABET CIVITATES NUMERO ...

Metropolis Maguntine Suffraganei ſunt Pragenſis. Moravienſis. Babembergenſis. Ehiſtetenſis. Auguſtenſis. Herbipolenſis. Conſtantienſis. Curienſis. Argentinenſis. Spirenſis. Warmatienſis. Verdenſis. Hildemeenſis. Halbeſtatenſis. & Paldeburnenſis[b].

PROVINCIA GERMANIA II. CIVITATES HABET NUM. II.

Metropolis Colonie Suffraganei ſunt Leodienſis. Trajectenſis. Monaſterienſis. Miſinenſis. Oſembrugenſis[c 8].

PROVINCIA MAXIMA SEQUANORUM HABET CIVITATES NUM. X.

Metropoli Biſuntine ſubeſt civitas Equeſtrium, id eſt Nevidunus. civitas Elvetiorum, id eſt Aventium. civitas Nevidunum. civitas Baſilienſium, ideſt Baſilia. Caſtrum Vindoſnenſe. caſtrum Obrodunenſe. caſtrum Argentarienſe. caſtrum Rauracenſe. Portus Abucina[d].

PROVINCIA ALPIUM GRAJARUM, ET PENINAR.
HABET CIVIT. NUM. II.

Metropoli Tarentaſie ſubeſt civitas Vallenſium, ideſt Octodorus[9]. Expliciunt nomina civitatum regionum[10].

PRO-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Francia*. Archiep. Remenſis hos habet Suffraganeos: Sueſſionen. Cathalaunen. Cameracen. Tornacen. Morinen. Attrebaten. Ambianen. Noviomen. Silvanecten. Beluacen Laudunen.
b *In Alemania*. Archiep. Maguntin. hos habet Suffragan. Pragen. Moravien. Ciſteten. Herbipolen. Conſtantien. Curien. Argentinen. Spiren. Watmacien. Verden. Ildeſimen. Alberſtaten. Paldeburneu. Pandeburgen.
c *In Alemania*. Archiep. Colouien. hos habet Suffrag. Leodienſem. Trajecten. Monaſterien. M:den. Oſcumburgen.
d *In Burgundia*. Archiep. Biſſuntinus hos habet Suffrag. Baſilienſem, Lauſanen. Biliceu.
e *In Alemannia*. Archiep. Tarentanen. hos habet Suffraganeos: Seduuen. Auguſten.

NOTÆ

7 Chriſtoph. Cellarius (*Geogr. ant. l. 2. c. 3. p. 241.*) plures vidit Notitias Civitatum Galliæ. Iu una legit ſimpliciter, ut Sirmondus, *Civitas Morinum* in alia: *Civitas Morinum Tarvanna Pontium*: rurſuſque in alia: *Civitas Morinorum, ideſt Ponticum*: quæ fere concinit cum Albiniana. At ſubjicit: *Unde cognomen ſit* Ponticum *fatetur Valeſius ſe ignorare*.

8 Bambergenſis Eccleſiæ fundatio, de qua dicam infra pag. 171. 189. non eſt antiquior S. Henr. Aug. quare Notitia iſta ex antiquiori deſcripta videtur Sæc. XI. quam ſequenti Albinus in ſuum Cod. retulit.

9 Laudatus Cellar. (*ibid. p.* 158.) legit in Notitia: *Civitas Vallenſium Octodoro*, juxta denominationem Cod. alibi enim audit *Octodurus*, ut etiam in Itiner. Anton.

10 Ne quid deeſſem fidei Cod. rubricam hanc poſui, quam neſcio cur Notitiæ auctor, ſeu Albinus ejus exſcriptor, ante ſeptem provincias Galliarum conſtituerit, niſi forſan Civitates priori Notitiæ Regionum non reſpondere demum ſenſit.

PROVINCIA VIENNENSIS HABET CIVITATES XIIIJ.

Metropolis civitas Viennensium . civitas Gennavensium . civitas Gtiapolitana . civitas Albensium nunc Vivarium [11] . civitas Detensium . civitas Valentianorum . civitas Tricastinorum . civitas Vasionensium . civitas Aurasicorum . civitas Cabellicorum . civitas Avennicorum [12] . civitas Arelatensium . civitas Capentoratensium , nunc Vinclausca [13] . civitas Massiliensium [a] .

PROVINCIA AQUITANICA I. HABET CIVITATES NUM. VIIJ.

Metropolis civitas Bituricum . civitas Arvennorum . civitas Rotenorum . civitas Albigensium . civitas Cadorcorum . civitas Lemovicum . civitas Gabalum . civitas Vallanorum [b] .

PROVINCIA AQUITANICA II. HABET CIVIT. NUM. VI.

Metropolis civitas Burdegalensium . civitas Agennensium . civitas Egolismensium . civitas Santonum . civitas Pictavorum . civitas Petrogoriorum [c] .

PROVINCIA NOVEMPOPULANA HABET CIVITATES XII.

Metropolis civitas Ausciorum [14] . civitas Aquensium . civitas Lactoratium . civitas Convenarum . civitas Consuranorum . civitas

VAR. LEC. EX CODD. REG.

a *In Burgundia* . Archiep. Viennen. hos habet Suffr. Valentinum , Vivarien. Diensem , Gratiopolitan. Maurianen. Gebennen.

b *In Francia* . Archiep. Bituricen. hos habet Suffr. Claromonten. Thenen. Carturcen. Lemovicen. Mimaten. Albigen. Anicien.

c *In Francia* . Archiep. Burdegalen. hos habet Suffr. Pictavensem , Xantonen. Engolismen. Petragoricen. Agennen.

NOTÆ

11 Idem Cellar. (*p.* 148.) de Gallicanis Notitiis loquens : *In quibusdam* , ait , *additur* Vivarium , *aut* Nunc Vivarium , *& in veteri Chronico apud Valesium* , Civitas Albensium quæ & Vivarium . Unde patet , hujusmodi cognomina , & additiunculas Albino acceptas non referri .

12 Infra inter provincias Hispaniæ , & in libro Censuum hæc civitas appellatur *Avinio* . Quando id nominis Civitati Avennicor. factum fuerit , disquirere nihil attinet : Celebritas potius attendi debet ; quum annis septuaginta ibi constiterint Romani Pontifices ; quo tempore eorum juris esse cœpit . Nam Joanna Roberti Siciliæ Regis hæres , & Neptis anno 1348. Civitatem illam atque jura ejus omnia vendidit Clementi VI. octoginta millium florenorum auri pretio, pro iis temporibus satis amplo . Quare Comitatus Venaysini antiquioris juris S. Sedis caput evasit , Metropolis subinde effecta , cui tres Episcopi suffragantur .

13 *Vindauscam* norunt Geographi Gallicani, e cujus ruinis Carpentoractem emersisse aliquis eorum putat . Si autem Codici habeatur fides , Civitati nomen *Vinclausca* , & quidem medio ævo : quare Carpentoractis Plinio etiam noti oppidi, origo vetustior eo cognomine. Eamdem Civitatem esse unam e tribus suffraganeis Metropolis Avenionensis neminem latet .

14 Quæ in veteri Notitia Sirmondi erat novissima, & in Notitia Hadriani inter Suffraganeas prima recensebatur , ipsa jam Metropolis facta erat post octavum Sæc. A. 1068. Concilium ibi celebratum ab Hug. Candido Card. S. A. L. hunc titulum præsefert : *A. MLXVIII. Inc. D.N. J.C. factum est Concilium apud Ausciam Civitatem Metropolitanam* : ap. Labb. (*to.* IX. *p.* 1195.)

vitas Boatium, que eſt Bovis. civitas Berannenſium, ideſt Benamu [15]. civitas Aturenſium. civitas Veſatica. civitas Tuſſa, ideſt caſtrum Bigorra [16]. civitas Elloronenſium. civitas Baſaticum [a].

PROVINCIA NARBONENSIUM I. HABET CIVITATES NUM. VIIJ.

Metropolis civitas Narbonenſium. civitas Toloſatium, ideſt Toloſa. civitas Beternenſium. civitas Agathenſium. civitas Neumaſenſium. civitas Magalonenſium [17]. civitas Lutevenſium, ideſt Loteva caſtrum. caſtrum Utienſe, ideſt Aſtituecenſe [18] [b].

PROVINCIA NARBONENSIUM II. HABET CIVIT. NUM VIJ.

Metropolis civitas Aquenſium. civitas Aptenſium. civitas Regenſium, ideſt Relus. civitas Forojulenſis. civitas Vappenſenſium. civitas Sejeſteriorum. civitas Antipolitana [c].

PROVINCIA ALPIUM MARITIMARUM HABET CIVIT. NUM. VIIJ.

Metrop. civitas Ebrodonneſium. civitas Dinienſium, ideſt Dina. civitas Rigomagenſium. civitas Solmenſium. civitas Sanicienſium, ideſt Senaſio [19]. civitas Glannatena. Civitas Celemenſium. civitas Vinſicienſium, ideſt Ventio [d].

III. CI-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *In Gaſconia*. Achiep. Auxitanus hos habet Suffr. Aquen. Lectoren. Convenarum, Conſuranum, Brigorien. Oloren. Vaſaten. Bajonenſem.
b *In Gaſconia*. Archiep. Narbonen. hos habet Suffr. Carcaſonen. Biterren. Agathenſem, Letoven. Tholoſanum, Magolonen. Nemauſen. Uticen. Elnen.
c *In Burgundia*. Archiep. Aquen. hos habet Suffr. Aptenſem, Regenſem, Forojulen. Vapicen. Siſtericenſem.
d *In Burgundia*. Archiep. Ebredunen. hos habet Suffr. Dignenſem, Mitienſem, Antepolitanum, Glandecen. Senecen. Vatinen.

NOTÆ

15 Pancirol. (*Not. Imp. Occ. c. 68.*) ex Itinerario duodecim Civitates enumerat, quas inter *Boatum quod eſt Bot. & Beranenſium, ideſt Benainas*.

16 Idem hanc Civitatem appellatam invenit *Tarſaubicam Tralugorram*. At in Notitia Cellarius legit: *Civitas Turba cum caſtro Bigorra*, quod in aliis Notitiis nullo fere diſcrimine occurrit. Sirmond. Pag. Schelſtr.

17 In Notitia Sirmondi ſex tantum civitates tribuuntur Narb. I. Agatha enim & Magalona non recenſentur. De harum ultima Cellar. (*l. 2. c. 2. p. 147.*) *Quæ in Inſula*, inquit, *ſita eſt Civitas Magalonenſium, ut in Notitia vocatur, ſive Magalona, ut ſeparatim appellatur a Theodulfo, Paraneſi ad Judices verſ. 133. magis ad Medii ævi geographiam pertinet, quam temporum antiquorum, in quibus nulla ejus mentio reperitur*. Et revera in Notitia Hadr. quæ ad octavum Sæc. provectum attinet, in Narb. I. & Agatha, & Magalona reperiuntur.

18 Idem Cellarius Lutevam affirmans non eſſe oppidum poſterioris ævi, ejus quippe meminit etiam Plinius, laudat Notitiam, quæ unius literulæ diſcrimine cum Albiniana concinit: *Civitas Lutevenſium, ideſt Luteva Caſtrum.* Secus eſt de Civitate altera, quam notat H. Valeſio videri Vindomagum Ptol. quæ poſtea Ucecia, ſive Ucetia dicta fuit: namque in Notitia appellatam invenit *Caſtrum Uceceńſe*. Quod maximo ab Albiniana diſtat intervallo.

19 Cellarius in ſua Notitia legit *Sanicio*.

III.

Civitates Ungariæ numero XII.

Metropolis civitas Strigonienſium. civitas Agrienſium. civitas Nitrienſium. civitas Watienſium. civitas Jeurtenſium. civitas Beſpennenſium. civitas Quinque Eccleſiarum. civitas Guaradienſium. civitas Moriſennenſium [a].

Metropolis civitas Colocienſium. civitas Ultraſilvannenſium. civitas Zagabrienſinm [1] [b].

Civitates Dalmatiæ et Croatiæ sunt num. XX.

Metropolis civitas Salona. civitas Jadera. civitas Scandona. civitas Tragurium. civitas Belgradum. civitas Arbum. civitas Abſara. civitas Vecla. civitas Siſſia. civitas Raguſium. civitas Catara. civitas Stagnum. civitas Mucrona. civitas Boſna. civitas Dulcimium. civitas Suacium. civitas Antibarum. civitas Delmenia. civitas Nona [2].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Strigonien. hos habet Suffrag. Agrien. Nutrien. Varien. Jarien. Quinqueecleſien. Veſpriminien. *b* Archiep. Colocen. hos habet Suffragan. Ultraſilvanum, Bagabtien. Waradien. Ceradien.

NOTÆ

1 Civitatum numerus idem in Notiria Milonis Abb. quam ſubjeci Albinianæ: nomina tantum varia, ut per te ipſe vides.

2 Pleræque infra invenientur iu Hiſtria ſupra mare, & in Sclavonia; *Jadera* videlicet, & *Raguſium* honore Metropolitico iofignes, aliæque iis ſuffraganeæ. Quum autem varia, multiplexque earum hiſtoria abs re noſtra ſit, neque expediri poſſit in notis; lectori integrum per me erit Dalmatiam veterem reputare; mihi enim eſt ſatis Dalmatiam medii ævi non negligere, quod faciam infra.

IV.

In Hyspania.

Metropolis civitas Toletum [1]. civitas Meteſa. civitas Accis. civitas Aſti. civitas Urci. civitas Dongaſti. civitas Ilici. civi-

NOTÆ

1 Diviſio provinciarum a Wamba Rege facta *Oretum* habet loco principe inter ſuffraganeas, deinde *Beatiam*, quarum utraque deſideratur in Cod. Oretum tamen, hodieque celebre oppidum, ut ait Garſias, ob Cœnobium inſigne Militiæ Calatravæ, Saracenorum tempore Calatrava dici cœpta eſt. Cellarius hanc eſſe Taraphæ interpretationem, a Nonio improbatam, teſtatur (*lib.2. c.1. p. 79.*) Quare id cognomentum paulo infra tributum Compluto haud abſonum videretur; niſi communi omnium ſententia *Alcala de Henares* Complutum, Oretum vero *Calatrava* audirent: quæ ſcilicet nomina Saracenicæ invaſionis tempore iis Civitatibus, ut aliis pluribus, acceſſerunt. Ad *Beatiam* quod attinet, civitatem videlicet in Oretanis locatam a Ptolemæo, nulla dubitatio eſt, quin eadem ex cauſa ſileatur in Codice. Nam conſtat, Innoc. IV. anno 1244. eam tranſtuliſſe Gienninm, quod nomen Mauri fecerant *Menteſa*.

civitas Satiba . civitas Denia . civitas Valentia . civitas Secobrica [2]. civitas Arcabica . civitas Compluto, ideſt Calatrava [3]. civitas Seconcia . civitas Oſma . civitas Secobia . civitas Palentia . Hee civitates ſunt ſuffraganee Toletane ſedis numero x. & VIII. [a]

Metropolis civitas Hiſpalis . civitas Ytalia . civitas Aſidona. civitas Erepla . civitas Malaca . civitas Eliberru , ideſt Granata. civitas Aſtuci . civitas Cordoba . civitas Egrabo . civitas Tuci. Hee civitates ſunt Suffraganee Hiſpalenſis ſedis , numero x.[4]

Metropolis civitas Emerita . civitas Pace . civitas Oliſbona. civitas Exonoba . civitas Caliambria . civitas Salamantica . civitas Elbora . civitas Albia . civitas Cauria . Hee ſedes ſunt Suffraganee Emeritenſis Metropols numero VIIIJ. [b]

Metropolis civitas Bracara . civitas Dumio . civitas Portugalen. civitas Colimbria . civitas Viſeum . civitas Egitania . civitas Lamecu . civitas Tude . civitas Aurienſis . civitas Luco. civitas

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Toletanus hos habet Suffr. Seguntiuum , Oxonienſem, Burgenſem, Palentinum , Sagutbien. Segobien. Concenſem .
b Archiep. Emeriten. hos habet Suffrag. Abulenſem . Placentinum , Salamantiuum , Eſtoten. Caurien. Olixbonen. Legionen. Oveten. Zamoten.

NOTÆ

2 Secobricam in diviſione Wambæ præcedit *Valeria* . Hanc vero a Mauris exciſam eſſe animadvertit Garſias , ſedemque ejus una cum Arcabricenſi pariter deſolata tranſlatam fuiſſe *Concham* , munitiſſimum Caſtellum expugnatum , ereptumque Mauris ab Alphonſo IX. qui in Civitatem illud vertit . Factum id tradit auctoritate Lucii III. Mariana auctoritate tantum Rom. Pontificis factum tradit (*lib* XI *cap.* 13.). Didacus de Caſtejon (*de Primat. Tol. to.* I.) inter Pontificum Diplomata Urbani III. qui Lucio ſucceſſit , literas affert Concham Sedium Epiſcopalium ultimam receuſentes . At ſucceſſores Urbani Cæleſtinus & Innocentius III. ſecus docent: *Complutenſem* , ajunt , *parochiam* , *& Concham ei* , *tanquam Metropoli* , *ſubditas eſſe decernimus cum terminis ſuis* , *necnon & Eccleſias omnes* , *quas jure proprio ab antiquo poſſediſſe cognoſcitur : Confirmantes Epiſcopales preterea Sedes* , *quas in præſentiarum juſte & canonice poſſides* , *ſcilicet Palentiam* , *Secoviam* , *Oxomam* , *Seguntiam* . Haud ita multo poſt Concham quoque Epiſcopalem fuiſſe conſtat ex Notitia Abb. Milonis , quam ſubjeci Albinianæ . At Lucii III. auctoritate factum gratis aſſeri , quidquid ſit de Urbani III. literis , Albini ſilentium teſtatur .

3 Non Compluutm , ſed Oretum , ut nuper ajebam , verſum in celebre id Cœnobium. Mariana (*lib.* X . *c.* 6.) rem totam breviter enarrat : Raymundum videlicet Abb. Ciſtercienſium Fiteris ad Piſoricam , ſuadente Monacho Diego Velaſquio olim claro Alphonſi Milite , ac pecuniis adjuvante Joanne Tolet. Archiep. Calatrava Mauros expuliſſe . Quamobrem *Rex* , *ut præmium labori eſſet*, *Calatravæ principatum cum ſubjecto agro dono dedit B. Mariæ Ord. Ciſterc. atque ejus nomine Raymundo Abbati* , *& Sociis jure perpetuo* . Abbatis exemplo mutata veſtis , quæ ſcilicet pugnando aptior eſſet . Ab Alex. III. confirmatum eſſe Ordinem anno 1164. Narrationi Epiphonema iſtud ſubjicit : *Nunc rebus ab antiquo mutatis Aulicorum deliciis Regum libidine mancipantur* , *ſic fere res humanæ a præclaro initio ſuſceptæ degenerare conſueverunt* .

4 Recte Abb. Milo Hiſpalenſem Metropolim ſilet : non enim veterem , ſed ſui ævi ſtatum provinciarum exhibet . Hiſpali vero ejecti non fuerunt Mauri ante annum 1247. Qua ſuper re videndus Mariana (*lib.* XIII. *c.* 7.). Quæ tunc Suffraganeæ illi datæ fuerint , liquet ex poſteriori Cod. 1253. cujus var. lect. a Schelſtratio adduntur Notitiæ : *Archiep. Hiſpal. hos habet Suffrag. Siennen. Corduben. Carthaginen. Sadacen.*

vitas Britonia . civitas Aſtorica . civitas Yria . Hee civitates ſunt Suffraganee Bracaren. Metr. num. XIII.[5] [a]

Metropolis civitas Tarracona . civitas Barcinona . civitas Exauria . civitas Gerunda . civitas Enpurias . civitas Auſona . civitas Auriello . civitas Hierita . civitas Hictoſa . civitas Tortoſa . civitas Ceſarauguſta . civitas Oſeti . civitas Pampilona . civitas Tiraſona . civitas Calaorra . civitas Senona[6] . civitas Anca . Hee civit. ſunt Suffrag. Tarrac. M. num. XVIJ.[b]

Metropolis civitas Arelatum. civitas Maſſilia. civitas Tolonum. civitas Cabiſillonum . civitas Vaſonum . civitas Carpnttum . civitas Avinio . civitas Auraſica . civitas s. Pauli , & ſunt num. VIIJ.[7] [c]

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Bracaren. hos habet Suffragan. Portugalen. Columbrien. Vicennum , Lameten. Aurien. Tuden. Lucen. Aſtoricen. Mindunienſem .

b Archiep. Terraconen. hos habet Suffraganeos : Barchinonen. Geronden. Auſonen. ſive Vicen. Hylerden. Oſcen. Tiraſonen. Calarguritanum , Urgelenſem , Cæſarauguſtanum , Dorteſenſem , Pampilonenſem ,

c *In Burgundia* . Archiep. Arelaten. hos habet Suffraganeos . Maſſilien. Avinionen. Arauſicen. Vaſionen. Caballicen. Tricaſtinum , Carpentoracenſem, Tholonenſem .

NOTÆ

5 Callixtus II. anno 1120. Bracarenſem Metropolim cum detrimento Emeritenſis inſtauravit : ut patet ex ejus literis ap. Labbeum (*Conc. to. x. p.* 830.) Pelagio Metropolitæ : quatuor enim civitates Emeritenſi detractas Bracarenſi ſubjectas videre eſt : *Aſturicam* , *Lucum* , *Tudam* , *Minduniun* , *Auriam* , *Portugale* , *Colambriam* , *& Epiſcopalis nominis nunc oppida Niſeum* , *Lamecum* , *Egitaniam*, *Britoniam cum parochiis ſuis* . Idem vero Pontifex anno circiter 1124. ſui Pontificatus extremo Compoſtellam tranſtulit honorem quoque Metropoliticum Emeritenſis , quæ ſub jugo Maurorum gemebat . Quod controverſiarum ſeminarium fuit inter novam hanc Metropolim , & Bracarenſem . Dum florebat Albinus quatuor illi Epiſcopatus Emeritenſi ablati præ aliis in controverſia erant . Innoc III. rem compoſuiſſe ratus eſt (*Regeſt. lib.* 2. *ep.* 111.) inter Compoſtellanum Emeritenſis jura ſibi aſſerentem , & Bracarenſem , huic *Viſenſem* , & *Colimbrienſem* concedendo, *Lamecenſem* vero , & *Egitanienſem* Compoſtellano . Quod factum anno 1199. quum Albinus jampridem exceſſerat . Quare in ejus Notitia ſtatus tantum præcedens habetur , nulla novi Metropolitæ Campoſtellani diſſidiorum ratione habita , quia Notitiam exſcribebat illius creatione antiquiorem . De Abb. autem Milonis Notitia admodum diverſa res eſt , Innocentio eodem teſte (*Ibid. ep.* 149.) . Nam Compoſtellanus *Colimbrienſi* , *Viſenſi* , *Tudenſi* , *Aurienſi* , *Mindunienſi* , *Lucenſi* , *& Aſtoricenſi* , *Eccleſiis etiam S. Victoris* , *& S. Fructuoſi cum omnibus pertinentiis ſuis* , *& medietati Bracaren. renuntiavit in perpetuum in præſentia noſtra* , *& fratrum noſtrorum* . Cur Milo etiam pro Compoſtellano tot Pontificum auctoritate confirmato Emeritenſem Archiep. habeat , mirarer , niſi alio in Cod. Reg. 1253. Compoſtellanum legi teſtaretur .

6 Quin iſta civitas huc irrepſerit , dubitari non poteſt .

7 Hæc provincia deſignat duodecimum ſæculum , quum Barchinonenſes Comites Comitatum Provinciæ ſuæ adjecerant dominationi . (Baluz. *in App. ad Marcam Hiſpan.*) Nulla alia in Notitia Hiſpaniæ provinciis adnexa reperitur . Anno 1196. mortuo Ildefonſo Aragonum Rege Provincia a Comitatu Barchinonenſi disjungitur , proprio ejus Duce relicto Alphonſo filio altero . (*Pag.* 1196. *n.* 6.)

V.

IN POLONIA.

Metropolis Kenesen. habet in Polonia VIII. Suffraganeas. Uredicilaten. Lubicen. Dachenacen. Liginicens. Butivicen. & Donicens. [a] [1]

IN ALEMANNIA.

Metropolis Brema Suffraganeos habet [b] Barduicen. Solesiucen. [c] Raskeburgen. [d] Michiliburgen. [e] Lubichen.

Metropolis Madeburgen. Suffraganei sunt [f] Halvebergen [g] Brandeburgen. Misens. Merseburgen. & Cicens. [h]

Metrop. Salzburgen. Suffraganei sunt [i] Patavien. Ratisponen. Frixiens. Gurgen. [k] & Brixinen. [2]

IN REGNO ANGLIE [l].

Metropolis civitas Cantuaria has habet civitates sub se [m]. Lundoniam. Rohecestriam. Cicestriam. Cestriam. Excestriam. Guintoniam. Salesberiam. Herefordiam. Guilicestriam. Bahadam. Nicholam. Norguicium. Helyam. Ingualia vero Menevia. Pangoria. Landaph. & s. Asaph sunt autem num. XVIIJ.

Me-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Kenessensis hos habet Suffr. Uredic. Lubic. Civavien. Plozen. Gracobien. Poznanien. Mazonien. Pomeranien. *b* Archiep. &c. *c* Soleluicen. *d* Kasleburgen. *e* Michiburgen. *f* Archiep. &c. *g* Hellebergen. *h* Bradeb. Misenum, Menseb. Cicenum. *i* Archiep. &c. *k* Frisien. Gurcen. *l* In Anglia. *m* Archiep. Cantuarien. hos habet Suffr. Londonien. Roffen. sive Rosecestren. Cicestren. Exoniensem, Vinconien. Batonien. Sallseberien. Vigormen. Heridforden. Conventren. Lincolmen. Norwicen. Helien. Meneven. Laudaven. Bangoren. De Sancto Asaph.

NOTÆ

1 Baronius (995. *n.* 12. *seq.*) Gnesnensis Metropolis initia ponit auctoritate Ditmari in fine sæc. x. at valde suspecta sibi esse fatetur, quum videat, S. Greg. VII. anno 1074. Boleslao Duci Poloniæ scribere: *Episcopi terræ vestræ non habentes certum Metrop. Sedis locum, nec sub aliquo positi Magisterio, huc atque illuc pro sua quisque ordinatione vagantes, ultra regulas & decreta SS. PP. liberi sunt, & absoluti. Deinde vero quod inter tantam hominum multitudinem adeo pauci sunt Episcopi, & ampla singulorum parochiæ, ut in subjectis curam Episcopalis officii nullatenus exequi, aut rite administrare valeant.* Quare Basnagius ap. Canis. (*to.* 3. *p.* 55. *seq.*) Polonorum opinionibus rejectis, nonnisi post Gregorium, seu post solidum sæculum Gnesnæ hunc honorem tribuit. De suffraganeis hisce Ecclesiis quid sentiendum sit, tute delibera: nil præscribo.

2 Hansizius Notitiam Milonis Abbatis pro vetustiori monumento habet, quo Metropolitæ Salisburgensis suffraganeæ quinque Ecclesiæ comprobentur. Quare a Schelstratio eam mutuatus in suum opus refert (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 7.) ne manifesto quidem prochronismo rejecto; nam confectam esse ait *tempore Cælestini III. anno* 1225. hic licet Pontifex mortuus an. 1198. Innocentium, & Honorium III. successores habuerit, cujus postremi annus nonus fluebat Chr. 1225. En longe antiquius monumentum, quo eædem illæ Ecclesiæ inhæreant; adeoque Auctor sibi constet. Nam paulo post enarrat, quemadmodum Eberhardus II. Salisburg. Archiep. anno 1215. Chiemensem Sedem, & 1218. Seccoviensem erigi curavit, ab Innocentio III. primam, alteram vero ab Honorio III. (*Ibid. p.* 8. *&* 122. *seqq.*), quæ duæ Cathedrales non erat, cur anno 1225. silerentur a Milone, si tunc Notitiam illam confecisset.

Metropolis civitas Emboracus, habet ſub ſe Dunelmum [a].

IN SCOTIA [b].

Scotia hos Epiſcopos habet: Epiſcopum s. Andree. Epiſc. Glaſcuenſem. Epiſc. Candide caſe. Epiſc. Duncheldenſem. Epiſc. Dumblainenſem. Epiſc. Brechinenſem. Epiſc. Aberdonenſem. Epiſc. Murtuenſem. Epiſc. Reſinarhinenſem. Epiſc. Catanenſem. Epiſc. de Arregaithel. ſunt autem num. xj. [c]

IN REGNO NORWESIE [d].

Metropolis Trundum hos Epiſcopos Suffraganeos habet. Bergenſem. Strangenſem. Hamarchopenſem. Halsflonenſem. Habet quoque in regione Granellandia Epiſc. Horchadenſem. & in inſula Iſlandia Epiſc. Phare. Sunt igitur num. vij. [e]

IN REGNO DANIE [f].

Metropolis Lundis hos Epiſcopos Suffraganeos habet ſub ſe. Roſcheldenſem. Otheneſienſem. Slevicenſem. Ripenſem. Wibergenſem. Aruſienſem. Burgalanenſem. Sunt igitur num. viij. [g]

IN REGNO SUETIE [h].

Metropolitanus Ubſalenſis hos Epiſcopos Suffraganeos habet ſub ſe. Aruſienſem. Straganenſem. Lingacopenſem. Scarenſem. Sunt igitur num. v. [i] [1]

IN YBERNIA SUNT PROVINCIE QUATUOR [k].

Tempore Dni Eug. pp. III. facta eſt diviſio totius ybernie in quatuor Metropoles per Johannem Paparum prbrum Card. tt. s. Laur. in Damaſo Apoſtolice Sedis Legatum hoc modo [l].

d 2 Me-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Eboracen. hos habet Suffraganeos: Dunelmen. Cardocen. al. Carleonen.
b IN SCUETIA. *c* Brethinen. Abedonen. Moranen. Roſmarchinen. Cathanen. Bearegattel.
d IN NURVASIA. *e* Archiep. Nidroſien. hos habet Suffr. Bergen. Stavangren. Hamorcopen. Hailonen. Horcaden. Suderejen. al. Subtranen.
f IN DACIA. *g* Archiep. Lunden. hos habet Suffrag. Rochildenſem, Othemen. Slewicen. Ripen. Wibergen Aruſcen. Burglanen. *h* IN SCUETIA. *i* Archiep. Ubſalen. hos habet Suffragan. Agurien. Stragunen. Lincopen. Scaren. *k* In Hybernia *l* *hæc omnia deſunt*.

NOTÆ

1 Abb. Milonis indiligentia duo Regna in unum coaluerunt: atque Ubſalenſi Metropolitæ in Sueciæ Regno undecim Scoti Præſules, omnes exemti, ſubjiciuntur. Hos infra invenire erit in fine Epiſcoporum ad Rom. Pontificis conſecrationem pertinentium, præter Murtuenſem ſeu Moranenſem, ut Abbas Milo eum appellat.

Metropolitanus Armachie Primas totius ybernie hos habet Suffraganeos ſub ſe: Epiſcopum Connerinenſem. Epiſc. Dedundalehglas. Epiſc. Lugundunenſem. Epiſc. Cluanirairđ. Epiſc. de Conannas. Epiſc. de Ardachad. Epiſc. de Rathboth. Epiſc. de Rathlurig. Epiſcopum de Damliagg. Epiſc. de Darrih. [a]

Metropolitanus Dublinenſis hos habet Suffraganeos ſub ſe. Epipiſcopum de Clendalacha. Epiſc. de Ferna. Epiſc. de Cainnig. Epſc. de Lethglenn. Epiſc. de Celldara [b].

Metrops. Caſſellennenſis habet hos Suffraganeos ſub ſe: Epm de Celdalva. Epm de Luninech. Epum de inſula Gathu. Epm de Celliunabrach. Epm de Ymlech. Epm de Roſcreen. Epm de Watifordia. Epm de Liſmoi. Epm de Cluanuama. Epm de Corchaja. Epm de Roſailithir. Epm de Ardfert. Due autem Ecleſie ſunt ſub eodem Archiepiſcopo, que dicunt ſe debere habere Epiſcopos, quarum nomina ſunt hec; Ardinoi, & Mungarath [4] [c].

Metropolitanus Tuamenſis hos Epiſcopos Suffraganeos habet ſub ſe. Epm de Mageo. Epm de Cellalaid. Epm de Roſconmon. Epm de Culvanfert. Epm de Achad. Epum de Conarri. Epm de Celmunduach [d].

VI. IN

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiep. Armachiæ primatus totius Hyberniæ hos habet Suffrag. Connerinen. vel Dedundalethglas, Lugdundunen. Cluanitairo, Deconnennas, Deardachad, Deraboth, Derathurig, Dedamiliagg, Dedartit.

b Archiepiſcopatus Dublinen. hos habet Suffraganeos, Dedanlacht, Defernnum, Decamie, Deglen. Deceldarum.

c Archiep. Caſſeullenſis hos habet Suffrag. Decendeluanum, de Liminech, de inſula, Gathay, Deymelech, de Cellimabrach, Decroſcreen, de Waltifordianum, de Liſmoi, Deduavamam, Decoicaja, de Roſailicht, de Ardfret.

d Archiep. Zuamen. hos habet Suffragan. de Mageo, de Celliad, de Roſcomon, Deculvamfret, de Achad, de Corriari, Deccelinudvach.

NOTÆ

4 Tam iſta, quam quæ ſupra ajebat de totius Hiberniæ diviſione, ſummam Auctoris diligentiam teſtantur, qui ſuimet eſt fidus interpres.

V I.

IN DALMATIA SUPRA MARE [1].

Metropolis Aquileja xj. habet [a] Suffraganeos. Epm Veronenſem. Paduanum. Vicentinum. Cumanum. Mantuanum. Terviſinum. Tridentinnm. Concorden. [b] Seneceníem [c]. Filtrenſem [d]. & Belunenſem [e].

IN YSTRIA SUPRA MARE [2].

Metrop. Gradus habet [f] Suffraganeos. Polanum [g]. Parentinum, Trieſtinum. Comaclenſem [3]. Epm de Capite yſtrie [h]. Maranenſem [i]. Epm [k] civitatis nove. Caſtellanum. Torſellanum [l]. Aquilenſem [m]. Caprulenſem & [n] Cloſenſem [o].

Metropolis Jadera Suffraganeos habet hos Epiſcopos, videlicet [p] Signenſem. Auſarenſem. Veglenſem. Arbenſem. Nonenſem.

Metropolis Spalatus [4] habet [q] Suffraganeos Tranguríenſem [r]. & [s] Signinum [t].

IN

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Patriarchatus Aquilejenſis hos habet *b* Concordienſem *c* Senencenſem *d* Feltrenſem *e* *adjunguntur ſex primi Gradenſis Suffraganei*. *f* Patriarchatus Gradenſis hos habet *g* Polanenſem *h* Capitis Yſtriæ *i* Matriarienſem *k* Epm *utrobique deeſt*. *l* Torcell. *m* Equilen. *n* & *deeſt*. *o* Cloſenum, Civitatis novæ: *qui etiam Aquilejenſi ſubjicitur*. *p* Archiep. Jadrenſis hos habet Suffraganeos *q* Archiepiſcopatus Spalatrenſis hos habet. *r* Tragurienſem *ſ* & *deeſt*. *t* *adjicit* Scardonenſem, Arbenſem, Nonenſem, Croatenſem, Kerbanenſem, Tragurienſem.

NOTÆ

1 Duæ iſtæ Metropolitanæ Sedes olim celebres inſtabilitate, ac Schiſmate, unde earum Patriarchalis honor emerſit; Caroli M. tempore magnam mutationem paſſæ ſunt. Undecimo Eccl. ſæculo nil melius iis fuiſſe teſtantur literæ Leonis IX. ap. Baron. (729. *n.* 5.) Epiſcopis Venetiæ & Hiſtriæ: *Judicio S. Synodi hoc definitum fuit, ut nova Aquileja* (Gradus) *totius Venetiæ & Iſtriæ Caput, & Metropolis perpetuo haberetur, ſecundum quod evidentiſſima prædeceſſorum noſtrorum adſtruebant privilegia. Forojulienſis vero Antiſtes tantummodo finibus Longobardorum eſſet contentus juxta Privilegium Greg. II. & retractationem tertii*. Pagius autem (799. *n.* 2.) animadvertit anno 811. quum Carolus M. condidit teſtamentum, jam Patriarchas Aquilejenſes Forijulii reſediſſe.

2 Pagius (806. *n.* 12.) Eginhardi auctoritate comprobat, Carolum in ſua poteſtate habuiſſe *Hiſtriam & Liburniam, atque Dalmatiam exceptis Maritimis Civitatibus*. Has quippe reliquit Græcis. Opportunius (*Diſſ.* 1. *p.* 48.) de hac re iterum.

3 Infra hæc Sedes recte ſubjicitur Ravennatenſi Metropolitæ. Itaque duæ Notitiæ alia alio tempore ſcriptæ fuerunt; at nihil certum de re admodum incerta definiri poteſt.

4 Baronius (1062. *n.* 111.) & Pagius (*ibi n.* 6.) ad literas Alexandri II. *Archiepiſcopo Dioclenſis, & Antibarenſis Eccleſiæ* animadverrunt, duas fuiſſe Metropoles in Regno Dalmatiæ & Croatiæ, Salonitanam jampridem tranſlatam *Spalatum*, & *Antibarim*, quo Diocletana Sedes excíſa tranſlata fuerat. At noſtris in duabus Notitiis, quæ per totum Sæc. XII. excurrunt, Antibaris ſuffraganea eſt Raguſiæ: nec niſi in Notitia poſteriori Epiſc. Catharenſis ap. Schelſtr. (*pag.* 754.) invenitur Antibaris tertia Sclavoniæ Metropolis, cujus ſuffraganei diverſi ſunt ab enumeratis in Alexandri II. literis. Nihilominus Pagio, ſeu potius Joanni Lucio adverſari non auſim: decimo enim ſæculo, & ſequenti uſque ad tempora Gregorii VII. qui Dalmatiæ Ducatum in Regnum vertit, ut vidimus, diſpoſitio provinciarum Eccleſiaſticarum fuerit juxta animadverſionem Pagii: poſtea vero, qualem Notitiæ iſtæ exhibent.

IN SCLAVONIA.

Metropolis civitas Raguſia hos habet Epiſcopos [a] Suffraganeos: Stagnenſem. Boſſenenſem. Tribunienſem. Catarinenſem [b]. Roſe. Biduanenſem. Antivarenſem. Dulchinenſem. Suacinenſem. Drivaſtenſem. Polatenſem. Scodrinenſem [c]. Arbanenſem.

IN PROVINCIA FLAMINEA [d].

Metropolis Ravenna [5] Suffraganeos habet xv. [e] Placentinum [f]. Parmenſem. Reginum. Forolivium [g]. Adrian. Populien.[h] Ferrarien.[i] Mutinenſem. Bononienſem. Faventinum. Imolenſem. Ceſenaten.[k]. Cervienſem. Comaclenſem. & [l] Sarcinenſem [6].

IN LIGURIA [m].

Metropolis Mediolanum Suffragan. habet xv. [n] Cremonenſem. Brix. Bergamen. Lauden. Novarien. Vercellenſem. Haſten. Taurinen. Terdonen. Aquen. Alben. Saonen. Albing.[o] Vigintimil. Yporienſem[p].

IN

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Archiepiſcopatus Raguſiæ hos habet b Caternienſem c Scodrunenſem d *Flaminia*
e Archiepiſcopatus Ravennatum hos habet Suffrag. f *hic deeſt.* g Forolivienſem
h Adrienſem, Foropopulienſem i *& hic deeſt* k Ceſenatum l & *deeſt.*
m *In Lombardia* n Archiepiſcopatus Mediolanenſis hos habet Suffraganeos
o Albigenſem p *adjicit* Placentinum, Papienſem, Ferrarienſem.

NOTÆ

5 Aemiliæ, Flaminiæque Metropolim fuiſſe Ravennam perſpicue docet Orbis Eccleſiaſticus. Propterea Civitates etiam Langobardicas Placentiam, Parmam, Regium, ac Mutinam ſuffraganeas habuit. Quo in ſtatu Sæc. etiam XII. perſiſtebat, ut patet ex Notitiis. Quicquid poſtea variatum fuit, novis excitatis Metropolibus, huc non ſpectat. Memoria id tantum repeti oportet quæ ſunt allata (*Cod. Car. to.* I. *p.* 121. 129. *&* 135.), Hadrianum ſcilicet Caroli M. ævo in Aemilia conſtituiſſe Civitates, quæ hîc ponuntur in Flaminia. Nam Exarchatus S. Sedi a Pippino primum, deinde a Carolo donatus tres comprehendebat provincias, de quibus uberius loquar in diſſertationibus, *Aemiliam* ſcilicet Bononienſi territorio definitam, & *Pentapoles* duas, Mediterraneam unam, alteramque Maritimam. Ex iis nullam Notitiæ iſtæ, decimum ſæculum, & duo ſequentia complectentes, præſeferunt. Sed Aemilia in *Flaminiam* verſa, & duæ Pentapoles in *Marchiam*, ut paulo infra planum erit, diſpoſitionem illam veterem jampridem obſolevisse demonſtrant. Quæ igitur fides habenda eſt Eruditis iis hominibus, qui tempora fidenter miſcentes, Ludovicianum Diploma antiquitatis illius teſtem integerrimum, ſæculi undecimi factionem eſſe contendunt, quum quæ continet oblivione obruebantur? Quanti facienda eſt Ortoniani & Henriciani interpretatio, qua eruditi iidem homines ſe non tenuiſſe palam faciunt, nova locorum nomina diſcrepantiæ atque obſcuritatis non parum attuliſſe?

6 Hanc civitatem inter alias Aemiliæ Leo Archiepiſcopus Ravennas invaſit Caroli M. ævo, quum nomen illi erat *Bobio ſeu tribunatu decimo* (*Cod. Car. to.* I. *p.* 335.). De ea vero dicendum erit in notis ad Diploma Ludovicianum. Hic ſatis ſuperque eſt Cenſores Monumentorum veterum admonuiſſe erroris ſui, qui exſoleta nomina ſæculo XI. adſcripſerunt.

IN ALPIBUS GOTIIS.

Metropolis Janua habet [a] Suffraganeos Bobienſem [7] . Apruniac. [b] In Corſica [c] Maranen.

IN TUSCIA.

Metropolis Piſa Suffraganeos habet [d] Maſſanum. In Corſica [e] Aneenſem. Alerienſem [f].

IN SARDINIA.

Metrop. Calar. Suffraganeos habet [g] Sulcitanum . Dolien. & Suellitanum [h].

Metropolis Turris Suffraganeos habet [i] Sorren. Plavacen. Ampurien. Ciſarcen. [k] Caſtren. Ozanen. & Boſen. [l]

Metrop. Arvoree habet Suffraganeos Uſellen. Epum s. Juſte. Epiſcopum de Terra alba.

In Galluri ſunt duo Epiſcopi nullius Metropolis: Civitatenſis, & Gaitellinenſis [m].

IN CAMPANIA [n].

Metrop. Surrentum [o] hos habet Suffraganeos Epos [p]: Lobrenſem. Equeſen. & Epm de Caſtello maris [q].

Metrop. Capua [r] hos habet Suffraganeos Epos: Aquinatem. Tranen. [ſ] Calvenſem. Calimulen. Caſertanum. Seſſanum [t]. Yſernienſem. Me-

VAR. LEC. EX CODD. REG.

a *Poſt Apulia Metropoles abſque provinciarum mentione duo ſeqq. Archiepp. ſequuntur ordine inverſo:* Januenſis Metropolis hos habet   b Aprumaeen.   c In Corſica *deeſt.*
d Archiepiſcopatus Piſanus hos habet Suffr.   e In Corſica *deeſt.*   ſ *addit* Sagonenſem
g Archiepiſcopatus Calaritanus hos habet Suffr.   h Suallenſem.   i Archiep. Turritanus hos habet Suffr.   k Gipharelenſem *al.* Siſardenſem   l Ochanenſem, Boſanum.
m Archiep. Arborenſis hos habet Suffraganeos, Uſellenum, s. Juſtæ, Terræ Albæ, Civitatenſem qui eſt Domini Papæ, Galltellinenſem, qui eſt Domini Papæ.   n *Campaniam, & Samnium ſub una prov. Apulia comprehendit ordine prorſus alio.*   o Archiep. Surrentinus
p Epos *deeſt. ubique*   q Equenſem, Caſtelli maris.   r Archiep. Capuanus   ſ Tianen.
t Suaſſanum, Venefranum, Soranum.

NOTÆ

7 Ditmarus apud Baron. (1014. *n.* 4.) de hac Civitate loquens: *In his partibus*, inquit, *Cæſar Epiſcopatum, quod erat tertium devoti operis ſui ornamentum, in Bobia Civitate, ubi Chriſticola ſancti, & Confeſſores inclyti Columbanus, & Attala corporaliter requieſcunt, communi conſilio & licentia Comprovincialium Epiſcoporum conſtruxit.* Ea vero nonniſi anno 1132. ſuffragari potuit Genuæ, quæ anno eodem Metropolis facta fuit ab Innocentio II. Atque hæc, ni fallor, eſt certa ætas Notitiæ, quam Albinus retulit in ſuum Codicem, nonnullis quandoque additis, quorum nil antiquius Eugenio III. nil Clemente pariter tertio recentius occurrit.

Metrop. Neap habet Suffraganeos Epos: Afifanum [a]. Nolanum. Putolanum. Cumanum. & Yfclanum [b].

Metropolis Amalphia [c], hos habet Suffraganeos Epifcopos. Capritanum. Scalen. Reginum [d]. Litteren. [e]

Metrop. Salernum [f] hos habet Suffrag. Epifcopos: Capacenfem [g]. Policaftren. Nufquitan. Sarnitan. Marfican. Acernen. [h]

IN SAMNIO.

Metrop. Beneventum [i] hos habet Suffraganeos Epifcopos: Telefinum. S. Agathe. Alifien. [k] Montis Maran. Montis Corvin. Avellin. Vicanum. Frequentin. [l] Arianen. Bibinen. [m] Afculen. Licerinum [n]. Tortibulen. Draconar. Wlturar. Alarin. Civitaten. Termulen. Toccien. [o] Trivinen. [p] Bivinen. Guardien. [q] Morcon. [r] & Mufanen.

IN APULIA.

Metropolis Confa [f] hos habet Suffraganeos Epos. Epm [t] Moranenfem. Satrianenfem. Montifviriden. [u] Laquedonen. s. Angeli de Lombardis. & Bifaccien. [x]

Metropolis Agerentia [y] hos habet Suffraganeos Epos. Potentinum. Tricaricen. Venufinum. Gravinen. [z] Anglonen.

Metrop. Tranum [a] hos habet Suffr. Epos. Vigilien. & Andrenfem.

Metrop. Tarentum [b] hos habet fub fe [c]: Mutulen. & Caftellanen. [d] Epos.

Metrop. Sipontus [e] hos habet Suffr. Epos: Veftanum [f].

Metrop. Barum [g]. hos habet Suffr. Epos. Botontinum [h]. Melfettanum [i]. Juvenacien. Rubeftinum [k]. Salpenfem. Cannen. Menervinen. Bitettinum [l]. Converfanum. Polignenen. [m] Caterinen. Lavellinum.

Metropolis Brundufium hos habet Suffraganeos Epifcopos: Aftunenfem [n].

Me-

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Averfanum *b* Cuman. Ifclan. aliter Infulanum *c* Archiep. Amalphitanus *d* Reginum *deeft.* *e* Minorenfem, Littanum. *f* Salernitana Metrop. *g* Capudaquenfem, *h* Slufquitanum, Saranen. Accerranum, Marficenfem, Ravellenfem. *i* Archiepifcopatus Ben. *k* Anphienfem, *l* Frechentinum, *m* Bivanenfem, *n* Licherinum, *o* Toccien. *deeft.* *p* Terventinum, *q* Wardienfem, *r* Morcon. *deeft.* *f* Archiepifcopatus Confanus *t* Epm *deeft.* *u* Montis Turiden. *x hi duo extremi defunt.* *y* Archiep Aggerentinus *z* Gavvinenfem, *a* Tranenfis Metropolis *b* Archiepifcopus Tarentinus *c* Suffragan. *d* Mitulenfem, Caftellanum. *e* Sipontina Metropolis *f addit* Trojanum, Melphienfem, Molopolitanum, Rapolenfem. *g* Baren. Metropolis *h* Botuntin. *i* Melphetan. *k* Bubetitinum, *l* Betentinum *m* Pollinenfem, *n* Brundufina Metropolis hunc habet Suffraganeum, Altinenfem.

Metropolis Ydrontum habet Episcopum [a] Castren. Gallipolitanum [b]. Licien. Ugentinum [c]. & Leucen.

Metropolis Regium [d] hos habet Suffraganeos Episcopos. Cassanen. Neocastren. [e] Catacensem. Crotoniensem [f], Tropiensem, Opiensem [g]. Bovensem. Geratinum [h].

Metropolis Cosentia hos habet Suffraganeos Episcopos. Marturan. [i]

Metropolis Rossanum nullum Suffragan. Epum habet [k].

Metropolis sancte Severine [l] hos habet Suffraganeos Episcopos. Hembriacensem [m]. Stromensem [n]. Genecocastren. [o] Cotroniensem Gerentinum [p].

In Sicilia.

Metropolis Panormum hos habet Suffraganeos Episcopos: quos Adrianus papa IIIJ. ei concessit: Agrigentinum, Mazarensem. & Milevitanum [q].

Metropolis Messana [r] hos habet Suffraganeos Episcopos: Pactensem [s]. Cephaludensem [t].

Metropolis Montis Regalis hos habet Suffraganeos Episcopos. Catheniensem, quem ei concessit Lucius papa III. & Siracusanum, quem ei concessit Clemens papa III. [u]

Omnes isti subscripti Episcopi ad Consecrationem Rom. Pontificis specialiter pertinent [x].

Albanensis. Hostiensis. Portuensis. Sancte Rufine [y]. Tusculanus. Sabinensis. Prenestinus. *Hi sunt collaterales, & consecratores Romani Pontificis* [z].

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a Ydrontina Metrop. hos hab. Suffrag. *b* Gallipotanum *c* Ungentinum, *d* Archiepiscopatus Reginensis *e* Neucastren. *f* Troconiensem, *g* Oppensem, *h addit* Squillacensem *i* Archiepiscopatus Cossentinus hunc habet Suffraganeum, Marturanensem. *k* Archiep. Rossanus nullum habet Suffragan. *l* Archiep. s. Severini *m* Ebriacensem *n* Troniensem *o* Genecocastrensem *p Hi duo desiderantur*. *q* Panormitana Metropolis hos habet Suffraganeos Agrig. Mazar. Miletanum. *r* Messana Metr. *in Calabr.* *s* Patensem, s. Marci, Miletensem, Cataniensem. *t* Cepheilonensem *u* Archiepiscopatus Montis Regalis hos habet Suffraganeos, Siracusanum. *x* Isti sunt Episcopi sub Rom. Pontifice, qui non sunt in alterius provincia constituti. *y* S. Rufinæ *deest.* *z hæc desunt: adduntur Episcopi* Anagninus, Signinus, Ferentinas, Alatrinus: *qui infra occurrent* in Campania

IN TUSCIA. Nepesinus. Sutrinus. Civitatensis. Ortanus [a]. Amelinus. Narniensis [b]. Tuscanensis [c]. Balneoregensis. Urbevetanus. Clusinus. Soanensis [d]. Castrensis. Crossetanus. Massanus. Vulterranus. Senensis [e]. Aretinus. Fesulanus. Florentinus. Pistoriensis. Lucanus. Lunensis [f].

IN YMBRIA [g]. Tudertinus. Camerinus [h]. Fulginas. Nucerinus [i]. Spoletinus [k]. Perusinus [l].

IN MARCHIA [g]. Ariminensis [m]. Pesulanus [n]. Fanensis. Senogalliensis. Anconitanus. Asculensis [o]. Firmanus. Humanensis [p]. Esulanus [q]. Ascisčinas [r]. Oximensis [s]. Forumsinfron. Filtrensis [t]. Urbinensis. Egubinus [u]. Callensis.

IN MARSIA. Reatinus [x]. Furconensis [y]. Valvensis. Teatinus. Pinnensis. Marsicanus.

IN CAMPANIA. Tiburtinus. Anagninus. Signinus. Terracinensis. Fundanus. Gajetanus. Ferentinas. Verulanus. Alatrinus. Soranus. Rivellensis [z].

IN CALABRIA. Bisignanensis [a]. Epus s. Marci [b]. Squillacensis [c]. Miletensis.

IN APULIA. Trojanus. Melfiensis. Monopolitanus. Rapollensis [d].

IN DALMATIA. Arbanensis [e].

IN SARDINIA. Gaitellensis. Civitatensis [f].

IN CORSICA. Maranensis [g].

IN LOMBARDIA. Papiensis. Bobiensis [h]. Placentinus. Ferrariensis [i].

IN

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *Hos quatuor Episcopos ponit* in Marsia b *Hos duos* in Ducatu Spolitano. c Viterbien. & Tuscanen. d Suanensis, e Massanus & Senensis *desiderantur*. f *addit* Castellanum, *aliosque quatuor*, *ut infra*. g *deest* in Umbria. h *Hos locat* in Ducatu Spolitano i *hosque* in Tuscia k *item* in Duc. Spol. l *item* in Tuscia m *ponitur* in Romania Ravennat. n Pesariensis o Esculanus p *Hi tres* in Duc. Spol. q Esinas r Asisinas in Tuscia s Auximanus in Duc. Spol. t Feretranus in Romania Ravennat. u Eugubinus in Tuscia x in Duc. Spol. y Furtinensis, *qui cum* Valvensi, & Marsicano *ponuntur* in Campania z Ravellensis in Salern. Metrop. a *in Metr.* Rossan. b S. Marci & Milet. *in Metr.* Messan. c *in Metr.* Regien. d *in Metr.* Sipont. e in Sclavonia f *in Judicatu* Galluri g *in Metr.* Januæ h *ib.* i Papien. Plac. Ferr. *in Metr.* Mediol.

NOTÆ

g Pentapolis nomini pridem obsoleto illud Marchiæ successerat. Nec vetustum illud nomen audiretur in Augustor. Diplomatibus; nisi Nicolaus III. renovanda Ludovici, Ottonis, & Henrici Diplomata transmisisset Rudolpho, ut suo loco planum fiet. Cætera provinciarum nova nomina tute confer cum priscis. De Italia enim tanta suppetit rerum copia, ut quemque inopem possit efficere. Neque ad breves notas coarctandæ mihi videntur, quæ fusiori calamo in Dissertationibus tractatæ reperientur.

IN BURGUNDIA. Anitienſis [a].

IN HYSPANIA. Burgenſis [b]. Legionenſis. Ovetenſis [c].

IN SCOTIA. Epus s. Andree. Glaſcuenſis. Epus Candide Caſe. Dulcheloenſis. Dumbloinenſis. Brechinenſis. Arbedonenſis. Reſinarchinenſis. Catanenſis. Epus de Arrigaitel.

VII.

ANTIOCHENUS PATRIARCHATUS, habet ſub ſe hos Metropolitanos, & Epiſcopos Suffraganeos.

Archiepiſcopum Tharſenſem. Mamiſtenum [d]. Tulupenſem [e]. Edeſſanum [f].

Epiſcopum Laodicenſem. Gabulenſem. Valenenſem [g]. Anteradenſem. Tripolitanum. Biblienſem.

Mimaſtrenſis Metropolis hos habet Epiſcopos Suffraganeos . . . .

JEROSOLIMITANUS PATRIARCHATUS habet ſub ſe hos Epos Suffraganeos, & Metropoles inſerius annotatas. Epum Bethleem. Epiſcopum s. Georgii. Epiſcopum Aſcalone [h].

Metropolis Tyrus habet ſub ſe hos Suffraganeos Epiſcopos: Aconenſem. Sidonienſem. Berutenſem [i].

Ceſarea Metropolis habet ſub ſe hos Epos: Sebaſtenſem [k].

Nazarea [l] Metropolis habet ſub ſe Tiberiadenſem [m] Epum.

CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA habet ſub ſe Cretenſem Archiepiſcopum, qui habet ſub ſe LX. Epiſcopos. Medonenſem quoque habentem ſub ſe... Epiſcopos. Eraclienſem habentem ſub ſe... Epiſcopos. Iſti tres Metropolitani dicuntur habere Suffraganeos Epiſcopos ſeptingentos. Preterea idem Patriarcha ſub ſe dicitur habere Apoſtolicos Catholicos.

VAR. LECT. EX CODD. REG.

a *in Metr.* Bituricen. b *in Metr.* Tolet. c *in Metr.* Emeriten. d Archiepiſcopatus Maniſtrenſis. e Archiep. Tulup. qui etiam Elyoſpolitanus appellatur. f Arch. Edeſſenus, qui alio nom. dicitur Reges Medorum. *Duos addit:* Apphanien. Corizzen. g *hunc Suffragan. facit* Apphanienſis h Ebronenſem, Liden. Aſchalonen. i Beritenſem. Paneenſem. k Sebaſtienſem, quæ Civitas, Sebaſtia ſcilicet, alio nomine dicitur Samaria. l Nazareth m Tyberiaden.

LIBER CENSUUM
GENUINUS.

DE REDDITIBUS OMNIUM PROVINCIARUM, ET ECCLESIARUM, QUI DEBENTUR RO. ECCL.

Primo de Civitate Ferrarie.

ROMANA Ecclesia debet habere Censum de Civitate Ferraria sol. L. Luccen. in unoquoque anno. Medietatem tributi ripe, & districtum de mercato annuatim. Et totam Arimanniam de plebe cornacervina. Et totam arimanniam masse fuscalie. Et totum publicum ejusdem. Et totam arimanniam de gabbiana. Et totam arimanniam de lungula. Et totam arimanniam de septepullesino. Et totam curiam sive districtum de massa. Et totum districtum sive proprietatem de cinifcelli, & de cavalto. Et totam arimanniam, & totum publicum de sadriano. Et totam arimanniam, & totum publicum de trecenta. Et totam arimanniam de banniolo, & totum publicum. Et totam arimanniam de villa nova, & totum publicum. Et totam arimanniam de maneggio, & totum publicum. Et totam arimanniam de sancto Martino, & totum publicum. Et totam arimanniam de lucarano, & totum publicum. Et totam arimanniam de sancta Maria, & totum publicum. Et totam arimanniam, & publicum de villa comede. Et totum publicum de gognano. Et totum publicum de villa marthana. Et totam arimanniam de arcuada, & totum publicum. Et totum publicum de bonisciago. Et totum publicum de agnano. Et totam arimanniam de pontiado, & publicum. Et totam arimanniam de filthatico, & publicum. Et totam arimanniam de runci, & publicum. Et totam arimanniam de cirpilliatica. Et totam arimanniam de bratica. Et totam salariam. Et totum ficarolum. Et tres partes de ripatico, & partes tres portus de rupta ficaroli. Et totam arimanniam de trenta. Et totam arimanniam de leone. Et totam arimanniam de gello. Et totam arimanniam de fabriciano. Et totam arimanniam de sancto Donato. Et totam arimanniam de flesso, & de ficarolo, & toto comitatu ejus. Baliam & districtum de omnibus cri-

criminibus. Et omni anno bis, ſcilicet in madio, & in ſancto Martino generale placitamentum.

Item Eccleſia de ficarolo IIIJ. ſol. luc. pro villa ſalaria. Eccleſia S. Gregorii I. morab.

HEC DEBENT DNO PAPE ILLI QUI EMUNT CONFESSIONEM B. PETRI.

Hec ſunt que dominus Papa recepturus eſt ab illis qui emunt Confeſſionem B. Petri, ſecundum tenorem preteritorum ementium. In primis in camera ſingulis diebus IIJ. libr. cere, & per ſingulos menſes I. aquariciam olei, & I. libr. de olibano. In paſcha XX. libr. de cera, ſuper hoc quod debet habere in camera. In facula pro ſabbato ſancto X libr. de cera, & decem libr. pro agnus, & de balſamo IIJ. dn. ad pondus laterani, & IIJ. ad S. Petrum. V. libr. de cera ad S. Petrum pro facula baptiſmali. Ampullas XII. VI. majores, & VI. minores. Fanones VI. In feſto S. Marie XX. libras pro roſta Salvatoris Domini. In nativitate Domini XX. libr. cere in camera ſuper illas IIJ. libr. que dantur ſingulis diebus, & duas libr. de olibano. In purificatione S. Marie X. libr. & IIIJ. dn. pro jungis. In annuntiatione ſimiliter. In nativitate X. libr. de cera, & IIIJ. dn. pro jungis. Acolitis in dominica palmarum XIJ. denarios pro palmis ex conſuetudine. In majori ebdomada Epiſcopus S. Rufine jus quod conſuevit habere, videlicet arcam & altare, ex quo pulſatur ad matutinas, uſquedum finitur officium; & ex puo pulſatur ad miſſam uſque ad finem miſſe, ſalvo jure cantorum, quod habent in altari cum Epiſcopo. In die Jovis ſancti ex quo pulſatur ad officium matutinale, & ad miſſam uſque ad finem officiorum, ſimiliter. In die ſancto veneris, ſimiliter. In ſabbato ſancto ex quo pulſatur ad officium matutinale & ex quo pulſatur ad officium baptiſmale nocte & die tota uſque ad finem miſſe majoris in paſca habeat jus ſuum. Quando dn. Papa non eſt in urbe hoſtiariis dantur XII. dn. Pap. per ſingulas ebdomadas, & in dominica de palmis IJ. ſol. & in ſingulis feſtivitatibus S. Marie unam cere decinam pro faciendis cereis. Sancto Laur. de palatio datur per unumquemque menſem I. aquaricia olei, & I. libr. de cera, & dimidium de olibano. Quando dns. Papa pergit ad S. Petrum in ſtationibus XX. ſol. dns. Papa habet, & duas aquaricias de potione. Et

Ca-

Capellani cum sociis suis medietatem altaris ex quo tubalia extenditur super altare. Cardinales v. sol. papien. in statione habent. Cantores quando cantant Responsorium in ammone xviij. dns. pp. In Pascha de mad. duas aquaricias de potione dns. Papa habet ad Lateranum. A festo S. Gregorii usque ad Pentecosten unoquoque die xij. dns. pp. dantur Dno. pape. In letaniis majoribus xxvij. libr. lucc. pro prbrio Crucium Episcoporum Cardinalium, & lectis, & lobio. Ad luminaria ante Altare B. Petri xiij. candele & in corpore xiij. die noctuque. In unoquoque Capitello una candela accendatur, per totam noctem, donec Missa finiatur: In stationibus in magno Capitello iiij. & in Capitello minori cum porticalibus iij. In rete xij. In virga xviij. Ante Veronicam die, noctuque una. In S. Processu die noctuque i. In S. Maria de Cancellis in nocte i. In Vaticano in nocte i. In S. Cruce in nocte i. In S. Lucia in nocte i. Ante Crucifixum in nocte ij. In virga iij. in rete iij. In secunda fer. post Pasca. Ego sum Pastor bonus. In Ascensione. In pentecoste. In festivitate S. Petri. In dedicatione ipsius Ecclesie. In Epyphania. In Cathedra, & in letania majori debent accendi retia. Et in festo S. Petri tantum rete magnum ante portas argenti. In resarciendo tecto, & in mutandis fractis trabibus Ecclesie B. Petri dantur ij. dn. unicuique magistrorum, & unicuique manualium, donec compleatur opus. Quando sandalarii capiunt trabes B Petri, habent inde ij. sol. dn. pp. & iiij. libr. cere in festo . . . Ecclesia sancti Andree ij. aquaricias de oleo & Clerici S. Petri qui faciunt officium iij, sol. dn. pap. Cardinalis, qui habet custodiam beati Petri iiij. dn. pp. unoquoque die. Pro elemosina unaquaque ebdomada extra id quod datur ejectis xij. sol. Rotomagen. dum strata currit. Unicuique de Comestabilibus ij. dn. pp. unoquoque die. Sorrentiales Prefecti quando suspendunt aliquem v. sol. e quando decollant v. sol. quando cecant xij. pro unoquoque oculo, quando truncant aliquod membrum xij. dn. similiter. Sancta Rufina pro elemosina una aquaricia olei, x. libr. cere, & dimidium olibani. Sancti quatuor, & S. Clemens, & S. Pancratius habent elemosinam inde iiij. dn. pp. magistris pro cavea, & quatuor funes, quando accendunt rete, exceptis ebdomadalibus Cardinalium, & Ecclesie beati Laur. in palatio, & Clericorum beati Petri, & cantorum & dominicalibus diaconorum Cardinalium. In stationibus vero unum par facularum ad vesperas ij. librarum, & ad missam ij. librarum.

Fami-

Familia quoque Dni. pape conſuevit habere aliquam benedictionem. Quando Dns Papa prolongatur a Roma pluſquam una dieta, ei ſiquidem non datur cera pro camera. Preterea Calices, Cruces, turibula, & bacilia aurea, ſive argentea, camiſii, amicti, ſtole, manipuli, corporalia ſuper calices, & manutergia de alamannia, & pallia ſuper vj. libr. affortiatorum, que ad Altare offeruntur, dni pape ſunt. Altare autem, cum neceſſe fuerit, tres trabes in navi ſingulis annis mutabit, & ij. dn. pap. pro victualibus magiſtris S. Petri, cum in ipſa Eccleſia operantur, dabit. Bonum etiam prandium dabit Canonicis S. Petri, cum fuerint tota nocte in vigiliis palleorum Romani Pontificis, Patriarcharum, Archiepiſcoporum, & quorumdam Epiſcoporum, que quotiens neceſſe fuerit, parabit prior baſilice, & cum diaconis Cardinalibus intererit dationi ipſius pallei [1].

Redditus in Urbe Roma.

Monaſterium S Pauli panem pro perſona Dni. pape. Canonici Lateranenſes ſimiliter. Eccleſia S. Marci x. ſol. dn. pap. pro maſſa, quam papa Celeſtinus ei conceſſit. Eccleſia S. Petri xx. Sol. Lucc. Eccleſia s. Suſanne unum ſciſatum, & unum morab. Illi qui tenent turrim in capite pontis Judeorum iiij. dn. pap. Eccleſia S. Egidii cum hoſpitali ſita juxta Civitatem Leonianam xl. ſol. affortiatorum in feſto S. Andree. Eccleſia S. Praxedis unum ſciſatum. Eccleſia S. Abbaciri i. morab. Petrus latro ij. morab. pro caſtro cere.

In Epiſcopatu Albanenſi. Eccleſia S. Donati de maritimis i. morab. Hoſpitale de Cantaro i. libr. cere.

In Epiſcopatu Portuenſi. Petrus Latro ij. morab. pro caſtro cere.

In Marchia & ducatu Spoletano.

In Senogallienſi.

In Anconitano.

In Oximano. Homines montis S. Petri iII. ſol. lucc. Eccleſia S. Petri ejuſdem loci ij. ſol.

In Numan. Eccleſia S. Fabiani de Racanati xij dn.

In Firman. Hoſpitale de aqua ſancta xij. podien. per annum.

In Aſiſin. In

NOTÆ

1 Plura hic vides capita Diſciplinæ veteris. quæ illuſtratione indigent. Id vero per me factum invenies in libro *de præſtantia Baſil. Vat.* ſiquando prodibit in lucem, Perinde eſt de ſequentibus.

In Camerino. Monasterium sancte Marie de Frastra IJ. lib. cere Monaster. sancte Marie de villa magna I. libr. cere pro censu, &. I. bisant. pro pensione cujusdam terre. Monasterium de Cliente I. lib. de cera, & I. bisantium pro his que tenet ab Eccl. Romana.

In foro Simpron.

In Urbinati.

In Callensi. Ecclesia S. Gerontii XIJ. affort.

In Esino. Ecclesia S. Marie de silva XIJ. dn. pap.

In Montifeltrano. Ecclesia S. Anastasii XIJ. dn. argenti.

In Nucerino.

In Egubino. Monasterium S. Emiliani IIJ. solidos affortiator. Monasterium S. Amb. IIJ. sol.

In Fulginat.

In Perusino. Ecclesia S. Petri de monte Teuzi III. sol. affor. Ecclesia S. Marie posita in monte Feriol. IIJ. dn. pap. & I. facula pro unoquoque anno.

In Amelin.

In Tudertino.

In Narniensi. Monaster. S. Nicolai unam libr. cere.

In Esculano.

In Spoletano. Ecclesia S. Petri juxta ipsam civit. IJ. sol Lucc. castrum quod Moriciola vocatur, ex redditione Gisleri, sicut invenitur in Registro Gregorii pape VII. B. Petri juris est. Et monasterium S. Petri de Bovaria V. sol. Luccen.

In Reatino. Monasterium S. Salvatoris.

In Valvensi. Monasterium de Bominac. I. Romanatum.

In Marsicano. Monasterium S. Marie de Appamia IIJ. sol. provenien. & I. libr. cere.

In Teatino. Monasterium de Magella I. morab. Monasterium S. Stefani I. unc. auri.

In Pinnensi.

IN TUSCIA

In Episcopatu Castellane Civitatis. Ex ipsa civitate, que antiquitus vocabatur Castrum Felicitatis, XXV. sol. affort. Ecclesia S. Salvatoris XIJ. affort.

In Sutrino. Episcopus ipsius loci unum morab. pro locatione cujusdam casalis.

In Castellano.

In Urbevetano. IN

In Balneoregensi.

In Tuscanensi. De Civitate Vetralla IJ. marabuttin. Ecclesia S. Johannis de insula juxta Cornetum v. sol. Eccl. S. Sintii V. sol.

In Castren. Monaster.

In Clusino. Monasterium s. Salvatoris de monte amato IJ. morab.

In Soanensi.

In Massano. Plebs de petra .... sol. & homines ipsius loci .... sol. Monasterium aque vive IJ. sol.

In Grossetano. Monasterium S. Prancatii XIJ. affort.

In Senensi. Ecclesia S. Leonardi IJ. sol. Lucc. Ecclesia S. Trinitatis de Turri IJ. sol. Hospitale silve rodulende XIJ. dn. Ecclesia S. Mustiole IJ. sol.

In Aretino, Plebs de peccioli I. morab. Ecclesia S. Justi IIJ. Sol. Lucc.

In Fesulano.

In Florentino. Hospitale situm in loco qui dicitur ad pontem bonici secus stratum VI. paria ferri. Ecclesia S. Laurentii de Cortina IJ. sol. Ecclesia s. Cresci IJ. sol. Ecclesia s. Donnini IJ. sol. Ecclesia S. Petri de Colle IJ. Sol. Hospitale S. Petri de Calvariis situm in confinio Fesulani, & Senensis Episcopatuum VI. dn. Lucc. Ecclesia S. Agnetis sita in podio bonithi I. morab.

In Vulterrano. Ecclesia S. Barthol. de Scalocla XIJ. dn. Comes Panocla IIIJ. Morab. de tota terra sua. Ecclesia S. Nicolay de Monterio I. morab. Ecclesia S. Faustini de valle else IJ. Sol. Lucc. Monasterium de Serena I. Mor. Monasterium de insula IJ. Sol. Ecclesia S. Johannis de Colle XIJ. Dn.

In Pistoriensi.

In Lucano. Ecclesia S. Fridiani juris B. Petri. Cens. ejus unum par guanti de corio. Monasterium Sextense IIJ. morab. Ecclesia S. Alexandri sita in Lucana Civitate IJ. morab. Ecclesia S. Marie filiorum Corbi IIJ. Sol. Monasterium S. Petri in Cortina IJ. Bisant. Ecclesia S. Salvatoris in Mustolia XIJ. dn Monasterium S. Pontiani IIIJ. mor. Hospitale pontis de popli I. libr. cere.

In Pisano. Monasterium de Verruca IJ. morab. & pro campo S. Petri sito circa buitim VJ. dn. Ecclesia S. Nicolay de Paratino IJ. Sol. Pisanus Archiep. IIIJ. morab. pro quibusdam beati Petri terris, Monasterium S. Quirici XIJ. dn.

In Lunensi Episcopatu. Monasterium de Ceperano I. morab.

IN APULIA.

In Episcopatu Beneventano. Ecclesia S. Marie de Sambuco in ipsa civitate I. unc. auri. Eccla S. Marie de monte drobi I. scifatum. Eccla S. Thome in ipsa civitate IIJ. Romanat. & IIJ. paria de Obbatis cum Candel.

In Episcop. Sorano. Monaster. sancti Dominici XIJ. dn. pap.

In Episcop. Elesino. Monrium., quod in ipsa civitate situm est, I. unc. auri.

In Episcop. Venafrano. Monrium S. Vincentii IJ. morab.

In Archiep. Consano. Monrium S. Marie de ylice unc. I auri.

In Episcop. Melfien. Monrium Vulturnense I. unc. auri. Monasterium S. Angeli de bandi I. unc. auri.

In Archiep. Sipontino. Ecclesia S. Leonardi I. unc. auri. Monrium S. Joh. in Lama unc. I. auri. Eccla S. Thome I. libr. Olibani. Monrium Pulsan. IJ. Bisant.

In Episcop. Trojano. Monrium terre majoris unciam I. auri. Monrium S. Marci de fora IIIJ libr. Olibani.

In Episcop. Vestano. Monrium de Calena I. unc. auri.

In Episcop. Monopolitano. Monrium S. Stephani unc. I. auri.

In Episcop. Telesino. Monrium S. Salvatoris unc. I. auri.

IN CALABRIA.

Monasterium de Mileto, quod est sedes Episcopalis, I. unc. auri.

In Episcop. Rossanen. Ecclesia S. Trinitatis..... Monasterium S. Eufemie unc. I. auri.

In Episcop. Catenzani. Monrium S. Juliani, unc. I. auri.

In Episcop. Teatino. Monrium Magelle I. morab.

REDDITUS APULIE CALABRIE ET MARSIE.

Rex Sicilie debet pro Apulia, Calabria, & Marsia mille Scifatos.

In Archiep. Brundusino. Ecclesia S. Marie unc. I. auri.

Ecclesia S. Marie de Nerto unc. I. de tar. per annum.

In Episcop. Cassanen. S. Marie Camiliani IJ. Scifat.

In Episcop. Scquillac. Monrium de Carra I. Morab.

IN SICILIA.

Anno XVII. Pontificatus Alexandri pape III. W. secundus Rex Sicilie construxit Monrium beate Marie Montis regalis juxta Panormum.

normum, & subjecit illud Romano Pontifici sub annua pensione centum Tarenorum.

IN SARDINIA.

Judex Calaritanus IJ. lib. argenti pro censu. Archiep. Calar. VI. libr. argenti. Episcop. Dolien. II. lib. Episcop. Sulcitanus II. lib. Episcop. Barbarie IJ. lib. Ecclesia S. Saturnini. IJ. lib.

Judex Arboren. II. lib. Archiep. Arboren. VI. lib. Episcop. S. Petri de Teralba II. lib. Episcop. de Osello IJ. lib. Episcop. S. Justi IJ. lib.

Judex Turritanus II. lib. Archiep. Turritanus VI. lib. Episcopus de Pragi II. lib. Episcop. deAmpuri IJ. lib. Episcop. de Serra IJ. lib. Episcop. de Chisarpo IJ. lib. Episcop. de Castro IJ. lib. Episcop. de Ozano IJ. lib. Episcop. de Bosea IJ. lib. Abbas de Sacharia IJ. lib. Abbas de Plajano IL. lib. Abbas de Thergo IJ. lib. Prior de Salvenero I. lib. Summa horum omnium continetur in LVIIIJ. libris argenti.

In Arborea. Ecclesia s. Thome cum omnibus suis bonis pro censu IIJ. bisant. omni anno. Ecclesia s....... que dicitur Cannia IJ. Sol. exigusin. singulis annis.

DE CORSICA.

Corsicam concessit papa Innocentius Janue sub annuo censu unius libre auri. Et exinde privilegium ei fecit.

CENSUS DE NOVO IMPOSITI, DE QUIBUS NESCIO, IN QUIBUS EPISCOPATIBUS SUNT POSITI.

Monaster. s. Stephani positum in monte de medio. pro eadem Ecclia omni anno pro censu IIJ. Sol. provesin. Ecclia s....... posita in castro Valentio omni anno pro censu IJ. Sol. Luc.

IN LOMBARDIA.

In Archiepiscopatu Mediolanen. Monrium s. Agathe VI. dn. mediol. Monrium de Sexto XIJ. dn. Monrium de Modoetia XIJ. dn. Monrium de Brugula XIJ. dn. Monrium de Lambrugo XIJ. dn. Monaster. de Partificagia VI. dn. Monrium de Subiate VI. dn. Monrium de Buginago VI. dn. Monrium de Basiliano XIJ. dn. Ecclia s. Johannis de Perminago I. Sol. Ecclia de Propello...... Ecclia de Bibulgo...... Monrium s. Nicolai XIJ. affor. Ecclesia s. Trinitatis

 de

de ponte guinicelli VI. dn. Ecclesia de Bisantio I. dn. & I. cerev. Ecclia S. Petri de Bisolca VJ. dn. Hospitale apud s. Blasium VI. dn. Homines habitantes in villa que dicitur Morniaco de plebe arzaco XIJ. imperial. singulis annis.

In Episcopatu Placentino. Ecclesia de Misericordia II. sol. placen. singulis annis.

In Episcop. Laudensi. Ecclia. s. Michahelis XIJ. dn. Ecclia sancti Pauli XII. dn. Mnrium s. Michahel XII. dn. Mnrium s. Stef. .... Mnrium s. Andree per manum Abbatis s. Savini I. unciam ..... Monaster. de dovario XIJ. dn. Ecclia de ripa alta XII. dn. Monaster. de Cerreto IIIJ. dn. Mediolan. Ecclia de Cerroto IIIJ. dn. Mediol. Ecclia s. Petri de palude XII. Mediol. veteres.

In Episcop. Cumano. Hospitale de blunzone in monte abrica.

In Episcop. Bergomensi. Ecclia s. Firmi I. Sol. Ecclia s. Juliani de Subvexio I. sol. Ecclia s. Sigismundi de ripa alta I. Sol. Monaster. s. Ambrosii de ripa alta I. Sol. Monaster. de donaria I. Sol. Ecclia s. Fabiani Cellula ipsius I. sol. Ecclia s. Marie de villa suari in colle thoris I. Sol. Ecclia s. Ambrosii de calcu III. dn. Ecclesia s. Trinitatis de Virgi. I. sol. Ecclia sita in loco qui dicitur Mesina VIIIJ. dn. Mediol. monete. Ecclia s. Alexandri .... Ecclia s. Mathei...... Monasterium de bonate VJ. dn. Ecclia s. Marie in Turri XIJ. dn. Mediol.

In Episcop. Brisiensi. Ecclia s. Petri de Crimignano XIJ. dn. Mediol. Monaster. de Caramagna I. morab. Monaster. aque nigre I. Morab. Monrium montis clari dimid. unc. auri.

In Cremonensi Episcop. Ecclia s. Agathe I. Sol. Monasterium s. Stephani de Cornu I. Sol. Ecclia s. Salvatoris IIIJ. dn. Ecclesia s. Marie de Castaneto VI. dn. Monrium s. Johannis juxta Papiam XIJ. Dn. veteris monete. Hospitale s. Leonardi de bangia XIJ. dn. Mediol. vet.

In Novariensi. Ecclia. s. Petri IJ. sol. Ecclesia ss. Philippi & Jacobi de paliarina IJ. sol. mediol.

In Vercellensi. Monrium de bessa I. morab. Monrium s. Stephani I. Morab. Ecclia s. Jacobi II. sol. mediol. Ecclia s. Marie sita in eadem Civitate I. Morab. Monrium s. Marie de Astura XIJ. dn. veteris monete.

In Taurinensi. Monrium de Pinarol. I. unc. auri. Ecclesia s. Petri Savilianensi I. morab. Ecclia s. Petri ultra flumen Sture cum Ho-

Hospitali ibidem sito I. morab. Hospital. de ponticell. I. morab.

In Albensi. Ecclia de Ferranica I. morab. .Monrium s. Gaudentii dimid. unc. auri. Monrium s. Martini dimid. unc. auri.

In Astensi. Monrium de Caramagna I. morab.

In Aquensi. Ecclia s. Crucis de Melagio I. morab.

In Tardonensi Ecclia de principiano IJ. morab. Habitatores loci, qui dicitur sala IIJ. lib. cere basilice s. Laurentii.

In Saunensi. Monaster. s. Eugenii I. morab. In capite nauli Ecclia. s. Jule IIIJ. dn.

In Januensi. Monrium s. Andree de sexto I. Morab. Ecclesia s. Fidis I. lib. piperis Ecclia. s. Nicolai juxta mare I. lib. cere.

In Albinganensi. Mnrium. s. Martini in insula gallinaria I. morab.

In Vintimiliensi.

In Papiensi. Monrium s. Marini I. morab. Ecclia s. Marie major. de laumello I. morab.

In Bobiensi. Monrium s. Columbani IIIJ. Bisantios.

EXARCATUS RAVENNE.

Canonica s. Marie in porticu ..... morab. pro Ecclia. s...... Monaster. s. Johannis Evangeliste I. sol. Ecclia s. Petri ad vincula IIJ. sol. Luc.

In Episcop. Placentino. Eccla. Scor. Gervasii, & Protasii I. cereum & I. dn. Ecclia s. Johannis de viculo dimid. auri unc. Ecclesia de monte bello II. Sol. luc. Ecclia s. Petri de Cerreto IIIJ. dn. mediol. Hospitale de verzario I. morab.

In Parmensi. Monrium s. Alexii II. morab. Monast. de bersselli I. morab. Mnrium s. Genesii I. morab. Mnrium s. Siri de Fontanell. II. dn. de papia monete veteris.

In Regino. Plebs de Warstalla IIJ. morab. Mnrium Canusinum XX. sol. Ecclia de Gonzago I. unc. auri.

In Mutinensi. Mnrium Fraxinon. I. unc. auri. Monast. Nonant. II. morab. Hospitale s. Geminiani juris beati Petri.

In Bononiensi. Mnrium de Musiliano VI. sol. affort Epus Bononien. lib. II. puri argenti. Monrium s. Cesarii III. Morab.

In Faventino.

In Episcop. Florent. Ecclia s. Peregrini juxta Saltn. XII. Imperial.

In Ymolensi.

In

In Epatu Foroliviensi.

In Epatu Bobiensi. Mnrium s. Ambr. xiJ. dn. pap. Cella s. Johannis inter ambas partes I. bisant. Mnrium s. Marie in Trivo I. Bisant.

In Epatu Populiensi.

In Epatu Feretrano.

De Massa Arni. Ecclesia s. Justini unc. I. auri pro unoquoq; anno. & de Castello arno, a Guid. & sociis XII. Lucc. pro unoquoq. anno.

De Massa Fiscalia. Cervien. Epus de plebe s. Vitalis XII. Imperial.

De Massa s. Petri. Eccla s. Salvatoris XIJ. Luc. pro unoquoq; anno.

In Epatu Ferrariensi. Ecclia de Ficarolo IIIJ. sol. Luc. pro villa Salaria. Ecclia s. Georgii I. mor. Ecclia major I. morab. per annum.

In Episcopatu Ariminensi. De ripatico per manum Episcopi I. lib. argenti. De plebe s. Paterniani IJ. sol. Luc. De Ecclia s. Georgii I. lib. cere. Ecclia s. Pauli de Monte Scutulo IJ. sol. Luc. Ecclia s. Salvatoris IJ. sol. Luc. Ecclia s. Gauderitii IIIJ. bisant. Monast. s. Petri XII. affort. Monast. s. Ggii XII. dn. Hospitale botrie XII. dn. Hospitale de dna Emilia positum circa herim̄ IJ. sol. Imperial. Ecclia s. Marie in Leura. IJ. sol. pro unoquoq. anno.

In Fanensi. Mnrium s. Laur. in campo. L. spatulas f. XXV. sol. affor.

In Croniet. Ecclia s. Nicolai de Croniet pro censu I. morab. sing. annis, & lib. II. piperis.

In Patriarchatu Aquilejensi.

In Epatu Vicentino. Capella de insula XX. sol. Veronensium. Ecclia s. Lucie de fonte nivis IJ. mor. Ecclia ss. Firmi & Rustici I. mor.

In Epatu Feltrensi.

In Epatu Tridentino.

In Epatu Senecen.

In Epatu Paduano. Ecclia s. Marie de pratalia IIIJ. morab. Ecclia sancte Crucis de monte Syon IJ. morab.

In Mantuano. Ecclia s. Marie de hyspid. I. morab. Monrium s. Johannis IJ. sol. Luc. Monasterium s. Benedicti. unc. I. auri. Hospitale de aquadocia XV. dn. Mediolan. Hospitale juxta Venonam XII. mediol.

In Veronensi. Ecclesia s. Marie in loco Marellensi I. Bisant. Ecclia s. Nycolai in arena I. lib. cere & I. dn. Ecclia s. Marie apud albaredum XIJ. dn. Mediol. Ecclia ss. Simonis & Jude I. lib. cere.

In

In Tarvisino. Monrium s. Eustach. IIJ. sol. Hospitale s. Marie I. lib. cere, & I. incensi. Ecclia s. Laur. juxta forum IIIJ. dn. Luc. Monasterium s. Eusemie IJ. Bisant.

In Cenetensi, Ecclia Hospital. de blavi I. lib. cere, & I. incensi.

In Episcop. Pole. Monrium S. Marie de Canneto IJ. Bisant.

In Comaclensi, Monrium Pompos. IIJ. sol. affort.

IN PATRIARCHATU VENETIE GRADENSI.

Ecclia S. Marie de caritate I. aureum. Ecclia S. Marie de alnaria.

In Episcop. Torsellano.

In Cesenate. Ecclia. s. Crucis XIJ. affort.

In Pensauriensi.

CENSUS HISPANIE.

In Episcop. Colombriensi. Ecclia s. Crucis juris beati Petri IJ. morab. singulis annis Pontifici Romano persolvit.

In Episcop. Portugalen. Canonica, que vocatur Ecclesiola, IJ. morab. Adefonsus portugalensis Dux IIIJ. unc. auri.

In Episcop. Lucen. Monrium de ursaria J. morab. auri.

In Episcop. Legionensi. Monrium s. Facundi juris beati Petri est II. sol. Monrium s. Ysidori I. morab.

In Episcop. Palentino. Ecclia vallis Oliveti XXV. morab.

In Episcop. Toletauo. Monrium s. Servandi X. morab.

In Episcop. Avilen. Monrium .... I. morab.

In Episcop. Burgen. Monrium Oniense juris beati Petri est. unc. I. auri. Monrium s Dominici juris beati Petri est. V. morab. Monrium de Cardinia I. morab.

In Episcop. Tirasonensi. Ecclia s. Marie sita in castro Tutele IJ. sol.

REGNUM ARAGONIE

juris beati Petri est D. auri mancusios ad cuneum Jacce singulis annis.

In Episcop. Oscensi. Monrium s. Johannis de Pinna juris B. Petri est. unc. I. auri. Ecclia montis Aragonis juris beati Petri est. unc. I. auri. Ecclesia s. Petri de Lasis IIIJ. morab.

PROVINCIA TERRACONENSIS.

In Episcop. Ilardensi. Monrium s. Victoriani juris beati Petri est. Dimid. unc. auri. In

In Episcop. Urgellensi . Monrium. s. Saturnini per spatium octo annorum I. lib. argenti . Ecclia Aggerensis IIIJ. morab. Ecclia s. Petri de devotis tertiam partem fructus allodii in quo sita est. Ecclia. s. Marie Urgellensis I. unc. auri . Ecclia gerrensis I. unc. argenti .

In Tudensi Episcopatu Ecclia s.Marie de Rehorios II. Marabutinos . Comes Urgellensis IIIJ. unc. auri . Raymundus Guilielmi de duobus Castris , Saltevola videlicet , & Lobariola IIIJ. unc. auri .

In Episcop. Barchinonensi . Monrium s. Pauli I. morabut. Comes Barchinonensis de toto honore suo , & precipue de Civitate Terracona , sicut continetur in Registro Urbani Pape, singulis septenniis XXV. libr. argent.

In Episcop. Gerundensi . Ecclia s. Johannis rivipolensis IIJ. morabot. Monrium s. Petri bisildunen. V. sol. Ecclia s. Marie ejusd. loci II. Sol. Monrium Arelatense .... Monrium s. Marie de Cadin. XII. mergol. monete . Monrium s. Marie de campo IJ. sol.

In Episcop. Helenensi . Monrium s. Martini de canicornis juris beati Petri I. arulense .

Provincia Narbonensis.

In Episcop. Narbonen. Monrium Crassense V. mor. Monrium s. Amantii II. sol. Monrium s. Pontii II. Sol. Ecclia s. Petri de Arignano I. morab. Electen. Monrium I. lib. argenti per triennium .

In Episcop. Biterrensi . Ecclia s. Jacobi I. mor. Ecclia s. Petri de mari I. morab.

In Episcop. Rutinensi . Ecclia s. Antonii V. sol.

In Episcop. Tolosano . Ecclia s. Volusiani in loco qui vocatur Fluxas V. Sol. pictav. Ecclia s. Saturnini X. sol. pictav.

In Episcop. Uticensi . Guillelm. de turre pro eo quod Romana Ecclia habet in mansodi IJ. malach. Daus ville acantici IJ. aureos .

In Episcop. Carcasonensi . Monrium Electuense I. lib. argenti per triennium . Ecclia Magalonensis I. unc. auri Guill. de monte pessulano II. morab. Comes Merguriensis I. unc. auri . Bernard. de antusia II. morab.

Provincia Arelatensis.

In Episcop. Arelaten. Monrium. montis majoris IIIJ. sol. pro castro autem biduini IIJ. lib. turis per quinquen. Monrium s. Gervasii de fossis ..... sol. In

In Lodov. Ecclia s. Marie de Corneliano II. sol. Ecclia s. Marie de Sarebona II. sol.

In Episcop. Albiensi. Monrium s. Bernardi de Castris v. sol. mergurien.

CENSUS PROVINCIE.

In Episcop. Avinionensi. Apud montem andaonem Monrium s. Andree IIIJ. lib. cere; & pro Ecclia s. Petri de Tathone IJ. lib. cere.

In Episcop. Arausice. Guills. dns ejusdem ville dimid. marc. argenti. Monrium s. Egidii, & psalmod. montis majoris. Ananiense. s. Wi. s. Pontii. Crassen. s. Saturnini. s. Johannis Rivipollen. s. Victoris montis Arag. proprii juris beati Petri sunt.

In Episcop. Aquensi. Petrus de Lambisco I. morab.

In Episcop. Sixtaricen. Ecclia s. Mart. de croco I. morab.

In Episcop. Aptensi. Ginand. cum fratribus, & nepotibus suis IIJ. morab.

IN PROVINCIA EBREDUNENSI.

Ecclia Crossiensis juxta burgum, qui vocatur malturtel. I. morab.

In Episcop. Forojulensi. Ecclia Pinnac. VII. sol. mergur. monete veteris. Ecclia bariolen. I. morab.

In Episcop. Albinganen. Monrium s. Martini juris beati Petri est, quod est situm in insula Gallinaria I. Morab.

PROVINCIA GUASCONIA.

In Episcop. Aquensi. Hospitale delsuath. I. bisant. & Monaster. de sorduha v. sol.

In Gasconia. Monaster. generense II. unc. auri. Monrium Condomense v. sol. morl.

In Episcop. Vasaten. Monrium blavii montis v. sol. burdegal. monete.

In Episcop. Aduren. Monaster. s. Severi v. sol. pictav. monete.

PROVINCIA BURDEGALEN.

Monaster. s. Crucis I. mor. Monast. s. Macharii v. sol. Ecclia de Bledo monte v. sol.

In Episcop. Xadonen. Monrium beate Marie xadonen. v. sol. Ecclesia s. Petri de arciaco IIJ. sol. affor.

In Episcop. Engolismensi. Ecclia de Cella froin...., sol. Monaster. sancti Eparchii IJ. morab.

In Episcop. Petragoricensi. Monaster. Tostoriacen. I. morab. Monrium Sarlaten. I. mor. pro se, & I. pro siteusi, & I. pro ysaensi. Ecclia Sancti Austerii I. mor. Capella s. Orricii sita in Castello de Gorzon. x. sol. Ecclia s. Frontonis II. mor. e principalis Sedes II. mor.

In Episcop. Pictaven. Monrium s. Crucis I. unc. auri. Monrium Malliacen. xx. sol. Pictav. dn. Ecclia s. Trinitatis de malo leone II. morab. Monrium ysercense I. mor. Monrium fontis Everaldi I. mor.

In Episcop. Lemovicensi. Ecclia s. Petri de Osca I. mor. Ecclesia Stirpen. I. mor. Ecclia Usercen. I. mor. Ecclia Briven. II. sol.

In Episcop. Claromonten. Monrium Case Dei juris B. Petri est. Et Ecclia Brivaten. I. mor. Monrium de monte ferrando I. mor. Monrium Aureliacen. x. sol. pictav. pro se, & pro soliaco v. sol. & pro sella Maurcien. v. sol. Comes Guills. dimid. marcam argenti. Ecclia Brivaten. I. morab.

In Episcop. Rutinense. Ecclia s. Petri singulis bienniis I. mor. Ecclia s. Marie de Candabria xv. sol. Monrium Nanneten. x. sol. f. II. mor.

In Episcop. Albiensi. Ecclia s. Petri de Farnaria I. mor. Castrum scurie II. unc. arg.

In Episcop. Caturcensi.

PROVINCIA TURONENSIS.

Ecclia s. Sepulchri III. sol. pictav. monete. Majus Mnrium juris beati Petri est. Singulis septenniis I. lib. arg. & pro Ecclia sancti Guincoloei x. sol. cenomanen. monete. Ecclia s. Martini unc. I. auri. Monrium Nucariense I. mor. Monrium s. Sepulcbri I. morab. Ecclia s. Marie de loccis v. sol. pictav. Ecclia s. Juliani I. morab.

In Episcop. Cenomanen. Ecclia s. Guincolei XII. dn. de castro Cadurciar.

In Episcop. Nanneten. Monrium s. Salvatoris IIJ. aureos.

PROVINCIA SENONENSIS.

Monrium Ferrariense juris beati Petri est I. unc. auri singulis trienniis. Monrium s. Columbe Vir. juris beati Petri est.

In

In Episcop. Parisiensi. Monrium s. Genovefe, & s. Germani, & s. Dionisii juris beati Petri sunt.

In Episcop. Altissodor. Vizeliacen. Monrium juris beati Petri est I. libr. argenti. Dnus de Donzi IJ. unc. auri.

In Episcop. Nivernensi. Monrium Saviliacen. I. morab.

In Episcop. Catalaonen. Ecclia s. Nicolai in insula Lourz. X. sol. illius monete.

PROVINCIA REMENSIS.

In Episcop. Ambianensi. Monrium s. Ricc. in Pontivo unc. I. auri. Monrium Corbejense, quod proprii juris beati Petri est, I. unciam auri.

In Episcop. Suessionensi. Monrium s. Medardi dimid. libram argenti.

In Episcop. Teruanensi. Hospitale s. Gefslt. C. alletia.

PROVINCIA MAGUNTINA.

Ecclia s. Marie sita in loco qui dicitur potenbahc. I. morab. Ecclia s. Johan. Bapt. in Selbot. I. mor. Monrium quod dicitur Cella Dne Pauline mor. I. Reineresbrunnen. II. sol. Erphordien. monete. Ecclia Regularium in Flaheim. aureum unum.

In Episcop. Argentinensi. Monrium sanctor. Philippi & Jacobi in silva sacra I. mor. Monrium Monialium in andala subtil. panni linei ulnas. Monrium quod dicitur bugeshouen I. mor.

In Episcop. Basiliensi Ecclia s. Petri I. mor. Ecclia Remorigen. I. monetam auri. Monrium s. Vincentii I. mor.

In Episcop. Constantiensi. Monrium burense I. mor. De alodio qui vocatur cella s. Petri I. mor Monrium wibelingen. I. mor. Monrium blaburra I. mor. Monrium Zueveltun I. mor. Ecclia in rota mor. I. Monrium in bregance mor. I. Monrium in isnin XIJ. dn. Costantien. monete. Monrium in Wingart. mor. I. Ecclia in augea parva mor. I. Monrium in Suarcwalde s. Georgii mor. I. De allodio, qui vocatur asneheun I. mor. Ecclia s. Benedicti I. mor. Ecclesia s. Martini de butro I. mor. Ecclia s. Marie in ripa fluminis Danubii I. morab. Ecclia de monte Anglor. I. monetam auri. Monast. Aug. II. equos albos, Textum Epistolar. & Sacramentor. Monaster. in alpersbach. I. mor. Cella s. Marie Stolam singulis bienniis. Monaster. s. Blasii mor. I. Monast. Scafhusen I. unc. auri. Monrium in mure aureum I.

In Episcop. Albeftatenfi. Abbatiffa de Quintilingiburg. I. lib. argenti. Monaft. s. Ciriaci I. marc. argenti.

In Episcop. Auguften. Monrium s. Odalrici I. mor. Ecclefia s. Marie de rectinbhuc albam, & ftolam. Ecclia in dieze mor. I. Ecclia imper. enrith. albam & amictum, per biennium. Ecclia in Rockenburt mor. I. Ecclia s. Crucis mor. I. Monafter. fancti Martini de Ihfan I. mor. Monrium s. Johannis de Stangan I. morab. Monaft. in aufen. mor. I. Monaft. in werdhe mor. I. Monaft. in nernefheim mor. I. Monaft. in lorica mor. I. Monaft. in Ekenchenbrunen. XIJ. dn. auguften. monete.

In Episcop. Maravienfi.

In Episcop. Curienfi. Monafter. s. Marie in monte I. morab.

In Episcop. Auguftenfi. Monafter. s. Martini. I. morab. Ecclia s. Aug. de riccomborc. I. mor. Ecclia s. Joh. Bapt. de Staengan. I. morab.

In Episcop. Pragen. Ecclia s. Petri in Wifgrade XIJ. marc. arg. annuatim.

In Episcop. Vefprefienfi. Ecclia s. Stephani Regis apud Caftrum Bellegrave I. marc. auri pro unoquoque anno.

In Episcop. Babberburgen. Episcop. palafridum album pro fella Dni. pape vel XII. marcas boni argenti. Monafter. Winzine I. aureum.

In Episcop. Frifigenfi. Monaft. roten. I. mor. Monaft. Apoftolorum Philippi & Jacobi in predio puriberg. fingulis trienniis albam cum amictu bafilice s. Laurent. Lateranen. debet. Monaft. s. Martini I. mor. Ecclefia undenfis I. mor. Ecclia undeneftorven. I. mor. Monaft. Squirenfe I. morab.

In Episcop. Patavienfi. Ecclia de Nudilith. I. mor. Ecclefia s. Marie de cella I. morab. pro fe, & alium pro quodam predio. Ecclia s. Marie de burgo novo I. mor. Ecclia s. Benedicti de Converfano dimid. unc. auri.

PROVINCIA LUNDENSI.

. . . .

IN ANGLIA.

De denario beati Petri CCC. marc. fingulis annis, videlicet de unaquaque domo I. Sterling.

In Episcop. Cantuarienfi. Monaft. s. Salvatoris de Fervefchan. I. marc. argenti. In

In Episcop. Linconiensi. Monrium s. Albani I. unc. auri. Monaster. Malvebien. I. unc. auri.

In Episcop. Saresberiensi. Monaster. s. Adelmi proprii juris beati Petri est, & I. unc. auri singulis annis solvit Rom. Pontifici.

In Episcop. Wintonensi. Monast. s. Petri de Certeseia IIIJ. aureos.

In Episcop. Conventrensi. Monaster. de Bredeleia II. Bisant.

In Londoniensi. Canonica, que fuit Capella Regis. Ecclia de Walchan.

IN DANIA.

Excerptum ex Registro Paschalis pape II. lib. V. cap. XV. circa finem.

Episcopis per Daniam constitutis inter cetera: De censu etiam, quem beato Petro predecessores vestri singulis annis instituerunt. Fraternitatem vestram una cum eodem Fratre nostro..... Lund. Archiep. volumus esse sollicitam, ne in ipso negotio fraudem Rom. Ecclesia ulterius patiatur: set integre hujusce Karitatis debitum, prudentia vestra satis agente suscipiat. Dat. Laterani VIII. Id. maji.

IN SUETIA.

Singule domus I. dn. monete ipsius terre. Episcopus Arusiensis IJ. marc. pro unoquoque anno.

IN UNGARIA.

Hospitale s. Stephani unc. I. auri pro unoqnoque anno.

IN SUEVIA.

Episcopus Lingacopen. XI. marc. pro unoquoque anno ad pondus Colonie.

IN RUSSIA.

. . . .

IN NOROGUEIA.

Singuli lares I. monetam ejusdem terre.

IN SCOTIA.

Ecclia S...... I. malach. Monasterium Jedugudurnen. IJ. mor. & IJ. canipulos pro unoquoque anno.

PROVINCIA COLONIE.

In Episcopatu Coloniensi.

In Episcop. Einstensi. Monast. in Castele mor. I. Monrium in ahusen. mor. I.

In Episcop. Podebornensi. In

In Episcop. warmatiensi. Ecclia in Hagene I. aureum.

In Episcop. Spirensi. Ecclia B. Marie juxta villam Dottenhem I. unc. auri. Monast. de wigolthberg. I. mor. Monast. in Hirsiaugia mor. I. Monrium in Goteshowe I. dn. spiren. monete.

In Episcop. Ratisponensi. Monrium Scottorum s. Jacobi I. aureum. Monrium s. Emerammi VIJ. aureos.

PROVINCIA SALZBURGEN.

In Archiep. Salzbur. Ecclia s. Petri Patescarmen. I. mor. Monast. de godoxia I. mor. Ecclia s. Pauli I. Bizant. Monrium s. Lamberti de Carinthia I. mor. Monast s. Salvatoris Mistaten. I. mor.

In Episcop. Boumbergensi. Ecclia s. Margarite I. Romanatum per annum.

PROVINCIA TREVERENSIS.

In. Episcop. Metensi. Canonica de standalmut. I. mor. Monaster. s Petri de monte. morab. Ecclia s. Marie de Fraystor. I. mor.

In Episcop. Tullensi. Monrium Viveniacen. VI. argenteos Virdunen. monete. Ecclia s. Deodati I. mor. Abbatia Calmoviacen. I. stolam.

In Episcop. Leodien. Ecclia de monte s. Johannis I. monetam auri. Ecclia s. Egidii I. mor. Hospitale de Wanze I. monetam auri.

In Episcop. Basiliensi. Monrium s. Crucis IJ. unc. auri pro rosa aurea in Letare Jerusalem.

PROVINCIA BISUNTINA.

Monrium de lustra, quod situm est in parrochia Bisuntina x. sol. Basilien. monete.

PROVINCIA BREMENSIS.

Monrium Roseweldense I. mor. Monrium s. Marie in raresta-den. II. unc. auri.

In Episcopatu Halvestaden. Ecclia de Stendale I. unc. auri per annum.

In Episcopatu Mindensi.

PROVINCIA MADEBURGEN.

In Episcop. Avebergen.

IN PATRIARCHATU JEROSOLIMITANO.

Monaster. de Valle Josaphat I. unc. auri.

CEN-

CENSURÆ.

Illustrissimi, & Reverendissimi Domini MARII MAREFUSCHI *Sac. Cong. de Propag. Fide Secretarii, & Vatic. Basil. Canonici.*

INter egregios Viros, qui de Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitate benemeriti sunt, adnumerandus quidem est Cl. Cajetanus Cennius, qui in veteribus monumentis exercitatissimus, dum novam Carolini, Rudolphinique Codicis editionem adornat, doctis & laboriosis illustrati commentariis, celeberrimi scriptoris, ejusdem Ecclesiæ jura, privilegiaque labefactantis, omnem fregit auctoritatem; quare, sicuti minime ambigendum est præstantissimum Scriptorem magnam apud æquos rerum æstimatores gratiam esse initurum, ita opus ad tuendam Romanæ Sedis majestatem edi posse censeo.

Ex Aedibus Sacr. Congregationis de Propaganda Fide in pervigilio SS. Apostolorum anni MDCCLXI.

M. Marefuscus.

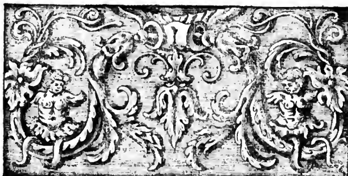
Illustrissimi & Reverendiss. Domini MICHAELIS ANGELI GIACOMELLI *SS. D. N. CLEMENTIS XIII. a Latinis Epistolis.*

REverendissimi Patris Magistri S. Palatii jussu Tomum alterum Operis legi cui titulus: *Monumenta Dominationis Pontificiæ &c.* in quo nihil deprehendi, quod a scitis Sanctorum Patrum vel a Catholicæ Ecclesiæ doctrina sit alienum. Nihil igitur esse arbitror caussæ, quin liber publica luce dignissimus Typis impressus edatur. Vehementer autem laetatus sum id Clarissimum Auctorem præstitisse, quod propter monumentorum medii ævi inopiam immortalis memoriæ viro Cardinali Baronio præstare non licuit. Faxit Deus, ut tantum vitæ viriumque suppetat eruditissimo Viro, quo inchoatum opus de Præstantia Vaticanæ Basilicæ possit perficere. Quæ enim B. Petro ex ejusmodi argumento oritur gloria, in clariorem lucem proferre, ejusdem arbitror esse laudis, quam quæ eruditissimo Viro debetur ob vindicata ejusdem Apostolorum Principis in Ecclesiasticam ditionem jura. Dat. Pridie Nonas Julii CIƆIƆCCLXI.

Michael Angelus Giacomellus.

INDEX

INDEX
MONUMENTORUM, ET DISSERTATIONUM
QUÆ IN TOMO II. CONTINENTUR.

DISSERTATIO PRIMA
DE S. LEONIS III. EPISTOLIS
AD
CAROLUM IMPERATOREM.

§. I.

Multo plures editis a Conringio adhuc latent.

I.

URE querebatur Gretserus (Cod. Car. Præf.) *petulantiam Illyrici, qui Leonis III. Sanctissimi Pontificis literas* prorsus rudes, & barbaras *vocat*. (Catal. test. Verit. p. 127.) *Si enim Flaccius rudis illius ævi rationem habuisset, scribendi genus istud inelegans ætati potius, quam Pontifici convenire deprehendisset. Cæterum quod insuave videbatur Flaccio, jucundissimum nobis accidit, qui Hadriani epistolis insuevimus. Utinam quas ille improbabat, posteritati mandasset! vix enim credibile est, Pontificem diuturno duodeviginti annorum tempore, quum familiaritate Caroli usus est, decem tantum epistolas ad eum dedisse, quas Hermannus Conringius anno 1647. post Gretseri mortem exceptas ex Helmstadiensis Academiæ Juliæ bibliothecæ membranis, publicavit. Paucas quidem istas tanta aviditate homines sibi compararunt; ut Helmstadiensi prælo iterum committi eas oportuerit anno 1655. aliquantulum emendatiores. Cujus secundæ editionis exemplum nactus Labbeus, in magnam Conciliorum collectionem denas hasce literas retulit*

S. Leonis III. epistolæ X. bis a Conringio in lucem editæ.

post trinas illas antiquiores, Gretsero etiam notas, nihilque ad nostram rem facientes, quæ tanti Pontificis, ac tam longævi (nam anno 795. Hadriano succedens, per viginti & fere dimidium, ad 816. pervenit) ante laudatam Conringii editionem nostris majoribus perspectæ fuerant: Verum Labbeus admonitiunculam istam posuit ad marginem (Conc. tom. VII. pag. 1113.) *per quam tanta editionis utriusque raritas patet.* Hanc, & novem sequentes edidit anno 1655. Helmstadii Hermannus Conringius; sed pro solemni hæreticorum more fœdissimis adversus Ecclesiam Catholicam, ejusque supremos Pontifices criminationibus, atque calumniis conspurcatas. *Inter hujusmodi autem dicacitates intempestivas, homineque usu rationis prædito, nedum honesto, prorsus indignas, neque aliud præter sterilem inertium desidumque homunculorum risum promoventes, duæ res isti conducere ostendunt doctissimi ac Venerabilis viri sententiam (Ven. Card. Bona* Rer. Liturg. lib. I. c. 12. n. 2.) *adversus Flaccium Illyricum, qui Catholicæ Ecclesiæ damnum inlaturus, Missam latinam edidit*: Excæcavit illum, *inquit*, malitia sua; nam e contrario Orthodoxæ fidei dogmata, receptique Ecclesiæ ritus ex ea passim confirmantur: *confessio supremæ dominationis Pontificum, & renovati ab iisdem Imperii.*

Ex quibus certa suppetunt argumenta Pontificii Dominatus, Carolo jam Aug.

II. *Et vero fatetur primum, quod negare non potest* (Præf.) *summam Romani Pontificis potestatem*: Jure omni, *ajens*, Cæsarum soluti, bonæ etiam parti Italiæ Regia potestate dominarentur. *Postmodum aperte mentiens, subjungit; quemadmodum Leo III. vim passus a suis adactus fuit*, expetentibus præsertim idem Civibus Romanis, ut Cæsareæ iterum auctoritati Pontificiam Sedem subjiceret, in Cæsarem electo Carolo Magno. *Quare & literarum omnium inscriptiones, conclusionesque italico, ut vocant, charactere procudendas curavit, ut primo obtutu in legentis oculos incurrerent*, Domino piissimo, & serenissimo Victori, ac triumphatori filio, amatori Dei ac Domini nostri J. C. Karolo Augusto: *necnon* piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat: *quæ vult conferenda cum Cod. Car. epistolis, quas Gretserianas appellat, ut discrimen teneatur. Quid vero? hæc verba sunt; neque eruditorum ullus Conringio nuperisque Scriptoribus ei adhærentibus negat, Leonem III. Imperatoria majestate Carolum prosequutum esse, nullumque ex titulis tantæ dignitatis propriis prætermisisse. At Leo* (ep. 2. al. X.) *Imperatorem sic affatur*: Ab ipso Clavigero Regni cœlorum, qui vos in suis utilitatibus defensores constituit. *Perinde* (ep. 4. al. VI.) *loquens de suscipiendo Pippino Rege*

Rege Romam venturo: quantum condecet, *inquit*, filio tam magni defenſoris s. Dei Eccleſiæ : *paſſimque in aliis Epiſtolis* defenſorem s. Dei Eccleſiæ *Imperatorem appellat, ut prædeceſſor ſuus Hadrianus Patricium nuncupaverat eumdem Carolum. Præterea dolet* (ep. 3. al. 1.) *calumniatos ſibi eſſe aliquos, quod in Legatos Imperiales difficilis eſſet, ſubditoſque in ſuam gratiam recipere dedignaretur, ſi patrocinium Imperiale imploraſſent*: Non ſolum, *inquit*, Miſſi veſtri timent veſtram portare legationem ad noſtram puſillitatem: verum etiam alii jam non ſunt auſi quærere a vobis auxilium, quia nullus eſt, qui veſtram quæſivit Clementiam, ut dicunt, qui poſtmodum ad plenam potuiſſet pervenire gratiam noſtram. *Mitto inſtitutiones Ducum in Ditione Eccleſiaſtica, armorum apparatum pro defenſione oræ maritimæ; actuſque alios ſummum Principem deſignantes, de quibus opportunius agetur in notis; erantne iſta* Cæſareæ iterum auctoritati Pontificiam ſedem ſubjeciſſe? *Miſeros falſæ opinionis patronos! telo utuntur ancipiti, quo dum vulnera putant infligere, vulnerantur.*

Subobſcura Siciliæ, & Sardiniæ; Corſicæ vero donatio certa eſt atque evidens.

III. *Quid? quod Siciliæ, atque Sardiniæ ſollicitudo ob molimina Maurorum adverſus utramque inſulam, Leonem urget?* (ep. 8. & 9. al. III. & II.) *Quid? quod Gregorio Patricio Siciliæ, licet Græco Imperatori morem gereret, commercium literarum erat cum Carolo & Leone?* Suſcepimus, *ait Pontifex*, Gregorii Patricii Sicilienſis, reſponſum ſcilicet ſerenitatis veſtræ Epiſtolæ, quam illi per hominem noſtrum emiſimus. *Num de donatione illius Inſulæ s. Romanæ Eccleſiæ agebatur, quæ ampliſſimis Calabritani, & Siculi patrimonii reditus jampridem injuſte ſpoliata erat, ne Agarenorum aſſidue illi inhiantium faucibus, D. Petro intercedente, abſorberetur cum evidenti, ac perpetuo litorum Pontificiæ ditionis, & Regni Italiæ periculo? Certe ante annos quinque, ſeu anno* 808. *ex hiſce epiſtolis liquet, Corſicam inſulam Pontificiis paruiſſe imperiis* (ep. 4. al. VI.) *eaſdem ob cauſas, ni fallor; minora licet eſſent in illam jura s. Sedis, quæ unicum ibi patrimonium habebat; dum e Siculo patrimonio ampliſſimos antiquos reditus Orientales, commutationis titulo, exigere quotannis debuiſſet*: De autem inſula Corſica, *inquit*, unde & in ſcriptis, & per Miſſos veſtros nobis emiſiſtis, in veſtrum arbitrium & diſpoſitum committimus, atque in ore poſuimus Helmgaudi Comitis, ut veſtra donatio ſemper firma & ſtabilis permaneat, & ab inſidiis inimicorum tuta perſiſtat, per interceſſionem s. Dei genitricis, & Beatorum Principum Apoſtolorum Petri ac Pauli, & veſtrum fortiſſimum bra-

 chium.

chium . Et *Ludovicus pius Caroli filius in suo Diplomate, de quo infra, tres istas insulas in Caroli Donatione recenset. Quæ res eruditis aliquot recentioribus persuasit, ut Diploma Ludovicianum interpolatum crederent.*

Imperialis Majestat. in Occid. renovandæ causa e Scriptoribus synchronis quærenda.

IV. *Quæ quum ita sint, plures Leonis Epistolas desiderari negaverit omnium nemo. Quum præcipue ex Conringianis antiquior ad annum spectet* 806. *ac Leo esset Pontifex ab anno* 795. *Interea dum feliciori alii e situ illas eruere datum erit, decem istis, quæ maxime sunt reliquiæ integri dominatus Pontificii, Majestatisque Imperatoriæ incunabula nobis exhibent, recensendis insistam. Ne autem qui Carolini Codicis epistolas tam accurate digessi, parum diligentiæ adhibuisse arguar in recensione harum & captu faciliorum, & longe pauciorum numero, easdem omnino leges mihi servandas præscripsi, quas in procurandis illis sequutus sum. Tametsi ad lectionis varietatem quod attinet, Helmstadienses membranæ ab uno eodemque Auctore iterum inspectæ emendationes potius, quam variantem lectionem suppeditasse dicendæ sint. Nihilominus singulare id nostra editio præseferet, quod primas, alterasque curas Conringii ob legentium oculos ponet. At quia Imperatoria Majestas fuit præcipuus Conringii scopus, quum Leoninas Epistolas in lucem edidit; me quoque ejusdem majestatis a Leone tertio institutæ, vel si mavis instauratæ, satagere æquum erit. Quamobrem ab ipsa instauratione ordiens veram illius indolem objiciam non modo JCtis Germanicis, sed præcipue Annalistæ Italo, qui* (Ann. It. 800.) *Romæ Ducatusque ejus supremam dominationem Græcis Augustis asserit usque ad annum* 800. *Tunc vero, captata occasione mulieris Cpoli imperantis, Pontificem & Romanos, in Carolum jure Græcorum translato, se illi subjecisse autumat, nullo annalium monumento, nullaque gravi auctoritate ductus. Quamvis enim & Annalista Lambecianus apud Pagium* (800. n. 9.) *& alii, male omnes, Orientalis Imperatoris defectum, renovati Occidentalis fuisse causam putent; dominium tamen supremum hucusque Græcorum fuisse, ac deinceps Francorum, neque affirmant, neque affirmare poterant. Unam omnino causam Imperatoriæ Majestatis renovandæ in Occidente synchroni Auctores afferunt; necessitatem scilicet continendi populos, Pontifici Romano jampridem subditos, in officio: reliquæ omnes causæ inductiones sunt Scriptorum, qui longe post ea tempora florentes non vera, sed vero similia literis consignarunt. Defensio enim Catholicæ Fidei, & Romanæ Ecclesiæ, Patricii munus erat, quo quam egregie Carolus functus fuerit, ex Codicis Caro-*

Carolini literis compertum fuit. Nec majeſtas Imperatoria neceſſaria erat, ut munere eodem fungi pergeret. At de his aliquanto inferius dicam. Nunc quæ poſt Carolini Codicis ætatem Carolus Patricius pro fide Orthodoxa, & Eccleſia Romana præclare geſſit, memoria repeti oportet, ut de Imperialis dignitatis inſtauratione planior, atque utilior ſermo fiat.

§. II.

Fides Catholica, & Romana Eccleſia a Carolo M. Patricio Romm. egregie defenſa, & Pontificia dominatio dilatata.

Francorum potentia ex Græcorum hæreſi, auſpice D. Petro: quare hujus & alior. Sanctor. venerationis vindices fuerunt.

V. *Nil profecto apud hiſtoricos tum veteres tum recentiores celebrius Iconomachorum veſania per octavum Eccleſiæ ſæculum. Inde enim Italiæ defectio ab Auguſtis orientis; Romanæ Eccleſiæ dominatio; viciſſitudo Exarchatus; Regni Langobardorum excidium; ac præcipue Carolingiorum Regum initia, & potentia, quæ iidem Principi Apoſtolorum, ejuſque ſucceſſoribus retulerunt accepta. De quibus omnibus conſtat ex literis Leonis III. prædeceſſorum in Carolinum Codicem relatis. Orthodoxa fides, &* traditio Patrum *(ita ſacrarum Imaginum veneratio in iis literis appellatur) impenſe commendantur Francorum Regibus: Præcipue s. Petri imago toto terrarum orbe celebratiſſima vindicanda piiſſimis iis Regibus inculcatur. Eam quippe Iſaurus ore blaſphemo ſe confracturum minitatus erat Gregorio II. ſub ipſa impietatis initia, ut conſtat ex ejuſdem literis a Frontone Ducæo latine factis, apud Baronium* (726. to. XII. p. 352.) *& apud Labbeum* (Concil. to. VII. p. 7. ſeqq.); *conceptis enim verbis*, Romam mittam, *inquit*, & imaginem s. Petri confringam; ſed & Gregorium illinc Pontificem vinctum adduci curabo. *Idcirco prima in legatione ad Francorum Principem Carolum Martellum adornata, Claves Petri, ſymbolum ſcilicet poteſtatis aperiendi, claudendive cœlorum regnum, miſſæ tanto cum ſucceſſu; ut, quod Carolo non licuit, filius ejus Pippinus Rex Carolinorum primus Petri auctoritate per Vicarium, ſeu ſucceſſorem ejus, Rex creatus una cum filio Carolo M. ac Patricii, ſeu defenſores Petri & ejus ſucceſſorum, & peculiaris populi, Romanorum ſcilicet, & totius Romani ducatus incolarum deſignati, nil antiquius, nihil ſanctius habuerint, quam* Clavigeri *Regni coelorum, &* peculiaris ejus populi *defenſionem, atque exaltationem Apoſtolicæ Sedis. Id vero quanto cum fœnore uterque Rex fecerit, barbaræ tot gentes profligatæ, Catholicæ*

fidei

fidei dilatatio, timorque ingens impiis illis Augustis incussus abunde docent. Quare Carolus legationibus Cpoli advenientibus fatigabatur, licet ancipiti, aut vano plerumque eventu: quanto enim majori cum alacritate Carolus pro sacris Imaginibus pugnabat; tanto detestabiliori cum impietate de iis conterendis agebatur a Græcis. Quæ omnia constant ex monumentis Carolini Codicis.

Gallorum opinionis finistræ de cultu fac. Imagin. Carolus M. confutationem petit a Pontif.

VI. *In isto autem Codice, utpote anno* 791. *exarato, præcipuum desideratur testimonium defensionis, qua Carolus Patricius sacras Imagines asseruit, Sedemque Apostolicam exaltavit. At Concilium generale Nicænum II. nobis posteris tantæ rei memoriam conservat* (*Labbe* Conc. to. VII. p.915. seqq.). *Ea scilicet est Epistola Hadriani* Carolo Regi Francorum, & Langobardorum, ac Patricio Romanorum, *data, ut Labbeus animadvertit, anno* 794. *post Concilium Francofordiense adversus Nicænæ prædictæ Synodi oppugnatores. Cujus sententiam ut assequamur, aliquantulum retrocedi oportet. Mortuo Constantino Copronymo, ut diximus* (to. I. p. 336.) *anno* DCCLXXVI. *Leo IV. ejus filius Imperii ac paternæ impietatis hæres successit, qui ex Irene Aug. suscepit filium Constantinum, brevique immatura morte sublatus successorem sub tutela Matris reliquit anno* 780. *Hisce Augustis rerum potientibus, momentanea lux affulsit post diuturnam sexaginta fere annorum tempestatem. Id sentiens Petri navis Rector Hadrianus, epistolam utrique inscriptam dedit* VII. cal. Nov. Ind. IX. *sive anno* 785. *quam referunt Baronius* (785. n.14. seqq.) *& Labbeus* (Conc. to. VII. p.99. seqq.); *neque id quidem inutiliter. Namque ii Principes ad Catholicam fidem instaurandam proclives generale Concilium cogi permiserunt, quod anno exeunte* 787. *Nicææ celebratum fuit. Actis hujus Concilii delatis in Franciam, alterum ipsius canonem sinistra interpretatione perceptum, in Francofordiensi Concilio damnatum fuisse liquet. Hac autem super re, quum minime insistendum sit prolixis quæstionibus, quæ a proposito nos avertant, videndi Annales Baronii, Sirmondi animadversiones ad id Concilium, & præcipue Petrus de Marca* (De Conc. lib. 6. cap.25.). *Quod ad nos attinet, Francofordienses Patres canonem illum juxta sinistram prædictam interpretationem stylo admodum virulento persecuti sunt in Capitulari, quatuor in libros diviso, qui per summam injuriam tribuuntur Carolo, quia eosdem Hadriano confutandos misit, adeoque Carolini appellantur: quod falsum esse Hadrianus docet in supra laudata epistola, qua Capitulare istud doctissime configit.*

VII. *Et*

VII. *Et vero ad ultimum caput veniens* (Conc. to. VII. p. 960.) *totum illud recitat*: Ultimum capitulum eſt, ut ſciat Domnus Apoſtolicus, & Pater noſter, & cuncta ſimul Romanorum Eccleſia, ut ſecundum quod continetur in epiſtola beatiſſimi Gregorii, quam ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum direxit: Permittimus imagines Sanctorum, quicumque eas formare voluerint tam in Eccleſia, quamque extra Eccleſiam propter amorem Dei, & Sanctorum ejus. Adorare vero eas nequaquam cogimus qui noluerint. Frangere vel deſtruere eas, etiamſi quis voluerit, non permittimus. Et quia ſenſum ſanctiſſimi Gregorii ſequi in hac Epiſtola univerſalem Catholicam Eccleſiam Deo placitam indubitanter libere profitemur. *Deinde Carolo ſic reponit*: Hoc ſacrum, & venerandum Capitulum multum diſtat a totis ſupradictis capitulis. Et idcirco eum agnovimus veſtræ a Deo ſervatæ orthodoxæque Regalis Excellentiæ eſſe proprium in eo, ubi rectæ fidei plena, penitus confeſſa eſt ſenſum ſanctiſſimum Gregorii ſequi. Meminit enim veſtra prærectiſſima regalis præexcelſa ſcientia, qualiter in ipſa s. Gregorii Papæ epiſtola Sereno Epiſcopo Maſſilienſi directa fertur inter cætera contineri, ubi eumdem Epiſcopum increpans, inquit: Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam quid eſt adorandum addiſcere. *Et proſequitur variis ex Gregorii ejuſdem epiſtolis venerationem ſacris Imaginibus debitam demonſtrando longe aliam ab adoratione, quæ debetur uni Trinoque Deo. Perinde fecerat pius Princeps, quum ante Francofordienſe concilium, hæreticas opiniones ab audaciſſimo Elipando literis conſignatas accepit, doctorum examini ſubjiciendas: namque eaſdem ad Hadrianum afferri curans, ſobriam illam valdeque prolixam elicuit epiſtolam ad Hiſpaniæ Galliciæque Epiſcopos* (Conc. tom. VII. pag. 1014.) *qua Divini Salvatoris depoſiti cuſtos intemeratam doctrinam Epiſcopos illos edocuit. Quamvis enim apud ſe haberet Alcuinum virum doctiſſimum, cujus præceptis inſtituebatur; tamen quum de fidei controverſiis ageretur, ad infallibilis doctrinæ fontem ſe vertebat, ut fidei Orthodoxæ dogmata acciperet, cujus vindex erat acerrimus, ut ſæpe vidimus in primo hujus operis volumine.*

Recta ejus de cultu earumdem opinio ab Hadriano laudatur.

VIII. *Ceterum ſummam illam venerationem, qua Carolus præ aliis ſanctis Principem Apoſtolorum proſequebatur, Hadrianus pro exemplo adhibuit in laudata epiſtola ad Conſtantinum & Irenem, eoſdem admonens, ut inſtar* Caroli Regis Francorum, & Langobardorum, ac Patricii Romanorum *Petri patrocinium implorarent: namque ait*: ſuper

Ex veneratione ſancti Petri E. R. exaltatio profecta eſt.

per omnes barbaras nationes beato Petro Principe Apostolorum vobiscum comitante, eritis in triumphis imperantes victores, sicut filius & spiritualis compater noster Dominus Carolus Rex Francorum, & Langobardorum, ac Patricius Romanorum, nostris obtemperans monitis, atque adimplens in omnibus voluntates, omnis Hesperiæ occiduæque partis barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans, & suo subjiciens regno adunavit. Unde per sua laboriosa certamina eidem Dei Apostoli Ecclesiæ ob nimium amorem plura dona perpetuo obtulit possidenda, tam provincias, quam civitates, seu castra, & cætera territoria, imo & patrimonia, quæ a perfida Langobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Apostolo, cujus & jura esse dignoscebantur. Sed & aurum, atque argentum quotidie pro luminariorum concinnatione, seu alimoniis pauperum, non desinit offerendo, quatenus ejus Regalis memoria non derelinquatur in sæculum sæculi. *Religioni duxi de sententia quidpiam præterire: quippe quæ pii Ludovici Caroli filii Diplomatis verba fere ipsa continet, magnum sinceritatis argumentum*: Has omnes, *inquit*, suprascriptas provincias (*Æmiliam*, *Pentapolim*, *Tusciam*) Urbes & civitates, oppida & castella, viculos & territoria, simulque & patrimonia. *Quæ notari velim a Pagii, & Annalistæ Itali falsæ opinionis patronis, qui Carolini Codicis literarum inversione ad annum* 787. *Tusciæ donationem differunt, ut facilius datam possessionem in dubium revocent. Si enim Hadrianum anno* 785. *Græcis Principibus Donationes istas nunciabat, solas igitur civitates Campaniæ ad tertium Caroli adventum, seu ad annum* 787. *differri oportet.*

Et omnimoda abjectio dominationis Gr. ac Rom. Pontif. Principatus, cum Patriciatu Franc. Reg.

IX. *Quid? quod effusa ista liberalitas Patricio Romanorum adscribitur? Nonne obliteratam prorsus esse Græcam dominationem Romæ id demonstrat? Duo scilicet complectebatur Patriciatus, ut animadvertit Marca* (de Conc. c. 12.) *doctrinam approbante Pagio* (740. n.8. *Jurisdictionem, qua Reges Francorum utebantur ipsa in urbe Roma ex consensu Pontificis populique Romani, ac defensionem Romanæ Ecclesiæ. Quibus addi omnino debet Orthodoxæ fidei patrocinium, quod Patriciatus præcipuum esse munus sæpe vidimus. Neque id novum accidebat Græcis, qui non semel conati nequicquam fuerant & Exarchatum, & Romam in suam redigere potestatem. Quamobrem qui supremam asserunt dominationem Græcis usque ad octavi sæculi extremum, veritati fucum faciunt. Quæ enim fiducia esset Pontificis, Principibus insul-*

insultare, quos Catholicam ad religionem redituros sperabat? Secus se gessisse compertum est Stephanum II. (to. 1. p. 16. 58.) *qui per Legatum, seu Missum Imperialem, perque supplices literas Copronymum ad Urbis defensionem invitaverat, dominatum lubens abdicaturus, modo Urbi defensio non deesset. Hadriani autem ævo, quum Romæ magnus defensor adesset; sancta respublica ab annis fere sexaginta Græcam dominationem exuisset; paucique admodum superessent, qui præter Pontificem in Urbe alium dominatum esse meminissent; Hadrianus Romæ Princeps cum Principibus Cpoleos loquebatur pro dignitate, ac majestate sua. Talis profecto in Urbe, talis in Galliis Romanus Pontifex habebatur.* Dominum nostrum a Deo decretum *S. P. Q. R. eum fassus erat anno* 757. (to. 1. p. 143.) *& Alcuinus Caroli præceptor, qui Francorum omnium instar erit,* (ep. 27. al. 72.) *de Summis Pontificibus ita loquitur*: Semper Sanctæ Romanæ Sedis beatissimos, quantum valui, Principes, & Pastores amavi. *At minime dimittenda est Hadriani Principis ad Constantinum & Irenem Principes Epistola, quam versamus. Quandoquidem jura tum sacra tum civilia per tot annos invasa Hadrianus repetit ab iis Principibus, si Catholicam fidem amplecti velint, hunc in modum*:

X. Si veram & Orthodoxam Sanctæ Cathol. Ecclesiæ R. nitimini amplecti fidem, sicut antiquitus ab Orthodoxis Imperatoribus, seu a cæteris Christianis fidelibus oblata atque concessa sunt patrimonia B. Petri Apostolorum Principis fautoris vestri, in integrum nobis restituere dignemini pro luminariorum concinnationibus eidem (*ejusdem*) Dei Ecclesiæ, & alimoniis pauperum. Imo & consecrationes Archiepiscoporum, seu Episcoporum, sicut olitana constat traditio, nostræ diœcesis existentes, penitus canonice S. Romanæ nostræ restituantur Ecclesiæ. *Ad sacra jura quod attinet, Siciliæ, Calabriæ, Venetiæ item, & utriusque Illyrici Antistitum consecrationes repetebantur. Civilia vero minus late patebant, Calabriæ enim & Siciliæ limitibus circumscribebantur. De utrisque admodum erudite Alemannus* (De Later. Pariet. c. 15.). *Ea vero tam vehementer repetebat Hadrianus, ut post annos novem in literis ad Carolum, queis Capitulare, seu libros Carolinos a Novatoribus appellatos refellit, Constantinum, qui matrem in suam ipsius perniciem ab Imperii consortio abjecerat, ab hæresi haud emersurum testetur, nisi jura illa restituat*: Dudum quippe, *ait*, quando eos pro sacris Imaginibus erectione adhortati sumus, simili modo & de Diœcesi tam

Hadr. Patrimonior. Calabritanum, & Siculi detentionem Carolo exaggerat instar hæresis.

Archiepiſcoporum, quam Epiſcoporum S. Catholicæ & Apoſt. R. Eccleſiæ, quæ tunc cum patrimoniis noſtris abſtulerunt, quando Sacras Imagines depoſuerunt, & nec reſponſum quodlibet exinde dederunt: Et in hoc oſtenditur, quia in uno Capitulo ab errore reverſi, ex aliis duobus in eodem permaneant errore. *Et infra*: Unde ſi veſtra annuerit a Deo protecta regalis Excellentia, eodem adhortamur impetu pro ſacris Imaginibus in priſtino ſtatu erectione, gratiam agentes. Sed de diœceſi S. noſtræ R. Eccleſiæ tam Archiepiſcoporum, quam Epiſcoporum, ſeu de patrimoniis iterum increpantes, commonemus, ut ſi noluerit ea S. noſtræ R. E. reſtituere, hæreticum eum pro hujuſmodi erroris perſeverantia eſſe decernemus. Plus enim cupimus ſalutem animarum, & rectæ fidei ſtabilitatem conſervare, quam hujuſmodi habitum mundi poſſidere. *Sic Hadrianus anno* 794. *Sequenti autem exeunte occubuit mortem: nec diuturno in viginti annorum Pontificatu s. Leonis III. Patrimonia illa ad Eccleſiam redierunt. Interim Saraceni Siciliæ inhiantes, ejus invaſionem ſæpe periclitati, anno demum* 827. *Inſula invaſa Græcos tota Italia perpetuum ejecere. Quumque duobus amplius ſæculis Inſulæ incubaſſent, Nortmannorum ope S. Sedes antiqua illa jura recuperavit.*

Quia ſcilicet Patrimoniorũ reditus in egenos, & Eccleſias erogandi erant.

XI. *Quare Hadrianus patrimonia illa tam vehementer repeteret, Alemannus docet prolatis verbis Theophanis*: Appellata patrimonia ſanctorum Principum Apoſtolorum, qui apud veterem Romam in veneratione ſunt, illorum Eccleſiis jam olim perſolvi ſolita auri talenta tria & ſemis, hoc eſt libras auri tercentum quinquaginta, *quæ* ad noſtram rationem, *ait idem Alemannus*, conficiunt ſummam triginta quinque millium aureorum in annos ſingulos. *Adeoque quum Pontifex ea repetebat, aurea fere vicies centena millia in alimoniam pauperum, & concinnationes luminum eroganda, per ſummum nefas ablata fuerant ab Iconomachis ex patrimoniis Calabritano & Siculo, quo, faciliorem ad exactionem tranſlatum fuerat quicquid Conſtantinus M. ſucceſſoreſque Auguſti, Patricii, atque alii* pro animæ remedio *contulerant in Oriente prædictis Eccleſiis. At de his iterum ſermo erit, quum de Diplomate Ludovici pii diſſeretur. Nunc ſerio animadverti velim cauſas, cur Romani Pontifices adeo impenſe Patrimonia Eccleſiæ repeterent, ex Regeſto s. Gregorii M. in uno Siculo, dum illo fruebatur Eccleſia. Et viri & mulieres cujuſcumque ordinis, ne Eccleſiaſticis quidem exceptis, ad victum, ac veſtitum neceſſaria quoad viverent, obtinere*

re (lib. I. ep. 18. 44. 65. lib. V. ep. 38. lib. VII. ep. 38.) . *Alieno ære gravati, & carcere ob paupertatem detenti levamen, libertatem, ac vitæ præsidium sunt aßequuti* (lib. 2. Ind. XI. ep. 56.) . *Victus caritati integræ diœceseos duobus millibus tritici modii subventum* (lib. V. ep. 4.) *Innumeras necessitates alias minores omitto. In libro Pontificali videre est consuetudinem Ecclesiæ laudatissimam sui ortu congenitam thesauros in pauperes profundendi, atque Ecclesiarum decori consulendi. Perinde est in Annalibus Ecclesiasticis, quorum Ven. parens Baronius* (175. n. 10.) *plura effusæ in pauperes Pontificiæ liberalitatis exempla se allaturum spondens, iis præludit insigni illo Gregorii XIII. suis diebus vita functi, qui Pontificatus annis tredecim incompletis vicies centena millia aureorum distribuit. Quamobrem, præter provincias & Civitates, Patrimonia potissimum S. Sedi asseruntur in Diplomatis Principum consilio Pontificum, quibus non erat liberum ex publico ærario in pauperes & Ecclesias effundere, quæ in Officia tam militaria, quam civilia, in copias militum, in opera publica, resque in alias tum Romæ, tum aliis in civitatibus & locis Ecclesiasticæ ditionis eroganda erant.*

XII. *Distinctus hic pecuniæ usus fuit in causa, cur Hadrianus non semel quæsierit opem a Carolo in sarta tecta Basilicæ s. Petri* (Cod. Car. ep. 66. al. LXI. 87. al. LXVI.) *& Leonina civitas ædificari cœpta a Leone III. ut est in libro Pontificali* (sect. 532.) *consummari non potuisset a Leone IV. nisi Lotharius Aug. fratresque ejus* non modicas argenti libras *suppeditaßent. Patrimoniorum Ecclesiæ indolem Rex Carolus, natura sua in pauperes, & Ecclesias liberalissimus, optimisque institutus disciplinis, probe norat. Idcirco num videns Hadriani constantiam, diuturnamque Græcorum contumaciam, quorum artes experimento didicerat, fictamque amicitiam pro Italici Regni & Apostolicæ Sedis tranquillitate colebat, Siciliam Insulam, antequam Imperator fieret, Sanctæ eidem Sedi concesserit una cum Sardinia & Corsica; an postea, quum Principis Apostolorum patrocinio, plusquam armis, defendi posse a Saracenorum incursionibus cognovit, res est in conjectura posita, nullo siquidem monumento veteri concessio hujusmodi comprobatur. Anno dumtaxat* 808. *ex Leonis III. Epistolis discimus, Corsicæ insulam juris esse S. Sedis liberalitate Caroli: & post annos novem, Sardiniam quoque, & Siciliam paternæ donationi adjungi a Ludovico pio compertum habemus. Itaque Apostolica Sedes jura sua in illa Insula, sin continuo possedit ob contumaciam Græcorum, quam Saracenica excepit invasio; Carolo tamen aut Patricio, aut Imperatori refert accepta. Equidem ma-* Ex hac Patrimoniorum indole Siciliæ donatio Carolina profecta est.

 lim

lim Patricio ; ut Carolina Donatio integra Imperatoriam præverteret Majestatem Caroli : at conjectando rem tanti momenti affirmare non ausim. Pergam de reliquis disserere, quæ ante renovationem tam conspicuæ dignitatis in Occidente S. Sedi cum Patricio Romanorum intecesserunt.

Carolo Patric. Romani non præstiterunt fidelitaté, quod falso asseritur.

XIII. *Hadriano vita functo* VIII. *Cal. Januar. anno* DCCXCV. *continuo ad Magnum Ecclesiæ Defensorem Legatio missa de amici Pontificis transitu. Hanc alia sequuta est Leonis postridie electi, consecratique post biduum, quam ipse Pontifex adornavit. De hac loquitur Monachus Engolismensis* (V. Car. M. ap. Pith. pag.45.) *his verbis*: Hadrianus Papa obiit, & Leo mox ut in locum ejus successit, misit Legatos cum muneribus ad Regem; Claves etiam Confessionis s. Petri, & vexillum Urbis Romæ ei direxit. *Super hujusmodi muneribus alii alia: mihi prolixas recentiorum disputationes non vacat expendere. Monachus idem Engolismensis* (ibid. pag.52.) *quid de iis sentiendum videatur, definiet, munera horum similia enarrans a Patriarchæ Hierosolymorum Legatis allata*: Benedictionis causa Claves sepulchri Dominici, ac loci Calvariæ, Claves etiam Civitatis, & montis Oliveti cum vexillo detulerunt. *Annales Laureshamenses, ut eos vocat Cointius, quos Pagius, Duchesnius, aliique tribuunt Eginhardo, hac occasione rem falsam projiciunt*: Rogavitque, *ajunt de Pontifice*, ut aliquem de suis Optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subjectionem per sacramenta firmaret. *Id vero esset Patricio plus æquo tribuere. Quamobrem Annalista, quicumque is fuerit, miscet tempora; nec secernit, ut debuit, Imperatorem a Patricio. Quamvis enim par utriusque munus esset Ecclesiæ Romanæ defensio; tamen impar fuit Romanorum obsequium erga utrumque. Basnagius, qua erat eruditione, id sensit* (*Canis.* ant. lect. tom.2. pag.418.) *quare maluit prochronismum effundere antevertens Caroli dignitatem Augusteam, quam rei certæ ineruditus videri*. Hæc epistola (*inquit de Alcuini ep.27. al.72.*) scripta est Leoni III. anno 796. quum, mortuo Hadriano, Leo, qui ejus vices subierat, Imperatori Carolo Magno Claves Confessionis Petri transmittens, postulavit, ut legatione ad ipsum missa fungerentur aliqui ex Optimatibus, ut populus Romanus novo sacramento Imperatori obstringeretur: ideo delectus est Angilbertus, qui jam bis Romam petierat.

Non enim dominatio, sed fides & amicitia erant quasi proprietas Patriciatus.

XIV. *Annalistæ Itali, qui fato sui nominis quæcumque Pontificiam dominationem enervare, atque Imperialem adstruere sibi videbantur, amplexus est, confutandis opinionibus non insistam; se enim ipsa diluunt*

quæ

quæ huc spectant. Et vero anno 796. adversatur Pagio nullam fidem adhibenti tribuentibus Carolo Regi dominium Urbis; ac per sacras Claves Confessionis id significari ait, ut Carolo olim Martello per Claves fuit exhibitum Regnum Romæ. Anno autem 800. *arguit Baronium, quasi argumento sibi contrario utatur, dum exemplo Clavium Hierosolymis missarum* benedictionis gratia *una cum* vexillo, *rejicit argumenta eorum, qui per Claves Confessionis & vexillum dominium Urbis Carolo Regi esse traditum autumant. Atque interim sui immemor Græcis usque ad prædictum annum dominium idem adstruit. Recte autem Pagius* (796. n.10) *vexillum pro defensione Urbis Romæ interpretatus erat, fuseque Marcam & Cointium Græcorum dominationem protrahentes ad extremum octavi sæculi, ante Annalistam Italum, confutaverat. Istæ autem aliæque similes illationes amandantur literis ipsius Caroli apud Labbeum* (Conc. tom. VII. pag. 1128.) *quæ inscribuntur*: Carolus gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum, ac Patricius Romanorum Leoni Papæ perpetuæ beatitudinis in Christo salutem. *Principem primis verbis eum fatetur*: Perlectis Excellentiæ vestræ literis. *Prosequitur cum gratiarum actionibus, quia Pontifex Decretum suæ Electionis transmiserat, non ex necessitate, nam erat consecratus, sed officii gratia, ut electionis unanimitas citra omne vitium pateferet, fidemque ei promiserat se perpetuo servaturum. Et post multa, quæ animum piissimi Principis aperiunt, Angilberto se injunxisse ait*, quæ vel nobis voluntaria, vel vobis necessaria esse videbantur, ut ex collatione mutua conferatis quidquid ad exaltationem S. Dei Ecclesiæ, vel ad stabilitatem honoris vestri, vel Patriciatus nostri firmitatem necessarium intelligeretis. Sicut enim cum beatissimo prædecessore vestræ sanctæ paternitatis pactum inii, sic cum beatitudine vestra ejusdem fidei & caritatis inviolabile fœdus statuere desidero; quatenus Apostolicæ sanctitatis vestræ, divina donante gratia, sanctorum advocata precibus, me ubique Apostolica benedictio consequatur, & sanctissima Romanæ Ecclesiæ Sedes, Deo donante, nostra semper devotione defendatur.

Ob scelus sacrilegū Romm. in s. Leonem III. Patriciatus Caroli ultimum in Urbe exemplum.

XV. *Quod verbo est pollicitus, comprobavit facto. Nam sancto huic Pontifici necessaria fuit defensio, quæ Patricii Romanorum est propria. Quumque id factum sit Caroli Patriciatus extremum, atque unica Imperatoriæ dignitatis origo, rem totam, quemadmodum se habuit, diligenter enarrabo. Leonis III. Pontificis anno quarto, seu* 799. VII. *Cal. Majas in litaniis majoribus immane illud facinus relatu horridum est per-*

perpetratum, quod parvo cum verborum discrimine apud veteres omnes Scriptores occurrit (Lib. Pont. in V. Leon. III. & *A. A.* ap. Bar. & Pag. an. 799. n. 1. seqq.): *Sacrilegæ conjurationis capita Paschalis, & Campulus, uterque Hadriani Nepos, Officio Palatino uterque insignis* (Cod. Car. ep. 60. al. LXXIII.), *nam Paschalis erat Primicerius, & Campulus Saccellarius. His Primatibus adhærentium nomina silentur, causa etiam conspirationis silentio involvitur. Summa est, sancto Pontifici vim fuisse inlatam media in supplicatione, prope Monasterium (s. Silvestri in capite) quod Stephanus II. Patriciatus Francorum Regum auctor, ejusque germanus frater s. Paulus condiderant in domo propria, effossisque oculis, ac lingua amputata, frequenti tum temporis immanitatis genere, semivivum relictum esse. Quamobrem in prædictum Monasterium ductus a suis, ubi & visum, & linguam mirabiliter recepit (quod unum qui terrena tantum sapiunt, in dubium revocant), indeque in s. Petri basilicam. Hinc Winigisi Spoletani Ducis accurrentis cum copiis, ut sanctum Pontificem contra impios tueretur, præsidio fultus S. Pontifex per Spoletum in Franciam confugit. Ibi summis honoribus pro dignitate susceptum, & Paderborne aliquandiu moratum cum Regiis missis rediisse Romam comperimus; ubi a fidelibus subditis magna cum lætitia exceptus fuit, quod per totam Ecclesiasticam ditionem factum erat, extremo mense Novembri, ut legitur in libro Pontificali, unde ab aliis sincera ista narratio desumpta est. Post solidum fere annum Carolus ipse Romam venit* (*Baron.* 800. n. 3. Pag. n. 8.) *octavo scilicet Cal. Decembris an.* 800.

Audito prius Alcuini consilio de suaviter tractandis Romanis natura ferocibus, & alienæ dominationis

XVI. *Antequam Carolus Italiam versus iter susciperet, ut tantum negocium, cujus simile nec Regio suo genitori, nec sibi Urbs Roma unquam facessiverat, sapienter, & juste expediretur, flagitii Romanorum Alcuinum Monasterii s. Martini Turonensis Abbatem ætate, sapientia, virtutibusque aliis præstantem, præceptorem suum, sibique acceptissimum admonuit, quidve in re tanta agendum sibi videretur, consuluit. Quid iste reposuerit, audiendum ex ejus literis apud Canisium* (Ant. lect. to. 2. p. 392. ep. 4. al. XI.) *quarum partem Baronius etiam & Pagius* (799. n. 6. 3.) *recitant*: Tres, *inquit*, personæ in Mundo altissimæ hucusque fuere: idest Apostolica sublimitas, quæ B. Petri Principis Apostolorum Sedem Vicario munere regere solet. Quid vero in eo actum sit, qui Rector præfatæ Sedis fuerat, mihi veneranda bonitas vestra innotescere curavit. Alia est Imperialis dignitas, & secundæ Romæ sæcularis potentia. Quam impie gubernator Imperii

rii illius depositus sit (*Constantinus Irena matris jussu excæcatus, ac præ dolore mortuus*) non ab alienis, sed a propriis & concivibus ubique fama crebrescit: Tertia est Regalis dignitas, in qua vos Domini nostri J. C. dispensatio Rectorem populi Christiani disposuit, cæteris præfatis dignitatibus potentia excellentiorem, sapientia clariorem, Regni dignitate sublimiorem. *Paulo infra ad rem veniens, prosequitur*: Nullatenus capitis cura omittenda est. Levius est pedes dolere, quam caput. Componatur pax cum populo nefando, si fieri potest: relinquantur minæ, ne obdurati fugiant, sed in spe retineantur, donec salubri consilio ad pacem revocentur. Tenendum est quod habetur; ne propter acquisitionem minoris, quod majus est amittatur. Servetur ovile proprium, ne lupus devastet illud. Ita in alienis sudetur, ut in propriis damnum non patiatur. *Iterumque aliis literis, queis a Carolo invitabatur, ut secum iter arriperet Romam versus* (ibid. ep. 7. al. XIII.) *reponit, se malle Turonis quiete vivere, ac pergit in priorem sententiam*: Roma vero, quæ fraterna discordia initiata est, mistum dissensionis venenum hucusque tenere non cessat, vestræque venerandæ dignitatis potentiam ad hujus partis cognoscendam perniciem e dulcibus Germaniæ Sedibus festinare compellit. Nos vero lacrymis absentiam, & precibus iter vestrum continuis prosequimur, divinam humiliter obsecrantes clementiam, quatenus suos, vestrosque simul cum omni prosperitate sanos ducat, & reducat gaudentes.

Quod confirmant Alcuini sententiæ interpretes ex sensu suo: nam Carolus erat Patricius, non Dominus Rom.

XVII. *Priores Alcuini literas aliquatenus posterioribus illustratas alii alias interpretantur. Eccardi opinio* (Rer. Franc. lib.25. cap. 11.) *in quam Annalista Italus propendet, est Carolo cum Romanis suaviter agendum esse, ne in Romanos animadversurus Patriciatu & Dominio Urbis ab efferatis iis Civibus spoliaretur. Pagius autem sentit: ne alienam tuiturus ditionem, propriam amitteret, videlicet Italiæ Regnum. Neutri adhæreo. Eccardi enim opinio manifeste falsa est: Pagii vero, quamquam credibilior, nimis violenta videtur. Alcuinus de Caroli exercitu loquitur, quem minime committendum suadet cum tumultuantibus Romanis natura ferocibus, quemque sospitem reduci optat. Cæterum comparatio ista trium Magnorum Principum, Pontificis, Imperatoris, & Regis Franciæ, non parvi momenti est. Pontificis quidem potestatem supremam indicari fateor, de qua idem Alcuinus alia in Epistola* (27. al. LXXII.) *sermonem habens, ajebat, subjectam esse* omnem Christi gregis multitudinem suo Pastori, licet in diversis terrarum pascuis com-

commorantem: *Hic tamen* Rectorem *Romanæ Urbis appellari eum audimus, ditionemque* alienam *Romanam appellari. Quamobrem defensio Ecclesiæ Romanæ, cujus caput Roma, minime confundenda est cum dominatu. Eginhardus, qui non ignorabat herile munus Patricii, seu defensoris, ubi de Ecclesia s. Petri verba facit* (cap.28.) *qua nihil sanctius fuit Carolo:* Quam, *inquit*, quum tanti penderet; tamen intra XLVII. annorum, quibus regnaverat, spatium, quater tantum illo votorum solvendorum, ac supplicandi causa profectus est. Ultimi adventus sui non solum hæ fuere causæ, verum etiam quod Romani Leonem Papam multis affectum injuriis, erutis videlicet oculis, linguaque amputata fidem Regis implorare compulerunt. Idcirco Romam veniens propter reparandum, qui nimis conturbatus erat, Ecclesiæ statum, ibi totum hiemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit, quod primo tantum adversatus est, ut affirmaret, se eo die, quamvis præcipua festivitas esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si Pontificis consilium præscire potuisset. *Sic post sex & quadraginta annorum spatium Patriciatus Francorum Regum anno* 754. *a Stephano II. institutus, desiit anno* 800. *nomine tenus, illustriori scilicet Imperatorio substituto, cui munus idem defensionis inhærebat, ut mox planum fiet.*

Placitum a Regiis Missis in Triclinio habitum de consensu Pontificis in ejus causa.

XVIII. *At priusquam mutatio ista insignis, ipsique Regi Carolo inexpectata accideret, Placitum Regii Missi habuerant in Palatio Pontificio, quod minime prætereundum videtur, quippe in Libro Pontificali relatum* (sect.376. seq.) *quo integrior testis harum rerum inveniri tota in antiquitate non potest: unde etiam Labbeus in suam collectionem transtulit* (Conc. tom. VII. p. 1155.). *Post narratum, quemadmodum anno* 799. Romani omnes generaliter in vigilia B. Andreæ Apostoli cum nimio gaudio *Pontificem ex Francia reducem* susceperunt; *continuo sequitur*: Et post aliquantos dies fidelissimis Missis, qui cum eo venerant in Pontificale obsequium, videlicet Hildebaldo, & Arno reverendissimis Archiepiscopis, & Cuniperto, Bernardo, Attone, & Jesse reverendissimis, & sanctissimis Episcopis, necnon & Flacco electo Episcopo, verum etiam Helmgoth, Rotticario, & Germario gloriosis Comitibus, residentibus in triclinio ipsius Domni Leonis Papæ, & per unam & amplius hebdomadam inquirentibus ipsos nefandissimos malefactores, quam malitiam a Pontifice habuissent, tam Paschalis, quam Campulus cum sequacibus eorum, nihil habuerunt adversus eum quod dicerent. Tunc illos comprehendentes

dentes prædicti Missi Magni Regis emiserunt eos in Franclam. *Placita hujus similia ipsa in Urbe esse habita Pippino Rege ab ejus Legatis seu Missis, jam dixi alibi* (Cod. Car. to. 1. p. 131.). *Præclarum istud duplici ex capite plaudentibus Annalistæ Italo proponendum duxi. Primo videlicet ut norint, se expiscantes unum aut alterum Placitum Imperatorum tempore, ut dominationem horum extundant in urbe Roma, aquam tundere; nam similia fiebant Regum ævo, quum de hujusmodi dominatione quærere ne ipsi quidem audent. Deinde ut manibus ipsis teneant, non expugnatione Urbis, aut spontanea deditione populorum Romam & Civitates alias Romani Ducatus venisse in potestatem Caroli; neque arcanis, utilibusve hinc inde Tractatibus rem istam confectam esse: sed metu Pontificum, qui cælestibus quam terrenis rebus assuetiores, continere in officio subditos non valebant; ac præsertim egregio Patriciatus, aut Defensionis munere, quo piissimus Princeps Carolus Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum functus erat. Jam vero de ipsa Imperatoriæ Majestatis instauratione in Occidente, ut vera ejus indoles patefiat, disserendum est.*

§. III.

De renovatione Imperii a s. Leone III. facta anno 800.

XIX. *Carolum M. de improviso, ac pene invitum corona Imperiali redimitum esse Auctores omnes veteres consensu affirmant.* Quum ad Missam, *ait Monachus Engolismensis*, ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Domnus Leo Papa coronam capiti ejus imposuit. *Similia nuper audivimus ab Eginhardo tradi, qui Carolo erat a secretis. Ademarus, & Liber Pontificalis cum utroque concinunt, constanterque omnes tradunt, quemadmodum post improvisam coronationem istam*, A cuncto Romanorum populo acclamatum est: Carolo Augusto a Deo coronato magno & pacifico Imperatori Romanorum vita, & victoria. *Liber autem Pontificalis* (sect. 376.) *minutiorum rerum testis adjungit puram putamque caussam populi omnis acclamationum*: Universi fideles Romani, videntes tantam defensionem, & dilectionem, quam erga S. R. Ecclesiam & ejus Vicarium habuit, unanimiter altisona voce, Dei nutu, atque B. Petri Clavigeri Regni Cœlorum, exclamarunt: Carolo Aug. &c. *Quæ unius Pontificis deliberatio a Ludovico II. exaggeratur in literis ad Basilium Imperatorem, quas ex Anonymo Salernitano* (cap. 102.) *descriptas*

Carolus M. de improviso coronatur & Imperator dicitur, acclamante populo.

ptas alii referunt, ut ajebam in Præfatione (to. I. n. IV.) *post narratam Romani Pontificis coronationem*: Præsertim, *ajens*, quum sæpe tales ad Imperium sunt asciti, qui nulla Divina operatione per Pontificum ministerium propositi solum a Senatu & populo, nihil horum curantibus, Imperatoria dignitate potiti sunt. Nonnulli vero nec sic, sed tantum a militibus sunt clamati, in Imperio stabiliti sunt: ita ut etiam eorum quidam a fœminis, quidam autem hoc, aut alio modo ad Imperii Romani sceptra promoti sunt. *Estque adeo certum, ab scelere isto Romanorum profectam esse Imperatoriam Majestatem; ut perpetuum nil tale cogitantis Pontificis monumentum extet Triclinium paulo ante factum a Leone ipso, ubi Placitum celebratum fuisse vidimus in ejus causa an. 799. Nam visuntur Leonis Caroliqne imagines musivo opere elaboratæ, quarum quæ Carolum repræsentat, Patriciatus insigne, vexillum exhibet: præterea Inscriptio utrique superposita est hujusmodi*: SCSSIMUS D. N. LEO PAPA D. N. CARULO REGI. *Quæ perperam interpretatur Alemannus* (de Later. Pariet. c. XV.) *pro Carolo jam coronato, ut recte animadvertit Pagius* (796. n.8. seqq.) *falsus & ipse in cæteris ad Triclinium spectantibus: quod planum facere non est hujus loci*.

Qui a populo acclamatum, postea coronatum ajunt a Pontifice, falsi arguuntur.

XX. *Incorruptis, atque integris hujusmodi testimoniis nequicquam Annalista Lambecianus auctoritatis ætatisque incertæ, atque Joannes Diaconus, qui Neapolitanorum Episcoporum vitas scripsit nono sæculo, declinante objiciuntur. Hic siquidem*: Leo, *inquit*, fugiens ad Carolum, spopondit ei, si de suis illum defenderet inimicis, Augustali eum diademate coronare: *quod scilicet ex facto certo Scriptor hic deduxit. Perinde Annalista Lambecianus ex facto certo illationem falsam deducens*, Leoni *visum esse ait*, & universis sanctis Patribus, qui in ipso Concilio aderant, seu reliquo Christiano populo, ut ipsum Carolum Regem Francorum Imperatorem nominare debuissent, qui ipsam Romam tenebat. *Somnia. Die I. Decembris Concilium est congregatum, cui nomen* Canonica purgatio Leonis Papæ. *In quo Pontifex de objectis sibi criminibus, super quatuor Evangeliorum libro se Sacramento purgavit sponte; cujus Sacramenti formulam affert Labbeus* (Conc. to. VII. p. 1158.): *Coronatio autem constanti Scriptorum Synchronorum testimonio facta est die sancto Natalis Domini in basilica s. Petri, affluentis ob solemnitatem populi frequentissima, qui improvisæ Pontificis deliberationis acclamator fuit. Quamobrem uterque Scriptor ad Italicas res illustrandas in lucem editus* (Script. Ital. to. I. par. 2.) *relin-*

relinquendus mihi videtur iis, quos Imperatoriæ dignitatis instaurationem ignorare juvat, ne scripta eorum corruant. Luitprandus quoque, qui centum post annis florebat, præpostere id factum narrat, longe tamen ab Annalistæ Lambeciani, atque Joannis Diaconi mendacibus affirmatis: Post hæc, *inquit*, die Natalis Salvatoris nostri ab omnibus prædictus Rex Romanorum Imperator Augustus est constitutus, & a Papa nominato Pontifice coronatus (de Pont. Rom. Vitis p. 268.) *Quod Luitprando verti vitio non debet Pontificum gesta aliunde petita in compendium redigenti. At Liber Pontificalis Anastasio tributus, quo, id iterum urgeo, harum rerum integrior testis non suppetit, rationem etiam affert, cur acclamationes populi consequutæ sint coronationem: quia videlicet a consecratione Pontificis ritu desumto, acclamationes illæ aliud in summa non erant, quam laudes fieri, aut cani solitæ ante Confessionem s. Petri continuo post coronationem, ut videbimus* (Differt. VI. §. 5.) *ubi ritus ipse proferetur. Interim audienda libri Pontificalis verba, ut res planior fiat*: Carolo piissimo Augusto a Deo coronato, Magno, pacifico Imperatori vita, & victoria: ante sacram Confessionem B. Petri Apostoli, plures sanctos invocantes ter dictum est, & ab omnibus constitutus est Imperator Romanorum.

Coronatio ipsa per manus Pontificis manifestat indolem renovatæ majestatis.

XXI. *Inauguratio ista Augustorum Occidentis, quæ inter sacras Cæremonias relata, & quibusdam identidem additis eo majestatis pervenit, qua in Cæremonialibus, ante editum Patricii conspicitur, res prorsus nova est, quæ ut jurisdictionem, ita indolem omnino aliam Imperatoriæ majestatis renovatæ in Occidente manifestat ab ipso initio, nequicquam se torquent qui Orientali utramque similem fuisse contendunt. Quamvis enim & in Oriente mos invaluerit Imperatorem per manus Patriarchæ Cpoleos coronandi, quod Leo ipse testatur* (ep. 10. al. IV.) *non tamen erat Patriarchæ Imperatorem constituere, sed electum acclamatumque solemni ritu coronare. At contra in constituendo Carolo Imperatore coronatio per Pontificem facta, non fuit caremonia, sed vera Imperatoris institutio: ita ut successorum nullus per tot sæcula Imperator dici, aut esse potuerit, quin diadema susciperet a Romano Pontifice, & ante Confessionem s. Petri. Quemadmodum enim Reges & Patricii perpetuo dicuntur a Leonis prædecessoribus B. Petro acceptum referre Patriciatum*: In Reges per suum Apostolum B. Petrum vos unguens, defensores S. suæ Ecclesiæ atque fidei Orthodoxæ constituit (Cod. Car. to. I. p. 189.): *ita Imperatores, ut ab ipso Petro per successores suos constitui viderentur, novæ hujus dignitatis institutor Leo ante sacratissimum*

 ejus

ejus corpus, & de ejus altari coronam suscipere voluit. Quæ quidem opinio tam alte ipsorum Principum mentibus sedit; ut ex iis duo, Henricus IV. & Ludovicus Bavarus, quum nec minis, nec precibus Imperialem coronam assequi potuissent, juxta formam a Leone III. constitutam; per Pseudopontifices inaugurari voluerint in s. Petri basilica ad sacrum illud altare, unde coronam non gloriæ sed confusionis *susceperunt, ut ait Bertoldus de Henrico IV. ap. Baronium* (1084. n. 2.). *Rem exemplis demonstrabo; plurimi enim refert ad falsas opiniones rejiciendas, nullum dubitandi locum relinquere.*

Carolini omnes coronam per manus Pontificis suscepere ad altare s. Petri.

XXII. *Undecim omnino Augusti numerantur ante anarchiam saculi* x. *quam abstulit Magnus Otto Germanorum primus Imperator: Septem videlicet Carolinæ stirpis*, Carolus M., Ludovicus pius, Ludovicus II., Carolus Calvus, Carolus Crassus, & Arnulphus, *qui supremum diem obiit anno* 899. III. *Cal. Decembres. Sed inter Carolum Crassum, & Arnulphum duo alienæ stirpis Imperatores inseruntur*, Guido *Spoleti Dux, filiusque ejus* Lambertus *annis circiter octo. Denique duo Augustæ dignitatis competitores* Ludovicus III. *Bosonis filius ex Hirmingarde filia Ludovici II. &* Berengarius *Dux Forojuliensis Everardi filius ex Gisla filia Ludovici pii, qui ad annum pervenit* 924. *Anarchiæ octo & triginta annorum primum. Quæ constant ex Francorum historia, unoque fere ictu oculi aspiciuntur in Exercitatione Genealogica Joannis Adami Bettingeri de familia Augusta Carolingica septem Tabulis expressa. Per totum id* 124. *annorum spatium nullus Imperialem dignitatem est adeptus alia ratione, quam descripta in literis Ludovici II. ad Basilium, sacram videlicet unctionem, & diadema Imperiale de manu Pontificis suscipiendo, ne Ludovico quidem Pio excepto, qui singulari exemplo Imperii Coronam accepit in Francia a Stephano IV. qui continuo post consecrationem suam eo se contulit, tum ne Leonina institutio detrimenti quid acciperet; tum præsertim, ut Diploma illud celebre, ac fundamentale, quod Ludovicianum Recentiores appellant, conficeretur, de quo differam suo loco.*

Excepto Ludovico pio, qui coronatus fuit Remis a Stephano IV.

XXIII. *Hac super re Scriptores summæ fidei Eginhardus & Theganus factum narrant, quod primo aspectu indolem hanc certam renovati Occidentalis Imperii turbare videntur. Quandoquidem Carolus M. senio jam confectus*, Consortem, *ait Eginh.* sibi totius regni, & Imperialis nominis hæredem constituit, impositoque capiti ejus diademate, Imperatorem, & Augustum jussit appellari. *Et Theganus* (cap. 6.) *cum eo concinens, narrat, Carolum a Primatibus Regni consilium petiisse:*

tiisse: Si eis placuisset, ut nomen suum, idest Imperatoris, filio suo Ludewico tradidisset: *illis autem consentientibus, ad Ecclesiam die dominico profectum esse cum filio, quem paterna admonitione alloquutum jussisse auream coronam propriis manibus sibi imponere* ob recordationem omnium præceptorum, quæ mandaverat ei pater: *clauditque narrationem his verbis*: Ille perrexit in Aquitaniam, & Dominus Imperator tenuit Regnum, & nomen suum honorifice sicut dignum erat. *Prosequitur seqq. capp. quemadmodum anno post Carolo Imperatore mortuo*, Ludewicus de partibus Aquitaniæ venit Aquisgrani palatium, & suscepit omnia Regna, quæ Deus tradidit patri suo, sine ulla contradictione. Qui est A. Incarn. D. 814. qui est primus annus Regni ejus: *Legationes postea suscepit Regnorum eorumdem, quas inter Beneventanam; & Bernhardum fratris filium Italiæ Regem. Tandem anno tertio* Regni sui *Stephanum IV. Pontificem summo cum honore atque obsequio ait exceptum Remis a Rege, qui postmodum una cum Irmingarda Regina diadema Imperiale suscepit, & exinde Imperator semper appellatur. Hinc Annalista Italus conjecturis indulgens, ut solet, de Leonis consensu Ludovicum Imperatorem esse creatum a patre colligit* (an.813.). „ *Non enim, ait, a Proceribus Franciæ Romæ dominationem acceperat una cum Imperatoria dignitate* „. *Miror talia proferri ab erudito viro post visam Thegani sinceram narrationem, qui inter Caroli Regna perspicue Italicum, & Beneventanum recenset, interjacente Pontificia ditione prætermissa. Præterquamquod Eginhartus, & Theganus unanimes luculentissime affirmant, Carolum concessisse, Primatum consensu*, nomen suum Imperatoris, *quod erat designare, non creare Imperatorem, quemadmodum procedente tempore Rex Romanorum, seu futurus Imperator cœpit eligi, qui nisi, a Pontifice Imperiale diadema susciperet, Imperator non erat.*

XXIV. *Neque Carolo M. succensendum fuit, quasi societatis & amicitiæ immemor, S. Sedi injuriam fecerit: ipse siquidem Ludovicus Pius patrem imitatus Lotharium filium Regnorum hæredem atque Imperii consortem fecit. Rem narrat Theganus* (cap.21.) *iisdem fere verbis*: Supradictus vero Imperator denominavit filium suum Lotharium, ut post obitum suum omnia regna, quæ ei tradidit Deus per manus patris sui, susciperet, atque haberet nomen, & Imperium patris: & ob hoc cæteri filii indignati sunt. *Quid vero? Quod Carolo non licuit ob vitæ brevitatem, ni fallor, Ludovicus filium Imperii consortem Romam misit, ut a s. Paschali I. Imperiale diadema obtineret: quod factum*

Antea consors Imperii & Regnorum hæres institutus a patre ut Lothar. Lud. fil.

factum esse testantur ejusdem Lotharii literæ ap. Mabillonium (sæc. IV. Bened. p.513.) *quibus patri nunciat promotionem suam* : Coram S. altare , *inquit* , & coram S. corpore B. Petri Principis Apostolorum a Summo Pontifice , vestro ex consensu , & voluntate , benedictionem , honorem , & nomen suscepi Imperialis officii : insuper diadema capitis , & gladium ad defensionem Ecclesiæ . *Perinde factum esse cum Ludovico II. ambigi nequaquam debet , tum quia consors & ipse factus fuit a patre , ut testantur Annales Bertiniani ap. Pagium* (an.850. n.6.) *missusque Romam ad Leonem IV. ut coronam acciperet* : Lotharius filium suum Ludoicum Romam mittit ; qui a Leone Papa honorifice susceptus , & in Imperatorem unctus est ; *tum quia idem Basilio testatur Occidentale Imperium longe esse potius Orientali , quia Imperatores a Summo Pontifice inungi , & coronari consuevere , ut sui prædecessores Abavus , Avus , & Pater , atque ipsemet inuncti coronatique fuerant . Et quod maxime huc spectat , licet alibi a me allatum* (to. I. Præf. n. IV.) *gloriatur , se Romanos , &* Urbem divinitus gubernandam , & matrem omnium Ecclesiarum Dei defendendam atque sublimandam *suscepisse , quod , ut sæpe vidimus , Patricii officium erat .*

Discrimen Patricii, & Imper. juramentũ huic præstari solitum a Romm.

XXV. *Quid igitur , inquies , discriminis inter Patricium , & Imperatorem invenitur ? Ex brevi & vero potius quam lepido Trevirensis Ecclesiæ Chorepiscopi Thegani Opusculo , quale illud definivit* Walafridus *Strabo , discrimen istud , proindeque Imperialis novæ dignitatis vera indoles patet . A.*816. (cap.17.) *Leonis III. morte indicata* , Stephanus , *inquit* , post eum successit , qui statim postquam Pontificatum suscepit , jussit omnem populum Romanum fidelitatem cum juramento promittere Ludewico . *En discrimen . Romani , qui sacrilegum facinus perpetraverant in s. Leonem III. eumque compulerant , ut potestatis consortem , ad eosdem in officio continendos , Carolum Patricium , seu Defensorem assumeret , majestatem Imperatoriam pepererunt : neque id quidem cogitatum factumque est a S. Pontifice Leone , ut s. Petrum , successoresque ditione sua spoliaret , quod non modo Pontifice , sed homine omni indignum fuisset ; neque Carolus summa pietate Princeps , qui tam vehementer jura sua vindicaverat S. Sedi , eadem sibi restitui , sive tribui passus esset ; verum ut subditos sibi populos Imperatoria potestate accedente facilius regeret . Quare Lothario pii Ludovici filio , cui fidelitatis juramentum Romani non præstiterant , quum consors Imperii factus fuit , necdum anno* 844. *quum ab iisdem illud exigebat pro filio Ludo-*

Ludovico II. Italiæ Rege; *Sergius II. ut eſt in libro Pontificali* (ſect. 487.) *hæc reponi voluit per ſuos Miſſos*: Quia, ſi vultis, Domno Lothario Magno Imperatori hoc ſacramentum ut faciant, ſolummodo conſentio, atque permitto: Nam Hludovico ejus filio, ut hoc peragatur, nec ego, nec omnis Romanorum nobilitas permittit. *Ex Juramenti autem formula, in Annalibus Fulden. apud Marquard. Freher.* (tom. 1. pag. 66.) *præſtiti ſcilicet Arnulpho Carolinorum extremo patefiet, quis poteſtate ſuprema in Urbe dominaretur*: Juro per hæc omnia Dei myſteria, quod, ſalvo honore, & lege mea, atque fidelitate Domini Formoſi Papæ, fidelis ſum, & ero omnibus diebus vitæ meæ Arnolpho Imperatori, & nunquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine ſociabo; & Lamberto filio Agildrudæ, & ipſi matri ſuæ ad ſæcularem honorem nunquam adjutorium præbebo, & hanc civitatem Romam ipſi Lamperto, & matri ejus Agildrudæ, & eorum hominibus per aliquod ingenium, aut argumentum non tradam.

XXVI. *Audis Romanos præſtare juramentum Imperatori*, ſalvo honore, & lege mea. *Qui igitur Romanos tamquam pecus vile atque imbelle traducunt, antiqua tempora ſe ignorare oſtendunt. Alcuinus ut ſupra vidimus* (num. XVI.) *valde alios Carolo M. eos depinxit. Idcirco Eginhardus* (cap. 38.) *de additionibus ac mutationibus legum factis a Carolo, ſermonem habens*: Poſt ſuſceptum, *inquit*, Imperiale nomen, quum adverteret multa legibus populi ſui deeſſe (nam Franci duas habent leges plurimis in locis valde diverſas) cogitavit, quæ deerant addere, & diſcrepantia unire, prava quoque ac perperam prolata corrigere. Sed in iis nihil aliud ab eo factum eſt, quam quod pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit: *Francorum ſcilicet, ac Langobardicæ. Romanæ autem, id licet valuiſſet, de conſenſu Pontificis, ne apicem quidem attigit. Romani enim, ne id quiſquam auderet, inviolatam ſibi ſervari ab Imperatoribus, ipſo in juramento, quo ſuam fidem ſpondent, paciſcuntur; deinde conſortium illud Imperatoriæ poteſtatis legitimæ dominationi Pontificiæ poſthabent*: Salva, *inquiunt*, poteſtate Domini mei N. *Quæ duo ſatis mihi eſſe videntur ad percipiendum, quod Imperatoria poteſtas Romæ, niſi eadem aliquis abuteretur, nil aliud erat, quam ſocietas & communicatio Pontificiæ: quam Pagius, pro tam ſublimi dignitate minus loquens, delegationem poteſtatis fuiſſe arbitratur. Eapropter ineptire mihi videntur ii, qui diſputant utri dominatio Urbis tribuenda ſit? Suprema enim omni*

Nam Impp. ſupremæ Pontificiæ poteſtatis participes per coronationē ſiebant.

omni proculdubio erat Pontificis, ipsis Imperatoribus testibus omni exceptione majoribus in suis Pactis, seu Privilegiis de Regalibus confirmandis: *quippe qui supremo jure sibi reservato in Ducatibus Tusciæ, & Spoleti nominatim, cætera omnia confirmant pleno jure Pontificibus, quemadmodum pleno jure aut possidebant ante donationes, aut obtinuerant a Regibus Francorum Pippino, & Carolo, quem non constat, num Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ Insulas ante, aut post coronam Imperii donaverit, neque creditu proclive est, annis tredecim indonatam Romanam Ecclesiam reliquisse. Hujus vero supremæ Pontificiæ potestatis in Urbis personas & res, ad regimen quod attinet, ac defensionem, ut ait Ludovicus II. participes fiebant Imperatores per Imperialis diadematis impositionem; ita tamen ut inibi* nullum Placitum, aut Ordinationem *facerent* de omnibus, que Pape, & Romanis pertinent. *Quæ tamen conditio ab Ottone tantum cœpit anno 962. una cum Germanico Imperio. Nam Carolingios & dum Regali utebantur potestate, jure Patriciatus; & postquam Imperatores sunt creati, habuisse Placita in ipsa Urbe compertum est.*

Quare una cum Pontif. habebant Placita in ipsa Urbe.

XXVII. *Ex iis quæ habita sunt a Regibus attuli supra* (num. VIII.) *insigne illud a Missis Regiis celebratum anno 799. in causa s. Leonis III. Audiamus nunc a Monacho Engolismensi Placitum Caroli jam Imperatoris in eadem causa*: Post paucos autem dies jussit, eos, qui Papam anno superiori dehonestaverant, exhiberi: & habita de eis quæstione secundum legem Romanam, ut Majestatis rei, capite damnati sunt. Pro quibus tamen Papa pio affectu apud Imperatorem intercessit, & vita & membra eis concessa sunt, sed pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. *Vides Carolum, supremæ potestatis Pontificiæ participem, animadvertere in* reos Majestatis, *qui scelus perpetrare ausi erant in summum Principem, simulque vides salvam legem Romanam ab ipsa origine Imperatoriæ Majestatis instauratæ. Celebre aliud Placitum refertur in libro Pontificali* (sect. 555.) *habitum a Ludovico II.* Cum sanctiss. Leone (IV.) Pontifice, omnibus Romanis Proceribus pariter & Optimis (*f. Optimatibus*) Francis in domo, quam be. me. Leo III. Papa juxta Ecclesiam B. Petri Apostoli fecerat, sedentibus, Placitum habuit. *In eo, accusatio hujusmodi audita est ex ore Danielis magistri militum*: Gratianus Romanæ Urbis Superista, quem erga vos fidelem esse creditis, mihi soli in domo sua nimium super Francos murmurans, dixit secrete: Quia Franci nihil nobis boni faciunt, neque adjutorium præbent, sed magis, quæ nostra

nostra sunt, violenter tollunt. Quare non advocamus Græcos, & cum eis fœdus pacis componentes, Francorum Regem, & gentem de nostro Regno, & dominatione expellimus? *Accusatio falsa detecta est, accusatore ipso calumniam confitente. Quare*, Clementissimus Imperator nolens contra instituta veterum Augustorum peragere Romanorum, eos secundum Romanam legem instituit judicare. Quo judicio ipse Daniel multorum verbis reprehensus ore proprio manifestavit, se falsum super eum dixisse. Ideo jam dicto Gratiano ante omnes est traditus, ut quicquid de eo facere vellet, potestatem haberet. Sed quum jam traditum Danielem Imperator a Gratiano multa, & humili supplicatione petivisset, Gratianus assensit. Quem ille statim plenaria sibi reddita gratia libenter suscepit, & sic de mortis est periculo liberatus.

Unde Scriptores sanctæ Sedi infensi supremam dominationem Imperial. extundunt.

XXVIII. *Equidem mente non assequor, cur Placito isto utantur Pagius* (855. n.5.) *aliique Recentiores, ut Ludovici Aug. supremum in Urbe Dominium extundant. Agitantur scilicet consilia adversus Francos, quia* non præbent adjutorium. *Hinc vero evidens est, majestatem Imperatoriam Patriciatus munere fungi debuisse. Agitur de fœdere ieiendo cum Græcis, Francos pellendi ergo de* nostro Regno & Dominatione. *Igitur de Romano dominatu ambigi haudquaquam potest: in quo Franci milites stationes habebant, ut Ecclesiæ præsidio essent, præcipue adversus Saracenos Italiæ & Romanæ ditioni tum temporis molestissimos. Quem videlicet dominatum a Regno Italiæ, & Ducatu Beneventano distinctum fuisse, ut hodie est, eodemque jure a Pontifice & Romanis administrari, quo suum a Francis, patet ex Constitutione, quam Ludovici ejusdem parens Lotharius Eugenio II. instigante ac probante fecerat* (Holst. Coll. Rom. par.2. p.210.). *Capite enim septimo constituitur pro utriusque Dominationis concordia hoc pacto*: Præcipimus, etiam ut deprædationes in confinio nostro non fiant: quæ factæ sunt, & cæteræ injustitiæ, secundum legem ab utrisque partibus emendentur. *Præterea illud dicere, quod sententia juxta legem Romanam lata, falsum accusatorem* multa, & humili supplicatione *ab accusato repetere, supremum dominium non redolet. Ad Placita vero quod attinet, video, eadem ex causa, nimirum evincendi causa dominationem Imperialem in Urbe, peti ex archivo Farfensi* (*ap. Mabill.* Ann. to.2. Append. n.52.) *Placitum habitum a Missis Imperialibus in Palatio Lateranensi anno* 829. *Ludov. Pio, & Lothario Augg. Libenter autem audirem, quid ii discriminis deprehendant Placito isti cum aliis tempore Regis Pippini habitis*

an.761. (Cod. Car. ep.29. al.17.) *765. & 767.* (Ib. ep.39. 42. al. XIV. & XIX.). *Quum cæteroqui nulli unquam in mentem venerit Pippino dominium Urbis asserere. Horum primum lubet ob oculos omnium ponere conferendum cum prædicto, quod eruunt ex archivo Farfensi, atque usque adeo exaggeratur in Annalibus Italicis.*

Placita habebantur Romæ etiam Regum tempore.

XXIX. *Narrat Paulus Pippino Regi Francorum & Patricio Romanorum, quemadmodum,* Præfati denique Missi vestri in nostri præsentia cum Langobardorum Missis, necnon & Pentapolensium, ac singularum nostrarum Civitatum hominibus adsistentes, comprobatio coram eis facta est de habitis inter utrasque partes aliquibus justitiis, &c. *Farfensis autem archivi Placitum est super invasionibus, quas Monasterio factas asserebant Monachi a ss. Pontificibus Hadriano, & Leone III. Missi igitur Imperiales ajunt:* Residentibus nobis ibidem in judicio in Palatio Lateranensi in præsentia Domni Gregorii Papæ, & una simul nobiscum aderant Leo Episcopus, & Bibliothecarius S. R. E. Theodorus Ep. Sirinus Primicerius, Theophylactus Numinculator, Gregorius Fil. Mercurii, Petrus Dux de Ravenna, Ingoaldus, & Aceris Abbates, Alboinus, Lanfridus, Emmo, & Maximus Vassi Domini Imperatoris, gastaldi, & alii plures. *Aliquid discrepantiæ esse inter Missos Regios, & Imperiales negari non potest; similis tamen causa, judicium simile. Annalistæ Italo* (an. 829.) *videtur argumentum adeo evidens supremæ Imperatoriæ potestatis, in Urbe ipsa, & in Pontificiis ædibus pro tribunali agere; ut osorem veritatis habendum putet, quicumque secum non sentit. Sollertior Pagius* (839. n.3.) *ita de eodem Placito loquitur:* Certe non pauca monumenta publica, & antiquorum loca recte intelligi non possunt, nisi sciatur, penes quem Romæ potestas judicandi hoc tempore fuerit. *Utrique erudito Scriptori brevi aliquid reponendum. Annalistæ scilicet Monasterium Farfense in Ducatu Spoletano situm, ad Imperiale jus supremum tunc temporis pertinere, atque ea propter Privilegia & jura illius ab Imperatore vindicanda esse. Itaque quum inter ipsum, & S. Sedem de possessionibus controversia verterit, adeoque Pontifex necessario audiendus esset; ex eo Monasterio Abbas Romam ducitur, qui coram Pontifice, ut summa dignitas exigebat, suam causam diceret, assidentibus una cum Legatis seu Missis Imperialibus, duobus Episcopis, quorum alter erat S. Sedis Cancellarius, Primicerio, aliisque Officiis Palatinis, quæ satis superque sunt ad demonstrandum, quod Missi Imperiales non residebant pro tribunali; sed more illius ævi in Concilio, seu congressu, pro maxima*

quæ

quæ tunc erat concordia Sacerdotii & Imperii, causas Ecclesiasticas cognoscebant. Pagio autem reponendum est, communicationem illam Pontificiæ potestatis, de qua diximus, satis lucis afferre monumentis publicis, locisque antiquorum obscuris.

XXX. *Præterire non debeo Cl. nuperrimi Historici Langobardiæ minoris, seu Ducatus Beneventani* (*Pratill.* to. 2. p. 196. seq.) *animadversionem ad verba illa Ludovici II. in Ep. ad Basilium*: Quorumque gentem, & Urbem divinitus gubernandam, & matrem omnium Ecclesiarum Dei defendendam, atque sublimandam suscepimus. *Putabat scilicet V. Cl. Romam cum ejus Ducatu in potestatem Romm. Pontt. venisse ex Ludovici Pii cessione, quod falsum esse Cod. Car. Epistolis planissime demonstravi. Nihilominus veritatis amore impellente*: Non itaque, *inquit*, Ludovicus Pius Aug. Romanæ Urbis dominium aliquod sibi reservarat in celebri illa Constitutione, sive Donationis Diplomate (quod pene omnes, etiam H. Grotius, P. Marca, Labbeus, aliique Galliarum, & Germaniæ Scriptores, tanquam veram, legitimam certamque modo fatentur), in quo apertissime legitur, Pontifici jurisdictionem in Romanum Ducatum cessisse, sibi tantummodo reservato intercedendi jure pro recurrentibus, atque pro Ecclesiæ defensione, ac tutela, quam iidem Reges sibi cum attributis juribus ac privilegiis (Patriciatus nempe, seu Patronatus) sibi, suisque successoribus reservarunt. *Deinde ineluctabili argumento allato ex Testamento Caroli Magni, a Ludovico Pio ad verbum hac in re exscripto, dum tribus filiis uterque commendat*, ut curam, & defensionem Ecclesiæ s. Petri simul suscipiant &c. *continuo subjungit*: Hæc ideo a me repetenda duxi, ut futilia quædam argumenta, quæ nuperi Scriptores afferunt, quibus Romanam Urbem sub Imperatorum Occidentalium dominio fuisse contendunt, diluantur, & rejecta satis habes apud Romani Pontificatus vindices. *Huc Placita quæcumque inveniantur, huc monumenta publica referantur necesse est, ut vera eorum sententia teneatur. Eapropter ut Caroli M. Regis Missi in Leonis III. causa Placitum habentes, Carolusque ipse Imperator coronatus in eadem causa novum Placitum celebrans, non alio quam Patricii, seu Defensoris munere functi sunt; ita aut Imperatores, quibus jus nullum novum accessit in Urbe, præter sæpe dictam communicationem potestatis in personas Pontifici subditas, aut eorum Missi Placita, Actusque alios jurisdictionis exercentes Romæ, iis tantum supremæ potestatis indicia prabent, qui S. Sedi infensi, laicæ potestatis assentatores, ac veritatis*

Impp. testantur, se gubernare Urbem, & Eccl. defendere; non ibidem dominari.

ritatis osores, inexplorata penitus antiquitate, eam illustrasse sibi blandiuntur.

Post Ludov. II. defensio Ecclesiæ descisse cœpit ab Augg. successoribus.

XXXI. *Deferbuit, inficiari non ausim, priscus ille ardor, qui annis amplius centum viginti Pippinum, Carolum M. eorumque nepotes erga Principem Apostolorum, successoresque ejus inflammavit. Neque inveniuntur post Ludovici II. obitum tot suscepti labores pro Ecclesia, Romanorumque defensione, quum maxime necessarii essent, ut docent Epistolæ Joannis VIII. qui Carolum Calvum Fr. Lotharii I. ac Ludovici pii filium coronavit anno* 876. *& Carolum Crassum filium Ludovici Germanici ejusdem Lotharii I. fratris, anno* 880. *Quid vero? Ex socordia ista locupletius argumentum emersit veræ indolis Imperatoriæ Majestatis a Leone III. instauratæ. Nam Carolinis, qui sui muneris fere obliti erant, prætermissis, aliunde patrocinium Ecclesiæ quæsitum est: quumque Italiæ Principes Widonem Spoleti Ducem, atque æmulum Berengarii solemniter acclamassent Italiæ Regem Ticini anno* 889, *hunc Stephanus V. anno* 891. *Romam accersitum Imperatorio diademate ornavit; cujus filius Lambertus pari modo sequenti anno Imperii consors est coronatus a Formoso: nec nisi Lamberto tyrannidem occupante, sanctæque Sedi infenso, ad Carolinæ stirpis extremum, nempe Arnulphum filium Carolomanni, qui Caroli Crassi frater erat, ad momentum ista dignitas rediit, ab anno* 896. *ad* 899. *idque admodum commode ad rem nostram: quippe ex juramento a Romanis huic præstito:* salvo honore, & lege mea, atque fidelitate Domini Formosi Papæ, *quod supra est allatum* (num. XXV.), *quæ esset potestas Carolinorum Augustorum in Urbe satis patet. Restaret aliquid explorandum de Ludovico III. Bosonis Burgundiæ Regis filio ex Hirmingarde filia Ludovici II. quem Benedictus IV. coronavit anno* 900. *& de Berengario Duce Forojuliensi, quem Everardus Comes susceperat ex Gisla pii Ludovici filia. At de horum utroque, ut de prædecessoribus a tempore Joannis VIII. illud affirmare non dubito, quod a majorum exemplis descivere, ultimus præsertim ex iis Berengarius, qui cæsus a suis, Carolingiorum Augustorum seriem terminavit.*

Qui tamen omnes Diplomate confirmarunt Eccl. Rom. jura.

XXXII. *Quod certo discimus ab iisdem Augustis ad plenam renovatæ majestatis indolem assequendam, in ipso actu coronationis publice legi faciebant Pactum confirmationis, seu Diploma, quo donationes & jura omnia S. Sedis confirmabantur. Id non ex sua quisque voluntate componere consuevit; sed juxta normam Romæ missam a Pontifice ad eum, qui diademate Imperiali exornandus erat. In Archivo siquidem S. Sedis donationes omnes & privilegia, seu Diplomata prædecessorum Cæsa-*

Cæsarum servabantur, ut passim testatum videre est in libro Pontificali. Mitti autem consuevisse istam normam testatur Joannes VIII. (ep. 63.) *Carolomanno, qui summopere optabat Imperii coronam adipisci, quam frater ejus Carolus Crassus est assequutus:* Legatos, *inquit*, ex latere nostro ad vos solemniter dirigemus, cumque pagina capitulariter continente, quæ vos matri vestræ Romanæ Ecclesiæ, vestroque Protectori B. Petro Apostolo perpetualiter debetis concedere. *Neque alia putanda est, quam quæ a Ludovico pio primum facta S. Paschali, eidem Pontifici a Lothario filio confirmata erat; a Ludovico II. Leoni IV. sibique a Carolo Calvo. Namque alibi* (ep. 84.) *Carolo Crasso Imperatori nunciari cupit Romanas calamitates:* Nobis, *inquiens*, apud beatum Petrum consistentibus (*in Civitate Leonina, cui nondum accesserat urbis nomen*) nullam urbis Romæ potestatem a piis Imperatoribus beato Petro Principi Apostolorum ejusque Vicariis traditam haberemus. *Quibus verbis haud dubie lenocinatur Imperatori, cujus opem implorat, nam Romam Pontifici nemo concesserat, ut est demonstratum in Cod. Car. at Ludovicus pius una cum cæteris Romanæ Ecclesiæ juribus Romam etiam complexus erat, ad cujus normam tres Augusti successores suum quisque Diploma composuit: quod satis fuit Joanni, ut traditam a piis Imperatoribus Romam profiteretur. Quemadmodum Carolus M. & Ludovicus pius inter Principes bene de Romana Ecclesia meritos Carolum Martellum recensent, quia legationes a Gregorio III. acceperat, queis rogabatur in maximis Urbis angustiis, ut illi opitularetur.*

XXXIII. *Pontificem autem non latuisse, quibusnam Regibus, Augustisve acceptæ referrentur donationes Rom. Ecclesiæ factæ, concilium comprobat, in quo anno* 877. *electionem coronationemque Caroli Calvi superiori anno a se peractam confirmari voluit* (*Labbe* Conc. to. IX. p. 295.) *In eo siquidem meritis prosequitur laudibus Carolum M.* Qui remp. præliis auxit, victoriis dilatavit, sapientia decoravit. Qui cum omnes Ecclesias sublimasset, semper hoc ei erat in voto, semper in desiderio, sicut in gestis, quæ de eo scripta sunt, legitur, ut S. R. Ecclesiam in antiquum statum, & ordinem reformaret. Unde & hanc multis honoribus extulit, multis munificentiis, & liberalitatibus ampliavit; adeo ut amissas olim Urbes ei restituisset, & ex Regni quoque sui parte alias non modicas contulisset. Sed pauca dicta sunt, nisi quæ circa Religionis incrementum gessit, magna & sublimia memorentur, &c. *Deinde veniens ad Ludovicum pium, multis ex ca-*

At nihil omnino addiderunt Pippini, & Caroli Donationi.

ex capitibus eum commendat, sed nullam ab eo civitatem esse traditam memorat: Cujus, *inquit*, filius divæ rec. Hludovicus Max. Imp. pater hujus a Deo electi Principis Caroli semper Aug. patrium solium adeo religione imitatus, pietate laudabiliter æmulatus est, ut & paterna Divini cultus vota, & erga prælatam principalem Ecclesiam liberalitatis insignia pius natus æquipararet, & roboraret (*en tibi Ludovicianum Diploma omnia confirmans, nihil addens*); sed & uberioribus beneficiis & dapsilibus beneficentiis ut hæres gratissimus ampliaret. *Idemque Joannes mensibus aliquot, postquam Imperatori lenocinatus, ut ajebam, Romam liberalitate Augustorum in Ecclesiæ potestatem venisse affirmabat, Concilio Tricassino II. una cum Ludovico Balbo interfuit anno* 878. (Ibid. p. 308.) *In eo autem*, Promissio Regum lecta est, & Sacramenta, quæ Pippinus, & Carolus obtulerunt beato Petro Apostolo, lecta sunt: *quia videlicet de excommunicandis Ecclesiæ rerum invasoribus agebatur. At quatuor Caroli successorum Diplomata, quippe quæ nullam præseferebant donationem propriam, sed jura tantum vetera confirmabant, nullatenus memorantur. Tametsi ab unoquoque Augusto ante quam Diadema susciperet, seu Imperator fieret, Diploma hujusmodi dari consuevisse ambigi nequaquam potest.*

Diplomata hujusmodi publice legebantur die coronationis tempore Carolingiorum.

XXXIV. *Profecto si Pactum illud Confirmationis ab ullo Augustorum prætermitti potuisset, nec Wido, nec Lambertus, nec Berengarius, quorum nil intererat, quid Carolingii gessissent; præterea ad sublime illud fastigium præpotentia, ac rebus prospere gestis pervenerant, omisissent. Nihilominus laudabilis hujus consuetudinis iidem perspicua testimonia præbent. Et vero Concilium Ravennæ celebratum est anno* 898. *ab Joanne IX. cui intererat Lambertus Imperator, qui eodem anno in venatione equo lapsus interiit* (ibid. p. 507.). *Pontifex, atque Imperator vicissim constitutiones edunt. Inter Pontificias, quæ huc spectant* (cap. 6. seqq.) *sunt hujusmodi*: Ut Pactum, quod a be. me. vestro genitore Domino Widone, & a vobis piissimis Imperatoribus juxta præcedentem consuetudinem factum est, nunc reintegretur, & inviolatum servetur. De locis autem, atque rebus, quæ in eodem Pacto continentur, præcepta nonnulla illicita facta sunt, quæ petimus, ut in eadem Synodo terminentur, & quæ non recte facta sunt præcepta, corrumpantur. Ut patrimonia, seu suburbana, atque Massæ, & Colonitiæ, necnon Civitates, quæ contra rationem, quasi per præcepta largita sunt, petimus reddantur. *A Berengario vero non solum Diploma consuetum fuisse editum; sed etiam ipsa in solemnitate*

tate coronationis publice lectum fuisse, testatur Anonymus Augusti ejus Panegyrista ap. Leibnitium (Script. Brunsw. to. I. p.255.) *Enarrata siquidem illius coronatione per manus Pont. Joannis X. die sancto Paschatis an. 916. prosequitur:*

. . . . . Facta silentia tandem
Lectitat Augusti concessos munere pagos
Præsulis obsequio gradibus stans lector in altis;
Cæsare quo norint omnes data munera; prædo
Ulterius paveat sacras sibi sumere terras.

Quamobrem tuto affirmari posse videtur, Carolingiorum omnium Diplomata hunc sibi locum vendicasse in celebritate coronationis, cujus ritum opportunius describam Dissertatione VI. *quum de Codice Rudolphino sermo erit. Secus esse de Diplomatis Augustorum Germaniæ compertum erit §. sequenti.*

XXXV. *Prædictorum autem quinque Caroli Crassi successorum, qui hujus finem inglorium anno* 888. *ineunte exceperunt, non ea præcipua laus est, suo unumquenque diplomate jura Ecclesiæ omnia confirmasse. Id maxime attendi debet, quod Regno Italiæ inter se diviso, atque in factiones distracto, qui eos inter potentior videbatur, spondebatque se Ecclesiæ defensionem suscepturum, Romam a Pontifice accersitus diadema Imperiale adeptus est. Quod si eorum nullus eam dignitatem sibi armis asseruit, sed a Pontificibus patrocinii spe illectis, impense quæsitam obtinuit; Imperialis igitur majestas, quam Leo III. instauravit in Occidente, per Pontificiam coronationem ineunda erat, neque aliter ad sublime istud fastigium poterat perveniri. Quamobrem toto cælo aberrat Goldastus* (not. ad cap. 28 Eginh.) *quum Sigeberti, qui tribus fere sæculis post renovatum Imperium floruit, auctoritatem objicit Eginhardo oculato testi. Verba Sigeberti sunt*: Romani, qui ab Imperio Cp. jamdiu animo desciverant, nunc accepta occasionis opportunitate, quia mulier excœcato Imperatore Constantino filio suo eis imperabat, uno omnium consensu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manus Leonis Papæ coronant Cæsarem, & Augustum appellant. *Quam opinionem Recentiores nonnulli obviis ulnis amplectuntur; minus advertentes, hunc hominem fuisse infensissimum S. Pontifici Greg. VII. ut demonstrant eruditus adnotator Operum s. Anselmi* (ad ep.56. lib. I. p.557.), *ac Bellarminus* (de Scr. Eccl.) *& præsertim Baronius, qui pluribus in locis eum carpit, atque Henrico IV. addictissimum fuisse evidenter comprobat, falsumque in plurimis, impostо-*

Toto Carolingiorum tempore indoles renovati Imperii semper eadem.

posterem, ac schismaticum sugillat. Quare illud mirandum subit, Scriptores Catholicos non puduisse hujusmodi hominis auctoritate res Romanorum infirmasse. Equidem veram certamque indolem renovati Imperii monumentis veterum patefecisse arbitror: propterea fontes indicasse, unde ex eruditis nonnulli opiniones falsas derivarunt, satis mihi est ad easdem rejiciendas. Venio nunc ad ita facta, atque instituta Majestatis Imperatoriæ translationem ad Germanos, quæ quidem nonnullas mutationes passa est; de illius tamen indole nihil omnino mutatum fuisse compertum, atque exploratum erit. Præmitti autem oportet statum, seu conditionem Urbis, quæ hanc translationem præcessit, ut clariora sint quæ deinceps dicenda erunt.

§. IV.

De translatione Imperii ad Germanos ab Joanne XII. facta anno 962.

Cives Romani potentes Imperatorem creati non sinunt post Berengarium.

XXXVI. *Quæ vidimus a Romanis inserta esse juramento, quod Imperatori præstare consueverunt*, (sup. n. XXV.) salvo honore, & lege mea, atque fidelitate Domini N. Papæ... nunquam me cum aliquo homine sociabo.... Hanc Civitatem Romam ipsi N. non tradam: *supremam quidem Pontificis potestatem, cujus particeps per coronationem fiebat Imperator, testatur; at simul potentiam Romanorum, eorumque administrationem reipub. luculenter designant. Quare in monumentis ejus temporis, ac præsertim in libro Pontificali, Primates & Proceres summis affectos honoribus videmus; tam laicos, quam ex Clero. Hujus ordinis sunt celebres ii septem, qui Judices, & Palatina Officia nuncupantur: Primicerius, Secundicerius, Nomenclator, Arcarius, primus Defensor, Saccellarius, & Primiscrinius: qui frequenter occurrunt in Cod. Carolino. Ad laicos vero quod spectat, Eminentissimos Duces, & Consules Codex Carolinus suppeditat* (ep. 59. 60. 67. al. XLIX. LXXIII. LXIX.), *Magistros item militum cum eodem honoris titulo, ac præ aliis Superistam, qui Luitprandi continuatori* (Hist. Imp. & Reg. lib. 6. cap. 6.) *est Primatum omnium primus*: Ex Primatibus, *inquit*, Romanæ Civitatis Stephanus filius Joannis Superista; *post quem alios decem numerando recenset. Quin etiam liber Pontificalis* (sect. 554.) *appellat* Romanæ Urbis Superistam; *quam dignitatem, sive officium cum Magisterio militum conjungit, atque Palatii, & Romanæ Urbis Superistam nullo discrimine eumdem nuncu-*

nuncupat: Eminentiss. Magister militum, & Romani palatii egregius Superista, & Consiliarius. *Ex quibus supremo Principi Romano Pontifici subjecta esse Officia plurima, ut Regibus Francorum in suo Regno, planum fit; unde utrimque gubernatores Urbium, militumque Duces assumi, necnon legationes in gravioribus rebus adornari moris fuit. Nil autem melius comprobat, quid Romani isti Primates possent, quave eorum partes in administratione essent, quam vacatio illa Imperii per octo & triginta annos ab emortuali Berengarii* 924. *ad* 962. *quum Otto Magnus Imperiale Diadema est assequutus a Joanne XII. Romanis quippe invitis nullum ex Italia Regibus, quorum series non defecit, licuit Pontificibus ad Imperialem dignitatem sublevare.*

XXXVII. *Et vero prapotentia Tusculanorum Comitum, qua sub finem noni saculi Arnulpho adhuc superstite emergens; dum magni duo amuli Ludovicus III. & Berengarius de regno Italia decertabant, adolevit, ac denique in tyrannidem apertam erupit; horridam Roma ipsius faciem reprasentat. Quam equidem spectari malo apud Luitprandum & Baronium* (ab an. 908. n. 5.) *quam ipse exponens, indignitatum illius avi relator fieri, ut potentia Romanorum testimonia in medium afferam. Summa dumtaxat capita excurram, qua ad novam Imperatoria Majestatis institutionem juxta primavam Leonis III. renovationem perducant; objiciendam scilicet Struvio, atque ejus opinionis assertoribus, qui tanti Principis virtute abutentes, non pro defensione S. R. Ecclesia, ac Romanorum a Summo Pontifice creatum Imperatorem fatentur, ut debent; sed ipsum per se acquisito armis Imperio potitum esse dictitant. Tusculani igitur Comites, usurpata tyrannide, ad Sanctuarium quoque manus impias extendere non dubitarunt. E sua enim stirpe ineptos plerumque homines, &, si Luitprando fides, vitio genitos, vitiisque mancipatos ad Principis Apostolorum Sedem evehere non sunt veriti, ut tutius potiri rerum perseverarent: ita ut, prater Fidei depositum, adversus quam portas inferi non pravalituras infallibili Divini Salvatoris oraculo edocemur, omnia pessum ierint. Celebres sunt pracipue Senatrices illa Theodora senior, & junior, Marocia, ac Stephania, quarum opera tanta indignitates perpetrabantur. Harum quippe artibus, qui Petri successores eligebantur, nulla fere auctoritate in civilibus rebus usi sunt. Fado in hoc rerum statu Hugo Rex Italia Marociam, viro ejus mortuo, nempe Widone Alberici Marchionis, & Comitis Tusculani filio, uxorem duxit, cumque ea ex Hadriana mole dominatus est Romanis, ut antea fecerat Theodora Marocia mater. Nec*

Dominatum Urbis usurpant, quem retinent usque ad annum 962.

tamen diu: nam Abericus junior Alberici filius levi ex causa in vitricum Italiæ Regem Romanos commovit. Quamobrem hic fuga elapsus vix tandem redemit pacem Alda filia sua cum Alberico in matrimonium conjuncta. Alberici ejusdem filius Octavianus anno 956. adhuc impubes Pontificatum invasit. Tunc vero duplici ex capite Urbis dominus, quum a Berengario Italiæ Rege ejusque filio Adelberto multa indigna passus esset, Ottonem Germaniæ Regem in Italiam cum exercitu accersivit, eumque Ecclesiæ, & Italiæ maximum defensorem expertus, Imperatorem creavit anno 962.

Novum administrationis genus excogitant: Pontificis auctoritatem usurpant.

XXXVIII. *De Italiæ Regis expulsione insigne suppetit testimonium Frodoardi* (an. 933.), *qui refert, quemadmodum Remensis Ecclesiæ Missi, Roma redeuntes cum Pallio pro Artaldo Archiepiscopo*, nunciant, Joannem (XI.) Papam filium Mariæ, quæ & Marocia dicitur, sub custodia detineri a fratre suo nomine Albrico, qui matrem quoque suam Marociam clausam servabat, & Romam contra Hugonem Regem tenebat. *De Alberici autem & Romanorum consilio post Regis expulsionem Blondus* (Dec. 2. lib. 2.) *hæc narrat*: Romæ enim duo Consules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetusti Consulatus exemplar summæ rerum præessent, & Præfectus item ex nobilitate creatus populo jus dicebat. Ex plebe autem creati singulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio, Senatus vices in Conciliis, & deliberationibus obtinebant. *Quam rerum administrationem principio etiam sæculi sequentis obtinere testatur Ditmarus apud Leibnitium* (Script. rer. Brunsv. to. 1. p. 400.) *Henrici I. coronationem enarrans*: Decursis a Dom. Incarn. post millenarii plenitudinem numeri annis tredecim, & in subsequentis anni secundo mense, ac hebdomada tertia, anno autem Regni ejus tertiodecimo, & die Dom. ac VI. Cal. Mart. Henricus Dei gratia Rex inclytus a Senatoribus duodecim vallatus, quorum sex rasi barba, alii prolixa mystice incedebant cum baculis. *Itaque Joannes ad Petri Cathedram ascendens hujusmodi administrationem invenit Romæ a suo genitore, Romanisque Primatibus institutam: quumque in uno eodemque homine, divino consilio conjungerentur invasio Principatus, & Principis legitimi potestas, quod Agapitus II. ante annos decem non potuit, facili negotio ejus successor Joannes perfecit. Otto siquidem potentissimus Germaniæ Rex ab illo etiam Pontifice invitatus advenerat, iteratisque victoriis Italiam a Berengarii ejusque filii tyrannide liberaverat. Quum vero, juxta Pontificis ejusdem vota, in Urbem progressurus esset, per Albericum,*

ricum, Romanosque non licuit, ut testatur Flodoardus apud Pagium (952. n. I.): Otto Rex legationem pro susceptione sui Romam dirigit, qua non obtenta, cum uxore in sua regreditur.

XXXIX. *Secus accidit Joanne Pontifice, ut Luitprandus integer, atque oculatus testis affirmat, cujus verbis* (lib. 6. cap. 6.) *lubet rem totam, quemadmodum se habuit, enarrare*: Regnantibus, imo sævientibus in Italia, &, ut verius fateamur, tyrannidem exercentibus Berengario, atque Adelberto, Joannes Summus Pontifex, & universalis Papa, cujus tunc Ecclesia supradictorum Berengarii atque Adelberti sævitiam erat experta, Legatos S. R. E. Joannem videlicet Card. diaconum, & Azzonem Scriniarium sereniss. atque piissimo tunc Regi, nunc Aug. Cæsari Ottoni destinavit; suppliciter litteris & Regum signis orans, quatenus pro Dei amore, sanctorumque Apostolor. Petri & Pauli, quos delictorum suorum cupierat esse remissores, se, sibique commissam S.R.E. ex eorum faucibus liberaret, ac saluti, & libertati pristinæ restitueret..... Qui tanto Berengarium, atque Adelbertum celerius Regno expulit, quanto evidentius constat, quod commilitones Petrum & Paulum SSmos Apostolos habuit. Bonus itaque Rex dispersa colligens, & confracta consolidans, quod cuique proprium fuit, restituit.. Dehinc Romam similia facturus adiit: ubi miro ornatu, miroque apparatu susceptus, ab eodem Summo Pontifice, & universali Papa Joanne unctionem suscepit Imperii. Cui non solum propria restituit, verum etiam ingentibus gemmarum, auri & argenti muneribus ipsum honoravit. Jusjurandum vero ab eodem Papa Joanne supra pretiosissimum corpus Petri, atque omnibus civitatis Proceribus, se nunquam Berengario, atque Adelberto auxiliaturum, accepit. Post hæc in patriam properanter repedavit. *Simile juramentum, si meministi* (sup. n. xxv.), *Romani præstiterunt Arnulpho. Quare ambigi non posse videretur, quin Proceres formula eadem usi sint*: Salvo honore & lege mea atque fidelitate Domini Joannis. (*De juramento præstito a Pontifice similia proferre nemo ausit: Summus enim Princeps alii Principi, quem suæ potestatis facit participem in subditos, non fidelitatem seu subjectionem jurat; sed sacramento pollicetur, se illius hostibus non adhæsurum*). *Luitprandus autem ne Romanos quidem alio sacramento usos esse affirmat. Utroque juramento mirum in modum abutuntur Scriptores Apostolicæ Sedi infensi, ut Pontificis auctoritate depressa, Imperialem*

Joannes XII. creat Imp. Ottonem German. Regem, cui Romani fidelitatem jurant.

 plus

plus æquo elevent: propterea res cominus aggredienda erit, ut quanto dissideant intervallo a veritate, patefiat.

Idem Otto antequã in Italiam veniat, per Nuncios Juramentum Pontifici præstat.

XL. *Quum Pontifex Joannes de Imperatoria Majestate ad Germanos transferenda cogitaret, non de improviso tanti momenti negocium peragendum censuit, ut Leo III.; alia enim tempora erant, alii mores. Sed per Legatos suos, quod ex consequentibus liquet, duo sacramenta proposuit Magno Regi, quorum alterum Pontifici, populo Romano alterum præstandum ab illo erat, antequam Imperiale diadema susciperet; ita tamen; ut Pontifici sacramentum faceret, per suos Nuncios, antequam proficisceretur Romam versus, quod postea per se ipse, ut colligitur ex more successorum, in solemnitate coronationis repeteret. Pari modo Romanis semel ad radices montis Marii, iterumque Leoninam Civitatem ingredientes Romanorum Reges aliud sacramentum præstitisse vetera monumenta testantur. Ex præstantissimo Codice Albiniano primum Ottonis sacramentum suppetit, locusque ipse, ubi servatur autographum:* JURAMENTUM NUNTIORUM OTTONIS FUTURI IMPERATORIS, QUOD EST IN SAXONIA IN MONASTERIO, QUOD DICITUR LIUNCBURG. Domno Johanni papæ XII. Rex Otto per nos promittit, & jurat per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & per hoc lignum vivifice Crucis, & has reliquias Sanctorum, quod si permittente Deo Romam venerit, S. Rom. Ecclesiam, & eumdem Dominum Johannem papam Rectorem ipsius exaltabit secundum suum posse, si vivum eum invenerit. Sin autem, eum qui erit (*& nunquam vitam, aut membra, & ipsum honorem quem habet*) sua voluntate & suo consensu, aut suo consilio, aut sua exhortatione perdet neque ipse, neque aliquis successorum ejus. Et in Roma nullum Placitum, aut ordinationem faciet de omnibus, que pape & Romanis pertinent (*sine tuo consilio. Et quidquid in nostram potestatem de terra s. Petri pervenerit, tibi reddam*). Cuicumque autem Regnum Italicum permittet, jurare faciet illum, ut adjutor sit Domino pape, & successoribus ejus ad defendendam terram s. Petri secundum suum posse. Sic adjuvet Deus eumdem Dominum Regem Octonem, & hec sancta Evangelia, & hec sacrosancta Sanctuaria. *Semel & iterum supplevi ex Gratiano* (dist. 63. c. 33. *Tibi Domino*) *quæ certo videntur deesse in apographo, quod Romæ nactus fuit Albinus: tum quia Baronius* (960. n. 4.) *aliique eruditi omnes, ne Annalista quidem Italo excepto, illud solum noscentes, religioni habuerunt quidpiam de eo detrahere, tum quia*

quia successores Ottonis, quod majus est, quidquid Albiniano deest, per suos Legatos expresserunt.

XLI. *Huc accedit Luitprandi, seu mavis ejus continuatoris synchroni testimonium omni exceptione majus* (lib. 6. cap. 6.) *qui narrat quemadmodum Otto Pontificiis Nunciis querentibus obsideri s. Leonis oppidum in monte Feretrano, quod S. Sedis juris erat, reposuit*: Omnem terram s. Petri, quæ nostræ potestati subjecta est, Ecclesiæ promisimus reddere; atque id rei est, quod ex hac munitione Berengarium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere possumus, si non prius eam ex violentorum manibus ereptam potestati nostræ subdamus? *Quamobrem dubitari non potest, quin Albinus in Apographum inciderit minus accuratum. Cur autem istud a me præferatur alii ab eruditis omnibus accepto, causa est Gratiani licentia in veteribus monumentis proferendis. Quamvis enim rei summam non attigerit, ea de verbo ad verbum exprimere, ut debuit, minus laboravit. Quid enimvero necesse erat Legatos Ottonis delegata Principis potestate exuere, ut ipse Princeps loqui eorum ore videretur? Nullum ex ejus successoribus reperire erit, qui hujusmodi exemplum sit sequutus. Bono autem omine prodiit ex Monasterio Lunæburgensi s. Michaelis in Saxonia Sacramentum Ottonis Saxonis, primi ex Germania Imperatoris, quo editum a Gratiano ratum firmumque esse monstratur. Quamvis enim nulli eruditorum unquam in dubium venerit; locupletius tamen testimonium JCtis Germanicis afferendum erat, ut vera indoles Imperii ad Germanos translati teneretur. Non igitur Romanum Imperium* a Carolo M. acquisitum, deinde ab Ottone M. denuo vindicatum, perpetuoque jure cum Regno Germanico ita conjunctum, ut & nomen suum in istud transtulerit, *ut constanter omnes docent: Sed Italia a tyrannide illius Regum vindicata, Romanæque ditionis, ac præcipue Pontificis suscepta defensio & Carolo*, & *Ottoni dignitatem, seu Majestatem Imperatoriam peperere. Hoc tamen inter utrumque Magnum Regem discrimine, quod Carolus de improviso per manus Pontificis coronatus, dictusque Imperator fuit, Romanis tantum Patronum seu defensorem acclamantibus: Otto autem ad tam sublime fastigium non pervenit, nisi præmisso juramento, de quo loquimur, Pontifici; alioque Romanis, de quo mox breviter dicam, fusiusque agam infra* (Diss. VI.).

Juram. *Tibi Domino* integritas ex monumentis certis.

XLII. *Est profecto quod mirer, Conringium minime intellexisse hanc indolem ex paucis Leonis III. Epistolis, quas semel & iterum publicans* Augu-

Imperatoria dignitas Caroli M. in Pontificis & Eccl. Rom. defensione sita erat.

Augusti *tantum nominis satagit. Attamen Leo testatus erat* (epist. 5.) *Carolo Augusto*, vestram expectamus defensionem, & consolationem... vestra Imperialis defensio ubique multipliciter resonat. *Et alibi* (ep. 8. al. 111.) *profitetur, se cum suis Sacerdotibus Deum orare, ut Carolum* ad exaltationem & defensionem Ecclesiæ per longa annorum curricula conservare, & protegere lubeat. *De propria autem dominatione agens* (ep. 5.) *primum dolet a Francis hominibus vectigalia Exarchatus usurpari in singulis civitatibus*: Secundum quod solebat Dux, qui a nobis erat constitutus... Unde ipsi Duces minime possunt suffragium nobis plenissime præsentare. *Et alibi* (ep. 2. al. x.) *quum Palatii Ravennatis reditus invaderentur*: Quæsumus, *inquit*, vestram Imperialem Clementiam, ut sic de vestra a Deo accepta donatione, quam prædicto Dei Apostolo obtulistis, peragere jubeatis, quatenus in nulla minuatur parte; sed maxime per vestrum laboriosum certamen firma, atque stabilis, & inconcussa perennis temporibus persistere valeat. *Rursusque alibi* (ep. 3. al. 1.) *de iisdem Civitatibus Exarchatus*: Oblatio, *ait*, quam dulcissimus genitor vester Dominus Pippinus Rex B. Petro Apostolo obtulit, & vos confirmastis. *Hæc vero amandant JCtorum imaginationes, qui Octaviani, aut saltem Constantini temporibus, Caroli, & Ottonis ætates æquiparando, Imperium ab utroque armis quæsitum arbitrantur. Non regiones & provinciæ Romanum Imperium constituebant, sed Rex quicumque a Romano Pontifice Imperiali diademate redimitus, ditionibus suis pluribus paucioribusve, Italiæ Regnum seu Langobardiam, Etruriam, & Spoletanum Ducatum adjungebat, quæ quum terram s. Petri, seu ditionem Ecclesiasticam fere circumscribant, promtiorem Pontifici, & S. Sedi defensionem pollicebantur.*

Germani, ut Carolingii per solam coronat. Imperatores fiebant.

XLIII. *Quamobrem doctissimus Abbas Godefridus* (Chron. Godw. to. 1. l. 2. c. 1. p. 119.) *ne Reges quidem Romanorum appellatos animadvertit Germaniæ Reges, ante Italici Regni possessionem*: Si hunc, *inquit*, exactius consideremus Regis Romanorum titulum, nec ab Ottonianis Imperatoribus unquam, nec etiam in temporibus sequioribus ante actualem Italici Regni possessionem adhibitus. *Et inferius* (ibid. cap. 3. p. 163.) *ubi sermo est de Magno Ottone*: Observandum est, *ait*, nec Reges nostros anteriores, Conradum scilicet & Henricum, nec Ottonem I. ante susceptam Romæ coronationem, & sic ante obtentum Imperium, cum sceptro ullo in sigillis repræsentari: *multisque ad rem probandam allatis, diligentissimus hic monumen-*

mentorum veterum scrutator (ib. p.166.) *definire non dubitat in hunc modum*: Ex quibus omnibus firmiter concludendum est, Ottonem I. ante susceptam Romæ coronationem solo Regis titulo in plurimis simpliciter, in nonnullis diplomatibus cum quibusdam additamentis, usum fuisse. *Eamdem rem compertam habuit Annalista Italus diplomatum & chartarum auctoritate; quapropter in Annalibus passim, præcipue an.* 1433. 1493. 1519. *affirmat, nulli Regi Romanorum Imperatoris nomen tributum inveniri ante susceptam Romæ coronationem de manu Pontificis. Hinc est, quod in ancipiti illa Germaniæ Regum electione, Philippi scilicet, atque Ottonis, Innocentius III.* (de negotio Imp. ep.30. 33. 92.) *Germanos rem certam edocens*: Etsi, *inquit*, alibi coronam Regni recipiat; ab Apostolica tamen Sede ultimam manus impositionem, & coronam Imperii recipit Imperator. *Pari modo Langobardis proponens exemplum Lotharii II. Ducis Saxoniæ, & Conradi fratris Friderici Ducis Sueviæ, utriusque electi*: Romanus, *ait*, Pontifex Lotharium coronavit, & Imperium obtinuit coronatus. *Regibusque ipsis Germaniæ usque adeo persuasum erat hanc veram esse indolem renovati per Leonem III. Imperii, ut non pauci, præsertim e Suevica stirpe, S. Sedis osores pravitatem suam dissimularint, quoad coronam assequerentur, & Henricus IV. ac Ludovicus Bavarus Pseudopontifices creari curaverint, ut ajebam supra* (num. XXI.), *a quibus Imperiale diadema susciperent, quod est testimonium omnium locupletissimum.*

XLIV. *Neque coronatio tantum Germanos Carolingiorum similes fecit, verum Electio ipsa, ante constitutam certam eligendi formam consilio Romani Pontificis post Fridericum II. sæculo tertiodecimo. Et sane, quum Otto III. novi aliquid deliberare præsumserit super Electione futuri Imperatoris, connivente Gregorio V. tum quia Regiæ ejusdem stirpis erat, tum quia Augusti opera ad summum fastigium ascenderat, Benedictus VIII. teste Glabro apud Baron.* (1013. n. 5.), *sanctionem istam edidit, qua primævam indolem Imperii confirmavit*: Ne quisquam audacter Imperii Romani sceptrum præproperus gestare Princeps appetat, seu Imperator dici, aut esse valeat, nisi quem Papa Sedis Romanæ morum probitate delegerit aptum reip. eique commiserit insigne Imperiale. *Quæ quidem Constitutio ab S. Imperatore Henrico roborata est præclaro sui exemplo, quum sequenti anno coronam Imperii ab eodem Benedicto obtinuit. Rem narrat Ditmarus apud Leibnitium* (Scr. rer. Brunsv. tom. I. pag. 400.) *conceptis his verbis uni Annalistæ Italo*

Eligebantur, ut Carolingii a Pontifice, cui sacram. fidelitat. præstab.

Italo (an. 1014.) *minus perspicuis* : Cum dilecta suimet conjuge Cunegunda ad Ecclesiam s. Petri Papa expectante venit, & antequam introduceretur, ab eodem interrogatus, si fidelis vellet Romanæ patronus esse, & defensor Ecclesiæ, sibi autem suisque successoribus per omnia fidelis, devota professione respondit. Et tunc ab eodem inunctionem & coronam cum contectali sua suscepit. *Quem Ditmari locum recte N. Alexander* (sæc. XI. c. 9. art. I. p. 617.) *interpretatus* : Jurata prius, *inquit*, Romanæ Ecclesiæ, ipsique Benedicto, ac successoribus fidelitate, ac defensione, ut Ditmarus initio libri septimi testatur. *Unus Annalista Italus aut non sensit, aut sentire noluit, rem esse de Promissione seu professione in Caremonialibus libris celebri, quam Carolingii quoque super gradibus basilicæ s. Petri emittere consueverunt. De qua licet opportunius agendum sit, quum tamen doctissimus Mabillonius & ipse interpretans allata verba Ditmari* (Muf. It. to. 2. p. 216.) *minus recte affirmet, Carolingios haud dissimili formula usos esse, professionum discrimen hic in anteceſſum proponam necesse est.*

Carolingii professionem sine juramento fidelit. emittebant.

XLV. *Formula professionis, qua usi sunt Carolingii, extat in antiquo illo Ordine apud Mabillonium* (ibid. p. 215.) *& ap. Martene* (de ant. Ec. Rit. lib. 2. c. 9.) *parvo cum discrimine sic expressa* : PROMISSIO IMPERATORIS. In nomine Christi promitto, spondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo, & B. Petro, me protectorem, & defensorem esse hujus S. Romanæ Ecclesiæ in omnibus utilitatibus, in quantum divino fultus fuero adjutorio, secundum scire meum, & posse. *Eamdem aliquantulum variam Ven. Baronius* (800. n. 7.) *jampridem in sacros Annales retulerat jusjurandum appellans, quo Carolum, & posteros usos esse contendit, ne hiscente quidem Pagio. Equidem video, Leonem III.* (ep. 2. al. x.) *loquendi genere usum esse, quod Hadrianum minime adhibuisse deprehendi* : Qui vos, *inquit*, in suis utilitatibus defensores constituit : *quæ a Professione non multum abludunt. Præterea animadverto, Promissionem* Imperatoris *nuncupari, atque* Imperatorem *professionem illam emittere* : *quod uni Carolo, qui de improviso coronatus dictusque Imperator fuit, convenire potest. Quamobrem Baronii opinionem amplector, Promissionemque istam, seu jusjurandum Carolo Magno adscribo. Secus est de Caroli successoribus* : *hos enim haud nomen Imperatoris usurpasse ante coronationem constat ex literis Lotharii supra allatis* (num. XXIV.) *ad patrem suum Ludovicum pium* : benedictionem, honorem, & nomen suscepi Imperialis officii, *quibuscum vetera omnia monumenta concinunt, ut suo loco planum fiet. Hac tantum*

tum in re cum Carolo illis convenisse intelligo, quod Professionem, seu juramentum a sacramento Germanorum admodum diversum emiserunt, ii saltem, qui ex Caroli progenie orti, vere posteri *cum Baronio appellari possunt. Postremi enim Reges seriei Carolingicæ, videntur & ipsi sacramentum fidelitatis præstitisse; tametsi documentorum inopia pro certo affirmari nequeat.*

XLVI. *Quod omni procul dubio affirmandum est, Germaniæ Reges Imperialia insignia non assequebantur, nisi sacramento fidelitatis præmisso, quod in Ordine, seu Ceremoniali ad annum* 1046. *spectante* (infra diss. VI. n. XXIV.) *sic fluit*: In nomine D. N. J. C. Ego Rex N. Romm. & futurus Imperator Romanorum promitto, spondeo, polliceor, atque per hæc Evangelia juro coram Deo, ac B. Petro Apostolo, & B. Petri Apostoli Vicario Domno N. Papæ fidelitatem, tuisque successoribus canonice intrantibus, meque a modo protectorem, ac defensorem fore hujus S. Rom. Ecclesiæ, & vestræ personæ, vestrorumque successorum in omnibus utilitatibus, in quantum Divino fulctus fuero adjutorio, secundum scire meum, ac posse sine fraude ac malo ingenio. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia. *Num Otto M. cæterique Ottones duo, filius nempe & nepos, sacramentum hujus simile ediderint, præter allatum* Tibi Domino; *an successor Ottonis III. s. Henricus omnium primus Fidelitatem sit pollicitus, incompertum mihi esse fateor. Creditu tamen proclive est, sin verbis iisdem, nam titulus Regis Romanorum non conveniebat Ottonibus, sententia eadem pollicitos esse fidelitatem. Quum enim de transferenda Imperiali dignitate in potentissimum Regem Ottonem a Pontifice, & Romanis Primatibus deliberatum fuit, non temere tantum negocium pertractatum fuisse jam dixi* (num. XL.); *magis autem, ac magis confirmatur juramento alio quod Romani exegerunt ab Imperatore electo, antequam diadema Imperiale suscepturus, Civitatem Leoninam ingrederetur: Nam neque Germaniæ Regem ad jusjurandum faciliorem; nec Romanos ad id petendum audaciores reddere alia poterat, quam translatæ hujus dignitatis occasio, quum duodequadraginta jam annis duplici potestati morem gerere desueverant. Præterquamquod idem Magnus Otto non solum a Pontifice, sed etiam ab* omnibus Civitatis Proceribus, se nunquam Berengario, atque Adelberto auxiliaturos, *jusjurandum accepit, ut Luitprandus testatur: quare ut Pontifex, ita & Proceres a Rege Ottone juramentum exegisse ambigendum non videtur.*

Germaniæ Reges Imperatores non fiebant nisi præmisso fidelitatis sacramento.

Alioq. Sacram. Romanis. Sed fidelitatis vox post Henr. III. non auditur expresse.

XLVII. *Certe in antiquissimo illo Ordine anni* 1046. *extat duplex id juramentum Romanis præstitum ab Henrico III. Germaniæ Rege: & in Actis coronationis Henrici V. apud Baronium* (1111. n. 5.) *legitur* : Duo juramenta ex more fecit, unum juxta ponticulum, alterum juxta porticus portam populo fecit. *Quæ quidem consuetudo ad Henricum IV. non refertur, quia non fuit coronatus; multo minus ad Henricum III. qui, quum Romæ esset, duo illa juramenta alibi præstitit. Consuetudo igitur, seu mos vetustior in Actis laudatur. Ea vero unde melius repetatur, quam a translatione Imperii ad Germanos, non video. Quamobrem, tametsi conjecturis indulgere non soleo; mihi tamen persuasissimum est, rei certæ originem ista certiorem inveniri non posse. Cæterum animadverti debet, quod Promissio, seu professio Carolingiorum, in area super gradibus basilicæ s. Petri solebat fieri: at Sacramentum Germanorum per sæculum* XII. *fieri coeptum est in Oratorio s. Mariæ in Turri. Ibique repeti consuevit Sacramentum per Nuncios præstitum; talis enim locus præscribitur in Cæremoniali libro veteri, quo usus est Clemens V. ap. Raynaldum* (1311. n. 14.) *tametsi idem Pontifex permittit arbitrio Electi Imperatoris renovationem Sacramenti per Nuncios præstiti alterutro in loco, dummodo non omittatur.* Renovet etiam Sacramentum per suos Procuratores præstitum suæ approbationis tempore coram nobis, secundum tenorem suprascriptum. Et si in adventu suo in gradibus, ubi eidem tu & Legatus obviabitis, antefatus renovationem prædictam facere præeligeret, contentamur. *Ex eodem vero Cæremoniali antiquo rem discimus, quæ præteriri omnino non debet. Aperta illa expressio* fidelitatis, *de qua satis dictum esse videtur, desuevit post Henricum III. Juramenti tamen formula, a Carolingiorum Promissione diversa, & in ordinem coronationis relata remanente; adeoque Henricum V. & Fridericum I. jurasse invenimus* ex libro, *nempe ex Ordine, seu Cæremoniali. Quod si in Cæremoniali libro, quem Clemens V. Avenione Romam transmisit pro Henrici VII. coronatione, jurandi verbum desiderabatur; id factum puta, non quia juramentum exsoleverit; sed quia Sacramentum, seu juramentum per Nuncios præstitum, ab Imperatore Electo renovandum erat. Quare in Cæremoniali etiam Patritii Juramentum reperitur: cujus formulæ, ut fidelitatis Sacramentum dici possit, nihil aliud deest, quam vox ipsa* fidelitatis *expressa.*

Sacramentum tamen fidelitatis absque ejus vocis expressione permansit.

XLVIII. *Quam rem luculenter comprobat Lotharii II. Sacramentum, in maximis Urbanarum rerum difficultatibus præstitum, novo exemplo,*

plo, ante fores basilicæ Lateranensis. Celebre illud est apud Baronium (1133. n.2.), *mihi autem lubet ex Albiniano Codice idem proferre uno aut altero verbulo varians a schedis Vat. unde illud exscripsit Baronius:* Hoc est juramentum, quod Dominus Rex Lotharius tempore hæresis filii Petri Leonis Domino pape Innocentio præstitit ante fores basilice s. Salvatoris que Constantiniana appellatur, in die qua coronatus est ab ipso Innoc. antequam coronam acciperet, Domino Cencio Frajapan̄ (*B. de Frajapanis*) juramentum computante, & Octone nepote suo ac ceteris nobilibus Romanis ibi existentibus. Ego Lotharius Rex promitto, & juro tibi Domino pape Innocentio, tuisque successoribus securitatem vite, & membri (*B. & in membris*) & male captionis, & defendere Papatum & honorem tuum, & Regalia s. Petri que habes manutenere, & que non habes, juxta meum posse, recuperare. *Plenius profecto juramentum præstitere Lotharii decessor Henricus V. atque Fridericus I. ex libro Caremoniali, ut habent utriusque Acta; Nihilominus conferenti summam hujus juramenti, dum præcipitanter fieri omnia compulit Antipapa Anacletus validissimis armatorum cuneis Vaticanum, Hadrianam Molem, aliaque munimenta occupans, planum erit, non modo a Carolingiorum promissione istud juramentum discrepare, sed fidelitatis sacramentum vere esse.*

Impp. duo extra Basil. Vat. totidem per Legatos coronati ex necessitate non mutant indolem Imperii.

XLIX. *Dum audis Lotharium in Lateranensi basilica esse coronatum, ne putes quid detractum esse de instaurata Imperatoriæ majestatis indole. Henricus etiam VII. ibidem coronari debuit anno* 1312. *Nam Siciliæ Rex Robertus, ut olim antipapa, Vaticanum invaserat: nec duræ necessitati lex ulla præscribi potest. Quin etiam idem Henricus, & Carolus IV. per Legatos Clementis V. & Innocentii VI. diadema Imperiale, novo prorsus exemplo, susceperunt. Id vero magis, magisque comprobat, non alibi quam ante sacratissimum Petri corpus faciendam esse coronationem. Avenione siquidem uterque existens, suam maluit facultatem delegare; quam locum coronationis mutare. Petro enim fidelitatis juramentum primo fiebat, deinde Romano Pontifici ejus successori, ut ex allatis formulis patet: cujus videlicet Ecclesiæ, proindeque Romani Pontificis, ditionisque Ecclesiasticæ defensio suscipiebatur. Eapropter quum Carolus V. qui omnium ultimus Imperatorium diadema obtinuit, a Clemente VII. Bononiæ coronatus fuit, quia periculum erat in mora, Germania tumultuante, ac Ferdinando fratre opem flagitante adversus Turcas; s. Petronii Ecclesia in Vaticanam conversa fuit, Jovio teste*

(to.2. lib. 27. pag. 224.) *in cujus oculis omnia fiebant*. Erant omnia, *inquit*, ad imaginem Vaticani templi constituta, & novæ sacellis appellationes impositæ, ut ea sigillatim ad veterem consuetudinem ex Pontificiis libris responderent. *Tam firma stabilisque erat indoles renovati Occidentalis Imperii a s. Leone III. ante annos septingentos triginta! Quod autem est præcipuum, Confessionem B. Petri sub altare majus, ad Vaticanæ imaginem, constitutam esse refert Blasius de Martinellis Cæremoniarum Magister, qui totum ritum ea occasione servatum posteritati mandavit. Quare Carolus Sacramentum Petro, ejusque successori Clementi præstitit, quod Lotharius II. ut nuper vidimus, non fecit in ipsa Urbe, quia procul a Confessione in Lateranensi basilica diadema Imperiale suscepit. Tria siquidem necessaria erant ad Imperatorem constituendum, juxta renovationem a Leone III. factam.* I. *Ut Rex Imperator designatus profiteretur, se Romanæ Ecclesiæ ac Pontificis Defensorem futurum.* II. *Ut ante Confessionem B. Petri inauguraretur.* Et III. *ut insignia Imperialia de Romani Pontificis manu susciperet. Quæ identidem addi oportuit his necessariis conditionibus, est planissime demonstratum, quatenus ad Institutionem, seu instaurationem Imperialis dignitatis pertinet. Plura siquidem dicenda erunt, quum de Electione, & Coronatione differetur.*

Professio seu juramentu renovati Imp. illud præcipue ab antiquo fecernit.

L. *Jamvero ad Epistolas Leonis III. veniendum esset: at de primo, ac tertio ex prædictis capitibus nonnihil adjungi oportet, ut omne dubium amoveatur, quin utrumque novam istam indolem Imperii designet. Compertum est, Euphemium Cpoleos Patriarcham omnium primum anno* 491. *ab Anastasio professionem fidei exegisse, antequam coronaretur Imperator, ut docent auctores Græci ap. Baronium* (491. 7.) *quæ postea in ritum Byzantinæ coronationis relata est. Cui quidem professioni Occidentalem nihil simile continere patet; quia primum exigebatur a Græcis, qui ab Orthodoxa fide alieni putabantur; deinde ab iisdem exigebatur, ne Orthodoxæ eidem fidei adversarentur: dum contra Occidentales Augusti, Catholici omnes, Orthodoxam fidem adversus eosdem Græcos tuebantur absque ulla edita promissione, vel sacramento, quod unice Romanam Ecclesiam, ac Pontificem spectabat. Et ut propius ad nostra tempora accedamus, sub ipsa initia persecutionis SS. Imaginum, Patriarcha s. Germanus antequam inauguraret Leonem, spondere illum jusserat, minime turbaturum Ecclesiam; Deumque fidejussorem ab Imperatore oblatum acceperat. Cujus rei testis est ap. Baronium* (726. n.7.) *idem s. Germanus*: Reducebat autem ad memoriam ejus Patriar-

triarcha ſponſiones ipſius ante Imperium factas, qualiter ſibi Deum dederit Vadem, in nullo commoturum Eccleſiam ſuis Apoſtolicis, & divinitus traditis ritibus. *Ex quibus patet, quæ Græcorum profeſſio eſſet, quibuſve cæremoniis inaugurarentur. Edmundus Martene* (de Antiq. Eccl. rit. lib. 2. c. 9.) *utrumque ritum, & utramque profeſſionem exhibet: quæ ſi conferantur, manifeſtum diſcrimen tenebitur. Quamobrem omni procul dubio affirmandum erit, primo iſto capite novam omnino indolem Imperii deſignari. Perinde eſſe de altero capite late expoſuimus in Diſſertatione, planiuſque erit, quum de ritu coronationis ſermo fiet. Pauca nunc afferenda de tertio capite.*

LI. *Duodetriginta Imperatores uſque ad Carolum V. recenſentur, ex quibus duo tantummodo Henricus VII. & Carolus IV. de Pontificiis manibus Imperialia inſignia non ſuſceperunt. Id vero eruditi norunt, eſſe* factum, *non vero* jus. *Extant apud Raynaldum* (1311. num. 7. ſeqq. 1355. n. 3. ſeqq.) *literæ Clementis V. & Innocentii VI. quæ utrumque luculenter exponunt. Ac primum de jure uterque ait*: Decernentes, ſibi per noſtras manus loco, & tempore opportunis debere concedi unctionem, & ipſius Imperii diadema, certum ad hoc ei terminum aſſignantes. *Deinde Ordinem, ſeu Ritum Coronationis inſerunt, ab uno Romano Pontifice peragendæ, locuples videlicet teſtimonium, quod annis quingentis Auguſti tres, & viginti* Imperatores dicti ſunt hi dumtaxat, qui a Romanis Pontificibus ad hoc Oleo Sancto perfuſi ſunt; *ut Ludovicus II. Baſilium edocebat* (Anon. Salern. cap. 106.) *Poſtea, quæ prætermittenda ſunt, diligenter præſcribunt. Ac denique conceptis hiſce verbis jus ſuum adſtruunt.* Quia autem, ut ex prædictis apparet, multæ obſervantiæ, multaque ſolemnia, multæque reverentiæ, & honorificentiæ, Romano Pontifici competentia, propter noſtram abſentiam omittuntur, proteſtamur, & volumus, & Apoſtolica auctoritate decernimus, nullum ex hoc juris vel facti Romanæ Eccleſiæ, ac nobis, noſtriſque ſucceſſoribus præjudicium generari: quin quum caſus Regis Romanorum in Imperatorem coronandi occurreret, omnia exhibeantur, & fiant per coronandos Romanis Pontificibus, ſicut in forma, quæ in archivio Eccleſiæ, & Pontificali Ordinario continetur ſuperius deſcripta, ſerioſius eſt expreſſum. *Eratque omnibus adeo perſuaſum, a ſolo Romano Pontifice coronationem faciendam eſſe; ut iidem iſti duo Reges Romanorum locum potius mutari poſſe, quam perſonam, ſint arbitrati. Quandoquidem uterque conſiderans Pontificem Avenione conſiſtentem, curiſque innumeris a longo in*

Jus coronandi Imper. ſoli Rom. Pont. conveniens novā omnino indolem Imperii deſignat.

go in Italiam itinere suscipiendo retardatum, contra praedecessorum morem juramentum per Nuncios praestitum ipsi Pontifici sic terminant: Et quum Romae, vel alibi per vos in Imperatorem coronandus fuerit Dominus noster Rex praedictus, dictum Sacramentum, & aliud fieri consuetum ad requisitionem vestram tempore Coronationis suae personaliter renovabit.

Epilogus dissert. 1. LII. *Haec vero satis mihi esse videntur ad demonstrandam opinionis Struvii, eorumque, qui illam sequuntur, levitatem de renovati Imperii translatione ad Germanos. Non me latet, Ottonem M. successoresque Ottones duos nimium sibi tribuisse, praesertim evehendo ad Petri Cathedram, quos amicitia, aut cognatio sanguinis, causave alia iisdem commendaret: quod Senatrices, & Tusculani Comites antea fecerant. Id vero Imperii conditioni haudquaquam nocuit; sed Romae invidiam, audaciam, seditiones peperit, quas armis compescere opus fuit. Inde in utramque potestatem, Pontificiam, & Imperatoriam commotiones Procerum, quae quadraginta eorum Imperii annos turbulentos, quandoque etiam funestos effecerunt. Horret animus Rotfredi Praefecti Urbis, Cencii, Crescentii rebelliones, ac caedes referre, quae apud Baronium, & Pagium* (965. 974. 998.) *indicantur. Regis quoque Henrici IV. Augustorumque cognominum V. & VI. necnon Friderici utriusque tempora Romanae Ecclesiae infausta, dum assentatio, audacia, haeresis grassabantur, memoria reputans, oppressionem potius Ecclesiae, Pontificum, sacrarumque omnium legum video, quam defensionem. Ista autem renovati Occidentalis Imperii conditionem non obliterant: sed Scriptoribus Apostolicae Sedi infensis, aliisque parum cautis, veritatis utrisque osoribus, obloquendi, errandique per devia occasiones praebent opportunissimas. Hos vero sciscitarer; quodnam laudis genus sit Ecclesiam, & Pontifices ab Augg. deceptos, Augustosque eosdem perjuros depinxisse? Venio ad Epistolas Leonis III. Augustae majestatis instauratoris.*

INCIPIUNT

INCIPIUNT EPISTOLÆ
DE PAPA LEONE
AD
IMPERATOREM CAROLUM
MISSÆ

QUALITER QUIDAM EPISCOPUS EXSUL INVENTUS.

ARGUMENTUM

Fortunato Gradensi Archiepiscopo e sua Sede pulso a Græcis & Venetis, atque in Francia exulanti Carolus impetrat a Pontifice Polanam Ecclesiam tunc vacantem, quoad Gradus recuperetur. Hac occasione Pontifex Archiepiscopi mores parum laudabiles tam in Italia, quam in Francia enunciat Carolo, ab eoque salubriter admonendum optat.

A. D.	Codex	Chron.
DCCCVI.	IX.	I.

DOMINO Piissimo & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus Servus Servorum Dei [1]. Dum vestræ Imperiales Syllabæ de civitate in civitatem ad nos pervenissent, quæ & a nobis susceptæ ac relectæ fuissent, repperimus in eis, quatenus a Gradensi insula, ubi Fortunatus Archiepiscopus suam propriam sedem habere videbatur, propter persecutionem Græcorum seu Veneticorum exul esse dignoscitur [2]; & si congrue nobis apparuisset, pro causa necessitatis in Pola, ubi jamdudum Æmilianus quidam Episcopus præfuit, quæ & dioecesis prædicti Fortunati Archiepiscopi existit, illic suam sedem haberet: & qualiter vestra a Deo protecta Impe-

NOTÆ

1 Ætatem Epistolæ hoc anno statuit Pagius (*n.* 10.) monens Polanam Ecclesiam ad provinciam Gradensem pertinuisse, antequam Istria in Francor. potestatem veniret. Perinde Contingius: hoc quippe anno initium collocat belli Græcorum cum Carolo in mari Adriatico, quod 810. est absolutum: Continuator Ughelli (*It. Sac. to.* v. *pag.* 476.) utrique adhæret.

2 Eginhartus ap. Pag. (*num.* 8.) narrat, Venetos, & Dalmatas in Caroli amicitiam venisse; Classemque a Nicephoro, duce Niceta Patricio, missam esse ad recuperandam Dalmatiam. Historiam valde prolixam vide ex Dandulo aliisque apud Ughellum (*to.*v.*p.*1094.)

Imperialis potentia ſine conſultu Apoſtolatus noſtri nequaquam eum aliubi conlocare voluit [3]. Nos verò de hac re pertractantes providimus. Ut ſecundum qualiter veſtræ Imperiali clementiæ complacuit, ut in Polana Eccleſia perſiſteret, ita maneat, ſub eo prorſus tenore: Ut ſi, Domino annuente & B. Petro Apoſtolo protegente, per veſtram in triumphis Victoriam, ipſa ſua ſedes illi reſtituta fuerit, ſecundum qualiter prædicta Polana Eccleſia integra cum omnia ſibi pertinentia ſuſceperit, ſic iterum ea reſtituatur, & non de rebus ejus aut pecunia ad ſuam debeat ſubtrahere ſedem, ſed neque cuiquam ex ipſis rebus ſeu pecuniis atque ſpeciebus dare quoquo modo præſumat, ut ipſa Eccleſia ſemper inrefragabiliter cum ſuo Antiſtite ſalva exiſtere poſſit [4]. Reſervatur ſiquidem in ipſis veſtris Imperialibus apicibus, quomodo in Aquis palatio nobiſcum providiſtis de Aquilejenſi Eccleſia, velut una quæ ſuam ſedem haberet [5]. Credat enim nobis veſtra clementia, & quod quicquid ibidem una vobiſcum vel cum fratribus & coëpiſcopis noſtris oratores veſtri pertractavimus, omnia ad mercedem animæ veſtræ ſeu filiorum veſtrorum eſſe conſpicitur. Omnipotens & miſericors Deus per interceſſionem ſanctæ ſuæ Genitricis, ſuorumque Apoſtolorum Petri & Pauli diu vos in hoc mundo conſervare dignetur, & per multorum annorum curricula cæleſtia regna cum ſuis faciat adipiſci. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

EM-

NOTÆ

3 Conclamatæ legis Regiæ, ſeu Conſtitutionis Hadriani, qua Carolus jus acquirit in electione Pontif. Archiepiſcopor. &c. ap. Goldaſtum (*Conſtit. Imp. to. 1. p. 16.*) & Lunigium (*It. Dipl. to. 1. p. 1.*) argumentum locupletiſſimum. Ne Imperator quidem creatus inconſulto Rom. Pontifice quicquam ſimile ſibi arrogat.

4 Formulæ Diurni Pontificum tunc maximo erant uſui: quare haud Canones & decreta adire oportuit de bonis Eccleſiæ non alienandis &c. Eas conſule (*Diur. cap. 3.*) una cum Garnerii ſubjectis notis. Gregorii enim M. literæ ab eo laudatæ huc maxime ſpectant.

5 Aquileja tum temporis videbatur derelicta. Hinc ſiquidem Gradum ſedes Patriarchalis jampridem tranſlata fuerat, & poſt varias vices ap. Ughellum videndas. Forijulii tunc reſidebat Patriarcha, quod Aquilejæ municipium vocatur in Actis Forojulienſis Synodi a Paulino celebratæ an. 791. ita ut in Caroli etiam Teſtamento an. 811. non Aquileja Metropolis, ſed *Forumjulii* memoretur. Quid autem an. 804. Pontifex cum Carolo de Aquileja deliberarint, facili negotio aſſequimur ex his verbis: *velut una, quæ ſuam ſedem haberet*. Ad Gradenſem ſiquidem Eccleſiam jura, & bona Aquilejenſis tranſierant; hinc autem Forojulienſis plura ſibi aſſerebat; de ipſa Patriarchali ſede Aquileja in ſtatum priſtinum revocanda ne cogitabatur quidem. Quamobrem Leo egiſſe videtur cum Carolo de Aquilejenſi ſede reſtituenda cum Fori-Julii detrimento. Id ſcilicet uterque Gregorius II. & III. periclitati erant declarantes Forum Julii Metropolim ſolius Ducatus Forojulienſis. At nihil de Aquileja perfectum eſſe oſtendit Leo IX. poſt annos 250. Nam de Forojulienſi Metropoli utriuſque Gregorii decreta inſtaurat; ſed longe ut de Aquileja reſtituta quicquam proferat, Gradum novam Aquilejam appellat, eique Hiſtriam & Venetiam ſubjicit. Vide Baron. (*an. 729. num. 5. ſeqq.*). Huc etiam Conringius lectorem remittit, ſe nuſquam reperire ajens quid de Aquilejenſi Eccleſia Aquiſgrani conventum fuerit.

EMBOLIM

ET hoc vestræ Serenitati intimare curavimus de præfato Fortunato, ut sicut semper pro illius honore temporali laboratis, ita & de anima ejus curam ponatis, ut per vestrum pavorem, suum ministerium melius expleat. Quia non audivimus de eo sicut decet de Archiepiscopo, neque de partibus istis, neque de partibus Franciæ, ubi eum beneficiastis [6]. Tamen gratias agimus Deo, quia omnia vobis incognita non erunt. Interrogate quidem fideles vestros, & omnia vobis nota fient; eo quod illi, qui vobis eum collaudant, hoc per munera & calciaria [7] faciunt. Quid nobis plus amabile est, quam vestra dulcissima anima? Et Deus cognitor est, quia post salutem animæ vestræ hæc omnia vobis insinuamus, eo quod de tanto amore, quem erga vestram Serenitatem gerimus, ideo silere non possumus. Potestis interrogare fratrem nostrum Hildibaldum [8] Archiepiscopum, & Ercanbaldum [9] cancellarium. Fortassis exinde aliquid cognoveritis, quia cognovimus eos animæ vestræ fideles in omnibus.

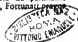
NOTÆ

6 Quam recte illius mores tenuerit Pontifex, insequuta tempora patefecerunt. Nam an. 818. reconciliata cum Venetis gratia, ut ait Sigonius, Ecclesiam Gradensem reperiit postmodum Majestatis reus a Ludovico Pio accersitus, conscientia extimulante, Cpolim est profectus (*Bar. an.* 821. *n.* 59. *&* ibi *Pag.*) Conting. in notis ad hanc Epist. ex Annalibus Francorum Eginharto tributis eadem refert plenius.

7 Hanc vocem sumi pro quovis munere, & quavis pensione admonet Du-Cangius tum hac in Epist. tum in charta Athanasii III. Episc. Neap. & alibi; licet corrupte ap. Ughell. semper legatur *Calzarium*.

8 In vita Leonis III. ap. Anastas. *Hildewaldus* Archiep. obviam mittitur Leoni primum iter facienti ad Carolum: eratque Archiep. Colonien. ut habent Hansiz. (*Germ. Sac. to.* 2.) & Conting. (*cit. l.*)

9 In Annalibus Francor. ap. Baron. (*an.* 801, *n.* 10.) Ercelbaldus notarius appellatur, qui in Liguriam est missus a Carolo ad parandam Classem. Utrique hinc patet, Fortunati pravos mores compertos esse.

QUALITER MISSI JUSTITIAM FACTURI DAMNUM FECERUNT.

ARGUMENTUM

Per ſuos Miſſos Joannem Epiſcopum, & Baſilium Hegumenum, munuſculum s. Petri reliquiis inſigne afferentes, queritur, prædia, aliaque ad Palatium Ravennate ſpectantia, pridem ab Hernino juſſu Caroli reſtituta, iterum invadi. Oratque, ut Donationem a Pippino factam, & ab eo confirmatam nulla ex parte patiatur imminui.

A. D.	Codex	Chron.
DCCCVII.	X.	II.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Ad hoc omnipotens & inviſibilis Deus noſter veſtram a Deo protectam Imperialem potentiam ſanctæ ſuæ Eccleſiæ fecit eſſe cuſtodem, ut ubique [a] gubernatione laudabili ad augmentum gloriæ veſtræ vigilantior exiſteret, & quos conſilio exterius regitis, perire interius non permittatis, quatenus per fructum piæ ſollicitudinis veſtræ ad æterna quæ Sanctis ſuis daturus eſt gaudia pertingere mereatis, atque ex bonorum veſtrorum actibus dignam retributionem multipliciter percipiatis. Miſimus itaque præſentes oratores noſtros, Joannem videlicet reverendiſſimum Epiſcopum, & Baſilium religioſum egumenum, viſitationis cauſa ad veſtram Imperialem clementiam, cum benedictione beati Petri Apoſtoli fautoris veſtri [2]. Sed petimus Serenitatem veſtram, ne injurioſum ducatis quod non aliquid dignum munificentiæ veſtræ vobis dirigere valuimus. Verumtamen de B. Petri Apoſtoli rebus, quamvis parvæ ſunt quæ offeruntur, pro magna ſemper benedictione ſuſcipiendæ ſunt, quoniam & hic vobis valebit majora impendere, & apud omnipotentem Deum beneficia æterna præſentare. Dum enim in hominibus poſt Deum & Sanctos ſuos non niſi in veſtram Imperialem potentiam fiduciam habemus, juſtum

VARIANTES LECTIONES

a cuſtodem ubique.

NOTÆ

1 Epiſtolam hanc Conringius primæ Codicis, quæ nobis tertia eſt, præponendam conjicit; utramque dubitabundus conſignat an. 807. Pagius omni procul dubio ad eumdem annum eas refert (*num. 9. ſeq.*)

2 Ineptit Conring. qui omne venenum ſuum evomit in s. Sedem audaciſſimis in notis ad hanc Epiſt. Non aliud hic eſt benedictio s. Petri, quam munus cum reliquiis, ut ex ſequentibus patet. Ex vero non erant Claves, nec ſcobs, ſeu limatura catenarum D. Petri, quæ ad viros Principes mitti conſueverunt: nomen quippe earum reticeri nuſquam comperi. Ducangius, qui multa de hujus vocis notione congeſſit, hunc locum ſatis planum prætérit. Neque obvium cuique eſt, niſi Sectarius, dicacitatis argumentum inde extorquere.

justum prospeximus, ut & gaudium nostrum & angustias quas assidue patimur, vestris prius intimaremus auribus, ut oblationem quam vestri dulcissimi parentes & vos ipsi B. Petro Apostolo obtulistis, accepta atque secura sit in conspectu ejus, quatenus ab ipso clavigero regni cœlorum, qui vos in suis utilitatibus defensores [3] constituit, dignam retributionem percipere mereamini, & vestra opinatissima Imperialis munificentia in universo fideli populo laudabiliter diffametur, & nos pro caussa negligentiæ ante tribunal Dei cum ipso Domino & nutritio nostro B. Petro Apostolo in judicio minime provocemur, pro eo quod oppressiones populi Dei vestræ non nunciaverimus clementiæ. Misit igitur pia Serenitas vestra Missos suos, ut justitiam nobis facere debuissent, sed magis damnum quam profectum nobis fecerunt. Verumtamen Missos vestros [4] qui ad nos venerunt interrogare dignemini, & ipsi viva voce insinuare possunt ea, quæ in nostris hominibus audierunt vel viderunt peracta. Sed & præsens Joannes Episcopus Missus noster per singula vestræ potest innotescere Imperiali potentiæ; quia omnia, quicquid per vestrum pium ac legale judicium de causa videlicet palatii Ravennatis recollectamus, unde & jussistis, ut nullus quilibet homo imposterum conquassare aut in judicio promovere præsumeret, tam de vulgaria, quam etiam de mansis [5], quos per vestrum dispositum Herminus fidelis vester nobis reconsignavit; omnia cum casis vineis seu laboribus atque peculiis abstulerunt, & nihil exinde nobis remansit. Quamobrem quæsumus vestram Imperialem

NOTÆ

3 Hoc *Defensoris* titulo passim appellari Carolum adhuc Regem in Hadriani Epistolis vidimus. Imperatorem modo creatum a Pontifice non aliter vocari ab eodem audimus. Aut enim Patricius, aut Imperator esset, nil sibi arrogavit Carolus præter defensionem Ditionis Apostolicæ Sedis.

4 Errat tota via Conring. par aliud Missorum sibi fingens. Iidem illi Missi, quos Carolus Ecclesiæ Defensor a Pontifice rogatus miserat, ut sua jura vindicarent s. Sedi, Romam se contulere; causam pro s. Sede se definire non potuisse ob rationes ab iis allatas, qui bona controversa sibi asserebant, enarrarunt; ac vim Pontificiis subditis, seu Exactoribus factam inspexerunt.

5 Duo erant, quæ repetebat Pontifex tamquam Juris Palatii Ravennatis, quæ Ærarium in Pontificium inferebantur ex reditibus Exarchatus: *Vulgaria*, & *Mansa*. De Vulgaria recte Ducang. ex Sirmondo admonet; eam esse scilicet prædia quædam seu prata, queis incolæ indivisim utuntur, *Communia* & nobis dicta, quorum nonnulla locantur a Principe, cujusmodi fuisse videntur ea, de quibus hic agitur. Certe Ducang. Epistolæ hujus auctoritate rem adstruit. Murator. (*an.* 808) *Vulgariam* putat tributum a vulgo solvi consuetum: bellam interpretationem! *Mansa* autem, quæ & mansi, & mansæ appellabantur, fundas puta, quorum nonnulli erant, hodieque sunt proprii Principum. At tum vulgariæ, tum mansorum reditus quorum mentio est, si sententia Caroli ita addicti fuerant Palatio, ut judicium omne deinceps tolleretur; res igitur non erat integra, nec liquida; sed litibus obnoxii antea fuerant; & pars adversa suam causam adeo perspicuis documentis tuebatur, ni fallor, ut Missi Imperiales pro s. Sede decernere non potuerint.

rialem clementiam, ut ſic de veſtra a Deo accepta donatione, quam prædicto Dei Apoſtolo obtuliſtis, peragere jubeatis, quatenus in nulla minuatur parte [6], ſed maxime per veſtrum laborioſum certamen firma atque ſtabilis & inconcuſſa perennis temporibus perſiſtere valeat, & nos, licet impares, tantum Deo miſerante vicem [7] ejuſdem diſcipuli tenentes, ſecuriter ac patienter Dei omnipotentis poſſimus exorare clementiam, ut veſtrum robuſtiſſimum brachium fortiter contra inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ extendat, & omnes barbaras nationes pede fortitudinis opprimatis. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat.

DE AC-

NOTÆ

6 Peſſume Muratorius (*an.* 808.) percepit ſyſtema Exarchatus, quaſi Pippinus, ſupremo ſibi jure retento, dominium utile conceſſerit s. Sedi. Vide Cod. Carol. (*ep.* 81. *al.* LXVII.) uno ſiquidem iſto argumento ſyſtema corruit. Donatio, ait Pontifex, *in nulla minuatur parte:* ideſt Palatii reditus proprii, quos paulo ſupra ſe percipere (*recollectamus*) dixit, occupabantur non ab Imperialibus Miſſis, ſed iis a Ravennatibus, qui fundos illos & communia ſibi aſſerebant: adeoque Donatio Pippiniana ex aliqua parte minuebatur. Id ne fiat ſummopere laborat Leo.

7 Putidam Conringii dicacitatem ſuper Vicariatu s. Petri, quem ſibi diutiſſime tribuerunt Pontifices Sanctiſſimi, & juxta doctiſſimi, ſatis ſuperque P. Conſtant refellit in Præfatione ad Epiſtolas Romm. Pontt. (*num.* 13. *& ſeq.*) qui ſimul oſtendit, & Chriſti Vicarios, licet rarius, quia nomen id Epiſcopis, quin etiam Abbatibus commune erat, fuiſſe appellatos, initium ducens a ſancto Cypriano; cujus dicta Conringio ipſi conducere mihi videntur: *Neque enim*, inquit, *aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt Schiſmata, quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & unus ad tempus judex vice Chriſti cogitatur.* (*Ep.* 55. *ad Cornel.*)

DE ACCUSATORIBUS

ARGUMENTUM

Redeuntes Miſſi Apoſtolici binas literas, & Capitulare afferunt ab Imp. Carolo. Iis ſcilicet propenſo ſe animo eſſe in S. Sedem Carolus teſtabatur: dolebat in capitulari nullum ex Imperialibus Miſſis placere Pontifici, ut ferebatur; tamque eos, qui ſupremum diem obierant, quam ſuperſtites vituperio non carere: quare neminem jam reperiri, qui legationem obire velit Romam. Reſpondet Leo, calumnias eſſe, nec faciles præbendas aures hujuſmodi ſuſurronibus: hos vero a Carolo, vel a Pontifice in judicium vocandos: interim legatum mittendum a Carolo, qui ſpectet, quid utilitatis attulerint S. Sedi, qui ea fini advenientes Pontifici diſplicuerant. Nullum prædeceſſorum de Francia melius eſſe meritum, quam ſe, ſuaviter improperat; omnium ingratiis ſingulare adeo beneficium ceſſiſſe propalam dedignatur.

A.D.	CODEX	CHRON.
DCCCVII.	I.	III.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, Karolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Remeantes ad nos fideliſſimi Miſſi noſtri, quos ad veſtram Imperialem potentiam direximus, retulerunt nobis de veſtra benigniſſima bonitate, quam erga B. Petrum Apoſtolum & ejus vicarium geritis ex intimo cordis amore. Inter ea obtulerunt nobis honorabiles veſtras epiſtolas, & Capitularem.

Quod vero Capitularem, poſt relectionem duarum epiſtolarum reſerantes, inter cætera gaudia, quæ præfatæ epiſtolæ cordi noſtro effuderunt, ſic primum capitulum ejuſdem Capitularis cor noſtrum relevavit, ut cum Propheta dicere cœpimus: *Domine, ſalvum fac regem, & exaudi in die qua invocaverimus te*. Cumque per ordinem ad ſextum conjungeremus capitulum, quantum gaudium & lætitiam prædictæ epiſtolæ atque cætera capitula nobis ingeſſerunt, tantum mœrore & triſtitia poſtmodum ſumus repleti. Continebatur enim in ipſo præfato ſexto capitulo, quod Miſſos inve-

nire

NOTÆ

1 De Chronologia minus laboro, quippe quam video tum a Pagio, tum a Conringio, probabili admodum ratione habita contentorum in literis, conſtitutam hoc anno forſan exeunte. Ad *Capitularem* quod attinet, Ducangius interpretatur libellum. At poſtmodum ad V. *Capitulum* 2. planius explicat ſententiam Capitularis, quod & fecerat ad V. *Capitulare*, hac Magnum etiam Gregorium uſum eſſe oſtendens, nihilque aliud eſſe, quam res varias brevibus capitibus diſtinctas: quod & infra patet: nam Pontifex ſe veniſſe ait ad ſextum Capitulum, quod lætitiam ex quinque præcedentibus, duabuſque epiſtolis perceptam in mœrorem convertit.

nire non valeatis [a], qui nobis placent [b]: de qua re valde tristatur vestra Serenitas; & nullus de ipsis qui jam ad nos fuit directus per suam voluntatem amplius Missus erit [2], excepto quod obedientiam vestram voluntarie unusquisque adimplere cupit: & non solum Missi vestri timent vestram portare legationem ad nostram pusillitatem [3], verum etiam alii jam non sunt ausi quærere a vobis auxilium, quia nullus est qui vestram quæsivit clementiam, ut dicunt, qui postmodum ad plenam potuisset pervenire gratiam nostram [4], & quia plures directos habuistis Missos fideles, ex quibus jam alii mortui sunt,

VARIANTES LECTIONES

a valetis. *b* placeant.

NOTÆ

2 Ridenda Conringii versutia. Fundamentum ponit, Legatos transmitti solitos ex more Regio Francico Romam, & in alias terras Pontifici subditas judiciorum habendorum causa, ac super eo jus supremum Imperiale statuit: quod Muratorius manibus, pedibusque amplectitur, Conringii nomine haud prolato; nam Labbejana ex editione has literas proferre se testatur in margine. At si ex more Carolus pro summo jure Legatos mittebat in ditionem Pontificiam ad habenda judicia, quid intererat, placerentne, displicerentve Pontifici? Si Carolus erat supremus Dominus: Cur tanta ejus sollicitudo in Missorum delectu, cur mœret, minus acceptos Pontifici audiens? Cur Missi ipsi Romam venire dicuntur inviti?

3 Num quidpiam desiderari potest apertius ad demostrandum rem esse de obeunda legatione ad Pontificem; non autem de tribunali erigendo Romæ, & in s. Sedis ditione? Per Regios Missos traditam possessionem Civitatum, quas Pippinus & Carolus obtulerunt s. Sedi, ex Hadriani ac prædecessorum Epistolis Cod. Car. planissime constat; perque eosdem jura sua s. Sedi vindicata esse Epistolæ illæ testantur. At petentibus semper Pontificibus utramque rem factam compertum est, atque exploratum ipso ex eo fonte documentorum uberrimo, quo nullum præstantius hac super re ad nos usque pervenit. Dictu, quam re facilius Caroli Legatos *ex more Regio Francico* judicia habuisse Romæ & ante & post adeptum Augusti nomen; necnon Caroli ejusdem supremum jus in ditione s. Sedis ea Missorum legatione niti. Quidni Conringius eique adhærens Muratorius documentum aliquod proferunt, unde quæ docemur his literis, dediscamus? Demisse admodum de se loquitur Pontifex, quæ summa erat ejus humilitas; attamen ad se legationes adornari a Carolo, ut ipse adornabat ad Carolum, testatur. Quid enim est *portare legationem ad nostram pusillitatem*? Nonne id genus Missorum indicat Legatos, seu administros Caroli Aug.? Erant profecto Missi alii, qui habebant judicia in provinciis Monarchiæ Francorum: immo & in ditione Pontificia, nam Pontifex subditorum audacia compulsus Carolo ad Imperium evecto id potestatis largitus erat; ut justa & recta ab omnibus ubique fierent, Imperatoriæ majestatis metu. Sed communicata ea potestas Ecclesiæ Defensoris officium, non jus supremum Carolo adstruit.

4 Plures Hadriani Epistolæ hac de re agunt. Videnda præ aliis (*Cod. Car.* 97. *al.* LXXXV.) Causa enim certa inde suppetit, cur Pontifex subditos suos ad Carolum prodeuntes arguit. Falsum autem esse hoc loco testatur s. Pontifex, quod ad Carolum confugientes, suam gratiam amiserint: idcirco calumnias vocat hujusmodi relationes Carolo factas, non quia falsæ omnino essent, sed quia ex juste & recte factis quicquid invidiosum erat decerpendo, usque adeo exaggeratum fuerat, ut veri nihil in iis remansisse videretur. Verum ipsa ex hujusmodi Calumniatorum nequitia jus supremum emergit, quo Pontifex in subditos sibi populos utebatur; si enim ii, qui confugiebant ad Carolum, gratiam Pontificis amittebant: non igitur dominium utile dumtaxat ad Pontificem pertinebat; sed jure Principis utebatur in subditos. Eapropter querebatur Hadrianus (*Cod. Car. ep.* 92. *al.* LXXXVI.) in Campania traditas sibi esse *Claves de Civitatibus sine hominibus*; Carolumque orabat, ut reliquarum instar Civitatum suæ ditionis, Campanæ etiam pleno jure sibi darentur. Remque istam planiorem reddit allato exemplo populorum Tusciæ Langobardicæ, quos idem Carolus subjecerat s. Sedi: *Sicut cæteris Civitatibus partibus Tusciæ donis vestris regere, & gubernare eos cupimus omnem eorum habentes legem.*

ſunt, & ipſi blaſphemati fuere, & de ipſis, qui vivunt, nullus jam ſine blaſphemio eſſe videtur. Unde nobis, fili dulciſſime, quid aliud agendum eſt, niſi preces pro his, qui talia vobis mentiti ſunt, ad Dominum fundamus? Sicut ſcriptum eſt: *Orate pro inimicis veſtris*. Credat enim nobis veſtra Serenitas, quia ea, quæ ad animæ veſtræ ſalutem cognoverimus, nullo modo tacemus; & ſi ante tacuimus, nunc autem non ceſſamus, ſive de bonis, ſive de malis, veſtræ intimare potentiæ. Nam qui per mendacium & malas machinationes vult filium ſeparare a matre, judicium habebit cum ipſo clavigero [5] regni cœlorum B. Petro Apoſtolo. Quia mihi in hoc mundo nihil pretioſius eſt, quam animæ veſtræ ſalus. Sed quia omnia quæ de veſtra proſperitate atque exaltatione in corde noſtro gerimus per ſingula exarare non valemus, ſic nobis omnipotens Deus retribuat, ſicut de veſtro honore & ſoſpitate cupimus. Verumtamen cum multo amore multaque fide erga vos conſtringimur, tacere nullo modo poſſumus, ut vos ipſi pro anima veſtra vigiletis, ſcientes quia iſta miſera & caduca vita in modicum exterminatur & finem habet, & omnes rationem reddituri ſunt Domino de vaniloquiis. Igitur hominibus non citius credatis ante ſatisfactionem [6]. Sed tamen ſi nos bene ſuſcepimus & bene honoravimus pro veſtro amore, Deus nobis retribuat bona, & vos ſatisfaciat, ut in cauſis B. Petri Apoſtoli amplius & amplius decertatis [a]: & ſi non vobis nunciaverint quomodo eos honorifice ſuſcepimus, quid aliud dicamus niſi ut Deus illis indulgeat [7]? Verumtamen ſi prope fuiſſemus,

VARIANTES LECTIONES

a decertetis.

NOTÆ

5 Nil frequentius audivimus in Cod. Carolino, quam hujuſmodi titulum D. Petro tributum. Idem pene omnibus in epiſtolis Leonis, quæ extant, videmus fieri: nec deſunt alia monumenta medii ævi titulum illum præſeferentia. Id ſcilicet Divino hæret oraculo, dum Claves Regni Cœlorum tropice traduntur Petro a Salvatore, noſtro ut ligandi atque ſolvendi poteſtas deſignetur. Quamobrem Auguſtinus (*Serm.* 22. *de SS.*) ajebat: *Dignus certe, qui ædificandis in domo Dei populis lapis eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, Clavis ad Regnum*. Quo ſi reſpexiſſent Recentiores eruditi, ubi nacti *Claves ad regnum* in Gregorii III. epiſtola ad Carolum Martellum (*Cod. Car. ep.* 1.) licet mendoſe *regnum* pro *rogum* ſcriptum fuerit; in tot tamque varias opiniones falſas non abiiſſent. Aut enim Petrus appellaretur *Clavis ad regnum*, aut ſymbolice mitterentur *Claves ad Regnum*; haudquaquam de regno Romanorum, quod nomen exitioſum ſemper fuit, accipiendum erat; ſed de Regno cœlorum, quod proprie innuunt Claves a Chriſto Jeſu traditæ Apoſtolorum Principi. Certe omnibus adeo perſuaſum erat id temporis, per Petrum patere aditum ad Cœlorum regnum juxta Divinum Oraculum; præcipue Francorum Regibus & populis; ut una iſta cauſa fuerit, cur s. Sedes e barbarorum ſervitute emergeret, ac tam magnifice exaltaretur. Idcirco tam frequens *Clavigeri* titulus auditur.

6 Suaviter arguit Carolum, quod aures præbuerit nimium faciles Calumniatoribus, non explorata eorum fide. *Satisfactionis* hanc notionem nec Du-Cangius neque ejus Illuſtratores ſenſerunt.

7 Deum appellari teſtem a Pontifice ſancto maximum argumentum eſt, relatores iſtos calumniatos eſſe.

mus, adjuvante Dei omnipotentis misericordia, vos habuissetis veritatem & mendacium discernere; quia talem vobis a Deo datam esse sapientiam credimus, ut tale improperium atque confusionem non habuissemus in faciem nostram. Recordari credimus vestram Serenitatem, quia vicibus nobis misistis, quod neminem de nobis male loqui permitteretis, neque locum illi tribueretis [8]. Sed quid igitur restat, nisi ut inter tantas accusationes, quæ de nobis & fidelibus nostris, qui aliquod profectum Sanctæ nostræ Ecclesiæ faciebant, vobis dictæ sunt, cum lacrimis gratias agam Deo omnipotenti? Nam de illo amore, quem erga vos gerimus, nullus in hac vita nos separare potest nisi sola mors, quandoque nobis obvenerit. Sed quid tantum fastidium facimus auribus vestris? Certissime in quantum nobis Deus largiri dignatus est, sic in nostro sensu cogitamus, quod nullus de antecessoribus nostris partibus istis cum tanto amore servierit, quantum nos servivimus. Sed nostrum servitium, ut videmus, nemini acceptum fuit [9]. De autem accusatoribus Missorum vestrorum, de quibus nobis emisistis, ut aut in nostram, aut in vestram præsentiam ad discutiendum veniant; si placet pietati vestræ, Missum vestrum dirigite absque illis, qui omnia liquidius inquirat, & vestræ Imperiali potentiæ fideliter nunciet, quid, aut quomodo istis in partibus egerint, qualem profectum exinde sancta Dei Ecclesia mater vestra habeat [10]. Verumtamen omnia in vestro committamus [a] sagacissimo arbitrio. His præmissis, omni-

VARIANTES LECTIONES

a committimus.

NOTÆ

8 Plures inter Hadriani epistolas videre est in hanc sententiam conscriptas. Perinde esse factum a Carolo cum Leone hinc certum scimus. Argumentum minime dubium, quod una cum temporali dominatione s. Sedis invidia, & ex ea detractio duxerunt originem.

9 Vide dissertationem (*num.* 25. *seqq.*)

10 En, quod nuper ajebam (*not.* 3.) rationem certam habendi judicii per Caroli Missos ipsa in ditione s. Sedis. Pontifex scilicet summus Princeps id petebat. Summa enim erat concordia tum temporis Sacerdotii & Imperii. Eapropter videmus Leonis successorem Stephanum Ludovico, qui Carolo successit, nemine eum cogente, voluisse ut Romani Sacramento fidelitatem pollicerentur: quod postea Carolinis omnibus Augustis factum esse comperimus. At pensanda formula, qua utebantur; cujusmodi extat etiam apud Pagium (*an.* 896. *n.* 3.) ex Continuatore Annalium Fulden. *Juro per hæc omnia Dei Mysteria, quod salvo honore & lege mea, atque fidelitate Domini Formosi Papæ fidelis sum, & ero omnibus diebus vitæ meæ Arnolpho Imperatori*. Cæterum ad Romanam Urbem, Romanosque quod attinet, ex Carolinis nullum aut per se, aut per suos Missos judicia habuisse, nisi volente ac præsente Pontifice, tum Arnolphi successor Ludovicus III. (*ap. Florentin.*) patefacit, qui *cum eodem Summo Pontifice in judicio resedit*; tum præcipue Otto Germanorum primus conceptis verbis in suo juramento id declarat: *In Romana Urbe nullum Placitum, aut Ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, sine tuo Consilio* (Dist. 63. *Tibi Domino* 33. Cap. *Romani Principes*, de jurejuran. Clem. *tit.* 9. Baron. 960. *n.* 5. Murator. *to.* 5. *Ann. p.* 400.)

omnipotens & misericors Deus, per intercessionem sanctæ suæ Genitricis semper virginis Mariæ dominæ nostræ, & beatorum Principum Apostolorum Petri ac Pauli, tale cordi vestro salubre consilium inspiret, ut oblatio, quam dulcissimus genitor vester Dominus Pippinus rex B. Petro Apostolo obtulit, & vos confirmastis, ipse claviger regni cælestis ante conspectum Dei cum ipsa donatione vobis præsentetur, quatenus gaudia æterna percipere mereatis. Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentium colla substernat.

DE BENEFICIIS ACCEPTIS

ARGUMENTUM

Binis Caroli literis de itinere Pippini filii, Regis Italiæ respondet: primis ab Helmengaudo & Hunfrido Comitibus Imperatoris Missis sibi redditis cum magnis donis, quæ Pippinum media Quadragesima adfuturum Romæ testabantur, se eorum consilio per Apostolicum Legatum omnia disposuisse ad tanti Imp. filium Regem pro majestate excipiendum: alteris per ejusdem Pippini Missos allatis die 25. Martii, dilatum iter post pascha ferentibus, se semper paratum esse ad tantum hospitem suscipiendum: tertiis reconciliationis ergo Regium iter institutum, calumniam esse; nullam sibi cum Rege discordiam; unanimi consensu oras maritimas munire adversus paganos: se nimirum Ecclesiasticæ ditionis; illum Regni Italici: utrique consilium, & auxilia Caroli opus esse. De rebus Corsicæ ab eodem donatæ B. Petro, se cum Helmengaudo Comite collocutum, quid agendum putaret.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCVIII.	VI.	IV.

DOMINO Piissimo, & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei & Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus servus servorum Dei [1]. Magno munere miseri-

NOTÆ

1 De hujus epistolæ ætate non una opinio est. Pagius, & Mabillonius (*An. l.* 27. *n.* 88.) datam putant anno 806. Muratorius 807. Cointingius 808. & sequenti parum scite præmittit, mense eodem, eodemque die scriptam utramque contendens. Profecto si spectes unumquemque annum Imperii Caroli, post mediam quadragesimam Pippini Regis Missos advenisse compertes, præterquam anno 805. Pascha enim eo anno incidit in diem 20. Aprilis: & media quadragesima in 27. Martii, biduo post Missorum adventum 25. ejusdem mensis. Atque ad cum annum referendam esse Leonis verba videntur innuere: *Dixerunt nobis, quod in media quadragesima minime conjungere potest*. Neque enim ita Pontifex loqueretur, si media quadragesima elapsa jam esset. At ratio ista temporis pugnat cum historia, quam continet sequens Epistola data eodem anno. Quid igitur? alia ratio temporis ineunda est: nec quadragesimæ initium sumi debet a fer. IV. Cinerum juxta ævi nostri disciplinam, sed a feria II. post Dom. primam quadragesimæ. Qua super re consulendus Ven. Thomasius opusc. XXV. (*To. VII.*

ſericordiæ Dei totius mundi multiplicata ſunt gaudia, cum pio [a] & glorioſo clementiæ veſtræ ſtudio erga ſanctam Dei Eccleſiam noſtramque puſillitatem geritis, largifluæ tuæ munificentiæ ſuſceptis pulcherrimis munuſculis, relectiſque ſcriptis Serenitatis veſtræ, quæ in noſtro corde melle condita ſapuerunt, ilico, ut decuit, gratiarum actiones tripudiantes gratulanter Deo retulimus. Quia non ſolum lætitiæ verba in ea repperimus, verum etiam & noſtræ proſperitatis ſolertiſſimam curam agnovimus. Sed de tantis immenſis beneficiis & muneribus, quibus jugiter nos ditatis, optamus ut ab ipſo clavigero regni cœlorum, cujus vicem [2], Deo miſerante, gerimus, dignam retributionem ſuſcipiatis, cui tantum honorem aſſidue exhibetis. Scimus namque & fideliter ſcimus, quia per omnia & in omnibus vobis pertinentibus noſtrum gaudium vos eſſe facturos: ſed commutatio excelſi, quæ pia facta probat & benigna ſolita pietate repenſat, ipſa pro nobis digna præmia veſtræ pietati retribuat. Poſt vero munerum offertionem inſinuaverunt nobis fideliſſimi Miſſi veſtri, Helmengaudus videlicet, atque Hunfridus glorioſi Comites, quod filius noſter Domnus Pippinus rex [3] ad limina Apo-

VARIANTES LECTIONES

a pro

NOTÆ

(*To. VII. p.* 187.) nam quatuor dierum jejunium ante Dom. I. multo ante Gregorium eſſe inſtitutum oſtendit contra Menardum: at nihilominus quadrageſimale ſex & triginta dierum incipere animadvertit fer. II. poſt Dom. I. quatuor illis additis ad plenum 40. dierum numerum extra quadrageſimam. Itaque anno 808. quum paſcha in diem 16. Aprilis incidit, media quadrageſima erat 26. Martii poſt Pippini Miſſorum adventum. Quare proprio etiam ore teſtari poterant, Regem minime venturum media quadrageſima, ut feciſſe eos conſtat ex hac Epiſtola. Dies autem medius Quadrageſ. erat Dom. IV. octodecim hinc inde jejuniis circumſcripta: quod quidem nomen præfert in Reſponſoriali, & Antiph. s. Gregorii M. (*Thomaſ. to. IV. p.* 225.) cujuſmodi libris Franeia tunc abundabat Roma identidem miſſis, ut vidimus in Cod. Carol. Dominicam enim IV. poſtea *de Roſa*, & *Lætare* appellatam ibi videre eſt inſcriptam *Dominica in medio Quadrageſimæ*. Perinde in libro Miſſarum (*Thomaſ. to.* V. *p.* 60.) ubi in notis Vezzoſ. varii Codd. laudantur ejuſdem ſententiæ teſtes. Nec negligenda Aſtronomi auctoritas in vita Ludovici Pii (*ap. Pith. par.* 2. *pag.* 254.) *Quo conſiſtenti medio Quadrag. tempore, arridente etiam lætitia ipſius diei, & officii exhortante cantilena Eccleſiaſtica, ac dicente: Lætare Jeruſalem*. Quamobrem Conringii opinio cæteris præferenda; neque enim an. 806. quum Paſcha incidit in diem 12. Aprilis; nec 807. quum in 28. Martii, Pippini Miſſorum adventus mediam quadrageſimam præceſſit.

2 Chriſti Vicarios appellari olim conſueviſſe alios Epiſcopos, immo & ipſos Abbates Monaſteriorum liquet. Petri autem Vicarii titulum ſingularem fuiſſe Rom. Pontificis, quia in ipſo, ut ait Leo M. (*Serm.* 2. *c.* 2. *ſerm.* 3. *c.* 4.) Petrus perpetuo vivit, Couſtant luculenter oſtendit in Præf. (*num.* 13.); vide ſupra (*ep.* 2. *al.* X. *not.* 7.) Deeretum poſtea, ut de aliis nominibus olim generalibus, ita & de Chriſti Vicariatu uni Rom. Pontifiei tribuendo.

3 Carolomannus primo appellatus natus erat, ut Pagius animadvertit (*an.* 783. *n.* 4.) anno 776. Romæque baptizatus quinquennis an. 781. & Pippinus vocatus, & Rex Italiæ inunctus fuit ab Hadriano: quare hoc anno ætatis triceſimum, 25. regni agebat. Huc accedit, quod ante biennium diviſio Regnorum tres inter filios facta erat a Carolo (*ap. Pith. par.* 2. *p.* 81.) quam hodie a Baluzio acerrime vindicatam adverſus objectiones Pithæi, conſenſu omnes amplectun-

Apoſtolorum per veſtram largitatem media quadrageſima cupit venire, atque conloquium nobiſcum habere. Unde in magnum gaudium cor noſtrum relevatum eſt, quod ipſi fideliſſimi Miſſi veſtri viva voce vobis inſinuare poſſunt, & continuo omnia cum ipſis diſpoſuimus de prædicti dulciſſimi filii noſtri itinere, Miſſumque ſtatim noſtrum direximus, qui omnem præparationem facere deberet [4], quatenus cum lætitia ad limina Apoſtolorum noſtræque puſillitati conjungeret. Igitur poſt modicos, octavo ſcil. Kal. Apr. conjunxerunt ad nos Miſſi præfati filii noſtri Domni Pippini Regis, & obtulerunt nobis honorabilem epiſtolam veſtram. Quam relegentes reperimus veſtræ proſperitatis ſalutem atque ſolertiſſimam curam, quam erga tranquillitatem ſanctæ Dei Eccleſiæ veſtra Serenitas ſemper gerit, atque de adventu filii noſtri Domni Pippini, ut non antea eſſet venturus, niſi poſt diem ſanctum Paſchæ, apto videlicet tempore. Credat enim nobis veſtra clementia, quia quocunque tempore ad nos conjunxerit, cum tanto gaudio tantaque lætitia eum ſuſcipiemus, quantum condecet filio tam magni defenſoris ſanctæ Dei Eccleſiæ [5]: quia ſcimus, Domino opitulante, eo quod & nobis & illi profectum erit ſi nos conjunxerimus. Iterum poſtquam conjunxerunt ad nos ipſi prædicti Miſſi filii noſtri Domni Pippini Regis, & dixerunt nobis, quod in media quadrageſima minime conjungere poteſt, porrexerunt nobis præfati Miſſi veſtri, videlicet Helmgaudus & Hunfridus glorioſi Comites, aliam epiſtolam

 Sere-

NOTÆ

plectuntur (*Pag. an.* 805. *n.* 6.) Nihilominus quoad Carolus vixit, filii precario velut jure ſuum quiſque Regnum adminiſtrarunt. Quare Pippinus abſque paterna indulgentia Romanum iter non ſuſcipit: & inferius hac ipſa ex Epiſtola patet, obtemperare eum debuiſſe paternis imperiis, ad Pontificem adeundum alloquendumque quod attinet.

4 Ita Hadrianus (*Cod. Car. ep.* 58. *al.* LXIII.) audito Caroli futuro itinere, *in veſtri obviam*, ait, *ubicumque vos valuerimus conjungere, gradiendum proficiſci* volumus. Et paulo ante (*ep.* 56. *al.* LVIII.) Regios accepturus Miſſos, *Illico*, inquit, *ſecundum qualiter Miſſos veſtra Regalis potentia decet, omnem præparationem, ſeu & caballos in obviam eis direximus*. Nunc autem Italiæ Regem accepturus Legatum Apoſtolicum præmittit, qui omnia diſponat in S. Sedis ditione quæ ad tanti Regis ubique ſuſceptionem neceſſaria erant. Non ſecus hodie ſimili occaſione fieret; nec ſecus factum conſtat præteritis ſæculis, ſi quando Imperator aut Reges Romanum iter inſtituerent: diſcrimen tantummodo aliquod notatur, quod provinciæ Præfecto aut Rectori, qua Imperator aut Reges tranſituri erant, præparatio iſta committebatur. Vide Cæremonial. (*ſect.* 13. *cap.* 1. *& ſeqq.*)

5 Sæpe animadvertimus in Cod. Car. Francorum Regibus Pippino & Carolo titulum aliud non tribui, quam *Defenſoris* S. Sedis. Eodem nunc audimus Carolum Auguſtea dignitate inſignem appellari a Pontifice: id ſiquidem officii erat tam Regi dum Patricius erat Romanorum, quam Imperatori, ut tutaretur, defenderet, protegeret Eccleſiam, neque aliam auctoritatem in ditione Pontificia obtinebat, præter communicatam, ſeu delegatam, ut Pagii opinio eſt, ab ipſo Pontifice, ſummo Principe. Idcirco hiſce in Leonis epiſtolis nonniſi defenſorem appellari liquet, præterquam in inſcriptione, ac ſubſcriptione, obſequii cauſa erga dignitatem a Leone ipſo excogitatam, ſolemniterque in eum collatam novo coronationis exemplo per ipſius Pontificis manus in S. Petri Baſilica.

Serenitatis vestræ, ubi continebat ut ipsi fidelissimi Missi vestri apud filium nostrum Domnum Pippinum prius adirent, & de vestro verbo ei præciperent, ut ubi ambobus placuisset nobis obviam occurrisset [6], ut quod vos omnimodo optatis, cum Dei adjutorio veniat ad perfectionem, id est ut pax & concordia inter nos firma & stabilis Deo mediante constituatur. In veritate enim dicimus, quia donavit nobis Dominus pacificum Imperatorem, de quo Apostolus dicit: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Nam omnipotens Deus vestrum potest cor satisfacere; quia nullam discordiam nullamque iniquitatem circa eum habemus, sed sic eum diligimus & illius profectum cupimus, sicut de carissimo filio: sed qui zizania portant in conspectu vestro, vel filii nostri Domni Pippini regis, quod nos nec in corde habemus; omnipotens Deus, qui justus judex est, ante cujus conspectum omnia occulta patefiunt, ipse judicet inter nos & ipsos [7]. De vero Ecclesiis Dei ut suas habeant justitias, atque littoraria nostra & vestra [8] ab infestatione paganorum & inimicorum nostrorum tuta reddantur atque defensa, nos, quantum Dominus virtutem donaverit, cum ipso prædicto filio nostro studium ponimus: sed vestrum consilium & vestrum solatium & nobis & illi necesse est. De autem insula Corsica [9], unde & in scriptis & per Missos vestros nobis emisistis, in vestrum arbitrium & dispositum committimus, atque in ore posuimus Helmgaudi Comitis, ut vestra donatio semper firma & stabilis

NOTÆ

6 Vide supra (*not.* 3.)

7 Non dedecet virum sanctum calumnias detegere, quum præcipue res esset manifeste falsa, idcirco Deum ipsum testem appellat, suæque causæ judicem facit.

8 Serio hic notari velim *littoralia nostra, & vestra*. Suprema enim potestas utriusque Principis indicatur. Pontificis nimirum, dum oræ maritimæ ditionis Ecclesiasticæ appellantur *nostra*; e contrario oræ maritimæ Regni Italici, quæ ad Pippinum Regem pertinebant, non Pippini, sed *vestra* omnino vocantur: nam Pippinus Regno inquam precario utebatur, quandiu Carolus vixit. Quis autem non videt discrimen inter Pippinianam, & Pontificiam auctoritatem; maximamque inter Pontificiam, & Imperialem similitudinem? Vid. *Cod. Carol. ep.* 63. *al.* LXV.) necnon infra (*ep.* 8. al. III.) ubi ait Pontifex: *Semper postera, & littoraria nostra ordinata habuimus*.

9 Quo præcipue anno Insulam Carolus S. Sedi donaverit, nemo affirmat. Rem negare nemo audet. Muratorius (*an.* 807.) effectu vacuam procedente tempore donationem visum iri minitatur. Conringius hinc arguit Ostiensem, qui Pippinianæ donationi Corsicam adjecit. Annalista Fuldensis præterito biennio (806. 807.) Classem Pippini Regis contra Mauros Insulam infestantes processisse tradit: perinde Eginhardus apud Pagium (807. *n.* 5.) At tuendi causa donationem antea factam, eo classem missam esse certo discimus ex charta divisionis Regnorum Caroli nuper memorata, quæ Pippini regnum definit *usque ad mare australe, & usque ad Provinciam*. Pontifice autem Sergio II. qui cœpit an. 844. ex membranis Farnesianis (de quibus opportunius dixi in Præfatione *n.* XXII. *seq.*) habemus *Adelvertum marcensem & tutorem Corsicana insula* pro S. Romana Ecclesia. Quod satis superque comprobat, donationem effectu non caruisse adversus Muratorii opinionem, & minas. Equidem pro certo habeo, quod donatio illa per fines in librum Pontificalem ex Apostol. archivo relata, ad annum 774. seu 781. aut denique 787. quum Carolus Hadriano Pont. Romam venit, referri non debet.

bilis permaneat, & ab insidiis inimicorum tuta persistat, per intercessionem sanctæ Dei Genitricis, & beatorum Principum Apostolorum Petri ac Pauli, & vestrum fortissimum brachium, & Domino miserante, tempore apto, quantum plus celerius valuerimus, per fidelem Missum nostrum omni utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ vestræ Imperiali potentiæ liquidius innotescimus. Omnipotens igitur & omnium futurorum præscius Deus ipse vos faciat prosperis exaltari triumphis, & post longævam vitæ ætatem gaudia tribuat sempiterna. Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentium colla substernat.

GRATIARUM ACTIONIS

ARGUMENTUM

Acceptis Caroli literis Helmengaudum Comitem fideliter enarrasse agnoscit, quæ ab se credita illi fuerant. Adjicit querelas adversus Missos, qui ad justitiam faciendam venerant. Eardulfum Nordanhimbrorum Regem solio dejectum apud Carolum degere incolumem lætatur. De Cœnulphi Merciorum Regis, & Archiep. Eborac. discordiis a Carolo, vel ab se componendis, deque Misso illuc legando alterutra ex Aula cum literis Apostolicis Archiepiscopum & socios accersendi causa consilium petit. In Embolo ministerium credi Episcopo cuidam improbat; & Ravennatis Archiep. pravos mores Carolo defert.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCVIII.	V.	V.

DOMINO Piissimo & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus servus servorum Dei [1]. Explere verbis clementissime fili non valeo, quantum vestro opere vestraque vita delector. Magnas igitur omnipotenti Deo gratias reddimus, quia in ore cordis experimento dulcis fit sapor caritatis. Cum impleatur quod scriptum sit: *Sicut aqua frigida sitienti, sic nuncius bonus de terra longinqua*. Serenitatis namque vestræ suscepta plena consolationis epistola, continuo, ut decuit, gratiarum actiones omnipotenti

NOTÆ

1 Annales Fuldenses, aliique apud Pagium (808. *n.* 10.) Eardulfi dejectione definiunt ætatem hujus epistolæ. Quamobrem consensu omnes eam referunt ad hunc annum. Conringius parum scite, ut ajebam, præcedenti eam præmittit. At Pontifex perspicue narrat in Embolo Elmengaudum & Hunfridum, qui Romæ aderant die 25. Martii, ab se dimissos Ravennæ consistere Dominica in Palmis, seu die 9. Aprilis, & in epistolæ contextu eorum meminit, quæ ipse Helmengaudo secreto commiserat nuncianda Carolo. Id vero satis aperte docet, hanc illi succedere, non contra.

tenti Deo retulimus, qui vestram Imperialem potentiam pacis Ecclesiasticæ fecit esse custodem. Ipsa namque fides vos servat, quam erga sanctam Dei Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, fautricem & auxiliatricem in omnibus petitionibus vestris, atque in sacerdotali unitate servatis. Cumque vos jugo pietatis cor vestrum humiliter nostræ pusillanimitati subditis, cælesti gratia agitur, ut omnia quæ circa Deum ex vestra purissima voluntate agere cupitis divino adjutorio suffragati ad perfectionem secundum vestrum benevolum desiderium deducitis, & vestrum brachium forte contra inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ & vestros extenditis [2]. Dilectionem igitur atque firmam caritatem, quam erga Serenitatem vestram gerimus, est Deus in cælis, scrutator corda & renes, qui scit qualem amorem & sollicitudinem de vestra diutissima prosperitate cottidie habemus [3]. Quia post Deum & sanctos suos nullum consolatorem habemus, nisi solam vestram a Deo protectam Imperialem potentiam, unde semper expectamus defensionem & consolationem [4]. Relectis namque vestris Imperialibus syllabis reperimus in eis, quatenus Helmengaudus Comes vester nosterque fidelis omnia, quicquid a nobis audivit, vobis per singula nunciavit. Sed si omnia quæ cotidie patimur vobis insinuasset tam ipse quem etiam cæteri Missi vestri, qui istis partibus veniunt, fastidium eos auribus vestris credimus facere. Nescimus enim si vestra fuit demandatio, quod Missi vestri qui venerunt ad justitiam faciendam [5], detulerunt secum homines

NOTÆ

2 Catholici Principes Romanam Ecclesiam venerati consueverunt, præcipue quod inde Romanum Imperium profluxerit. Quare Honorius Theodosio ajebat (*Holst. coll. Rom. p. 81.*) *Proculdubio illius urbis Ecclesia speciali nobis cultu veneranda est, ex qua & Romanum Principatum accepimus*. Justinus *humiliavit se pronus & adoravit beatissimum Papam Joannem* (apud Anast. *sect.* 88.). Justinianus *gaudio repletus humiliavit se s. Sedi Apostolicæ, & adoravit beatissimum Papam Agapitum* (Ibid. *sect.* 96.). Justinianus junior *cum Regno in capite se prostravit pedes osculans Pontificis* Constantini (Ibid. *sect.* 173.). Potiori jure erga Romanam Ecclesiam, & Pontificem, præsertim Leonem III. qui dignit. Imper. instaurator fuerat, obsequium omne promendum erat a Carolo. Id eum gessisse Leo testatur cum magno fœnore. De obsequio Imperatorum & Principum in Roman. Pont. late Thomassinus (*p.* II. *l.* 3. *capp.* 60. 62. 65.)

3 Hæc duo *dilectio & caritas* inter Sacerdotium & Regnum magnopere viguerunt, ut patet ex pluribus Cod. Carol. epistolis. Duo hæc item inter Sacerdotium & Imperium exoptabantur. Idcirco Pontifex eorum testem Deum appellat.

4 En iterum Patriciatus, & Augustæ dignitatis officium, defensio Ecclesiæ. Nil frequentius, iterum urgeo, in Cod. Carolini epistolis, cætera opiniones sunt: utinam non etiam commenta.

5 Nescio an luculentior Missorum distinctio desiderari possit. Alii erant Missi, qui legationem obire consueverunt ad Pontificem, ut est *Helmengaudus*, & qui Romam veniebant: alii vero, qui ad justitiam faciendam mittebantur; sic volente Pontifice, quod infra planius fiet ex Archiep. Ravennatis pravitate ad Carolum delata. Hujusmodi autem Missorum officium, & auctoritas ne pluris æquo æstimentur, cui debent ex cap. 4. Constitutionis Hlotarii sub Eugen. II. (*coll. Rom. par.* 2. *p.* 208.) Ea siquidem sexdecim tantum annis distat ab ætate hujus epistolæ:

mines plures & per ſingulas civitates conſtituerunt, quia omnia, ſecundum quod ſolebat Dux, qui a nobis erat conſtitutus, per diſtractionem cauſarum tollerent [a], & nobis more ſolito nunc [b] tribuere ipſi eorum homines peregerunt, & multam collectionem fecerunt de ipſo populo, unde ipſi Duces minime poſſunt ſuffragium nobis pleniſſime præſentare [6]. Sed valde nobis gravis eſſe videtur, ſi vobis faſtidium facimus: confidimus enim in Dei miſericordia quia in veſtris temporibus ſancta Dei Eccleſia tranquilla atque pacifica perſiſtere habebit.

De autem omnibus bonis & proſperis, quæ circa Miſſum noſtrum quem in partibus Britanniæ ad Anglorum gentem direximus, omnia pro amore B. Petri Apoſtoli ſautoris veſtri operati eſtis, ſicut ſolita eſt veſtra clementia, magnas gratias veſtræ pietati exinde agimus: quia ſemper in ſolatio ſanctæ Dei Eccleſiæ & adjutorio Orthodoxæ fidei decertatis. Sed ſicut nobis per veſtram honorabilem epiſtolam inſinuaſtis, quod Eardulphus rex de regno ſuo ejectus fuiſſet, jam hoc per Saxones agnoveramus, unde maxime ipſum Miſſum noſtrum pro ipſa nequitia illic direximus. Magnum enim gaudium & magna lætitia in corde noſtro aſcendit pro eo quod veſtra pietas miſit Miſſos ſuos, & vivum eum ad vos uſque perduxiſtis. Et valde de vita ejus delector, quia & veſter ſemper fidelis extitit, & ad nos Miſſos ſuos dirigebat. Pro qua re veſtra Imperialis defenſio ubique multipliciter reſonat [7].

De

VARIANTES LECTIONES

a tollere. *b* annue.

NOTÆ

ſtolæ: *Volumus etiam*, inquit, *ut Miſſi conſtituantur a Domno Apoſtolico, & a nobis, qui annuatim nobis renuncient, qualiter ſinguli Duces & Judices juſtitiam populo faciant, & quomodo noſtra conſtitutio ſervetur. Decernimus itaque, ut primum omnes clamores, qui negligentia Ducum, aut Judicum fuerint, ad notitiam Domni Apoſtolici referantur, ut ſtatim aut ipſe per ſuos nuncios eoſdem emendari faciat, aut nobis notificet, ut legatione a nobis directa emendentur.*

6 Iſta non multum abludunt a Lotharii Conſtitutione. Ducum atque Judicum munus erat populis juſtitiam facere: Miſſi autem ipſis Ducibus atque Judicibus inſiſterent neceſſe erat, ne ſuo fungi munere inertes negligerent: Quidquid enim aut negligenter, aut prave factum deprehenderent, Pontifici quidem, ſi civitates erant ditionis pontificiæ, non Imperatori nunciare debebant, ut ipſe, ſi fieri poſſet, per ſuos Nuncios emendaret, ſin aliter, Imperatoris auctoritatem, & potentiam imploraret. Et notandum, quod Miſſi ab officio Epiſcoporum incipientes, ad inferiores Eccleſiæ Ordines deſcendebant, inde ad Duces, ſeu Comites, & Judices veniebant; ita ut non modo civilis, ſed Eccleſiaſtica etiam adminiſtratio ſolertet examinanda ab iis eſſet. Vide Capitulare Ludovici pii an. 828. (Labbe *Conc. to.* VII. *p.* 1579. *ſeqq.*) Idcirco Miſſi iſti a Leone accuſati haud ſibi arrogaverant Ducum officia, ſed homines ſecum duxerant, qui munus illorum cum Ærarii Pontificii detrimento uſurparant. Quod, quia novum, & intolerabile viſum eſt Pontifici, jus enim ſuum invadebatur, fidenter nunciat, tranſitque ad alia.

7 Eardulfi dejectionem, ejuſque reditum in Regnum Nordanhimbrorum Leonis, & Caroli ope Annales narrant ap. Baron. (*n.* 31. *ſeq.*) & apud

De vero epiſtolis quibus vobis Eanbaldus Archiepiſcopus & Cænulfus rex atque Wado emiſerunt, relegentes, repperimus eorum doloſitatem quam inter ſe habent. Unde valde contriſtamur. Quia iſte [a] Cænulfus rex nec ſuum Archiepiſcopum pacificum habet, nec iſtum Eanbaldum idem Archiepiſcopum. Nam & de eorum diviſione cotidie in [b] B. Petri Apoſtoli, licet velut immeriti, preces fundimus, ut eos omnipotens Deus pacificet &, diſcordiam quam inter ſe habent abſolvat, & ſicut cœpit veſtra Serenitas in ipſam pacem nobiſcum decertare, ſic inceſſanter elaborare dignemini, quatenus veſtra merces copioſa accreſcat in cælis. Miſiſtis ſiquidem nobis, ut nos ratione [c] Apoſtolicæ auctoritatis adhortatoriam epiſtolam ſæpeſato Eanbaldo Archiepiſcopo per idoneum Miſſum noſtrum mitteremus, ut ad hanc ſanctam Apoſtolicam Sedem cum ſuis conſentaneis venire debuiſſet, aut in veſtra præſentia rationes deducendum [8]. Nos vero ſtatim ipſam epiſtolam dictavimus & vobis emiſimus. Sed ſi placet Serenitati veſtræ, quod ipſam noſtram epiſtolam per veſtrum idoneum Miſſum ipſi in partibus ad Miſſum, quem itidem direximus, miſiſſetis, ut una cum prædicto Miſſo noſtro ipſum Archiepiſcopum adhortaſſet, quatenus aut hic in noſtra præſentia, aut ibidem in veſtra una cum ſociis ſuis conjunxiſſet, valde nobis recte viſum fuiſſet; quia Miſſum noſtrum nondum ſuſcepimus, & ipſi homines doloſi ſunt, ut ne Miſſos ſuper Miſſos ſuſcipientes in doloſitate eveniant. Verumtamen nos Miſſum noſtrum præparamus, donec ſecundum veſtrum placitum demandetis, & ſi placet Imperiali potentiæ ut Miſſum noſtrum ibidem dirigamus, vos nobis per veſtram inſinuationem ſignificare lubeamini, & nos ſtatim ipſum Miſſum noſtrum dirigemus ſecundum veſtram voluntatem. Omnipotens enim & miſericors Deus ſua vos protectione

VARIANTES LECTIONES

a ipſe prædictus. *b* confeſſione. *c* noſtræ.

NOTÆ

apud Pagium (*n.* 10.) De Miſſo autem, quem Leo illuc legaverat, ſtatimatque rem ſceleſtam novit; & de Miſſis Caroli, qui Noviomagum cum deduxerunt incolumem, inofficioſa brevitate ſilent: quo plane ſilentio nititur Conringii dicacitas.

8 Nil ſibi Carolus tribuit in Archiepiſcopi Eboracenſis cauſa, qui literis ſuis adorſus eum fuerat: Pontificiæ auctoritati omnia ſubjicit; indeque privilegium petit ad illius cauſam audiendam: Recruduiſſe videtur controverſia illa ingens, maximeque diuturna inter Cantuarienſem, & Eboracenſem Archiepiſcopum de Primatu. Quam anno demum 1072. Alexandro II. Pontifice eſſe compoſitam Cantuarienſi Eboracenſem ſubjiciendo teſtatur Malmesburienſis. (Labbe *Conc. to.* IX. *p.* 1211. *ſeqq.*). Videndus & Thomaſſinus (*p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 36.) Inde enim liquet, nec Leonem, nec Carolum tum temporis concertationi modum imponere valuiſſe.

ctione longa per tempora conservare dignetur atque æterna gaudia cum Sanctis omnibus faciat possidere. Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat eique omnium gentium colla substernat.

EMBOLIM [9]

PRO tanto amore, tantaque dilectione atque fide, quam erga vestram Serenitatem gerimus, ea quæ agnoscere valemus silere non possumus. Jesse vero Episcopus serviens vester aliud servitium vobis facere potest. Nam missaticum per patrias deportare non nobis videtur quod idoneus sit, neque ad secretum consilium provocandus. Sed rogamus vestram clementiam, ut de hac re clementer considerare debeatis, quia nos omnes in vestro servitio salvi existere cupimus. De autem Sacerdotalibus causis, unde nobis ad detrimentum venire speramus, quæ nos non sic possumus emendare, vobis insinuamus [10], ut interrogetis Helmgaudum & Hunfridum fideles vestros, quando a nobis absoluti sunt, & in Ravenna conjunxerunt, & ab Archiepiscopo ad prandium invitati sunt, id est Dominico die ad palmas: quales lectiones & quales admonitiones ante ipsam mensam recitans audierint, sicut decet in sancto quadragesimali tempore, quando omnes de suis facinoribus Deum deprecantur, ut mereantur emendare. Sed & ea quæ ibidem audierunt nobis turpitudo est vobis in scriptis insinuare.

NOTÆ

9 Indolem Episcopi probe norat Pontifex. Conringius rem testatur: nam Ambianensis iste Episcopus, qui ann. 802. legatione functus erat Cpolim, postea auctor fuit conjurationis filiorum in Ludov. Pium; & inde depositionis pœnam subiit, Thegan. (*n.* 36. 37.). Jure igitur Leo persuadet Carolo ut legationes illi haud committat, neque ad secreta eum consilia adhibeat. *De Missatico per patrias deportando*, sive legationibus per provincias obeundis Du-Cangius plurima, epistolæ etiam hujus exemplo allato.

10 Nil melius comprobat, morem illum a Lothario in sua Constitutione firmatum male facta nunciandi Pontifici, qui nisi emendare illa posset, ab Imperatore auxilium quæreret. Quare antiqua potius consuetudo ea constitutione instaurata videtur, quam novi aliquid excogitatum. Desipit, ut solet, Conringius s. Gregorio VII. infensus: Canonibus quippe arceri laicos etiam Principes ab Ecclesiasticis judiciis constat: Pontificio autem privilegio causas quoque Ecclesiasticas agi per eos posse quis neget? Ad disciplinam vero quod attinet, si Religione, prudentia, & Canonibus obtemperantia duce, etiam citra privilegium, quid gesserint movendam iis litem non esse docet Thomassinus (*p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 34.) Hic de pravis moribus emendandis admonitione, sive increpatione res est.

INTERCESSIONES ET CÆTERA.

ARGUMENTUM

Subiratum Carolum, quod ab Adulpho Diacono Miſſo Apoſtolico, & ab alio Miſſo Eboracenſis Archiepiſcopi deceptum ſe crederet, eoſdemque fraudulenta legatione in Ardulfum Regem functos putaret (uterque enim illo inſalutato Romam advolaverat) Pontifex primum mulcet: deinde utrumque falſo accuſari nequitiæ comprobat literis pluribus ex Anglia ſibi traditis, quas tranſmittit. Imprudenter utrumque egiſſe ſeculi ſolertiæ inſcium fatetur; Idcirco venia dignos putans ad Carolum remittit, Adulpho in Angliam iterum deſtinato, ut periclitanti illi Eccleſiæ opituletur.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCVIII.	VIII.	VI.

DOMINO Piiſſimo & Sereniſſimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti, Carolo Auguſto, Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei [1]. Omnes enim, qui ſe nobis fideles aſſerunt, ſi veſtræ Imperiali potentiæ ſic fideles non extiterint, ita ut omnes pacem atque dilectionem, quam, Deo miſerante, erga ſanctam Dei Catholicam & Apoſtolicam Romanam Eccleſiam matrem veſtram & nos geritis, cognoſcere valeant, vacua eſt ſpes eorum & labor eorum ſine fructu, & inutilia ſunt opera illorum, exceptis his qui per ignorantiam in aliquod ut homo ſefellerint. Veruntamen & ipſi corrigendi eſſe judicamus. Miſit ſiquidem nobis veſtra Serenitas, eo quod Adulphus diaconus, Miſſus noſtræ Apoſtolicæ Sedis, cum a vobis more ſolito benigne ac honorifice ſuſceptus eſſet, & uſque ad portum maris deductus, atque exinde ad navigationem commode abſolutus, & cum verteretur, ad vos primum ſe velle venire profiteretur, noluit Miſſum veſtrum exſpectare, qui eum uſque ad vos deduceret, ſed arrepto itinere quaſi fugiens, eum [a] vos illum per dies aliquot expectaretis ad vos

VARIANTES LECTIONES

a cum.

NOTÆ

1 Quamquam Eginhardo tributi Annales Ardulfi Regis dejectionem, iter in Franciam, indeque Romam, ejuſque per Leonis & Caroli Legatos reductionem in ſuum Regnum hoc anno enarrent: tamen major fides habenda mihi videtur Annalibus Fuldenſibus, qui anno 809. reductum Regem nos edocent. Ita intra maximas temporis anguſtias multiplex rerum ſeries non coarctabitur. Nec ſecus perſuadent Veſtmonaſterienſis verba ap. Pagium (808. n. 10.) *Eardulpho Northumbrorum Rege a Regno fugato, Alfwoldus ei duobus annis ſucceſſit.* Hæc tamen Epiſtola recte a Contingio ſtatuitur an. 808. etenim non modo ſilet de reducendo Rege, ſed etiam de illius adventu in Urbem. Data autem anni extrema die.

ad vos venturum ſperantes, ſpem veſtram deluſit [2]. Et quod Miſſum Eanbaldi Archiepiſcopi, qui ipſe literas ſuas ad vos miſit petens ut prædictum legatum ejus ad vos venientem benigne ſuſciperetis, & eum ad vos venire permitteretis, ſed neque ille ſecundum domini ſui præceptum peragere ſtuduit. Quamobrem credat nobis veſtra Serenitas, cariſſime ac dulciſſime Fili, quia per nullum iniquum quodlibet conſilium hoc facere perpeſſi ſunt, ſed ignorationes ſæculi hujus ſolertiæ hanc ſtolidam occurſionem perfecerunt. Nos vero Apoſtolica ſuffulti auctoritate, ſecundum veſtram voluntatem veſtræ Imperiali potentiæ eos dirigere non omittimus [3]. Sed precamur clementiam veſtram, ut pro amore beati Petri Apoſtoli fautoris veſtri, in cujus ſervitio prædictum Adulphum diaconum emiſimus, immo etiam in ipſum quod nobis ſub jusjurando pollicitus eſt, ut ad profectum ſanctæ Dei Eccleſiæ & veſtrum atque noſtrum decertare debuiſſet, & pacem in ipſa inſula ſeminare ſtuduiſſet, iterum ipſis in partibus remittamus, nullam pro hoc ſuſtineat tribulationem, ut cum Propheta dicere valeat, *Corripit me juſtus in miſericordia*. Quis enim veſtram a Deo datam ſapientiam illudere valebit, cum ſuperna gratia? ſicut vos proculdubio credimus ut habeatis. Sed quia homines ſumus & fallimur, petimus pietatem veſtram, ut hanc eorum noxam beato Petro Apoſtolo concedere non dedignemini, ut ab ipſo clavigero regni cæleſtis præmium mercedis ſuſcipere mereatis. De autem quod nobis emiſit veſtra Serenitas, fraudulentam eos habere legationem, quam vobis oſtendere timuerunt, & quia propter hoc tam feſtinanter profecti ſunt, ut Ardulphi regis iter Romam prævenire potuiſſent, omnes epiſtolas quæ de partibus illis nobis perlatæ ſunt, pro veſtra ſatisfactione vobis emiſimus legendas [4]. Prædictum vero Miſſum Eanbaldi Archiepiſcopi, in quantum Deo auſpice agnoſcere valuimus, in

I 2 omni-

NOTÆ

2 Si meminiſti, Hadrianus (*Cod.Car. ep.* 56. *al.* LVIII.) advenientibus Caroli tum Regis Miſſis, obviam miſit, ut honorifice reciperentur; ab iis tamen eſt deluſus, nam alio iter flectere iis viſum fuit. En Carolo jam Imperatori a Miſſo Pontificio par pari redditum. Honorifice & ipſe Apoſtolicum Miſſum ſuſcepturus erat: ſeque deceptum cum Leone queritur, ut cum eo Hadrianus queſtus fuerat. Modica hæc quidem videntur: notanda tamen eventuum paritas inter ſummos Principes.

3 Nonnihil hic diſcriminis in facti paritate deprehendimus; nam Hadrianus per alios Miſſos medendum petiit priorum illuſioni; contra Carolus eoſdem ad ſe remitti poſtulat. Par nihilominus rei eventus; Uterque enim Miſſus benigne acceptus a Carolo: & præcipue Pontificius Caroli benevolentiam atque opem expertus fuit, ut ex ſequenti epiſtola patefiet.

4 Fidem, ac prudentiam Pontificis animadverte: Culpa detergenda erat, cui Miſſi videbantur obnoxii. Quare haud mittit exempla literarum ex Anglia eos a ſcelere vindicantium; ſed ipſum earum autographum, ut patet ex fine epiſtolæ.

omnibus Dei famulum eum comperimus. Unde obnixe quæsumus vestram Imperialem potentiam, ut pro eo quod ad fautorem vestrum beatum Petrum Apostolum directus est, melius illi sit, & non deterius, sicut modis omnibus esse credimus, quanquam ignoranter fefellit. Quia valde pertimescimus, ne ipse populus adquisitionis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, per quamlibet occasionem, & certamen prædecessoris mei domni Gregorii beatissimi Papæ, quod ipsis in partibus posuit, meis temporibus infructuosum existere videatur, nec mihi in judicio eveniat [5]. Quid plura dicimus? Sicut per eorum stultitiam agnovimus in aliquo vestrum furorem, ita per infusionem sancti Spiritus velocius a vobis vestram sentiamus misericordiam. His præmissis, Omnipotens & misericors Deus sua vos a malis omnibus protectione custodiat, & quoniam vita vestra bonis omnibus valde est necessaria, post longa adhuc tempora vos ad cælestis patriæ gaudia perducat. Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentium colla substernat. Prædictæ vero Epistolæ quæ de Saxoniæ [6] partibus nobis missæ sunt magnopere precamur clementiam vestram, ut eas nobis remittere jubeatis, quia earum verba pro pignore retinemus. Absolut. prid. Kal. Januar.

QUÆ-

NOTÆ

5 Ex quo invaserunt magnam Britanniæ Insulam Germaniæ populi Angli, Saxones, Jutæ, circa dimidium quinti sæculi, Anglo-Saxones conflato nomine cœperunt dici: nec tamen nomen pristinum amisere. Iidem post varias vices devictis Britannis, & in Cambriam seu Walliam fugere compulsis, ubi quidquid religionis erat in Insula, est receptum, septem regna aliud alio tempore constituerunt. Juttarum regnum fuit Cantium, cujus Metropolis Dorovernum, seu Cantuaria: Saxonum tria fuerunt Regna, Orientalium, Meridianorum, Occidentalium: totidem Anglorum, nempe Orientalium, Mediterraneorum, seu Merciorum, & Nordanhymbrorum. Augustinus Monachus eo missus a Gregorio hanc heptarchiam invenit Idolo-latriæ omnem misere mancipatam. Cantii Regnum omnium primum ab Augustino convertitur ad Catholicam fidem anno 597. Saxonia Orientalis hodie Essexia an. 604. ad fidem conversa. Northumbria ad Episcopo Paulino, qui Eboracum fecit Metropolim, ad fidem revocata est an. 627. & ne æquo longior sim, an. 661. omnia ea Regna Christi fidem amplexa erant. Leo rem tantam jure tribuit s. Gregorio M. qui obiit supremum diem anno 604. ab ipso enim opus feliciter cœptum per divinos præcones illuc missos, facili postea negotio perfectum est. Huc accedit, quod Archiepiscoporum Cantuariensis, & Eboracensis controversia unum spectabat Gregorium: nam ipse constituerat (*Lib.* 12. *ep.* 15.) ut Eboracensis (quandocumque ad Christi fidem veniret Northumbria) pari honore uteretur cum Londoniensi, qui tamen postea Cantuariæ adhæsit, ut liquet. Vide etiam Labb. (*Concil. to.* VII. *p.* 1110.)

6 Ex breviter indicatis superiori nota inferri non potest Britanniæ Insulæ accessisse nomen Saxoniæ; Cantii quippe Regnum, ubi metropolis Cantuaria, non erat Saxonum. Pariterque Northumbria, ubi Eboracum, ad Anglos, non ad Saxones pertinebat. Perinde Eardulfus Rex Merciorum, seu Anglorum Mediterraneorum Saxoniæ nomen rejicit. Conringio igitur adhærendum, qui Saxoniam transmarinam, Angliæ nomine hauddum recepto, tum Insulam nuncupari admonet.

QUÆSTIONES SOLVENDÆ

ARGUMENTUM

Redeuntibus ex Britannia Missis Leonis & Caroli, qui Ardulfum Nordanhymbrorum Regem in suum Regnum reduxerant, piratæ occurrunt, Adolphum Missum Apostol. prædantur, in Britanniam ducunt, ubi redimitur. Rem Carolus nunciat Pontifici, simulque tres proponit quæstiones. Pontifex maxime sollicitum se fatetur de Misso suo: quæstiones Hieronymi auctoritate solvit.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCIX.	VII.	VII.

DOMINO Piissimo & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus servus servorum Dei [1]. Remeante ad nos, Domino annuente, Sabino religioso Episcopo [2] de partibus transmarinis, obtulit nobis Serenitatis vestræ epistolam continentem de injuncta sibi legatione, vel captu atque redemptione Adulphi diaconi Missi nostri, de quo in magno mœrore manemus, quousque omnipotens Deus illum ad nos usque per vestrum deducet solatium.

Repperimus etiam in ipsa honorabili vestra epistola tres quæstiones subjunctas. Unam quidem de eo, quod scriptum est in Evangelio secundum Matthæum, ubi dicitur de domino nostro Jesu Christo: *Et veniens Nazareth habitavit ibi: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas, quoniam Nazarenus vocabitur*. Alterum de eo, quod in principio Evangelii secundum Marcum testimonium Propheticum ita positum est: *Initium Evangelii Jesu Christi filii Dei, sicut scriptum est in Isaia Propheta, Ecce mitto angelum meum, qui præparabit*

NOTÆ

1 Datam hanc epistolam an. 809. Eardulphi Regis restitutio planum facit: etenim Annales Fuldenses, aliique apud Conringium consensu id tradunt. Vide *not.* 1. ad præced. epist.

2 Annales Fuld. restitutum ajunt Regem per *Legatos Imperatoris, & Leonis Papæ*. Perinde Annal. Francor. queis utitur Conringius, qui rem narrant uberius: *Postquam Ardulfus Rex Nordumbrorum reductus est in Regnum suum, & legati Imperatoris, atque Pontificis reversi sunt, unus ex iis, Adolphus videlicet diaconus a piratis captus est, cæteris sine periculo trajicientibus, ductusque ab iis in Britanniam, a quodam Canulphi Regis homine redemtus est, Romamque reversus*. Pari modo Annales Francorum sub Ludovico Pio, qui Eginhardo tribuuntur, ap. Baron., & Pagium (*an.* 808. *n.* 33. Pag. *n.* 10.) primo dicunt *per legatos Romani Pontificis, & Domini Imperatoris*; deinde Adolphum dumtaxat nominant, ac duos Imperatoris: *cum eo ab Imperatore Missi duo Abbates Rotfridus Notarius, & Nantharius Abbas de sancto Aldomaro*. Quare haud plaudendum videtur Mabillonio (*Annal. lib.* 27. *n.* 64.) qui duobus tantum Abbatibus a Carolo Missis hanc gloriam tribuit. Equidem puto Episcopum Sabinum hic memoratum, qui e transmarinis oris legatione functus revertitur, alium Legatum Pontificis fuisse: nam Adolphus exeunte superiori anno profectus erat, antequam Pontifex Eardulfi causam discuteret, restituendumque eum Regem decerneret. Is vero quantum assequi licet, Eardulphum cum Sabino Misso Apost. apud Carolum expectavit, ut una simul proficiscerentur: nisi forte cum duobus Abbatibus eo se contulerat eamdem ob causam; Rege postmodum adveniente cum altero Legato Pontificio.

parabit viam tuam ante te. Tertiam de epiſtola egregii doctoris Pauli Apoſtoli priore ad Corinthios, ubi dicit: *Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent; ſed ſicut ſcriptum eſt, Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis deſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe* [3].

Scribit enim beatus Hieronymus de quæſtione prima, id eſt ſecundum Matthæum, quod hoc in Iſaia ſcriptum habeatur, ſed id magis juxta ſenſum uſum beatum fuiſſe Evangeliſtam, quam juxta ſermonis proprietatem. Scriptum namque eſt in commentario ipſius Evangeliſtæ ab eo beato Hieronymo: *Et veniens habitavit in civitate quæ vocatur Nazareth; ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazarenus vocabitur. Si fixum de Scripturis poſuiſſet exemplum, numquam diceret; quod dictum eſt per Prophetas; ſed ſimpliciter, quod dictum eſt per Prophetam. Nunc autem per Prophetas vocans, oſtendit ſe non verba de Scripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Nazaræus enim ſanctus interpretatur; Sanctum autem Dominum futurum omnis Scriptura commemorat. Poſſumus & aliter dicere, quod etiam eiſdem verbis juxta Hebraicam veritatem in Iſaia ſcriptum ſit: Exiet virga de radice Jeſſe, & Nazaræus de radice ejus conſcendet*.

De teſtimonio vero beati Marci Evangeliſtæ, quod in principio ſui profert Evangelii dicens: *Initium Evangelii Jeſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te*. Et iterum: *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus*. Sciendum eſt, quod e duorum teſtimoniis Prophetarum unum contexuit corpus, Malachiæ videlicet & Iſaiæ, quorum unius edixit, alterius vero tacuit nomen. Quod enim ait: *Ecce mitto Angelum meum &c.* de Malachia protulit. Quod vero adjecit: *Vox clamantis in deſerto &c.* Iſaiæ vaticinium eſt. Sicut in ipſius Malachiæ expoſitione beatus profert Hieronymus dicens: *Marcus Evangeliſta duo teſtimonia Malachiæ & Iſaiæ ſub unius Prophetæ ſermone contexens, ita exorſus eſt: Initium Evangelii Jeſu Chriſti, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta, Ecce mitto Angelum meum ante te, qui parat viam tuam. Hoc licet verbis aliis, in Malachia legimus. Quod autem ſequitur:*

NOTÆ

3 Tres iſtæ quæſtiones deſumtæ ex Matt. 2, 23. Marc. 1, 1. 2. 1. Cor. 2, 8. 9. nec Vulgatam neque Italam referunt. Eædem infra s. Hieronymi auctoritate explicatæ abs re noſtra ſunt, quippe quæ neque hiſtoriam, neque diſcipl. ſpectant. Ven. Thomaſ. in Præf. (*To.* 1.) verſionem antiquam Latinam juxta LXX. manibus omnium verſari tum teſtatur.

quitur : Vox clamantis in deserto &c. ab Isaia Propheta dicitur. Item vero in commentario Matthæi idem beatus dicit Hieronymus : *Cum enim testimonium de Isaia Malachiaque contextum sit, quæritur quomodo velut ab uno Isaia exemplum putemus adsumptum : de quo Ecclesiastici viri plenissime responderunt*.

At vero Testimonium beati Pauli Apostoli, quod in epistola ad Corinthios protulit, dicens : *Quod oculus non vidit nec auris audivit &c.* in Isaia Propheta scriptum habetur aliis quidem verbis, eodem tamen sensu. Sic namque scriptum est ibidem : *A sæculo non audiverunt neque auribus perceperunt, oculus non vidit Deus absque te quæ præparasti exspectantibus te*. Requirat [4] prudentissima vestra Imperialis potentia in capitulo centesimo septuagesimo, & ita inveniet. Quanquam beatus Ambrosius hunc sermonem in expositione ejusdem Epistolæ, juxta scriptum Apostoli, in Apocalypsi Heliæ in apocryphis scriptum esse adfirmat.

His præmissis, omnipotens & misericors Deus sua vos protectione custodiat, atque per multorum curricula annorum vitam tribuat sempiternam. Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentium colla substernat.

DE OC-

NOTÆ

4 Isaiæ prophetia olim in capita 181. dividebatur, qualem exhibet laudatus Thomasius. Idem (*sup. cit. l.*) hac Leonis epistola utitur ad comprobandum suam editionem : *Id quod satis respondet*, inquit, *nostris hisce capitulis, si numerus unus addatur (qui facile scriptoris inadvertentia omitti potuit), legaturque* CLXXI. *pro* CLXX. In vulgata est *cap. 64. v. 4.* qui est ultimus antiquæ divisionis CLXXI. quod incipit a *v. 15. cap. 63.*

DE OCCISIONE MAURORUM IN GRÆCOS

ARGUMENTUM

Mauris minitantibus Siciliam invadere Michaelem Imperatorem misisse classem cum Patricio, & Spathariis: Patricium auxilia obtinere non potuisse ab Anthimo Duce Neapolis, quæ non negata ab Amalphitanis & Cajetanis. Mauros latrocinatos in Insulis Lampadusa, Pontia, Iscla. In S. Sedis ditione salva omnia esse; vix enim a Carolo nunciatis Maurorum motibus, continuo cœpisse fines atque oras maritimas milite custodiri, jugibusque in confessione ad Deum precibus Ecclesiæ præsidium, longævam Carolo vitam implorari.

A. D.	Codex	Chron.
DCCCXII.	III.	VIII.

DOMINO Piissimo & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, Filio, amatori Dei ac Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus servus servorum Dei [1]. Scimus igitur vestram a Deo protectam Imperialem potentiam semper de integritate & exaltatione atque custodia matris suæ sanctæ Ecclesiæ ejusque finibus sollertissimam habere sollicitudinem, & ideo notum facimus Serenitati vestræ ea quæ nuper audivimus & ex parte certi sumus [2]. Vestræ siquidem a Deo datæ sapientiæ incognitum non est, quod illa nefandissima Agarenorum gens partibus Siciliæ anno præsente venire consiliaverat. Nunc autem, sicut audivimus, in quibusdam Græcorum insulis conjunxerunt. Pro quibus vero misit Michael Imperator Patricium [3] & Spadarios cum stolo, ut contra eos Christo

NOTÆ

1 Ad ætatem hujus epistolæ quod attinet, Muratorius eam cum duabus sequentibus refert ad annum 813. inde autem arcetur duobus præsertim capitibus: primo quia Michael sequenti anno a Leone Armeno proditus imperare desiit, monachumque induit; quare non cohærent Gregorii Patricii cum classe in Siciliam missio per Michaelem, ejusque dejectio e solio Cpoleos. Deinde quia salva omnia ex parte Ecclesiæ hujus anni pugnant cum ærumnis per Saracenos allatis seq. anno: quod quidem caput Conringii sententiam ancipitem peperit, datam nimirum epistolam hoc, vel seq. anno. Quum autem Septembri mense data sit, atque intervallo tantum bimestri epistola sequens distet; rerum inversio illa, quæ in hac penitus siletur, insequenti autem suse narratur, omne amovet dubium, quin alia anoo alio data fuerit. V. infra (*not.* 4.)

2 Notanda Pontificis prudentia: non enim quæcumque scribit, certa esse fatetur: sed audita tanquam dubia refert, secernitque ab iis, quæ certo notat. Saracenorum appulsum ad insulas Græcorum; Lampadusæ vastationem ab iisdem factam; septem Græcas naves exploratum missas, prædatasque per Saracenos, hominibus ad unum cæsis; necnon e converso Mauros postmodum omnino deletos a Græcis, tanquam dubia, nunciorum fidei commendat. Contra decrevisse Saracenos hoc anno Siciliam aggredi; adventum Græcæ classis; ab Anthimo negata auxilia, eademque a Cajetanis, & Amalphitanis præbita; & insularum Pontiæ, atque Isclæ invasiones pro certis enarrat.

3 In chronico Neapolitano apud Pratillum (*tom.* III. *pag.* 35.) Michaelis nomen tribuitur Patricio. Scriptoris incuriane id factum, an Patricius eodem appellaretur nomine atque Imperator, incerta res est: nullum quippe nomen præfefert in epistola. Muratorius nimis fidenter ei fecit nomen Gregorio: at Patricii Siciliæ appellatione vir doctus est deceptus. Quod minime illi accidisset, nisi hanc epistolam ad sequentem annum distulisset: nam quum

sto adjuvante dimicare debuissent. Cumque ipse Patricius in Siciliam conjunxisset, direxit Missos suos per Beneventum ad Anthimum [4] Neapolitanum Ducem, ut cum toto ipso Neapolitano Ducatu qui illi obedire voluissent navale auxilium ei præbere studuissent. Qui vero Dux occasiones proponens in adjutorio ejus ire contempsit. Kajetani tamen & Amalphitani aliquanta congregantes navigia in auxilio illius abierunt. Postmodum vero, ut audivimus, ingressi sunt ipsi nefandissimi Mauri, tredecim scilicet navigia, in insulam, quæ dicitur Lampadusa, partibus Siciliæ constituta, & prædavere eam. Cumque de prædicto Græcorum stolo septem navigia itidem explorando perrexissent, ut sc. veritatem cognoscere potuissent, comprehendentes eos Deo odibiles Mauri, occiderunt illos: & dum exspectassent eos Græci qui miserunt illos ad explorandum, & minime essent reversi, abierunt generaliter super eos, & Christo miserante totos illos iniquos Mauros occiderunt, ita ut nec unum ex iis vivum reliquerint. Porro & hoc relatum est nobis: quadraginta naves de ipsis Mauris venerunt in insulam, quæ Pontias vocitatur, ubi monachi residebant, & prædaverunt eam. Postmodum vero egredientes ex ea ingressi sunt in insulam quandam, quæ dicitur Iscla majore [5], non longe a Neapolitana urbe milia-

NOTÆ

quum anno eodem binæ literæ datæ sint, quæ mox sequentur, & Gregorii Patricii in utrisque mentio fiat, alium non esse ducem classis arbitratus est. Ita Patricius, qui pro Rege, ut hodie dicimus, in Siciliæ insula residebat, Græci Imperii reliquiis præfectus, in Præfectum maris ab eo convertitur. Pagius quoque istas epistolas datas omnes putat an 813. iisque utitur ad Saracenicæ historiæ continuationem; Patricio tamen Præfecto maris nullum ausus est nomen facere, quippe anonymum apud Leonem invenit.

4 Nil melius excogitari potest ad hanc epistolam illustrandam, quam laudati Chronici Neapolitani a Pratillo editi testimonium: *Antimus qui noluit mandatis Domini Imperatoris obedire, ut cum suo exercitu adversus Saracenos ire debuisset: quapropter illi pervenerunt usque Neapolim devastantes pogos & loco sine ullo obstaculo & impedimento: inculpatus fuit a Michaele Patricio Imperialis exercitus Dux de intelligentia cum Saracenis apud Dominum Imperatorem, dum poterat defendere loca illa, & reliquit indefenso. Exivit tum fama, quod exercitus Domini Imp. Neapolim veniebat, & non reverteretur, nisi prius non destruebat domus & omnia bona Domini ducis Antimi; qua de re Dux Antimus volebat Romam fugere, & non potuit, & pre timore post paucos dies mortuus est, & Ducatui successit anno 813. Theotistus.* Profecto si Antimus mœrore obiit diem suum an. 813. in hunc annum gesta omnia, quæ mœroris causa fuerunt, huc rejici nequaquam possunt. Huc accedit, quod si Michael initio sui Imperii ex Eginhardo apud Baronium, & Pagium (Baron. 812. *n.* 12. Pag. *ibi. num.* 7.) per legatos suos firmavit pacem Aquisgrani cum Carolo, & Romæ cum Leone: huc etiam referri debent quæ narrantur in Epistola. Nam Carolus vix dimissis legatis, de Italia servanda deliberavit in conventu Aquisgrani pariter coacto *propter famam classis, quæ de Africa & de Hispania ad vastandam Italiam ventura dicebatur* (Pag. *ib. n.* 9.). Notandi etiam sunt Legati ab Imperatore missi: *Legatos suos direxit Michaelem scilicet Episcopum & Arsaphiom, atque Theognostum Protospathorios.* Nonne igitur & alius Michael Patricius, qui cum Spathariis classem duceret in Siciliam Cpoli extiterit?

5 Aenariæ Insulæ, quæ & Inarime, & Pithecusa olim appellabatur, Isclæ nomen accessisse a noni sæculi initio nulli Auctores dicunt. Attamen Epistola hæc de alia insula non loquitur, tametsi

miliaria [a] xxx; in qua familia & peculia Neapolitanorum non parva invenerunt: & fuerunt inibi a xv. uſque ad xii. Kal. Septembr. & numquam ipſi Neapolitani ſuper eos exierunt. Cumque totam Inſulam deprædaſſent; implentes navigia ſua de hominibus & ejus neceſſariis reverſi ſunt poſt ſe. Kajetani autem, qui poſt deſolationem jam dictæ inſulæ ibidem fuerunt, dixerunt, quod inveniſſent homines occiſos lacere [6] & granum & ſcirpha quæ ipſi Mauri portare ſecum non potuerunt, ſed & caballos Mauriſcos, quos in ſuis ducebant navigiis, occiſos ibidem dimiſerunt. Ecce quæcumque [b] potuimus de Græcorum partibus, Serenitati veſtræ intimare curavimus. De noſtris autem terminis inſinuamus veſtræ tranquilliſſimæ Imperiali potentiæ, quia per interceſſionem ſanctæ Dei Genitricis ſemperque virginis Mariæ dominæ noſtræ, & beatorum Apoſtolorum Petri ac Pauli, & per veſtram prudentiſſimam ordinationem, omnia ſalva & illæſa exiſtunt. A quo enim de illorum adventu veſtra nos exhortavit Serenitas, ſemper poſtera & littoraria noſtra [7] ordi-

VARIANTES LECTIONES

a militaria. *b* audire.

NOTÆ

tameſi 30. Mill. Neapoli abeſſe dicatur, quum ſex tantummodo inde diſtet. Cur major vocetur non intelligo; niſi forte *Iſcia*, quæ aliis Pandataria, prope Pontiam (*Plin. l. 3. c. 7.*) ratio habeatur, quæ & ipſa tum temporis audiret Iſcla. Quod autem attinet ad milliaria xxx. video Conringium prima in editione an. 1647. poſuiſſe *milliaria*, poſtea nova curata editione an. 1655. membranis iterum diligenter inſpectis, *militaria* xxx. emendaſſe: quaſi Maurorum numerus illuc appellentium deſignetur. Et vero diceret illam Leo *non longe a Neap. Urbe*, ſi triginta paſſuum millibus eſſet diſſita? Pecudes, & familia Neapolitanorum inibi exiſtere credi poſſent, niſi eſſet ſere finitima? Equidem reor, locum Chronici Neapolitani (*ap. Pratill. to. 111. p. 61.*) ſæculi ſequentis initio, huc referri debere: namque *illi de Iſola viri belligeri* Neapolitanam terram affligentes in mari ſunt perdomiti, & plerique Neapolim deducti. Quare non *Iſola*, ſed *Iſcla* ab ſcriptore antiqui illius Chronici eſſe poſitum crediderim; at Ubaldi exſcriptoris, aliuſve vitio *Iſola* mendoſe ſcriptum. Ita profecto factum videre eſt in Critice Pagii ad Baron. (*edit. Lucen. an. 813. n. 21.*) ipſa enim hæc Leonis Epiſtola pro *Iſcla* præſefert *Iſola*. Cæterum, quidquid ſit de recenti nomine *Iſchia*, quod Inſulæ factum volunt ab ejus oppido Coxendicis formam habente; nam Coxendix græce *Iſchia* ἰσχιον dicitur, ut libere dicam quod ſentio, utramque Inſulam eſſe appellatam *Iſciam* minorem, majoremve hac ex epiſtola intelligo; a quonam vero *i* litera in *l* mutata fuerit, divinari ab aliis velim.

6 In utraque editione Conringii, & ap. Labbeum legere eſt *lacere*: at Pagius, & Du-Cangius (V. *Scirpha*) recte legunt *jacere*. Quæ res ſatis comprobat *j* ante Vocalem, quæ in Codicibus medii ævi quandoque ſurſum protenditur, tam hic quam in *Iſcja* ſumtum eſſe pro *l*. Hæc vero eludunt Eruditorum interpretationes, ut *Iſchiam* a græco nomine natam oſtendant; necnon medii ævi ſcriptorum ſocordiam, qui rem minime negligendam aut ſilentio prætereunt, aut ignorare propalam fatentur.

7 Terminos Pontificiæ ditionis paulo ante indicatos hîc luculenter deſignat duabus vocibus *poſtera*, & *littoralia*. Per hanc poſtremam nulla dubitatio eſt, quin oram maritimam a Populonio Tarracinam uſque ſe protendentem intelligat. Per vocem autem *poſtera* nemo non videt Leonem accipere qua ditio s. Sedis finitima erat Neapolitano Ducatui, quin etiam & Beneventano, uſque Lirim flumen, ſeu Garilianum; ſequenti enim anno ora maritima, ac ſubſequentibus annis prædicti fines mediterranei Saracenorum invaſionibus, ſeu deprædationibus fuerunt obnoxii.

ordinata habuimus, & habemus cuſtodias; noſque cum noſtris Sacerdotibus in Eccleſia fautoris veſtri B. Petri & Pauli [a], Omnipotentis exoravimus clementiam, ut ſuam ſanctam Eccleſiam ab inſidiis inimicorum cuſtodire & defendere dignetur [8], voſque ad exaltationem & defenſionem ejus per longa annorum curricula conſervare & protegere lubeat, atque ad gaudia æterna per multa temporum ſpacia cum Sanctis perducat omnibus. Piiſſimum domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat. Abſoluta VII. id. Septembr.

VARIANTES LECTIONES

a Apoſtoli.

NOTÆ

8 Innumeris veteris Teſtamenti exemplis utraque res probatur, preces ad Deum fuſæ, & bellicus apparatus: non enim tentanda eſt Dei omnipotentia: Oratio & preces neceſſariæ ſunt: at una ſimul actione opus eſt. Ita ſcilicet s. Leo III. ſucceſſoribus exemplum præbuit, quod ſequerentur. Hadrianum autem perinde ſe geſſiſſe vidimus in *Cod. Car.*

QUALITER SICILIENSES CUM SARACENIS PACTUM FECERUNT ET CAPTIVI REDDITI

ARGUMENTUM

Leoni traduntur literæ a Gregorio Patricio Siciliæ ad Carolum Aug. absque inscriptione: resignandæ scilicet, legendæ, atque apposito sigillo in Franciam transmittendæ aut ipsæ, aut earum exemplum; nam erant responsum Carolinis, Utrasque Missus Pontificius ultro citroque tulerat. Pontifex integras ad Carolum mittit, putatque minime Inscriptas, Leone Imp. suo inconsulto, ad se autem remitti orat, quum lectæ fuerint: eumdem Missum nunciasse, quod Patricius pepigerat inducias cum Saracenis in annos decem, captivis utrimque redditis; Michael Aug. Monachum induerat, pleraque alia evenerant, quæ singillatim enarrat.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCXIII.	II.	IX.

DOMINO Piissimo, & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei & Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus servus servorum Dei [1]. Tertio igitur Idus Novembr. suscepimus epistolam Gregorii Patricii Siciliensis: responsum scilicet Serenitatis vestræ epistolæ, quam illi per hominem nostrum emisimus. Vobis siquidem, pro qua causa ignoramus, epistolam nomini vestro titulatam [2] non emisit. Illam tamen, quam nobis direxit epistolam, de qua vobis exemplar aut postquam eam legeremus a nostro sigillo vestræ Imperiali potentiæ dirigere petivit.

NOTÆ

1 Tam perspicuæ sunt notæ temporis hujus Epistolæ, ut minime mirum videri debeat, si consensu omnes ad annum 813. referendam putent: Junius siquidem mensis transactæ sextæ Indict. annum indicat 813. ante Septembrem mensem; hinc vero incipit Ind. VII. quum Epistola data est undecima die Novemb. præterea Indictio octava memoratur, tamquam futura; septima enim ad Septembrem anni sequentis perveniebat.

2 Anno 811. Nicephoro Imp. Orientis cæso a Bulgaris, Michael Curopalates levatus erat Octob. die 2. & die 5. a Nicephoro Patriarcha coronatus. Is vero susceptis legatis ad Nicephorum missis a Carolo pro stabilienda pace, propriam legationem adjungit, paxque insequenti anno firmatur Aquisgrani, Eginhardo teste in Annal. ap. Pag. (812. *n.* 7. *seq.*) per eosdem legatos: pax tamen græca; *Basileus* quippe Carolus appellatur a legatis, quem titulum Græci non modo negarunt Carolo, sed usurpatum ægre tulerunt, semperque improbarunt. Multa conjectando recentiores ea de re disputant, quæ nullo antiquo hærent monumento. Incipiunt scilicet a Nicephori legatis an. 803. (Pag. *ib.* *n.* 3.) & ineundæ pacis primordia, pro pace inita cum clausula *uti possidetis* venditare non dubitant (Murator. *An.* 803.). Splendida somnia! Agitari tum cœptum de pace: anno autem 810. ut videre est ap. eumdem Pag. (*n.* 4.) a Pippino subactis Venetis, pacem aliquam esse initam cum Carolo, qui Venetiam Nicephoro reddiderit, alii dicunt, negantque alii. At anno demum 812. Carolum retentis Histria, Liburnia, & Dalmatia præter maritimas Civitates, pacem aliquam statuisse cum Nicephoro, ut diximus, Antiquorum fere constans opinio est. Nomen tantummodo Imperatoris, seu Basilei liberalitate legatorum tributum Carolo, tanquam invidiæ plenum rejectum a Græcis. Idcirco Patricius Siciliæ inscriptione vacuam epistolam mittit Carolo per Pontificem. Vide Pagium (*an.* 824. *n.* 10.) qui ostendit Græcos Basilei nomine tum Imperatorem tum Regem salutasse: adeoque siqui Græcorum eo titulo affecerunt Francos, Reges tantum intellexere; neque usquam Romanorum, sed Francorum Basilei inveniuntur appellati.

vit. Nos pro vestra satisfactione neque eam ad legendum aperuimus, neque quod in ea continetur cognovimus [3], nisi quod per illum Missum nostrum nobis in verbis direxit. Id est de illis Sarracenorum Missis, cum quibus pactum confirmavit ipse Patricius in annos decem. Dicebat enim ad prædictos Missos Sarracenorum: Quale nobiscum pactum facere vultis, cum ecce jam anni sunt octuaginta quinque quod pactum nobiscum fecistis & firmum non fuit? Imo & Constantinus Patricius, qui ante me præfuit, in decem annos vobiscum pactum firmavit, usque ad futuram octavam indictionem [4], sed neque ipsum pactum firmum tenuistis. Nunc autem quale vobiscum pactum faciamus, nobis incognitum est. Ad hæc respondebant ipsi Sarracenorum Missi, dicentes: Pater istius Amiralmumin [5], qui nunc apud nos regnare videtur, defunctus est, & iste relictus est parvulus, & qui fuit servus factus est liber, & qui liber fuit effectus est Dominus; & nullum se regem habere putabant; sed ecce nunc postquam omnia quæ pater suus habuit sibi subjecit, vult firma stabilitate hoc quod paramus pactum servare: de Spanis [6] vobiscum non spondemus, quia non sunt sub ditione regni nostri:

NOTÆ

3 Summam Pontificis fidem in rebus hujusmodi laudabam supra (*ep.* 6. *al.* VIII. *not.* 3.) en ejusdem argumentum aliud luculentius. Quid Carolus scripserit, quidve Gregorius reposuerit, nullatenus nosse vult, ne obsequio, aut officio desit in Carolum. Attamen animadverti velim, quod si Patricius Siciliæ a Leone perit, ut literas legat, earumque exemplum, seu ipsas autographas ab se signatas in Franciam mittat; minime iis continebatur quicquam Pontifici celandum: quum cæteroqui de Sicilia tum temporis a Saracenis frequenter vexata res esset. At num ageretur de ineundo fœdere cum Romanis ad repellendos Saracenos, an de commutanda insula cum provinciis Dalmatiæ Liburniæ aliisve, in obscuro omnia sunt. Unum tantummodo certum: quod Sicilia usque ad annum 827. Imperatori Orientis paruit (Bar. *an.* 827. *n.* 24. Pag. *ibi n.* 4.) qua de re opportunius, quum agam de Diplomate Ludovici Pii.

4 Anno igitur 804. Constantinus Patricius Gregorii prædecessor fœdus cum Saracenis in annos decem percusserat. Et nota, quod Patricii diu præerant Siciliæ; ut planius intelligas, quam longe a vero abeat Muratorius, ubi Patricium Ducem Classis, pro Patricio Præfecto Siciliæ accipit, quod monebam supra (*Ep.* 8. *al.* III. *not.* 4.)

5 Animadvertit Pagius (*an.* 813. *n.* 24.) *Amir*, seu *Emir*, Præfectum seu Regulum significare, at addito *Almumenin* denotare Principem Fidelium, seu Calipham, cujus Regia Sedes Bagdadi. Elmacini item auctoritate notat de *Haronis* morte Leonem loqui, quam consequuta est eodem hoc anno die 25. Septembris, Alamini fratris cædes, & Almamonis alterius fratris inauguratio, quem inter Caliphas vicesimum octavum numerant. Almumenim, & Almamonem unum eumdemque esse facili negotio assequor; at nomen idem pro Principe, seu Calipha esse accipiendum non intelligo. Ad rem nostram quod attinet, quamquam nonnihil falsi hac in Epistola contineatur, mors tamen Caliphæ juxta adnotata ejusdem Pagii certa est. Calvisius etiam ex alio Auctore consignat hoc anno Imiu Amiræ mortem, ac Maimonis successionem. Quæ parva nominum discrepantia rem non mutat.

6 Saraceni una eademque gens erant: sed postquam Africa invasa, inde Hispaniam octavo seculo ineunte occuparunt, eique incubantes, proprio Regi paruerunt, præfectis ejus amplissimi Regni provincias administrantibus; unde postea Regna quatuordecim emersere: tum vero quasi perduelles a Saracenis Caliphæ Bagdadis subjectis haberi sunt cœpti. Quin etiam Maurorum appellatio iis accessit: ita ut Saracenos Hispaniæ appellatio ejusmodi a cæteris Saracenis secerneret. Utriusque rei testis locupletissima est hæc epistola.

ſtri: ſed inquantum valemus eos ſuperare, ſicut vos ita & nos contra illos in mare dimicare permittimus: & ſi ſoli nos non valemus, nos a parte noſtra & vos a veſtra Chriſtianorum finibus eos abjiciemus. Poſt hæc vero convenit illis, & confirmavere in ſcripto inter ſe pactum in annos decem: & dedit eis Miſſum nomine Theopiſtum notarium, & reddidit illis quantos habuit comprehenſos de ipſis Sarracenis, ut illos Chriſtianos, quos de ſuis partibus prædaverant, reddidiſſent [7]. Et poſtquam jam dictum pactum inter ſe firmaverunt, & Miſſus ab ipſo Patricio abſolutus eſt, invenit in catena unum hominem ſub nimia velocitate ad Patricium nunciare feſtinans, quod ſeptem navigia Maurorum prædaverunt unum vicum in Regio, & duæ naves ex eis poſt eos ad littus exierunt vacuæ. Nam & hoc nunciavit nobis ipſe Miſſus noſter, quod audiſſet ab hominibus Sarracenorum miſſis, quod iſto Junio menſe tranſactæ ſextæ indictionis voluiſſent cum aliis centum navibus ad Sardiniam [8] peragrare, & dum veniſſent prope Sardiniam ſubito aperta eſt

NOTÆ

7 De ſolemni hoc Tractatu Captivorum utriuſque reſtitutione firmato, nil apud Hiſtoricos invenitur: quare ſingularis notitia iſta uni Leoni Pontifici refertur accepta. Certe uſque ad annum 817. Saracenos Africæ moleſtos fuiſſe Siculis non docet hiſtoria: tum vero Euphemii Siculi proditione Siciliam in Saracenorum poteſtatem veniſſe & Baronius, & Pagius (Bar. 817. *n.* 23. Pag. *ib. n.* 4.) Græcorum auctoritate demonſtrant. Leonis autem Oſtienſis opinionem de adventu Saracenorum in Siciliam anno 820. jure Baronius refellit: nil enim certius invaſione iſta Sicula an. 827. poſt editionem chronici Siculo Arabici inter Scriptores rer. Italicar. (*to.* 1. *par.* 2. *p.* 245. Quamobrem veritati fucum faceret qui Siciliæ inſulam uſque ad prædictum annum 827. poſſeſſam a Græcis, inde duobus amplius ſæculis in poteſtate Saracenorum permanentem aut a Carolo magno, aut ab alio e Succeſſoribus Carolinæ ſtirpis poſſeſſam fuiſſe diceret. Ea nihilominus in diplomate Ludovici pii recenſetur: quare autem ita factum, oſtendam in Diſſert. de eodem diplomate, quæ has epiſtolas conſequetur.

8 Narratio hæc de Saracenis Africæ ante pactas decennales inducias parum credibilis videtur. Leo ipſe pluribus utens teſtibus rem valde dubiam ſcripto ſe mandare oſtendit. Secus eſt de Mauris Sardiniam, & Corſicam ſæpe præda, & cædibus vexantibus. Fuldenſes Annales, & Monachus Engoliſmenſis una cum Eginhardo Carolum, ejuſque filium Pippinum Regem claſſe tutatos eſſe eas inſulas tradunt, ut dictum eſt (*ep.* 4. *al.* VI. *not.* 9.) Quumque neutra illarum pertineret ad Italiæ Regnum, at Corſica e contrario donata eſſet S. Sedi, ut ibidem demonſtratum fuit, Sardinia eadem fortuna uti videretur. At nullum ſuppetit documentum, quo res firmetur. Duo hæc dumtaxat indicia fere certa inſunt hac in re: inſulam ſcilicet nec Græcorum, neque Francorum juris eſſe. Si enim Græca dominatio illuc tum perveniſſet, Franci haud miſiſſent illuc claſſem Saracenis arcendis: & ſi inſula fuiſſet Francorum juris, haud terminaſſet Carolus Italicum Regnum Tirrheno mari: *una cum Ducatu Tuſcano uſque ad mare Auſtrale, & uſque ad Provinciam*. (ap. Pith. *par.* 2. *p.* 84.) Equidem cauſam aliam non video cur claſſis ad tuendam Inſulam mitteretur a Carolo, præter eam, quæ ad defendendam Corſicam illum movit: *ut* nempe ejus *donatio ſemper firma & ſtabilis permaneat*. (*ep.* 4. *al.* VI.) Nulla, inquies, mentio eſt Sardiniæ, præter iſtam fortuitam, qua prodigium nunciatur a Pontifice. Reponam: ne Corſicæ quidem Leo meminit, niſi obiter. At quis non videt, plurimas per duodeviginti annos ultro citroque epiſtolas Leonis ad Carolum, Caroliqiue ad Leonem miſſas eſſe, quæ omnes interierunt? Profecto ne decem iſtas quidem ad nos perveniſſe gloriaremur, niſi Conringio aliis fortaſſe neglectis, dignæ viſæ eſſent, quæ ederentur in lucem cum ſuis notis, quas recte Labbeus (*Conc to.* VII. *p.* 1113. definivit *fœdiſſimis adverſus Eccleſiam Catholicam ejuſque ſupremos Pontifices criminationibus, atque calumniis conſpurcatas*.

ta eſt maris vorago, & ſubglutivit illa centum navigia, & poſtmodum ſic cum magno timore reverſi ſunt ipſi Sarraceni, qui hoc dicebant, in Africam, & nunciaverunt ad familiam de illis qui ſubmerſi ſunt. Cumque ipſe Miſſus noſter talia audiſſet, interrogavit illum notarium qui eum cuſtodiebat ſi veritas eſſet, quæ ab illis Sarracenis audierat: & dixit ipſe notarius quod ita eſſet, & ipſe ore proprio legiſſet ad Patricium illam epiſtolam quam ei unus Chriſtianus amicus ſuus ab Africa direxerat [9], in qua de ſubmerſione de prædictis centum navigiis continebatur. Et hoc factum eſt menſe Junio, quando illud ſignum igneum tamquam lampadem [10] in cœlo multi viderunt. Ipſi vero Miſſi Sarracenorum in navigiis Veneticorum venerunt, & ſic veniendo combuſſerunt igne navigia quæ de Spania veniebant. Ecce quod per hominem noſtrum audivimus Serenitati veſtræ intimare curavimus; ſed precamur Serenitatem veſtram, ut poſtquam ipſa epiſtola Gregorii Patricii relecta fuerit a vobis, nobis eam dirigere non dedignemini. Quare autem minime vobis epiſtolam ipſe Patricius miſit, & in illam, quam nobis direxit nomen veſtrum non exaravit, cum a vobis perlecta fuerit ſtatim veſtra a Deo data ſapientia cognoſcere poterit, cur vobis epiſtolam ut decuit non emiſit. Tamen ſi præſumptio non nobis imputatur, quod amando ea quæ de hac re ſentimus, Serenitati veſtræ inſinuamus, videtur nobis, quia ſine conſultu Leonis Imperatoris ſui non auſus

NOTÆ

9 Prodigii ejus prope Sardiniam nulla occurrens mentio apud Anaſtaſium cauſa eſt, cur fidei telatorum tam grande factum commendem. Namque aliud ſimile, poſtquam Saraceni Baſilicam S. Petri deſolarunt ann. 846. non ſiletur apud Anaſtaſium (*ſect.* 495. 497.). Verique admodum ſimile eſt, ſacrilegos cum præda mari abſumtos eſſe. Concinit Joannes Diaconus (apud Pratill. *tomo* 3. *pag.* 46.) enarrans facta poſt deprædationem Baſilicarum ss. Petri, & Pauli: *Sed pelagi*, inquit, *vaſtitatem ſulcantibus excitavit Dominus Auſtrum, quo diſperſi, atque demerſi, pauciſſimi ex eis ad ſedes remearunt ſuas*. Ignotus etiam Caſſinenſis, quem ſequitur Leo Oſtienſis, hanc rem narrat (*Ibid. to.* 1. *n.* 9. *p.* 205.) Animadverto autem, Patricio Siciliæ rem nunciari ab amico captivo, ut novi aliquid e tranſmarina ea regione referret; contra autem a Pontifice id prodigium nunciari Carolo rei, temporis, ac perſonarum circumſtantiis adjunctis, ut fides major narrationi accedat: Nonne hinc conjicitur Pontificis non parum intereſſe, prodigio illo Sardiniam evaſiſſe vaſtationem, quæ a Saracenis imminebat? Cæterum Monachus Engoliſm. duas Saracenorum expeditiones narrat in Sardiniam; de prima, quæ ad ſuperiorem annum referri debet; *Ea*, inquit, *Claſſis, quæ ad Sardiniam eſt delata, tota deleta eſt*. Alteram vero, quam copulat cum Michaelis monachatu, ac proinde ad hunc annum refert, prælio victam a Chriſtianis Sardiniæ ait. Quare prodigium priori potius quam alteri videtur conducere. At Leo cum Junio menſe hujus anni eam conjungens, de ſecunda aperte loquitur.

10 Baronius (*an.* 811. *n.* 48.) Eginhardo auctore tradit, tribus Caroli annis ultimis cœlo terraque viſa eſſe prodigia atque portenta, quæ mortem ejus præſagiebant: nimirum crebra lunæ ſoliſque deliquia, Aquenſis Palatii, ubi degebat, frequens tremor, fulmina, ruina Regiæ, incendia, & alia plura. Eclipſes a Calviſio notantur; ſigna cætera ab hiſtoricis memorantur, præcipue incendia: quamobrem cœleſte hoc novum ſignum a Pontifice memoratum non abhorret a fide; tametſi cum ingluvie maris conjuncta incredibilis videatur.

ausus est vobis adhuc epistolam suam dirigere [11]. His præmissis, omnipotens & misericors Deus sua vos protectione custodiat, atque per multorum temporum annos ad gaudium æternum perducat. Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentium colla substernat. Absoluta II. Id. Novembr. Dixit Gregorius Patricius ad Missum nostrum, quod Michael Imperator monachus effectus est cum uxore & filiis suis.

NOTÆ

11 Causa certa, cur Patricius epistolam non inscripserit Carolo Imperatori, est paa superiori anno cum Græco Augusto per Legatos firmata: titulus enim Imperatoris Romanorum Cpoli male oluit, neque unquam tributus fuit Carolo, & successoribus. Huc accesserant res novæ in oriente: Michael quippe, abdicato Imperio, postquam a Bulgaris victus inversionem rerum & gentium aspeait, induerat Monachum, ut est in fine Epistolæ; successeratque Leo Armenus impius ille Augustus, qui Sacrar. Imaginum persecutionem, Præsulum, monachorumque exilio, ac cæde instauravit. Quare impii hujus Cæsaris Præfecti, ac præcipue Patricius Siciliæ, qui reliquias orientalis Imperii tuebatur in occidente, rem facere non essent ausi, quam ipsi Michaeli optimo Principi norant displicuisse.

DE INIQUO CONSILIO FACTO

ARGUMENTUM

Novo, ancipitique accepto nuntio a Græcis hominibus de Michaele a Bulgaris victo, deque ejus secessu in monasterium una cum suis; nec non de Leonis Armeni acclamatione & coronatione, novam hanc scribit Epistolam. Summa ejus certa: at Græcorum narratiunculis aures nimium faciles præbens, pugnantia, & fabulosa nonnulla Pontifex nunciat, tanquam certa.

A. D.	CODEX	CHRON.
DCCCXIII.	IV.	X.

DOMINO Piissimo & Serenissimo, Victori ac Triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus servus servorum Dei [1]. Postquam enim epistolam Gregorii Patricii Siciliensis simul cum nostra emisimus Serenitati vestræ, conjunxit ad nos unum navigium nostrum cum aliquibus Græcis hominibus: ex quibus unus dixit nobis, quod dum esset Leo, qui nunc effectus est Imperator, contra Bulgaros ad pugnandum, Procopia uxor Michaelis Imperatoris habuisset quendam amicum nomine Constantinum Patricium, & exhortasse eum [a] Cum-

VARIANTES LECTIONES

a eam.

NOTÆ

1 Die quintadecima post præcedentem, seu 25. Novembris datam hanc Epistolam Leo ipse testatur in fine, absolutam ajens VII. Calendas Decembres. Quare vanum esset in Epistolæ nihil novum afferentis, majoremque partem inutilis ætatem diligentius inquirere.

ut ſibi eum conjugio copulaſſet, promittens ei theſaurum abſconditum multum, quod ſe abditum a patre ſuo habere dicebat, per quod populum erogare debuiſſent, quatinus Imperatorem eum ſibi elegiſſent. Tunc reductus [a] ſermonibus ejus, paruit iniquo illius conſilio, & pacavit ſibi multos dans largiflua dona: poſt hæc vero intromiſerunt eum in Palatium Imperiale, laudem canentes ei. Ipſe autem Conſtantinus fecit ad ſe accerſeri [b] Nicephorum Patriarcham, & dixit ſe coronare [c], ſicut mos eſt Imperatorum [a]. Ille igitur Patriarcha nolens coronare eum manibus propriis, interfectus [d] eſt. Uxorem vero Leonis Imperatoris exorbavit, & filium ejus parvulum interemit. Hoc cum audiſſet Leo Imperator ubi erat in finibus Bulgarorum ad pugnam, cœpit afflictis ſermonibus increpare Patricios & optimates qui cum illo erant, dicens: Boni & Chriſtianiſſimi viri, cur talem iniquitatem in me facere voluiſtis, quod elegiſtis me vobis Imperatorem? & ecce nunc & uxorem meam & filium meum occiderunt & levaverunt ſibi alium Imperatorem. Tunc omnes ſtupore magno repleti dixerunt ei: Benigniſſime Domine, nullam perturbationem ante faciamus, donec intra civitatem ingredi valeamus. Et inito [e] conſilio depoſuit Imperialem veſtem & induit militarem, & tollens ſecum quinque millia viros armatos electos ad prælium, reverſus eſt ad murum civitatis Conſtantinopolitanæ, & cœpit cum eis foris muros vocibus magnis laudare ac dicere: Conſtantinum Magnum Imperatorem multos annos.

 Cum-

VARIANTES LECTIONES

a ſeductus. *b* accerſire. *c* coronari. *d* occiſus. *e* initio.

NOTÆ

a Quamquam opinio ſit, a Marciano originem ducere Coronationem Impp. per manus Epiſcopi; tamen Tillemontius animadvertit (*Leon. I. art.* 1.) non eſſe antiquiorem Leone I. qui anno 457. ab Anatolio Patriarcha eſt coronatus. Tanto viro, qui Auguſteam hiſtoriam nulli ſecundus perſequitur, non eſt cur fidem negemus. Ab anno igitur 457. Imperatores orientis coronari cœperunt a Patriarchis Cpoleos. Sed coronatio iſta nil commune habet cum coronatione a Leone III. inſtituta, præter nomen. Nam Tillemontio eodem teſte Græci auctores Anaſtaſium an. 491. ab Ariadna coronatum tradunt (*in Anaſt. Dicor. art.* 2.); tametſi Theophanes & Cedrenus ab Euphemio Patriarcha id factum narrent. Baron. (*an.* 491. *n.* 7.) ex Theodoro Lectore, & Suida Euphemium oſtendit averſatum eſſe coronationem hæretici hominis, aut ſaltem ſuſpectæ fidei; niſi prius Catholicæ fidei profeſſionem ederet; at de coronatione per manus Patriarchæ non loquitur. Quum tamen multo ante, Leonem I. a Patriarcha coronatum liqueat, & anno 525. Juſtinus a Joanne I. Pontifice ſecundo coronari voluerit devotionis ergo, quum a Patriarcha ante annos ſeptem inauguratus eſſet, ut eſt ap. eumdem Baronium (*an.* 525. *n.* 7.) non eſt ambigendum, quin ritus iſte jam fuerit introductus. Quamobrem haud nova res a Leone III. excogitata fuit, quum Carolum M. coronavit, circa ipſam coronam: ſed circa Ritum, quem non modo privatum eſſe voluit Romani Pontificis, at prorſus novum excogitavit, tum profeſſionis emittendæ ratione habita, tum cæteris adjunctis novi Ritus attentus, de quibus vide Diſſert. (*n.* 1. *ſeq.*)

Cumque nunciatum fuiſſet, quod multi milites fugiſſent a Leone, & veniſſent ad eum laudantes illum, fecit eis aperiri portas civitatis, ut rogam eis dare debuiſſet. Illis autem ingredientibus non pepercerunt neque viris neque mulieribus, ſed neque parvulis, quos invenire potuerunt. Et mortui ſunt, ut fertur, XVI. millia inter viros & mulieres. Tunc ipſe Leo Imperator miſertus eſt populo ſuo, & petiit cum Conſtantino bellum committere, ne pro duobus viris tantorum Chriſtianorum ſanguis effunderetur. Poſt hanc vero petitionem ingreſſi ſunt ambo in locum, qui dicitur Ippodromio, & occiſus eſt Conſtantinus a Leone Imperatore. In eadem hora interfecit Theodorum Patricium, & omnes qui in ipſo conſilio fuerunt: Procopiam autem uxorem Michaelis Imperatoris occidit, & membra ejus abſcidens diſtribuit per murum civitatis. Cumque ſibi vindictam taliter perfeciſſet & ordinaſſet congrue civitatem, reverſus eſt ad exercitum ſuum in finibus Bulgarorum [3]. Poſtmodum vero conjunxit ad nos unum hominem Gregorii Patricii, qui dixit nobis, quod neque Patriarcham occiderunt, neque uxorem Leonis Imperatoris exorbaverunt, ſed neque filius ejus interfectus eſt, niſi unam parvulam filiam ſuam fecit Procopia uxor Michaelis Imperatoris interficere. Hæc vero de Græcis hominibus audientes Serenitati veſtræ intimare curavimus [4]. His præmiſſis, omnipotens & miſericors Deus ſua vos protectione cuſtodiat, atque poſt multorum curricula annorum ad gaudia æterna perducat. Piiſſimum Domini Imperium gratia ſuperna cuſtodiat, eique omnium gentium colla ſubſternat. Abſoluta VII. Kal. Decembr.

DIS-

NOTÆ

3 Narratio iſta tota fabuloſa eſt: quam tamen Pontifex non ſolum credidit, ſed Carulo credendam nunciavit. Vera hiſtoria repetenda eſt ab Auctoribus Græcis apud Baronium (*an.* 813. *n.* 1. *ſeqq.*) & apud Pagium, qui Conſtantini Porphyrogenneti, aliorumque narrationibus prolatis, falſitatem omnem Epiſtolæ hujus refellit (*Ibid. n.* 4. *ſeqq.*). Summa eſt, Leonem Armenum a Patriarcha Nicephoro rogatum, ut fidei Symbolum profiteretur, antequam Imperii Coronam acciperet, id facere tum renuiſſe, facturum ſe tamen eſſe pollicitum, poſtquam rata firmaque eſſet acclamatio: quamobrem a Nicephoro coronatus ſequenti die, quæ Julii erat undecima, datam fidem fefellit, maliſque ingentibus orientale Imperium ſubjecit.

4 Ne hæc quidem ex Græcorum Auctore ullo ſuppetunt: quare ipſa etiam inter vulgi rumores rejicienda. Epiſtola autem Aquiſgranum, ubi Carolus hiemabat, delata, paulo ante extremam ejus valetudinem ad tanti Principis manus pervenit. Namque Januario menſe in morbum incidens quinto cal. Febr. ut tradit Eginhardus in ejus vita, ſeu XV. cal. ejuſd. menſis, ut habet Monachus Engoliſmenſis, ſupremum diem obiit, Baronius (*an.* 814. *n.* 57. *ſeqq.*), Pagius (*eod. an. num.* 22. *ſeqq.*), & Georgius in animadv. ad Pagium ſatis ſuperque hac de re. Eos conſule.

DISSERTATIO II.
DE DIPLOMATE LUDOVICI PII.

I.

NTER *vetera monumenta nullum frequentius in lucem prodiit Ludoviciano Diplomate. Præ aliis Baronius ex optimis Codicibus Vaticanis; & nostra ætate Eminentiss. Antonellus, dum erat Præfectus Archivi Molis Hadrianæ, ex Apographo ejusdem Archivi (Autographum enim periit) accuratissime illud publicarunt. Instituti mei ratio exigit, ut pretiosum adeo monumentum & ego in lucem edam: quare quum præsto habeam ex Cod. Albiniano vetustissimum exemplum haud multum abludens ab apographo molis Hadrianæ, illud producam cum variantibus lectionibus ejusdem Apographi. Credo equidem utriusque simile a Cencio relatum esse in librum Censuum: nam Panvinius, cujus ævo genuinus hic liber extabat in Bibliotheca Vaticana, in Catalogo Privilegiorum s. Sedis* (Cod. Vat. 3924.) *ubi Ludovicianum recenset* (pag. 45.) *sic loquitur:* Extractum ex libro Censuum Romanæ Ecclesiæ fol. cx. *deinde principium Diplomatis ponit*: Privilegium Ludovici Imperatoris de Regalibus confirmandis Papæ Paschali. In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Ludovicus. *Quod est ipsissimum Codicis Albiniani, si demseris* Ludowici *nomen cum duplici* W *expressum, quæ vox cum aliis in Diplomate occurrentibus, noni sæc. ingenium refert, quum monumentum dabatur: unde elicitur Albini major diligentia in exscribendis antiquis chartis; ac Ludovicianum Privilegium sin ipso ex autographo, ex codice authentico Archivi Lateranensis exceptum esse. Codicis Auctor idem rei testis est, ut monebam in Præfatione primi voluminis* (num. xxv.). *Nulli enimvero major fides adhibenda est, quam Albino, & Cencio, quorum uterque Lateranense Archivum excussit. Quum autem Cencii Codex genuinus post Panvinii ævum subreptum fuerit ex Bibliotheca Vatic. quod certo affirmo, nulli enim Codici apud s. Sedem existenti paginarum numerus a Panvinio citatus respondet; ex Albino, tum quia Cencio est antiquior, tum quia propria exaravit manu suum Codicem, illustre hoc monumentum exhibeo. Unum adjungo, quod historiæ castitas, atque integritas requirit, Albinum præsto habuisse Diplomatis vetustum aliud exemplum, ejusque titulum priori subjecisse, qui est hujusmodi*: Et Pactum Constitutionis Imperatorum primi Ludovici, & primi Octonis, & primi Henrici

Ludov. Pii Diploma toties in lucem editum produc ex Cod. Albini.

Henrici cum Romanis Pontificibus. *Privilegio autem absoluto, sequitur in Cod.* Ex alio Privilegio primi Octonis, & primi Henrici. *Deinde recensetur Privilegium Ottonis omissis iis, quæ idem Otto ex Ludoviciano accepit, confirmavitque. Postremo loco ponitur:* Ex Privilegio Henrici Imperatoris; *Ex quo pari modo ea dumtaxat afferuntur, quæ ad Henrici donationem spectant, omissis cæteris.*

Tam istius, quam alior. duor. Ottonis & Henrici, extabant autographa fæc. xi.

II. *Hinc, ni fallor, exscriptum fuit exemplum fere simile, quod in Cod. Vat.* 1984. *Dominicus Georgius nactus, ætatis videlicet Gelasii, & Callixti II. seu ineuntis sæculi* XII., *in lucem edidit in nova editione Annalium Baronii* (to. XIII. pag. 627.), *objecitque Pagio, & Muratorio, qui sectariis succenturiati sunt, circa Diplomatis sinceritatem. Eodem & ego usus sum alibi* (Orsi Dom. Temp. Append.) *tanquam apographo aliis, quæ viderim, vetustiori. Haud dum quippe e situ erutum Albinianum Codicem licuerat expendere. Quum autem Codex iste quantivis pretii ad meas manus pervenit, diu multumque illum versans, & mutila illa diplomata Ludoviciano subjecta attente perlegens, in utroque omissionem deprehendi alicujus momenti. Ubi enim Otto, & Henricus in suo quisque Diplomate dixerat:* Necnon patrimonium Siciliæ, si Deus illud nostris tradiderit manibus. Simili modo &c. *in mutilo utroque legitur:* necnon patrimonium Siciliæ. Simili modo &c. *Hujusmodi vero omissione ætatem trium Diplomatum simul conjunctorum designari quis non videt? quum scilicet Northmannis Principibus jam mansuefactis, & anathemate absolutis Nicolaus II. jura demonstraturus s. Sedis in Apulia, cæterisque provinciis, eo se contulit, concilium ibi celebravit, ac Sacramentum fidelitatis ab iis Principibus accepit anno* 1059. *ut est in libro Censuum, & clarius apud Baronium* (1059. n.3. & 70. seqq.). *Perinde factum a Nicolao III. cum Rudolpho, cui tria eadem diplomata pariter mutila transmisit, suo loco videndum erit. Neque enim putari debet, Diplomata illa fortuito contracta esse, conditionemve illam,* si Deus &c. *mutilatam a librario utrobique. Northmannis siquidem non amplius infensis Apostolicæ Sedi, ostendendum erat Siciliam juris esse Romanæ Ecclesiæ, ut vere erat ob invasionem patrimoniorum Calabritani & Siculi, quam vidimus* (Diss. I. n. x. seqq.) *ab Hadriano æquiparatam sacrarum Imaginum persecutioni. Quum vero Ludovicus ante Saracenorum adventum dederit suum Diploma, concessionemque Insulæ a Carolo M. suo genitore factam confirmarit (optimo quidem jure; nam nonaginta jam annis per summum nefas possidentibus Græcis ea patrimonia, aureorum tricies centena ac centum quinquaginta millia, quanti* for-

fortasse insula non erat id temporis, egenis, & Ecclesiis sublata fuerant, divinam aliquando ultionem provocatura) quum inquam Ludovicus Diploma suum dederit ante Saracenicam invasionem, non erat, cur conditionem illam apponeret, quam in Ottonis & Henrici Diplomatibus necessario apponi debuit; quia scilicet s. Sedis jura vindicanda erant Saracenorum ejectione.

Quorum exempla Nicol. II. in Apuliam detulit ut Jura s. Sedis Northmannos edoceret.

III. *Nicolai autem Pontificis tempore ab annis biscentum triginta Siciliæ insula sub Saracenorum jugo gemebat, Græcique illam recuperandi spem omnem deposuerant; Calabriam vero, Apuliam, & Capuam, quæ postea Sicilia cis Pharum appellari cœperunt, Northmanni armis acquisitas possidebant, quibus s. Leo IX. vi easdem eripere, ut S. Sedi jus suum assereret, nequicquam periclitatus fuerat. Opportune igitur Northmannos Divino haud dubie consilio S. Sedi reconciliatos Nicolaus adiit, secumque allatis Imperatorum Diplomatibus, eos brevius, atque efficacius Ecclesiæ Romanæ jura edocuit, quam si prædictam summam fere triplicatam, in pauperum & Ecclesiarum fraudem, demonstrasset, per quam jura eadem magis magisque confirmabantur. Rem cessisse ex voto testantur juramenta fidelitatis Roberti* Wiscardi *Ducatum Apuliæ, & Calabriæ, necnon Siciliæ e Saracenorum potestate eripiendæ, Apostolica auctoritate consecuti; quæ extant in Albiniano Codice paulo post prædicta Diplomata, & apud Baronium ex libro Censuum (* 1059. n.70. seq. *). Capuæ quoque Principatus post biennium Richardo concessi extat in Albiniano Cod. juramentum Alexandro II. præstitum:* Actum in Aula Lateranensis sacri Palatii VI. nonas Octobr. fer. III. Indict. XV. *anno videlicet* 1061. *Cujus simile Gregorio VII. ab eodem præstitum habet Baronius* (1073. n. 63.) *ex Regesto ejus S. Pontificis ap. Labbeum* (Conc. to. X. p.23.) *cum aliqua var. lect. in fine. Ad quorum juramentorum fidem spectat, quod Robertus* Et nulli, *ait*, jurabo fidelitatem, nisi salva fidelitate sanctæ Rom. Ecclesiæ, *quæ apud Baronium desiderantur; quia scilicet in libro Censuum non invenit: omnino autem restituenda, Northmanni enim Apuliam & Calabriam themata Græcorum esse non ignorabant: adeoque Robertus illorum dominationem, haud dum penitus deletam, præservat, salva tamen suprema S. Sedis. Pari modo Richardus:* Regi vero Henrico, *ait*, quum a te admonitus fuero, vel a tuis successoribus, jurabo fidelitatem, salva tamen fidelitate S. R. Ecclesiæ. *At de his opportunius, quum de Ottonis Diplomate sermo erit. Nunc observandum venit, Northmannos Principes nequaquam potuisse omnia ista noscere, absque eorum Diplomatum inspectione. Quamobrem*

non

non conjectando, sed firmiter ex consequentibus arguendo affirmare nullus dubito, Nicolaum II. mutilationis Diplomatum prædictæ auctorem esse, atque idcirco anno 1058. *vel sequenti factam esse.*

Ottonis & Henrici hodieque extant Autographa: Ludovicianum periit.

IV. *Absit vero, ut vitio quis vertat Pontifici factum istud, quasi eam conditionem subdole abstulerit. Utriusque enim Diplomatis autographa hodieque in archivo Castri s. Angeli diligentissime custodiuntur, in quibus conditio illa patet, nihilque obstat donationi Siciliæ a Carolo factæ ante Saracenorum invasionem, & ab Ottone, & Henrico confirmata; ita tamen ut ex eorum faucibus ereptam S. Sedi restituerent. Neuter quippe Augustus eam recuperaverat, ac proinde ad puram putam Caroli donationem confugi oportebat a successoribus confirmatam, quod fecisse Nicolaum liquet. Offecit fortasse aliquid Annalista Italus* (anno 1059.); *sui enim oblitus* (*nam anno* 817. *subdititium depinxerat Ludovicianum contra doctissimorum hominum Baronii, Gretseri, Nat. Alexandri, P. de Marca, Cointii, Claudii de Fleury; Grotii etiam, Hottomanni, & Basnagii opinionem, ut Recentiores alios sileam, qui omnes legitimum Ludovicianum agnoscunt*) *per hæc tempora in lucem prodiisse autumat tria ista Diplomata, cum additionibus juxta Romanorum Pontificum vota. Ego vero ex Ottoniano, & Henriciano aliquid potius esse ademtum demonstravi, quam additum. De Ludoviciano autem, cujus pretium non in antiquitate, sed in rebus contentis consistit, futurum confido, ut planum faciam, quare laudati illi homines doctissimi legitimum Augusti ejus fetum consensu unanimi declaraverint. Interim abs re non erit animadvertere, quod prædictum Privilegium integrum Ludovici cum duobus cæteris inter prima monumenta sæculi* XI. *recensitum in Codice inscribitur:* Privilegium Ludovici Imp. &c. *e contrario alia duo integra inseruntur monumentis sæculi* XII. *atque inscribuntur:* Exemplum Privilegii Octonis Imp. &c. Exemplum Privilegii Henrici Imp. &c. *Itaque affirmari posse videtur, Ludovicianum Nicolai II. tempore ex Autographo descriptum fuisse, perinde ac duo reliqua, tametsi sæculo* XII. *declinante, quum Albinus florebat, nullius Autographum Romæ esset. Quicquid causarum afferrem, cur cæteris huc illuc translatis contigerit, ut ad nos usque pervenerint, at Ludovicianum nusquam inveniri potuerit, divinatio esset: Levis tamen jactura est, Apographis optimæ notæ existentibus apud Albinum, & in archivo molis Hadrianæ. Summa rei est patefacere ingenium Diplomatis, quod, quum a nemine omnium factum esse videam, lubens ac volens in me recipio.*

V. *Ac*

V. *Ac primo ipsum Diploma se manifestat* Pactum confirmationis *semel & iterum, semelque & iterum* Decretum confirmationis *se appellans. Chronographus s. Vincentii ad Volturnum* (*Duchesne* tom. 3. p 681.) *in vita Josue Abbatis, qui conventui Aquisgranensi intererat, ubi Diploma istud datum fuit*, Pactum constitutionis, & confirmationis *illud nuncupat: quæ ipsamet verba usurpat Chronologus Cassinensis Leo Ostiensis, creditus ab erudito Fontaninio* (Dis. 1. p. 145.) *inductor novæ vocis* Constitutionis, *quam Diploma ipsum repellit. Mihi autem, ut dicam quod sentio, redundantia potius videtur verborum, quam nova rei significatio. Aut enim simpliciter Pactum juxta illius ævi consuetudinem, aut Pactum constitutionis vocetur, semper erit Instrumentum de compacto rogatum, seu stipulatio, cujus ingenium verbum* Confirmationis *patefacit. In toto siquidem eo Pacto ne ulnam quidem terræ invenire erit a Ludovico Ecclesiæ Romanæ concessam: quod neque Stephanus IV. neque per suum Legatum Paschalis I. petierant ab Imperatore; sed vetera jura ejus confirmari Imperiali auctoritate optabant, ut prædicto Pacto confirmationis actum fuit. Quare Astronomus Ludovici pii coætaneus, & ex ejus comitatu, qui ejusdem Imperatoris vitam descripsit*: Legationis, *inquit*, bajulus fuit Theodorus Nomenculator, qui negotio peracto, & petitis impetratis, super confirmatione scilicet Pacti, & amicitiæ more prædecessorum suorum, reversus est. *Quin etiam Volturnensis idem Chronographus, ut testatur Mabillonius* (Annal. lib. 28. n. 45.) *asserit, Abbatem Josue adeo acceptum fuisse Paschali Papæ, ut quum a Ludovico* pactum confirmationis acciperet, *inter Franciæ Abbates pro parte Sedis Apostolicæ adesse voluerit: ubi ut vides* Constitutionis *vocem, Fontaninio minus acceptam, silentio præterit. Ibidem vero Chronographus gratis mihi testari videtur, se in libro Pontificali Ecclesiæ reperisse confirmationis Pactum; illuc siquidem Donationes uberrimis verbis relatas invenies; at confirmationes earumdem, nisi nova cum Donatione conjunctas haud deprehendes: adeoque libri Pontificalis silentium Pacti hujus ingenio suffragatur. Albinus idem, seu potius Nicolaus II. & Cencius non alium titulum Ludoviciano præfigunt, quam* Privilegium Lud. Imp. de Regalibus confirmandis Pape Paschali; *dum contra Ottonis, & Henrici Privilegiis titulum inscribant*, de Regalibus B. Petro concessis: *nam novam uterque donationem adjecit.*

Ludovicianum est confirmatio jurium s. Sedis, non nova Donatio, ut creditur.

VI. *Id si Pagius assequutus esset, nec male affirmasset* (787. n. 8.) *quum Ludovici Diploma legitimum agnovit*: Ad alteram vero Tusciam,

Pagius & Muratorius Diplomatis ingeniū non assequuti, subdititium putant.

ſciam, qua potiti ſemper Imperatores, pertinebant alia loca, quæ Ludovicus Imperator eidem Sedi conceſſit in partibus Tuſciæ, ut anno 817. oſtendemus. *Quod non ſapit doctiſſimi ac Ven. Cardinalis Cenſorem, ſed virum hallucinatione maximum. Quid? quod lector ad prædictum annum perveniens* (817. n. 7.) *non ſine admiratione Pagium invenit Molinæo, & Goldaſto adhærentem?* Donatio, *inquit*, quæ a Gratiano dicitur facta Eccleſiæ Romanæ a Ludovico pio, non minus commentitia, quam quæ Conſtantino M. affingitur, ut jam aliqui viri eruditi viderunt. *Quæ ſane opinio uſque adeo arriſit Annaliſtæ Italo; ut non ſolum obviis ulnis amplexus eamdem ſit: ſed chartarum ſolemnitates omnes forenſes in vetuſtiſſimo hoc monumento requirens, earumdem defectu falſi illud arguat; tanto cum ſucceſſu apud Scriptores aliquos tranſmontanos æque Catholicæ religioni, ac S. Sedi maxime infenſos; ut eorum aliquis, quaſi de hoc Diplomate conclamatum eſſet: ſua ſcripta, ſeu potius deriſiones adverſus Apoſtolicæ Sedis dominatum, Annaliſtæ eidem dedicaverit, pluribuſque in locis profeſſus ſit, ſe illi acceptum referre, quicquid deruendo præcipuo iſti munimento Pontificiæ dominationis in medium affert. Diploma ipſum, veluti rem contemtui habendam, non ex apographo aliquo bonæ notæ, aut ex tam multis ejus editionibus nulli eruditorum ignotis petitum, ſed ex commentariis Urbanis Volaterrani fere omnibus ignotum* (Geogr. lib. 3. p. 41.) *atque ex ingenio compoſitum, in calcem ſui parvi voluminis rejecit. Titulum ejuſdem proferam, magis ut liqueat, quanto in pretio habeantur apud ſectæ ejus homines non ſine literis, ſuffragia Catholici Scriptoris in temporalem Romanæ Eccleſiæ dominationem, quam ut confutandis tot fallaciis velim inſiſtere, quod eſſet oleum & operam perdere.*

Hoc præſidio in illud [illegible] inſurgunt Hæretici. Murator. defenditur.

VII. Chriſtiani Guilielmi Franciſci Walchii cenſura Diplomatis, quod Ludovicus pius Imp. Aug. Paſchali I. Pontifici Romano conceſſiſſe fertur. Summo viro Ludovico Antonio Muratorio inſcripta, & celeberrimo Patavinorum hiſtorico Antonio Sandino oppoſita. Accedit Diploma ipſum, notatis lectionibus diverſis. Lipſiæ &c. *Quod ſi obiter Scriptoris mentem lubet agnoſcere, pauca hæc ex Dedicatione accipe: Summis extollit laudibus Annales Italos, quod magno uſui ſint ad defendendum, tuendumque* Auguſtiſſimi noſtræ Germaniæ Imperatoris jus in Italiam conſtanti octodecim ſæculorum uſu confirmatum, repreſſa adverſariorum impudentia. *Et infra:* De Diplomate Ludoviciano diſquiſitionem, quam Hermanni Conringii ſummi viri inter gentis noſtræ hiſtoricos exemplo atque imitatione Cenſuræ titulo

titulo ornatam, ac celeberrimo tuo nomini prisco more vides consecratam, tibi offero, eamque ut benignius accipias summopere rogo te, atque obtestor. *Scriptori Catholico immerito talem notam inuri asseveranter dico. Non enim is loquitur cum sectariis de Italia omni, sed de Italia proprie dicta, seu de Regno Italiæ, aut mavis Langobardia; licet potestatis supremæ participes fieri Augustos per coronationem Romanam non assequutus, de eadem cum Pontificiæ detrimento scripserit, qua de re in superiori Dissertatione egimus. Ludovicianum vero Diploma suppositum putans, quia pari modo ingenium ejus non tenuit, Scriptorem potius parum solertem se ostendit, quam fautorem sectariorum, ut Censor existimat. Cæterum ne juventus incauta, a Scriptore tanti nominis decepta, Ludovicianum Diploma cum Edicto seu donatione Constantini amandandum putet, de illius ingenio enucleatius differere deliberavi, veritati potius litaturus, quam falsas aliorum opiniones oppugnaturus. Ordiar ab ipsis causis, quæ Pactum istud confirmationis pepererunt.*

VIII. *Annales Laureshamenses Eginhardo perperam tributi, & Fuldenses ap. Baron. & Pag.* (815. n. 1.) *referunt, quemadmodum* Romæ quidam Primores in necem Leonis Papæ conspirantes interficiuntur. *Fusius rem narrat Astronomus* (cap. 38.) *ad annum prædictum*: Hoc anno, *inquit*, cursum vertente, perlatum est Imperatori, quod Romanorum aliqui Potentes contra Leonem Apostolicum pravas inierint conjurationes. Quos detractos, atque convictos idem Apostolicus supplicio addixerit capitali, lege Romanorum in id conspirante. Imperator autem audiens ægre hæc tulit, velut a primo Orbis Sacerdote tam severe animadversa. Ideoque Bernhardum Italiæ Regem illuc misit, ut ipse resciens, quid verum, quidve falsum de hac re rumor sparserit, per Geroldum sibi renuntiaret. Ipse autem Bernhardus Rex Romam venit, & quæ visa sunt, per Missum supradictum renunciavit. Sed mox subsequuti Missi ejusdem Apostolici Leonis Joannes Episc. Silvæ Candidæ, & Theodorus Nomenclator, necnon Sergius Dux, Leonem Apostolicum criminibus objectis purgavere. *Animadverte, quod Ludovicus, non Imperator, ut eum vocat Astronomus, qui triginta fere post annos scribens præpropere id honoris illi tribuit; sed Rex, ut recte eum appellat Theganus, pro munere sibi commisso a patre curam gerens Rom. Ecclesiæ, sciscitatum mittit, num Pontifex ipse animadvertisset in reos, remque edoctus quievit. Nam Pontifices in hujusmodi causis se gerebant, ut liber Pontificalis* (sect. 298. seq.)

Audacia Romanor. peperit Ludoviciani Diploma.

ſeq.) *de Hadriano refert*: Sanctiſſimus Præſul precibus Judicum, univerſique pop. Rom. juſſit contradere antefatum Calvulum Cubicularium, & prænominatos Campanos Præfecto Urbis, ut more homicidarum eos coram univerſo populo examinaret. Deductique Elephanto in carcerem publicum, illic coram univerſo pop. examinati ſunt. Sicque ipſi Campani, ſicut prius, ita & in eadem examinatione confeſſi ſunt. Calvulus vero obdurans cor ſuum, vix confeſſus eſt, ita omnia eſſe, qui tamen in eodem carcere crudeli morte amiſit ſpiritum. *Verum poſt prædictam conjurationem in S. Pontificem, hic tentatur extremo morbo, quo & deceſſit ſequenti anno: quare Aſtronomus proſequitur*: Quum Leo Apoſtolicus gravaretur adverſo incommodo, prædia omnia, quæ illi domocultas appellant, & noviter ab eodem Apoſtolico inſtituta erant, ſed & ea, quæ ſibi contra jus querebantur direpta, nullo judice expectato, diripere, & ſibi conati ſunt reſtituere. *Quorum ſimilia habent Annales Laureſhamenſes. Quid igitur mirum, ſi Leonis ſucceſſor Stephanus IV. continuo poſt conſecrationem profectus in Franciam de Pacto confirmationis jurium quorumcumque Apoſtolicæ Sedis egit cum pio Principe ab ſe Imperiali Diademate redimito?*

De quo Stephano Papæ convenerat cum Ludovico, antequam Paſchalis illud obtineret.

IX. *Mors enimvero paulo poſt reditum ſequuta impedimento fuit, quin Stephanus ex archivo Lateranenſi eductis Donationum omnium documentis, digeſtiſque per ordinem, Pactum, ſeu Diploma numeris omnibus abſolutum conficeret, quod incipiens ab Urbe Roma & ejus Ducatu, quinque & viginti annis ante primam Francorum Regum donationem S. Sedi ſubjectis, ſingula jura etiam antiquiora complecteretur: præterea diſciplina Electionis, conſecrationiſque Romanorum Pontificum contineret. Quod autem ſpatio bimeſtri dierumque aliquot non potuit Stephanus, ſucceſſor ejus Paſchalis perfecit; atque adornata ad Principem legatione, confirmari omnia obtinuit, ut laudati Scriptores conſenſu affirmant, præcipue Aſtronomus* (cap. 40.) *ad annum* 817. *Theganus, qui in pii Auguſti moribus deſcribendis eſt totus, hac de re ſilet*: *de Stephano autem* (cap. 18.) *affirmaverat*: Quamdiu ibi erat beatiſſimus Papa, quotidie colloquium habebant de utilitate S. Dei Eccleſiæ. *Quumque Aſtronomus* (cap. 39.) *ad an.* 816. *addat*: Dominus Apoſtolicus cunctis, quæ popoſcerat, impetratis, Romam rediit, *nullum remanere dubium mihi videtur, quin Stephano cum Ludovico de Pacto confirmationis convenerit, quod poſtmodum Paſchalis obtinuit. His fidem adjiciunt Chronographi duo Volturnenſis & Caſſinenſis. Quam-*

vis

vis enim ab iis temporibus sint remoti; *nam Volturnensis ad annum pervenit* 1071. *Cassinensi licet recentior videatur Annalista Italo* ; *&* *Cassinensis ad* 1115. *quum Leo Marsicanus* , *Episcopus Ostiensis*, *qui Chronicon scripsit* , *vivere desiit* : *neminem tamen eruditorum fugit* , *Chronographos vetustis monumentis insistere* , *quum scribunt de rebus* , *quæ ante sua tempora evenerunt* . *Volturnensis igitur ex Actis vitæ Josuæ Abbatis* , *qui Aquisgranensi conventui aderat* , *hæc decerpsit* : Tunc quoque beatissimo sepe (*Pape*) Paschali Pactum Constitutionis & Confirmationis faciens , etiam proprie manus , & trium filiorum suorum signaculo illud corroborans , per Legatum S. R. E. Theodorum Nomenculatorem predicto Pape transmisit : in quo decem Episcopos , octo Abbates , Comites quindecim , Bibliothecarium , Mansionarium , & Ostiarium subscribere fecit. *Leo autem Ostiensis verbis paulo aliis* (l.1. c. 16.) *idem refert* . Hic Ludowicus Pactum Constitutionis , & Confirmationis fecit B. Petro Apost. ejusque Vicario Domno Paschali ad instar parentum suorum Pipini & Caroli & propriæ manus signaculo , ac filiorum suorum illud corroborans , decem Episcopos , & octo Abbates , & Comites quindecim , Bibliothecarium , Mansionarium , & Ostiarum unum in illo subscribere fecit , & per Legatum S. R. E. Theodorum Nomenculatorem Domno Paschali Papæ transmisit .

Temere affirmatur, Leonem Ostien. primum omnium Diplomatis meminisse.

X. *Chronici Cassinensis* , *seu Leonis Ostiensis testimonium alicui videbitur superfluere* ; *at secus est* . *Leoni siquidem prima hujus Diplomatis mentio temere tribuitur a Pagio* (817. n.7.) : Leo , *inquit* , Ostiensis sæculi duodecimi initio demortuus primus fuit , qui ejus meminerit : ideoque non multo antea excogitata fuerat . *Fiduciam hominis* ! *Quid igitur Du-Cangius* (Gloss. V. Signaculum) *Chartam Caroli Magni* , *duo Regalia Præcepta Caroli M. & Ludovici filii* ; *& ex Chronico s. Vincentii de Vulturno* (l.2. p.681.) *hæc verba profert* : Propriæ manus , & trium filiorum suorum signaculo illud corroborans ? *Leo siquidem Ostiensis* , propriæ , *inquit* , manus signaculo , ac filiorum suorum . *Itaque non Ostiensi tribuenda est prima mentio Diplomatis* ; *sed Monasterii Volturnensis vetustis monumentis* . *Dum enim Cassinensi Chronico scribendo dabat operam* , *& Volturnense monumentum* , *& Ludovicianum Diploma se ob oculos habuisse demonstrat* . *Nam illinc rei summam petit* , *variantes autem lectiones ex Diplomate ipsemet compingit* : *quare Diplomatis verba illa* Tibi B. Petro Principi Apostolor. & per te Vicario tuo Domno Paschali , *monumenti Volturnensis* , *quod*

exscribit, dictioni aptans, Beato, *inquit*, Petro Apostolo, ejusque Vicario Domno Paschali, *&* *continuo subdit*, parentes suos Pip. & Car. imitatus; *eoquod in Diplomate distincte recensentur Pippini & Caroli donationes. Cætera per se patent. Fallitur autem Ostiensis dum ait, Ludovicum imitatum esse parentes suos, eorum quippe uterque donationis finibus se tenuerat; præterea tam Pippinus, primus amplificator Ecclesiasticæ ditionis, provincias & civitates donavit B. Petro, & successoribus; quam Carolus paternæ confirmator suam amplissimam donationem adjecit. Ludovicus e contrario longe lateque extra Francorum donationes excurrit, nihilque omnino largitur civitatum, aut provinciarum. Quamobrem simplex ea Chronographi Volturnensis traditio de Pacto confirmationis præferenda est Ostiensi, qui non juxta Pagii sententiam, primus Diplomatis meminit; sed primus suis additionibus Diploma disturbavit. Jamvero Diploma ipsum expendi debet.*

Diploma ipsum expenditur incipiendo ab invocatione.

XI. *De illius titulo jam diximus satis multa. Exordium autem, seu invocatio Trinitatis, primo aspectu singularis, si attente consideretur, suæ singularitatis causam palam facit. Et vero doctissimus Mabillonius* (Dipl. l.2. c.3.) *contra Propylæum Papebrochii affert invocationes ævi Carolingici*: In nomine Dei & Salvatoris N. J. C. In nomine Domini J. C. In nomine Patris & Filii & Spiritus S. *Quam rem Godefridus animadvertens* (Chron. Gotw. to. 1. l. 2. c. 1. p. 117. seq.) *notat varium extitisse Notariorum stylum in iis formulis. Præcipue autem* (c.6. p.231.) *de invocationibus variis Henrici I.* Non video, *inquit*, quare rejicienda sit in Diplomate Henriciano Ecclesiæ Rom. concesso, & ab Em. Baron. ad annum 1014. n. 7. producto formula invocationis *In nomine Dei omnipotentis Patris & Filii, & Spiritus sancti*, quam ut suspectam incusare voluit D. Frider. Hahnius in Hist. Imp. par. 2. c.6. §.10. p.208. lit. a, quum tamen in pluribus, Italicis præsertim, Diplomatibus, stylo haud dubie Notariorum Italicorum, eamdem reperiamus. *Viri eruditissimi observationi nemo, arbitror, repugnabit, quod attinet ad Augustorum Diplomata, quæ Romæ fieri consueverunt, ne Carolo quidem magno excepto, quippe Donationem suam in Urbe edidit. Sed de invocatione Ludoviciani Diplomatis, utqumque a Stephano IV. vel a Paschali digesti, in Francia tamen confirmati secus judicandum esse videretur, nisi apud Baronium* (811. n. 44.) *Testamentum Caroli Magni in Francia pariter factum occurreret cum ista invocatione* In nomine Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus sancti. *Quæ item invenitur apud Labbeum* (Concil. to. VII. p.1202.) *& præcipue apud*

Bol-

Bollandum (A. SS. to.2. p.887.) *qui s. Caroli Magni vitam ex Eginhardi duobus Codd. MSS. optimæ notæ, cum quinque aliis MSS. melioribusque editionibus collatis profert, hoc tantum discrimine, quod in omnibus legitur*: In nomine Domini Dei omnip. &c. *ut in Ludoviciano Apographo Hadrianæ molis, & in Diplomatis Ottonis & Henrici Cod. Albiniani juxta eorum autographa. Unde inferri tuto potest, Privilegia Carolingiorum omnia s. Petro & successoribus concessa invocationem istam præsetulisse, quam & Otto, & Henricus fuerunt imitati, stylo scilicet Scriniariorum S. Sedis, quorum erat ex archivi monumentis ista conficere. Nullusque dubito, quin, Pippini donatio si extaret, invocationem ipsissimam præseferret, quam successores omnes amplexi fuerint.*

Ditio Urbis, & Romani Ducatus juris S. Sedis ante donationes Imp. auctoritate asseritur.

XII. *Sanctam illam Rempublicam, Romam videlicet, ejusque Ducatum, quam vidimus* (to. I. p. 12.) *multo ante Regum Francorum Donationes juris esse Apostolicæ Sedis, deditione scilicet populorum, qui ab impiis Græcis defecerunt, loco principe Ludovicus confirmat. Ita enim cum Imperatore convenerat Stephano IV. qui auctoritate Imperatoria direptiones avertere, simulque Ditionis Ecclesiasticæ loca omnia tam valido munimento protegere optabat. Rem ipse Imperator docet conceptis verbis*: Sicut a Prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis, & disposuistis. *Deinde Civitates singulas numerando recenset tam Tusciæ Romanæ, quam Campaniæ; bipertito enim dividebatur Ducatus, ut neminem eruditorum præterit, in Cistiberinum & Transtiberinum. Quas Civitates ante ullam Donationem juris esse Apostolicæ Sedis tam perspicue vidimus in literis Codicis Carolini, ut ociosum videatur hic iterum id demonstrare. Satis superque erit modo memoria repetere, quod Stephanus II. Pippino, qui in Franciam redierat*, (Cod. Car. ep. 6. 7. al. VII. IX.) *significat, Langobardos donationem irritam reddidisse*, nec unius palmi terræ spatium *S. Sedi tradidisse*: *quin etiam fecisse* scamaras, atque deprædationes seu devastationes in Civitatibus & locis B. Petri. *Rursusque ad novam expeditionem suscipiendam illum urgens* (Ibid. ep. 8. 9. al. IV. VI.) *dum Roma a Langobardis obsideretur*: Nullum, *inquit*, augmentum nobis factum est, potius autem post desolationem totius nostræ provinciæ, *&c. Quid enimvero desideratur clarius ad tenendum, Civitatem Romanam, ejusque Ducatum ante Donationem omnium primam juris esse Apostolicæ Sedis? Indidem nihilominus suppetit testimonium locupletius: nam infra idem Pontifex*, Civitatem, *ait*, Narniensem, quam B. Petro tua Christianitas concessit, abstulerunt, & aliquas Civitates nostras com-

comprehenderunt. *Narniam videlicet Ducatus Romani Civitatem a cæteris secernit, ac Pippino ingenue refert acceptam, quia olim invasam a Spoletano Duce* (lib. Pontif. sect. 254.) *primo in adventu Pippini territus Aistulphus Regiis Missis restituerat* (*Ibid.* sect. 249. ex Cod. Reg. Maz. Thu.)

Quod fatentur nolentes, illi, qui Reg. munificentiæ Romã & ejus Ducatum tribuunt.

XIII. *At quia Pontificiæ ditionis partem istam Pagius, aliique contendunt, Regiæ munificentiæ debitam esse; adeoque Ludovici verba* a prædecessoribus vestris *attingere contra constantem omnium Codd. fidem non verentur, substituendo* nostris; *ita ut Pippinus & Carolus videantur Romam ejusque Ducatum D. Petro, & ejus successoribus tradidisse: operæpretium erit non rationibus, quod feci in Cod. Carolini illustratione, sed propria eorum confessione contrarium ostendere. Carolum Martellum, quamvis tam multa de Patriciatu ejus inani contentione disputent, inter prædecessores Ludovici non recensent: ajunt enim, anno 741. morte præventum opitulari periclitanti Ecclesiæ non potuisse. Quin etiam fatentur, Romanos Pontifices usque ad annum 753. in Græcos Augustos, utquumque impios, obsequium non deseruisse. Sequenti autem anno in prima expeditione Pippini, ajunt, Narniam unam ex Ducatus Romani Civitatibus, Francorum metu restitutam esse. Itaque quemcumque imaginentur Ducatus Romani, cujus caput Roma, fuisse Dominum; ditio ista, eorumdem confessione, antequam Donatio Pippiniana suum sortiretur effectum, suo Principi subdebatur. Quis autem iste esset, Pippinus idem* (Cod. Car. ep. 15. al. XXXVI.) *Romanis testatus erat unico post suam donationem anno, quod Romani ipsi nos edocent in literis, quas Regiis reponunt:* Circa beatissimum, *inquiunt*, & Coangelicum Spiritalem patrem vestrum, a Deo decretum Dominum nostrum, Paulum Summum Pontificem. *Quamobrem* prædecessores vestri *Ludoviciani Diplomatis ante donationem per annos 25. fuerant Gregorius III, Zacharias, Stephanus II. & post donationem Paulus I. Stephanus III. & Hadrianus. Namque iisdem fatentibus, quod negare non possunt, Pippiniana donatio Exarchatus & Pentapolis finibus concludebatur, de Hadriano eodem & successore Leone III. ne hiscere quidem audent: tametsi alia via Principatum eludere aliquis eorum periclitetur, quod uberrime demonstravi in notis ad Codicem Carolinum. Quare igitur Gratiano adhærere malint, qui primus posuit* Nostris, *quam constanti Codicum testimonio, suæque ipsorum confessioni, non difficile captu est: nesciunt quid dicunt.*

XIV. *Lu-*

XIV. *Ludoviciani Diplomatis caput alterum Pippini donationem ipsam exhibet, non qualem Carisiaci factam esse diximus anno 754. & a Pippini duobus filiis Carolo, & Carolomanno confirmatam; sed qualem Carolus M. Romæ confirmavit anno 774. Prior scilicet in Archivo Ecclesiæ Lateranensis diligentissime custodiebatur; quum viginti post annos, seu 774. Carolus veniens Romam* Promissionem, quæ in Francia in loco, qui vocatur Carisiacus, facta est, sibi relegi fecisset, complacuerunt illi, & ejus Judicibus omnia, quæ ibidem erant adnexa, *ut est in libro Pontificali* (sect. 318.) *Quam utique* propria sua manu ipse Christianissimus Francorum Rex eam corroborans, universos Episcopos, Abbates, Duces etiam, & Graphones in ea adscribi fecit. Quam prius super altare beati Petri, & postmodum intus in Sancta ejus confessione ponentes tam ipse Francorum Rex, quam ejus Judices, B. Petro, & ejus Vicario Sanctissimo Hadriano Papæ, Sacramento sese omnia conservaturos, quæ in eadem Donatione continentur, promittentes, tradiderunt; *ut legebat suo ævo Albinus, parvoque cum discrimine habent omnes Codd. tum editi, tum MSS. Donatio tam solemniter, tam sancte confirmata a Carolo, quam Hadrianus non semel, nec injuria* oblationem, *&* holocaustum *appellat in literis, nequicquam alibi quæritur, uno in Ludoviciano diplomate extat integra. Diligentissimus veterum monumentorum collector Franciscus Blanchinus ex Cod. Farnesiano celeberrimo eam se optimo publico edidisse putat in lucem* (Anast. to.2. p. LVII.), *Nam pretiosi illius Codicis æquus æstimator, quum suo tempore Parmam translatus esset una cum Farnesiana bibliotheca, eo se contulit semel & iterum; specimenque characteris uncialis, ætatem Codicis Carolo M. supparem designantis, excipiens, quod Holstenius, & Schelstratius neglexerant, dum Codex erat Romæ, locum illum totum descripsit, quem attuli, ubi de Stephani II. Epistolis agebam* (to. 1. p. 65.) *tanquam Pippinianæ Donationis monimentum.*

Donatio Pippini a Carol. M. confirmata an. 774 pura, putaque

XV. *At virum doctissimum decepit libri Pontificalis enarratio. Quamvis enim ibidem referatur, quemadmodum Pippinus ratum habens quidquid Carisiaci suo Diplomate concesserat D. Petro, & ejus Successoribus, novo Diplomate anterius illud roboravit, addito etiam Comaclo: tamen civitates ibi tantum recensentur, quarum possessionem Fulradus Pippini Missus iniit, clavesque Romam detulit. Quapropter decem Civitates deesse compertum erit in libro Pontificali, quæ omnes in Ludoviciano Diplomate reperiuntur, præter Narniam Ducatus Romani Civitatem, cujus quoque possessionem inierat Fulradus; tametsi postliminio redeun-*

In solo Ludoviciano Diplomate reperitur.

redeuntem ad s. Sedis ditionem veterem, a donatione secreverat: quare Ludovicus recte inter Civitates Romani Ducatus eam recenset. Eadem vero Pippiniana Donatio integra tam exacte, tantaque cum distinctione recensetur in Diplomate, ut mirum sit, cur eruditi duo Recentiores vel hinc a suspicando de sinceritate ejus non sint absterriti. Enimvero quamquam solam Pippini donationem referat; tamen eamdem non soli Pippino adscribit, sed Carolum ejusdem participem facit. Etenim viginti illis annis, qui donationem Pippinianam sequuti, primum Caroli adventum in Urbem praecessere, decem ea civitates, quarum possessio a Langobardis tradi noluit, saepe promissae, nunquam redditae inveniuntur. At Carolus, Langobardorum Rege Desiderio capto, eorumque regno subacto, integram s. Sedi Donationem vindicavit. Rei testes sunt Cod. Car. epistolae duae (51. 53. al. LIV. LII. to. I. p. 321. 330.) *paucos post menses a Caroli recessu datae, queis Hadrianus Regi nunciat Leonis Archiep. Ravennatis invasionem* Faventiae, Imolae, Ferrariae, Bononiae, *necnon Adriae, seu* Gabelli, *in qua Comitem constituerat Dominicum sibi a Carolo commendatum in Ecclesia s. Petri; adeoque omnes civitates Aemiliae, a Romana Ecclesia possessas esse, certo constat. De quatuor autem Pentapolensibus quin perinde esset, omne amovent dubium eadem literae, quippe quibus utramque Pentapolim* ab Arimino usque Eugubium *in fide Apostolicae Sedis persistere significatur. Praeterea Territorium seu oppidum Valvense confugium fuisse quinque Caroli Legatis in Beneventana commotione, ex aliis litteris* (90. al. XCII. to. I. p. 482.) *liquet.*

Unde liquet Æmiliā esse provinciam, non autem civitatem Exarchatus.

XVI. *Æmiliam, inquies, inter civitates reliquas nominari non video in Cod. Carolino; quae continuo post Ravennam occurrit in Diplomate. Ejusdem vero, & in laudatis Epistolis, & alibi comperio mentionem fieri, uti provinciae. Quare arbitror, Chorographum Italiae medii aevi vehementer hallucinatum esse, ubi provinciam in civitatem convertere primus omnium est ausus. Nec falleris: deceptus & ego olim cum aliis opinionem istam sum amplexus. Quidni autem? Exarchatum angustioribus terminari limitibus videbam tempore Langobardorum, quam Romanorum reipublicae; Æmiliamque provinciam bipertito divisam usque ad Bononiae territorium Italici Regni partem facere; inde vero Exarchatum incipere. Nihilo tamen minus Æmiliam absolute concedi Apostolicae Sedi comperiebam in hoc Diplomate, quod legitimum esse tot viris doctissimis visum erat: hisce in angustiis quid facerem? Singularis, atque antea inaudita doctrina emergit Chorographi, optimis, ut primo aspectu videntur, rationibus provinciae nomen auferentis Æmiliae in Exar-*

Exarchatu, in ejus sententiam ivi pedibus. Postea vero ad jura s. Sedis vindicanda me serio vertens, neque ullas opiniones hominum admittens, quæ cum certis annalium monumentis pugnarent, tenui Chorographum istum Annalistæ Italo acceptissimum, ut in aliis multis, ita in detrahendo provinciæ honorem Æmiliæ, vehementer hallucinatum esse. Non enim de sua conditione provincia ista excidit: quod patet ex provinciarum Ecclesiasticarum divisione; sed civili in administratione angustior esse cœpit. Quandoquidem in Exarchatu Æmiliæ nomen retinuit; in Regno autem Italiæ præclarum istud regni nomen provinciale illud absorbuit. Quin etiam ipso in Exarchatu exorta Pentapolis duplex, Æmiliam coarctavit: adeoque tres in Exarchatu provinciæ esse cœperunt, Æmilia videlicet, Pentapolis maritima, & Pentapolis mediterranea.

Quod auctoritate Cod. Car. confirmatur contra opinionē Chorogr. med. ævi.

XVII. *Quæ ut vera sint, Fulradus possessionem initurus civitatum* Pentapoleos, & Emilie, *ut est in Cod. Farnesiano* (to. I. p. *66.*) *in Exarchatum est progressus*, & ipsas clabes tam Rabennantium urbis, quaque diversarum Cibitatum ipsius Rabennantium Exarchatus *Romam detulit. Civitates ipsæ enumerantur in Codice, nullo habito discrimine provinciarum Exarchatus. Hadrianus autem nuncians Carolo Archiepiscopi Leonis invasionem* (Cod. Car. ep. 51. al. LIV.) *illum invasisse ait* Civitates Æmiliæ *deinde Pentapolenses ad defectionem sollicitasse; hos autem constantes permansisse in S. Sedis obsequio*; quemadmodum extiterunt sub nostro prædecessore domno Stephano Papa, cui Sa. rec. genitor tuus, simulque & præclara Excellentia tua ipsum Exarchatum sub jure B. Petri permanendum tradidit. *Pari modo in alia Epistola* (ep. 53. al. LII.) *provincias separatim recenset, perspicue docens, Ravennates populosque in provincia Æmilia existentes a Pentapolensibus distinctos esse*: Nullum ex Ravinianis, vel Æmilia; *inde Pentapolensium fidem commendat. Quamobrem me pudet Chorographo adhibuisse fidem hac in re* (to. I. Præf. n. XXXVII.), *restituensque Æmiliæ honorem pristinum, auctoritate Diplomatis illum confirmo. Ludovicus igitur Donatinem Pippini avi sui, a genitore Carolo instauratam confirmans, ipsissimam illam recitat; videlicet* Ravennam *caput & Metropolim totius Exarchatus*: & Emiliam, *unam ex provinciis Exarchatus, Civitates singulas numerando recensens, ne cui provinciam istam latius extendere in mentem veniat. Deinde aliam subjicit*, simul & Pentapolim (*quæ Pippini tempore nondum in duas provincias dividebatur, unde magis magisque sinceritas Donationis agnoscitur*) *similemque in modum enumerat provinciæ illius Civitates, utrobique territoria*,

oppida, finesque ad eas pertinentes subjungens: idque adeo perspicue, ac distincte, ut iidem illi fines, quos Ecclesiastica ditio hodieque habet, quibusve a Mutinensi Ducatu Æmilia dividitur, describantur.

Exarchatus s. Sedi donatus territorio Bononiensi secernebatur a Regno Italiæ.

XVIII. *Hanc sane provinciam Scriptores magis celebres sæculi sextidecimi contra omnium veterum monumentorum fidem, juxta Romanæ reip. tempora latissime extendunt. Iis vero tum quia Ecclesiasticæ provinciæ rationem habuere, tum quia illorum ætas parum illustris id ferebat, venia videtur aliqua adhibenda. Secus est de nostri ævi Scriptoribus, quibus Codicem Carolinum, & Diploma Ludovicianum excidisse expediebat, quam, prædictorum vestigiis insistendo, utriusque monumenti assertores fieri. De amplificatione Exarchatus, seu de Civitatibus, quas Donationi Francorum Regum adjiciunt, alibi dicendum erit. Hoc autem loco præteriri non debet ex iis una, quam Donationi eidem eripiunt. Ea scilicet est Bobium, hodie Sassina, aliquanto magis australis Cæsena, quam Diploma omnium primam enumerat; Codex Carol.* (ep. 51. 53. al. LIV. LII) *Cæsenæ proximam nominat; & Farnesianus Codex inter Castellum s. Marini, & Urbinum recenset: antiqua Æmiliæ civitas, cujus Episcopus quinto sæculo exeunte intererat conciliis Symmachi* (*Labb.* Conc. to. IV. p 1357. 1376.) *& in libro censuum Albiniani Codicis Bobiensis Episcopatus cum tribus Monasteriis inter Forolivienseṁ, & Populiensem locatus visitur. Præterquamquod ex quinquaginta pagis Sassinæ subjectis quatuor Bobianum comitatum efficiunt, ut animadvertit Ughellus* (It. sac. to. II. p. 652.). *Hanc vero nobilem, & antiquam civitatem Æmiliæ Pippinianæ donationi eripientes, Bobium oppidum monasterio s. Columbani celebre in Insubria substituunt, Episcopali sede donatum a Benedicto VIII. sub initia sæculi* XI. (*Ditmar.* ap. *Bar.* 1014. n. 4. Ughell. Mabill. aliique plures). *Quam recte extra limites Æmiliæ latissime sumtæ petatur ista Civitas, lectoris judicium esto. Equidem video, impossibilia disputationis æstu narrari: nam Fulradus Pippini Missus, qui Bobii, ut cæterarum civitatum, possessionem iniit, certe in longinquas adeo regiones non est profectus. Quumque habeam pro certo, successores omnes D. Petri Hadriani verbis* (Cod. Car. ep. 71. al. LVI.) *protestari*: Testem enim invoco Deum, quia nullorum fines irrationabiliter appeto; *fidenter dico, Bobium Insubriæ nunquam fuisse juris s. Sedis. De Civitatibus aliis, quas Exarchatui adjungunt, secus esse fateor: non quia Pippiniana, vel Carolina in Donatione continerentur, quod affirmare æque falsum est, ac Bobium ex Insubria in Flaminiam traducere, sanctæque Sedi nullo auctore vindicare; sed quia ex alio*

alio capite ad Apostolicæ Sedis ditionem omnino pertinent, ut suo loco ostendam. Interim ut firmius constet de Ecclesiasticæ Ditionis finibus, pauca subdam ex Caroli divisione Regnorum inter Ludovicum, Pippinum, & Carolum filios. Pippino enim dedit Italiam, quæ & Langobardia dicitur, *inter fratres dividendam, si forte iis præmoreretur: licet alibi* (to. 1. p. 298. seq.) *eadem ad rem aliam allata fuerint.*

Quod constat ex divisione Regni Italiæ inter filios a Carolo facta.

XIX. Ab ingressu Italiæ per Augustam Civitatem accipiat Karolus Eborejam, Vercellas, Papiam, & inde per Padum fluvium termino currente usque ad fines Regensium, & ipsam Regium, & Civitatem novam, atque Mutinam usque ad terminos s. Petri. Has Civitates cum suburbanis, & territoriis suis, atque Comitatibus, quæ ad ipsas pertinent, & quicquid inde Romam pergenti ad lævam respicit, de Regno quod Pippinus habuit, una cum Ducatu Spoletano, hanc portionem, sicut prædiximus, accipiat Carolus. Quicquid autem a prædictis Civitatibus, vel comitatibus Romam eunti ad dexteram jacet de prædicto Regno, idest portionem, quæ remansit de regione Transpadana una cum Ducatu Tuscano, usque ad Mare Australe, & usque ad Provinciam, Ludewicus ad augmentum sui Regni sortiatur. *Vides cum territorio Mutinensi Italiæ Regnum terminari, quia Bononiense territorium, ut hodie, Mutinensi erat finitimum. Vides insuper divisionem istam designatam per fines ab ingressu Italiæ usque Mutinam: indeque non modicam illam Italiæ seu Langobardiæ partem, quæ ad lævam venientis Romam protenditur, ubi nunc Venetæ Reip. amplissima dominatio est, una cum Ducatu Spoletano, qui, licet B. Petro & successoribus oblatus, ad jus supremum Imperatoris pertinebat, ut infra planum fiet, augmentum fore Regni Caroli. Partem vero alteram Ludovico destinatam nihil melius explanat, quam designatio alia per fines Ecclesiasticæ dominationis, quæ Diplomate Ottonis continetur; ipsique Carolo tribuitur tum in eodem Diplomate, tum in libro Pontificali, estque hujusmodi:* A Lunis cum Insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in Monte Silicis, atque provincia Venetiarum & Istria; *De qua iterum sermo erit in notis ad Ottonianum Diploma. Interea Transpadanam Ludovici portionem Italici Regni assequere; modo designatos fines non intelligas mœnia ipsa Urbium nominatarum, sed cujusque territorii extremum: præterea Tusciæ Ducatum accipias, perinde ac Spoletanum, supremi juris Imperatoris, tametsi Apostolicæ Sedi oblatus esset; quare*

& in hujus ditione includitur, & Ludovici portioni adjungitur. Hactenus de Donatione integra Pippini a Carolo M. ejus filio confirmata Romæ, ante sacratissimum corpus Principis Apostolorum, anno 774. Veniendum modo est ad Caroli ejusdem donationes.

Carolus M. largitur s. Sedi Tusciam, Sabinam, Campaniæ sex Civitates. Trium Insular. donationis ætas incerta.

XX. *Princeps hic Magnus pietate in Deum, necnon obsequio, amore, ac liberalitate in Petrum, quater omnino, ut in Cod. Carolino est dictum, Romam venit, annis videlicet* 774. 781. 787. *&* 800. *In primo adventu, præter instaurationem prædictam paternæ donationis ante illius Apostoli beatissimos cineres, Tusciam Langobardicam, seu potius ejus partem, nam tota olim Langobardica dicebatur, quamvis a recentioribus Regalis nomen sit inductum, largitus est* (Cod. Car. to. 1. p. 297. 321.): *In altero Territorium Sabinense integrum* (Ib. 383. 415.): *In tertio sex Civitates Ducatus Beneventani* (Ib. 475. seqq.): *Quid in quarto tradiderit* ob veniam peccatorum, *&* pro mercede animæ, *ut semper tam ipse, quam pater ejus fecerant* (Ibid. 228. 325. 330. 333. 341. 384.), *in Cod. Car. non habetur, quippe novem ante annis collecto; sed Corsicam, Sardiniam, & Siciliam donasse videtur, tum quia Corsicæ mentio occurrit in literis Leonis III. ad Carolum Imperatorem; tum quia Eginhardus fidem facit, Carolum non recessisse ab Urbe indonata s. Sede, tum denique quia Codex Carolinus Donationum testis omni exceptione major, altissimo hasce insulas silentio præterit. Quamobrem ante annum* 791. *est certo certius, earum nullam s. Sedi donatam esse. Quidni igitur anno octingentesimo, quum per Imperiale diadema supremæ Pontificiæ potestatis consors a s. Leone tertio factus fuerat? Id tamen nullo veteri monumento confirmari fateor, præterquam Ludoviciano Diplomate; ita ut diu adhæserim Balutio, Mabillonio, ac Leblanco interpolatum alicubi Privilegium, seu Diploma istud putantibus. Quum vero accuratius illud expendens, Sardiniæ dumtaxat, & Siciliæ donationem in incerto versari cognoverim, istorum opinionem continuo posthabendam deliberavi Baronii, cæterorumque doctissimorum hominum sententiæ, quam Grotius, Hottomannus, & Basnagius amplexi sunt. Et sane jura s. Sedis in Siciliam minus dubia erant, ut late diximus in præcedenti dissertatione; Otto M. inter jura cætera istud vindicat s. Sedi, ut videbimus in sequenti; Et s. Henricus non modo imitatur Ottonem, sed Ludovici Diploma ratum habet, nequicquam se torquentibus qui falsas opiniones suas ruere moleste ferunt. At de insulis istis nihil temere affirmandum est. Quamobrem earum donationem minime dubiam esse, tempus autem donationis incertum affirmo.*

XXI. De

In Diplomate ratio potius regionum habetur, quam temporis.

XXI. *De cæteris Caroli M. donationibus, ne actum agere videar, nihil adjungendum reor iis, quæ uberrime sunt allata in Commentatione prævia ad Hadriani Epistolas* (Cod. Car. to. 1. p. 289. seqq.). *Illud nihilominus præterire non debeo, quod Sabinense Patrimonium, seu Territorium in Ludoviciano Diplomate idcirco ponitur continuo post Pippinianam donationem, quia regionum situs ratio haberi maluit, quam temporis. Cæterum primum omnium Tusciæ Langobardicæ Civitates, una cum ducatibus Tusciæ & Spoleti, a Carolo donatas esse fidem faciunt Epistolæ Codicis Carolini datæ omnes ante annum 781. in quibus & Civitatum, & Ducatuum aperta mentio est. Altera donatio, Territorii videlicet Sabinensis, nequaquam facta fuit ante annum 781. quum Carolomannus Romæ baptizatus, appellatusque ab Hadriano faustissimo Pippini nomine, compatris cognomentum parentibus acquisivit. Id singulare in hoc Diplomate percipitur, quod Itherius & Maginarius Abbates controversiam omnem inter s. Sedem & Reatinos sustulerunt constitutis finibus hos inter, & Sabinense Territorium post annum 784. hoc enim anno Maginarius successit Fulrado Abbati Dionysiano per mensem Julium. Quæ res inveniri non poterat in Epist. Cod. Car.* (67. 68. 71. 72. 73. al. LXX. LXVIII. LVI. LXXVI. LXXVIII.) *utpote omnibus datis, antequam Maginarius Abbas fieret: Ildegarde enim superstite omnes datæ fuerunt, quæ anno 783. diem supremum obiit. Tertia autem donatio sex Civitatum Campaniæ postremo loco recte constituitur: ad annum quippe pertinet 787. quum Carolus Beneventanis ad officium revocatis, secumque abducto Grimoaldo cum aliis duodecim obsidibus, Arichim Grimoaldi patrem Beneventanorum Ducem, regionemque illam omnem suæ subjecit potestati.*

Patrimonia Beneventan. Calabritan. Neapolit. confirmantur s Sedi, licet non possessa.

XXII. *Absoluta avitæ, paternæque Donationis recensione, una cum utraque confirmat Patrimonia juris quidem s. Sedis, at non utique ab eadem possessis. Beneventanum loco principe numerat, quod Hadrianus* (Cod. Car. ep. 59. al. XLIX.) *Carolo testabatur*, diversos Imperatores, Patricios etiam, & alios Deum timentes pro eorum animæ mercede, & venia delictorum in partibus Tusciæ, Spoleto, seu Benevento *largitos esse Apostolicæ Sedi. Et aliquot ante annos Stephanus III. multa laude prosequutus erat Itherium Bertradæ, & Caroli Legatum, quod* illico in partes Beneventani profectus est Ducatus, pro recolligendo illis in partibus patrimonio (Ibid. ep. 46. al. XLIV.). *Sequitur Calabritanum, cui non adjungit Siculum, quia totam insulam paulo supra in Donatione Caroli confirmaverat. De hoc Patrimonio satis multis quæ dicta sunt, adjungi omnino debet, Stephanum II. usque ab anno 756.,*

dum

dum Pippino agebat gratias (Cod. Car. ep. 11. al. VIII.), *de Exarchatus possessione inita per Fulradum, serio egisse cum eodem Rege*: inspiratus, *inquit*, a Deo, & ejus Principe Apostolorum B. Betro, ita disponere jubeas de parte Græcorum, ut fides sancta Catholica & Apostolica per te integra, & inconcussa per te maneat in æternum, & s. Dei Ecclesia, sicut ab aliis & ab eorum pestifera malitia liberetur, & secura reddatur, atque omnia proprietatis suæ percipiat; unde pro animæ vestræ salute indefessa luminariorum concinnatio Dei Ecclesiis permaneat, & esuries pauperum egenorum, vel peregrinorum resecetur. *Tertio loco Neapolitanum Patrimonium confirmatur, quod æque ac Calabritanum injuste detinebatur a Græcis, quemadmodum Beneventanum a Beneventanis, qui Græcis, quam s. Sedi, amiciores erant tunc temporis. Longum esset Patrimonii hujus historiam persequi, quam repetere potes ex Cod. Carolino* (pag. 495.). *Id satis modo erit innuere, quod Hadrianus Tarracinam Pontificiis militibus subegit, quam retinebat loco ejus Patrimonii. Cajeta quoque eadem de causa expugnata, sexque civitatibus Campaniæ postmodum donatis a Carolo, ditio s. Sedis ea in parte dilatata, unius Neapolitani Patrimonii causa, quanti illud esset, ostendunt. Huc tamen non spectat magnorum trium patrimoniorum historia. Sed Siciliæ donationem quandocumque factam a Carolo, & a Ludovico confirmatam probabiliorem efficiunt. Præcipue vero Annalistæ Itali animadversionem inopportunam, ne audaciæ plenam dicam, declarant.*

Eluduntur objectiones Annal. Itali temere factæ Diplomatibus Lud. Ott. Henr.

XXIII. *Antiquus hic Pontificiæ dominationis æmulus* (an. 1059.) *prodiisse ait per sæculum* XI. *Diploma istud cum additionibus, ubi agitur de Benevento, Calabria, Sicilia, aliisque regionibus, pro rebus, quæ tum temporis maxime S. Sedis intererant, non pro earumdem statu præcedentibus sæculis. Id vero persuadebit ignaro vulgo, &* Walchio, *sectæque ejus hominibus* (Præf. pag. IV.), *Annalistam Italum esse* antiquitatis, rerumque gestarum thesaurum, ac præcipuum nostri ævi ornamentum: *at viris vera eruditione præstantibus, ac Pontificiæ historiæ gnaris, leges omnes Historico præscripta repente violari videbuntur. Nonne enim falsitas, audacia, simultas inde emicant? Codicis Carolini monumenta certa Annalistam mentiri fidem faciunt: Nicolaus II. suorum prædecessorum vestigiis insistens injuriam sibi temere inlatam repellit: Annales ipsi hujusmodi rebus in Pontificiam dominationem identidem respersi simultatem manifestant. At enimvero lubet concedere, in Pacto confirmationis, seu Privilegio Siciliam fuisse insertam a Stephano IV.*

aut

aut ejus successore s. Paschali I. Donationi Carolinæ, quippe quæ semel, iterum, ac tertio, quin etiam quarto facta, novis semper regionibus expressis, conjungenda simul erat in eo Pacto confirmationis: Num Siculi Patrimonii minus certa erant prisca jura, quam Beneventani, utriusque Calabriæ, ac Neapolitani? Quid igitur Stephanus II. an. 756. iisdem in literis, queis Pippino gratias agit de adepta Civitatum Exarchatus possessione, ut nuper ajebam, patrimonia Calabritanum & Siculum nomine proprietatis suæ *Apostolicæ Sedi vindicanda eidem Regi persuadet? Quid Hadrianus testatur Carolo anno* 794. (Concil. to. VII. p. 963.) *se Orientalem Aug. pro hæretico habiturum, nisi cum Episcoporum consecrationibus prædicta Patrimonia reddiderit, ut supra* (diss. I. num. X.) *dictum fuit?* Seu de patrimoniis iterum increpantes commonemus, ut si noluerit ea S. nostræ R. Ecclesiæ restituere, hæreticum eum pro hujusmodi erroris perseverantia esse decernemus. *De minoribus cæteris agam in notis.*

Ad majorem perspicuitatē compendiario sermone omnia repetuntur.

XXIV. *Quæ quum ita sint, illud animadvertendum subit, tantam esse hujus Diplomatis sinceritatis vim; ut Annalista idem, qui an.* 817. *suppositum illud depinxit, anno* 1059. *interpolatum tantummodo fuisse contendat. Ego vero, ni fallor, levitatem secundæ hujus opinionis susdeque habendam ostendi. Restat modo, ut præcipuas rationes, cur Patrimonia tantum utriusque Siciliæ nominatim confirmentur, prætermissis cæteris, compendiario sermone amplectar, ut magis magisque constet de legitima auctoritate Diplomatis. Syracusanum, & Panormitanum amplissima illa Patrimonia Gregorii M. epistolis celebratissima, quæ aliquando Siciliæ, & postea Siculi unius vocabulo apud veteres appellantur, Siciliæ totius confirmatione, perinde ac patrimonium Sardiniæ, hujus item insulæ confirmatione, in Diplomate recensita, quum cautum abunde esset Romanæ Ecclesiæ juribus ea recensione, inter patrimonia reliqua non memorantur. Secus est de utriusque Calabriæ, & Neapolitano, sitis videlicet in regionibus, Græcorum adhuc potestati subditis, ut Siciliа. Calabritani autem, utpote nimium remoti, eamdem rationem esse habitam vidimus ac Siciliæ tum ab Stephano II. tum ab Hadriano: at de Neapolitano, qui Græcis eripi a Rege Langobardorum per Beneventanos sibi subditos poterat, Pippinus ipse multo antea rem habuerat, quare Paulus I. anno* 766. *gratias eidem egerat, quod jussisset Desiderium* Regem Neapolitanos ac Cajetanos constringere ob restituenda patrimonia protectori vestro B. Petro illic Neapoli sita (Cod. Car. ep. 40. al. XXVI. p. 232.). *Et Hadrianus anno* 780. (Ibid ep. 65. al. LXIV.

al. LXIV. p. 376.) *subleƒta fidei Neapolitanorum admonet Carolum, quod pacta conventa ſervare noluerint, ac reſtituere detrectaverint* Patrimonium B. Petri Apoſtoli, qui ibidem in Neapoli ponitur. *Beneventani demum Patrimonii, tametſi in Græcorum poteſtate non eſſet, difficilem tamen conditionem fuiſſe etiam anno* 788. *perſpicue docent trinæ Codicis Carolini literæ* (89. ſeqq. al.XC. XCII. LXXXVIII.). *Quamobrem & hujus patrimonii, & illorum, quæ in Græca poteſtate erant, neceſſaria fuit Ludoviciani Pacti confirmatio, ne jura S. Sedis, quæ avus ac genitor nequicquam aſſerere conati erant, quid detrimenti acciperent, poſtliminio ſcilicet reditura, quum Deo optimo maximo viſum eſſet. Idque demum eveniſſe vidimus per ſæculum* XI. *quum Annaliſta Italus, inexplorata penitus antiquitate, Nicolao II. inurere impoſtoris notam, nullo monumento, nulla hiſtoriola, nullo vel damnabili teſte, non eſt veritus.*

Ducatus duo Spoletan. & Tuſcan. s.Petro, & ſucceſſorib. donati a Rege Carolo M.

XXV. *Duos hucuſque titulos, ſive, ut melius dicam, duo Juris genera, queis Dominatio Pontificia nititur, dilucide, ac diſtincte ſunt demonſtrata. Spontanea videlicet populorum deditio poſt defectionem a Græcis, Romanis Pontificibus Romam ejuſque Ducatum ſubjecit. Francorum autem Regum Pippini & Caroli liberalitate provincias & Civitates reliquas ſunt adepti. Quæ omnia Ludovicus Paſchali ejuſque ſucceſſoribus perpetuum confirmat*, ut in ſuo detineat jure, Principatu, atque ditione. *Sequitur prædictorum Regum liberalitatis, ſeu donationis genus aliud, de quo Pontificibus minime conventum erat cum Regibus, ſed ipſimet ſua voluntate Apoſtolorum Principi, ejuſque ſucceſſoribus conceſſerunt. De hujus autem generis donationibus, utpote in Diplomate non expreſſis, nonnihil differemus, quum ordo rerum nos ducet ad s. Henrici Privilegium, ubi de voluntariis omnium prædeceſſorum hujus Auguſti donationibus ſermo habebitur. Una hic ſpectanda eſt Carolina, quæ inutiles aliquot Recentiorum quæſtiones ſuper Dominii genere, quo illas Pontifices obtinuerunt, amandat, immo detrudit. Anno igitur* 774. *quum Carolus primum in Urbem venit, non modo paternam donationem inſtauravit, roboravitque, Tuſciæ Langobardicæ adjecta parte non modica; ſed partem aliam Tuſciæ, Ducatus nomine a priori diſtinctam (huic Recentiores fecerunt nomen Regalis), quæ ſcilicet continebat Civitates* Lunam, Piſam, Lucam, Volaterras, Senas, Piſtorium, Florentiam, Arretium, Cluſium novum, *ſimulque Spoletanum Ducatum, ab Italia proprie dicta, ſive a Langobardia utrumque disjunctum, obtulit D. Petro. Quam rem teſtatur Hadrianus*

nus (Cod. Car. ep. 56. al. LVIII.) Anno ſiquidem 776. Quia, *inquit*, & ipſum Spoletinum Ducatum vos præſentaliter offeruiſtis Protectori veſtro B. Petro, Principi Apoſtolorum, per noſtram mediocritatem, pro animæ veſtræ mercede. *Tuſciæ autem Ducatus ſimile quid non ſuppetit ex Cod. Carolini epiſtolis. Conditio tantum ejus a Spoletano admodum diverſa in iis deprehenditur. Plures quippe Duces alii aliarum Civitatum inveniuntur*, Cluſinus, Florentinus, Lucenſis, (Cod. Car. ep. 55. al. LX. 80. al. LXIV. 50. al. LV.) *qui tum rei fidem faciunt, tum leves eorum conatus eludunt, qui Tuſciæ Metropolim expiſcantur id temporis. Cæterum tam Spoletanus Ducatus, qui uni committebatur, quam Tuſcanus, quem plures Duces adminiſtrabant, a Carolo oblati D. Petro, & ſucceſſoribus, ſingularia ſunt Diplomatis Ludoviciani adjuncta, quæ non modo ſincerum id declarant; ſed ſupremam in reliquis ditionibus Dominationem Pontificiam locupletiſſime teſtantur.*

Supremo ſibi in eos dominio reſervato, jus ſupremum Pontificis in reliquis Ditioni. manifeſtant.

XXVI. *Enimvero dominii tantum utilis conceſſio; Præceptum, ſeu Diploma Pontificium quo ipſi oblatori Carolo uterque Ducatus reſtituitur; ac perſpicua declaratio ſupremi juris Carolo eidem reſervati, ſinceritatis adeo manifeſta ſunt indicia, ut probationem quamcumque aliam rejiciant. Præterea horum complexio, ſeu extrema illa clauſula* : Salva ſemper ſuper eoſdem Ducatus noſtra in omnibus dominatione, & illorum ad noſtram partem ſubjectione : *duo minus dubia ſuppeditat argumenta : I. Vectigalia omnia horum Ducatuum confirmari s. Petro & ſucceſſoribus, quæ paulo ſupra ſingillatim expreſſa fuerant per* Cenſus, penſiones, & dationes, *ut recte Apographum molis Hadrianæ, non* donationes, *ut legit Codex Scripturæ vitio : II. & tota in Eccleſiaſtica ditione hos tantum Ducatus ad ſupremam Rom. Pontificis poteſtatem Ludovici tempore non pertinere. Namque Imperator, ut Pontifici morem gereret, Imperiali auctoritate jura cætera ita confirmaverat, ut* in jure, Principatu, atque ditione *s. Sedis perſiſterent*, uſque in finem ſeculi : *quod in ſequentibus per eadem verba, aliaque validiora ſignificat. Neque id quidem alia de cauſa, niſi ut deinceps in regionibus per Reges Francorum donatis, ac Romæ & in ejus Ducatu Pontifices ſupremo jure dominari viderentur Imperiali auctoritate, ad repimendam ſubditorum audaciam, qui Majeſtate Imperatoria ad eumdem finem renovata cohiberi non potuerant ab appetenda inſidiis ſupremi Principis vita, atque Eccleſiæ prædiis invadendis, ut ajebam ſupra* (num. VIII.). *Qui ſecus putat, longe a veritate eum abire, tam multa dominationis argumenta, quæ ante Regum Donationes perſpicua ſunt in Codice Carolino*,

demonstrant . Post Donationes autem , quum nihil jam timeretur a Langobardis , Francorumque Patriciatus magno præsidio esset adversus Græcorum molimina , tot fere argumenta suppetunt ex eodem Codice , quot Pontificum Romanorum Epistolæ . Certiora atque evidentiora repeti possunt brevitatis ergo ex Commentatione pravia ad Epistolas Hadriani (Cod. Car. to. I. p. 293.) , *& ex epistolis 63. al.* LXV. *76. al.* LXXV. 81. *al.* LXVII. 97. *al.* LXXXV.

De quo constat ex epistolis Codicis Carolini.

XXVII. *Id non olfecisse laudatos sæpe Duumviros (Pedissequos totidem , pluresve nihil moror) persuaderi mihi non potest : utriusque siquidem inconstantia , nam Diploma Ludovicianum modo legitimum , modo suppositum , modo interpolatum dictitant , perspicue docet , erroris quemque sui conscium sibi fuisse . Qui autem secus esse potest ? Unica interpolatio primo obtutu trium Insularum confirmatio esse videtur . At quæ sequuntur suspicionem avertunt* : ac territoriis , maritimis litoribus , portubus ad suprascriptas Civitates & insulas pertinentibus . *Iterumque infra , ubi S. Sedis jura omnia in unum colliguntur* : de suprascriptis videlicet Provinciis , Urbibus , Civitatibus , Oppidis , castris , viculis, insulis , territoriis , atque patrimoniis , necnon & pensionibus atque censibus . *Ac demum tertio , ubi una cum prædictis omnibus* insulas *se defensurum pollicetur* , ut omnia ea in illius ditione ad utendum , & fruendum, atque disponendum firmiter *perseverent* . *Quid ? quod quacumque ex Civitate S. Sedi subdita confugientes ad se homines aut Pontificio Dominatui se subtrahendi libidine , aut res novas moliendi animo , aut metu pœnæ , se hac tantum de causa suscepturum promittit , ut veniam iis petat , si levis culpa ; si autem gravis , ut suo eosdem Principi puniendos remittat , iis tantum exceptis , qui aut vim passi , aut præpotentia aliorum Civium oppressi Imperatoria intercessione indigeant apud Pontificem ? Nec putes ista fortuito esse posita : non enim Archiepiscopi Ravennatis Leonis audacia mente exciderat* (Cod. Car. ep. 52. al. LIII.) *qui Pontifice inscio anno 775. ad Carolum se contulerat , res novas moliens in Exarchatu : Hadriani exemplum oblivione deletum non fuerat* (Ibid. ep. 61. al. I.) , *qui reos quosdam sibi subditos remitti a Carolo efflagitaverat , quemadmodum ipse subditum Caroli ante biennium eadem ex causa in Franciam remiserat : recentiusque aliud exemplum ejus Pontificis tenebatur* (Ibid. ep. 97. al. LXXXV.), *qui anno 790. repetierat a Carolo Ravennates quosdam , ac Pentapolenses , qui ab ejus obedientia se subtrahere concupiebant . Quo exemplo Eccardus* (Rer. Franc. lib. 25. cap. 38.) , *& Annalista Italus* (An.

(An. 789.) *moti , ingenue faſſi ſunt , Romanum Pontificem tunc temporis in Exarchatu & Pentapoli dominatum eſſe .*

Cauſæ , cur Scriptores non viderint ſupremam Dominat. Pontificiam Romæ .

XXVIII. *Video equidem non minus dilucida indicia eſſe Dominationis in Urbe Roma , quam in Exarchatu : etenim laudata in epiſtola (* 61. al. L.) *Hadrianus non ſolum ſubditos ſibi homines repetit , ſed puniendos repetit . Poſtquam enim nefaria illorum crimina Carolo ipſi nota exaggeravit , hiſce eum verbis deprecatur :* ut viriliter Deo vobis inſpirante exurgatis , & miſeræ , & flagitioſæ præſumptionis , utpote pius Rex , legalem vindictam nobis de eis exercere jubeatis . . . . aut nobis eos dirigere digneris , ut Omnipotens Deus reſpiciens de Excelſo pro juſta vindicta a nobis eis inlata , concedat tibi &c. *Nec tamen miror , quare in Exarchatu dominationem fateantur ; at eamdem negent Romæ . Quandoquidem alii alio anno expectant , Urbis donationem fieri cum incerto dominii genere . Alte enim ſedit Scriptorum Francicorum mente , Romanos Pontifices poteſtatem indirectam , ſeu temporalem Francorum Regum donationibus acceptam referre : quam opinionem eſſe omnino falſam tenemus , quum certum ſciamus , quinque & viginti annis , antequam Pippinus , qui omnium primus ditionem Pontificiam amplificavit , Exarchatus provincias Æmiliam , & Pentapolim largiretur , Gregorium III. Zachariam , & aliquandiu Stephanum II. Romæ , & in ejus Ducatu dominatos eſſe . Scriptores vero alii tum quia falſam eamdem opinionem imbiberunt ; tum quia laudatos Pontifices non depoſuiſſe vident ſpem converſionis Græcorum ante annum 753. quum ſanctæ Sedi patrocinium quæſitum fuit ab eodem Stephano II. in Francia ; tum demum quia Exarchatum dumtaxat donatum eſſe a Pippino , neque aliud quidpiam uſque ad primum Caroli adventum Romam ann. 774. Pippinianæ donationi eſſe additum norunt ; Carolo eidem donationem Urbis adſcribunt incerto anno , dominatu incerto , incerto auctore . Utriuſque generis Scriptorum hallucinationes Hadriani prædeceſſorum Epiſtolis profligatas, non eſt , cur iterum aggrediar . Diſcrimen autem ingens , quod Urbis , ejuſque Ducatus Dominationi cum reliquis Apoſtolicæ Sedis ditionibus intercedit , ad majorem Ludoviciani Diplomatis perſpicuitatem , quam fieri poterit brevius , demonſtrabo .*

Romæ , & in ejus Ducatu Pontif. erat Princeps ſummus ab ipſa origine, ſed ſuæ partes erant S.P.Q.R.

XXIX. *Quamquam de ſuprema Pontificia dominatione Urbis , ac proinde ejus Ducatus , conſtet ex pluribus Codicis Carolini Epiſtolis ; earum tamen nulla id melius comprobat , quam illa ipſa (* 97. al. LXXXV.) *qua Patriciatus Petri cum Caroli Patriciatu comparatur : unde Eccardus,*

& Annalista Italus fateri compelluntur supremam eamdem Dominationem in Exarchatu, ut diximus (to. 1. p. 294. 520. seq.); *Si enim Dominatio Caroli in Urbe nil aliud erat, quam defensio Urbis, antequam Imperator fieret, & postea consortium ejusdem supremæ potestatis Pontificum: quum igitur una cum patre suo Pippino, & Carolomanno fratre Patricius designatus fuit in Francia a Stephano II. A. 754. Romæ Dominus erat idem Stephanus, ut prædecessores ejus Gregorius III. & Zacharias fuerant, & ut Paulus I. successor fraterque ejus a S. P. Q. R.* Dominus Noster a Deo decretus *appellatur in literis ad Pippinum Regem & Patricium Romanorum* (to. 1. p. 143.). *Ea tamen Dominatio non vacabat mistura Senatus Populique Romani; qui sacramentum fidelitatis Pontifici, ut summo Principi, præstabant; salva nihilominus lege, seu jure Civili Romanorum; adeoque Rom. Pontifex tunc temporis erat quidem summum Princeps, sed minime absolutus in republica gerenda. Nec Stephanus IV. aut s. Paschalis quid novi moliti sunt in Senatum & populum, quum suam ipsorum potestatem summam in Urbe, Imperiali auctoritate niti deinceps desiderarunt; non enim id unquam consueverunt Romani Pontifices; Sed ipsissimam illam, qua sui prædecessores usi fuerant, S. P. Q. Romani administratione nullatenus imminuta, a Ludovico roborari voluerunt. Verba Diplomatis sunt adeo evidentia, ut commentariis non indigeant:* Sicut, *inquit*, a prædecessoribus vestris usque nunc, in vestra potestate, & ditione tenuistis, & disposuistis. *Quamobrem hoc ratum firmumque esse velim, haud novam in Paschali dominationem incipere; sed illam ab Augusto Ludovico roborari, quam annos fere nonaginta S. P. Q. Romanus ab impiis Græcis deficiens, propria voluntate amplexus erat in Gregorio III. tamquam Capite Sanctæ Reipublicæ, fassusque erat in literis supra laudatis ad Pippinum Regem, sine ullo propriæ auctoritatis detrimento, quod satis superque monstrarunt sequentia tempora, ut in præcedenti Dissertatione palam feci.*

In Exarchatu erat Princeps absolutus sub Principis Apostolor. patrocinio.

XXX. *In cæteris vero ditionibus ex liberalitate Principum profectis solus Romanus Pontifex, nulla Senatus, Populique mistura absolutus Princeps dominabatur: earum quippe dominium uni Petro, ejusque successoribus concessum fuerat. Testes sunt omni exceptione majores Codicis Carolini Epistolæ plures conceptis verbis id tradentes:* Quas beato Petro pro magna animæ vestræ mercede contulistis, *ajebat Paulus de Civitatibus Pentapolis* (ep. 18. al. XV.); *Et alibi* (ep. 40. al. XXVI.) *de cuncto Exarchatu:* Ea, *inquit*, quæ B. Petro polliciti, & ob veniam

niam vestrorum concedere studuistis delictorum, inlibato ejus jure perenniter permanenda conservare satagitis. *Item* (ep. 42. al. XIX.) *Donationem esse factam ait* B. Petro, & ejus Vicario prædecessori nostro Domno & germano meo sa. rec. Stephano Papæ. *In eamdem sententiam Hadrianus* (ep. 52. al. LIII.) *Carolum M. alloquitur*: Quæ Beato Petro pro magna animæ tuæ mercede, & a Deo protecti Regni vestri stabilitate. *Leonem Archiep. Ravennæ accusat* (ep. 53. al. LII.) *dicentem de Æmiliæ Civitatibus*, quod vestra Excellentia ipsas Civitates minime B. Petro, & nobis concessit. *Et, quod majus, in mentem revocat sequenti epistola, quemadmodum* eidem Dei Apostolo præsentaliter manibus tuis eamdem offeruisti promissionem. *Ac denique* (ep. 59. al. XLIX.) *de patrimoniis omnibus loquens*: Quæ, *ait*, per diversos Imperatores, Patricios etiam, & alios Deum timentes pro eorum animæ mercede, & venia delictorum in partibus Tusciæ, Spoleto, seu Benevento, atque Corsica, simul & Sabinense patrimonio beato Petro Apostolo, sanctæque Dei & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ concessa sunt. *Alia multa prætermitto, quæ una cum istis opportune hìc repetitis allata fuerunt in præcedentibus; pauca enim hæc discrimen illud magnum demonstrant, quod Regum Donationibus cum Donatione Urbis, ejusque Ducatus intercedit. Eapropter ne Suevi quidem Augusti, Donationum hujusmodi invasores omnium maximi, Romanos imitati esse inveniuntur, qui solo Principis nomine Pontificibus relicto, temporalem reipublicæ administrationem tempore tam diuturno, tamque obstinatis animis usurparunt. Usque adeo Principis Apostolorum Patriciatus, seu defensio, defensioni Augustorum prævaluit!*

XXXI. *Absolutam quoque hanc dominationem in Exarchatu Ravennates Archiepiscopi turbare ausi sunt. Quid vero? Hadrianus* (Cod. Car. ep. 51. al. LIV.) *refert Carolo, quemadmodum Stephanus II. Sergium nimis sibi tribuentem dejecit*: Nos, *inquit*, Excellentissime fili, quemadmodum tempore domni Stephani Papæ, qui illuc Franciam profectus est, cui & ipsum Exarchatum traditum est, ita & nostris temporibus eum sub nostra potestate disponere, atque ordinare volumus, & omnes in hoc cognoscere possunt qualem potestatem ejus ter beatitudo in eamdem Ravennantium urbem, & cunctum Exarchatum habuit, qui etiam Archiepiscopum Sergium exinde abstulit, dum contra ejus voluntatem agere spiritu superbiæ nitebatur. *Leonis autem pertinaciam repressit vita brevis; anno enim 777. e vivis excessit, quum Hadriano vix triennalem molestiam intulisset. Postea vero*

Pari ibidem auctoritate dominans, qua Carolus in suis Regnis.

vero similis audaciæ exemplum non reperitur. Quin etiam anno 790. idem Pontifex parem rationem habet Francorum Carolo subjectorum, ac Ravennatium, & Pentapolensium B. Petro & sibi subditorum (Cod. Car. ep. 97. al. LXXXV.): Sicut vestri homines sine vestra absolutione ad limina Apostolorum neque ad nos conjungunt; ita & nostri homines, qui ad vos venire cupiunt, cum nostra absolutione & Epistola veniant: Quia sicut nos semper vestros homines suscipientes commonemus, ut in vera fide, atque puritate cordis, totis eorum viribus in vestro maneant servitio; ita & vos simili modo quicumque ex nostris hominibus ad vos venerint, eos omnino obtestari, atque commonere vestram Regalem prudentiam quæsumus, ut sicut genitor vester sa. rec. Domnus Pippinus Magnus Rex eos B. Petro, ejusque Vicario concessit, & demum Excellentia vestra confirmavit; sic ammonere, atque obtestari jubeamini, ut nullo modo audeant se in superbiam elationis efferre, quando ad vos properaverunt, sed potius subjecti atque humiles in servitio B. Petri, & nostræ præceptionis maneant subjecti, & hortamini eos, quia omnino in servitio & ditione B. Petri, ejusque Sedis Vicario nunquam vos subtrahemus, sed in ea fide & puritate, quam polliciti sumus B. Petro Apostolo, usque in finem seculi, permanemus.

Disciplina liberæ electionis & consecrat. Rom. Pont. confirmatur.

XXXII. *Jam vero planum fecisse mihi videor, cur Ludovicus confirmans Dominationem Pontificum Romanorum in Urbe, & ejus Ducatu, conditione illa utatur*: Sicut a prædecessoribus vestris usque nunc, in vestra potestate & ditione tenuistis, & disposuistis: *E contrario ditiones* per donationis paginam *s. Sedi concessas, quavis conditione prætermissa, perspicue confirmet* Paschali summo Pontifici & universali Papæ, ejusque Successoribus usque in finem seculi, eo modo, ut in suo detineant jure, Principatu, atque ditione. *Magni id quidem momenti erat ad sinceritatem Ludoviciani Diplomatis vindicandam, ejusque ingenium aperiendum. Quum autem pleraque omnia, quæ hucusque disserui, ex novem, & nonaginta Codicis Carolini epistolis, & decem Leonianis, a Conringio editis, constent; Epistolaris hujus historiæ anacephalæosim jure appellavi Diploma istud, quippe quo jura omnia s. Sedis breviter collecta roborantur. Post hæc disciplina Electionis, & Consecrationis Romani Pontificis confirmatur: quæ res, ad Stephani IV. prædecessores quod attinet, tum ex commentatione prævia de Epistolis Hadriani* (n. 2. seqq.) *tum ex monito ad epistolas pseudopapæ Constantini peti poterit. Summa est, quod libera omnino erat electio, & ordinatio,*

natio, seu consecratio Romani Pontificis. Quod magis magisque confirmatur Pippini Regis Legati præsentia consecrationi Pauli I. (Cod. Car. ep. 12. al. XIII.). *Quum enim pervenisset Romam quo tempore electio Pontificis fiebat*: Cum eo loquentes, *ait Paulus*, una cum nostris Optimatibus, aptum perspeximus eum hìc detineri, donec Dei providentia sacra Apostolica benedictione illustrati fuissemus, & tunc plenius satisfactus de nostra, vel cuncti populi puritate, & dilectione, quam erga tuam benignissimam Excellentiam, & cunctam gentem Francorum gerimus, eum ad vos repedandum cum nostris Missis Apostolicis absolveremus; *Qui scilicet Regi testarentur, Pontificem* in ea fide, & dilectione, & caritatis concordia, atque pacis fœdere,. quæ prælatus beatiss. me. Domnus, & germanus meus Sanctissimus Pontifex vobiscum confirmavit, *permansurum*.

XXXIII. *Ea vero disciplina eligendi, & consecrandi Pontificem, postmodum ad Franciæ Regem Legatos mittendi, qui prædictam Regni, & Sacerdotii concordiam instaurarent, adeo firma constansque est; ut nullum prorsus exemplum, quod illi adversetur, inveniatur. Et vero ipse invasor Constantinus nonnisi post detestabilem electionem ordinationemque suam* (Cod. Car. ep. 43. al. XCVIII.) *Legatos ad Regem misit, promittens, se Stephani Paulique exemplo* permansurum in vestra caritate ac fida dilectione, atque sincera amicitia. *Quod iterum ac tertio repetit, urgetque sequenti epistola. Stephani III. & Hadriani legationes & literæ post consecrationem ad Reges missæ non extant: sententia tamen eadem suppetit ex aliis utriusque Pontificis literis* (Ibid. ep. 47. 62.). *Stephanus quippe Carolo & Carolomanno fratribus*: In vestro, *ait*, amore atque caritatis dilectione firmiter usque ad animam, & sanguinis effusionem una cum universo populo permanemus, atque permanebimus. *Et Hadrianus Carolo M.* In ea fide, & dilectione simulque & promissione te confidimus permanere, in qua & nos firmi & stabiles, quod facie ad faciem polliciti sumus, Domino præsidiante, & B. Petro Principe Apostolorum mediante, usque in finem manemus. *Leonem III. post suam consecrationem, Hadriani obitum, suamque exaltationem nunciasse, fidem faciunt Caroli Regis literæ ap. Labbeum* (Conc. to. VII. p. 1128.) *per Angilbertum missæ; queis protestatur, se velle instaurare concordiam illam Sacerdotii & Regni, quæ vigebat sub Hadriano*: Sicut enim, *inquit*, cum beatissimo prædecessore vestræ sanctæ Paternitatis pactum inii, sic cum beatitudine vestra ejusdem fidei & Caritatis inviolabile fœdus statuere

Mittendi scil. Nuntios post consecrat. confirmandi gratia concordiam Sacerdotii & Regni.

tuere desidero. *Quæ quum ita sint, libenter audirem a Pagio, & Annalista Italo, quidnam discriminis hisce in Diplomatis Ludoviciani verbis introspiciant?* Eum, quem divina inspiratione, & B. Petri intercessione omnes Romani uno consilio, atque concordia, sine aliqua promissione ad Pontificatus ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate vel contradictione more canonico consecrari. Et dum consecratus fuerit, Legati ad nos, vel ad successores nostros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos & illos amicitiam, & caritatem, ac pacem socient. *Attamen ii duumviri hinc Diploma esse commentitium fidenter pronunciant, quod colligunt ex Leonis successorum Legatione & literis ad Caroli M. filium Ludovicum Pium, ab Astronomo memoratis anno 816. & seq. De Stephano enim in Franciam proficiscente*: præmisit tamen, *inquit*, legationem, quæ super ordinatione ejus Imperatori satisfaceret. *Et de Paschali*: Post expletam consecrationem solemnem, Legatos cum Epistola apologetica, & maximis muneribus Imperatori misit, insinuans, non se ambitione, nec voluntate, sed electione, & populi acclamatione huic succubuisse potius, quam insiluisse dignitati. *Ajunt enim has literas Imperatoriæ confirmationis indicia esse minus dubia. Eruditum par!*

Qua occasione Pontifex edocebat Principem Canonicæ electionis suæ absque ullo vitio.

XXXIV. *At enimvero iis, quæ anno 769. in Concilio Lateranensi decreta erant, ne summa electionis, & consecrationis Pontificiæ aliunde detrimentum acciperet, adjungi videmus hoc loco*: sine aliqua promissione. *Id autem magis magisque confirmat Diplomatis integritatem. Quod enim olim ad Simoniacam hæresim avertendam constitutum fuerat* (Conc. Chalc. c. 2. Symm. ad Cæsar. ep. 5. tit. 2. Hormisd. ad Episc. Hisp. ep. 25. c. 2.), *novis decretis, sanctionibusque instauratum invenitur pro Italia, seu Regno Langobardiæ, Tuscia, & Exarchatu, immo etiam pro Francorum Regno; illa enim pestis longe lateque pervagabatur id temporis. Ea propter Hadrianus an. 790.* (Cod. Car. ep. 97. al. LXXXV) *scribebat Carolo*: Multæ pecuniæ per talem nefandam dationem alienatæ esse cernuntur; ut aurum & argentum jam non habentes etiam ipsæ res Ecclesiarum per emphyteuses manu conscriptas existant alienatæ. *Et paulo infra de Ordinatione Episcoporum, eorumque examine*: Obtestantes, *ait*, sciscitamur: Vide, ne aliquam promissionem cuiquam, aut dationem fecisses, quia Simoniacum, & contra Canones est. *Ipse etiam Carolus anno 795. in Commonitorio* (Conc. tom. VII. p. 1129.) *id præcipue admonendum Leonem Pontificem vult ab Angilberto*: De Simoniaca subvertenda hæresi diligentissime suadeas illi,

quæ

quæ sanctum Ecclesiæ corpus multis male maculat in locis. *Quid plura? eodem anno* 816. *quum Stephanus IV. quem sequenti anno imitatur Paschalis, post suam Consecrationem Augusto Ludovico electionem suam omni labe carentem nunciat, idem Imperator edidit Capitulare* (lib. I. cap. 84.) *relatum etiam a Labbeo* (Conc. to. VII. p. 1479.), *in quo hæc leguntur*: Sacrorum Canonum non ignari, ut in Dei nomine Sancta Ecclesia suo liberius potiretur honore, assensum Ordini Ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem Cleri, & populi secundum statuta canonum de propria diœcesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & sapientiæ donum eligantur.

XXXV. *Quæ quum ita sint, non sine admiratione legi potest apud Pagium* (817. n. 7.) *post recitatam Diplomatis particulam illam de Legatione mittenda* ad nos, vel ad successores nostros Reges Francorum, *falsitatis & audacia plena illatio ista*: Quod merum commentum est; quum ipso Ludovico Pio vivente Eugenius II. Papa, ad postulationem Lotharii Imperii paterni collegæ, statuerit, ut Pontifex Romanus non consecretur nisi in præsentia Legatorum Imperialium. *Non enim sapit hominem ratione utentem propositio hujusmodi: Disciplina creationis Romani Pontificis in Diplomate Ludoviciano confirmata anno* 817. *commentitia est, quia anno* 825. *Lotharius Ludovici filius ab Eugenio II. Privilegium impetravit, ne in posterum Romani Pontifices consecrarentur, nisi Legatis Imperialibus præsentibus. Huc accedit Privilegii ejusdem falsitas Baronio, Cointio, Natali, Papebrochio, passimque Auctoribus Catholicis perspecta: Annalista etiam Italo id Privilegium* (an. 825.) *est valde suspectum; tametsi quod opinioni suæ accommodatum, cum Eccardo mutata chronologia, obviis ulnis illud amplectitur. At neque Eccardus, neque Annalista remedio isto temporis falsitatem auferunt. Non enim gravi ulla auctoritate Privilegium nititur; sed extat ejus mentio in supplemento Langobardicæ historiæ, quod Paulo Warnefridi ab Impostore adscribitur, juxta morem id genus hominum, qui fidem conciliaturi suis consarcinationibus, ab illustri aliquo Scriptore nomen mutuantur. Post libellum igitur de Metensibus Episcopis, ita legitur*: An. DCCCXXV. Lotharius Imperator iterum ad Italiam veniens Missam s Martini Romæ celebravit: hoc est juramentum, quod Romano Clero, & populo ipse, & Eugenius Papa facere imperavit: Promitto ego Ill. per Deum Omnipotentem, & per ista sacra quatuor Evangelia, & per hanc crucem Domini N. J. C. &

Disciplinæ hujus inlicii falli arguunt Diploma Ludovician.

per corpus beatissimi Petri Principis Apostolorum, quod ab hac die in futurum fidelis ero Dominis nostris Imperatoribus Hludovico, & Hlothario diebus vitæ meæ juxta vires, & intellectum meum sine fraude, atque malo ingenio, salva fide quam repromisi Domino Apostolico, & quod non consentiam, ut aliter in hac Sede Romana fiat electio Pontificis, nisi Canonice, & juste secundum vires, & intellectum meum: & ille, qui electus fuerit, me consentiente consecratus Pontifex non fiat, priusquam tale Sacramentum faciat in præsentia Missi Domini Imperatoris, & populi, cum juramento, quale Dominus Eugenius Papa sponte pro conservatione omnium factum habet per scriptum.

Consecrationem Roman. Pontif. subjicientes Imperiali cōfirmationi ante tempus.

XXXVI. *Ut Pagii, atque eorum, qui eum sequuntur, hallucinatio teneatur, veram Constitutionem Eugenii & Lotharii datam in Atrio B. Petri Apostoli anno* 824. *huc afferendam puto* (Coll. Rom. par. 2. p. 207.) *quam in Ottonis, & Henrici Privilegiis fere omnem videbimus confirmatam. Ad electionem igitur Pontificis quod attinet, Pontifex, & Imperator ita constituunt, cap.* III. In electione autem Romani Pontificis nullus sive liber, sive servus præsumat aliquod impedimentum facere. Sed illi solummodo Romani, quibus antiquitus concessum est constitutione ss. Patrum, sibi eligant Pontificem. Quod siquis contra hanc nostram Constitutionem facere præsumserit, exilio tradatur. *Equidem negare non ausim, Pontificiam Consecrationem Imperialis confirmationis jugo iterum succubuisse. At novæ hujus subjectionis certa est ætas, causa certa, certa demum conditio, quæ a veteri illa Gothorum, atque Imperatorum Orientis usurpatione longe aliam fuisse demonstrant. Ætatem videlicet definiunt Annales Bertiniani ad annum* 844. *conceptis his verbis*: Gregorius (*IV.*) Romanæ Ecclesiæ Pontifex decessit, cui Sergius (*II.*) succedens, in eadem Sede substituitur. Quo in Sede Apostolica ordinato, Lotharius filium suum Hludovicum cum Drogone Mediomatricorum Episcopo dirigit, acturos ne deinceps decedente Apostolico quisquam illic præter sui jussionem Missorumque suorum præsentiam ordinetur Antistes. Qui Romam venientes, honorifice suscepti sunt: peractoque negotio, Hludovicum Pontifex Romanus unctione in Regem consecratum, cingulo decoravit; Drogonem vero Episcopum sui Vicarium Galliarum, Germaniarumque partibus designavit. *Quod si privilegium hujusmodi non est anno* 844. *vetustius, non igitur Eugenius II. ante annos viginti Lothario Ludovici filio illud* con-

concessit; sed Sergius II. Ludovico Lotharii filio largitus est. Consarcinator autem pseudo-diaconus nomina atque annos pervertens, ex privilegio vero, falsum illud quod audivimus, conflavit.

XXXVII. *At Consarcinatorem, Pagiumque, & uno verbo omnes Apost. Sedi in suam perniciem infensos, consarcinatio ipsa falsi arguit. Nam Privilegia Ottonis & Henrici, unde conciliant fidem rei falsæ, constanter legunt:* Qualem (*promissionem*) domnus & venerandus spiritualis pater noster Leo sponte fecisse dinoscitur. *Quod magis magisque Privilegii ætatem comprobat; Leo enim IV. Sergio II. succedens, quamquam Saracenicæ irruptionis metu, absque jussione Principis consecratus; tamen promissione sponte facta Privilegium a decessore concessum proprio exemplo ratum habuit. Et veri, & falsi Privilegii testis omni exceptione major liber Pontificalis accedet. En totam electionis & Consecrationis Valentini, qui Eugenio II. successit anno* 827. *celebritatem sine Imperialis Missi præsentia, & sine ulla promissione aut sacramento:* Almæ plebis (*sect.* 455.) & lætis utriusque militiæ Romanorum electus est vocibus in Sede Pontificum. Ac deinde condignis gloriæ laudibus & honoris amplitudine ad Lateranense patriarchium ab ipsis deductus, & in Pontificali est positus throno. Cujus ovanter ab omni Romanorum Senatu pedibus osculatis, & omnibus quæ explenda erant rite ac veneranter peractis, magna sobrietas, magna in totius sexus, & ætatis populo lætitia mansit. Ejusque consecrationis die sereno jam illucescente, cum lumine jam dictum Antistitem ad Beati Petri Apostolorum Principis Ecclesiam omnes pariter Romani a Palatio deducentes eum, Majestate divina auxiliante, in alto throno summum consecravere Pontificem. *E contrario de Sergii II. successore Leone IV.* (sect. 497.): Hoc timore, *inquit*, & futuro casu perterriti, eum sine permissu Principis Præsulem consecrarunt. *Et de ejusdem Leonis successore Benedicto III.* (sect. 558.): Clerus, & cuncti Proceres Decretum componentes propriis manibus roboraverunt, & ut consuetudo prisca poscit, invictissimis Lothario, & Ludovico destinaverunt Augustis. *Ita post Gregorium III. anno* 107. *instaurata est prisca illa consuetudo mittendi Decretum Electionis ad Principem; anno videlicet* 847. *in Leonis IV. electione, tametsi Urbi periculum imminens impedimento fuit, quin jussio, ac Missi Imperiales expectarentur. Quamobrem hujusmodi instaurationis ætas est adeo certa, ut ex Documentis sublestæ fidei extundi nequaquam debeat.*

Imp. confirmatio instaurata est an. 844. non 845. ut autumant.

 XXXVIII. *Cer-*

Imper. auctoritatis accessio in Greg. IV. ordinat. causa fuit privilegii hujus.

XXXVIII. *Certam hanc pristinæ subjectionis instaurationem præcessit causa æque certa, cur Sergius Apostolicam Sedem jugum jampridem excussum subire iterum pateretur: Ludovicum videlicet ratam habuisse Canonicam Electionem Gregorii IV. anno* 827. *Quandoquidem Valentino post brevem quadraginta dierum Pontificatum decedente, Gregorius IV. rite electus constanter adeo summum honorem recusavit, ut Ludovici auctoritas accessisse inveniatur ante Electi Pontificis consecrationem. Id testatur Astronomus in vita Ludovici pii*: Gregorius presbyter tt. s. Marci electus est, dilata consecratione ejus usque ad Consultum Imperatoris, quo annuente & electionem cleri, & populi probante, ordinatus est in loco prioris. *Quam rem Annales Eginhardo tributi, & Bertiniani verbis aliis confirmant*: Non prius ordinatus est, quam Legatus Imperatoris Romam venit, & Electionem populi qualis esset, examinavit. *His quidem testimoniis Pagius aliique utuntur ad suppositam Eugenii & Lotharii constitutionem, de qua diximus, roborandam: Sed quum iidem Annales Valentini electionem & Consecrationem, nulla consensus Imperialis mentione facta, referant; Gregorii potius renuentis causa imploratam auctoritatem Imperatoris, ut Canonicam justamque electionem tueretur, demonstrant; quam pio Imperatori injustam hujusmodi usurpationem adscribant. Præterquamquod si hujusmodi artibus disciplinam ab eodem Ludovico Aug. confirmatam anno* 817. *in Diplomate, de quo agimus, posterioribus hisce argumentis infirmare contendunt; jam dixi* (n. XXXV.) *quanti oporteat fieri argumenti istud genus. Cæterum causa certa instauratæ subjectionis est prædicta Imperialis auctoritatis imploratio: instaurator autem Sergius II. petente Lothario Ludovici filio. Hic, quandiu pius genitor vixit, nil novi molitus est: Ludovico autem mortuo anno* 840, *& ineunte* 844. *decedente etiam Gregorio IV. quum Romani pro illius temporis disciplina Sergium elegissent, atque ordinassent, inconsulto Imperatore, hic Ludovicum filium in Urbem misit, ut prædictum Privilegium obtineret ab Apostolica Sede.*

Privilegium istud est personale, & nititur auctor. Apostol.

XXXIX. *Equidem definire non ausim, num Lotharius ob simultates, quæ sibi cum Gregorio intercesserant, quia Ludovici patris sui amicitiam deserere, ac sibi adhærere noluerat; an arcana alia de causa, exemplo Gregorii ejusdem Imperiali auctoritate Pontificatum subeuntis allato, ab Apostolica Sede id Privilegium quæsierit: hoc certum scio, nec Lotharium, filiumque ejus Ludovicum ex Carolingiis Augustis; neque ex Germanis aliquem Gothos, Orientalesve Imperatores imitatum esse hac*

in re.

in re'. Non enim veluti adnexo Imperatoriæ dignitati privilegio, sed concessione Apostolica, quoad vixerunt, Romanorum Pontificum electiones ratas habuerunt: quod Pontificum eorumdem spectatis electionibus planum fiet. Caroli M. & Ludovici pii temporibus Leo III., Stephanus IV., Paschalis I., Eugenius II., Valentinus, & Gregorius IV. sunt electi: nec nisi hujus postremi necessaria prædicta electionis confirmatio reperitur, quam fortuito, meraque ex necessitate Electi renuentis petitam esse a Clero & populo, ineluctabile argumentum est Electio Sergii II. qui Gregorio IV. successit, ejusque consecratio, Lothario nullatenus consulto. Aliud quoque argumentum suppetit ex Gregorio eodem: non enim ut s. Gregorius M. prædecessor, sive ut s. Gregorius VII. quorum tempore confirmatio Imperatoria vigebat, supplices ad Augustum literas dedit, ne suam electionem confirmaret; sed disciplinæ non inscius, quæ suo ævo obtinebat, primum latebris, deinde constantia tantum onus se aversari serio testatus est. Postquam autem Ludovicus II. Lotharii patris sui jussu Apostolicum privilegium obtinuit, Leo IV., Benedictus III., Nicolaus I., Hadrianus II., & Joannes VIII., quinque & viginti annorum spatio, juxta constitutam hanc Pontificia auctoritate disciplinam, inaugurati fuerunt. Secus est de novem successoribus Joannis VIII. sexdecim annorum spatio ab anno 882. ad 898. electis, videlicet Martino II. Hadriano III., Stephano V., Formoso, Bonifacio VI. Stephano VI., Romano, Theodoro II., & Joanne IX. quos omnes absque jussione Principis, Missorumve præsentia ordinatos compertum erit. Quæ res Carolo Crasso & successoribus personale id privilegium defuisse demonstrat.

Cum Ludov. II. defiit ann. 875. instauratur a Joanne IX. anno 898.

XL. *Tres, Carolo Crasso imperante, electi, consecratique sunt Pontifices, quorum postremum Stephanum V. ignota nobis ex causa Imperator ægre tulit, se inscio creatum esse. Rem tradunt Annales Fuldenses ap. Freherum (to. 1. p. 60.) simulque docent, quam inutilis fuerit Augusti expostulatio*: Romani Pontificis sui (*Hadr. III.*) morte comperta, Stephanum in locum ejus constituerunt. Unde Imperator iratus, quod eo inconsulto ullum ordinare præsumserunt, misit Liutwardum, & quosdam Rom. Sedis Episcopos, qui eum deponerent; quod perficere minime potuerunt. Nam prædictus Pontifex Imperatori per Legatos suos, plusquam xxx. Episcoporum nomina, & omnium presbyterorum, & diaconorum Cardinalium, atque inferioris gradus personarum, necnon & Laicorum Principum regionis scripta destinavit, qui omnes unanimiter eum elegerunt, & ejus ordi-

ordinationi subscripserunt. *Opiniones aliorum alias, præcipue illorum, qui Hadriano III. decretum tribuunt de consecrationis libertate pristina deinceps recipienda, brevitatis ergo prætermittam: id autem affirmare nullus dubito, quod Carolingios inter Augustos prædicti duo dumtaxat privilegio isto personali usi sunt. Quum vero sexdecim iis annis qui octavi Joannis obitum consecuti sunt, usque ad Joannis IX. creationem anno 898. multa mala evenerint, ejusdemque Joannis electionem Sergianum Schisma pertubarit, sensit hic Pontifex, non esse inutile Imperiali auctoritate tantum negocium pertractare. Quamobrem eodem anno Concilio congregato* (Conc. to. IX. *p.* 502.) *præ gravibus aliis causis de Privilegio isto renovando decernens*: Quia, *inquit cap.* x., Sancta R. E. cui Deo auctore præsidemus, plurimas patitur violentias Pontifice obeunte: quæ ob hoc inferuntur, quia absque Imperatoris notitia, & suorum Legatorum præsentia Pontificis fit consecratio, nec canonico ritu, & consuetudine ab Imperatore directi intersunt Nuntii, qui violentiam & scandala in ejus consecratione non permittant fieri: volumus, id ut deinceps abdicetur, & constituendus Pontifex, convenientibus Episcopis, & universo Clero eligatur, expetente Senatu, & populo, qui ordinandus est, & sic in conspectu omnium celeberrime electus ab omnibus, præsentibus Legatis Imperialibus consecretur. Nullusque sine periculo juramentum, vel promissiones aliquas, nova adinventione ab eo audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne Ecclesia scandalizetur, vel Imperatoris honorificentia minuatur.

Instaurat. hujusm. tempora inutilè reddiderunt.

XLI. *Quam inutiliter facta fuerit Privilegii hujus instauratio, comperiet quicumque historiam eorum temporum consulat. Anno siquidem* 899. *exeunte Arnulphus Aug. Carolingiorum extremus mortem occubuit Joanne IX. superstite*: Circa confinia memorati anni Arnulphus Imp. migravit a seculo III. Cal. Dec. sepultusque est honorifice in Odingis, ubi & Pater ejus (*Caroloman. Fr. Caroli Crassi*) tumulatus jacet: *ut tradunt Annales Metenses. Fuldenses ap. Freher. habent* 900. *parvo unius circiter mensis discrimine. Eodem anno declinante Joannes moritur, nulloque Imperatore Benedictus IV. eligitur & consecratur. Ab hoc Pontifice Imperiali diademate redimitus Ludovicus III. anno* 902. *ab æmulo Berengario captus & excoecatus miseram incertamque vitam vivere orsus est sub eodem Pontifice Benedicto. Quamobrem quin successores ejus sex Leo V., Christophorus, Sergius* III., *Anastasius* III., *Landus, & Joannes X. electi, consecratique fuerint sine ullo Imperatoris assensu,*

assensu, nullum dubium. Joannes autem decimus Berengarium coronavit Imperatorem anno 916. qui Pontifice eodem vivente mortuus, etiamsi privilegium obtinuisset, quod nemo affirmat, uti eodem non potuisset. Quæ postea evenerunt, Marocia, & Tusculanis Comitibus per annos octo & triginta dominatum Urbis ducatusque ejus usurpantibus, neque amplius Pontificia, simulque Imperiali potestati subjici volentibus, apud Luitprandum videsis. Ven. Card. Baronius perversitatem sæculi jure detestatus (900. a num. 1. ad 8.) *ita concludit:* Ita quidem omnia Romæ tam sacra quam profana factionibus miscebantur, ut penes illam partem esset promotio ad Apostolicam Sedem Romani Pontificis, quæ potentior appareret; ut modo Romanorum Proceres, modo Etruriæ Principes intruderent sæculari potentia quem vellent, & dejicerent quem possent Romanum Pontificem a contraria factione promotum. Quæ toto hoc ferme sæculo sunt actitata, quousque Germaniæ Imperatores Ottones medii intercessere utrique parti contrarii, arrogantes licet & ipsi sibi pariter Papæ electionem, atque Electi dejectionem.

Henr. German. Regi personale idem privileg. ab Apost. Sede concessum.

XLII. *Invasionem istam Principum depravatæ potius disciplinæ ferreo illo sæculo* x. *argumentum, quam Privilegii ab Apostolica Sede concessi Augustis continuationem esse nemo non videt. Præterea ex sequentibus Privilegiis liquido constat, Joannis IX. decreto prætermisso ab Ottone & Henrico, utpote nunquam usu recepto, Eugenii tantum II., & Leonis IV. temporum disciplinam confirmari; adeoque Privilegii dumtaxat mentionem fieri, quod Sergius II. Ludovico petente, Augusto ejus genitori Lothario concessit, quo eumdem quoque Ludovicum esse usum compertum, exploratumque est. Istud autem personale fuisse in Germanis quoque Imperatoribus, siqui eodem usi esse reperiuntur, patet ex Decreto Nicolai II. in Concilio Romæ habito anno* 1059. (Conc. to. IX. p. 1104.) *de electione Romani Pontificis*: Eligatur autem, *inquit*, de ipsius Ecclesiæ gremio, si reperiatur idoneus; vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur: salvo debito honore & reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui impræsentiarum Rex habetur, & futurus Imperator, Deo concedente, speratur; sicut jam sibi concessimus; & successorum illius, qui ab Apostolica Sede personaliter hoc jus impetraverint. *Monimentum isto opportunius ad eludendas Pagii & Annalistæ Itali opiniones, qui æque fidenter, ac temere jus Imperatorium fuisse contendunt Electionis Pontificiæ confirmationem, excogitari non poterat. Quandoquidem Nicolaus planissimis verbis declarat, se concessisse*

cessisse id privilegium Henrico IV. Regi, eodemque usuros, quicumque illud ab Apostolica Sede personaliter obtinuerint: quemadmodum usum eodem esse Henricum Acta Vaticana Creationis s. Gregorii VII. ap. Baronium (1073. n. 27.) *testantur. Nam Electus Gregorii M. exemplo* Nuntios ad Regem Henricum celeriter destinavit, per quos & electionem desuper factam ei aperuit, & ne assensum præberet attentius exoravit. Quod si non faceret, certum sibi esset, quod graviores, & manifestos ipsius excessus nullatenus impunitos toleraret. Rex vero ut electionis veritatem cognovit, electioni ejusdem assensum præbuit, & Gregorium Vercellensem Episcopum Italiæ regni Cancellarium ad Urbem transmisit, quatenus auctoritate Regia electionem ipsam confirmaret, & consecrationi ejus interesse studeret, quod sine dilatione factum est.

Anno 1073. post s. Greg. VII. electionem hoc privil. desiit. XLIII. *Id vero notam illam omnino avertit a Carolingiis, Germanisque Augustis, quam sæpe laudati duumviri Sectariis adhærentes utrisque inurunt. Quasi Odoacrem, Orientalesque Imperatores imitati rem sibi attribuerint, quæ, absque Apostolicæ Sedis auctoritate, mera usurpatio est. Non enim soli Augusti, qui cum Diademate Imperiali consortium supremæ potestatis Pontificiæ acquirebant; sed ipsi Reges, quibus constanti omnium confessione nil rei erat cum Urbe, urbanisque negotiis, hujusmodi Privilegium a Summis Pontificibus obtinuerunt. Quid? quod S. eidem Gregorio VII. qui Pontificatum declinaturus Regis privilegium agnovit, visum fuit prædecessorum exempla non sequi, sanctamque Sedem a subjectione illa penitus liberare?* Mentiar, *ait Baronius* 1085. *n.* 12., nisi ista jam experimento rerum præsentium monstrari possint, per Gregorium nempe vindicatas e manibus Principum Ecclesiarum investituras, liberam electionem Romanorum Pontificum postliminio restitutam, disciplinam Ecclesiasticam collapsam penitus reparatam, & alia innumera bona parta. *Et revera nusquam invenietur deinceps Imperialis, Regiusve consensus requisitus pro Romanis Pontificibus ordinandis. Quamobrem affirmari tuto potest, duos dumtaxat Augustos ex Carolingiis, & Henricum Regem ex Germanis privilegio isto usos esse. De sex Augustis Germanis, qui eum Regem præcesserunt, secus sentire oportet. Nam tres Ottones depravatam* x. *sæculi disciplinam amplexi, nullatenus attendi debent. S. Henricus Aug. a Benedicto VIII. coronatus a recto, & æquo nullatenus discessisset, quæ erat illius religio: sed tam ipso, quam Benedicto, parva dierum intercapedine obeuntibus supremum diem anno* 1024. *Joannes XIX. ex laico ad* Ponti-

Pontificatum assumtus largitione pecuniæ, ut ait Glaber ap. Baron. (1024. n. 4.), *a nemine est confirmatus. Benedictum IX. perinde electum, a Conrado Salico confirmatum esse nusquam reperitur. Unus Henricus II. Aug. Rex Germaniæ III. Privilegio isto usus esse videretur; quum vero Apostolica auctoritate illud non obtinuerit, ne hunc quidem cum duobus Carolingicis comparandum existimo: Petrus enim Damiani* (Discept. inter Reg. Adv. & R. E. Defens. Concil. to. IX. p. 1159.) *ante me sententiæ ejusdem fuit.*

XLIV. *Verba ipsa huc afferam; non parvi enim momenti est ad unum Henricum IV. Regem id Privilegium redigere, quod Annalistæ Italo jus Imperatorium est visum. Regius Advocatus inducitur sic loquens:* Pater Domini mei Regis piæ mem. Henricus Imperator factus est Patricius Romanorum, a quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum. Huc accedit, quod præstantius est, quod Nicolaus Papa hoc Domino meo Regi privilegium, quod ex paterno jam jure susceperat, præbuit, & per Synodalis insuper Decreti paginam confirmavit. *Romanæ Ecclesiæ Advocatus Henrici Aug. jus populi Romani auctoritate nitens insuper habet; Sanctæque tantum Sedis auctoritatem veneratus reponit:* Privilegium invictissimo Regi nostro ipsi quoque defendimus, & ut superplenum illibatumque possideat optamus. *Deinde Alexandri II. ordinationem esse factam eo inconsulto demonstrat, quia adhuc erat impubes: & sane Alexandri successorem Gregorium Privilegii ejusdem fuisse memorem nuper vidimus. De hac re qui secus sentit, depravatæ disciplinæ subsidium adhibet, atque usurpationem, cum Pontificum tolerantia quodammodo necessaria, miscens, plus æquo Augustis tribuit, maximo cum Pontificiæ auctoritatis detrimento. Hactenus de Privilegio Henrici IV. Quum autem Otto & Henricus in suis Privilegiis Eugenii II. Constitutionem, & Leonis IV. spontaneam Promissionem laudent, unde consarcinatio profecta est, quæ supra est allata,* (n. XXXV.); *ut teneatur quæ vera Electionis, consecrationisque Pontificiæ disciplina esse debuerit Germanorum tempore, quidve Eugenio, quid Leoni tribuendum sit; operæ pretium est rei veritatem nosse ex Historicis fere synchronis.*

Quo unus Henr. IV. usus esse invenitur.

XLV. *Narrat Astronomus in vita Ludovici pii* (Pith. edit. p. 222.) *quemadmodum Lotharius a patre Romam missus,* libentissime ab Eugenio Papa susceptus est, quumque de his, quæ accesserant, quereretur, quare scilicet hi, qui Imperatori, & Francis fideles fuerant, iniqua nece perempti fuerint: & qui superviverent ludibrio reliquis

Tametsi disciplina Carolingior. ævi cõfirmetur in Privileg. Ottonis & Henrici.

forent, & haberentur: quare etiam tantæ querelæ adversus Romanorum Pontifices Judicesque sonarent: repertum est, quod quorumdam Pontificum vel ignorantia vel desidia, sed & Judicum cæca & inexplebili cupiditate multorum prædia injuste fuerint confiscata. Ideoque reddendo quæ injuste erant sublata, Lotharius magnam populo Romano creavit lætitiam. *Eamdem rem Annales Eginharto tributi referunt*: Cui (*Eugenio*) quum injuncta sibi patefecisset, statum populi Romani jamdudum quorumdam perversitate Præsulum depravatum, memorati Pontificis benevola assensione ita correxit, ut omnes qui rerum suarum direptione graviter fuerant desolati, de receptione bonorum suorum, quæ per illius adventum, Deo donante, provenerant, magnifice sint consolati. *Eugenii prædecessores fuerant s. Leo III., Stephanus IV., & s. Paschalis I. quare melius Astronomus Judices avaritiæ insimulans, Pontifices inscios, desidesve appellat, quam Annalista, quicumque fuerit, perversos. Præter quam quod Privilegia Ottonis & Henrici* Pontificum inrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates causantur. *Et Constitutio ipsa ab Eugenio & Lothario facta nimiam Annalistæ hujus licentiam perstringit, ut videbimus, ubi de iisdem Privilegiis sermo erit. At mittamus ista levia: Juramentum a Lothario & Eugenio injunctum Romanis, ut dicitur in præfata consarcinatione, de canonica & justa Electione Pontificis, sin certum, veri admodum simile est. Quod autem patenti mendacio ibidem asseritur de promissione sponte facta ab Eugenio, bona cum Eccardi, & Annalistæ Itali venia, imposturam pseudo-Warnefridi aperit, Ottone, & Henrico, seu potius Apostolico Archivo, & libro Pontificali testibus: adeoque ad Leonis IV. consecrationem anno* 847. *promissio illa spontanea differri debet, post Privilegium triennio ante concessum a Sergio II. quam scilicet Leo idcirco fecisse dicitur sponte, quia præ metu Saracenorum, nec jussio, nec Missi Imperatoris expectati fuerant; quamobrem neque illa Promissio necessaria erat.*

Ludoviciani Dipl. sinceritas ex discipl. longe alia quam cótinet, & ex histor. verit.

XLVI. *Hanc sane disciplinam Lothario & Ludovico Augustis obtinuisse jam vidimus: eamdem obsoletam a Joanne IX. nequicquam instauratam fuisse anno* 900. *summaque in illa depravatione sæculi* X. *confirmatam ab Ottone & Henrico, at minime usu receptam; ac denique in sola Gregorii VII. creatione servatam deprehendimus, qui eam abolevit. Jamvero ad Pagii objectionem revertamur, qui Ludovicianum Diploma* merum commentum esse *autumat, quia disciplinam præsefert omnino aliam ab ista, triginta fere post annos instituta: Nonne id est de rebus* pror-

prorsus inexploratis judicium ferre? Objectiones reliquas cordatus quisque floccipendet. Ubi enim ait, nullum ex Romanis Pontificibus Ludoviciana Donationis meminisse, ac perinde Ottonem & Henricum, Pippini & Caroli donationes recensere, at Ludovicianam silere; se ipse inscitia arguit, quia Diplomatis ingenium non est assequutus, in quo Jura omnia S. Sedis confirmantur, ne ulna quidem terra priscis donationibus adjuncta. Similiter ubi putat Siciliam, & cateras insulas a Ludovico Apostolica Sedi concessas esse, pace sua dixerim, turpiter hallucinatur. At enimvero ad falsi arguendum Diploma, quod homines doctissimi legitimum agnoscunt, detexisse in eo verba & formulas necesse erat, qua ab atate illius abluderent: quemadmodum Ludewigius (Præf. ad rel. MSS. omn. ævi §. 22.) *Caroli M. Diploma suppositium pro Frisia enunciavit, quia mentionem in eo esse vidit*: Juris feudalis; semper Augusti; Saxoniæ Ducatus; ab Imperio pendentium feudorum; Regis Saxoniæ; Consilii fidelium; Consensus Principum Imperii; subscriptorum Regis Bohemiæ; Marchionis Misniæ; Landgravii Thuringiæ. *Quantam enim quantam diligentiam adhibeant Commenti alicujus effectores, ut atatis ab se remota indolem imitentur, quandoque in sui temporis mores labantur necesse est. Profecto si horum aliquid Pagius, & Annalista Italus objecissent, puderet me tam vehementer pro validate Diplomatis pugnare. At Pagii objectionibus, quas contemtui potius habendas, quam diluendas dixi, unam addit Annalista laudatus, qua causas agenti convenientior est, quam vetera monumenta ad trutinam revocanti* (*an.*817.); *Diploma scilicet ex Ludovici* Cancellaria *minime profectum esse, quia caret* Dato, *quod est indicium, informe tantum ejus exemplum superesse. Quis autem eruditorum affirmare unquam est ausus, Pippini, Caroli M., & Ludovici Diplomatum autographa ad nos seros posteros pervenisse? Attamen tanta iis fides accedit ex Codice Carolino, aliisque Annalium monumentis, ut levis admodum jactura constanter judicetur Autographorum defectus. Chorographus etiam Italia medii avi Pagio & Annalista succenturiatur: nihilo tamen minus pracipuo isto munimento quidquid veri est in sua Tabula nititur: ita ut similis illi esse malit, qui navim perforat, in qua ipse naviget; quam pradictis Auctoribus, in quorum verba jurat, adversari.*

XLVII. *Caterum* Dati, *seu* datæ *defectus, externum scilicet vitium, commune aliis etiam Monumentis non tanta antiquitatis Ludoviciano parum nocet. Datum quippe est in Aquisgranensi Conventu anno* 817. VI. *Calendas Julias, ut principio ejus legitur* (Conc. to. VII. p. 1507.) Ejus Datum 817. VI. Cal. Jul. subscriptiones certæ.

 Anno

Anno Incarn. D. N. J. C. DCCCXVII. Imperii vero gloriosissimi Principis Ludovici quarto, VI. Idus Julias quum in Domo Aquisgrani Palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates complures una cum suis resedissent monachis &c. *Quos inter recensetur Josue Abbas Volturnensis Monasterii, Pontifici acceptissimus, ut docet Mabillonius* (Annal. lib. 28. n. 45.) *qui Chronographo ejusdem Monasterii rei monumentum suppeditavit, ut diximus* (n. IX. seq.). *Quod autem maxime attendi oportet in Diplomate; subscriptiones antiqui moris, quales fuisse dicuntur Donationi a Pippino Rege primum factæ Carisiaci, subjunguntur. De Pippiniana siquidem liber Pontificalis* (sect. 318.) *hæc tradit in vita Hadriani*: Promissionem illam, quam ejus sa. me. genitor Pippinus Rex, & ipse præcellentiss. Carolus cum suo germano Carolomanno, atque omnibus Judicibus Francorum fecerant B. Petro, & ejus Vicario sa. me. Domno Stephano juniori Papæ. *Ac de eadem alibi* (sect. 253.) *dixerat*: A B. Petro, atque a S. Rom. Eccl. vel omnibus in perpetuum Pontificibus Ap. Sedis misit possidendam, quæ & usque hactenus in Archivio S. Nostræ Ecclesiæ recondita tenetur. *A quibus non video, quid discrepet Ludoviciani Diplomatis finis*: Per Legatum S. R. E. Theodorum Nomenculatorem Domno Paschali Papæ direximus; *& subscriptiones Imperatoris, filiorum, Episcoporum, Abbatum, Comitum, Officiorumque Palatinorum: quorum numerus tantum affertur tam a Volturnensi, quam a Cassinensi Chronographo; quemadmodum ipso in Diplomate numerantur. Id vero esse maximum antiquitatis indicium colligitur ex Anselmo Lucensi* (*nisi forte aliquantulum recentior est Auctor Collectionis ei adscripta*) *qui eodem anno* 1073. *quum Gregorius VII. Pontificatum, Lucensem Episcopatum iniit. Nam suam in Collectionem Canonum a Gratiano postea amplificatam, retulit ex Ottonis & Henrici Privilegiis caput de Electione Pontificis* (lib. 6. cap. 35.), *aitque in fine*: Et subscripserunt ambo Imperatores quisque suo tempore, & Episcopi XXIII. & Abbates VI. Comites XIII. Optimates XVII. *quorum nomina infra videbimus in utroque Privilegio; decem scilicet Episcopor. in Ottoniano*, XIII. *in Henriciano; & sic de cæteris ab Anselmo simul conjunctis. Quamobrem Ludoviciani Diplomatis negari non potest Apographum ad nos pervenisse, sed Apographum multæ antiquitatis, quippe quod Anselmo eidem notum* (lib. 4. cap. 35.) *æque ac duo superiora, non ex Autographis, sed ex iis exemplis, de quibus principio dixi* (num. II. seq.), *& quorum caput erat Ludovicianum integrum, duobus cæteris contractis; quod patet ex subscriptionum recensione.*

PRI-

Privilegium Lodovici Imperatoris de Regalibus confirmandis Pape Paschali.

IN nomine [a] Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus sancti [1]. Ego Ludowicus [b] [2] Imperator Aug. Statuo & concedo per hoc pactum confirmationis nostre Tibi beato Petro principi Apostolorum, & per te vicario tuo Dono [c] Paschali Summo Pontifici, & universali pape, & successoribus ejus in perpetuum, sicut a predecessoribus vestris [3] usque nunc, in vestra potestate & ditione tenuistis, & disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo, & suburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis ejus montanis, ac [d] maritimis, litoribus, ac portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis in Tuscie partibus, idest: Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Manturanum [e], Sutrium, Nepe, Castellum, Gallisem, Hortem [f], Polimartium, Ameriam, Todem, Perusium cum tribus insulis suis, idest majorem, & minorem pulvensim [g], [4] Narniam [5], Utriculum, cum omnibus finibus, ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus.

Simili modo in partibus Campanie Segniam, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frisilunam cum omnibus finibus Cam-

VAR. LECT. APOGRAPHI ARCH. CASTRI S. ANG.

a Domini Dei. *b* Ludovicus. *c* Domino. *d* &. *e* Maturanum. *f* Ortam. *g* pulvensim & lacum.

NOTÆ

1 De Carolingiorum invocationibus variis vide dicta supra (*Dissert. num.* XI.). Hanc diplomata etiam Ottonis & Henrici exhibent: argumentum valde probabile, talem habuisse diplomata Pippini, & Caroli M. quæ desiderantur. Ex Archivo enim Apost. petebatur exemplum præcedentium hujusmodi concessionum; quarum formulas mutare, ut videtur, religio fuit. Walchius (*censur. Dipl. p.*12. *seq.*) nequioquam invocationibus tunc usu receptis infirmare conatur Diploma.

2 Ex insueto principio Diplom. idem constat: nam Otto & Henricus eodem utuntur. Mabillon. (*An. Bened. App n.* 26.) Diploma Pippini affert cum hac subscripr. *Ego Pippinus & conjux mea Bertrada*. Qua ex subscribendi simplicitate colligi posset, tam ipsum, quam filium Carolum, ac proinde nepotem Ludovicum alia formula uti noluisse.

3 Recte Baronius, Harduinus, Le Cointe, Sigonius cum Cencio retinent *vestris*: ita enim constanter habent omnes codices, & ita sententia procedit: nam Paschalis a suis prædecessoribus Romam & ejus Ducatum per manus acceperat. Perperam vero Gratianus, Annales Reicherspergen. Baluz. Muratorius, Walchius, aliique legunt *nostris*, quasi Pippinus & Carolus Romam dederint Pontificibus, quod manifeste falsum. Vide Dissert. (*num.* XII. *seq.*)

4 Ducatus Romani pars non ignobilis lacus prope Perusiam. Is enim est Trasimenus in hist. Rom. celeberrimus victoria Annibalis. Vide Cellar. (*Geogr. ant. l.* 2. *c.*9.) Tres insulas hic memoratas in lacu esse, atque incoli testatur Albertus (*Etrur. Medit.*) qui dolet ap. Cosmographos, & Geogr. hujus lacus mentionem noo reperisse. Chorogr. Anon. (*Script. Ital. to.* X. *tab. sect.* 20.) uberrime.

5 Narniam unam ex toto Ducatu invenies Pontifices acceptam referre Francis Regibus (*Cod. Car. ep.* 8. 9. *al.* IV. VI.); nam Steph. II. questus Langob. eam invasisse, *quam*, ait Pippino, *B. Petro tua Christianitas concessit*. Eam Spoletani olim invaserant (Anast. *sect.* 414.); Sed Aistulphus primo adventu Pippini territus illam restituerat. Anast. (*sect.* 249.)

Campaniæ, necnon & Tyburim [a] cum omnibus finibus ac territoriis ad easdem civitates pertinentibus [6].

Necnon & Exarchatum Ravennatem cum [b] integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis, que pie recordationis Dōnus Pipinus Rex, ac bone memorie genitor noster Karolus Imperator [7] B. Betro Apostolo, & predecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt: hoc est, Civitatem Ravennam, & Emiliam [c] [8], Bobium [9], Cesenam, Forum populi [d], Forum Livii, Fa-

VAR. LEC. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a Tiburim. *b* sub. *c* Æmiliam, &. *d* For. Pompilii.

NOTÆ

6 Remotiores Latii, seu Ducatus Romani civitates in parte cistiberina enumerantur, agri seu Districtus Romani civitatibus generaliter comprehensis in suburbanis: Otto nullam Campaniæ Civitatem memorat, omnes enim in Ducatu & Suburbanis una expressas intelligit. Vide infra *not.* 2. ad ejus Diploma.

7 Huc omnes Diplomatum Interpretes, omnesque historiæ Pontificiæ Scriptores nuperos appello. Ludovicus primum loquitur de Apostolica ditione amplificata per Pippinum & Carolum, ne avo, & patri injuriam faciat: *Qua*, inquit, *pia rec. D. Pippinus Rex ac bo. me. genitor noster Carolus Imperator &c.* Pari modo infra de territorio Sabinensi: *Sicut a genitore nostro Carolo Imp.* Item inferius de Donationibus spontaneis: *Quas pia recordl. Donnus Pippinus Rex Avus noster, & postea Donnus & genitor noster Carolus Imp.* Et paulo post de Diplomate Hadriani pro Spoletano Ducatu: *Inter sa. me. Adrianum papam, & Donnum ac genitorem nostrum Carolum Imp. convenit*. Ac demum in fine agens de amicitiæ, caritatis, & pacis foedere instaurando a quovis Pontifice post suam consecrationem, *sicut*, ait, *temporibus pia rec. Donni Caroli Atavi nostri, seu Donni Pippini Avi nostri, vel etiam Caroli Imp. genitoris nostri consuetudo erat faciendi*. Ludovicus itaque nunquam Majores suos *Predecessores* appellat; sed nomine, & agnationis titulo eos prosequitur. Veniant nunc Gratianus, Annalista Reicherspergensis, Baluzius, recentioresque alii, & contra Cencium, codicesque omnes MSS., Baronium, doctissimosque alios viros fidenter mutent *vestris* in *nostris*, ut ex eorum voto Roma & Ducatus Donationis naturam induant. Quodnam monumentum proferunt? quod vel levissimum adminiculum iis suppetit, quo rem adeo novam sustentent? Post Diploma istud annis circiter quinquaginta ab Joanne VIII, aut lenocinandi causa Imperatoribus, aut quia vere in Imperatorum Diplomatis Romana etiam ditio confirmabatur, Roma ipsa *concessa a piis Imperatoribus* enunciatur. At perperam: nam Ludovicus & successores non concedunt Romam & ejus Ducatum; sed Romæ & Ducatus Ditionem confirmant, Pontificibus ita volentibus, qui non minus a populis sibi subditis, quam ab hostibus, jure timebant.

8 A Pippini & Caroli Donatione ordiens Exarchatum integrum prius nominat, deinde ejus civitates singulas recenset cum omnibus territoriis ad *Civitates pertinentibus*, quas singillatim enumeravit. Eas inter non est *Mutina*, neque *Parma*, nec *Placentia* celeberrimæ urbes usque a temporibus Reip. In donatione per designatos fines Parma a Tuscia Langobardorum, seu Regia non dissita, nominatur pro confinio. Et in divisione regnorum inter filios eædem Civitates partem Regni Pippiniani conficiunt. Viris eruditis XVI. sæculi visæ sunt eæ Civitates in Exarchatu esse, quam opinionem amplexi sunt nostro ævo viri clarissimi, scriptisque eruditis voluminibus opinionem suam maxime credibilem effecerunt. Digladiari cum nostratibus nolo: id tamen dico, Æmiliæ mentionem in Ludoviciano Diplomate non civitatem, sed provinciam innuere. Duas quippe in provincias Exarchatus dividebatur id temporis, Æmiliam, cujus Civitates seorsim recensentur; & Pentapolim, cujus Civitates pari modo seorsim enumerantur. Ita etiam in Cod. Car. primæ provinciæ Exarchatus a Pentapolensibus secernuntur (*ep.* 51. 53. 54. *al.* LIV. LII. LI.), nec secus audiunt, quam *Civitates Æmiliæ*, quas sibi Archiepiscopus Ravennas usurpaverat. Certe hac in re Muratorius, & Chorographus recte sentiunt. Mutina, Parma, Placentia, utut Civitates Æmiliæ, quarum Episcopi suffraganei erant Ravennatis Metropolitæ, ad Pippini, Carolique donationem non pertinent. Plura videsis in dissertatione II. (*num.* XVI.)

9 Civitatem monasterio s Columbani celebrem in Cottiis alpibus sitam hic non memora-

si

Faventiam, Immolam [a], Bononiam, Ferrariam, Comiacrum [b], & Adrianis, que & Gabelum [c], cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra, marique ad supradictas Civitates pertinentibus [10]: simul & Pentapolim [11], videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausimum [d], Humanam, Hesim, Forumsimpronii [e], Montem Feretri, Urbinum, & Territorium Valvense [f], Callem, Luciolis, Egubium [g] cum omnibus finibus, ac terris ad easdem Civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut a genitore nostro Karolo Imperatore beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est, sub integritate, quemadmodum ab Itherio, & Majenario Abbatibus Missis illius [h] inter idem Territorium Sabinense atque Reatinum definitum [i] est [12].

Item in partibus Tuscie Langobardorum Castellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum Regis, Ferenti Castrum, Viterbium [k], Orclas, Mar-

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a Imolam. *b* Comiaclum. *c* Gabellum. *d* Anximum. *e* F. sempr. *f* Balnense. *g* Eugubium. *h* illius Missis. *i* & Reatinum diffinitum. *k* & Viterbium.

NOTÆ

ri inde liquet, quod Episcopali dignitate non est fruita ante sæc. XI. Benedicti VIII. auctoritate (*Ditm. ap. Bar.* 1014. *n.* 4. *Ughell. Mabill. &c.*). Sassinam, seu Sarsinam, intelligi oportet, urbem antiquam, cujus Episcopus Bobiensem se appellat in Conciliis Symmachi. Vide Dissert. (*n.* XVIII.)

10 Chorogr. Anon. totidem civitates in Exarchatu expiscatur ex Agnello, Blondo, Anastasio, Cluverio, quæ duplicant numerum. (*Tab. chorogr. sect.* 16.) At conditio, & Chronologia novorum nominum attendi debent: pleræque enim castra erant in finibus Exarchatus Civitatum comprehensa; nonnullæ jam nominatas exprimebant, ut nuper *Bobium* & *Sarsinam* unam eamdemque esse vidimus; Adriamque & Gabelum unam eamdemque Civitatem esse docet Diploma. Exarchatus autem sub integritate est donatus a Pippino & Carolo, qualis tunc erat, Bononiæ territorio definitus, quod constat ex prædicta divisione Regnorum. Qui autem contendit, juxta antiquiorem extensionem fuisse donatum, monumentis id probantibus destituitur.

11 Notanda temporum varietas. Anno 726. scribebat Gregorius II. Leoni Isaurico in impietate persistenti (Labbe *Conc. to.* VII. *p.* 19.) hunc in modum de toto Exarchatu: *Longobardi & Sarmatæ, cæterique, qui ad septemtrionem habitant, miseram Decapolim incursionibus infestarunt, ipsamque Metropolim Ravennam occuparunt, & ejectis Magistratibus tuis, proprios constituere Magistratus*. Quum Pippinus an. 754. Carisiaci Exarchatum s. Sedi contulit, nullum habuisse discrimen videtur Æmiliæ, & Pentapolis. Pentapolenses sæpe in Pauli Epistolis laudantur. Et Hadrianus in supra laudatis literis non solum discrimen illud servat, sed (*ep.* 54. *al.* LI.) quandoque bipertito ipsam Pentapolim dividit, mediterraneam scilicet, & maritimam.

12 Vide Epistolas Cod. Carol. (59. 67. 71. 72. 73. *al.* XLIX. LXIX. LVI. LXXVI. LXXVIII.) & Commentar. præv. ad epistolas Hadr. (*n.* 32. *seqq.*). Inde historiæ hujus principium suppetit: reliqua non habentur in eo Codice, nec definiri tuto potest, quandonam Itherius & Maginarius Abbates fines illos posuerint inter Reatinos & Sabinenses. Certum tamen est, Maginarium minime assequutum esse dignitatem Abbatis nisi anno 784. quum Fulrado Abbati Dionysiano successit. Quamobrem nonnisi post eum annum territorium Sabinense possidendum s. Sedi traditum est. Quum autem Dionysianus Abbas Maginarius obierit supremum diem anno 793. Itherio superstite ad annum 796. quum Alcuinus ei successit in s. Martini Turonensis Monasterii præfectura: hinc est, quod inter annum 791. quum Cod. Car. epistolæ colligebantur, & 793. Maginarii emortualem territorii Sabinensis controversia finem habuisse videtur. Si ita se res habet, tantam causæ pro-

Martam, Tuſcanam, Populonium, Suanam, Roſellas [13], & Inſulas Corſicam [14], Sardiniam, & Siciliam ſub integritate, cum omnibus adjacentibus, ac territoriis maritimis, litoribus, portubus ad ſupraſcriptas [a] civitates & inſulas pertinentibus.

Item in partibus Campanie Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum [b], & Capuam [15], & patrimonia ad poteſtatem, & ditionem veſtram [c] pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneventanum,

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a portibus ad ſupradictas. *b* Teanum. *c* veſtram ditionem.

NOTÆ

procraſtinationem, ejuſque exitum haud ſciremus, niſi Diploma iſtud extaret: etenim ex Hadriani literis liquet, rem prædictis Abbatibus commiſſam eſſe; ſed difficultatibus ſemel, iterumque, & tertio exortis, non potuiſſe finiri.

13 Quamquam hæ duæ civitates maritimæ territorii nunc Senenſis æque ac cæteræ ex Thuſcia Langobardor. juris eſſent s. Sedis ex donatione Caroli, eas tamen pacifice nunquam, nunquam integre s. Sedes poſſedit VIII. ſæculo Cod. Car. (*ep.* 88. 89. *al.* LXXXI. XC.). Ineunte ſæc. XI. ap. Albinum & Cencium, parvo diſcrimine, hæc habentur: *In quodam tomo carticio, qui eſt in cartulario juxta Palladium legitur Papa Benedictus* (VIII.) *locaſſe civitatem, & Comitatum Suaneſem cum caſtellis & villis, & cum omnibus ſuis pertinentiis. Et Civitatem, & Comitatum Roſellenſem cum Villis, & Caſtellis, & ſuis pertinentiis, & diſtricto, & placito, & cum omni datione & reddita ſuo. Praſtat unaquaque Civitas* LX. *ſol.* Cæterum Populonium, & Roſellæ haud ita multo poſt, excidere. Nam Roſellenſes Epiſcopi, ſæculo duodecimo ineunte Groſſetani dici cœperunt, Roſella olim romana colonia jampridem exciſa (*Cellar. Geogr. ant. l.* 2. *c.* 9. *p.* 414. *edit. Lond.*), quæ erat prope Groſſetum, ut Populonia prope Plumbinum (*Cellar. ibid.*) manifeſtis utrobique antiquis ruderibus. Populenienſis Epiſcopatus unitus Maſſæ. Ughellum conſule (*Ital. Sac. to.* 3. *p.* 655. & 701.)

14 Inſulæ hujus donatio certa: certus item donator Carolus: tempus vero incertum (*Leone III. ep.* 4. *al.* VI.); vide notas ad eamdem epiſt. (*not.* 9). De duabus inſulis reliquis ſatis eſt dictum in ſuperioribus; nonnihil adjicietur ad Diplomata ſequentia. Jura earumdem, præcipue Siciliæ, antiqua & certa: ſed Caroli inter donationes recenſeri a Ludovico, Steph. IV. & Paſchalis conſilio, cauſa eſt, cur conjiciam chartam vere aliquam extitiſſe tum temporis in Apoſtolico Archivo, qua Carolus tres illas inſulas dono dederit. Is ſiquidem, ubi Hadrianum vidit tantopere ſollicitum, ut Patrimonia Calabritanum & Siculum (unde pingues antiquiſſimi reditus pro egenorum ſuſtentatione, & Eccleſiar. decore jampridem inferri deſueverant in Ærarium Pontificium) a Conſtantino & Irene redderentur, in literis ad eum datis an. 794. (*Conc. to.* VII. *p.* 963.) remque poſtmodum omnem fuit edoctus; tam certa jura nequicquam toties repetita eſſe ægre ferens, de ſubjicienda Sicilia, ut Beneventanum Ducatum fecerat, cogitavit. Interim vero totam Inſulam s. Sedi conceſſam puto ejus parum diſſimili conditione, quam in Ottonis Diplomate expreſſam videmus, *Si Deus noſtris illud tradiderit manibus*. Nam conſtat, Siciliam paruiſſe Græcis uſque ad annũ 827. quum Saraceni illam invaſerunt. Unde enim in Ottonis Diploma id de Sicilia profluxit, niſi ex Charta aliqua Archivi, unde Ludoviciano Diplomati & alia nonnulla adjecta ſunt? Et nota, quod in Ottonis Diplomate, cujus Henricianum exemplum eſt, conditionalis ea conceſſio Siciliæ non ponitur inter ſpontaneas Caroli donationes, neque Donationi propriæ adjicitur; argumentum certum, quod Sicilia tamquam a Carolo donata, & quidem conventione habita cum Pontifice, habebatur. Quare autem Ludovicus eam conditionem ſiluerit, non eſt petendum, nam jura omnia is confirmabat s. Sedi, nilque ei novum concedebat; nec niſi ineptum fuiſſet Siciliam ſub conditione a Carolo donatam confirmare.

15 Has Campaniæ Civitates a Carolo donatas fuiſſe nullum dubium. Ita ſcilicet conſtat ex literis Cod. Carolini (*ep.* 88. 89. 92. *al.* LXXXI. XC. LXXXVI.). Capuanos etiam præſtitiſſe juramentum fidelitatis ante confeſſionem B. Petri diſcimus (*ep.* 91. *al.* LXXXVIII.). Et licet in adeunda earum poſſeſſione eædem ſupervenerint difficultates, quæ in territorio Sabinenſi, & in duabus ex Thuſciæ Civitatibus, Populonia nimirum, & Roſellis, jura tamen non exciderunt: nam una cum cæteris Neapolitani Regni ope Northmannorum a Pontificibus vindicata ſunt ſæculo XI. ut dicam infra.

num, & Salernitanum [16], & patrimonium Calabrie inferioris, & ſuperioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubicumque in partibus Regni, atque Imperii a Deo nobis commiſſi patrimonia veſtra eſſe noſcuntur [17]. Has omnes ſupraſcriptas provincias, Urbes, ac civitates [a], oppida, atque caſtella [b], viculos ac territoria, ſimulque & patrimonia, jam dicte Eccleſie tue, beate Petre Apoſtole, & per te Vicario [c] ſpirituali patri noſtro Donno Paſchali ſummo Pontifici, & [d] univerſali pape, ejuſque ſucceſſoribus uſque in finem ſeculi eo modo confirmamus, ut in ſuo detineat [e] jure, principatu, atque ditione.

Simili modo per hoc noſtre confirmationis decretum firmamus donationes, quas pie recordationis donnus Pippinus Rex avus noſter, & poſtea donnus & genitor noſter Carolus imperator beato Apoſtolo Petro ſpontanea voluntate contulerunt [18]. Necnon & cenſum & penſiones, ſeu ceteras donationes [f], que annuatim in palatium Regis Langobardorum inferri ſolebant, ſive de Tuſcia Langobardorum ſive de Ducatu Spoletino [g]: ſicut in ſupraſcriptis donationibus continetur. Et inter ſa. me. Adrianum papam, & donnum ac genitorem noſtrum Carolum imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de ſupraſcriptis ducatibus, ideſt Tuſcano, & Spoletino ſue

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a Urbes, Civitates, & *b* Caſtra *c* Vicario tuo *d* ac *e* detineant *f* dationes *g* Spoletano

NOTÆ

16 In Campania duplex patrimonium erat Gregorii M. tempore. Et Joannes Diac. qui florebat poſt Ludov. pium Joanne VIII. Pontifice, duo patrimonia diſerte nominat Neapolitanum, & Campanum in Greg. vita (*lib.* 2. *n.* 53.) Totidem in Diplomate Ottonis & Henrici numerantur. Quid igitur tria Ludovicus? Salernitani mentio nuſquam mihi fuit obviam prætetquam in hoc diplomate. Quid autem dico tria Patrimonia? unicum eſt Ludovico Patrimonium Beneventanum & Salernitanum, tametſi duobus illud nominibus deſignet; quæ res non parum negotii faceſſit certam cauſam exquirenti. Narrat ſiquidem Erchempertus (*n.* 14.) Siconulphum eſſe factum Salerni Principem a primoribus Beneventanis, qui a Principe Radelchiſio defecerunt, quam rem omnes cum Peregrinio ad annum referunt 840. Extatque Capitulare Radelchiſii Princ. Benev. anno 851. (ap. Pratill. *to.* 3. *p.* 214.), quo ſtatuuntur fines utriuſque Principatus cum Siconulpho: ita ut exinde duo Principatus noſci cœperint. Quamobrem ſi Ludovicianum Diploma ea tempora ſequutum eſſet, tum quod novum edocemur, Patrimonium videlicet s. Sedis in utroque Principatu eſſe, bene haberet. At quinque & viginti fere annis Diploma illud Siconulphi Principatum præcedit. Quamobrem Ludovicum non aliud ſibi voluiſſe arbitror quam utriuſque Civitatis diſtrictus, in quibus patrimonium illud bipertito diviſum ſitum eſſet, deſignare, id ſcilicet ſuggerentibus Stephano IV. & Paſchali, quos minime latebat patrimonii illius conditio, & ſitus.

17 Puta Tuſcum, Iſtrianum, Dalmatinum, Illyricianum, Liguriæ, Germanicianum, Gallicanum, & ſiquæ alia erant in Gallicana Monarchia, quæ ſpecialis mentionis non indigebant, ut s. Sedi vindicarentur, utpote extra Græcam dominationem.

18 Quænam fuerint ſpontaneæ iſtæ donationes colligi poteſt ex hiſtoria; eæ vero ſingillatim enumerari non poſſunt. Vide Diſſert. ad Henrici diploma. (*n.* XIV. *ſeq.*)

auctoritatis preceptum confirmavit [19]. Eo scilicet modo, ut annis singulis predictus census Ecclesie beati Petri Apostoli persolvatur, salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem subjectione [20].

Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad nram [a] partem per hoc nostre confirmationis decretum [21] roboramus, ut in vestro, vestrorumque successorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque a nobis, neque a filiis, vel successoribus nostris per quodlibet argumentum, sive machinationem in quacumque parte minuatur vestra potestas, aut vobis de suprascriptis omnibus, vel successoribus vestris inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus. Ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus; set [b] potius omnia, que superius leguntur, idest provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, & patrimonia [c], atque insulas, census, & pensiones Ecclesie beati Petri Apostoli, & Pontificibus in sanctissima illius sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus, nos defendere [d] promittimus ad hoc, ut omnia ea in illius [e] ditione ad utendum, & fruendum, atque disponendum firmiter valeat optineri [f].

Nullamque in eis nobis partem, aut potestatem disponendi, vel judicandi, subtrahendive, aut [g] minorandi vendicamus, nisi quando

VAR. LECT. APOCR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a vestram *b* sed *c* territoria, patrimonia *d* defendere nos *e* nullius *f* valeat obtinere *g* subtrahendi, vel

NOTÆ

19 Argumentum isto evidentius ad quorumdam opiniones refellendas desiderari non potest. Disputant ii siquidem de jure Romanis Pontificibus concesso in Civitatibus & provinciis donationum, num scilicet utile, an supremum esset. En luce ipsa clarius definitum jus supremum in ceteris, exceptione hac Ducatuum. Iidem quoque in eamdem supremam potestatem venissent, nisi Hadrianus ea quæ D. Petri jam erant, suo præcepto seu Diplomate eidem largitori Carolo concessisset, uti convenerat eidem cum Carolo.

20 De reliquis s. Sedis ditionibus aut actu possessis, aut quæ juris ejusdem erant, perspicue dictum erat *in suo detineant jure, principatu, atque ditione*, quibus jus supremum definitur: at hic supremum ad Carolum pertinere, dominium utile ad Pontificem declaratur. Statimque, ne suspicio ulla subrepat supremæ dominationis Pontificiæ in reliquis omnibus, clausula eadem supremi juris non modo enunciatur iterum, sed planissimis verbis explicatior redditur. Id latuisse eruditos illos, ne suspicari quidem possumus: idcirco ad suppositionis remedium unicum confugiunt. At nequicquam; eadem quippe occurrunt in Ottonis & Henrici Diplomatibus, quæ falsi arguere, dementia est.

21 Non abs re vox *Pactum* cæteroqui satis nota, & in Ottoniano, & Henriciano Diplom. non mutata, hic iterum per *Decretum* exprimitur; nam de confirmandis spontaneis quoque donationibus agitur, quæ minime ex pactis conventis factæ erant.

quando [a] ab illo, qui eo tempore hujus ſanctæ Eccleſiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus [22]. Et ſi quilibet homo de ſupradictis civitatibus ad veſtram Eccleſiam pertinentibus ad nos veniret [b], ſubtrahere ſe volens de veſtra ditione [c], vel poteſtate, vel aliam quamlibet iniquam machinationem [d] metuens, aut culpam commiſſam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, niſi ad juſtam pro eo faciendam interceſſionem: ita dumtaxat, ſi culpa, quam commiſit, venialis fuerit inventa: ſin aliter, comprehenſum veſtræ poteſtati eum remittamus [23] [e]. Exceptis his, qui violentiam, vel oppreſſionem potentiorum paſſi ideo ad nos venerint [f], ut per noſtram interceſſionem juſtitiam accipere mereantur. Quorum altera conditio eſt, & a ſuperioribus eſt valde disjuncta.

Et quando divina vocatione hujus ſacratiſſimæ ſedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno noſtro aut Francus, aut Langobardus, aut de qualibet gente homo ſub noſtra poteſtate conſtitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut privatè [g] veniendi, aut electionem faciendi [24]: nullusque in civitatibus vel [h] territoriis ad Eccleſiæ beati Petri Apoſtoli poteſtatem pertinen-

R 2 tibus

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a quatenus *b* venerit *c* dictione *d* vel quamlibet aliquam machinationem
e remittemus *f* veniunt *g* privata *h* vel in

NOTÆ

22 Hanc rem teſtatam invenies pluribus Carolini Codicis epiſtolis: at præcipue conſulenda commentatio prævia ad epiſtolas Hadriani. (*n. 7. ſeqq.*). Poſtrema verba in Ottoniano non reperiuntur, ſed rerum & temporum mutatio ingens facta erat. Præterea in juramento, quod fieri cœptum ab Ottone, ſucceſſores omnes emittere conſueverunt, multo ampliora & dilucidiora leguntur, quæ ad Francos minime pertinebant. Id præcipue expreſſum videas adverſus eos, qui Romam ipſam ſubjicere Auguſtis non verentur: *In Romana urbe nullum Placitum aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, ſine tuo conſilio* (*Diſt.* 63. *c.* 33.)

23 Hæc, quæ jure ſilentur ab Ottone & Henrico, ad quos nullatenus pertinebat reciproca illa Sacerdotii & Regni obſervantia, ſocietatis & amicitiæ fœdere eam exigente; ediſcenda ſunt ex Codicis Carol. epiſtolis, præſertim (*ep.* 76. 97. *al.* LXXV. LXXXV.). Inde patebit nimia facilitas damnandi monumenta vetera, ſi opinioni propriæ adverſentur.

24 Stephanus III. in Concilio Lateran. anno 769. de Electione Rom. Pont. ita decrevit: *De caſtris autem Tuſciæ vel Campaniæ, vel de aliis locis nullus audeat Romam ingredi, nec a quopiam invitentur, aut intra Civitatem introducantur. Sed nec quiſquam ex ſervis tam Cleri, quamque Militiæ in eadem Electione inveniatur: nec ullus penitus cum armis & fuſtibus.* Item *ſi quis juvare aut introducere in hanc Civitatem Romæ præſumſerit, quemquam de quacumque Civitate, aut caſtro, vel loco Pontificis prius diſceſſum quouſque in ſede B. Petri Pontifex ordinatus fuerit, anathema ſit.* Horum ſimilia de Francis, aliiſque populis Ludovico ſubditis decreta vides conſilio Pontificis ut plena eſſet libertas electionis. Serio autem animadvertas diſciplinam. Stephani III. tempore Ditio Pontificia non extendebatur ultra Latium, ſeu Tuſciam, & Campaniam Romanam antiqui juris, & Exarchatum ſeu Æmyliam, & Pentapolim ex Donatione Pippiniana: quare Stephanus decernit, ne de Tuſcia, & Campania, ſive de aliis locis ullus homo introducatur in Urbem,

tibus aliquis [a] malum propter hoc facere presumat [25]. Set [b] liceat Romanis cum omni veneratione & sine aliqua perturbatione honorificam Pontifici suo [c] exhibere sepulturam [26], & eum, quem divina inspiratione, & beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio, atque concordia, sine aliqua promissione [27], ad Pontificatus ordinem [d] elegerint, sine aliqua ambiguitate vel contradictione more canonico consecrari [e], & dum consecratus fuerit, legati ad nos vel ad successores nostros [f] Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & illos [g], amicitiam, & caritatem, ac [h] pacem socient [28]; sicut temporibus pie recordationis donni Caroli Attavi [i] nostri [29], seu donni Pipini avi nostri, vel etiam donni Caroli [k] Imperatoris Genitoris nostri consuetudo erat faciendi.

Hoc

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a aliquod *b* sed *c* suo Pontifici *d* ordinem Pontificatus *e* consecrare
f nostros successores *g* inter illum *h* & *i* atavi *k* vel etiam Caroli

NOTÆ

bem, quoad Pontifex ordinatus fuerit a Clero & Populo Romano, juxta Canonicam electionem, & plenam libertatem consecrationis, quæ tunc vigebat. Tempore autem Ludovici pii Langobardis, eorum Regibus exactis, dominabantur Franci, quorum præsidia in Regni Italiæ urbibus morabantur: idcirco utraque gens prohibetur libertati Electionis obsistere, aut Romam ingredi turbandi causa Electionem ad solos Romanos jure pertinentem. Viden Ludovicum intactam relinquere Pontificiam ditionem, suamque constitutionem ad Francos, Langobardos, subditasque alias sibi gentes dumtaxat extendere? Ita scilicet Stephanus III. de suis tantum populis decreverat.

25 Astronomus in vita Ludovici pii de Leonis III. suprema infirmitate loquens, refert Romanos, occasione captata Leonis III. extremo morbo laborantis, prædia Ecclesiæ diripuisse, atque usurpasse, ut ajebam supra, ipsis Astronomi verbis allatis (*Dissert. num.* VIII.). Ex quibus liquet, tum Stephano IV. Leonis III. successori non longe petenda fuisse hujus rei exempla; tum Ludovicianum Diploma rebus certis & præsentibus inhærere. Octavo inde anno, nempe 824. Eugenii II. auctoritate Lotharius Ludovici filius in Atrio B. Petri constituit: *Ut depradationes, quæ hactenus fieri solebant, nullo modo fiant, neque vivente Pontifice, neque defuncto. Siquis vero ulterius hoc fecerit, sciat, se legali sententia condemnandum. Quæ vero retro facta sunt, legaliter emendentur*. Cætera infra occurrent in Diplomatis Ottonis, & Henrici, qui alienam constitutionem suam facere videntur. Plura invenies in Admonitione ad literas Steph. III. & in Comment. præv. ad epistolas Hadriani. Vide etiam Dissertationem I. (*n.* XXXVI.)

26 Statimac Pontifex morti erat proximus, deserebatur per ea tempora fere ab omnibus, non solum ut de successore rite eligendo ageretur; verum etiam ut vis aliaque incommoda arcerentur: nec de honore funeris quicquam cogitabatur. Stephanus III. in alloquutione ad prædictum Concilium rem docet: *Quando Domnus Paulus Papa de hac vita recesserat, omnes eum derelinquentes, nisi ego funeris adsistebam custodiam ob sepulturæ tradendum*. Idcirco Steph. IV. & Paschalis ad ejusmodi avertendum incommodum auctoritate Imperiali ita decerni voluerunt.

27 Vide supra (*Differt. n.* XXXIV.)

28 Consule eamd. dissert. (*n.* XXXIII.) Vidensque tantam disciplinæ convenientiam cum monumentis ejus ævi, judex esto, num Pagii, aliorumque falsi insimulantium Diploma, hoc præsertim ex capite, cortina veret.

29 Tam Carolus M. in præfatione ad Epistolas Codicis Carolini, quam Ludovicus, Carolum Martellum recensent. Ille scilicet inter Ecclesiæ Romanæ defensores, unde tot eruditorum concertationes de Patriciatu eidem conlato, quas rejeci in Admonitione ad literas Greg. III. Ludovicus autem ad eum vult missos legatos post ordinationem Pontificis, quod falsum esse clamat Fredegarii continuator ad tempora ultima Gre-

Hoc autem ut ab omnibus fidelibus ſancte Dei Eccleſie, & noſtris firmum eſſe credatur, firmiuſque per futuras generationes ac [a] ſecula ventura cuſtodiatur, proprie manus ſignaculo, & venerabilium Epiſcoporum, atque abbatum, vel etiam optimatum noſtrorum ſub jurejurando promiſſionibus & ſubſcriptionibus pactum iſtud noſtre confirmationis roboravimus, & per Legatum ſancte Romane Eccleſie Theodorum nomenculatorem donno Paſchali pape dereximus [30].

Ego Ludovicus miſericordia Dei Imperator ſubſcripſi, & ſubſcripſerunt tres filii ejus, & Epiſcopi x. & Abbates VIII. & Comites xv. & Bliviothecarius [b] [31] unus, & Manſionarius [32], & Hoſtiarius [c] [33] unus.

DISSER-

VAR. LECT. APOGR. ARCH. CASTRI S. ANG.

a & *b* Bibliothecarius *c* Oſtiarius

NOTÆ

Gregorii, hujus legationibus dilatis. Qua ſuper re conſulenda laudata admonitio. Præterquam quod Gregorius idem tertius, quo ſuperſtite Carolus Martellus eſt mortuus, ad Exarchum Ravennæ obſequii cauſa Decretum electionis miſiſſe dicitur Pontificum omnium ultimus. Nec tamen otioſa eſt hic mentio Caroli Martelli: nam legatio illa memoratur, quæ tamdiu poſt ordinationem in Franciá eſt miſſa. Quumque ejuſdem naturæ Gregorii ſucceſſorum legationes a Ludovico definiantur; hinc perſpicue diſcimus, quod pluribus Carolini Codicis teſtimoniis eſt demonſtratum, legationes a Pontificibus poſt conſecrationem miſſas fuiſſe, *amicitiæ caritatis & pacis* confirmandæ cauſa cum iis Regibus tum ante, tum poſt collatam Imperii dignitatem. Quod ita fieri perſeveratum eſt uſque ad Sergii II. tempora, qui Lothario, & Ludovico II. Privilegium conceſſit confirmandi electionem, ut late demonſtravi in Diſſertatione. Iis vero, qui re inexplorata in Pagii, Muratorii, Chorographi anonymi, & ſectariorum omnium verba jurare non dubitant, conſilium præbeo, ut meis verbis fidem nullam adhibeant; ſed monumenta per me allata ſerio expendant, deinde judicent, num opiniones recentiorum iiſdem monumentis præferri debeant.

30 Aquiſgrani enim fiebat Diploma, & per Miſſum Apoſtolicum mittebatur Romam. Huiuſmodi clauſulam difficile admodum in Diplomatibus invenies. Erit igitur ſuppoſitum? Immo qui documenta ſupponunt, uſque adeo imitantur legitima, ut ſapientes ipſos viros decipiant: & niſi aut ſtylus, aut formulæ, aut voces ſuppoſitionem manifeſtent, pro certis & authenticis habentur quæ ſunt haud dubie falſa. Quamobrem nequicquam Walchius Annaliſtæ Itali auctoritate audacior factus externas formulas Ludoviciani Diplomatis, carpit: quæ quicquid ſingulare habent, Pippini, & Caroli Donationibus in Archivo Eccleſiæ Romanæ tunc exiſtentibus acceptum referunt.

31 Dignitatem fuiſſe in Palatio Regum Franciæ ſub Carolo M. Ludovico pio, & uſque ad tempora Caroli Calvi, notat Du-Cangius in Gloſſario.

32 Idem auctoritate Hincm. (*de offic. Palatii* c. 16. & 23) hanc quoque eſſe dignitatem Palatii Francor. Regum demonſtrat, Precariam quoque laudans ſub Ludovico Pio, cui ſubſcribit Gauzlinus Manſionarius.

33 Goteramnus Magnificus Oſtiarius Miſſus, ſeu Legatus Caroli Regis & Patricii an. 788. (*Cod. Car. p.* 482.) quanti eſſet Palatina iſta dignitas oſtendit.

DISSERTATIO III.
DE DIPLOMATE OTTONIS I. AUG. ET OTTONIS II. REGIS.

I.

Diploma publicatur ex Cod. Albini collatum cũ Autographo Molis Hadrianæ.

Uamquam extet in Tabulario Molis Hadrianæ Autographum hujus Diplomatis aureis literis exaratum; ejusdem tamen exemplum ex Cod. Albiniano in lucem prodire jussi non una ex causa. Primo siquidem Ecclesiæ Annalium parens abs re non esse duxit (962. n. 2.) *duplici exemplo ex Vaticanis Codicibus diligenter collato cum Autographo, variantibusque aliquot lectionibus excerptis, illud emittere; unde Labbeus, aliique plures exceptum in sua opera transtulerunt. Deinde quia quum Autographum non præseferat ullum titulum, quod aliorum Diplomatum solemne est, editores alii alium apposuere: præque iis Goldastus* (Conft. Imp. to. 2. p. 44.) *& Lunigius* (Cod. It. Dipl to. 2. p. 693. & Spic. Eccl. Contin. p. 159.) *licentius, quam decuit, hunc illi titulum fecerunt*: Ottonis I. Imperatoris Pactum confirmationis, quo ditiones, & Civitates Romanæ Ecclesiæ a prædecessoribus suis donatas confirmat, nonnullasque addit A. D. 962. Ind. V. Mense Febr. XIII. die, anno Ottonis Imp 27. *Roma enim, aliæque Civitates Romani Ducatus ab Imperatorum donationibus secernendæ erant, ut late monstravimus in præcedenti Dissertatione, utque ipse Otto fatetur constanti Autographi, & omnium Codicum testimonio:* Sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, ac ditione tenuistis, ac disposuistis. *Quare Baronius recte ex ipsius Diplomatis sententia istum elicuit*: Diploma Ottonis Imp. de Confirm. Jurium Romanæ Ecclesiæ. *Et in Cod. Albiniano legitur*: Exemplum Privilegii Ottonis Imp. de Regalibus B. Petro concessis. *Ac denique quia, quum Em. Antonellus, dum Tabularii ejusdem erat Præfectus, ex annoso illo Autographo alicubi perceptu difficillimo Diplomatis exemplum publicaverit, lectori pergratum futurum est, exemplum aliud non bene centum post annis ex eodem exceptum, Autographi variante lectione non prætermissa oculis subjectum fidelibus meditari. Eruditi enim omnes ægre admodum ferunt, nostra hac ætate tam illustri, Diploma istud, quod tantæ semper fuit auctoritatis apud veteres, interpolatum dictitari* (Annal. Ital. 1059.) *& quidem ab Apostolica Sede, ut alienas sibi*

sibi ditiones auctoritate Principum assereret. Quod quam injuste prolatum fuerit, nil melius docere poterit, quam praeclaram istud monumentum, summa cum fide formis cusum.

II. *Ne autem quis miretur, quare Ottonianum Diploma, contra morem jampridem usu receptum, aureis literis exaratum fuerit, redire eum oportet in memoriam Donationis Ariperti Langobardorum Regis, de qua liber Pontificalis* (sect. 168.) *sic loquitur*: Aripertus Rex Langobardorum donationem patrimonii Alpium Cutiarum, quae longa per tempora a jure Ecclesiae privata fuerat, ac ab eadem gente detinebatur, in literis aureis exaratam jure proprio beati Apostolorum Principis Petri reformavit. *Et, quod propius ad rem nostram accedit, saepe laudati Godefridi Abbatis Gotvvicensis animadversio* (to. 1. lib. 2. p. 82.) *audienda est tam de hoc Diplomate Ottonis I. quam de alio Ottonis II. similiter scripto in membrana purpurea, Leukfeldio teste* (Antiq. Boeld. c. 8. §. 1. p. 29.), *necnon de Henriciano an.* 1014. *aliisque. Notat scilicet vir doctissimus, communiorem in scribendo liquorem fuisse atramentum; quamvis ob majorem Regiae Majestatis splendorem aureum liquorem adhibitum repererit; additque*: Ex quibus Regum, ac Imperatorum nostrorum Teutonicorum in Diplomatibus magnificentia ac majestas sacro illo encausto apud Imperatores antiquos, Graecos praesertim ita celebrato ac decantato, longe augustior, ac splendidior elucescit. *His fidem adjungit rei Diplomaticae facile princeps Mabillonius annis aliquot vetustior Godefrido: qui quum anno* 1685. *Romae versaretur Octobri mense, eadem liberalitate ac benevolentia usus fuit Cardinalis Ottoboni; qua ego sextodecimo jam anno utor Em. Card. Dominici Passionei ad benemerendum de literis, literatisque omnibus natura instituti. Narrat igitur vir doctissimus* (It. Ital. par. 1. p. 96.) *quemadmodum inter non paucos veteres Codices laudati Cardinalis benignitate ad se transmissos, ut commodius atque utilius domi eos versaret, atque expenderet, in horum altero Indicem reperit Privilegiorum Ecclesiae Romanae*: Quorum aliqua, *ut ibidem legit*, ad perpetuam rei memoriam conservandam per fel. rec. Innocentium Papam IIII. in Concilio Lugdunensi sub Bulla sua, & Sigillis quadraginta Praelatorum, qui praesentes fuerunt, sunt annotata & transsumpta, & eisdem transsumptis sic annotatis dictus Dominus Innocentius, praedicto approbante Concilio, fidem decrevit perpetuo sicut originalibus adhibendam.

Ejus Autographum aureis literis exaratū cum Henriciano.

III. *Pri-*

Utrumque servatur in Archivo Apostol. Molis Hadr. cum authen. Transumto.

III. *Primum locum inter Imperatoria occupare dicuntur Privilegia duorum Ottonum, primi & secundi, tum Henrici Augusti*: Literis aureis per totum scripta: quorum primum non est Sigillatum, licet ex tenore ipsius appareat, quod debuit Sigillari, sed secundum est Sigillatum aurea Bulla Imperiali, non tamen est data apposita in eodem, & in utroque sunt positæ subscriptiones ipsorum Imperatorum, ac Prælatorum, & Principum suorum. *Quamobrem vir doctissimus exultans gaudio sua omnia confirmari ait, quæ in opere de re Diplomatica observavit. Hinc patet, quanta cum fide Romani Pontifices Jura sua vindicaverint Apostolicæ Sedi. Non enim Pippini, aut Caroli, & Ludovici Diplomata, unde Ottonum & Henrici Privilegia profecta sunt, transcribi, probarique tam solemniter Innocentius voluit, quorum Apographa tantum extabant, sed ea dumtaxat, quorum Autographa præsto erant. Quin etiam Autographorum siqui erant defectus, Archivi monumenta non silent. Quæ omnia, mirum est, cur fiduciam non neminis haud represserint, qui opinionem suam præfracte sustinens, de talium Privilegiorum fide aliquid detrahere non est veritus. Et vero quum vetera monumenta in tot Codicibus inconstanter scripta reperiuntur, æqua & recta de iisdem suspicio suboriri potest: at quum Autographum eorum extat, quod certo affirmare possum; namque illud flagitanti mihi meis oculis cernere, ac diligenter conferre a Sanctiss. D. N. Clem. XIII. concessum fuit; tum vero de iis ullatenus dubitare audacia est. Profecto si Innocentius mirabilis typographicæ artis præsagus fuisset, tam multa authentica exempla fieri non curasset. Bene autem id nobis cessit. Etenim ex iis unum servatur in Archivo Hadrianæ Molis una cum eodem Authographo in purpurea membrana literis aureis, conscripto; unde plenissimam fidem accipit. Eorum plura diligentissime custodiri in Archivo Cluniacensi Capsa ferreis laminis circumducta testatur oculatus testis Em. Card. Dominicus Passionei in hujusmodi veteribus monumentis indagandis nulli secundus. Mabillonius ipse ibidem exempla illa anthentica se vidisse testatur.* (It. Ital. ubi sup.) *Inde, sin Goldasto S. Sedi hosti infensissimo, Annalistæ Italo* (962. 1014. 1023. 1059.) *tot monumentorum veterum editori, facile admodum fuit, per accuratum aliquem inspectorem quidquid suspiciosum illi erat, exquirere. Sic Pagium, quem Ludoviciano Diplomati adversantem sequitur, imitatus esset, qui* (962. n. 2) *a Goldasti objectionibus Ottonianum vindicans, illud jure vocat* certissimum antiquitatis monumentum.

IV. *Quæ*

IV. *Quæ duæ res jure objici posse viderentur primo aspectu, defectus sigilli, & annus Imperii* XXVII. *si attente examinentur, evanescunt. Privilegium siquidem est datum die* 13. *Februarii, dieque crastino Imperator ab Urbe profectus est, quod ex Cod. Vat.* 1340. *per id tempus conscripto, animadvertit Georgius* (ad Baron. 962. n. 1.); *De Joanne enim XII. ita ibidem legitur:* Hujus tempore scilicet, anno Inc. D. 962. primum venit Romam Otto Imp. cum Adelaida mense Jan. die XXXI. fer. VI. & stetit ibi diebus XV. & exiit inde M. Febr. die XIIII. in festo s. Valentini Ind. V. *Quid vero facilius, brevi aliquot horarum intercapedine, accedente adolescentis Pontificis desidia, ejusque ætatis mira Scriniariorum inertia, quam necessariæ appositionis sigilli prætermissio? Præterquamquod, ut Godefridus* (Chron. Gotw. to. I. l. 2. c. 3. p. 163.) *animadvertit de sigillis Ottonis:* In Regiis imberbis plerumque, & vultu adhucdum juvenili, capite vel nudo, vel clausa saltem corona redimito, in manibus vel baculum regium, vel lanceam, & umbonem gestans apparet. Quum e contra in Imperialibus barba quodammodo prolixa, corona superne clausa, pomoque & sceptro ornatus repræsentetur, quale quid in Zyllesiano sigillo Heineccius observavit. *Forte igitur cælatum nondum fuerit. Ita scilicet conjicere posset qui Autographum non vidit. Secus sentiet qui illud vidit: perforata enim membrana duobus consuetis locis in extrema parte ostendit, sigillum indiligentia Custodum periisse. Ad Chronologiam quod attinet, similis Privilegio apposita pro Monasterio Laurishamensi apud Freherum* (Rer. Germ. to. I. p. 119.) *occurrit:* Data VII. Cal. Febr. anno Incarn. D. N. J. C. DCCCCLXIII. Ind. VI. regnante Pio Imperatore Ottone anno XXVIII. Actum Papiæ feliciter. *Huic vero Struvius in nova edit. Freheri statim subjicit alterius Diplomatis hanc subscriptionem:* Data II. non. Maji Anno Incarn. Dominicæ DCCCCLXV. Indict. VIII. anno Regni Domini Ottonis XXX. Imperii vero III. Actum Herestein Palatio, in Dei nomine feliciter, Amen.

Sigilli defectus & chronol. vitium attendi non debent.

V. *Ven. Card. Baronius, quæ erat summa ejus eruditio* (962. n. 12.), *continuo post subscriptiones & Datum:* Ita numerans, *ait*, a tempore adepti Regni eosdem annos jungens cum Imperio, cujus hic primus est annus numerandus; reliquos autem annos præteritos proprios esse Regni, ejusdem Ottonis diplomata docent, atque acta Synodalia cuncta, quibus nihil constantius. *Godefridus autem* (loc. cit.) *Laurisham. Monasterii Privilegio laudato ex antiqua editione Freheri, ut demonstraret singulare non esse illud Ecclesiæ Romanæ, subjungit,*

Nam per se patent. Quæ sunt percepta difficilia, explorari debent.

jungit, se in aliis observasse Regni annos ab iis Imperii separari. Quam rem Annalista etiam Italus affirmat: secus enim esse non potest, quum denominatio Imperatoris, atque Imperium non inciperent, nisi ab suscepto de manu Pontificis Imperiali diademate. Præter hæc duo admodum levia, nihil posse objici mox planum fiet. Quamobrem Chorographus (Script. Ital. to. x. princ.) *qui Ludovicianum, cujus ope suam Tabulam confecit, tam male accepit, de Ottonis & Henrici Privilegiis* (n. 20. 22. 30. & 99.) *eum sermonem habet, quo passim utuntur, qui eruditi videri volunt, sibique admodum placent, quum imposuerint vulgo:* Et bina, *inquit*, Diplomata, nisi & hæc in discrimen vocentur, Ottonis I. & Henrici I. *Quid autem hisce immoror? Nec sigilli defectus, neque Chronologia minus exacta Privilegii conditionem mutant. Ejus siquidem Autographum extat, confectumque est ex Ludoviciano Diplomate, & Chartis donationum Archivi Romanæ Ecclesiæ. Plura in eodem sunt, quæ in Ludoviciano haud leguntur, nonnulla etiam in isto existentia, in Privilegio Ottonis desiderantur. Ea vero negotium nobis posteris facessere; at Privilegio fidem minuere nequaquam possunt. Itaque nostrum est explorare, cur ita factum, non autem damnare, quæ aut mente non assequimur, aut cum nostra opinione pugnantia negligimus. Atque hæc satis sint de sinceritate Diplomatis: cujus capita singula aggredior expendere.*

Cum Ottone Aug. Otto II. Rex Germ. contra morem Major. Jura s. Sedis cófirmat.

VI. *Quæ fori magis, quam veterum monumentorum indolis satagentes in Ludoviciano desiderant, ea in Ottonis Privilegio non desunt. Otto enim I.* Dei gratia *Imperator, &* Divina providentia *Rex, Otto II. appellantur. Id novum in Diplomate, quod nullo Carolingiorum exemplo una cum Imperatore filius Rex Germaniæ, cui nil cum Romanis, eorumque rebus, Diploma conficit, omniumque fit compos, quæ uni Imperatori debentur: tanta tum temporis Romæ inertia erat, tanta præcipuarum rerum oblivio! Quid enim Germaniæ Regi cum ordinatione Pontificis? attamen vel Imperatoris, vel filii Regis Missorum præsentia decernitur Promissioni Pontificis ante consecrationem. Quid Regi eidem cum Regno Italiæ? attamen paternæ spontaneæ donationis sex Civitatum ex eodem Regno Rex filius fit particeps. De confirmandis quibuscumque juribus S. Sedis nihil dico: nam & Carolus, & Carolomannus Pippini Regis filii Donationem Exarchatus Carisiaci confirmarunt, quod pluribus ex Cod. Carol. epistolis constat. Quare Otto Carolingios omnino imitaturus; seu potius Bibliothecarius & Scriniarii, qui Donationes habuerunt ob oculos, parvipendentes, num Regiæ an Imperiales essent, Diploma*

ploma confecerunt a prisco more absonum, quo Scriptores posteri aut in dubium revocato, Ottoni M. gloriam imprudentes eriperent, aut abutentes jus Imperatorium cum Regio confunderent; quod satis superque esse factum ab JCtis Germanicis, nostratibusque aliquibus compertum est. Eoque id magis, quod Otto, ut nuper vidimus, nullo inter Regnum & Imperium servato discrimine, aliquot in Privilegiis ad Regni annos præteritos, Imperiales tunc incipientes adnexuit. Miror, novum iis argumentum suppeditatum verbis illis spondemus, atque promittimus, *non esse arreptum ad spissiores tenebras offundendas Pontificiæ historiæ. At* confirmandi roborandique *subsequentibus vocibus deterriti; præterea sermonis similitudine in Juramento per Nuncios præstito* (Diss. I. num. XL.) *intelligentes, majorem vim inesse promittendi ac spondendi vocibus Germaniæ Augustorum, quam statuendi, & concedendi Carolingiorum; necnon Henricum* concedendi *voce usum esse in spontanea donatione sua, novum illud argumentum, ut arbitror, deseruerunt.*

VII. *Roma, & ejus Ducatus confirmatio fit juxta Ludovicianum Diploma, tametsi omittitur* & successoribus in perpetuum, *titulusque additur Petro* Clavigero Regni Cœlorum: *quod postremum factum puto insinuandi causa etiam Germanis amorem Carolingiorum erga tantum Principem. Successorum autem omissio infra emendatur in generali omnium donationum collectione, apponendo*: Ejusque successoribus usque in finem seculi. *Quod majoris momenti est, Campania & ejus Civitates silentio prætereuntur: regio scilicet celeberrima tum Caroli M. tempore* (Cod. Car. ep. 60. al. LXXIII.), *tum Ludovici ejus filii, a quo præ aliis recensetur* Patricum *non ignobile oppidum nono sæculo, ut patet ex antiqua Notitia* (Cod. Vat. 1184.), *quæ tribuitur Leoni Sapienti apud Schelestratium* (Ant. Eccl. to. 2. p. 681.) *ac proinde ad nonum sæculum spectat. Oppidulum hodieque extat, cui nomen* Pratica, *ubi olim celeberrima urbs Lavinium, ut accurate Philippus Ametus adnotat in suis tabulis Latii. Et Chorographus Italiæ medii ævi* (Scr. It. to. X. p. CCXXVII.), *quod maxime notari velim, observans locum Magino quoque haud ignotum, laudansque Ortelium ajentem*: Patricum Romani Ducatus in Latio oppidum; *Holstenii opinionem rejicit, putantis Patricum esse, ubi olim Linternus, in terra Laboris; inde*: Si in Latio, *inquit*, sive in Campania Romana Patricum habemus juxta Ludovicianam, cur illud petere a longinquo, & extra Ducatum? *Ita ille vetustissimi Ludoviciani Diplomatis auctoritate hanc civitatem adstruit, quam nescio, an alibi quis repererit præterquam in Leonis Sapien-*

Campaniæ Rom. quæ Ducatus Rom. pars erat, nulla fit mentio.

S 2

pientis Notitia , & in hoc diplomate . Equidem nullo in Prov inciali , seu Notitia , Civitatem istam invenio : quare a Saracenis vastatam , fortasse etiam excisam nono eodem saeculo , aut metu illorum desertam ab incolis credibile est . Certe ex Joannis VIII. epistolis maxima Italiae damna , praesertim in orae maritimae oppidis , inlata esse constat . Et liber Pontificalis (sect.476.) *testatur oppida etiam munitiora Ostiam , & Portum ante annos quinquaginta magno in discrimine fuisse versata ; quare Gregorius IV. novis munitionibus Ostiam cinxit, ne a Saracenis diriperetur ; & Portus muniendi sollicitudinem habuit .*

Etenim Terrae, & Territorii nomine Otton. tempore appellabatur.

VIII. *Ex iisdem vero Epistolis Johannis passim , ac praesertim* 217. 246. 277. 286. 293. 299. *novum nomen jam tum accessisse Campaniae in Civili administratione comperimus . Suburbanas enim civitates una cum aliis omnibus Campaniae* , Terrae , *&* Territorii *nomine appellatas deprehendimus . Quare idem Pontifex Berengarium orat , ut Imperatori referat* (ep. 85.) , *quemadmodum Lambertus Comes Spoletanus* , collecta populi multitudine, omne Territorium s. Petri invasit . *Nec dubitari posse videtur , quin Campania Romana omnis , Territorium s. Petri appellaretur , quia regiones caetera priscum nomen retinebant , ut patet ex Concilio Ravennae habito ab eodem Pontifice anno* 877. *apud Labbeum* (Conc. to. IX. p. 303.) , *cujus Can.* XVII. *ita decernitur* : Sancimus , ut amodo , & deinceps nullus cujuslibet gentis , vel ordinis homo Monasteria , Cortes , Massas , & Salas tam per Ravennam , & Pentapolim , & Æmiliam , quam & per Tusciam Romanorum , atque Langobardorum , & omne Territorium s. Petri Apostoli constitutas praesumat beneficiali more , aut scripto , aut aliquolibet modo petere , recipere , vel conferre . *Terrae postea nomine cunctas provincias a Radicofano usque Caperanum dictas esse vetera monumenta testantur . Quin etiam Otto in suo Juramento* (Diss. I. n. XL. p. 36.) *Joanni XII. per Nuncios praestito* , Terrae s. Petri *nomine Ecclesiasticam omnem ditionem amplectitur . Sed hoc in ejusdem Diplomate nec Terrae , nec Territorii nomen auditur , Suburbanis , Campaniaeque Civitatibus uno Ducatus nomine comprehensis . Ita etiam tempore Innocentii III. quum Tuscia utraque Patrimonium appellabatur , uno Ducatus nomine pars ejus Cistiberina , seu Suburbanae , & Campaniae Civitates a Tuscia secernebantur ; ut videre est apud Balutium* (Gest. n.124.) . *Innocentius enim* ad suam praesentiam convocavit Episcopos , & Abbates , Comites , & Barones , Potestates , & Consules Civitatum de Tuscia , Ducatu , & Marchia : *quantumvis eo tempore Campania latius exten-*

extenderetur, ac bipertito divisa Campaniæ, & Maritimæ nominibus clara esset. Hæc adnotasse satis sit ad illustrationem Diplomatis annis 145. a Ludoviciano distantis.

IX. *Ad Exarchatus donationem omnium primam venitur, quæ recte admodum Pippino & Carolo tribuitur, tum quia Carisiaci uterque eam fecisse sæpius dicitur in Cod. Car. tum quia Carolus civitates, quarum possessionem inire per Langobardos non licuerat, s. Sedi omnes asseruit. At perperam Imperatores ambo nuncupantur, quæ res sine dubio adscribi debet crassæ illius ævi ignorationi. Qui ex Ludovici silentio colligunt, Ludovicianum Diploma supposititium esse, suam ipsorum hallucinationem patefaciunt: in Henriciano enim, quia Ottonum etiam nomina proferre libuit, Ludovicum quoque nominari oportuit, non quia de Exarchatu quicquam ad illius liberalitatem pertineat, sed quia donationes avitam, & paternam confirmavit, quas postea Ottones, & Henricus similiter roborarunt. Hujusmodi autem censorum sollertiam satis mirari non possum. Si enim usquam Ludovici nomen desiderandum erat; in Urbis, Romanique ducatus concessione, quæ neque a Pippino, neque a Carolo facta esse ullo in loco reperitur, probabilius desideratum esset; non vero in Donationibus tam ex convento, quam sponte factis, quarum auctores chartæ, & monumenta Apostolici Archivi exhibebant. Audacia quidem ingens fuisset Autographi verba illa*: sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate ac ditione tenuistis & disposuistis; *prorsus abjicere, eorumque loco ponere*: Quæ piæ recordationis Ludovicus prædecessor noster Exc. Imp. jamdudum per donationis paginam contulit. *At non minor audacia est Ludovicianum Diploma commentitium declarare, quia Otto illius mentionem non facit, dum Pippini & Caroli donationem recenset. Equidem pro certo habeo, neque Henricum prolaturum fuiße illius nomen, nisi necessario apponendum fuisset, ut pari afficerentur honore Germani Principes Henrici prædecessores: non enim Ludovici, quam Ottonum minus intererat Jurium s. Sedis vindicem in solemni Diplomate appellari, in quo aut silentio præteriri Ottones, aut Ludovicum, qui in Pippiniana, & Caroliua Donatione confirmanda utrumque præcesserat, iisdem præmitti oportuit. Notanda etiam est vox illa* restituerunt *Ludoviciani Diplomatis, mutata in* contulerunt: *quia scilicet causæ, cur antiquitus erat adhibita, ignorabantur Ottonum ævo. Attamen liber Pontificalis in vita Stephani II. de donatione, quam Rex Langobardorum eludere ausus fuerat,*

In Exarchatus confirmatione jure Ludov. nomen tacetur, quod non siletur ab Henrico.

rat, reddendi, *ac* restituendi *vocibus sæpe sæpius utitur. Et licet Pippinum* (sect. 251.) *Legato Imperiali protestatum fuisse dicat*, quod nulla eum thesauri copia suadere valeret, ut quod semel B. Petro obtulit, auferret; *paulo post subjungit*: restituit ipsas civitates prælatas, addens & castrum, quod cognominatur Comiaclum: *Usque adeo verum est, monumenta vetera grammaticis Censoribus non indigere.*

Inter Caroli donationes Sardinia non recensetur una cum Corsica.

X. *De pluribus Caroli unius donationibus Ottonianum Diploma a Ludoviciano nonnihil discrepat: ita tamen, ut perspicue monstret, una cum Ludovici Diplomate, monimenta Archivi esse adhibita. Si easdem recensendi ordinem spectes, exemplum Ludoviciani agnoscis: si nonnullas detractiones, atque additiones iis intermistas consideres, non aliunde profectas esse, quam ex Archivo, intelligis. Et vero Sabinensis Territorii pura puta donatio recensetur. Controversia autem finium, quæ possessionem diu distulerat, tandemque sublata erat a Regiis Missis Itherio, & Maginario Abbatibus, siletur. Eam siquidem Ludovici ævo, tum quia recens memoria erat, tum quia ob constitutos certos fines necessaria visa fuit, religioni habitum esset non exprimere. Tempore autem Ottonis, diuturna possessionis nunquam interruptæ præscriptio, secus faciendum persuadebat. In Tusciæ Langobardorum civitatibus enumerandis tanta inter duo Diplomata convenientia est, ut unum fere atque idem esse utrumque videatur. Sed post Rosellas trium Insularum donatio penitus reticetur ab Ottone; ita ut viris doctissimis, mihique aliquandiu interpolatio Ludoviciani apographi suboleverit. Quid vero? Ex Leonis III. epistolis e situ erutis a Conringio Corsicæ Donatio certa suppetit, & ipso hoc in Diplomate continuo sequitur Donatio alia per designatos fines, quæ a Lunis cum insula Corsica orditur: & infra confirmatur donatio Siciliæ cum ea conditione*, si Deus nostris manibus tradiderit, *quia videlicet sub jugo Saracenorum anno jam centesimo tricesimo quinto infeliciter gemebat. Corsica etiam & Sardinia fortuna eadem utebantur: hoc tamen hisce cum illa discrimen maximum intercedebat, quod amplissimi reditus in egenos & Ecclesiarum decorem erogandi nulla unquam oblivio delesset patrimonium Siculum; Sardiniæ autem & Corsicæ vectigalia admodum angusta nullo fere loco habebantur a s. Sede: ita ut, nisi donatio illa per designatos fines in Archivo reperta esset, ne Corsicæ quidem nomen ab Ottone prolatum iri credendum sit. Hac tantum in re inter illas convenit, quod Germaniæ Augusti nullam unquam sollicitudinem de iis habuerunt; nisi quum aliena ope ad s. Sedem postliminio redierunt. Tunc enim*

enim illos, Siciliæ præsertim & Sardiniæ, inhiasse historia nos docet.

XI. *Cæterum ne a Sardinia digrediar, quæ in Privilegio Ottonis desideratur, iis quidem non adhæreo, qui præcipitem fidem adhibent Actis Silvestri in librum Pontificalem relatis, in quibus Sardinia donata fuisse dicitur Ecclesiæ ss. Marcellini & Petri. Nam septimo sæculo ineunte s. Gregorius M.* (lib. XI. ep. 59.) *Vitali Defensori jura s. Sedis illic administranti*: Quoniam vero, *inquit*, possessores nos Sardiniæ petiverunt, ut quia diversis oneribus affliguntur, Constantinopolim debeas pro eorum remedio proficisci, licentiam tibi eundi concedimus. *Romani quidem Defensores Sabinus, & Vitalis, necnon Petrus Notarius a Nunciis, Legatisve Apostolicis parum discrepare videntur* (lib. I. Ind. XI. ep. 36. l. 4, 9. l. 7, 66. l. 9, 10. l. XI, 53. 59.). *Nam Monasteria, Ecclesiæ vacantes, Episcopi, & Presbyteri totius Insulæ iis committuntur. At de temporali dominatione s. Sedis ante Iconomachos mussitare, mentiri est. Secus reperitur Caroli M. ævo, præcipue post renovationem Imperii. Quum enim Saraceni Hispaniæ fere quotannis in Sardiniam & Corsicam excurrerent, magnamque iis insulis molestiam inferrent, anno* 806. *& sequentibus Pippinus Caroli filius Rex Italiæ Burghardum Comitem stabuli misit in Corsicam cum classe, illam tuiturus, ut arbitror, s. Sedi, cui per eadem tempora donatam fuisse vidimus* (pag. 60.). *Annales Fuldenses id testantur, quibuscum concinunt Eginhardo tributi, Bertiniani, aliique, quorum verba ipsa refert Aimoinus* (lib. 4. c. 94.), *quæ quum sint alicujus momenti, audienda sunt*: Qui juxta consuetudinem suam de Hispania egressi, primo ad Sardiniam appulsi sunt: ibique cum Sardis prælio commisso, & multis suorum amissis, nam tria millia ibi cecidisse perhibentur, in Corsicam recto cursu pervenerunt. Ibi iterum in quodam portu ejusdem insulæ cum Classe, cui Burchardus præerat, prælio decertaverunt, victique ac fugati sunt, amissis XIII. navibus, & plurimis suorum interfectis. *Annales Fuldenses aliique hanc pugnam ad annum referunt* 807. *quare quum Leonis III. literæ spectent ad sequentem annum, præivisse etiam posset donationem: idcirco num Pippinus paterna jura, an s. Sedis defenderit, discerni non potest. Quod tuto affirmandum est, Græci tunc temporis ægre admodum tuentes Siciliam, quam tandem anno* 827. *amiserunt, jure omne exciderant in duabus illis insulis. Nec liquet, num Sardinia perinde ac Corsica in Caroli potestatem venerit; nam de Corsica tantum Annales loquuntur.*

Num Carolingior. juris unquam fuerit. incertum: donatam vero constat.

XII. *Haud-*

Sæc. XI. Sicilia Corsica & Sardinia ad s. Sedem postliminio redeunt.

XII. *Hauddum vero e situ erutum esse monumentum vetus, quo averteretur dubitatio omnis, non facit, ut Diploma Ludovicianum temere arguatur falsi. Nam sæculo* XI. *jura s. Sedis non modo in Sicilia, de qua est dictum satis, sed in duabus etiam aliis insulis postliminio redierunt. Extant apud Labbeum* (Conc. to. X.) *Gregorii VII. epistolæ hujus rei testes. Corsos videlicet* (lib. 5. ep. 4.) *anno* 1076. *valde commendat, quod ad Apostolicæ Sedis ditionem reverti cupiant, ut ei significaverant; auxilium pollicetur*, habemus, *inquiens*, per misericordiam Dei in Tuscia multas Comitum, & nobilium virorum copias ad vestrum adjutorium, si necesse fuerit, Defensionemque paratas; *ad eos se mittere ait Legatum Pisanum Episcopum, cui fidelitatem præstent*, præmissa tamen s. Petri, & nostra, nostrorumque Successorum; *ac denique ad fidei constantiam hortatur. Cum Sardis negotium Pontifex ipse inchoat* (lib. 1. ep. 29.); *Dans enim literas* Mariano Turrensi, Orzocco Arborensi, item Orzocco Calaritano, & Constantino Callaurensi Judicibus Sardiniæ, *dum adhuc Capuæ esset a. n.* 1073. *ad pristinam obedientiam eos hortatur, ac propediem se ad eos missurum promittit Legatum suum, multa interim demandans Constantino Turrensi Archiepiscopo, quem consecraverat Capuæ. Quid literæ istæ profuerint, colligitur ex aliis sequenti anno datis* (Ib. ep. 41.) *ad Orzoccum Judicem Calaritanum, qui Pontifici scripserat se venturum Romam. Ex iisdem vero literis liquet, quid Constantino Archiep. in mandatis dederit, quidve Pontifex de s. Sedis jure deliberaverit*: Admonemus, *inquit*, prudentiam tuam, ut de causa, quam per Archiep. Constantinum Turrensem hoc in anno a nobis Capuæ consecratum tibi mandavimus, cum cæteris Sardiniæ Judicibus loquaris; & firmiter inter vos communicato consilio, quidquid vobis inde cordi, & animo sit, celeri nobis responsione notificate: scientes, quoniam nisi in hoc anno certa nobis super hac re ratione respondeatis, nec amplius vestra responsa quæremus, nec tamen ulterius jus & honorem s. Petri irrequisitum relinquemus.

Sardiniam esse juris s. Petri omnibus persuasissimum erat.

XIII. *Persuasissimum esse vides s. Pontifici, Sardiniam juris esse s. Petri; ex aliis autem ejusdem literis* (lib. 8. ep. 10.) *ad eumdem Judicem datis anno* 1080. *perinde intra & extra Italiam pro certo haberi mox intelliges. Populonii Episcopum Legatum suum magno cum honore susceptum in Sardinia, adeoque sibi & s. Petro debitam devotionem esse præstitam gratias Deo agit: deinde inter cætera ad cœptum negotium pertinentia hæc subdit*: Præterea nolumus, scientiam tuam latere,

latere, nobis terram vestram a multis gentibus esse petitam: maxima servitia, si eam permitteremus invadi, fuisse promissa; ita ut medietatem totius terræ nostro usui vellent relinquere, partemque alteram ad fidelitatem nostram sibi habere. Quumque hoc non solum a Northmannis, & a Tuscis, ac Longobardis, sed etiam a quibusdam Ultramontanis crebro ex nobis esset postulatum, nemini in ea re unquam assensum dare decrevimus, donec ad vos Legatum nostrum mittentes, animum vestrum deprehenderemus. Igitur quia devotionem B. Petro te habere in Legato suo monstrasti, si eam, sicut oportet, servare volueris, non solum per nos nulli terram vestram vi ingrediendi licentia dabitur; sed etiam si quis attentaverit, & sæculariter, & spiritualiter prohibebitur a nobis, ac repulsabitur. Auxilium denique B. Petri, si in ipsius fidelitate perseveraveritis, procul dubio quod non deerit vobis & hic & in futurum, promittimus. *Sicui lubet, in Sectariorum gratiam, mendacii arguere sanctum Pontificem, quia opinionibus suis, suisque conjecturis parum favet, bene illi sit. Equidem video, cum quatuor hisce Judicibus, qui, totidem quasi Reges, in Sardinia dominabantur, s. Pontificem agere eadem fere ratione, qua cum Corsis ultro se B. Petro more majorum subjicientibus, ante annos quatuor gesserat. Quamobrem haud ita multo post Apostolicæ Sedi obsequium priscum ab utraque insula esse præstitum, antequam Pisani & Genuenses post sæculi sequentis dimidium de illarum possessione acerrime decertarent, crediderim.*

XIV. *Sub initia ejusdem sæculi supremum s. Sedis dominium utrobique esse cognitum, testis est omni exceptione major liber censualis Codicis Albiniani, cujus auctoritate usus sum in Præfatione* (n. XLIX.) *Ibi enim tres Judices Sardiniæ, excepto Gallurensi, suum Tributum quotannis solvere Apostolicæ Sedi perspiciuntur*: Judex Calaritanus 1I. lib. argenti pro censu, Judex Arborensis 1I. lib. & Judex Turritanus 1I. lib. *præter Archiepiscoporum, Episcoporum, & Ecclesiarum totius Insulæ Tributa. Ad Corsicam quod attinet, Innocentius II. qui Pontificatum iniit anno* 1130. *concessisse dicitur eam insulam* Janue sub annuo censu unius libre auri. *De utraque Insula in libro censuum edito a Muratorio* (Antiq. Ital. to. v. col. 851.) *sermo fit admodum diversus; nam & Consulibus Januensibus census Corsicæ præscribitur; & Gallurensis Sardiniæ Judicis census enunciatur, Calaritani Judicis omisso: at quum in eo Codice publici juris facto pro libro censuum Cencii, Honorii IV. fiat mentio, qui anno* 1285. *ad Petri Cathedram ascendit,*

Juris s. Sedis utrobique instaurati testimonia certa usq; ad sæc. XIV.

dit, nemo non videt, quanti faciendus sit pro saculi undecimi, ac sequentis juribus s. Sedi asserendis. Ne in genuino quidem Cencii, si alicubi latet, quicumque eum possidet, Albiniani veterem sinceritatem reperiet: Nam Calestini III. Pontificis avo, quum Cencius ei conscribendo dabat operam, non parva in provinciis discrepantia erat, ut patet ex Notitia Ecclesiastica ejus temporis apud Schelestratium (Ant.Eccl. to. 2. p.754.). *Id tamen commodi ex posteriori eo libro censuum suppetit; quod usque ad Bonifacii atatem, & ad migrationem s. Sedis in Provinciam juris Apostolici sub finem saculi* XI. *in utraque Insula instaurati continuationem, utquumque a Pisanis & Genuensibus disturbatam, quos nonnulli ex Germania Imperatoribus sunt imitati, perspicimus: quare investituras utriusque Insula fieri coeptas ab eodem Bonifacio VIII. Aragonia Regibus, non juris, sed census novam indolem induxisse compertum erit. Sicui monumenta hujusmodi propriis oculis usurpare lubet, Raynaldum adire potest* (1295. n. 24. 1297. n. 2. 1303. n. 29. 1304. n. 16. 1305. n. 8. 1306. n. 10.) *Satis enim mihi esse videntur qua sunt allata, ad illustrationem Ottoniani Diplomatis, in quo nulla fit mentio Sardinia.*

Donatio Spoletani, & Benev. ducatus ex lib. Pont. in Dipl. translata.

XV. *In calce Donationis ejus per designatos fines, cui Diploma Ottonis Corsica nomen acceptum refert, Spoletanus, & Beneventanus Ducatus donati dicuntur S. Sedi; sed verba illa ex libro Pontificali haud dubie desumta, interpretationis egent. Nam Spoletanum una cum Tuscia ducatu Apostolica Sedi oblatum fuisse & Codex Carolinus* (ep. 56. al. LVIII.), *& Diploma Ludovicianum testantur*, sed salva semper super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem subjectione. *Quamobrem tam Tuscia intra designatos fines comprehensa, quam Spoleti ducatus seorsim nominati donatio certa est, ad censum, seu pensionem S. Sedi solvendam quod attinet; suprema autem utriusque dominatio ad Regem Italia ab ipsa origine, ante renovatum Imperium, pertinuit. Secus est de Ducatu Beneventano; quamvis enim modica ejus pars, videlicet Capua cum quinque aliis Civitatibus, donata fuerit a Rege Carolo anno* 787. *illius tamen modica partis Hadrianus jus supremum obtinuit, ut dictum fuit* (Cod. Car. to. 1. p. 473. 484. 487.). *Quod si in librum Pontificalem Spoletanus sine ulla declaratione, & Beneventani pars modica, generali nomine ducatus, relata fuit Bibliothecarii ejus temporis incuria, non falsi arguenda est rei summa, quod nimis fidenter faciunt sape laudati duumviri, sed historia secerni debet, ut veritas eliciatur. Perinde est de Ottoniano Diplomate: nam desidia eorum temporum Donatio ista libri Pon-*

Pontificalis alia visa est ab allata in Ludoviciano Diplomate ; quare utraque minus sollerter est inserta : ita ut primum absolute donati inveniantur Ducatus Spoletanus , & Beneventanus ; deinde hujus civitates tantum sex , & illius pensio dumtaxat seu tributum reperiatur . Quæ pugnant inter se , adeoque quod Scriniarii temporum Joannis XII. parum sollertes addiderunt Ludoviciano Diplomati , rejiciendum est , aut nullo loco habendum . Ecclesia seu Monasterium s. Christinæ prope Olonnam Palatium Regium in Insubria , fundatum a Langobardis , ut putat Mabillon. (An. lib. 29. n. 37. lib. 39. n. 65.), *valdeque commendatum a Glabro , duobus hisce ducatibus non alia de causa adjunctum videtur , nisi quia positum extra designatos fines . Ad monasterii hujus Abbatem Gisulphum extant literæ Joannis VIII.* (ep. 239.), *quibus eidem alterius Monasterii cura Apostolica auctoritate committitur . In libro autem Pontificali ejus nomen desideratur .*

- XVI. *Quæ sequitur confirmatio juris in sex Campaniæ Civitates , instar Ludoviciani Diplomatis , prædictam Beneventani ducatus donationem explicatiorem reddit ; simulque ostendit , Scriniariorum desidia unam eamdemque rem duplici modo narratam . Quæ duæ civitates adduntur in fine , videlicet Cajeta , & Fundi , magis magisque comprobant , Campaniam Romanam Ducatus , seu territorii Romani nomine acceptam esse , quum cæteroqui latior , ac bipertito divisa sequentibus etiam sæculis esset celebris ,* Campaniæ *scilicet , &* Maritimæ *appellatione* (Chron. Fossæ novæ 1160. 1165. 1186. 1194. 1196.) *Et in antiquis notitiis ap. Schelestr.* (Ant. Eccl. to. 2. p. 760.) , *& ap. Baron.* (1057. n. 19. seqq.) *decem Episcopales sedes illi adscribantur . Immo in Provinciali cod. Albiniani ,* Ravellensis *etiam ex provincia Salernitana extremus Campaniæ Episcoporum recensetur :* In Campania Tiburtinus . Anagninus . Signinus . Terracinensis . Fundanus . Gajetanus . Ferentinas . Verulanus . Alatrinus . Soranus . Rivellensis . *Fundano , Gajetano , & Tarracinensi quacumque in notitia occurrentibus . De Tarracina & Cajeta dixi alibi* (to. 1. p. 495.) *utramque Civitatem armis Pontificiis expugnatam , variis licet possessam partibus , juris esse S. Sedis ; Fundosque inter utramque oppidum , ab Ottone inter Campaniæ Civitates numerari hic videmus , Tarracina prætermissa , quæ haud dubie cum cæteris Ducatus Romani Civitatibus comprehendi credita fuit . Num Joanne VIII. Pontifice , ut putat Chorographus Italiæ medii ævi , an antea , constitui debeat harum Civitatum dominationis initium , nostra nihil refert inquirere . Id enim certum , ratum-*

Campania Romana Ducatus seu Territorii nomine expressa.

tumque est, a Ludovico in neutra ex duabus Campaniis recenseri: Ottonis autem ævo Dominationem Pontificiam, quocumque nomine aut Terræ, aut Territorii, aut Campaniæ appelletur, ad Lirim usque, vulgo Garilianum, pervenisse. Qua de re in sequentibus uberius dicendum erit. Duo siquidem majoris momenti, quæ S. Sedi confirmantur in Diplomate, Neapolis videlicet, & Sicilia, exigunt, ut nonnihil adjiciam iis, quæ in præcedenti Dissertatione dixi de Sanctæ ejusdem Sedis antiquo jure in Siciliæ Insulam, ob diuturnam Patrimonii Calabri, Siculique invasionem.

Jura s. Sedis in Sicil. & Neapol. confirmata serius recuperantur.

XVII. *Patrimonia omnia Romanæ Ecclesiæ Pontifices sedulo, vehementerque repetiisse ab invasoribus Græcis, utpote Ecclesiarum decori, & pauperum inopiæ addicta, passim vidimus in primo hujus operis volumine. Sollicitiores autem invenimus nunquam eosdem Pontifices, quam de duobus prædictis, ac de Neapolitano. Eo usque venit Hadrianus, ut Tarracinam vi expugnatam pignoris loco retinuerit, ut Patrimonium illud recuperaret* (Cod. Car. ep. 65. al. LXIV.). *Ex hoc loco Diplomatis discimus, de Neapolitano ipso Ducatu asserendo Pontificibus agi; quod iisdem verbis ab Henrico fieri compertum erit. Fallaces vero fuerunt spes Pontificum, vana utriusque Augusti pollicitatio. Nondum enim divinitus constitutum erat, ut patrimonia illa ad Apostolicam Sedem reverterentur: nec Germaniæ Imperatoribus tantæ rei gloria destinata erat. Romani ipsi Pontifices potenti Northmannorum ope jus suum omne vindicarent S. Sedi necesse erat. Factumque id, vacante Imperio, maximoque Pontificiæ utriusque potestatis contemtore Henrico IV. impubere. A majori cœptum: Calabritanum videlicet, Siculumque ab annis 333. invasa, Northmannis Principibus Apostolica auctoritate concedendo anno 1059. Deinde octoginta annorum intercapedine Ducatum quoque Neapolitanum iis permittendo, censu annuo constituto, qui priscos Patrimoniorum reditus æquipararet. Divino autem consilio factum est, ut, quemadmodum nulla Imperatorum ope Calabria & Sicilia ad jus pristinum Romanæ Ecclesiæ pervenerunt; ita Neapolitanus Ducatus Conrado Friderici Ducis Sueviæ fratre Germaniæ Rege, Imperiali diademati nequicquam inhiante, anno 1139. Calabriam & Siciliam fit imitatus. Quin etiam quum Robertus Wiscardus Apuliæ Dux, nondum integra Insula e Saracenorum manibus erepta, juramentum fidelitatis fecerit Nicolao II. censumque promiserit supradicto anno 1059. quod postea renovavit Gregorio VII. Nicolai successori, qui eidem investituram confirmavit. Rogerius Northmannorum primus ab Innocen-*

centio II. anno 1139. *Regis titulum, & Siciliæ Regni (ita enim deinceps Insula appellatur), necnon Ducatus Apuliæ & Calabriæ, ac Principatus Capuæ investituram accepit. Quare tum institutio Regni utriusque Siciliæ, ut procedente tempore appellata est Insula, & terra omnis citra Pharum, usque ad Ecclesiasticæ ditionis terminos; tum generalis investitura, censusque omnis, nullo Imperatoris interventu, conatu ejus nullo, suam habuerunt originem. Credo equidem, ita divinitus constitutum esse, quia neque Henricus IV. neque e suorum stirpe aliquis, Ludovici, Ottonis, & Henrici pietatem, aut in Apostolicam Sedem obsequium imitati essent: quod satis superque comprobant illorum acta.*

XVIII. *Omnia perspicue constant ex Sacramentis prædicti Roberti duobus Pontificibus præstitis, quæ extant apud Baron.* (1059. *n.* 70. *seq.* 1080. 36.), *suntque a me diligenter collata cum cod. Albiniano, a quo nihil discrepant; tametsi post fidelitatem Romanæ Ecclesiæ præstitam, Codex pauca hæc adjungat*: Et nulli jurabo fidelitatem, nisi salva fidelitate Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. *Primum horum sic se habet*: Ego Robertus Dei gratia, & s. Petri Dux Apuliæ, & Calabriæ, & utroque subveniente futurus Siciliæ, ad confirmationem traditionis, & ad recognitionem fidelitatis de omni terra, quam ego proprie sub dominio meo teneo, & quam adhuc nulli Ultramontanorum unquam concessi, ut teneat; promitto, me annualiter pro unoquoque jugo boum pensionem scilicet duodecim denarios papiensis monetæ persoluturum B. Petro, & tibi Domino meo Nicolao Pape, & omnibus successoribus tuis, aut tuis, aut tuorum successorum Nuntiis. Hujus autem pensionarie redditionis erit semper terminus finito vero anno s. Resurrectionis die Dominico. Sub hac conditione hujus persolvende pensionis obligo me, & omnes meos sive heredes, sive successores tibi Domino meo Nicolao Pape & successoribus tuis. Sic me Deus adjuvet & hec s. Evangelia. *Sequitur Sacramentum fidelitatis aliquanto prolixius cum indicata additiuncula, quod videsis apud Baronium. Lapsu viginti annorum plura evenerunt, quæ non modicas inter S. Sedem & Robertum simultates peperere; Richardo interim Capuæ Principe suum sacramentum fidelitatis exhibente Pontifici Gregorio VII. dum Capuæ erat anno* 1073. *quod apud eumdem Baronium extat* (eod. a. n. 63.). *Robertus autem sua dominatione longe aucta, præsertim in Sicilia, in gratiam rediit cum Gregorio, cui sacramentum præstit aliquanto aliud ab eo, quod Nicolao II. præstiterat. Discrepantia notatu digna est*: Ego Robertus Dei gratia & s. Pe-

Sacramenta fidelitatis, & census Northmannorum sæc. XI. recuperationis testes.

s. Petri, Apuliæ, & Calabriæ, & Siciliæ Dux. *Et post promissam defensionem Regalium s. Petri, prosequitur*: Excepta parte Firmanæ Marchiæ, & Salerno, atque Amalphia, unde adhuc facta non est diffinitio, & adjuvabo te, ut honorifice, & secure teneas Papatum Romanum. Terram s. Petri, quam nunc tenes, vel habiturus es, postquam scivero tuæ esse potestatis, nec invadere, nec acquirere quæram.

Northmannis conceditur utraque Sicilia ita tamen ut Saracenos ex Sicilia, Duces Neapoli expellant.

XIX. *Appositæ istæ conditiones lucem accipiunt ab ipsa Pontificis investitura, quæ continuo sequitur in Regesto Greg. VII. in cod. Albiniano, & apud Baronium*: Ego Gregorius Papa investio te, Roberte Dux, de terra, quam tibi concesserunt antecessores mei sa. me. Nicolaus, & Alexander. De illa vero terra, quam injuste tenes, sicut est Salernus, & Amalphia, & pars Marchie Firmane, nunc te patienter sustineo in Dei & tua confidentia, ut tu postea exinde ad honorem Dei, & s. Petri ita te habeas, sicut & te agere, & me suscipere decet, sine periculo anime tue & mee. *Ita Gregorius aperte invasiones declarat tam quæ in Ditione Pontificia facta erant, quam quæ in Campania, utpote perinentes ad Capuanum Principem, a quo idem Gregorius fidelitatis sacramentum acceperat. Pacta enim conventa a Pontificibus cum Roberto erant de Apulia, Calabria, & Sicilia, dummodo hinc Saracenos ejiceret. De Capua autem Principatu convenerat cum Richardo, quem Neapolitanos Duces pari modo expellere oportebat. Chronicon Cavense genuinum, variis licet lacunis scatens, editum a Cl. Pratillo* (Hist. Princ. Langob. to. 4. p. 386. seqq.) *de utraque re non obscure agit*. A. 1059. A Nicolao Apostolico..... Wischardo occupata in tota Calabria, & Apulea, & etiam in Sicilia, quatenus a Saracenis liberaret..... Riccardo honorem Principatus Capue, si expulsaret Landulfum. Propterea Noritmani consociati sunt cum Apostolico, & hostes Ecclesie supmiserunt. *Et ad annum* 1072. *loquens de Roberti progressibus in Sicilia*: Viscardus, *ait*, post captam Panurmi urbem, dedit Rogerio Comiti totam Siciliam, tantummodo reservans sibi prefatam Civitatem cum Castro suo, & Messanem. *Quidquid alteruter, extra concessas sibi terras, acquisivisset, invasio erat. Nec alio nomine Gregorius Roberti acquisitiones appellat. In eodem Chronico adducuntur causæ invasionis Campaniæ, anno* 1075. Vischardus sub pretextu, quod Gesulfus cognatus suus fecisset illum anathematizare a Papa Gregorium, opsedit Salernum post Kl. Aprilis, & post septem menses summisit eam..... Vischardus post captam

captam Salernum, apprendit etiam Malfiam. *Synchroni hujus scriptoris auctoritati si adjicias juramenta fidelitatis nuper allata, Pontificia Dominationis in utraque Sicilia certam epochem tenes: simulque intelligis, trium Augustorum Diplomata nil aliud esse, quam praclara monumenta antiqui juris, quod ipsi Pontifices aliena ope sibimet suisque successoribus vindicarunt.*

Utraq; conditio expleta: institutum Regnum Sicil. Principatus Capuanus Neapoli auctus.

XX. *De Civitate tantum Neapolitana cum omnibus ad eam pertinentibus, de qua Ottonis & Henrici Diplomata obscure admodum loquuntur, addendum esse aliquid videtur, ut Sicilia citra Pharum pars nulla nova probationis indigeat, quum de utriusque Sicilia Regno subsequutis temporibus sermo erit* (Diss. VII. §. 2. n. 17.). *Capuanum Principatum jam diximus Richardo esse traditum a Gregorio; ita tamen ut Neapolitanum Ducatum acquireret. Id ante annum* 1139., *sextum & sexagesimum post ejusmodi investituram, non accidit. Namque eo anno quum Innocentius II. contra Rogerium duxisset exercitum, captusque esset per insidias, ac ductus in Regia castra prope Beneventum*, se destitutum virtute & armis, & desolatum aspiciens, *ait Falco ad eumdem annum*, precibus Regis, & petitionibus assensit, & capitularibus & privilegiis ab utraque parte firmatis, Rex ipse, & Dux filius ejus, & Principes 17. die stante mensis Julii ante ipsius Apostolici præsentiam veniunt, & pedibus ejus advoluti misericordiam petunt, & ad Pontificis Imperium usquequaque flectuntur. Continuo per Evangelia firmaverunt B. Petro, & Innocentio Papæ, ejusque successoribus canonice intrantibus fidelitatem deferre, cæteraque, quæ conscripta sunt. Regi vero Rogerio statim Siciliæ Regnum per vexillum donavit, ejus Duci filio Ducatum Apuliæ, Principi alteri filio ejus Principatum Capuanum largitus est. *Diploma Pontificium, quod suo loco afferetur, uni Rogerio omnia concedit. Paulo infra idem Falco narrare pergit, quemadmodum* in his diebus cives Neapolitani venerunt Beneventum, & Civitatem Neapolim ad fidelitatem domini Regis tradentes, Ducem filium ejus duxerunt, & ejus fidelitati colla submittunt. *Hunc habuerunt finem Neapolitani Duces, ut animadvertit Pratillus ad Chron. Neap.* (to. 3. p. 80.), *qui simul initium fuit Northmannorum dominationis fiduciario jure. ac præscriptio illa tot sæculorum, qua Annalistam Italum fateri compulit, de jure Romanorum Pontificum dubitari amplius non posse. Infra in seq. Diss.* (n. XIII. seqq.) *de hac re iterum.*

XXI. *Non*

Repugnantiæ Diplomati illustre testimonium sunt ejusdem sinceritatis.

XXI. *Non secus sensisset, ut arbitror, de antiquo jure si penitus illud expendisset. At breviter videamus quæ restant de Ottoniano Diplomate. Sex Civitates elargitur* pro animæ nostræ remedio nostrique filii & nostrorum parentum de proprio nostro Regno. *Spoletanum quippe Ducatum ad supremum jus Imperatorum pertinere, Apostolicæ licet Sedis esset dominium utile ab ævo Caroli M. Regis, eruditorum fallit omnino neminem. Quare autem paulo infra ex Ludoviciano referantur ad verbum quæcumque spontanea donatione Carolus de censu & pensione illius ducatus constituit, suprema dominatione sibi reservata tam in eo, quam in Tusciæ Ducatu, difficile assequimur, nisi donationem istam Ottonis liberalitate factam ab ejus Cancellario insertam putemus Diplomati, quod Scriniarii de more digesserant, illius prorsus inscii. Certe sex illas Civitates Otto ita se donare profitetur* pro animæ remedio, *quod iterum urget, ut Romani Pontifices perpetuo illas detineant*, in suo jure, Principatu, atque ditione. *Id vero aperte pugnat cum subjecta illa conditione*: salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione. *Idcirco non minus inertiæ deprehendimus ferreo illo sæculo in Scriniariis S. Sedis, quam in Ottonis Cancellaria. Hujusmodi autem repugnantia cum aliis, quæ supra vidimus, magis magisque comprobant sinceritatem Diplomatis, cujus nisi extaret Autographum, factio ipsa indolem comprobaret. Et vero Scriniarii ex libro Pontificali transferunt Spoletani ducatus donationem integram, quæ certa est, tametsi conditione vacet supremi dominatus apud largitorem Carolum remanentis; deinde in Ludoviciano Diplomate ipsissimam illam donationem aliis expressam verbis, cum prædicta conditione offendentes, aliam putant a priori illa libri Pontificalis; quare eam quoque recensent ab Ottone confirmandam; denique Cancellarius Ottonis spontaneam Domini sui donationem inserit, duabus aliis intactis, quamquam prior illa ex libro Pontificali desumta abjicienda esset, altera vero, quam Diploma Ludovicianum præsefert, distinguenda: ne civitates donatæ pristinum onus subirent cum reliquis, aut donatio uno eodemque in Diplomate illusoria videretur. Verum si ita factum fuisset, ingenium sæculi illius esset minus evidens.*

Constitutio Lotharii eidem inserta Ottonianæ nomen adepta est.

XXII. *Quod si ex prædictis de Diplomatis Ottoniani sinceritate constat; ex sequentibus Ludovicianum respuentes falsi, ac temeritatis arguuntur. Ac de disciplina quidem consecrationis Pontificiæ dixi in præcedenti dissertatione. Ab iis verbis*, Præterea alia minora: *nil aliud occurrit, quam Lotharii constitutionis anni* 824. *Eugenio II. assensum præ-*

prabente, paulo aliis quandoque verbis, ordineque aliquantulum alio, fidelis exscriptio. Ponitur enim loco principe caput III. *deinde caput* I. *atque ex utroque compingitur constitutio, qua apud Anselmum Lucensem* (lib. 6. c. 35.) *audit* constitutio Imperatorum primi Othonis, & primi Henrici: *at revera est Lotharii, ut patet ex capite ejus* IV. *integre allato post duo prædicta, quod in constitutione iis Augustis tributa, licet Scriniariorum compositio esset, desideratur. Utramque per ocium consule apud Holstenium* (Coll. Rom. par. 2. p. 208. & 214.). *Tuum inde judicium esto, num Ludovici Diploma nil horum continens, quia nondum constituta fuerant, recte commentitium, juxta præcipitem sectariorum sententiam, nuncupetur. Mihi enim sedulo consideranti Ottonianum Diploma, quod Pagio est certissimum antiquitatis monumentum; & Ludovicianum, quod commentitium eidem videtur; hoc sinceritatis plenum apparet, quia historiam, ac disciplinam sui temporis continet; ac Donationes, qua tunc in Archivo erant, diligenter, nullaque cum repugnantia enunciat. Ottoniani vero sinceritatem indigesta, rudisque compositio, Donationum confusio, ac repetitio, necnon disciplina creationis Pontificia a Ludoviciano ævo admodum varia, mihi videntur præseferre. Videntur autem? immo illud pro certo affirmare non dubito, quod Ludoviciano, unde Otto, scriniariorum S. Sedis opera, & officio, in suum transtulit quacumque inter se nihil pugnant, ac diligentiam scriniariorum veterum demonstrant, falsitatis notam inurere audacia; Ottonianum vero in dubium vertere, mentiri est.*

XXIII. *Unum mihi adnotandum exciderat: quod prædicta omnia ad Disciplinam Electionis, confirmationisque Rom. Pontificis parum sollerter creduntur incipere ab iis verbis* secundum quod &c. *etenim a conditione illa* Salva in omnibus potestate nostra &c. *incipiunt: alias sententia caret principio. At ita faciendum fuit a Scriptoribus s. Sedi infensis, ut Pontificibus quod suum erat, eriperent, tribuerentque Principibus quod suum non erat, ne falsa eorum opiniones de Pontificia dominatione corruerent; ac videretur jus Imperatorium, potestas qua privilegio S. Sedis innititur. Nil facilius, quam ista pervertere in exscribendis Diplomatibus, de quibus loquitur Joannes Heumannus* (Comment. de re Dipl. cap. 1. §. 18. p. 11.) *ex Mabillonii observatis* (l. 1. c. 11. n. 15. de re Dipl.), *quod & Godefridus Abbas* (Chron. Gotvv. to. 1. l. 1. §. 6.) *& quicumque post tantum virum scripsere, confirmant*: Antiqua Diplomata uno quasi nexu, nullis distinctionis signis interpositis cohærent. Qui tabulas transcripserunt, varias notas adscripserunt, qua-

Conditio illa *Salva &c.* refertur ad ea quæ statuuntur de disciplina.

rum arbitrium rectius forte lectori relictum fuisset. Carolus M. equidem Alcuini, & Caroli Warnefridi ope Codices interpunctionibus illustrandos curavit: eas tamen chartæ aliquanto serius receperunt. *Quod dictum velim pro iis, qui Ottonianum autographum non viderunt. Fortasse enim persuasum iisdem erit, omnia distinctionis signa inde etiam abesse; ac propterea prædicta verba ad superiora referri impune posse. At secus est in Ottoniani Diplomatis Autographo: suis quippe interpunctionis varietas sententiarum distinguitur. Tametsi scripturæ continuatio nullum ex iis capitibus admittat, in qua ego, Baronii exemplum sequutus, illud pro rerum varietate distribui. Locus autem, de quo agitur, hunc in modum exprimitur:* Firmiter valeant optineri. Salva in omnibus potestate nostra, & filii posterorumque nostrorum secundum quod in pacto & constitutione ac promissionis firmitate Eugenii Pontificis successorumque illius continetur, idem ut omnis Clerus &c. *Fateor equidem me non assequi mente, cur Codices omnes constanter legant* idest, *quum in Autographo literis valde perspicuis legatur* idem *quod haud dubie pro* item *est positum*; d *enim in* t *& vicissim frequentem mutationem inveniri apud veteres compertum est. Quamobrem tria referri debent ad potestatem Principis, sive ad honorificentiam; aut honorem & reverentiam eidem debitam; ut Joannes IX. & Nicolaus II.* (Concil. to. IX. p. 502. & 1104.) *eam appellant: Promissio, seu professio Pontificis, instar Eugenii II.; Sacramentum Cleri & populi de canonica & justa electione; & Pontificia eadem professio coram Missis Imperialibus facienda Leonis IV. exemplo. Promissionem vero istam eo respexisse arbitror, ut quemadmodum Rex Romanorum antequam Imperator per coronationem fieret, sacramento fidelitatis se adstringebat Romano Pontifici; ita Rom. Pontifex vicissim se Imperatori obligaret, quod Eugenii II. ævo foederis nomine exprimi consuevit. Certe Luitprandus, sive ejus continuator* (De reb. Impp. & Reg. l. *6*. c. *6*.) *refert, Joannem XII. hujusmodi sacramentum præstitisse Ottoni:* Jusjurandum vero ab eodem Papa Joanne supra pretiosissimum corpus Petri, atque omnibus civitatis Proceribus, se nunquam Berengario, atque Adelberto auxiliaturum accepit. *Itaque quod in Diplomate Ludovici sancitum fuisse vidimus, ut post Pontificis consecrationem*, Legati ad nos, vel ad successores nostros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & illos amicitiam & caritatem ac pacem socient, *hinc colligitur, Eugenium II. qui Paschali I. successit, atque Eugenii successores in promissione, seu professione, consecrationis tempore, societatem illam ami-*

amicitiæ & caritatis, pacisque expressisse, quam Legati ad Imperatorem deferrent. Quæ res a Leonis IV. successoribus fieri cœpit coram Imperialibus Missis, quod liquet ex superioribus.

Singularitas confirmationis, & subscriptiones Ludoviciani exemplum sunt.

XXIV. *Diplomatis pars extrema, seu confirmatio & signum Imperatoris, atque Optimatum, sive Episcoporum & Comitum subscriptiones sinceritati utriusque diplomatis suffragantur. Non enim aliunde consortium Ottonis filii petitum est, quam ex Ludoviciano, cui tres Ludovici filii subscripserunt. Quamvis autem Otto filius non subscribat, ut illi fecerant, quia scilicet puer in Germania remanserat: tamen una cum patre inducitur s. Sedis jura confirmans, quod minime factum fuisset, nisi a Ludovici filiis paternam confirmationem roborari perspectum esset. Inter subscribentes autem Palatii Francorum Officia, seu Dignitates, Bibliothecarius, Mansionarius, Hostiarius non reperiuntur: namque alia erant tempora, alii Germanorum mores. Præterea illud* propriæ manus signaculo *in Ottonis & Henrici Diplomatibus hisce occurrens, undenam profluxisse credendum est, nisi ex Diplomate Ludovici, quod præ manibus Scriniariorum fuit, haud dubie etiam Ottonis oculis subjectum? Profecto Abbas Gotvvicens. sæpe laudatus* (Chron. T. 1. l. 2. c. 3. p. 177.), *quo scrutator alius Germaniæ Regum, atque Augustorum diligentior non invenietur, Ottonis subscriptionibus variis in medium allatis, tres inde Regulas certas educit: I. Ottonem* manu propria, *vel* manus propriæ signo *constanter uti in Diplomatis. II.* Annuli, *&* Sigilli *vocem promiscue usurpare. III.* Insigniri. subsignari. roborari. corroborari. sigillari. affigi. firmari. muniri. confirmari, *vocabula semper adhibere. Unam saltem ex tribus hisce regulis servasset Otto in hoc diplomate, ut morem suum imitatus esse videretur! At contra pro manus propriæ signo,* propriæ manus signaculo; *pro annulo, vel sigillo insigniri &c.* Bullæ nostræ impressione obsignari. *Falsi igitur insimuletur Diploma? Immo vero singularitatis causæ aliunde quærendæ sunt. Ludovicianum scilicet Diploma propriæ manus signaculo, & Optimatum subscriptionibus roboratum Ottoni & Henrico exemplum præbuit, quod sequerentur. Ad sigillum vero quod attinet, quum Ludovicus Diploma illud dederit in conventu Aquisgranensi, filiorumque, Episcoporum, Abbatum, Comitum, & Officiorum Palatii Diploma confirmantium nominibus propriæ manus subscriptionem præposuerit, nulla sigilli mentione habita; hac tantum in re Ottoni, & Henrico integrum fuit suo modo agere. Quamobrem Otto Francorum consuetudinem imitari maluit, quam consuetum sibi morem. In Spicilegio Acherii* (to. 5. p. 407. seqq.)

 plura

plura Ottonis exempla videre est non Bulla utentis, sed Sigillo, quæ res Chronologi Gotvvicensis doctrinam confirmat. Glossarii autem illustratores observant, OttonemMagnum omnium ultimum Bullæ appellatione usum esse: quod hujus Diplomatis auctoritate comprobatur.

XXV. *Optandum sane erat, ut, quemadmodum pretiosum istud antiquitatis Monumentum ex ferreo illo seculo per tot S. Sedis vices ad nos usque seros posteros pervenit, Bullam quoque, quæ illi certissime adnexa erat, præseferret. Quum enim Godefridus* (Chron. Gotvv. l. 2. c. 3.) *adnotarit discrimen inter Regia & Imperialia Ottonis sigilla, ex bulla ista doctissimi viri observatis fides, ni fallor, adjecta esset. Præterea quod Mabillonium legisse ajebam in Cod. Ottoboniano:* Non est sigillatum, licet ex tenore ipsius appareat quod debuit sigillari: *Bulla eadem confirmatum fuisset. Cæterum Ottonianum istud Diploma tela serica aureum scriptum protegente, obvolutum, ac tubo ex tenui metalli lamina inclusum diligentissime servatur in Apostolico Archivo molis Hadrianæ, & est hujusmodi: Membrana oblonga colore purpureo introrsus infecta, modico cum ornatu in utroque margine, aureis literis magnam partem nostris etiam diebus lucidissimis inscripta, a primo ad ultimum scriptionem, rara dumtaxat interpunctione sermonem dirimente, continuat. Non literæ grandiores, ut moris est, in invocatione, non monogramma consuetum in fine, non denique Cancellarii recognitio apparet. Sed omnia indicant Ludovicianum exemplar esse adhibitum in Ottonis & Henrici Diplomatibus exarandis. Forma characteris nequicquam quæritur in cæteris Ottonianis juxta specimen a Papebrochio exhibitum* (Bolland. April. to. 2. p. XII.) *similitudo maxima habetur in Diplomate Ottonis III. quatuor & triginta post annos dato in eadem hac Urbe Roma pro Ecclesia SS. Bonifacii & Alexii, quod opportunius indicabo* (dissert. VI. n. XIV.) *Ex literulis nonnulla exciderunt, nonnullæ in aliqua sui parte detrimenti aliquid passæ sunt. Verum duodecimo etiam seculo detritas fuisse aliquas testatur Albinus, qui Ottonem vocat Octonem; nam duæ istæ literæ* c, *&* t *similes omnino sunt inferne, tenui tantum linea in superiori parte istam ab illa secernente. Num idem evenerit dictioni post Albiniana tempora, quæ semper legitur in Autographo, incertum. Albinus ditionem ubique posuit. Jam vero pretiosum hoc monumentum lectoris Oculis ex Albiniano Codice, & simul ex Autographo subjiciam.*

EXEM-

EXEMPLUM PRIVILEGII OTTONIS IMPERATORIS DE REGALIBUS BEATO PETRO CONCESSIS .[1]

IN nomine Domini Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Octo[a] Dei gratia Imperator Aug. una cum Octone[b] glorioso Rege filio nostro, divina ordinante providentia spondemus, atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostre[c] tibi beato Petro, Principi Apostolorum, & Clavigero Regni Celorum, & per te Vicario tuo donno Johanni Summo Pontifici, & universali XX. pape[d] sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate ac ditione[e] tenuistis, & disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo, & suburbanis suis, atque viculis omnibus territoriis[f] ejus montanis, ac maritimis, litoribus, ac portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis Tuscie partibus. Id est[g] portum, centumcellas, cerem, Pledam[h], Marturianum, Sutriam, nepem, Castellum Gallisem, Ortem, Pollimartium[i], Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis suis, ideft majorem[k] & minore, pulvensin[l] Narniam, & Utriculum cum omnibus finibus, & territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus.[2]

Nec-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Otto   *b* Ottone   *c* nostrę *sic semper ubi diphtongus ponenda est*.   *d* XII. papæ
e dicione   *f* & territoriis   *g* id÷   *h* Bledam   *i* Polimartium   *k* id÷ majore
l Pulvensim

NOTÆ

1 Autographum in Archivo Arcis s. Angeli nullum præsefert Titulum. Apographum ibidem extat in Bulla Innoc. IV. quam dedit Lugduni in Concilio III. Id. Jul. Pont. an. 3. seu 1245. Bulla plumbea munitam & xl. Prælatorum sigillis. Ejusdem plura exempla similia fieri voluit, quorum nonnulla sub arctissima custodia in Archivo Cluniacensi servata se vidisse testatur Mabillon (*It. Ital. par.* 1. *p.* 96.) In eodem Archivo Apographum seu transumtum Ottoniani Privil. extat ab Joanne de Amelia cum tribus publicis notariis factum *Assisii loco Fratrum Minor. in Palatio Domini Papa* an. 1339. jussu Bened. XII. nam ibi tum extabat Autographum, & dicitur *scriptum literis aureis in charta coloris violati rubei*. Summa transumtorum consensio, quamvis diversis temporibus facta fuerint, transumtis iisdem, & multo magis Autographo, maximam fidem conciliat: quæ nimirum congruit fonti, unde provenit utrumque Diploma, ideft Ludoviciano, cujus Autographum periit una cum Pippini & Caroli M. antiquis Chartis, levi tamen jactura.

2 In confirmatione antiquæ ditionis s. Sedis nil mutatum videas, quamvis 145. annis Ottonianum Diploma distet a Ludoviciano; præter verba aliquot, de quibus dixi in Dissertatione, intactis iis, quæ summam attingunt, cujusmodi sunt principium Ludoviciano simile *Ego Otto*, revocans antiquiora tempora, & *sicut a prædecessoribus vestris*, Pontifices rerum dominos designans qui Joannem XII. præcesserant, quemadmodum Ludovicus indicarat Paschalis prædecessores. Cisliberini etiam Ducatus civitates aliquot, Campaniæ scilicet Romanæ, quas Ludovicus recensuerat, silentio prætereuntur, forsan, quia latius patebat Campania, quippe quæ ad Lirim usque perveniebat. Præterea *Patrici*, de qua in Diss., mentio non repetitur x. sæc. incertum, num a Saracenis excisa fuerit. Quare omnes Campaniæ Civitates voce illa *Ducatus*, *cum suburbanis* comprehenduntur, exceptis Cajeta & Fundis, nam olim ad Campaniam Romanam non pertinebant, adeoque antiqui juris s. Sedis non dicuntur, sed seorsim nominantur. ut videbimus paulo infra.

Necnon Exarchatum Ravennatem ſub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, & caſtellis, que pie recordationis donnus Pipinus [a] & donnus Carlus [b] excellentiſſimi Imperatores, predeceſſores videlicet noſtri beato Petro Apoſtolo, & predeceſſoribus veſtris jamdudum per donationis paginam contulerunt: hoc eſt civitatem Ravennam, & Emiliam [c], Bobium, Ceſenam, Forum populi, Forum Livii, Faventiam, Imolam [d], Bononiam, Ferrariam, Comaclum [e], & Adrianis, atque Gabellum cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis terra marique ad ſupradictas civitates pertinentibus [3]. Simul & pentapolim, videlicet Ariminum, Penſaurum, Phanum, Senogalliam, Anconam, Auſimum, Humanam, Heſim, Forum ſimpronii, Montem feltri, Urbinum, & territorium Balnenſe, Callis, Luciolis, & Eugubium cum omnibus finibus, & territoriis ad eaſdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinenſe, ſicut a donno Carolo [f] Imperatore anteceſſore noſtro Beato Petro Apoſtolo per donationis ſcriptum conceſſum eſt ſub integritate [4].

Item in partibus Tuſcie Longobardorum Caſtellum Felicitatis, Urbem veterem, Balneum regis, Ferentum, Viterbum [g], orchem, Martham, Tuſcanam, Suanam, Populonium, Roſelles cum Suburbanis atque viculis omnibus, & territoriis, ac maritimis oppidis, ac viculis, ſeu finibus omnibus [5].

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Pippinus *b* Karlus *c* Emeliam *d* Immolam *e* Comiiaclum *f* Karlo
g Fereuti Viterbum

NOTÆ

3 Ex Ludoviciano pariter Dipl. derivatur Donatio Exarchatus, & Pentapolis, quæ recte tribuitur Pippino & Carolo: hic enim præterquam quod Cariſiaci donationem paternam confirmaverat, anno poſtea 774. Langobardorum Regibus exactis Exarchatum ex parte aliqua ab iis invaſum, Romanæ Eccleſiæ aſſeruit integrum. At *Excell. Impp.* uterque appellantur manifeſto mendacio. Quare aut Ludovicus ſubſtituendus, ut eſt in Henriciano, aut legendum *Imperator*, uti legitur in Ludovici Diplomate. Poſteriora moaumenta hujuſmodi donationes repetentia a Ludovici tempore, Ludovicum huc revocant, licet Ottoniani ævi inſcitia perſuaſerit, tam ejus, quam ſucceſſorum Carolingicorum nomina ſilenda, quia nihil addiderunt Donationibus Pippinianæ, & Carolinæ.

4 Nulla fit mentio finium conſtitutorum a Maginatio & Ilberio Abbatibus, ut in Ludoviciano: forſan quia infra Spoletanus Ducatus integer ab eodem Carolo donatus dicitur. Quæ quidem omiſſio Ludoviciano fidem adjungit, quod hiſtoriam haud plene narratam in Hadriani Epiſtolis tradit: eorumque examen minus accuratum demonſtrat, qui ſuppoſitionem ſibi olſeciſſe videntur.

5 Tres Inſulæ Corſica, Sardinia, Sicilia, quas triplici donationi Carolinæ inſertas vidimus in Ludovici Diplomate, omittuntur ab Ottone, & Henrico. Et quidem jure: nam continuo ſequitur Corſica in Donatione per deſignatos fines, & de Sicilia, quæ tunc erat in poteſtate Saracenorum, infra agitur tanquam de ditione s. Sedi viodicanda. Sardiniæ nulla fit mentio, incertum, num Scriniariis nonnulli Chartas & donationes ſimul congerentibus exciderit, an certa illius jura tum neglexerint Greg. VII. (*lib.* 1. *ep.* 29.) in ſuorum prædeceſſorum negligentiam rejicit culpam omnem; anno ſcilicet 1073. quæ ſequentibus ſeculis evidentia

Itemque a Lunis cum insula corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, & Istria [6], necnon & cunctum ducatum Spolitanum [7], seu Beneventanum una cum Ecclesia sancte Christine posita prope Papiam juxta padum IIII. miliario.

Item in partibus campanie Sora [a], Arces, Aquinum, Arpinum [b], Teanum, & Capuam [8], necnon & patrimonia ad potestatem, & ditionem [c] vestram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum, & patrimonium Neapolitanum, atque patrimonia Calabrie superioris, & inferioris [9]. De civitate autem Neapolitana cum castellis, & territoriis, ac finibus & insulis suis sibi pertinentibus, sicut ad easdem aspicere videntur, necnon patrimonium Sicilie, si Deus illud nostris tradiderit manibus [10]. Simili modo civitatem Gajetam & Fundim cum omnibus earum pertinentiis [11].

Insu-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Soram   b Aibinum   c dicionem

NOTÆ

dentia erunt, præsertim Innocentio III. Pontifice: quum Fridericus Oenobarbus, Otto IV. & Fridericus II. sibi illam asserere sunt moliti tanquam juris Imperii, quod falsum omnino est. Italiæ enim Regnum terminabatur Australi mari, ut constat ex Divisione Regnor. Caroli.

6 Designatio ista per fines, quam recitavi in Dissert. de Dipl. Lud. pii (*n.* XIX.) ita accipienda est, ut præter Corsicam, quæ inter Pontificias ditiones per conjunctionem *cum*, recensetur, Civitates & loca enumerata excludantur: inde serio expendatur, si notioribus locis nominatis præcipue Civitatibus (earum haud dubie territoria, oppida, vicula & omnia ad eas pertinentia solo Civitatis nomine comprehenduntur) recte sunt constituti fines Dominationis a. Sedis, qui hodieque iidem sunt, præter eos, qui Tuscano Ducatui circumscribuntur. Atque it quidem tunc recti erant, nam Ducatus Tuscanus, & Sopletanus oblati erant s. Petro a Rege Carolo: at Reges Italiæ in iis dominabantur supremo jure ex concessione & Privilegio s. Sedis, juxta pacta conventa inter Hadrianum, & Carolum, tributo tantum soluto Apostolicæ Sedi, quod quemadmodum evanuerit in Ducatu Tusciæ, Spoletano s. Sedis potestati omnino subjecto, nil attinet nunc exquirere.

7 Ducatum Spoletanum oblatum, seu donatum esse integrum s. Sedi, constat ex Hadriani literis (*Cod. Car. ep.* 56. *al.* LVIII.) Beneventanum nullo alio ex monumento liquet; quam apud Anastasium, & duobus hisce ex Diplomatis: quo haud dubie inlatum ab Scriniariis fuerit ex ipsomet libro Pontificali, qui Anastasio tribuitur.

8 Donatione harum Civitatum in tertio Caroli adventu Romam an. 787. nihil certius, ut sæpe in superioribus est dictum. Subjecto enim Ducatu Beneventano, sex illas Civitates B. Petro obtulit, quarum princeps Capua sacramentum fidelitatis præstitit Rom. Pontifici Hadriano ante confessionem ejusdem Principis Apostolorum (*Cod. Car. ep.* 91. *al.* LXXXVIII.)

9 In Ludov. Dipl. Beneventanum patrim. dividitur in Benev. & Salern. de quo vide dicta ad Dipl. Ludov. (*not.* 16.)

10 Tempore s. Greg. III. tria erant amplissima Patrimonia in Siciliæ insula: Siciliæ, Siracusanum, Panormitanum: Sequioribus seculis omnia simul conjuncta Patrimonium siculum audierunt. Prioris trinæ divisionis testes sunt plurimæ epistolæ ex Regesto Gregor. M. Alterius testimonium locuples præbetur a Theoph. (*Chronogr. p.* 273.) Hadriano in Epistola ad Carol. M. (*Concil. to.* VII. *p.* 963.) Nicolao I. (*epist. ad Michael. Imp.*) Ottonis tempore Sicilia tota Ecclesiæ patrimonium audiebat, ut hinc patet, & ex Dipl. Henrici, ac multo magis ex investitura totius insulæ a Nicol. II. Northmannis tradita, qua de re in Dissert. (*n.* XVII. *seqq.*)

11 Juris erant s. Sedis, ut habent notitiæ veteres (*Dissert. n.* XVI.). At principium hujusmodi juris incertum aliis Joannis VIII. ævum reputantibus, aliis alia tempora.

Insuper offerimus tibi beate Petre Apostole, Vicarioque tuo donno Johanni pape, & successoribus ejus pro nostre anime remedio, nostrique filii, & nostrorum parentum de proprio nostro Regno civitates & oppida cum piscariis suis, idest [a] Reatem, Amiternum, Furconem, Nursiam, Balvam, & Marsim, & alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis suis [12].

Has omnes suprascriptas provincias, urbes, & civitates, oppida, atque castella, viculos ac territoria, simulque & patrimonia pro remedio anime nostre, & filii nostri, sive parentum nostrorum, ac successorum nostrorum, & pro cuncto a Deo conservato, atque conservando Francorum populo [13], jam dicte Ecclesie tue Beate Petre Apostole & per te Vicario tuo, spirituali patri nostro donno Johanni summo Pontifici, & universali pape, ejusque successoribus usque in finem seculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu, atque ditione [b] [14].

Simili modo per hoc nostre delegationis pactum confirmamus donationes quas pie recordationis donnus Pipinus [c] rex, & postea donnus Karlus excellentissimi Imperatores [d] [15] beato P. [e] Apostolo spontanea voluntate contulerunt: necnon & censum, vel pensionem, seu ceteras dationes, que annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de ducatu Spolitano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sancte memorie Adrianum papam, & donnum Carlum [f] Imperatorem convenit; quando idem Pontifex eidem de suprascriptis ducatibus, idest Tuscano, & Spo-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a id– *b* dicione *c* Pippinus *d* Excellentissimus Imperatot *e* Petro
f Karlum

NOTÆ

12 Paulo supra cunctum Spoletanum Ducatum esse donatum s. Sedi testabatur. Et recte, nam Carolus M. totum obtulerat s. Petro: sed ab Hadriano iterum receperat, tributo tantum penso s. Sedi. Hic septem Civitates ejusdem Ducatus ab Ottone donantur: jus igitur suum abdicat Imperator in ea non modica parte Ducatus, quod s. Sedes acqoirit.

13 Notat Du-Cang. in Gloss. Francorum nomen late patuisse: ita ut ad Germanos etiam extenderetur: quæ res nulli eruditorum ignota, quum Carolus M. ejusque successores Francorum Monarchiam regebant. Otto ipse susceptus erat ab Henrico Germ. Rege ex Mathilde uxore sua Ludovici Balbi filia ut tradit Will. Nangius in Chron. quare ex Caroli M. stirpe licet feminea, erat progenitus. Nihilominus Franci a Germanis distinguebantur id temporis. Quare melius in Henriciano legitur *Christianorum*. At Romæ Ottonis tempore tum Carolina ætas instaurari credebatur, tum Ludovicianum Diploma chartæque aliæ nil nisi Francorum liberalitatem preseferebant: quare precatio illa, quæ passim legitur in Codicis Carolini Epistolis pro Francorum populo, hic videtur adhibita.

14 Notanda Clausula, de qua dixi in Dissert. præcedenti.

15 Hoc loco Pippinos inter Augustos non recensetur in Autographo sed suus utrique titulus certus tribuitur, Ludovici verbis, quod supra factum non fuerat (*not.* 3.).

Spolitano, sue auctoritatis preceptum confirmavit: eo scilicet modo, ut annis singulis predictus censu ad partem Ecclesie beati Petri Apostoli persolvatur [16]. Salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem per hoc nostre confirmationis, & filii nostri subjectione [17].

Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostre confirmationis pactum roboramus, ut in vestro permaneant jure, principatu, atque ditione [a]; & neque a nobis, neque a successoribus nostris per quodlibet argumentum, sive machinationem, in quacumque parte vestra potestas imminuatur, aut a [b] vobis inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis; necnon & pensionibus, atque censibus; ita ut neque nos ea facturi simus, neque quibuslibet ea facere volentibus consentiamus. Set [c] potius omnia que superius leguntur, idest provincie, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, & patrimonia, atque insulas [d] [18], censusque, & pensiones ad partem Ecclesie beati Petri Apostoli, atque Pontificum in sacratissima sede il-

 lius

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a dicione *b* aut da *c* Sed *d* insulæ

NOTÆ

16 Quod sæpe est dictum supra, nil melius comprobat, quam spontaneas inter donationes Caroli, Ducatuum Tuscani & Spoletani tributorum seu pensionum recensio. Et sane caliginoso illo Ottonis ævo tam accurate narrari poterant Donatio integri illius Ducatus, ejusque concessio ab Hadriano facta Francorum Regi cum annua pensione, nisi Apostol. Archivum Documenta omnia suppeditasset? Ludoviciani Diplomatis verba ipsa essent adhibita, nisi idem Scriptori Ottoniani fuisset ob oculos? Pensio quidem juxta Carolina, seu Ludoviciana tempora Ottoniano ævo parum congruit. Nam septem illæ civitates e Ducatu Spoletano avulsæ, & s. Sedi donatæ ab eodem Ottone, integro tributo aliquid debuissent detrahere: at neque id temporis melius agi poterat, neque nos seri posteri divinare possumus, qua ratione, quove auctore id Diploma digestum fuerit. Hoc solummodo est certo certius, Diploma Ottonianum ex Ludoviciano profectum esse.

17 Jam dixi ad Dipl. Ludov. (*not.* 20.) hac tantum occasione dominatum, & subjectionem reservari. Nunc adjicio, singulari hac cautione satis superque institui, qui aut ignorant, aut ignorare simulant, quod ceteræ omnes ditiones erant supremi juris Pontificum, talesque ab Augustis confirmabantur: verba illa *per hoc nostra confirm.* haud dubie ex sequentibus imprudenter desumta sunt; nam desunt in Autographo.

18 Ne ulla suboriatur suspicio, quin de Sicilia, Sardinia, Corsica hic agatur, inspiciendus est ordo, quo semel & iterum tam in Ludoviciano, quam hic recensentur. Atque in Ottoniano quidem parum scite. Nam Corsicæ facta erat mentio in Donatione per designatos fines; & Siciliæ, dum promittebatur ejus restitutio s. Sedi, si e Saracenorum manibus illam eripere contigisset: de Sardinia vero ne verbum quidem fit in Diplomate. Ea propter quæ Ludovicus de tribus prædictis insulis asserebat, ea minus conducunt Ottoni, qui Sardiniam silet, & Siciliam ita se vindicaturum promittit s. Sedi, si Saracenis eripuerit. At necessitas assuendi Ludoviciano Diplomati, quæ congruebant tempori, & rudis illa ætas talia ubique inseri coegerunt, quæ aut minus conveniunt præmissis, aut secum pugnant. Id vero & Ludoviciani, & Ottoniani Diplom. sinceritatis est argumentum locupletissimum.

lius residentium nos, in quantum possumus, defensores esse testamur: ad hoc ut ea in illius ditione[a] ad utendum, & fruendum, atque disponendum firmiter valeant optineri.

Salva in omnibus potestate nostra, & filii, posterorumque nostrorum, [19] secundum quod in pacto, & constitutione ac promissionis firmitate Eugenii Pontificis, successorumque illius continetur: idest[b] ut omnis Clerus, & universi populi Romani nobilitas propter diversas necessitates, & Pontificum inrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas, sacramento se obliget, quatinus futura Pontificum electio, quantum uniuscujusque intellectus fuerit, canonice, & juste fiat [20]. Et ut ille, qui ad hoc sanctum, atque Apostolicum regimen eligitur, nemine consentiente consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in presentia Missorum nostrorum, vel filii nostri, seu universe generalitatis, faciat promissionem pro omnium satisfactione, atque futura conservatione, qualem donnus & venerandus spiritualis pater noster Leo sponte fecisse dinoscitur [21].

Preterea alia minora huic operi inserenda previdimus, videlicet ut in electione Pontificum neque liber, neque servus ad hoc venire presumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem Sanctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram Constitutionem ire presumpserit, exilio tradatur [22]. Insuper etiam ut nullus missorum nostrorum cujuscumque impeditionis argumentum compo-

nere

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a dicione b idem

NOTÆ

19 Perperam a sectariis apud Dietericum Hermannum (*Introd. ad. T. pub. lib. 1. cap 15. n. 8.*) sequentia referuntur ad omnia supradicta: nam quæ deinceps narrantur hærent in salebra, nisi ab ea conditione, *salva nostra potestate*, sustineantur. Præterquam quod non *potestate*, sed *dominatione* positum esset, ut de Ducatibus Tuscano, & Spoletano factum vidimus. At de his dictum est in Dissertat. (*num.* XXIII.)

20 En quo extendebatur Imperatoria potestas; ad tria scilicet ista capita. Primum inhærebat promissione Eugenii II. & successorum: alterum Pontificia Constitutione ut Clerus & populus Romanus, ad quos unice pertinebat Electio, sacramento se obligarent ad Canonicam & justam electionem; quod ut fieret, visum est Eugenio Imperatoriæ auctoritatis metam proponere. Sacramentum ejusmodi non erat novum, nova erat potestas Imperatoris, quam cæteroqui obtinebat auctoritate Apostolica. Hanc rem aliquanto fusius in seq. Dissertatione tractatam invenies.

21 Caput tertium, quo Imperatoria potestas extendebatur, in eo situm erat, ut Missi Imperiales Consecrationi interessent, coram quibus Pontifex electus promissionem, seu professionem emittere debebat, qualem Leo IV. absque Missorum præsentia consecratus, emisit ultro. Quænam ista fuerit, nusquam reperitur. Quare summam ejus Diplomati huic, & sequenti referri oportet acceptam.

22 Ex Constitut. quam Lotharius fecit Eugen. II. consentiente in Atrio s. Petri an. 824. *cap.* 3. hæc desumantur, verbis aliquatenus mutatis, sententia integra. Holsten. (*Coll. Rom. par.* 2. *p.* 108.)

nere in prefatam electionem audeat, prohibemus [23]. Nam & hoc omnimodis instituere placuit, ut qui semel sub speciali defensione donni Apostolici, sive nostra fuerint suscepti, impetrata juste utantur defensione. Quod siquis in quemquam illorum qui hoc promeruerunt, violare presumpserit, sciat se periculum vite sue esse incursurum. Illud etiam confirmamus, ut donno Apostolico justam in omnibus servent obedientiam [a], seu ducibus, ac judicibus suis ad justitiam faciendam [24].

Huic enim institutioni hoc necessario annectendum esse perspeximus, ut missi donni Apostolici, seu nostri semper sint constituti, qui annuatim nobis, vel filio nostro renuntiare valeant, qualiter singuli Duces, ac Judices populo justitiam faciant: hanc imperialem Constitutionem quomodo observent. Qui missi decernimus, ut primum cunctos clamores, qui per negligentiam Ducum [b] fuerint inventi, ad notitiam donni Apostolici deferant, & ipse unum e duobus eligat, aut statim per eosdem missos fiant ipse necessitates emendate, aut misso nostro nobis renuntiante, per nostros missos a nobis directos emendentur [25]. Hoc ut ab omnibus fidelibus S. Dei Ecclesiæ, & nostris firmum esse credatur, proprie manus signaculo, & nobilium Optimatum nostrorum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostre roboravimus, & Bulle nostre impressioni adsignari jussimus [26].

† Signum donni Octonis [c] serenissimi Imperatoris, ac suorum Episcoporum, Abbatum, & Comitum. † Signum Adalgagi [d] Hamaburgensis Ecclesie Archiepiscopi. Signum Arberti [e] Curiensis Ecclesie Episcopi. Signum Driogonis Osnaburgensis [f] Ecclesie Episcopi. Signum Octonis Argentinensis [g] Ecclesie Episcopi. Signum Otuvini Hilunesemensis [h] Ecclesie Episcopi. Signum Landuvarci [i] Mindonensis Ecclesie Episcopi. Signum Otgeri Nemetinensis Ecclesie Episcopi.

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a obbedientiam b Ducum seu Judicum c Ottonis d Adaldagi Hamaburgiensis
e Hanberti f Dryog. Osnabrugguensis g Yeconis Argentenensis h Hilunesemen.
i Landwarti

NOTÆ

23 Pauca hæc desunt in Constitutione prædicta: neque ibidem esse poterant: nam Lotharius viginti amplius annis postea Privilegium obtinuit, ut Missi Imperiales consecrationi interessent. Hinc autem liquet, quam vehementer pro libertate Canonicæ electionis pugnatetur.

24 Laudatæ Constitutionis *cap.* I. quod Francorum Regum temporibus magis conducit, quam Augusti Saxonis, ut patet.

25 Ejusd. Constit. *cap.* IV. aliquatenus ut cætera immutatum, sententia intacta. Quæ tria capita siquis attente contulerit cum historia eorum temporum, facile intelliget assumentum esse parum conducens Ottoniano ævo, quum Romani Imp. potestatem aversabantur.

26 Vide dissertationem (*n.* XXIV.)

ſcopi. Signum Gezonis Tortunenſis Eccleſie Epiſcopi. Signum Huberti Parmanenſis Eccleſie Epiſcopi. Signum Guidonis Mutunenſis [a] Eccleſie Epiſcopi. Signum Hattonis Fuldenſis Monaſterii Abbatis. Signum Guntharii Herolfelfeldenſis [b] monaſterii Abbatis. Signum Heberharti comitis. Signum Gunthari comitis. Signum Burgarti [c] comitis. Signum Ytonis comitis. Signum Conrates [d] comitis. Signum Ernuſtes. Signum Thietheres [e], Ricdages. Liupen, Harviges. Arnolfes. Ingilthies, Burgarthes, Retinges. Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXII. Indic. V. Menſe Feb. XIII. die ejuſdem menſis, anno vero imperii donni Octonis [f] invictiſſimi Imperatoris XXVII. [27] facta eſt [g] hec pactio feliciter.

DISSER-

VAR. LECT. AUTOGRAPHI.

a Mutuenenſis *b* Herolfesfel. *c* Burgharti *d* Cronrates *e* Thieſtheris
f Ottonis imperii *g* facta ÷

NOTÆ

27 Nil chronologia iſta rectius, ſi pro anno viceſimo ſeptimo Imperii, primus eſſet poſitus. Baronius (*an.* 962. *n.* 12.) ex Diplomatibus, & actis Synodalibus conſtare ait præcedentes annos ad Regnum ſpectare, non ad Imperium. Eruditi omnes unanimi conſenſu idem affirmant. Nam revera anno 936. Henrico I. Rege Germaniæ mortuo, Otto ejus filius Aquiſgrani coronatus erat Rex; quare hoc anno 962. viceſimus ſeptimus fluebat. At anno vix 961. Rex Italiæ, & 962. Februar. menſe Imperator eſt coronatus Romæ. Verum Gotwicenſis Abbas ſæpe laudatus animadvertit, Diploma aliud extare apud Freherum, in quo annus ſequens dicitur 28. Imperii (*Chron. to.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *p.* 189.) tametſi aliis in Diplomatibus, ut idem obſervat, Regni anni ſecernuntur ab annis Imperii. Pagius & Muratorius cum eruditis cæteris conſentiunt, Germanici tantum Scriptores, quos certe latet indoles Imperialis dignitatis ab Ap. Sede inſtauratæ, ſeu inſtitutæ, ſecus ſentiunt.

DISSERTATIO IV.

DE DIPLOMATE HENRICI I.

I.

Leonis VIII. Antipapæ constitutio commentitia, Ottonis I. an. 2.

Uamquam mihi videor patefecisse magni Ottonis Diplomate, quam similis Carolo M. Princeps in tot, tantisque Apostolicæ Sedis, atque Italiæ omnis ærumnis, ex Germania accersitus sit Romam, atque Imperiali Diademate a Pontifice redimitus supremæ suæ potestatis consors factus, & Ecclesiæ defensor constitutus; quia tamen ipso in hoc magno Principe JCti Germanici tot falsitatum fundamenta ponere non verentur, operæ pretium est, quæ brevi admodum sermone principio operis amplexus sum (Præf. n. 1. seq.) *aliquanto fusius explicare; antequam de Henrici Diplomate, quod Ottoniani exemplum fere est, nonnihil disseram. Anno igitur Imperii altero ea evenerunt Romæ, quæ jure ac merito iratum Principem in Urbem iterum evocarunt. Hac quidem occasione eum communicatæ sibi potestatis limites transcendisse cum causa, Annales docent: nec nostra est a Ven. Card. Baronio recedere, ut quæ Pontifex adolescens imprudenter gessit, contra historiæ castitatem tueamur. Summa est, Pontificem Joannem depositum, ac Leonem VIII. pseudopontificem creatum fuisse: cætera huc non spectant. Vir iste nec rite ad tantum fastigium evectus, neque ulla pollens auctoritate sanctionem edidit, quam ex Cod. Vat.* 1984. *genuinam edidit in lucem Georgius in nova editione Annalium Lucensi, conferendam cum edita a Theodorico Niemo, quam Goldastus transcripsit* (Const. Imp. tom. 1. p. 221.) *Equidem neque eamdem multo antea publicatam a Gratiano* (dist. 63. c. 23.) *indeque sumtam a Baronio* (964. n. 22.) *neque istam nuperam Baronianæ subjectam a Georgio, utramque nullius ponderis, legentium oculis proponam; sed commentitiam illam impostorum licentia mutatam, ineptisque oppletam additionibus, quæ apud Goldastum prostat; quippe quam immensis fere commentariis oneratam prædicti JCti adhibent ad falsam ingerendam indolem renovati Imperii, quod Romano-Germanicum appellant. Quin etiam, quum sordes istas movere, nisi coactus non soleam, partem ejus dumtaxat, quæ ad rem facit, excerpam, omissis cæteris, quamquam ad imposturam tenendam accommodatissimis; ea vero est hujusmodi.*

Eadem exhibetur, Hadriani I. Lege Regia, quam vocant, indicata.

II. Idem enim sanctus vir (*Hadrianus*) synodum congregavit, & in præsentia omnium, eorumque auctoritate Domino Carolo invictissimo

ctissimo Regi Francorum, & Longobardorum, ac Patricio Romano, suisque successoribus Regnum Italiæ, Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Sedis Apostolicæ concessit, insuper & Episcopatuum, investituras, velut ipsi cum discretione, & reverentia libitum fuerit, præter quos tam Pontifici summæ Sedis, quam Archiepiscopis ipse Carolus reliquit. Igitur nos Leo servus servorum Dei Episcopus, ad idem exemplum Adriani, cum cuncto similiter clero, & universo populo Romano, omnibusque ordinibus hujus almæ Urbis, sicut in suis scripturis apparet, constituimus, confirmamus, & corroboramus, & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus atque largimur Domno Ottoni primo Augusto Teutonicorum Regi prudentissimo, spirituali in Christo filio nostro, ejusque successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum tam sibi facultatem eligendi successorem, quam summæ Sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi: ac per hoc Archiepiscopos, seu Episcopos, ut ipsi tantum ab eo investituram accipiant, & consecrationem ubicumque pertinuerit, exceptis his, quos Imperator Pontifici & Archiepiscopis concessit. Ita demum asserimus, quod nemo deinceps cujuscumque gradus, vel conditionis, aut dignitatis, seu religionis eligendi Regem vel Patricium, sive Pontificem summæ Sedis Apostolicæ, aut quemcumque Episcopum, vel ordinandi habeat facultatem, sed soli Regi Romani Imperii hanc reverendam tribuimus facultatem, quam absque omni pecunia disponet, ac reget, utpote Rex, & Patricius Romanus. *Hactenus de commentitia ista Constitutione, cui nequid desit, indicatæ Legis Regiæ Hadriano affictæ titulum* (*Goldast.* Const. Imp. tom. I. pag. 16. *Lunig.* C. It. Dipl. tom. I. p. 1.) *subjiciam*: Lex Regia Imperii Francorum, sive Constitutio Hadriani I. Pont. Max. populique Rom. qua in Carolum M. Romanum Imperatorem ejusque successores jus Pontificem Rom. necnon Archiepiscopos & Episcopos eligendi cum directo simul in Urbem Romanam ejusque territorium dominio est translatum. *Quam scilicet Legem latam ajunt anno 774. idest sexto & vigesimo ante renovationem Imperii.*

Ejusdem sententiæ Senatusconsulta duo.

III. *Titulos etiam Senatus-consultor. perinde suppositorum adjiciam* (*Goldast.* ibidem p. 217. 221. *Lunig.* Spic. Eccl. cont. II. pag. 63. p. I. pag. 139.) *quippe qua mihi videntur ex una eademque figlina profecta una eademque fortuna usa esse. Eorum primum hunc titulum præfert*: Senatusconsultum Romanorum de Lege Regia, qua a Papa S.P.Q.R. jus omne, & potestas Ottoni I. Imperatori, & in eum confertur.

Item de electione Rom. Pontificis, & Investituris Episcoporum. *Alteri vero hic præfigitur:* Senatusconsultum Romanum de restituendis Romano Imperio omnibus temporalibus, quæ per Reges, ac Imperatores Ecclesiæ Romanæ collata fuerant. *Cujusmodi putida figmenta Italus Annalista offendens in Chron. Reicherspergensi usque adeo detestatur* (A. 964.), *ut Baronii, Pagii, aliorumque has imposturas refellentium sedulitatem summopere commendet. Hisce omnibus alia Constitutio accedit Ottoni III. adscripta, qui septemdecim circiter annorum adolescens Diadema Imperiale suscipiens a Gregorio V. affini suo an. 996. post triennium, ut dicitur, illam edidit, ab iisdem auctoribus relatam,* (Goldast. ibidem p. 226. *Lunig.* Cod. It. Dipl. tom. 1. p. 7. & Spic. p. 1. pag. 140.) *quæ ap. Lunigium inscribitur:* Ottonis III. Rom. Imp. Constitutio, qua Sedi Romanæ certum ex civitatibus quibusdam patrimonium constans assignat; famosissimamque Constantini M. Imp. donationem memoratæ Sedi factam, & a Carolo M. Imp. confirmatam pro ficta, & suppositítia declarat. *De suppositi hujus patrimonii civitatibus octo* Pisauro, Fano, Senogallia, Ancona, Fossabruno, Callio, Esio, & Ausimo, *& de aliis omnibus, quæ continet, animadversioni Pagii* (999. n. 3.) *nihil addam:* Tot, *inquit,* fere mendacia, quot verba. *JCti ipsi Constitutionem aliis utendam reliquerunt, utpote cui cum lege Regia, & Antipapæ Leonis minus convenit.*

IV. *Utraque harum, veluti substructionibus nititur, I. P. de quo agimus, quod Scriptores ipsi palam fatentur. Erit omnium instar Struvius* (de J. Pub. c. 1. §. 3.) *qui ejusdem Antipapæ Constitutioni inhærens:* Ex hoc Pacto, *inquit,* jura Imperii Rom. quod hucusque Franci possederant, ad Germanos delati, sunt petenda: dum Romani a Francis pro derelicto habiti jura Dominii directi una cum Imperio Romano in Ottonem, ejusdemque successores Reges Germaniæ contulerint; ita ut nexu nunquam violando, Pacto in perpetuum valituro, Imperium Romanum cum Regno Germanico jungeretur. Ex quo initia, & fundamenta J. Publ. Imperii Romano-Germanici, de quo agimus, sunt petenda. *Factum negare inscitia esset. Nam Conradus Friderici Sueviæ Ducis frater, ut coronam Imperii, quam vehementer optabat, assequeretur, atque Italiæ Regis titulum ad id non sufficere intelligeret, Germanici Regni coronam adipisci modis omnibus curavit, quam æmulo Lothario II. decedente adeptus fuit anno* 1138. *neque ullus ex inclytis Alemannorum Principibus ad Imperatoriam majestatem pervenit, quin Germaniæ Rex creatus esset. Quare, quod Carolingiorum tempore non*

Falsis iis fundamentis JCti Germanici Imperium Romanum Germ. hærere contendunt.

non fuit in more positum, ea consuetudo post Ottones inducta est; ut in Germania Rex Romanorum, futurus Imperator coronaretur, deinde Italiæ Regni diadema susciperet, ac demum Romæ Imperator fieret a Romano Pontifice, ut late est demonstratum (Diss. I. n. XLIII. seqq.). *At de jure secus dicendum est. Neque enim quicumque Rex Germaniæ creabatur, simul fiebat Imperator; cujus rei testes sunt Henricus Rex Germaniæ IV., prædictus Conradus Germaniæ Rex II., Rudolphus, (de electis tempore fatalis interregni, quod illi appellant, nihil dicam) Adolphus, Albertus I., Ludovicus Bavarus, Wenceslaus, Robertus, Albertus II. & Maximilianus Reges Romanorum futuri Imperatores electi, qui ad supremum istud fastigium non pervenere. Quandoquidem eorum nullus a Romano Pontifice Imperialia insignia suscepit, juxta congenitam renovatæ majestati indolem. Neque Romanum Imperium in illud Romano-Germanici est conversum nisi a Scriptoribus commentitia ea monumenta sequutis, quæ supra attuli: quemadmodum infra planum faciet Rudolphinus Codex Commentorum hujusmodi eversor, & Aurea Bulla Caroli IV. qua sanctius monumentum JCti iidem constantissime affirmant non reperiri. Utrobique enim Romanum Imperium; at Romano-Germanicum, neque ibi, neque usquam reperitur: id quippe, si nesciunt, Romani Majestatem Imperii labefactat, quod nec Pontifices, nec Imperatores cogitasse unquam creditu proclive est.*

Greg. V. & Otto III. facile de electione futuri Imp. Constitutionem ediderunt.

V. *Quod absolute negandum non videtur, Gregorius V. ad quem haud dubie Imperatoria res præcipue pertinebat, una cum Ottone III. aut affinitate, aut alia causa id utrique persuadente, de futuri Imperatoris electione Constitutionem ediderunt; non ea quidem de numero electorum aliquid statuentes, quod Blondus, & Platina affirmant; sed ad Germaniæ Principes electionem coarctantes. Quamobrem verba illa Platinæ, quamvis Blondo auctore eadem protulerit, nolim omnino rejici, ubi agit de Gregorio V.* Is autem, *inquit*, cognita Imperii imbecillitate, varietateque fortunæ, quo diutius apud Germanos summa potestas remaneret illeque cæteris præesset, qui virtute ac dignitate cæteris præstaret, sanctionem retulit haud abnuente Othone de Imperatore eligendo A. Chr. M. ac secundo, quam usque ad tempora nostra servatam videmus; videlicet solis Germanis licere Principem deligere, qui Cæsar, & Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Augustus haberetur, si eum Romanus Pontifex confirmasset. *Chronologia enim manifeste falsa (nam A. 1002. ineunte Otto est mortuus, eratque tunc Pontifex Silvester II.) rejecta, cætera procedunt. Missa siquidem opinione*

nione Septemviralis Collegii tunc instituti, quam minime admitti posse ostendam infra (Diss. VI. n. 7) *animadverti debet, quod* Otto Ottonis II. filius a consilio conjugali, mortua conjuge, ex qua sibi filium masculum minime genuerat, alienus, *ut tradit Landulphus senior saeculi undecimi scriptor* (Script. Ital. tom. 4. l. 2. c. 18.) *probe norat, se extremum fore ex Ottonibus Augustis, pluresque adesse causas, cur Imperatoria dignitas aut rediret ad Francos, aut aliunde alii accersito, ut quatuor & triginta ante annos evenerat, quum Ottoni M. avo suo collata fuerat, Imperiale diadema imponeretur. Praeterea Pontifex, cujus aeque atque Augusti, suae gentis decor interierat, perpetuandi cupidus tantum honorem in Germania, id consilii cepisse dicitur, quo nil veritati magis congruens. Huc accedit, usque adeo certum esse, uni Rom. Pontifici ejus majestatis institutori deberi innovationem electionis; ut ipsi JCti legem Regiam Hadriani, & Pseudopapae Leonis institutionem pro fundamento sui Romano-Germanici Imperii posuerint.*

VI. *Quod autem maxime comprobat, a Gregorio V. & Ottone, ut olim ab Eugenio II. & Lothario, constitutionem hujusmodi factam esse, Henricus Rex Germ. II. Imp. I. omnium primus Rex Romanorum appellatus invenitur* (Chron. Gotvv. tom. 1. l. 2. c. 6. p. 233.) *in duobus Diplomatibus, & in Bulla Benedicti VIII. Neque ambigendum, quin titulum istum ille adhibuerit; nam plura Henrici IV. Diplomata inscribuntur*, Regis Romanorum III. *nomine. Et sigillum Zyllesianum Henrici Regis Germaniae III. Imperat. II. epigraphem exhibet*: Henricus Dei gratia III. Rex Romanorum. *Quae, utquumque id singulare habeat, quod Regni Germanici rationem init, Henrico etiam V. exemplum in suis Diplomatibus sequente: tamen constitutionis editioni suffragatur. Etenim* Regis Romanorum *titulum jam obtinere fidem facit. Quumque duos inter Henricos Augustos I. & II. sit medius Conradus Rex Germ. II. cognomento Salicus, cujus Diploma nullum extat in laudato Chronico cum Regis Romanorum titulo, plura e contrario extant Conradi III. qui primus in sigillo habet* Romm. Rex. *Hic autem in Diplomatibus Romani, & Germanici regni rationem habens, titulum* Regis Romanorum II. *in pluribus, in aliis etiam III. sibi tribuit. Praeclarum extat exemplum ex Autographo ap. Jo. Frideric. Falke* (Tradition. Corbejen. p. 907.) *spectans ad an. 1147. quod & in principio, & in sigillo exhibet Regem Rom. secundum, hoc tantum discrimine, quod principium habet*; Cunradus divina favente clementia Romanorum Rex secundus; *sigillum autem*: Cunradus Dei gratia Romanor. Rex II. *Heineccius vidit in eodem Archivo*

Quod probatur tit. Regis Rom. ab Henric. I. adhibito in diplom.

chivo Corbejensi hoc diploma aureis literis membranæ purpureæ inscriptum (de Sig. Germ. par. 1. cap. 4. §. 3.) *quale est Ottonianum supra laudatum* (differt. III. n. XXV.) . *Hæc autem nova forma a nullo ex tribus Ottonibus adhibita, statimque adhiberi cœpta a successore Ottonis III. novi aliquid statutum esse significat. Præterea Henricum non Regem Germaniæ tantum electum esse, sed futurum Imperatorem colligitur ex Regni Italiæ acquisitione per eum facta, expulso Harduino tyranno, quem Principes Itali sibi elegerant post mortem Ottonis III. absque prole mascula, ut præ aliis tradit Adelboldus ap. Bollandistas* (tom. 3. Jul. p. 747. seq. n. 20. 23.) *Auctor coævus summæque fidei*. Rex in Regnis singulis antecessoris sui præter Italiam, & Alemanniam receptus, & ab omnibus unanimiter collaudatus &c. *Et infra*: Eodem tempore quidam Episcopicida Harduinus nomine non regnabat, sed vitiis in se regnantibus, subserviebat in Italia. Audita enim morte Imp. Ottonis, Longobardi surdi, & cæci, & de futuro non providi hunc elegerunt, & ad pœnitentiam festinantes in Regem sibi coronaverunt. *Quem postmodum ejecturi, ad Henricum legatis, precibusque confugiunt, tanquam ad verum Regem*.

Diploma confirmans jura S. Sedis est ætatis incertæ.

VII. *Quæ quum ita sint, non omnino, inquam, abjicienda est Blondi, Platinæque affirmatio illa de Regis Romanorum futuri Imperatoris (modo eum Pontifex probasset) electione in Germania apud Principes ejus gentis facienda. At de his opportunius differam* (diss. VI. n. IV. seqq.) *Nunc enim de primi hujus Regis Romanorum confirmati, & aurea Corona Imperatoris instituti Diplomate dicendum est. De ejus ætate homines doctissimos disputare compertum habeo; nec tamen aut Baronius, & qui eum sequuntur, illud referentes ad annum* 1014. *id enim erat in more positum Carolingiorum, ut Diploma hujusmodi in solemnitate coronationis legeretur; aut Mabillonius ad annum* 1024. *quia inter subscriptiones legit Richardum Abbatem Fuldensem, quam dignitatem non esse assequutum putavit ante annum* 1023. (Annal. l. 53. n. 97.) *certi aliquid præscribunt de ætate Diplomatis, quod nullam designat: Cujusmodi plura hujus Imperatoris reperiuntur; quam rem tum Mabillonius, tum Abbas Gotwicensis* (Chron. cap. 6. p. 243.) *observant. At Mabillonius ætatem certam, ni fallor, deprehendisset; modo se in Fuldensis subscriptione non stitisset. Præ aliis est Eberhardi Bambergensis Episcopi subscriptio, qui se appellat* Romanæ Sedis subditum. *Ea vero indicat tempora profectionem Pontificis in Germaniam consecuta. De qua legitur apud Ostiensem* (lib. 2. c. 46.) *ubi narrat uno ductu fundationem, dedicationem, & commu-*

commutationem Bambergensis Ecclesiæ : Hic idem Augustus ex proprii patrimonii sumptibus construxit Ecclesiam ad honorem S. Georgii in Babembergense, & advocans Benedictum Papam, ab ipso illam consecrari fecit, atque Episcopalem in ea Sedem constituens, B. Petro ex integro obtulit, statuto censu per singulos annos equo uno optimo albo, cum omnibus ornamentis, & faleris suis, & centum marchcis argenti. Postmodum vero Leo IX. Papa variationis gratia Beneventum ab Heinrico Chuonradi filio recipiens, prædictum Episcopium Bambergense, sub ejus dicione remisit, equo tantum, quem prædiximus, sibi retento. *At multo antea ipse Benedictus Pontifex (apud Bolland.* Jul. tom. 3. p. 771.) *Bambergensi eidem Episcopo Eberhardo suis literis testatus erat de Episcopatus fundatione, ejus subjectione S. Sedi, & censu prædicto stabilito, aliquo tamen cum discrimine.*

VIII. *Quem enim Leo refert, longe posterior est priore illo per Pontif. cum Henr. fundatore constituto; ut patet ex Benedicti verbis ipsis:* Ita sane, ut singulis quibusque indictionibus, sub nomine pensionis, equum unum album nobis, nostrisque successoribus persolvat cum sella conveniente Rom. Pontifici. *Cui fidem adjungit liber censuum Cencio antiquior in Cod. Albiniano:* In Episcopatu Babberburgen. Episcopus palafridum album pro sella Dni Pape, vel XII. marcas boni argenti. *Ista autem minime facta esse ante annum* 1019. *J. B. Sollerius* (Ibid. p. 742.) *scriptorum veterum auctoritate demonstrat. Perinde fecerant Baronius, & Pagius, Janningo tantum adversante, qui Hermanni contracti fusiori chronico inhærens ad seq. annum profectionem illam differt. Quam equidem chronologiam nec probo nec rejicio: aut enim Benedictus Bambergam venerit anno* 1019. *aut sequenti; ea occasione diploma istud, de cujus ætate quæstio est, datum fuisse pro certo habeo. Et sane idem Pontifex in laudata epistola:* Venimus ergo, *inquit*, Babenbergam, ubi ab eodem Imperatore suscepti sumus, prout poterat, & noverat melius, Ecclesiam autem cum omni integritate Episcopatus, S. R. Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, & nobis obtulit. *Quod autem factum esse Pontifex narrat, Henricus in suo Diplomate ita exponit, ut nullum dubitandi locum relinquat, quin Bambergæ una cum confirmatione aliorum jurium S. Sedis, Episcopatus oblationem fecerit. Recito locum Diplomatis valde planum:* Sub tuitione præterea S. Petri, & vestra, vestrorumque successorum prætaxatum Episcopium Babenbergense offerimus. Unde sub pensionis nomine equum unum album faleratum ex ejusdem loci Episcopo vos annualiter suscepturos sancimus.

Ante A. 1020. non videtur dari potuisse.

mus. *Quod vero Diplomatis ætatem prohibet citra annum* 1020. *differri, Hermannus idem, qui Janningum compulit profectionem Benedicti a superiori anno removere adversus Baronii, & Pagii observata, ad annum* 1021. *Moguntini, & Coloniensis Archiepiscoporum, qui Diplomati subscribunt, obitum refert*. Henribertus, *inquit*, Coloniæ Agrippinæ Archiepiscopus vir magnæ sanctitatis hac vita decessit: multis miraculis claruit: eique Piligrinus successit. Erchenbaldo quoque Mogontiensi Archiep. defuncto Aricho (*al. Aribo*) Archipræsul efficitur.

Errant cum Mabillonio, qui illud differunt ad ann. 1024.

IX. *Equidem Hermanno coævo majorem fidem habendam puto, quam posteriori Chronographo Richardum Fuldensi Monasterio præficienti anno* 1023. *quem sequitur Mabillonius. Quamvis enim de se ipse testetur anno* 1020. Ego Herimannus literis traditus sum 17. Cal. Octobris, *tamen quum plenius illius Chronicon ap. Canisium* (tom.3.par.2. p. 193.) *aut ab ipso parente auctum formatumque fuerit, ut putant Canisius, & Urstisius, aut ab eruditis illo utentibus emendationes, & additamenta acceperit, ut vult Basnagius, siqua Auctorem adolescentem fefellere de Episcoporum obitu, & successione, haud difficile fuit ex necrologiis, catalogisque Ecclesiarum emendare. Quamobrem non Richardi Fuldensis principium incertum, nulloque hærens veteri monumento, Chronologiam Diplomati Henriciano præscribere; sed diploma ipsum Richardi initia retrahere debet ante annum* 1020. *seu mavis præcedentem, quum dabatur in Bambergensi Oppido. Mabillonius enim non penitus explorata re, præcipuos Germaniæ Archiepiscopos excessisse non sensit, dum Richardi præfecturam constituens anno* 1023. *Diploma ad sequentem annum distulit. Ne autem putes gravi aliqua auctoritate usum esse, quum Baronii Chronologiam deseruit, ipsum audi* (An. l. 54. n. 28.) *ad annum* 1016. Boppone mortuo, vacavit etiam Fuldensis Abbatia, quam Brantho, seu Brantohus, ante annos tres ab Heinrico exauctoratus, recepisse videtur, idque colligitur ex Lamberti Chronico, in quo Brantho Abbas Fuldensis anno 1023. Alberstati Episcopus factus fuisse dicitur, eidemque in Fuldensi regimine Richardus successisse. *Quod scribendi genus, ut dicam quod sentio, nullo loco habendum est: propterea non sine admiratione video verbis ipsis Mabillonii rem istam falsam in Chronico Gotvvicensi affirmari* (cap. 6. p. 243.), *& Lunigium a Baronio, Labbeo, Goldasto, Rousseto recedere, ut Mabillonio adhæreat in recensione Diplomatis. Hactenus de ætate, quam mihi videor assequutus esse; tametsi caussas tamdiu dilati ejusdem, non alias comperiam, quam Bambergensis Ecclesiæ subjectionem S. Sedi: adeoque nullus dubitem, quin Henricus ipsa in so-*

in solemnitate coronationis, more prædecessorum, jura Romanæ Ecclesiæ confirmaverit; nam diplomata hujusmodi in monumentis Annalium memorata, si novi nihil afferebant, tam a Pontificibus, quam ab Imperatoribus laudari consueverunt in genere; Ludovici tantum, Ottonis, & Henrici diplomatibus in medium prolatis, quia singula necessario proferri oportuit, ad S. Sedis jura omnia comprobanda.

X. *Et vero dominabantur Romani Pontifices Romæ, & in ejus ducatu, antequam Exarchatus provinciæ duæ Æmilia, & Pentapolis ad eorum ditionem per Reges Francorum Pippinum & Carolum accederent: Tuscia Langobardorum, seu verius ejus pars, Regalis nomine postea adinvento, Territorium Sabinense, & census seu tributum Ducatus Spoletani, partisque alius Tusciæ Langobardorum, quæ & ipsa Ducatus nomine agnoscebatur; ac denique Capua cum quinque aliis Ducatus Beneventani civitatibus liberalitate Caroli ejusdem, juris evaserant S. Sedis. Præterea patrimonia Calabritanum, & Siculum, Neapolitanum, Beneventanum, aliaque in aliis provinciis ex antiquissimis donationibus Imperatorum Orientis, & Patriciorum, quæ a Græcis, eorumque amicis Beneventanis detinebantur, ad sanctam eamdem Sedem pertinebant. Hæc omnia variis donationum chartis expressa, & in Archivo Rom. Ecclesiæ existentia, ut Imperiali auctoritate confirmata tutiora essent, Steph. IV. flagitante, Ludovicus suo diplomate roboravit, quod a Carolingiis omnibus instaurabatur die ipso coronationis. Idem istud Otto M. roboravit, addita donatione per designatos fines, quæ quidem nihilo ampliorem dominationem pristinam efficiebat; sed ipsemet sponte sua ex Ducatu Spoletano, cujus supremum jus Imperatorum erat, tamquam partis Italiæ regni, septem civitates adjecit donationibus priscis: quare Ottones duo II. & III. necnon Henricus Ottonianum, istud diploma roborasse in solemnitate coronationis credendi sunt, quamquam Otto II. paterni diplomatis consors esset. Ea propter, quemadmodum ab anno 817. quum Ludovicianum, ad 962. quum Ottonianum est datum, Ludovici solius diploma memoratur, quia successorum similia erant: ita ab anno prædicto 962. ad 1020. Ludovici, & Ottonis diplomatum mentio erat. Tum vero Henricus quidquid reliqui erat Spoletani Ducatus ad Italiæ regnum spectans,* omnem illam terram, quam inter Narniam, Teramnem, vel Spoletum ex regni nostri parte habuimus, *Ecclesiæ S. Petri concessit. Atque exinde Ludovici, Ottonis, & Henrici Diplomata a successoribus confirmari sunt cœpta nominatim, generali Imperatorum & Regum prædecessorum nominatione aliis comprehensis.*

In eod. Ludovici, & Ottonis diplomata confirmantur addita nova donat. Ducatus Spolet.

XI. *Anim-*

Quamvis jura Ducat. Benev. & alia terræ citra Pharum in aliena potestate essent.

XI. *Animadverti tamen debet, Capuam cum quinque aliis Civitatibus Ducatus Beneventani, nec Ludovici, neque Ottonis, neque Henrici tempore a S. Sede possessas fuisse; quippe quæ non solum fortuna eadem utebantur, qua Patrimonia cætera vastissimæ regionis, quæ hodie audit Sicilia citra Pharum; sed proprio suberant Principi ab anno nongentesimo, qui Capuanus appellabatur. Propterea Ludovici tempore, dum recens memoria erat Donationis Carolinæ* (Cod. Car. ep. 88. seqq. al. LXXXI. XC. XCII. LXXXVIII. LXXXVI.) *factæ scilicet anno* 787. *Capuanos juramentum fidelitatis præstitisse Hadriano; possessionem fuisse datam, licet non integram, Apostolicis Missis; earumque possessionis integræ Hadrianum fategisse, ut Patrimonii, seu Territorii Sabinensis; jure ac merito inter Caroli donationes recenseri debuit: non enim populorum levitas jus acquisitum obliterare poterat. Ottonis autem, & Henrici ævo pristina eadem jura confirmabantur. Quare quum sex & triginta post annos Nicolaus II. Richardo Northmannorum Principi eas civitates concessit, usus est jure suo perinde atque in cæteris utriusque Siciliæ patrimoniis, imposito censu, qui priscos reditus non excederet. Illud autem prætermitti non debet, quod Henricus paucis annis post confirmata jura S. Sedis, in auxilium vocatus ab iis populis adversus Græcos, Northmanni enim hauddum prævalebant, Capuani Principatus omnem curam gessit, acsi suprema ad eum potestas pertineret, ut videre est apud Ostiensem* (Chron. Cass. lib. 2. cap. 41. & 58.); *Chronica etiam Anonymi Cassinensis, & Cavense apud Pratillum* (Hist. Princ. Lang. tom. 4. p. 71. & 432. seqq.) *rem tradunt. Cavensis præcipue narratio est hujusmodi:* A. 1022. Prefatus Imp. Heinricus in Apuliam profectus est, & cepit Trojam, Traconarium, & Asculum. Pandulphus Capuanus captus est, & in Teutoniam relegatus. Landulphus Benev. Princeps cum Aug. paciscitur, & in Benev. magno honore eum recepit, & cum sublimi triumpho hospitatus est: quod quidem accidit paucos dies ante S. Pascha Domini mense Aprili. Hoc etiam fecit Vaimarius Princ. Sal. & Consul quoque Neapolis, qui seipsos, & sua in Heinrici homagium tradiderunt, quia videbant suos Grecos iam pene destructos. Imp. deinde ivit Capuam, & fecit Principem ibi Pandulphum Tianensem nepotem Pandulfi relegati, & inde profectus est in Casinum.

Quod non nemini occas. præbuit Henriciani Dipl. negandi integritatem.

XII. *Præceptum Pandulphi Theanensis comitis Principis instituti, post Pandulphi IV. dejectionem, extat ap. P. Ab. Gattolam, in Regesto Petri Diac. & apud Pratillum,* datum II. non. Januar. A. Dom Incarn. MXXII. An. vero Domini Henrici Regnantis XXI. Imp. vero ejus VIII. Ind.

Ind. VI. Actum Poderbrunnon feliciter. *Eodem utitur Annalista Italus, ut, quod eruditorum nemini, præter Sectarios, in mentem venit, Henricianum Diploma pro Romana Ecclesia in dubium revocet. Idcirco exemplum Diplomatis illud vocat, transversaque hujusmodi argumentatione falsi arguit, quam latine ad verbum facio:* In exemplo Diplomatis, quo idem Henricus inter Imperatores primus dicitur A. 1014. Ecclesiæ Romanæ confirmasse ejus ditiones, legimus: *In partibus Campaniæ Sora, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam*, Civitates Principatum Capuæ componentes. Si ita fuisset, adeo immemor sui, adeoque religionis expers credi non potest Henricus Imperator sanctus, ut postea eadem Capua, & ejus Principatu Pandulphum, hujusque filium Joannem investiverit. Quod etiamsi fecisset, Romanus Pontifex reclamasset: cujus rei nullum vestigium apparet. Quid igitur dicendum est de exemplo diplomatis anni 1014. a Baronio relati? *Dicendum, bona cum ejus venia, Diplomatis autographum, tametsi cum Ottoniano non extet, authentice exscriptum, & 40. Episcoporum sigillis pendentibus roboratum servari in Archivo Molis Hadrianæ, in eodem, ut duobus præcedentibus, confirmari quæ juris erant S. Sedis, licet non possessa, Henricum satis contulisse utilitati publicæ ejus Principatus amovendo Principem minus probum, melioremque & populis acceptiorem alium substituendo; Pontificem inopportunam expostulationem non fecisse, quia sua jura vindicandi tempus nondum advenerat; ac denique ne Chronographum quidem Italiæ medii ævi ausum esse de certissimo hoc antiquitatis monumento tale quid proferre; etenim si quando videri voluit de eodem dubitare, postmodum ratum habuit, dicens, quod* Charta Ottonis fuerit bona sanctaque credulitate recepta, & firmata a piissimo Henrico. *Quamobrem vetera monumenta, quæ non assequimur, explorandа potius relinqui debent feliciori ingenio, quam de iis longe a vero quippiam aut definiri, aut ad definiendum proponi.*

XIII. *Id enim vero occasione illius Præcepti observari æquum erat, supremam Augustorum auctoritatem in Ducatu Beneventano, quamquam plures in Dynastias diviso, & Northmannorum, Græcorum, Saracenorumque molestiis obnoxio, esse aliquam. Etenim non multos post annos Northmannis eas regiones suæ potestati subjicientibus, Romanæ Ecclesiæ jus pristinum postliminio rediit, Imperatorium vero prorsus excidit. Nam Imperatores ipsi se exuerunt jure omni, quantumcumque Northmanni earum gentium domitores reliquerant. Siquidem Henricus Rex Germaniæ III. Imp. II. cum S. Leone IX. illud omne quod Rom. Ecclesia transmontanis* Imp. jure omni in Duc. Benev. se exuerunt per commutationem.

tanis

tanis in regionibus possidebat, anno 1052. *commutavit. Rei testis est Hermannus Contractus, quo integrior haberi non potest: penultimo enim ejus vitæ anno id factum ita recenset*: Imperator cum Domino Papa, multisque Episcopis, & Principibus Natalem Domini Vormatiæ egit: ubi cum Papa, sicut dudum cœperat, Fuldensem Abbatiam, aliaque nonnulla loca & cœnobia, quæ S. Petro antiquitus donata feruntur, ab Imperatore reposcens exegisset, demum Imperator pleraque in ultra Romanis partibus ad suum jus pertinentia pro cisalpinis illi per concambium tradidit. Quumque idem Papa de Nordmannorum violentiis, & injuriis, qui res S. Petri, se invito, vi tenebant, multa conquestus esset, ad hos etiam inde propulsandos Imperator ei auxilium delegavit. *Ita ille ad annum* 1053. *quem inchoat a Natali Domini* (Canis. tom. 3. par. 1. p. 272. seq.). *Cum eo concinit Chronicon Cavense, tametsi caput ejus Principatus dumtaxat nominet*: Beneventum in manus Apostolici contraditum est ab Henrico Pio Imperatore, quod invidiam, & livorem dedit Noritmanis, qui illam urbem pro se ipsis optabant in regnum. *Perinde Ostiensis, ut ajebam supra* (n. VII.), *Beneventi tantum meminit; sed commutatam eam civitatem dicens cum Bambergensi Episcopio, non excludit cætera cum Fuldensi, aliisque cœnobiis & locis similiter commutata. Certe neque Imperator deinceps invenitur contra Northmannos vindicans antiqua jura in iis regionibus, neque Pontifex e converso in transmontanis quærens Apostolicæ Sedis proprietates. Quæ satis sunt ad Sigonii, recentiorumque aliorum disputationes eludendas hac super re.*

Unde etiam liquet de spontaneis Augg. donationibus.

XIV. *Quod si Beneventum, idque omne, quod Imperialis juris remanserat de amplissimo alias Ducatu Beneventano, ad S. Sedem jure commutationis pervenit; Capuanus Principatus Carolinæ donationis jure ad eamdem rediit; terraque in omni citra Pharum, necnon in Siciliæ insula, quas postea Northmanni Græcis ac Saracenis devictis acquisierunt, jura patrimoniorum Calabritani & Siculi Northmannis iisdem censum, seu Tributum sacramento pollicentibus, revixerunt: non igitur sola tot sæculorum præscriptione nititur jus Pontificium in utramque Siciliam, ut vi veritatis fateri compellitur Annalista Italus; sed prisci juris instaurati per ipsos Romanos Pontifices ope Northmannorum certa epoche, cum hujusmodi præscriptionis origine, conjuncte incipit. Longe forsan videar vagari ab Henriciano Diplomate, dum de civitate Beneventana aliisque rebus ad Imperatorum jus pertinentibus in Ducatu olim Beneventano, cum iis quæ S. Sedis juris erant ultra montes commutatis sermonem habui.*

At

At necessario hujusmodi commutationis tempora cum Diplomatis ætate conjunxi; ut spontaneis Pippini, Caroli, Ottonis, atque Henrici donationibus in eodem confirmatis lucem aliquam afferrem. De Pippini enim donatione id tantum apud Aimoinum (lib. 4. c. 62.) *comperi, Stephanum III. ab eo Rege accepisse* quamdam villam nuncupatam Palatiolum, sitam in pago Parisiaco perpetuo habendam Regali Præcepto; *& Monasterium Soractense* (Cod. Car. ep. 41. al. XVI.) *donatum, seu potius restitutum Paulo I. qui quatuor ante annos Regi eidem illud concesserat*, (ibid. ep.32. al XII.). *Carolus autem M., qui* suis opibus præ omnibus Ecclesiis, *s. Petri basilicam ornavit, ditavitque, ut ait Eginhardus* (Vit. Car. c. 27.), *plura est elargitus præter censūs, seu pensiones ex Ducatibus Tusciæ, & Spoleti. Nam s. Gregorio VII. teste* (lib. 8. ep. 23.) *inter cæteras largitates*, Carolus Imp. sicut legitur in Tomo ejus, qui in Archivo Ecclesiæ B. Petri habetur, in tribus locis annuatim colligebat mille & ducentas libras ad servitium Apostolicæ Sedis, idest Aquisgrani, apud podium s. Mariæ, & apud s. Ægidium. *Quod tributi genus eleemosynam Pagius appellat* (804. nu.8.). *Ottonis liberalitatem non obscure designat Spoletani ducatus dimidium s. Petro, & successoribus concessum; quemadmodum s. Henrici largitatis argumentum est reliqui ejusdem Ducatus concessio, tametsi commutationis nomine appelletur. Facta autem rerum omnium ultra montes commutatio, quam retuli ex Hermanno, cum Beneventana civitate, cæterisque juris Imperii, prædecessorum Henrici III. spontaneas donationes non modicas fuisse planissime ostendit.*

XV. *Quos inter prædecessores minime numeratur Ludovicus pius, qui aliorum donationes roborans, de suo nihil addidit. Ea propter in Henrici Diplomate semel nominari illum audis, ubi de Exarchatus provinciis Æmilia & Pentapoli agitur*: Donnus Pippinus, & Donnus Carolus, & Donnus Ludovicus, & Otto, & itidem Otto filius ejus, prædecessores videlicet nostri; *Ludovicus enim præteriri hic non debuit: quia scilicet Ottonum nomina recenseri libuit, ut ajebam in præcedenti dissertatione* (n. IX.). *Iterumque memoratur in genere, ut Augusti cæteri, quum Sabinense territorium, & reliqua a Carolo donata, & a successoribus roborata confirmantur*: sicut a prædictis Imperatoribus antecessoribus nostris. *Quum vero ad spontaneas donationes venitur, numerando recensentur* Pippinus Rex, Carolus Excell. Imperator, & Ottones Piissimi, *ubi & illud notari debet, Ottones videlicet Imperatores non appellari, quia Otto II. Regio tantum titulo illustris erat, quum Diplo-*

Ludov. nomen recte ab Henrico exprimitur. Pagii, aliorumque ingratiis.

mati paterno inserebatur: hinc enim est evidens, neque ipsum, neque Ottonem III. filium ejus novi quicquam adjecisse suis Diplomatibus: alias non omitteretur ab Henrico, si quid liberalitati eorum Romani Pontifices acceptum retulissent. Pari modo quum paulo supra Spoletani ducatus civitates recenseret, praedecessores Ottones Imperiali honore prosequutus non fuerat; e contrario Ducatus ejusdem oblationem antiquam confirmans: Sicut, *inquit*, inter san. mem. Hadrianum Papam, & donnum Carolum Imperatorem convenit. *Quod planius ostendit honorem illum semel, & iterum Ottonibus negatum esse data opera: nam Carolus Hadriani tempore Augustum titulum assequutus certe non fuerat, sed nihilominus Imperator Carolus ab eodem Pontifice investitus esse dicitur de Spoleti & Tusciae ducatibus, quos magnus idem Rex Francorum annis sex & viginti s. Petro obtulerat, antequam a s. Leone III. Diadema Imperiale adipisceretur. Ad Ludovicum vero quod attinet, elegans certe est Antonii Pagii* (1014. n. 2.) *& Chorographi Italiae medii aevi* (Tab. Chor. n. 20.) *objectio: Nomen istud uterque* addititium *esse contendit. Goldasto etiam succenset Chorographus, quia id non viderit. Profecto si ex Autographis quidquid non assequimur mente, abjiciamus manu, nostris opinionibus quamquam falsis, nibil adversum, obscurum nihil reperiemus. Tum vero quid de posterioribus monumentis constanter, ut in re nostra, retinentibus, quae abjicimus, sentiendum erit? Nil facilius: quae* addititia *nobis semel visa sunt, ubique abradi debent. Itane vero? Scribendi genus istud aliis integrum per me relinquitur.*

Mutatio aliqua regionum & locorum integritatē ejus magis comprobant.

XVI. *Henriciani Diplomatis, ac proinde duorum praecedentium pondus non praeteriit Molinaeum,* Wolfium, *Goldastum, aliosque ejus sectae homines, quorum eruditio ex scriptis eorum patet; at voluntas eorum in s. Sedem iniqua veritatem rerum in sensus alios sollertissime transformavit. Quamobrem tria ista Diplomata, utpote suis ipsorum conatibus adversantia, sublestae fidei declararent necesse erat. Proferret aliquando aetas ingenia fervida eorum vestigiis inhaerere non verentia, ut opiniones suas tuerentur. Quibus equidem re posuisse mihi videor, quae satis sunt ad vetera haec tria antiquitatis monumenta integritati suae vindicanda. De Henriciani parte illa, quae disciplinam spectat, nonnihil adjiciendum puto iis, quae in secunda Dissertatione* (num. XXXII. seqq.) *uberrime disputavi. Interea ne forsan Privilegia, seu diplomata Ottonianum, & Henricianum (maxima enim inter utrumque similitudo est) detrimenti quidpiam inde accipiant, unde plurimum utriusque integritas comprobatur, animadverti oportet, modicam locorum mutationem in iisdem*

iisdem occurrere, quia Ludoviciani normam plerumque sequuntur. At in sequenti Dissertatione (n. XVI. seqq.) *planum fiet, quanta nominum varietas saeculo* X. *& sequenti in monumentis inveniatur. In Beneventano praesertim Ducatu, ubi umbratilem fere semper invenies Imperatorum Occidentis dominationem, stantibus etiam Carolingiis, tot exortae Dynastiae angustos admodum limites Principatui aetatis Henrici III. circumscripserant. Praeterea Marsiae, & Apuliae, aliaque minora nomina vetus illud absorbuerant. Quumque Augusti ex Germania peti coeperunt, magna rerum locorumque mutatio facta erat. Quare Sigonius, recentioresque alii exquirentes, num sola civitas Beneventum, an alia etiam loca juris Caesarei commutata fuerint, quaestionem mihi videntur inanissimam constituere. Nam constat ex Falconis Beneventani Chronico, longe ampliorem ibi fuisse s. Sedis ditionem* (an. 1113. & seqq.), *adeoque majorem fidem esse adhibendam Hermanno tradenti, Henricum III. anno* 1052. *exeunte, omnia quae juris erant Imperii cum Pontifice commutasse; quam Chronistae Cavensi solam illam Civitatem traditam affirmanti, nisi eam, quod probabile est, tamquam Principatus caput, nominare, perinde esse credidit, ac caetera omnia non silere.*

XVII. *Continuator Ostiensis* (lib. 4. c. 19.) *me falli non sinit: hoc siquidem monumentum exhibet ad annum* 1098. Anso Rector Beneventani Principatus ad fidelitatem Romanae Ecclesiae, & nobiles viri fratres sui Dauferius, & Atenulfus, Johannes, & Berardus, Petrus, & Alfanus, & Liuprandus filii Dompni Dacomari Beneventani Praesidis optulerunt s Benedicto Ecclesiam s. Nycolai constructam sursum in Turre Nova Beneventanae Civitatis quae vocatur Pagana. *Praecepti, seu donationis hujus Antigraphum Peregrinius* (Prael. ad Falc. Benev.) *relegens in Regesto ejusdem continuatoris pag.* 283. *Ansonem hunc vidit Principem appellari: quare Urbani II. conniventia Beneventi dominium usurpasse illum existimavit, quod successor Paschalis II. nullo pacto tolerarit, ut liquet ex Falcone. Caeterum praeter assiduas Northmannorum infestationes, Beneventum intestina discordia laboravit hoc Pontifice; quo sub finem anni* 1112. *illuc adeunte, civium audacia aliquantulum repressa: quum enim Rectorem alii alium sibi eligere inconsulto Pontifice deliberassent, Northmannorum depraedationibus avertendis, Pontifex consilio habito Landulphum de Gracia virum strenuum Comestabulum illis instituit mense Martio anni* 1113. *Remedium exitiosum foris, & domi inutile: nam cum Northmannis aegre pugnatum; & in Comestabulum seditio facta est, quare Archiepiscopus, cui etiam nomen*

Beneventanus Principatus jure commutationis pertinet ad s. Sedem.

Lan-

Landulpho conspirationis caput, vix annuo Magistratu functum abdicare compulit. At postea Archiepiscopo per Paschalem deposito, Comestabulus fuit restitutus anno 1115. *ut ait Falco*: Hoc anno Landulphus Beneventanus Archiep. captus est, & Landulphus de Græcia, qui expulsus fuit de Civitate Beneventana, reversus est, accepta Comestabilia. His omnibus, & aliis ita peractis, Apostolicus ipse IX. Cal. Sept. Trojam tetendit, ibique concilium statuit. *Quo ex compendio historiæ, fusiori calamo a Falcone enarratæ, Beneventanus Principatus, ad Civitatem ipsam cum castris castellisque ad ejus territorium spectantibus, videtur redactus fuisse a Northmannis, quorum insuper molestiæ territorium erat obnoxium: at sexaginta jam anni erant, quum commutatio facta fuerat, paucisque post annis Apulia tota cum Calabria concessa erat a Pontifice Duci Northmannorum Roberto Wiscardo. Quare nihil mirum, si Northmanni, qui ægre tulerant provinciæ illius caput Pontifici, cui tunc infensi erant, subjectum esse, positis etiam simultatibus eidem inhiabant; & si iisdem omnia cætera fiduciario jure possidentibus, Capuanum etiam Principatum ejusdem gentis Principe pari jure obtinente, sola Civitas cum territorio Apostolicæ Sedis juris fuisse deprehenditur.*

Regalia civit. Benev. juris propriu s. Sedis.

XVIII. *Quin etiam una in ista Civitate proprietatis Romanorum Pontificum satis modica Regalia ad eosdem perveniebant, ut constat ex monumento ad hæc tempora spectante, quod in Codice Albiniano extat ex Regesto Paschalis II. suppletque Falconis historiam*: PROPRIETAS, QUÆ REMANSIT CURIE DE REGALIBUS BENEV. Hec sunt, quæ in Dominicatu Pape remanserunt. Quatuor Molendina de Donno. Duo Molendina de sancta Barbara. Et Molendina de Burgo. Turres & plateaticum porte summe. Ortos de Turre Corvula. Plaza de ponte majori, & omnes plancas cum plateatico piscium, & foliorum. Tingta Judeorum. Plateaticum de ponticello, & pontili. Domos que sunt circa palatium. Alanetum totum, & Salicetum totum de ponte leproso, & vineas scullais, & vineam de Vardia, & vineas de cirdo, & vineas Principis. Iscla de Callarulo cum posta. Pratum Dominicum, viridarium, balneum, & furnum. Planca piscium, & curatura de brudo porte rufine. Vineam de Cantaro. Terram de vinea Veterana. Ecclesias omnes. Vineam de Cellarulo medietatem. Domum Christiani de burgo porte auree, Monetam, & electam, idest bannum. Medietas reddituum de placitis, de forsacturis, & scadentiis peregrinorum, & extraneorum. Scadentia Beneventanorum

rum tota. *Quantulacumque autem Regalia fuerint, possessionis tam certa, tam diuturna monumentum istud, valida comprobatio est. Quamobrem id ratum ac firmum esse debet, Beneventanam Civitatem, perinde ac Exarchatus, seu provincia Æmilia, & Pentapolis, & uno verbo quicquid donatione Principum nititur, excepta Roma, & ejus Ducatu, quorum aliam rationem habendam, fuit uberrime demonstratum, esse juris proprii Romanorum Pontificum, tamquam s. Petri successorum sine ulla Romanorum Principum mistura; qui, si aliquando aliquid sibi vindicarunt quocumque pretextu, Ecclesiæ bonorum invasores, ut Augusti aliquot, habendi sunt. Quandoquidem uni Petro, Romanisque Pontificibus Imperatores Orientis, & Patricii; Reges Francorum; atque Imperatores Occidentis pro remedio animarum suarum concesserunt, ut in eorum* ditione ac Principatu *permanerent* usque ad finem sæculi; *suprema tantum dominatione sibi reservata in Ducatu Spoletano, qua Otto & Henricus se penitus exuerunt, ut eorumdem Diplomata planum faciunt. Venio nunc ad ea, quæ Disciplinæ ordinationis Pontificiæ adjicienda sunt.*

XIX. *Video equidem multi operis rem esse disciplinam omnem Electionis, Consecrationisque Romanorum Pontificum persequi. Eapropter alio in opere* (de præstantia Vat. Basil.) *singillatim expositurus quæ vera sunt de inthronizatione, Benedictione, coronatione, aliisque nonnullis in libro cæremoniali occurrentibus, hic tantum dicam, quæ plenius illustrent Ottoniani, & Henriciani ævi disciplinam. Nonnulla siquidem disserui* (To. 1. p. 260. & 289. seqq.); *plura deinde attuli* (to. 2. p. 110. seqq.); *ex quibus patet discrimen Ludovici temporum, quum Rom. Pont. e corpore Sacerdotum Romanæ Ecclesiæ, sive ex presbyteris & diaconibus desumtus consecrabatur, cum ætate Ottonis, quando jam coeperant extra illud corpus, & Episcopali etiam dignitate insignes contra morem majorum & statuta Patrum ad summum Ecclesiæ universæ apicem promoveri. Iis vero adjiciendum primo, quod octodecim illi modi creationis Pontificis a Panvinio excogitati, admodum contrahendi sunt; sexque illi, quos doctissimus Mabillonius* (Comm. præv. in Ord. Rom. c. 17. p. CIX.) *aliter pertractandi. Hic quippe nimium adhæsit Panvinio profana, quam sacra eruditione præstantiori, atque iis temporibus florenti, quum necessaria critice, infantilibus licet tegumentis obvoluta, exhorrebatur. Et vero incomparabili haud dubie doctrina scriptor ejusdem ævi Card. Baronius de Pseudopapæ Leonis VIII. constitutione Panvinio acceptissima* (an. 774. n. 13.) *verba faciens*, Nos, *inquit*, & hanc contendimus

Discipl. ordinationis Rom. Pont. Carolo M. & Ottoni supposita.

mus esse imposturam, & commentitium esse decretum priori simile (*fictitiæ legi Regiæ Hadriano suppositæ*): etenim totum, quod afferitur, falsum esse monstratur. *Cui Petrus de Marca, & Pagius novis allatis rationibus adstipulantur, Sigeberto duntaxat vindicato ab aculeatis ejusdem contra illum sententiis, quasi Synodum illam ipse confinxerit, quia in editione Sigeberti a Miræo curata ad Codd. MSS. fidem nulla Synodi mentio est. At Mabillonius, Gratiano, & Ivone nimium credulis Panvinii opinionem tuentibus, novam hanc falsam disciplinæ periodum a Carolo M. ad Formosum Pontificem statuit, Anastasio etiam teste adhibito, quamquam nihil in libro Pontificali hac de re inveniatur, quod ostendit Mabillonium a Panvinio deceptum esse.*

Quæ partes erant Imperatori ante cõsecr. Rom. Pontificis.

XX. *Qui enim falsa hujusmodi doctrina in librum Pontificalem referri poterat in Hadriano I. aut etiam in Leone III. si in Hadriano II. qui annis fere quadraginta a Leone distat, permitti noluisse dicitur, ut Legati Ludov. II. Rom. Pontificis electioni adessent? Ratio quoque apertis hisce verbis redditur*: Ne videlicet Legatos Principum in electionem Romanorum Præsulum expectandi mos per hujusmodi fomitem inolesceret. *Quod si ne Ludovici quidem (qui privilegium a Sergio II. obtinuerat Lothario patri suo ante annos quatuor & viginti, quo ipse etiam utebatur, ne absque Imperialium Missorum præsentia consecratio fieret) Legatis fuit permissum, ut electioni interessent, libro Pontificali teste, potestne libri ejusdem auctoritate affirmari, ab Hadriano facultatem esse concessam* Carolo eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem? *Perinde est de Ottone, ad Privilegium, seu Diploma ipsius, cujus exemplum est Henricianum, si respicias: Secus si consideres, quæ ille, ac duo successores cognomines usurparunt. Nam Tusculanos Comites imitati, eligere ausi sunt Romanos Pontifices, non modo extra corpus Romanæ Ecclesiæ, sed etiam extra Episcopos Cardinales, quod manifeste pugnat cum Diplomate. Henricus quidem Augustus, qua erat ejus pietas, ne verbum quidem sui Diplomatis violasset, si Pontificis electio aliqua eo superstite facta esset. Idcirco serio animadverti debent quæ ille confirmat ab iis verbis*: Salva in omnibus potestate nostra &c. *Ut videlicet Clerus & universa nobilitas sacramento se adstingeret juxta Eugenii II. constitutionem, nullum electum iri, nisi* canonice & juste; *ut Decretum electionis more pristino ad Imperatorem mitteretur, quod, licet in Diplomate non exprimatur, ex eo tamen colligitur, quia Missi Imperiales ante consecrationem expectandi erant; propterea liber Pontificalis, ut supra est dictum* (diss. 2. n. XXXVII. p. 115.)

p. 115.) *hanc rem luculente teſtatur; ac denique ut Pontifex conſecrandus præſentibus Imperialibus Miſſis coram omnibus profeſſionem ſeu promiſſionem illius ſimilem faceret, quam Leo IV. ſponte exhibuit, & de qua ſatis ſuperque eſt dictum in ſuperioribus.*

Privileg. ſuppoſitum Eug. II. nil novi cōtinet de diſcipl. creat Rom. Pont.

XXI. *Quoniam vero eruditi aliquot recentiores tanto habent in pretio Privilegium in fine libelli de epiſcopis Metenſibus Lothario Aug. & Eugenio II. Pontifici tributum; operæ pretium facturus eſſe mihi videor, ſi oſtendero, conſarcinationem iſtam, ut merito illud appellabam* (diſſ. II. n. XXXV.) *nihil novi in Pontificiam diſciplinam inferre. Præmittitur inopportune Sacramentum, ſeu juramentum fidelitatis a Romanis præſtari ſolitum Imperatori ab ipſa renovatione Imp., ut alibi demonſtravi* (diſſ. I. n. XXV. p. 22.), *at ſine inſolito illo principio, magna cum inertia conflato ex formulis poſterioris ævi: id quam appoſite, tute vides. Sequitur ſub eodem Sacramento promiſſio electionis* canonicæ & juſtæ. *At ego jampridem edidi fragmentum Concilii Lateranenſis quatuor & ſeptuaginta annis ante Pontificatum Eugenii II. a Steph. III. habiti, in quo Chriſtophorus Primicerius Notariorum congregatos Patres ſic alloquitur:* Aſſertis in eadem domo puſillitatis meæ Sacroſanctis Chriſti quattuor Evangeliis, & venerabili Criſmate, & cæteris Dei myſteriis, ſacramentum mutuo præbuimus, quod nullus extra alium electionem Pontificatus egiſſet, ſed eum, quem ex ſuo conſilio Divina providentia tribuiſſet ex corpore ſanctæ noſtræ Eccleſiæ, videlicet de Sacerdotibus, & diaconibus, juxta hujus Apoſtolicæ Sedis traditionem nobis eligeremus Antiſtitem: & præſtito inter nos eodem Sacramento, eorum credidimus ſponſioni, adfirmantes & hoc in eodem Sacramenti fœdere, ut neminem ruſticorum hujus Romanæ Urbis ſubjacentium caſtrorum in hanc civitatem ingredi permitteremus. *Nonne & illud longe antiquius Sacramentum eſt de Canonica, & juſta Electione? Eruditi illi igitur de re uſu jam recepta digladiantur, ut Imperatoriæ majeſtati novi honoris aliquid tribuiſſe videantur. Quod novum in ea conſarcinatione occurrit, eſt pars extrema: videlicet non conſecrandum Pontificem ſine præſentia unius Miſſi Imperialis; & Promiſſionem factam eſſe* ſponte per ſcriptum *ab Eugenio II. Quæ ceteroqui ab Ottone, & Henrico falſi arguitur, ſubſtituendo duos ſaltem Miſſos Imperiales, & promiſſionem ſponte factam a Leone IV. quorum neutrum a veritate abhorret. Fateor equidem haud captu proclive eſſe, cur ejuſmodi ſuppoſitionis auctor in re certa mentitus ſit. Summa enim diſciplinæ una eademque eſt. Præterea Lotharii lex certa, quam fere*

omnem

omnem Otto, & Henricus suo quisque Diplomati inseruerunt, consarcinationem istam penitus amandat.

Eug. II. & Leo IV. de electione & consecr. Pont. novi aliquid sanxisse dicuntur.

XXII. *Negare non ausim, ab Eugenio II. aliquid novi constitutum esse super juramento a Clero populoque Romano præstando de futura electione juxta canones: at siquando e situ eruta hujusmodi Constitutio emerget, certum scio, eam minime exhibituram Sacramentum fidelitatis Imperatori præstandum. Nam Otto, & Henricus perspicue docent, in eo situm esse Cleri populique Sacramentum, ut electio* Canonice, & juste fiat, *quæ erat indoles illius ævi in capitularibus, aliisque monumentis expressa, quod eruditorum neminem latere arbitror. Ut autem Clerus, & populus eo Sacramento se adstingerent, Imperiali auctoritate injunctum sibi esse non ignorarent, necesse erat. Utinam fortuna eadem usa non esset promissio a Leone IX. sponte facta* pro omnium satisfactione, & futura conservatione. *Ea siquidem, nisi quis velit novum atque inauditum Ritum in creationem Romani Pontificis introductum, Professio erat, quæ in libro Diurno audit* Indiculum Pontificis (*Garner*. cap. 2. tt. 9.) *& a sæculo* X. *appellari cœpit* Professio, *quæ sequebatur Decretum Electionis, sive, ut melius dicam, consecrationis initium erat, necessaria scilicet mora interposita; breviori, dum consecratio libera Dominico tantum die ab electione disjungebatur; longiori, dum Decreti confirmatio expectabatur a Principe, ejusque Legatorum adventus. Utramque rem temporibus, queis versamur, monumenta comprobant. Hadriani electionem anno 772. quum Clerus & populus plena libertate utebantur, ut videre est ap. Mabillonium* (It. Ital. to. 1. par. 2. p. 38.) *continuo post decretum ordinatio, seu consecratio sequuta est:* Explicit electio. Ipse etiam ven. Hadrianus in initio ordinationis suæ Indiculum rectæ fidei hujusmodi composuit: Ego &c. *E contrario Electio Leonis IV. quia Sergius II. Privilegium Lothario concesserat, ut more pristino Decretum Electionis confirmaret, novumque in morem Legatos mitteret, qui consecrationi adessent, duobus mensibus diebusque quindecim ordinationem præcessit, diutius quoque differendam, nisi periculum Urbi imminens a Saracenis, negligi jussionem Principis coegisset, ut testatur liber Pontificalis. Qua quidem in professione non est dubium, quin ea Leo IV. adjecerit, quibus cum sententia Diplomatum conveniret:* Promissionem pro omnium satisfactione, & futura conservatione, *ajunt Otto, & Henricus*, qualem donnus & venerandus spiritualis Pater noster Leo sponte fecisse dignoscitur.

XXIII.

Leo IV. confitetur Pontif. professioni nonnihil addidit.

XXIII. *Mentiar, nisi additio illa hic indicatur, quæ in Professione contra Indiculum publicata a Garnerio, extat., ubi de Ecclesiæ rebus non alienandis sic Pontifex profitetur:* Et indiminutas res Ecclesiæ conservare (*neque alienare, seu in feudum, censum, vel emphythensim dare, quomodolibet, ex quacumque causa*) & ut indiminutæ custodiantur operam dare. *Quamvis enim quarti Leonis tempore hauddum feudi nomen obtineret; posterioribus tamen sæculis, quum Professio ista usu recepta erat, mutatio unius voculæ facta fuit, ut res significantius exprimeretur. Certe opportunior occasio hæc adjiciendi* pro omnium satisfactione, & futura conservatione, *se numquam obtulit, quam post Sergii II. Pontificatum, quem incomto admodum stylo descriptum videsis ap. Vignolium* (Anast. to. 3. in Serg. II. a n. XL. ad XLVIII.) *seu potius ex Membranis Farnesianis diligentissime excerptum ab eruditiss. Præsule Franc. Blanchinio, per me alibi in lucem editum* (G. 1755. p. 292.) *Qualiscumque autem fuerit professio Leonis IV., ea Missis Imperialibus præsentibus ante consecrationem fieri præcipitur in utroque Diplomate. Quam, quia necessario absque Missorum præsentia Leo præstitit, sponte illam fecisse dicitur. Jure autem ac merito iniquissimis iis temporibus instaurantur decreta Eugenii II. de Canonica & justa electione; & Leonis IV. de consecratione coram Imperialibus Legatis. Nam antequam in dinturna illa vacatione Imperii sæculi decimi Ecclesiæ Romanæ disciplina omnis pessumdaretur, Joannes IX. utrumque collapsum in Romano Concilio restituere, licet nequicquam, nixus erat* (Diss. II. n. XL. p. 118.), *alioque in Concilio Ravennæ habito* (*Bar.* 904. n. 16. *Labbe* to. IX. p. 509.) *querebatur cap.* VII. *violatum esse Diploma Imperiale* Widonis, *& Lamberti Augg. alienando, seu in censum vel emphyteusim dando Ecclesiæ bona* (Diss. I. n. XXXIV.); *quamobrem ab Imperatore aliquod remedium afferri efflagitabat. Unde patet, quam necessaria esset iis temporibus instauratio Imperialis auctoritatis, ne horum similia committerentur; modo Augusti Germaniæ Carolum M. posterosque ejus fuissent imitati, scientes, se suscepisse* Urbem divinitus gubernandam, & Matrem omnium Ecclesiarum Dei defendendam, atque sublimandam, *ut ajebat Ludovicus II. in epist. ad Basilium.*

Utriusque Pont. auctoritate nititur Imper. potestas in confirmatione electionis canonicæ.

XXIV. *Quæ sequuntur, jam dixi in præcedenti dissertatione desumta esse ex Lotharii constitutione Eugenio II. consentiente anno* 824. *ordine tantum rerum immutato, verbisque quandoque aliis adhibitis. Unum hic mihi addendum esse video, Pagium videlicet, eruditosque alios, qui eam conditionem*, salva in omnibus potestate nostra &c. *ad superiora re-*

referunt, ictu ancipiti quæ præcedunt, & quæ sequuntur destruere. Si enim Imperatores quascumque res juris Apostolici confirmatas, supremo tantum dominio sibi reservato in Ducatibus Tusciæ & Spoleti, conditione illa complectuntur; fallax igitur confirmatio est. In Romani autem Pontificis creatione, nec Decreti electionis confirmandi, nec Legatos mittendi, qui violentiam & scandala in ejus consecratione non permittant fieri, *ut decernitur in concilio Joanni IX. potestas ulla Imperatoribus remanet; sed consecrationi dumtaxat interesse videntur cum Clero & populo, incertum quo jure Romam venerint. E contrario si conditio illa referatur ad constitutionem Eugenii II. & successorum, qua Imperiali auctoritate Clerus & populus sacramento adstringuntur ad Canonicam, & justam electionem; & ad spontaneam promissionem, seu professionem Leonis IV. qua coram Imperialibus Missis se canones, & decreta prædecessorum ac præsertim res Ecclesiæ conservaturum pollicetur; tum vero pespicua est Imperialis potestas in Romani Pontificis creatione. At Pagii aliorumque opinio, qui scilicet, ut Occidentis Imperatoribus jus confirmandæ Electionis vindicent, gravem iis injuriam faciunt, dum Odoacris, & Augustorum Orientis usurpationem iisdem attribuunt, convellitur. Nam Otto, & Henricus hanc Imperatoriam potestatem, quam uterque vult salvam, non Lothario & Ludovico Augustis; sed Eugenio, qui de Electione decrevit, & Leoni IV. qui Pontificum omnium primus in executionem misit Sergii II. constitutionem, qua Lotharius & Ludovicus potestatem illam obtinuerant, referri testantur acceptam. Quamobrem jus illud Imperiale, pro quo asserendo tam multa disputant, tamque vehementer digladiantur, Imperatores ipsi respuunt, seque Apostolicæ Sedis privilegio in re tanti momenti habere potestatem fatentur, quam sibi, suisque posteris salvam fore constituunt. De subscriptionibus, cæterisque ad extremam partem Diplomatis pertinentibus, dixi in præcedenti dissertatione.*

EXEM-

Exemplum Privilegii Henrici Imperatoris de Regalibus Beato Petro concessis.

IN nomine Domini Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Henricus Dei gratia Imperator Aug. [1] Spondeo atque promitto per hoc pactum confirmationis nostre tibi B. Petro principi Apostolorum, & Clavigero Regni Celorum, & per te Vicario tuo donno Benedicto Summo Pontifici, & universali pape, sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate ac ditione tenuistis, & [a] disposuistis [2] civitatem Romanam cum ducatu suo, & suburbanis suis, atque viculis omnibus,& territoriis ejus montanis,ac [b] maritimis, litoribus, ac portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis Tuscie partibus, idest Portum, Centumcellas, Cerem, Pledam, Marturianum, Sutriam [c], Nepem, Castellum Gallisem, Ortem [d], Pollimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis suis, idest majore, & minore, Pulvensim [e], Narniam,& Utriculam [f] cum omnibus finibus, & territoriis ad supradictas civitates pertinentibus.

Necnon & Exarchatum Ravennatem sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis, que pie recordationis donnus Pipinus, & donnus Carolus, & donnus Ludovicus, & Octo filius ejus predecessores videlicet nostri beato Petro Apostolo, & prede-

 cesso-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a ac *b* & *c* Maturianum, Surrium *d* Orcem *e* Pulvensim, & lacu *f* Utriculum

NOTÆ

1 De invocatione & principio semper simili in tribus Diplomatibus est dictum satis in Dissertationibus. De Imp. Augusti titulo, quem sibi tribuit, notandum adversus Germanicos scriptores, qui etiam Henricum patrem Ottonis inter Imperatores recensent, Diplomata hujus diligenter inspecta a Gotwicensi Abbate aliud vocabulum, quam Regis non præseferre, nulla additione aut Germanicæ, aut Francorum, aut orientalis Franciæ (*Chron. to.* I. *l.* 2. *c.* 2. *p.* 155.) Id minime adnotassem, nisi apud Glossarii Cangiani continuatores (*V. Imperium vacans*) additionem insciti æ, & audaciæ plenam offendissem. Eam consule: mirare fiduciam hominum: vide quid possint studii causæ cum assidua sectarior. lectione conjunctæ. Chartas quæ afferuntur nemo cordatus admittet: at Imperialem dignitatem a Leone III. institutam, totque monumentis testatam eruditi probe norunt.

2 Annis fere trecentis Pontifices in Romano Ducatu, cujus caput Roma, dominati erant, dominatu illo a prædecessoribus in successores, ut sæpe dictum, per manus transeunte. Id constanter affirmant epistolæ Cod. Carol. & alia monumenta vetera jam allata usque ad Caroli M. mortem; & exinde Imperatorum omnium Diplomata, quorum instar sunt tria hæc, quæ expendimus, incipiendo a Ludovico pio, quem Stephanus IV. & Paschalis I. Imperiali auctoritate roborare voluerunt jura omnia S. Sedis, non exceptis iis, quæ ab aliis injuste tenebantur; quippe quæ S. Sedi olim vindicatum iri sperabant, neque eas spes fallaces fuisse compertum est.

cessoribus vestris jamdudum per donationis paginam contulerunt [3], hoc est civitatem Ravennam, & Emiliam [4], Bobium [a], Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiacclum [b], Adrianis, atque Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis terra marique ad supradictas civitates pertinentibus. Simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum [c], Humanam, Hesim, Forumsimpronii [d], Montem feltri, Urbinum, & territorium Valvense [e], Callis, Luciolis, & Eugubium cum omnibus finibus, ac territoriis ad easdem civitates pertinentibus. Eo [f] modo territorium Sabinense [5], sicut a predictis Imperatoribus antecessoribus nostris [6] beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate.

Etem [g] [7] in partibus Tuscie Longobardorum Castellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum Regis, Ferenti, Viterbium, Ortem [h], Mar-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a Bobium, & *b* Comiaclum *c* Ausimum *d* F. Sempronii *e* Balnense
f Eodem *g* Et est *h* Orthem

NOTÆ

3 En luce clarius Donationum initium. Donatores siquidem expresse nominantur: quod fieri nequaquam potuit, ubi de Romm. Pontificum dominio agebatur: non enim liquet, num Gregorius II. an III. fuerit primus Princeps, & quænam administratio fuerit, absoluta scilicet, an Senatus populique legibus admixta. Idcirco conditione illa *sicut tenuistis* dominii qualitas relinquitur in ancipiti.

4 Vellem adstipulari iis, qui nimio S. Sedis amore ducti extendunt Aemiliam usque Placentiam, unde vere provincia illa incipiebat Romm. tempore. Provincia item erat sæculo VIII. & seqq. ut patet ex monumentis veterum: Præ aliis luculenter id testatur Ravennatensis concilii A. 877. canon 17. (Labbe *Conc. to.* IX. *p.* 302.): *tam per Ravennam, & Pentapolim, & Aemiliam, quam & per Tusciam Romanorum atque Longobardorum, & omne territorium s. Petri Apost.* Sed provincia erat valde angusta, cujus fines territorium Bononiense ex parte una, ex altera vero Pentapolis. Quare Ludovicus, Otto, & Henricus Exarchatus, & Pentapolis civitates enumerant, Placentia & Parma, aliisque ultra Bononiam silentio altissimo prætermissis. Estne credibile, Gabellum tantulam civitatem, quam Hadrianus *brevissimam* vocat (*Cod. Car. ep.* 54. *al.* LI.) recenseri; nullamque ex celebrioribus ultra Bononiam nominari? Mereturne ullam fidem qui in donatione per designatos fines Parmam aperte videns cum Mutina excludi a dominatione s Sedis, hallucinationes Autorum decimi sexti sæculi Monumentis objicit venerandæ antiquitatis? Mihi quidem tam errat qui Diplomatibus hisce detrahit, quam qui adjungit terræ ulnam. Vide notas ad Dipl. Lud. pii (*not.* 8.)

5 Satis de hoc territorio in Cod. Car. & in Dissertationibus. Vide etiam notas ad Lud. pii Dipl (*not.* 12.) & ad Otton. (*not.* 4.)

6 In Dipl. Ludovici pii leges, *sicut a genitore nostro Carolo:* in Ottoniano, *sicut a Domino Karolo Imp. antec. nostro*, utrobique recte; nam Carolus unus territorii Sabinensis largitor fuerat. Hic autem vides, Imperatores omnes paulo supra nominatos indicari, nempe Carolum, Ludovicum, Ottones: Non quia largitores & ipsi fuerint, sed quia Carolinam donationem confirmaverant. Pagio Ludovicus amovendus videtur: nam declaravit commentitium Diploma Ludovici. Mihi vero, qui non modo certum, sed aliorum fontem Ludovicianum esse demonstravi, Ludovicus cum aliis Augustis est certissime retinendus. Negligentia enim Ottoniani ævi, quæ Ludovicianum Diploma transcribendum exhibuit, Auctoremque ipsum Diplomatis silentio præteriit, damnanda potius, quam in falsæ opinionis patrocinium vocanda.

7 Mendosa lectio; quæ tamen mendosior occurrit in Codd. Baronii. At facile emendari potest ex superioribus diplomatis, quæ legunt: *Item in partibus &c.*

Martam, Pledam, Tuſcanam, Suanam, Populonium, Roſellas [a], cum ſuburbanis atque viculis, & omnibus territoriis, ac maritimis oppidis, ſeu finibus omnibus.

Itemque a Lunis [b] cum inſula Corſica in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, & exinde [c] in Mantua, atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, & Yſtria [d]. Necnon & cunctum Spoletanum ducatum, ſeu Beneventum [e] una cum Eccleſia s. Chriſtine poſita prope Papiam juxta padum, quarto miliario [f].

Item in partibus Campanie Sora, Arces, Aquinum, Ariminum, Teanum [g], Capuam, necnon & patrimonium ad poteſtatem & ditionem veſtram pertinentia, ſicut eſt patrimonium Beneventanum, & Neapolitanum, atque Patrimonium Calabrie ſuperioris, & inferioris. De civitate autem Neapolitana, caſtellis [h], & territoriis, ac finibus & inſulis ſibi pertinentibus, ſicuti ad eaſdem aſpicere videntur, necnon patrimonium Sicilie, ſi Deus noſtris tradiderit illud manibus. Simili modo civitatem Gajetam [i], & Fundum cum omnibus earum pertinentiis [8].

Super hec [k] confirmamus vobis Fuldenſe Monaſterium, & Abbatis ejus conſecrationem, atque omnia Monaſteria, cortes, & villas, quas in ultramontanis ſanctus Petrus habere dinoſcitur [l], abſque anteſna uinni reringa, ſive uuillinbach [m], que a ſancti Petri Eccleſia per conventionis [n] paginam Epiſcopo noſtro Babembargenſi [o] collate ſunt [9]. Pro quibus ſepedicte Eccleſie s. Petri tranſcribimus, concedimus, & confirmamus [p] omnem illam terram, quam [q] inter Narniam, Teramnem, vel Spoletum ex Regni noſtri parte habuimus. Sub tuitione preterea s. Petri, & veſtra veſtrorumque ſucceſſorum pretaxatum Epiſcopium Babembargenſe [r] offerimus. Unde ſub

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a Roſelles *b* alunis *c* Regia, exinde *d* Iſtria *e* Beneventanum *f* milliario *g* Arpinum Theanum *h* cum caſtellis *i* Cajetam *k* ſuper hoc *l* dignoſcitur *m* Vumiteringa, ſive Urullmbach *n* commutationis *o* Babembergenſi *p* firmamus *q* quæ *r* Epiſcopum Babembergenſem

NOTÆ

8 Hucuſque ab Ottoniano nihil diſcrepat. Vide quæ ibi diximus a *nota* 5. *ad* 12.

9 Bambergenſem Eccleſiam impenſe ab Henrico dilectam an. 1007. Concil. Francofordii habitum Privilegio nitens Joannis XVII. in Epiſcopatum erigit (Labbe *Concil. to.* IX. *p.* 784.). Ditmarus, qui concilio interfuit, rem narrat: quæ ibi deſunt hinc ſuppetunt.

ſub penſionis nomine [a] equum unum album faleratum ex ejuſdem loci Epiſcopo vos annualiter ſuſcepturos ſancimus [10].

Offerimus inſuper, firmamus, & roboramus tibi B. Petro, ac Vicario tuo donno Benedicto, & ſucceſſoribus ejus prout bone memorie pape Johanni [b], ſuiſque ſucceſſoribus a predeceſſoribus noſtris Octonibus [c] factum eſt, civitates & oppida cum piſcariis ſuis, Reatem, Amiternam [d], Furconem, Nurſiam, Balvam, & Marſiam, & alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis ſuis [11].

Has omnes ſupradictas provincias, urbes, & civitates, oppida, atque caſtella, viculos, ac territoria, ſimulque patrimonia pro ſtatu regni noſtri cunctoque populo Chriſtiano [e] conſervando jam dicte Eccleſie tue, beate Petre, Vicarioque tuo Benedicto, ac ſucceſſoribus ejus uſque in finem ſeculi eo modo confirmamus, ut in ſuo detineant jure, principatu, atque ditione [12].

Simili modo per hoc noſtre delegationis pactum confirmamus donationes, quas pie recordationis Pipinus Rex, & poſtea donnus Carolus Excellentiſſimus Imperator, ac deinceps ditiones [f] piiſſimi beato Petro Chriſti Apoſtolo voluntate ſpontanea [g] contulerunt [13], necnon

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a noſtre *b* Joanni *c* Ottonibus *d* Amiternum *e* Chriſtianorum populo
f Ottones *g* ſpontanea voluntate

NOTÆ

10 Vide Diſſertat. (*num.* VII. *ſeq.*) Baron. (*an.*1019. *num.* I. *ſeqq.*) & ibi Pagius Benedicti VIII. adventum Bambergam ſtatuunt eod. anno 1019. Janningus auctoritate ſuſioris Chron. Hermanni, rem differt ad ſeq. annum. Alterutro evenerit, Epiſcopatus tum fuit ſubjectus s. Sedi. Quare Diplomatis ætas non eſt an. 1014. Nam Epiſc. Bamberg. ſubſcribit *Rom. Sedis ſubditus*.

11 Duo hic notanda. Primo Henricum Donationi ſuæ propriæ in Spoletano Ducatu (ſive, ut melius dicam, commutationi, cujus dominium eſt valde ſirmius) ſubjiceera civitates ab Ottonibus donatas, quare Ducatus omnis juris s.Sedis eſt factus. Deinda quavis procul ambiguitate *prædeceſſoribus* ſuis *Ottonibus* donationem illam tribuere. Unde facile aſſequeris, paulo ſupra agentem de territorio Sabioenſi haud excluſiſſe ullum e ſuis *anteceſſoribus*, qua in re libertate minus ferenda Pagium vidimus uſum eſſe, Ludovici nomen detrahendo. Paulo infra res clarior fiet.

12 Summa eſt, Diplomata omnia conſtanter confirmare jus Pontificium ſupremum omnibus in provinciis, & civitatibus, ac locis hucuſque enumeratis: ita ut tam in antiqua ditione s. Sedis, quam in ejus amplificatione a Pippino, & Carolo, necnon ab Ottone, & Henrico facta, Princeps abſolutus Romanus Pontifex declaretur.

13 Ludovicum hic ſileri, nihil mirum: namque, ut ſæpe eſt dictum, nihil prorſus donaſſe eum conſtat s. Sedi. Eſt tamen notatu digna hujuſmodi donationum confirmatio. Nam Ludovicus hoc loco pro Pacto *Decretum* adhibuit; & Otto, atque Henricus, Pactum *delegationis* pro *confirmationis* appellant. Loquendi varietas aperta eſt: Ludovicum quippe *Decreti* nomine uſum eſſe pro Pacto, ſeu conſtitutione inter partes compoſita, intellectu arduum non videtur at Pacti voce non mutata, *delegationem* pro confirmatione ſubſtitui, aliquantulum obſcuram notionem reddit. Notat tamen Du Cangius (V. *Mediatores*) in chartis ejus ævi Delegationis voce deſignari rationem acquirendi per Monaſteria: *Delegatione firma, in cujus manum delegatio eadem per manum noſtram prius fuerat facta*. Quare ab re noſtra delegationis nomen non abludit. Ad ſpontaneas Ottonum donationes quod attinet, nulla alia comperta mihi eſt, præter ſeptem civitates Spoletani Ducatus: ſed ea ipſa ſatis eſt ad eorum nomina recenſenda, rejecto Ludoviciano.

necnon & censum, vel pensionem [a], seu ceteras donationes [b], que [c] in palatium Regis Longobardorum inferri solebant sive de Tuscia, sive de ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus, & inter sancte memorie Adrianum papam, & donnum Karolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de supradictis [d] ducatibus idest Tuscano & Spoletano sue auctoritatis preceptum confirmavit. Eo scilicet modo ut annis singulis predictus census ad partem Ecclesie s. Petri [e] persolvatur, salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione & illorum ad nostram partem subjectione [14].

Ceterum, sicut diximus, omnia superius nomina [f] ita ad vestram partem per hoc nostre confirmationis pactum corroboravimus, ut in vestro permaneant jure, principatu, atque ditione, & [g] neque a nobis, neque a successoribus nostris per quodlibet argumentum, sive machinationem, in quacumque parte vestra potestas imminuatur, aut a vobis inde aliquid subtrahatur. De supradictis vero provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, territoriis, atque [h] patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus; ita ut neque [i] nos facturi simus, neque quibuslibet ea facere volentibus consentiamus. Set [k] potius omnia, que superius leguntur, idest provincie, civitates, urbes, oppida, castella [l], terras, patrimonia, atque insule [m], censusque & pensiones ad partem Ecclesie beati Petri Apostoli, atque Pontificum in sacratissima sede illic residentium, nos in quantum possumus, defensores esse testamur: ad hoc ut eam [n] illius ditionem [o] ad utendum, atque disponendum firmiter valeant optineri [p].

Salva in omnibus potestate nostra, posterorumque nostrorum [15], secundum quod in pacto, & constitutione, ac promissionis firmitate

Eugenii

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a & pensionem *b* dationes *c* que annuarim *d* supratcriptis *e* beati Petri *f* nominata *g* ut *h* ac *i* nec *k* sed *l* castella oppida *m* terræ patrimonia, atque insulas *n* ea in *o* ditione *p* obtineri

NOTÆ

14 In Dissertationibus & notis præcedentium Diplomatum singula fere capita sunt exposita, quæ s. Sedi jus suum apertissime vindicant. Nihilominus notari velim & istam formulam pro illius ævi elegantia plurimi faciendam. Procedunt scilicet pari gressu *ad vestram partem*, ubi res est de ditione s. Sedis, & *ad nostram partem*, ubi agitur de Imperiali dominatione. Vide exempla plura ap. Du-Cangium (*V. Pars. Ad partem alicujus solvere*). Ex quibus omnibus infertur, quod nisi temere negentur Diplomata, quæ tot veterum monumentis roborantur, Jura civilia Apostolicæ Sedis validissimis hærent fundamentis.

15 Quæ sequuntur usque ad finem, jam notavimus ad Ottonianum Diploma: eadem enim sunt de Disciplina ordinationis Rom. Pontificis nullatenus varia, quod spectat ad Romanos ipsos Pontifices: tametsi secus evenerit ex parte Ottonum nimium sibi arrogantium, qua de re in calce dissertationum satis pro re nostra disseruimus.

Eugenii Pontificis successorumque illius continetur: ut omnis Clerus, & universi populi Romani nobilitas propter diversas necessitates, & Pontificum irrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas, sacramento se obliget, quatinus [a] futura Pontificum electio, quantum uniuscujusque intellectus fuerit, canonice & juste fiat. Et ut illi [b], qui ad hoc sanctum Apostolicum regimen eligitur, nemine consentiente consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in presentia Missorum nostrorum, seu universe generalitatis faciat promissionem, pro omnium satisfactione atque [c] futura conservatione, qualem donnus, & venerandus spiritualiter [d] pater noster Leo fecisse dinoscitur [e].

Preterea alia minora huic operi inserendum previdimus [f]: videlicet, ut in electione Pontificum neque liber, neque servus ad hoc venire presumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem ire presumpserit, exilio tradatur. Insuper etiam ut nullus Missorum nostrorum cujuscumque impeditionis argumentum componere audeat in prefatam electionem prohibemus. Nam & hoc omnimodis instituere placuit, ut qui semel sub speciali defensione donni Apostolici, sive nostra fuerint suscepti, impetrata juste utantur defensione. Quod si quis in quemquam illorum, qui hoc promeruerunt, violare presumpserit, sciat, se esse vite [g] sue periculum incursurum [h]. Illud etiam confirmamus, ut donno Apostolico justam in omnibus servent obedientiam, seu ducibus, & judicibus suis ad faciendam justitiam.

Huic enim institutioni hoc necessario annectendum esse perspeximus, ut Missi donni Apostolici, seu nostri semper sint constituti, qui annuatim nobis renuntiare valeant, qualiter singuli duces, ac judices [i] justitiam faciant; hanc Imperialem constitutionem quomodo observent. Qui Missi decernimus, ut primum cunctos clamores, qui per negligentiam ducum, vel judicum fuerint inventi, ad notitiam donni Apostolici deferant, & ipse unum e duobus eligat: aut statim per eosdem Missos fiant necessitates emendate, aut Misso nostro nobis renuntiante, per nostros Missos a nobis directos emendentur.

Hoc

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a quatenus *b* ille *c* [illegible] *d* spiritualis *e* sponte fecisse dignoscitur *f* inferenda providimus *g* se vitae *h* esse in cursurum *i* Judices populo

Hoc ut ab omnibus fidelibus S. Dei Ecclesiæ, & nostris [a] firmum esse credatur, proprie manus signaculo subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostre roboravimus, & Sigilli nostri impressione adsignari [b] jussimus. ✝ Signum donni Henrici gloriosissimi Romanorum Imperatoris Aug. Signum Erchandildi [16] Maguntin̄ Archiepiscopi. Signum Herberti [c] Coloniensis Archiepiscopi. Signum Bobonis [17] Treverensis [d] Archiepiscopi. Signum Thiederici [18] Metensis Episcopi. Ego Heberhardus [19] Babemburgensis [e] Ecclesie Episcopus Romane Sedis subditus *s-s* [20]. Ego Macelinus Wirciburḡ Episcopus *s-s*. Ego Waltius [f] Spirensis Episcopus *s-s*. Ego Ruodardus [g] Constantien̄ Episcopus *s-s*. Ego Rodalricus Kuriensis [h] Episcopus *s-s*. Ego Adalbertus Basiliensis Episcopus *s-s*. Ego Heimmo [i] Vverdunensis Episcopus *s-s*. Ego Walti̅ Heihlteidensis [k] Episcopus *s-s*. Signum Richardi Fuldensis [l]. Signum Arnoldi Herfendensis Abbatis. Signum Bruchardi Abbatis. *Signum Ryodhois Eluanen. Abbatis* [m]. Signum Gottifredi ducis. Signum Beringardis [n] ducis. Signum Thiedericis [o] ducis [p]. Signum Welphonis [q] comitis. Signum Cunonis comitis. Si-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a vestris *b* assignari *c* Heriberti *d* Trevirensis *e* Bambergensis *f* Walterius *g* Ricodardus *h* Zodalticus Curien. *i* Hemmo *k* Walter Heicstеden. *l* Fuld. Abbatis *m* *ista subscriptio deest* *n* Beringardi *o* Thiederici *p* Signum Simonis comitis. *q* Velphonis

NOTÆ

16 Codex mss. Baronii unus legit *Erkinbaldi*, cæteris autographi lectionem retinentibus. At Mabillon. (*An. Ben. lib.* 53. *n.* 89 & alibi) Erchanbaldum legit, seu Erkembaldum cum Chron. Saxon. Hunc autem esse mortuum an 1021. testatur idem Chronicon ap. Mabill. (*Ibid lib.* 54. *n.* 105.) Quin etiam Henrico tum degenti Merseburgi, ubi pascha celebravit, Heriberti etiam Coloniensis Archiepiscopi mors nunciata fuit ex eod. Chron. Quamobrem est cur miremur, eumdem Mabillonium hæc referre, quum antea dixerit (*Ibid. l.* 53. *n.* 97.), Richardum Abbatem Fuldensem, qui Diplomati subscribit, vix ante annum 1023. eam dignitatem assequutum esse. Et sane concilio Salegunstadiens. an. 1022. celebrato subscribit Aribo, qui Erchembaldo successerat in Sede Moguntina (Labbe *Concil. to.* IX. *p.* 844.)

17 Popponem hunc vocatum invenire est in sacris monumentis. Mabillon. (*Ibid. l.* 54. *n.* 42.) Megingaudo successisse tradit anno 1016. biennio post ætatem Diplomati assignatam a Baronio.

18 Ditmarus, qui Bambergensi concilio aderat in dedicatione ejus basilicæ, an. 1012. Theodoricum appellat (Labbe *Concil. to.* IX. *p.* 806.) & hæc de eodem narrat: *Posthac Synodus hic fuit magna, in qua Gebehardus Ratisponensis Eccl. præsul ab Archiepiscopo suimet arguitur, & Metensis Ecclesiæ præsul Theodoricus a Rege increpatur, eo quod Epistola suimet hunc injuste apud Papam* (Serg. IV.) *accusaret*. Vide Baron. & Pag. (1011. *n.* 1. *seqq.*)

19 Labbeus (*Append. to.* IX. *conc. p.* 1248.) ex Chronico Hildesheimensi hæc tradit de monasterio Bambergensi: *Venerabile Monasterium, ipsius Domini Regis nobile ac speciale studium ab Eberhardo primo ejusdem Sedis Episcopo cum consensu, & conventu omnium Cisalpinorum Præsulum II. non. Maji consecratum est* (an. 1012.) Henrici cancellarius dicitur a Mabillonio (*Ibid. l.* 52. *n.* 94.). Hoc in Dipl. *s. Sedis subditum* se oppurtune subscribit, quæ res annum indicat 1020, ut ajebam in Dissertat. (*n.* VII.) Nam vix annis 22. Bambergæ subjectio illa perseveravit. Hæc discimus ex Hermanno Contracto in fine anni 1052. quem ille vocat 53. namque a Natali Domini orditur annos. Quumque is obierit anno sequenti, summam meretur fidem V. Dissert. (*n.* XIII. & *seqq.*)

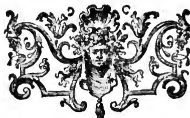
20 Hæ duæ literæ nil aliud valent, quam *subscripsi*, ut eruditi norunt.

gnum Cunradi [a] comitis. Signum Octonis [b] comitis. Signum Adilbrahtis [c] comitis. Bobonis [d] comitis. Signum Frederici comitis. Signum Bezelini comitis. Signum Ezonis comitis palatini. Signum Frederici Camerarii. Signum Ezonis infertoris [e]. Signum Heimzonis [f] pincernarii. Signum Huzis Alimunberenger. Adilman. Adhilbero [g].

DIS-

VAR. LECT. EX AUTHENT. INNOC. IV.

a Kunradi *b* Ottonis *c* Adilbrrahtis *d* Signum Bob. *e* Infercorum ' *f* Heunzonis *g* Ego Wicelinus Altrarburgensis Episcopus. Signum Ryodhois Fluvanen. Abbatis

DISSERTATIO V.

DE CHARTULA COMITISSÆ MATHILDÆ, SEU DONATIONE S. SEDI SEMEL, ET ITERUM FACTA.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, conditione, situ, vicibus Terræ Mathildis.

I.

Quamquam duo Romanorum Reges, post S. Imperatorem Henricum Diadema Imperiale susceperint, Conradus Salicus anno 1027. *a Joanne XIX. ejusque filius Henricus a Clemente II. an.* 1046. *ac proinde jura omnia s. Sedis suo uterque Diplomate confirmaverit, quod usu receptum erat: eorum tamen neutrum ditiones s. Sedis amplificasse Diplomata sequentium Imperatorum demonstrant. Permutatio tantum Beneventanæ civitatis facta est a prædicto Henrico cum transalpinis Ecclesiæ juribus, ut præcedenti Dissertatione* (n. XIII. & seq.) *vidimus, dum S. Leo IX. Wormatiæ degeret anno* 1053. *Duo autem singularia undecimo Ecclesiæ sæculo evenerunt, quæ maximum Ecclesiæ ditionibus incrementum attulere. Primo scilicet Romani Pontifices Northmannorum ope antiqua jura s. Sedi vindicarunt in Apuliæ, & Calabriæ ducatu, & Principatu Capuæ, ex quibus Neapolitanum Regnum coaluisse postmodum constat; & in Siciliæ insula, septem jam sæculorum præscriptione confirmata. Deinde magna illa Comitissa Mathildes absque prole decedens, bonorum suorum omnium Apostolorum Principem hæredem instituit, ut ait Domnizo:* Mathildes suor. omnium hæredem instituit s. Petrum.

Propria Clavigero sua subdidit omnia Petro;
Janitor est cæli suus hæres, ipsaque Petri:
Accipiens scriptum de cunctis Papa benignus.

De primo ex duobus his capitibus nonnihil est dictum in superioribus, & opportune aliquid adjiciendum erit. At de altero, seu de Mathildica donatione, quum opinio aliorum alia in editis tot libris reperiatur, serio agam necesse erit in præsentia.

II. *Donationem hujusmodi semel & iterum factam esse inter omnes tam veteres, quam recentiores constat. Primum scilicet Canusii anno* 1077. *postquam Mathildes deprehendit, Henrici IV. Regis Romano-* Donationis hujus duplex Diploma datum fuit.

rum pœnitentiam fuisse falsam, sibique metuere ab eodem cœpit. Rem narrat Domnizo Comitissæ ejusdem Capellanus, & hujus auctoritate uberius Card. Baronius (1077.n.23.) *&* *Florentinius* (Memor.lib.2. p.181.) *Petrus Diaconus Leonis Ostiensis continuator, quem Baronius aliique Ostiensem ipsum minus recte appellant; non enim senserunt, continuationem Ostiensis incipere a cap.* XXXIV. *libri* III. De renovatione Ecclesiæ s. Martini: *Petrus inquam Diaconus* (lib. 3. cap. 49.) *Domnizoni adstipulatur*, Anno autem, *ajens*, Dominicæ Incarnationis 1077. Mathilda Comitissa Liguriæ, & Tusciæ iram Imp. Henrici sibi infesti metuens, Liguriam & Tusciam provincias Gregorio Papæ, & S. Rom. Ecclesiæ devotissime obtulit. Hæc ergo causa inter Pontificem & Romanum Imperium dissensionis & odii fomitem ministravit. *Diploma istud primum periisse constat ex altero, quod Comitissa eadem quinque & viginti post annos condidit, anno videlicet* 1102. *juxta illius tenorem; extatque hoc postremum apud Baronium* (eod. a. n. 20) *Leibnitium* (Scriptor. rer. Brunsw. to. 2. p. 687.) *Muratorium* (Rer. It. Script. to. 5. p. 384.) *pluresque alios, quos prætermitto una cum Lunigio* (Cod. It. Dipl. to.2. p.701. & Spic. Eccl. contin. 1. p. 163.) *Nam compertum habeo, editiones omnes profectas esse ex pervetusto illo Codice Vaticano olim Card. Sirleti, unde illud transcripsit Card. Baronius. Quod Leibnitius luculenter testatur* (Ib. to. 1. Introd.) Adjeci, *inquit*, & chartulam Comitissæ Mathildis super concessione bonorum suorum facta Romanæ Ecclesiæ, quæ in eodem Codice adscripta reperitur: neque scio, an ejus authenticum exemplar alibi habeatur. *Deinde usum se esse fatetur Ill. Laurentii Zacagni Bibliothecæ Vat. Custodis ope in recensendo tum ipsam chartulam, tum vitam Matildis ab ejus Capellano Domnizone conscriptam.*

Idem sæpe vulgatum nunc demum prodit ex Cod. Albini Cencio antiquioris. De ejus summa opin. var.

III. *Chartulæ ejusdem exemplum, quod per me prodit in lucem, præferendum haud dubie est quibuscumque aliis undelibet desumtis: Albiniano enim ex Codice præstantissimo, unde monumenta alia meo lectori exhibui, non uno ex capite describendum atque evulgandum mihi esse intellexi. Primo siquidem auctor Codicis Cencio antiquior, &, verbo absit invidia, in colligendis vetustis monumentis diligentior, atque accuratior fuit. Deinde Leibnitianam recensionem pluribus in locis mendosam ostendit. Postremo emendationes a Muratorio factas aliorum Diplomatum ope inutiles reddit, ipsumque se prodit ex Comitissæ autographo exceptum. Quamobrem ad Diploma quod attinet, nullum ex tot apographis ante hunc diem in lucem prodiit Mathildianæ Chartulæ magis simile. Utinam*

nam Chartulæ ipsius summa non esset ubique eadem! Unus siquidem Apostolorum Princeps instituitur hæres bonorum omnium magnæ Comitissæ; At bona ista non ut in pluribus ejus Diplomatibus pro variis Monasteriis atque Ecclesiis singillatim enumerantur; sed aut bonorum suorum omnium, aut propriæ terræ generali nomine designantur.

Cui propriæ sortem telluris subdidit omnem

ait supra laudatus Domnizo, quo integrior testis haberi non potest. Quæ res multæ inter antiquos recentesque Auctores dissensionis causa fuit. Alii siquidem provincias; civitates & castra alii; aliique prædia dumtaxat bona propria Mathildis fuisse contendunt. Leonis Hostiensis continuator Liguriam & Tusciam Pontifici & S. R. Ecclesiæ donatas affirmat, quod fieri nequaquam potuit. Dominicus Mellinus, qui anno 1589 *librum edidit pro sua ætate satis eruditum de rebus Mathildis, & post quinquennium libri ejusdem Apologiam adversus D. Benedictum Luchinum Mantuanum O.B., opinionem sequitur Joannis Villani* (lib 4. c. 20.) *de quibusdam Oppidis a Beatrice coemtis, aliisque a Mathilde ædificatis, deque multis hujus opibus & prædiis, quæ nostram quæstionem integram relinquunt. Luchinus prædictus* (Chron c. 3.) *Beatrici dotem constitutam fuisse ait a consanguineo Henrico II.* Mutinam, Lucam, Regium, Parmam. *Felix Contelorius vir maxime eruditus in sua Mathildis genealogia* (p. 61. seq.) *de nuptiis ejus loquens cum* Welfone *Bavariæ ducis filio, affert Mathildianas literas ex Chron. Bohem. Cosmæ Pragensis, quibus* totius regnum Lombardiæ, *plurimasque civitates & oppida Welfoni promittit. At Regnum Langobard. juris Imperii erat.*

IV. *Hisce autem ex Auctoribus ingentes Mathildis divitias veras falsasve discimus, nihil vero lucis acquirunt bona propria s. Sedi relicta.* Florentinius Allodialia tantum donata esse contendit. *Secus esse videretur de Francisco Maria Florentinio, qui anno* 1642. *librum edidit, cui fecit nomen* (Memorie di Matilde la gran Contessa d'Italia.) *At si monumenta demseris, quæ plurimas Mathildis donationes, & decreta, chartasque continent, per devia eum abire comperies. Idem vero Allodialia tantum bona donata esse putat* (lib. 2. p. 344.) *Quid vero? Post annos quatuor & quinquaginta, seu 1696. D. Benedictus Bacchinius, aliis omnibus facile præferendus, sua in absolutissima historia Monasterii s. Benedicti de Padolirone agens de hac donatione* (lib. 2. p. 74.) *inter causas iræ maximæ, qua Henricus IV. exarsit in Mathildem,* Donationem omnium suarum ditionum, quam fecit Mathildes s. Sedi, *recenset. Infra autem* (lib. 3. p. 141. seqq.) *quæstionem*

stionem movet, num Allodialia tantum, an etiam Regalia bona intelligi debeant. Deinde ajens abs re sua esse istud inquirere, quaestionem discutiendam permittit tractantibus hanc materiam ex professo. Quod profecto est Florentinii opinionem ad trutinam revocare, atque integram rem relinquere.

Leibnit., Murator. Scheidius pro Allodialibus pugnant.

V. *Attamen incredibile dictu est, quanto cum plausu Godefridus Guillelmus Leibnitius, Ludovicus Antonius Muratorius, nostrisque diebus Christianus Ludovicus Scheidius JCtus, Florentinii opinionem acceperint. Quam quidem consultius deservissent cum Bacchinio, ut ex dicendis fiet evidens. Leibnitius quippe in ipsa sui operis introductione:* Notandum autem est, *inquit*, ea tantum donasse Mathildem, quæ jure proprietario, seu Allodii possidebat. Itaque Ducatus Spoleti, aut Tusciæ Marchia, & quæ alia benificio Cæsarum feudali majores ejus habuerant, comprehendi donatione non potuisse. *Muratorius (cujus epistolam de duabus lineis Guelficis Mutinensi & Brunsvvicensi Leibnitius, tanquam sibi amicissimi hominis, primo sui operis volumini adjecit) passim sequitur eamdem opinionem, præcipue in Annalium tomo* IV. *& alibi* (Scr. Ital. to.v. p. 366.). *Nemo tamen affluentius causam istam egit Scheidio, qui quatuor magnis voluminibus origines Guelficas est amplexus. De Mathildiana enim donatione disserens* (to. I. a p 448. ad 463.) *eam cum Leibnitio, & Muratorio ad prædia & castra dumtaxat coarctat: deinde auctoritate Muratorii usus aliquod etiam ex iis castris, propriis Ecclesiæ Romanæ, eripere non veretur:* Cl. Muratorius, *inquit*, non absque ratione putat Henricum nunc etiam Castellum Canossæ in feudum dedisse Avo Guidonis & Rolandini, quibus Fridericus Primus Imperator anno 1185. ejusdem investituram innovavit Diplomate, cujus editionem pollicetur. *Eruditum par! Henricus V. Donationem sus deque habuit, invasitque hæreditatem Mathildis; Friderici autem Diploma, quod promittitur, licet post pacem Constantiæ factum, nullo loco habendum difficili in eo statu, non solum s. Sedis, sed Italiæ omnis, de quo uberius, & opportunius dicam.*

Est qui bona omnia Mathil. Allodialia esse contendit.

VI. *Præterire hic non possum, nec debeo Joannis Friderici Joakim Hallensis Dissertationem anno 1735. elaboratam pro asserendo Mathildicam donationem Magnæ Britanniæ Regi Brunswico-Luneburgensi Electori. Idque non alia fini, quam demonstrandi causa, male admodum feuda post Mathildem nata a priscis illis beneficiis avi Mathildiani secerni. Ponit primum iste Auctor* (Præf. p.1. & c.2. p.29.) *Terram Comitissæ*

mitissa ab eruditis definiri Marchiam Tusciæ, Ducatum Ferrariensem, Ducatum Parmensem, Placentinum, Mantuanum, Spoletanum, Marchiam Anconitanam, Lucam. *Deinde harum ditionum priorem ab aliis affirmari ait post cæteras traditam esse Bonifacio viro Beatricis, ac patri Mathildis a Conrado Salico jure feudi: feuda vero nondum nata esse, proindeque tam Tusciam, quam ditiones cæteras, quarum Mathildes hæres fuit, Allodia esse contendit.* Ipsi autem (*Bonifacio*) tradita a Conrado Salico, ut propria: adeoque erant Allodia, in quibus Bonifacii posteri, omnesque ex ejus familia succedere debebant. *Ita ille* (cap. 3. §. 3. seq. p. 46.) *Mitto cætera: non enim illi adhæreo, quatenus recensitas provincias, quia feuda nondum nata erant, Allodialium vult naturam induisse. Etenim alia dono dari, alia beneficio, seu beneficiario jure concedi consueverunt, modico cum discrimine inter beneficium & feudum. Utriusque rei chartæ plures in Annalibus extant, novæque in dies a recentioribus eduntur in lucem. In Codice sæpe laudato Albiniano est* Transcriptum Cartule Odonis de Poli de tota terra sua, quam B. Petro & S. R. Ecclesiæ in proprietatem donavit m. prop. Ind. v. *anno scilicet* 1157. *Eodemque anno* Aliud transcriptum Cartule Domini Pape de eadem terra, quam eisdem comitibus in beneficium concessit. *Et notandum, quod ante biennium in eodem Cod. mentio feudi reperitur*: De medietate civitatis Tusculane data Jonathe in feudum, que post mortem ejus debet ad Romanam Ecclesiam libere reverti. *Itaque nata essent, necne Mathildiano ævo jura feudalia, parum refert; beneficiaria erant, quæ a donationibus in proprietatem distinguebantur.*

VII. *Quamobrem recte Sigonius* (de Regno It. an. 1115.) *Mathildis morte narrata*: Ita, *inquit*, Parma & Mantua ad eum (*Henr. V.*) pervenit. Ferraria quam Thedaldus avus a Joanne XIII. Pontifice acceperat, Romanam ad Ecclesiam rediit. *Non enim aliter loqui debuit illius ævi rationem habens. Et sane hanc historiæ partem Baronium & Pagium ex Auctoribus Synchronis, certisque monumentis petitam in Annales retulisse quis ignorat? Ditiones S. Sedis, & Italiæ Regnum ad rem nostram faciunt. Hæc serio animadverti oportet apud laudatos Auctores: compertum quippe erit* (Bar. 1110. n. 2. seqq.) *in pactis conventis inter Paschalem II. & Henricum V. ante coronationem duo ista capita existere*: Patrimonia, possessionesque B. Petri restitueret, sicuti a Carolo, Ludovico, Henrico, aliisque Imperatoribus concessa sunt, libera, servaretque ea B. Petro pro viribus. *Et paulo infra*: Quæ omnia

Ante mortem Mathil. ditiones s. Sedis, & Regn. Ital. instaurari nequicquam tentatum.

omnia postquam impleverit Rex, Papa juberet Episcopis astantibus in die coronationis ejus, ut Regalia Imperatori dimitterent, quæ a temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædecessorum ad Regnum pertinebant. *Quæ sacramento Henrici, & Principum Imperii, necnon Petri Leonis pro Pontifice confirmata fuerunt* (Id. 1111. num. 1. seqq.) *Quidquid sacrilege a perjuro Cæsare actum fuit die ipso coronationis, privilegia per vim & metum a Pontifice captivo extorta, eademque in Concilio Episcoporum & Cardinalium cassata legi apud Baronium malo, quam tragicis hisce rebus enarrandis plus æquo digredi a re proposita. Id unum memoria teneri cupio, tum Regnum Italiæ, tum ditiones Pontificias Henrici IV. temporibus in eo magno, ac diuturno Sacerdotii, & Regni certamine disturbatas, ad statum pristinum revocari non potuisse ante Mathildis mortem, ac proinde antequam S. Sedi hæreditatem adire fas esset.*

Honorius II. & Innoc. II. hæreditatem Mathildis possederunt ab an. 1125.

VIII. *Ne Mathilde quidem decedente an.* 1115. *Paschali II. illius adeundæ facultatem fuisse constat: nam Henricus quintus jure propinquitatis hæreditatem omnem invasit* (*Bar.* & *Pag.* n.8. 7.) *Nec nisi post Augusti hujus mortem anno* 1125. *die* 22. *Maji Honorius II. S. Sedi vindicans jura sua, Alberto Duci & Marchioni Tusciæ investituram tradidit illius hæreditatis, ut docet Muratorius* (Antiq. Est. par. 1. c 30 p 293.) *qui Donationem affert ab eo factam Monasterio Padolironensi*: Albertus Dei gratia Marchio, & Dux, lege vivens Salica, cooperante gratia, & B Petri, & Domini Papæ Honorii ejus Vicarii munere ad hujus honoris provectus fastigia, ad petitionem conjugis suæ, ac etiam pro mercede animæ, Dominæ Mathildæ Comitissæ &c. *Perinde Honorii successor Innocentius II. anno* 1133. *Lotharium II. & Richizzam Augg. investivit, extatque hujusmodi Preceptum apud Baronium* (1133. n. 3.) *& apud Labbeum* (Conc. tom. x. p.946.) *quod hic transcribere non gravabor ex Codice Albiniano aliquanto varium, quod inscribitur*: Innoc. Papa II. Lothario Imp. Aug. & Rigette Imperatrici: Allodium bo. me Comitisse Mathilde, quod utique ab ea B. Petro constat esse collatum, vobis committimus, & ex Apostolice Sedis dispensatione concedimus, atque in presentia fratrum nostrorum Archiepiscopor. Episcopor. Abbatum, necnon Principum & Baronum per anulum investimus: ita videlicet, ut centum libras argenti singulis annis nobis, & successoribus nostris exsolvas, & post tuum obitum proprietas ad jus & dominium S. R. Ecclesie cum integritate absque diminutione & molestia revertatur. Quod si nos, vel Fratres nostros

ſtros in eamdem terram venire, manere, vel tranſire oportuerit, tam in ſuſceptione, quam in procuratione, atque ſecuro conductu, prout Apoſtolicam Sedem decuerit, honoremur. Qui vero arces tenuerint, vel rector terræ fuerit, B. Petro, & nobis, noſtriſque ſucceſſoribus fidelitatem faciant. *Utramque inveſtituram brevem admodum fuiſſe colligitur ex ejuſdem indole: non enim ad ſucceſſores tranſibat, ſed eo decedente, qui inveſtituram acceperat, ad jus ac dominium s. Sedis revertebatur. Idcirco Albertus Marchio ſeptem circiter annis eam terram retinuit, Lotharius autem non bene quinque; nam anno* 1137. *die* 3. *Decembris exceſſit e vita.*

IX. *Hinc vero per annos fere ſeptem & ſeptuaginta uſque ad* 1215. *Arnaldiſtis Rege Romanorum Conrado in Urbe graſſantibus, Friderico poſtmodum Aenebarbo jura S. Sedis ubique invadente, ac Pontificibus ob rerum maximam difficultatem longe ab Urbe vagantibus, nulla reperitur Inveſtitura. Prædicto autem anno Innocentius III. qui ab initio Pontificatus Ditiones Eccleſiæ præcipuas recuperaverat, Salinguerræ Ferrarienſi partem Mathildianæ hæreditatis conceſſit. Cujus rei monumentum a Raynaldo relatum* (1215. n. 40.) *hic ſubjiciam, quæ pertinet ad rem noſtram, ex juramento prædicti Salinguerræ*: Id totum, *inquit*, quod mihi conceſſiſtis in feudum de terra quondam cla. me. Comitiſſæ Mathildis, videlicet Medicinam, & duas partes Argellatæ, Mombarozzone cum plebatu s. Mariæ, Carpum, Carpinetum, Beſinatum, Mandrinam, Bibianellum, Caſtrum Ariani, Foſcundum, Mozzole, Bondenum, Ardumi, Pigniacium cum univerſis Curtis, & pertinentiis, juribus, & honoribus omnium prædictorum Caſtrorum & locorum, & cuncta jura, & reditus, reſponſiones, juriſdictiones & honores, uſus & albegarias, quæ ſunt dicti Poderis prædictæ Comitiſſæ Mathildis piæ memoriæ in iis locis, ſive pertinentiis, videlicet in Sablono, Gazolo, Belegaria, Biolotorta, Dianzano, Caſale magno, Caſale ligogno, Fregaſſo, Pregnano, Caviano, Runcaliis, Planzo, Caſtro Canuſiæ ejuſque curiæ, Fontana, Campogajano, s. Martino de Rioſuſtinolo, Padis, Corregia, Foſſacanalis, Miliare, Gurgatellis, Foſſulis, Brundiono, Soleria. Et in toto Podere q. Cavalcacomitis, ac univerſo Imolæ Comitatu, & in toto eo, quod eſt in prænominato Podere. In Epiſcopatu Bononienſi, Mutinenſi, Regino, Parmenſi, cæteriſque aliis Epiſcopatibus adjutor ero ad retinendum, & defendendum quæ habet, & quæ non habet ad recuperandum, & quum recuperata fuerint,

Innocentius III. ejuſd. inveſtituram dedit an. 1215.

 ad

ad retinendum & defendendum contra omnem mortalem. Eamdemque vero terram nec teneo, nec tenebo nisi a Romana tantum Ecclesia, & pro ipsa solvam ei singulis annis, nomine census, quadraginta Marchas argenti, & serviam ei pro ipsa terra meis sumtibus: in Lombardia & Romania cum centum militibus; in Tuscia vero, Vallespoletana, vel Marchia cum quinquaginta. Ab Urbe autem & infra versus Apuliam per Campaniam, & totum Regnum Siciliæ cum viginti, per mensem integrum singulis annis, quandocumque fuero requisitus, tempore veniendi, & recedendi minime computando, & deinde, quum sibi placuerit, in suis dumtaxat expensis. Legatos, & Nuncios Apostolicæ Sedis in Terram venientes prædictam devote recipiam, & honorifice pertractabo.

Usque ad an. 1301. Jura s. Sedis in eadem certa esse demonstrantur.

X. *Versipelli huic homini Pontificem adhibuisse nimiam fidem posteriora facta monstrarunt: ista vero huc non spectant. Investituræ bonorum Mathildis exemplum aliud, atque omnium extremum, ni fallor, extat apud Raynaldum* (1221. n. 29. seq.) *ex libro censuum, & alio ex cod. Bullar. MS. Tametsi hujusmodi investituram verius restitutionem appellabimus; nam Fridericus II. voce investiendi utitur, dum Honorio Pontifici terram Mathildianam restituit*: Tam de castro prædicto (*Gonzagæ*) *inquit*, quam de aliis castris, scilicet Pepugnano, Bondeno, necnon de toto ipso comitatu, Podere, ac terris Comitissæ prædictæ dictos capellanos nomine Romanæ Ecclesiæ investimus, & eos constituimus possessores, & mandamus de castris prædictis per Ven. Episc Taurinensem Vicarium nostrum in corporalem possessionem induci. *Fridericum II. fuisse superstitem usque ad annum* 1250. *deinde Interregni trium & viginti annorum, ut Germanicis scriptoribus placet, quinque annorum spatio dinturnioris, ut verius alii sentiunt, finem esse allatum a Rudolpho Augustæ domus Austriacæ Progenitore compertum atque exploratum est. Eumdem autem Rudolphum jurium ac bonorum omnium s. Sedis, post Suevicas tot invasiones, instauratorem, hæc suo Diplomate distincte, ac dilucide exprimere voluit Nicolaus III.* Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, Terra Comitissæ Mathildis, Civitas Ravennæ, & Aemylia, Bobium, Cæsena, Forumpopuli, Forum Livii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclum, Adriam, atque Gabellum, Ariminum, Monsfeltri, Territorium Balnense, Pentapolis, Massa Trabaria, cum adjacentibus terris. *Diploma istud cum aliis præcedenti-*

dentibus ab Alberto Rudolphi filio confirmatum Bonifacio VIII. videsis apud Raynaldum (1303. n. 9.) *cum hac additione e schedis Card. Baronii* : Albertus Imp. (*scil. electus* , *seu Rex. Romm.*) per suas literas datas Norimbergæ sub hoc anno fecit homagium Papæ , & juramentum fidelitatis , confirmavitque omnia privilegia , & donationes factas de terris per Prædecessores , fuitque ab ipso Pontifice confirmatus in Imperatorem , ut habetur libro Privilegiorum Rom. Ecclesiæ .

XI. *Hic vero sistendum mihi esse sentio . Non enim satis esse video Mathildianæ Donationis per ducentos annos jura , possessionem , invasiones , restitutionesque indicasse ; quum nihil de conditione seu ingenio ejusdem decreverim : quod profecto maxime necessarium erat , allodialia aliis, aliisque Regalia etiam comprehendi ea in Donatione volentibus . Bona igitur Mathildis propria penitus expendi oportet , præmisso eorumdem situ , juxta Radevici gravissimum testimonium in appendice ad Ottonem Frisingensem , quo etiam utitur Florentinius* (lib. 2 p. 352.). *De iisdem loquens Radevicus* (lib. 2. cap. 10.) Quorum , *inquit* , prædiorum magnitudinem , ejusque terræ copiosam opulentiam, qui ripas Eridani pervagati sunt , non ignorant . *His subjicienda Comitissæ verba ipsa Canusiæ reficientis Diploma* : tam ea , quæ ex hac parte montis habebam , quam illa quæ in ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur . *Ista scilicet pronunciat de primo Diplomate , quo Gregorium VII. heredem instituit . Mox eadem confirmans Paschali II. adjungit* , que in ultramontanis partibus habeo , vel habitura sum sive jure hereditario , sive alio quocumque jure, pro mercede , & remedio anime mee & parentum meorum . *De ultramontanis luculenter agens Domnizo* (lib. 1. c. 10. & lib. 2. c. 4.) *ab Henrico IV. invasa fuisse illa bona testatur* : Bonorum Mathildis certus situs in Langobardia.

Præsertim villas & oppida , quæ Comitissa
Hæc ultra montes possederat a Genitrice .

Nam Beatrix Friderici Lotharingiæ Ducis filia , quam iste susceperat ex Mathilde filia Hermanni Sueviæ Ducis , adeoque Conrado Salico , & Henrico III. Augg. sanguine juncta erat , quum Bonifacio Marchioni Tusciæ secundo nupsit , obtinuisse quidem fertur (*Luchin.* Chron. cap. 3.) *Lucam , Mutinam , Regium , & Parmam citra montes pro dote : at plura etiam possedisse ultra montes* (*tametsi Domnizo* Villas & oppida *non enumeret*) *vetera monumenta testantur , quorum haud dubie precipuum est Mathildiana ipsa Chartula , seu Donatio . Nihilominus de bo-*

 nis

nis ultramontanis ab Ecclesia Romana nunquam possessis vana disquisitio esset. Cismontana dumtaxat, eaque juxta ripas Eridani, ut Radevicus ait, quaerenda sunt.

Terra, & Allodium nominantur in monumentis.

XII *Ac primum serio animadvertendum mihi videtur, quod bona ista propria Mathildis variis nominibus appellata in veterum monumentis inveniuntur:* Allodium *videlicet*, Terra, Domus, Podere, Comitatus *olim appellabantur. Quae quidem generalia nomina latius patent, quam nostro more metientibus aetatem illam videatur. Et vero: narrat Radevicus apud Baronium* (1159. n. 16.) *Legatos Hadriani IV. Frid rico Aenobarbo prae aliis capitibus proposuisse:* Nuntios Imperatoris in palatiis Episcoporum recipiendos *non esse. Quibus Fridericus:* Concedo, *inquit*, si forte aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatium. *Si* autem in nostro solo & Allodio sunt palatia Episcoporum &c. *Ei siquidem persuasissimum erat, universum terrarum Orbem suo esse subjectum imperio. Significatio ista latior Allodii, difficile invenietur. Du-Cangius* (V. Alodis) *de multiplici Alodii usu in vetustis chartis erudite disserit, at simile nihil affert: neque aliud colligitur ex innumeris fere exemplis, quam Allodialia bona esse praedia immunia, nullique praestationi aut oneri obnoxia. Quam profecto definitionem haud convenire Mathildiano Allodio, ut illud appellat Innocentius II. allata monumenta planum faciunt. Immo ipsamet Innocentii ejusdem Investitura semel* Allodium *vocans, saepius* Terram *bona illa propria Mathildis; deinde juramenta fidelitatis ab Arcium custodibus, terraeque Rectoribus exigens; censum injungens; denique ad certum tempus ea concedens, perspicue docet, Donationem Mathildicam plus aliquid fuisse, quam praedia libera: ac proinde Radevici sententiam haud multum abludere a re nostra. Huc accedit, quod in laudatis capitibus Hadriani IV. eodem nomine appellantur bona propria Mathildis, quo duae Tusciae Romana & Langobardica, quae civitates plures amplectebantur:* Totius terrae Comitissae Mathildis. Totius terrae, quae ab Aquapendente est usque Romam. *Chronicon etiam Weincartense apud Leibnitium* (tom. 1. p 785.) *voce eadem utitur:* Feminam, *inquit*, virilis animi, quae ad instar fortissimi Principis totam terram illam suo dominio subjugavit. (n. 9.)

Item Domus, Comitatus, Podere appellantur a priscis.

XIII. *Quid, quod idem Chronista* (num. 13.) *vetusto Augustae Domus exemplo, quae totum Romanum Imperium amplectebatur, Domum Mathildis eam Terram appellat? Narrat ille scilicet, quemadmodum Fridericus Aenobarbus* Avunculo suo Guelfoni Marchiam Tusciae, Ducatum

catum Spoleti, Principatum Sardiniæ, Domum Comitiſſæ Mathildis in beneficio tradidit. *Inſignem hunc invaſorem Ditionum S. Sedis talia præſtitiſſe aliunde etiam conſtat: quo jure, non eſt quærendum in præſens. Attendi potius debent, quæ ſequuntur in chronico paulo infra:* Civitates, Caſtella, ſeu villas per totam domum Mathildis pertranſiens, negocia terræ civiliter pertractat. *Præter hæc nomina, quibus bona propria Mathildis deſignantur, alia duo reperiuntur apud veteres, quæ præteriri non debent. Extat ſiquidem apud Margarinum* (Bull. Caſs. tom. 2.) *conſtitutio Philippi fratris Henrici VI. cui titulus:* Philippus Dei gratia Dux Tuſciæ, & Dominus totius poderis Comitiſſæ Mathildæ. *Et Raynaldus* (1221. n. 29.) *ex libro cenſuum Diploma exhibet Friderici II. ſupra laudatum, cujus Autographum ſervatur in Archivo Caſtri s. Angeli, in quo, & Terra, & Podere, & Comitatus Mathildiana bona ſæpe ſæpius nuncupantur:* Quum, *inquit*, ad reſignationem Comitatus, Terræ, & Poderis quondam Comitiſſæ Mathildis faciendam S. R. Eccleſiæ Ven. Matri noſtræ, ad quam pertinet pleno jure, Serenitas noſtra contra quoslibet detentores ſpeciale mandatum dederit, &c. *Itaque bona juris proprii Mathildis quocumque nomine appellata inveniantur in monumentis* XI. *ſæculi & ſequentis, magna prædia, oppida, arces, ac civitates fuiſſe videntur. Adeoque ſi Paſchali II. adire hæreditatem illam licuiſſet, ambigendum non eſſe crediderim, quin civitates etiam domus Mathildicæ adepturus eſſet. Quum vero Henrici V. Germaniæ Regis aviditas, ac præpotentia poſſeſſionem toto vitæ ſuæ tempore diſtuliſſet, uſque ad annum* 1125. *quum die* 22. *menſis Maji, nulla ſui prole relicta, occubuit mortem: creditu proclive eſt, civitates quoque illas, ut Langobardicæ aliæ, in libertatem ſe vindicaſſe poſt mortem Mathildis, qua ſuperſtite, infelici eventu id tentaverant. Certe nuſquam reperire erit, Romanos Pontifices civitatem ullam repetiiſſe, quum ex adverſo terram a civitatibus invaſam S. Sedi aſſerere & vehementi objurgatione literarum, & legationibus non deſierint.*

XIV. *Quæ ut vera ſint; magnus ille Pontifex Innocentius III. quo majorem ſuarum Ditionum vindicem Romana Eccleſia nunquam habuit, principio ſui Pontificatus, ut eſt in Geſtis apud Balutium* (to. I. n. XIII.) *jura poſſeſſioneſque S. Sedis indeſinenter aſſeruit:* Quum autem per Legatos ſuos ad hoc ſpecialiter deſtinatos requireret terram Comitiſſæ Mathildis a civitatibus detinentibus eam, licet illæ civitates vellent eamdem per Romanam Eccleſiam ſub certis pactionibus recognoſcere, ac tenere: quia tamen pactiones illæ convenientes non erant, noluit

Ejus terræ civitates ad S. Sedem nunquã pertinuerunt.

noluit ex ipsa terra quicquam concedere præter id, quod concessit Episcopo Mantuano. *Tanti enim Pontificis tempore Civitates omnes Langobardicæ a suis Consulibus, ac Magistratibus jampridem administratæ, non solum Imperatoria Majestate posthabita jus quæque suum tuebatur armis, sed singulæ potentiam suam longe auxerant. Decedente siquidem Lothario II. qui terram Mathildis obtinuerat ab Innocentio II. quamdiu viveret; ab anno ejus emortuali* 1137. *usque ad* 1155. *quum Fridericus Ænobarbus Imperiale Diadema suscepit, per annos duodeviginti neglectu Conradi Italiæ Regis, ac postmodum Friderici ejusdem odio, vires ab externis hominibus sibi comparaverant. Quamobrem anno* 1173. *fere omnes icto fœdere, in Fridericum arma sumere ausæ sunt; validioresque ut essent, singulæ territorium prisco more instaurarunt: quæ res Mathildianam hæreditatem, seu Donationem, mirum in modum disturbavit. Huc accedit, quod Fridericus idem in celebri pace Constantiæ anno* 1183. *Civitatum libertatem ratam habuit, modo supremum Imperatoris dominium agnoscerent. Idcirco Innocentius III. castra, villas, & prædia a Civitatibus invasa repetiit, quæ serius ocyus recuperata ab eodem esse testantur prædicta concessio facta Salinguerræ, & Mantuano Episcopo alia, cujus mentio in Gestis occurrit. Mantuano autem Præsuli concedens hæreditatis Mathildianæ partem, ab illa Terra, seu domo Civitates propalam excludit; nam Mantua, Regium, Mutina, & Parma sunt Civitates illæ, quas jure proprietario possidebat Mathildes, & de quibus seorsim agendum erit. Nunc magis ac magis confirmandus est situs certus Terræ, Domus, Poderis, aut Comitatus Mathildis contra eorum opinionem, qui aliena jura perperam illi tribuunt: propria vero contra æquum & rectum eidem detrahunt.*

Ab eadem separatur Ditiones s. Sedis.

XV. *Id autem melius fieri nequaquam potest, quam laudatis Gestis Innocentii III. inhærendo, quæ ditiones S. Sedis ab eo Pontifice vindicatas singillatim enumerant. Quamquam enim novis ingruentibus motibus in Siciliæ Regno, Innocentius distulerit illius Terræ recuperationem, adeoque oppida & loca omnia enumerata in iis Gestis non reperiantur: tamen Ditiones cæteræ, quas recepit, angustis adeo finibus Domum Mathildicam circumscribunt, ut per S. Sedis Ditiones vagari non sinant; duplexque oppidorum, arcium, prædiorum ab Innocentio facta concessio Episcopo Mantuano, & Salinguerræ, situm fere ipsum definiant intra Parmæ, Mutinæ, Regii, & Mantuæ territoria. Et vero quum Henr. VI. decessit an.* 1197. *maxima invasionis Henricianæ portio*

erat

erat apud Marcualdum, qui gratia Principis plurimum utens, testamenti ejus executor designatus fuerat (Gest. num. IX.). *Is nempe quum esset* Senescalchus Imperii, Dux Ravennæ, & Romaniolæ, Marchio Anconæ, & Molisii, *nullum non movit lapidem, ut Marchiam fiduciario jure retineret, sed nequicquam*: Obtulit Domino Papæ pecuniam copiosam, annuum censum promittens, si recepta fidelitate concederet ei terram. Quod quum Dominus Papa facere nollet, quia suspectam habebat fraudem ipsius, reliquit Marchiam, & Regnum intravit. Reducta est igitur tota Marchia, præter Asculum, ad dominium, & fidelitatem Ecclesiæ, videlicet Ancona, Firmum, Auximum, Camerinum, Fanum, Esim, Senegallia, & Pensaunium cum omnibus Diocesibus suis. *Pari modo Conradus Suevus Dux Spoleti, & Comes Assisii* multis modis tantavit, si posset apud Dominum Papam gratiam invenire, offerens ei decem millia librar. incontinenti, & annuum censum centum librarum argenti, & obsequium ducentorum militum per Patrimonium Ecclesiæ a Radicosano usque Cæperanum. *Praterea sui, suorumque juramentum fidelitatis, propriosque filios obsides pollicebatur. Omnia Pontifex rejecit Italorum gratia, queis exosi erant Theutones, qui tyrannidem exercuerant, miseramque in servitutem eos redegerant*: Recuperavit ergo Romana Ecclesia Ducatum Spoleti, & comitatum Assisii, videlicet Reatem, Spoletum, Assisium, Fulgineum, & Nuceriam, cum omnibus Diocesibus suis... Recuperavit etiam Perusium, Eugubium, Tudertum, & Civitatem Castelli cum Comitatibus suis, recepto juramento fidelitatis a Civibus, Baronibus, & Catanis.

XVI. *Marchiam, olim Pentapolim, alteram ex amplissimis duabus provinciis, queis Pippinus Rex Francorum S. Sedem donavit; & Spoletanum Ducatum a Carolo Magno S. Sedi oblatum, supremo jure sibi reservato, ab Ottone Magno partem non modicam Romanæ Ecclesiæ concessum cum summo jure, ac demum ab s. Henrico traditum ex alia parte in concambium Benedicto VIII. postliminio rediisse audis ad S. Sedem, nomine quidem mutato, prisco autem jure a possessoribus, invasoribusve nullatenus obliterato. Perinde est de Exarchatu, cui Romandiola nomen accesserat, Innocentii tempore: non quia invasoris Henrici VI. beneficio illum possidens Archiepiscopus, Marcualdi, & Conradi exemplo, dejectus fuerit; sed quia S. Sedis jura sunt confirmata tum in Exarchatu, tum in parva alia ditione ibidem nata, quæ audiebat Terra Cavalcacomitis, cujus caput castrum olim Suffubium in Pippiniana dona-*

Quarum antiqua nomina exciderunt, jura sunt eadem.

donatione celebre, Britonorium postea dictum. Hujus siquidem castri, prater jus antiquum, novum accesserat ex donatione facta Venetiis ab ipso Cavalcacomite anno 1177. *quum ibi consisteret Alexander III. concordia sanciendae causa cum Friderico Ænobarbo Henrici VI. genitore. Rem testantur Acta ejusdem Pontificis ap. Baronium* (1177. n. 29.) *& melius Nicolaus Rosellius Aragonius patria Tarraconensis Ord. Prad. vulgo Card. de Aragonia, qui natus anno* 1314. *ad* 1362. *vitam perduxit* (Cod. MS. fol. 98.). *Namque Acta illa genuina præsto habuit nonnihil varia a Baronianis*, C. Comes, *inquit*, de Brectanoro absque liberis apud Venetias defunctus est, qui pro remissione peccatorum suorum, suorumque defunctorum seu parentum & Castrum ipsum Brectonorium, quod alio nomine vocatur Subsubium (*Bar. legit* Susulianum), & totam terram suam, licet ab antiquo B. Petri fuerit, Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ in propriam hæreditatem donavit. *Quamobrem Innocentius* (Gest. n. XII.) *post prædictas provincias recuperatas*, misit præterea nuncios & Legatos ad recuperandum Exarchatum Ravennæ, Brictonorium, & Terram Cavalcacomitis. *Quid vero?* Archiep. Ravennas asserebat, Exarchatum antiquitus fuisse concessum a Romanis Pontificibus Ecclesiæ Ravennati, & Privilegia ostendebat. Brictonorium quoque concessum fuisse de novo ab Alexandro Papa, dum Venetiis moraretur. Supersedit ergo Dominus Innocentius prudenter ad tempus, magis quam super hoc vellet aliquid experiri. Permisit tamen, ut Archiepiscopus Ravennas, salvo jure Apostolicæ Sedis, recuperaret Brictonorium, & teneret. *Quod quam prudenti consilio Pontifex gesserit, Archiepiscopi conditio planum facit.*

Castrum Susubium nunc Bretonorium in Exarchatu iterum donatum s. Sedi a Cavalcacomite.

XVII. *Hunc scilicet variis appellatum nominibus tradit Ughellus* (It. Sac. tom.2. pag.373.) *Guillelmum, Guillelmottum, Otthonem Curianum, ad quem extant Henrici VI. litera* inter cæteros mundi Prælatos membrum sacri Imperii speciale *illum appellantes, queis Augustus summa Imperii negocia eidem committit. Henrici obitus altero ejus Archiepiscopatus anno, & magni Pontificis Innocentii res praclare gesta sub ipsa Pontificatus initia haud dubie fuerunt in causa, cur Pontificia tantum auctoritate Exarchatum, & Britonorium sibi assereret. Et de Exarchatu quidem, bene: nam Gualterius prædecessor suus anno* 1125. *obtinuerat ab Honorio II. Exarchatum sibi confirmari, concessum videlicet antiquioribus Apostolicis privilegiis: quod patet ex Bulla ap. Ughellum* (Ibid. p. 365.) *octodecim Cardinalium subscriptionibus roborata:* Præ-

Præterea confirmamus vobis Exarchatum Ravennæ, qui Romanæ Ecclesiæ juris est. *Secus est de concessione speciali Britonorii ab Alexandro facta Venetiis, ut dicitur; quamvis Gerardus eidem Pontifici familiarissimus Ravennæ Archiepiscopus esset: non enim constat de hujusmodi privilegio. E contrario Acta memorata docent, Fridericum fœdifragum, statim atque Venetiis discessit, Britonorium obsessum ivisse, pulsisque quos miserat Alexander novæ hæreditatis possessionem initum, illud invasisse:* Ipsos de Castro ejecit, & sine conflictu ac pugna inexpugnabile Castrum illud cœpit, & sibi, ac filio suo Regi ab omnibus ipsius loci jurare fecit obedientiam (*Bar.* 1177. n.89.). *Friderici filio Henrico VI. usque ad extremum diem Bitonorianos paruisse abunde comprobat hujus testamentum* (Gest. Inn. III. n. XXVII. *& ap. Bar.* 1197. n. 8.), *in quo hæc leguntur ad rem nostram:* De Imperio ordinamus, quod Dominus Papa, & Ecclesia Romana illud filio nostro confirment, & pro hac confirmatione Imperii & Regni volumus, quod tota terra nostra Comitissæ Mathildis restituatur Domino Papæ, & Rom. Ecclesiæ, præter Medisinam, & Argelatam cum earum pertinentiis. Et insuper ordinamus & volumus, ut tota terra de monte Payle cum Monte Fortino libere dimittatur Domino Papæ usque Ceperanum, & quod Ecclesia Romana habeat Montem Flasconem cum omnibus pertinentiis suis. Insuper præcipimus Marcualdo Senescalco nostro, ut Ducatum Ravennæ, terram Brittenorii, & Marchiam Anconitanensem recipiat a Domino Papa & Romana Ecclesia, & recognoscat etiam ab eis Medisinam, & Argelatam cum suis pertinentiis. De quibus omnibus bonis securitatem ei juret, & fidelitatem ei faciat sicut Domino suo.

Tuscia Romana postea Patrimonium a terra Mathildis diversa.

XVIII. *Pretiosum istud monumentum Dei optimi beneficio ad Innocentii manus pervenit, postquam prædictas provincias recuperavit. Nam Henricus morti proximus aut poenitentia ductus anteactæ vitæ, aut infanti filio & Aug. uxori metuens a Siculis, præcipue ob biennalem lanienam, Testamentum condidit anno* 1197. *at Marcualdus illud celavit, incertum qua fini, usque ad annum* 1200. *Tum vero in Sicilia devictus, versusque in fugam, supellectili omni amissa, Testamentum quoque in scrinio reconditum cum Henrici aurea Bulla prædam victoribus dereliquit. Continuo tamen post mortem Henrici, ut Rogerius in Anglicanis annalibus apud Baronium* (1197. n. 9.) *testatur,* Magna pars Tusciæ, quam idem Imperator & Prædecessores sui abstulerant Romanis Pontificibus, reddita est Domino Cælestino Sum-

mo Pontifici, videlicet Aquapendente & s. Crispina & Mons Faliscorum, & Radicofanum, & s. Quiricus cum omnibus pertinentiis eorum, redditæque sunt ei Sicilia, Calabria, Apulia, & omnes terræ, quæ fuerunt Regis Siciliæ, sicut proprium patrimonium s. Petri, de quibus ipse, ut supra dictum est, constituit Fridericum Henrici Romm Imp. filium Regem. *Quapropter in Gestis, Innocentius non dicitur Tusciam, ut cæteras provincias, recuperasse, aut saltem jura ejusdem vindicasse Apostolicæ Sedi. Immo* Civitates (Gest. n. XI.) Tusciæ, quæ propter importabilem Alemannorum Tyrannidem quasi gravem incurrerant servitutem, societatem hanc ad invicem inierunt, præter Civitatem Pisanam, quæ nunquam potuit ad hanc societatem induci; & obtinuerunt a Summo Pontifice, ut & Civitates Ecclesiæ, quæ sunt in Tuscia, & Ducatu Spoleti, se illis in hac societate conjungerent, salvo semper in omnibus Apostolicæ Sedis Dominio, & mandato. Constituerunt ergo singulos Rectores de singulis Civitatibus, & unum Priorem, cui tempore sui Prioratus omnes intenderent ad societatis negotia peragenda, omnesque tam Rectores quam alii juraverunt, quod societatem servarent ad honorem, & exaltationem Apostolicæ Sedis, & quod possessiones, & jura Sacrosf. Rom. Ecclesiæ bona fide defenderent, & quod nullum in Regem, vel Imperatorem reciperent, nisi quem Romanus Pontifex approbaret.

Patrimonii ante sæculum XIII. extensio admodum vasta.

XIX. *Tusciæ autem Romanæ* Patrimonii *nomen, cuilibet Ecclesiæ possessioni olim tributum, proprium evasisse ante sæculum* XIII. *comprobant tum exhibitio* ducentorum militum per Patrimonium Ecclesiæ a Radicofano usque Ceperanum, *quam Conradus Suevus fecit Innocentio III. tum præcipue largitio facta Joanni Brennensi Regi Jerusalem ab Innocentii successore Honorio III. quam Raynaldus refert ex ejus Regestis* (1227. n. 5). *Regis istius a Friderico II. spoliati rebus omnibus, calamitas movit Pontificem, ut quo poterat modo Principem sublevaret. Quare administrationem Tusciæ illi concessit*: Totum, *ajens*, Patrimonium, quod habet Romana Ecclesia a Radicofano usque Romam, excepta Marchia Anconitana, Ducatu Spoleti, Reate, ac Sabinia, curæ regimini & custodiæ ipsius Regis duximus committendum, tenendum, custodiendum, & servandum; quamdiu de nostra & Ecclesiæ Romanæ fuerit voluntate: nominatim Radicofanum, Precenam, Aquapendentem, Monteflasconem, Martam, Valentan. insulam Martan. cum aliis locis, quæ ab olim consueverunt

verunt jurisdictioni Castellani Montisflasconis subesse, Verall. Petronian. salvis proventibus dilecto filio nostro R. S. Mariæ in Cosmedin Diacono Card. concessis, Orde, Montaltum, Centumcellas, Cornetum, Perusium, Urbemveterem, Tudertum, Balneoregium, Viterbium, Narniam, Sanctumgeminum, Struncon. salvis proventibus dilecto filio nobili viro Petro Capucio consanguineo, & Ostiario nostro concessis, Tuscan. Ortam, Ameliam, Nepe, Civitatem Castellanam, Gallesium, salvis proventibus concessis dilecto filio nostro Ægidio ss. Cosmæ & Damiani Diac. Cardinali, Sutrium, & alia, quæ ipsa Ecclesia Romana habet, vel tenet infra terminos prænotatos cum pertinentiis suis, & juribus universis. *Animadverti autem velim, usque ad initia sæculi* XIV. *Patrimonium latioribus finibus circumscribi: quicquid enim* a Radicofano usque Ceperanum, *Civitatum, Castrorum, locorumque aliorum erat, Patrimonium appellabatur: ea propter in monumentis invenitur terra eadem absque ulla Patrimonii mentione; ita tamen, ut* tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum; Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus; terra Comitissæ Mathildis *perspicue, ac distincte recenseantur, ut pluribus in Rudolphi Diplomatis apud Raynaldum videre est* (1275. n. 38. & 1279. n. 1. seqq.); *quod profecto abunde comprobat, hallucinari eos, qui aut in Marchia, aut in Ducatu Spoletano, aut demum in Tuscia Mathildianam hereditatem constituunt.*

XX. *Præ aliis autem hallucinatio Florentinii vix ferenda esse mihi videtur. Docet siquidem sub finem libri secundi, Henricum VI. testamento mandasse, ut Patrimonium Mathildis Pontifici redderetur, si Friderico ejus filio puero Imperium & Siciliæ Regnum confirmasset: a Cœlestino III. id esse factum, quare magnam Tusciæ partem, Rogerio teste, fuisse redditam Ecclesiæ: suo tamen instituto minus conducere pervestigationem quantitatis redditi Patrimonii; num videlicet tota terra, quæ a Radicofano usque Ceperanum a Mathilde donata erat Ecclesiæ, juxta Æneam Sylvium* (Hist. Boem. c. 21.), *ad eamdem Ecclesiam pervenerit sæculo* XII. *exeunte. Hoc nihilominus serio animadvertendum putat, terram Mathildis sæculi unius spatio inter Pontifices, & Imperatores controversam, si quamdiu apud laicos fuit, Principatus nomen obtinuit; quum denique ad successores B. Petri est translata, perpetuo tantæ liberalitatis monumento Patrimonii antiquum nomen adeptam esse. Id vero non est historiam caste integreque scribere, sed potius illam pervertere. Henricus siquidem, ut nuper vidimus, primum*

Florentinii hallucinatio ea accipientis pro terra Mathild.

 om-

omnium restitui mandat terram totam Comitissæ Mathildis, præter Medisinam, & Argelatam, *quæ duo oppida juris Mathildici in territorio Bononiensi, una cum Ducatu Ravennæ, Marchia Anconitana, Bretonoriique terra infra in eodem testamento mandat Marcualdo, ut in feudum accipiat a Pontifice. Deinde* Et insuper, *ait*, ordinamus & volumus, ut tota terra de monte Payle cum Monte Fortino libere dimittatur Domino Papæ usque Ceperanum. *Itaque Rogerii testimonium de magna parte Tusciæ reddita Coelestino ad Donationem Mathildis nullatenus pertinet. Namque Innocentius III. Coelestini successor post vindicata jura Exarchatus, qui a territorio Bononiensi definitur, terram Mathildis Exarchatui conterminam a Civitatibus eam detinentibus, præterquam ab Episcopo Mantuano, repetiit. Praeterea illius terræ partem concedens Salinguerræ, castra villas locaque alia nominat non in Tuscia, sed in Ducatu Mutinensi nondum nato existentia. De cujus origine seorsim dicam sequenti capite, quum de Civitatibus Terræ Mathildis sermo erit. Nunc de Patrimonio dilucidius aliquid breviter afferri oportet, ad Florentinii opinionem falsam, quam cum vulgo eruditi aliquot imprudenter sequuntur, rejiciendam.*

Tuscia Rom. & Langob. antiquissimi juris S. Petri, sunt Patrimonium.

XXI. *Tripertito divisam fuisse Tusciam ab ævo Francorum Regum, quæ postea divisio per tria fere sæcula perseveravit, ex dictis in præcedentibus Dissertationibus liquet, in Romanam videlicet, Langobardicam, & Regalem. Hanc postremam, quæ hodie audit Etruria, una cum Ducatu Spoletano, esse oblatam Apostolorum Principi, utili tenus dominio, summo autem jure reservato Imperatoribus, Diplomatis omnibus, quæ attuli, luculente ostendi. Discrimen etiam, quod intercedit Etruriæ cum Spoleto, palam feci; hunc siquidem ad Ecclesiam paulatim pervenisse compertum habuimus: dum e contrario Tuscia Regalis una cum Regno Italiæ Imperatoribus paruit. Langobardicam vero Tusciam cum singulis suis civitatibus a Carolo Magno donatam esse Apostolicæ Sedi, Carolini Codicis literæ planum faciunt, & Ludovici, Ottonis, atque Henrici Diplomata confirmant. Denique Romanam fuisse partem Ducatus almæ Urbis a nullo unquam Rege, aut Imperatore Apostolorum Principi ejusque successoribus donatam; sed prædictis Diplomatis ad majorem firmitatem cum cæteris ditionibus roboratam, ita scilicet petentibus Romanis Pontificibus, qui Romam, ejusque Ducatum spontaneæ populorum deditioni referebant accepta, demonstravi. Duabus autem hisce Tusciis post sancti Henrici ævum, certe ante duodecimi sæculi exitum, Patrimonii nomen esse factum, nuper ajebam. Id vero nominis principio latius patuit,*

tuit, quam ab initio sæculi XIV. *dum Pontifices Avenione consistebant. Quod patet ex literis Henrici VII. datis Lausanæ anno* 1310. *ad Clementem V. & relatis a Raynaldo* (1311. n 3. seqq.) *ex Archivo Castri s. Angeli, & Codd. Non enim ut antea quidquid terrarum est a Radicofano usque Ceperanum, Patrimonii nomine nuncupatur, sed ad prædictas duas Tuscias coarctatur, civitatibus Perusii & Castelli detractis, aliisque nominatis ad alias provincias pertinentibus*: Patrimonii etiam B. Petri in Tuscia cum Civitatibus Tuderti, Narniæ, Urbis veteris, & Reate. *Cujusmodi mentio usque ad ejusdem sæculi dimidium in Apostolicis literis reperitur* (Bull. Vat. tom. 1. p. 272. 289. 340). *Etenim Joannes XXII. anno* 1326. *Pandulfo de Sabellis agit grates, quod* Rectori Patrimonii B. Petri in Tuscia *opem tulerit. Benedictus XII. anno* 1339. *scribit* Thesaurario Patrimonii B Petri in Tuscia. *Et anno* 1350. *Clemens VI.* Rectorem Patrimonii B. Petri in Tuscia *præesse vult militibus pro peregrinorum securitate ibidem dispositis*.

XXII *Hujus vero Pontificis tempore, ut legitur in Cod. Vat.* 2040. *pag.* 51. *ap. Raynaldum* (1350. n. 6.) *Ecclesiasticæ ditionis Proceres in Pontificem perduelles, varios injustos Principatus condidere*: Hujus tempore fere omnes Civitates, terræ, & castra Patrimonii s. Petri, Marchiæ Anconitanæ, & Romandiolæ se rebellaverunt Sedi Apostolicæ, & ipsius in illis partibus Rectoribus & Officialibus. Omnes devenerunt in manibus tyrannorum: videlicet Patrimonium in manus Joannis de Vico Præfecti Viterbii: Marchia in manibus Dominorum de Malatesta & Galiotti de Arimino &c.... Romandiola vero &c. *Mathæus etiam Villanus* (lib 1. cap. 80. lib. 3. cap. 16. lib. 4. cap 7.) *semel, iterum, & tertio Patrimonium memorat, quum Romani aciem duxerunt adversus Præfectum de Vico, quumque hic se dedidit Cardinali Legato Ægidio Albornotio, Tusciæ nomine suppresso. Quamobrem nudum Patrimonii nomen, ut hodie audit, medio sæculo quartodecimo adhiberi coeptum esse crediderim, ut sub finem* XII. *sæculi appellabatur: tametsi terra a Radicofano usque Ceperanum frequentius diceretur sæculo* XIII. *& Patrimonium B Petri in Tuscia ante prædictum annum* 1350. *Num utique iidem essent fines, quos hodie novimus, in maxima illa rerum, ditionumque Italiæ inversione, factionibus Guelfica, & Gibellina alternatim prævalentibus, fateor, incompertum mihi esse. Unus Auctor Tabulæ Chorographicæ Italiæ medii ævi adjumento esse poterat perversas hasce ætates perscrutanti. At, ni fallor, perterritus difficultate rerum, quæ post sæculum decimum evenere, ista summis tantum labiis, aut*

Ab anno 1350. Patrimonii nudū nomen cœpit, fortasse cum fines nostri ævi.

aut minus recte attigit. Mihi erunt instar omnium pauca hæc de Donatione Mathildis (Tab. Chor. n. 22.). *Præmissa duplicis Chartulæ historia*: Utut sit, *inquit*, si Diplomata, sive donationes Pippini, Caroli, Ludovici, Ottonis, & Henrici enunciatæ, sunt legitimæ, certo sequitur, vigore harum donationum Imperialium, Regiones & Urbes, quas Mathildis possedit, prius fuisse juris Ecclesiæ, ut ex illis invicem collatis manifestissime apparet. Ideoque suppositis Donationibus illorum Imperatorum omnem alienationem prohibentium, nequit dici proprie loquendo, Donationem fecisse Mathildem, sed justam restitutionem; adeo ut ea decedente sine hæredibus, ut decessit, ejus bona de jure sine alia legitima dispositione in Ecclesiam devolverentur. Etenim bona Mathildis, ejusque Ascendentium vel ab Imperatoribus provenerant, vel ab Ecclesia ... Si ab Ecclesia, ad Ecclesiam redire debebant jure devolutionis & restitutionis, non donationis, ut non recte dictum *Dono, Donatio mea*, neque more illius temporis. Si ab Imperatoribus, arguant desides, quum necessaria sit illatio.

Terra Mathildis in Mutinêsi Ducatu nô dum nato sita erat.

XXIII. *Tam alte sedebat ejus menti Marchiam Anconitanam, & Ducatum Spoleti inter bona juris Mathildis recenseri! Mitto quæ inscite admodum scripta a Florentinio de Tuscia inutiliter rejicit* (Ibid num. 98.), *prætermissis quæ de Tusciæ Marchia serio agenda erant. Ea siquidem præcipua ditio fuit Comitissæ, quam a Bonifacio patre sibi relictam, jure beneficiario, seu mavis concessione (instar nati postmodum feudi) Imperiali ad mortem usque retinuit; quemadmodum Ecclesiæ ditiones, quas idem recte devolutas dixit, perperam donatas putavit, permissu Pontificum administravit, quamdiu vixit. Quas inter Ecclesiasticas Ditiones, etiamsi utraque Tuscia Mathildi paruisset, quod nusquam reperietur; nec Tusciæ Romanæ, antiquissimæ ditionis s.Sedis jure deditionis, nec Tusciæ Langobardicæ Donationis Carolinæ jure nitentis, & hodierni Patrimonii partem meliorem facientis deterior conditio erat, quam Spoletani Ducatus, & Marchiæ Anconitanæ. Itaque tam Auctor Tabulæ Chorographicæ, quam Florentinius, hanc mihi dent veniam, errant toto Coelo. Donatio enim, seu Podere, Domus, Terra Mathildis non in Pontificia ditione, sed in Regno Italiæ quærenda erat: ibi enim tum liberalitate Imperatoria & Regia, tum opibus atque armis comparata fuerant Bona propria Mathildis, quorum hæres instituta ab eadem fuit Apostolica Sedes. Id luculenter testatur Bertholdus apud Baronium* (1092. n. 1.) *antequam Mathildiana Chartula iterum prodiret in lucem*: Henricus quoque, *ait*, impius

impius Imperator in Longobardia jam biennio morabatur; ibique circumquaque terram Welphonis Italici Ducis præda, ferro, & incendio devastare non cessavit, ut eumdem Ducem, & prudentissimam ejus uxorem a fidelitate s.Petri discedere,sibique adhærere compelleret, sed frustra. *Nec putes, dum audis Italiæ Ducem, Welphoni Langobardiam, sive Italiæ Regnum ab Imperatore commissum, ut moris erat. Nam plures Langobardicæ Civitates contra Henricum foederatæ, Welphonis potentiam longe auxerunt sequenti anno, ut tradit idem Auctor*: Civitates quoque de Longobardia Mediolanum, Cremona, Lauda, Placentia contra Henricum in viginti annos conjuraverunt, qui omnes prædicto Duci adhæserunt (ap. *Baron.* 1093. n.2.). *Quamobrem nullum omnino dubium est, quin Terra Mathildis in Langobardia esset, iisdemque fere limitibus circumscriberetur, queis Mutinensis postea Ducatus, cujus epoches brevi palam fiet.*

XXIV. *Mathildis quidem dominatio, quidquid juris Imperatorii erat in Italiæ Regno, amplectebatur. Nam Tusciæ Marchiam, & Langobardiæ Regnum, beneficio Imperatorum, ditionem illius propriam longe lateque protendisse constat ex monumentis. Wippo siquidem narrat, quemadmodum Raynerius Tusciæ Marchio Imperatori Conrado Salico parere noluit; quare post annum* 1027. *Raynerii loco Bonifacius Marchio invenitur, quem Muratorius colligit eodem anno ad eam dignitatem evectum fuisse, post Raynerium a Conrado devictum, atque ejectum. Et Domnizo refert, Henricum V. anno* 1111. *a Romana coronatione reducem tridui moratum esse Bibianelli cum Mathilde*:

Loca cætera, in quibus dominabatur Mathildes, non sunt dicenda bona propria.

Cui Liguris Regni regimen dedit in vice Regis.

Nihilominus desipere videretur qui Regnum Italiæ & Marchiam Tusciæ inter bona propria Mathildis recenseret. Perinde est de illis, qui Romanæ Ecclesiæ ditiones a propriis iisdem bonis non secernunt. Ne harum quidem invasores Suevi Augusti Mathildis ditionem cum Ecclesiasticis conjunxere. Cujus rei testem attuli Weincartense Chronicon apud Leibnitium, quod Friderici Aenobarbi invasionem refert: & Florentinius (Mem Math. lib. 2. pag. 350.) *ex Archivo Lucensi laudat Privilegia plura Welfonis Friderico invasas ditiones referentis acceptas, in quibus constanter inscribitur*: Welfo Dei gratia Dux Spoleti, Marchio Tusciæ, Princeps Sardiniæ, Dominus domus Comitissæ Mathildis. *Propterea Sigonii opinionem ratam habui, qui Ferrariam unam Tedaldo Avo Mathildis a Joanne XIII. concessam novit, aitque post ejus mortem ad Ecclesiam rediisse. De hujusmodi concessione Domnizo* (lib. 1. cap. 2.). Roma-

Romanus Papa, quem fincere peramabat,
Et fibi conceffit, quod ei Ferraria fervit.

Multa extra fuam terrā poffidebat prædia, & oppida.

XXV. *Nolim vero tam iners exiftimari, ut negem Mathildem in Ferrarienfi etiam Comitatu, ut in Bononienfi Argelatam & Medicinam, nonnulla jure proprio poffediffe; id enim femper folemne fuit fummorum Principum, ut Allodialia in alienis ditionibus retinerent, quod hodieque fieri neminem latet. Præterquamquod illuftre affertur monumentum feu Chartula Mathildis ab Ughello* (Ital. fac. tom. 2. pag. 170.) *pro monafterio Nonantulano, in hanc fententiam*: Omnefque res territorias, quas in toto Comitatu Ferrariæ videor poffidere; omnes fcilicet res fupradictas, quas prælibatæ S. Romanæ Ecclefiæ jure proprietario tradidi, & nunc ab ea videor poffidere. *Quid vero? Leibnitio* (Scr. Brunfw. tom. I. Introd.) *& exfcriptori ejus Scheidio* (Orig. Guelf. to. I. pag. 449.) *audiam, qui s. Sedi donata effe contendunt a Mathilde* quæ jure proprietario feu Allodii poffidebat? *Id facerem ultro, nifi uterque auctoritate Muratorii nixus* (Rer. Ital. tom. 5. pag. 385.) *relationem de Thefauro Canufinæ Ecclefiæ, opinionis fuæ teftem adhiberet. In ea fiquidem legitur*: Tandem tranfmiffo thefauro Romam per affenfum, & voluntatem Papæ (*Greg. VII.*), qui Chartam offerfionis de omnibus prædiis prædictæ Comitiffæ ab ea receperat. *Quum autem Auctor relationis multo poft ea tempora floruerit; nam infra*, Demum vero, *inquit*, poft concordiam Papæ Pafchalis cum Imperatore, & poft mortem Comitiffæ Mathildæ &c *hinc eft, quod major Chartulæ feu Donationi fides habenda, quam relationi hujufmodi videtur. Ibi autem conceptis verbis legitur*: Dono & offero omnia bona mea, tam que nunc habeo, quam que in pofterum Deo propitio acquifitura fum, & tam ea que ex hac parte montis, quam que in ultramontanis partibus habeo, vel habitura fum five jure hereditario five alio quocumque jure, pro mercede & remedio anime mee & parentum meorum. Que autem ifta mea bona juris mei fuperius dicta una cum acceffionibus & ingreffibus, feu cum fuperioribus & inferioribus fuarum, qualiter fupra legimus in integro ab hac die in eadem Ecclefia dono, & offero, & per hanc cartulam oblationis ibidem habendum confirmo. *Et fupra dixerat*: five jure fucceffionis, five alio quocumque jure ad me pertinerent.

Quorum omnium s. Sedem hæredem inftituit; ac præcipue Carfagnanæ.

XXVI. *Quod fi Mathildes Nonantulano Coenobio* res omnes territorias *Ferrarienfis Comitatus donavit; Romanæ autem Sedi omnia bona quocumque jure ad eam pertinentia: non igitur, bona cum venia Scri-*

ptoris relationis prædicta, opinionesque ejus obviis ulnis amplectentium Muratorii, Leibnitii, ac Scheidii, Chartula seu Donatio, de qua agimus, erat prædiorum, seu rerum territoriarum, ut sententia utar Mathildis; sed oppida, sed villæ, sed civitates, quæ Terram, Domum, Comitatum, Podere magnæ ejus Principis efficiebant. Et vero jure hæreditario habebat Mathildes villas & oppida *ultra montes, Domnizone teste: citra montes autem* civitates, castella, seu villas, *Chronista* Weincartinsi *testante possidebat: inque iis insignia duo oppida Argelatam & Medicinam Territorii Bononiensis, Henrico* VI. *invasore maximo id fatente prope Judicii portas. Terram ipsam plurima continentem oppida villasque & loca alia Innocentius* III. *partim Episcopo Mantuano, partim Salinguerræ fiduciario jure concessit. Quæ omnia quum late in superioribus exposuerim, hic satis superque esse duco in memoriam revocasse. De Carfagnana, quæ utique erat juris proprii Mathildis, Florentinius* (lib. 2. p. 306. & Append. p. 73.) *Diploma profert Comitissæ datum Pontremuli anno* 1110. *quo confirmantur* Plebi castri veteris de Garfagnana *Decimæ, quas Ugolinellus comes Patronus ei donaverat. Et Gregorius* IX. *iteratis literis, ut animadvertit Raynaldus* (1230. n. 19. 1234. n. 11.) *Lucanis censuras interminatur; nisi Carfagnanæ castra quæ invaserant, quantocyus restituerent. Nostra tandem ætate optimo publico V. Cl. Joseph Garampius Basil. Vaticanæ Canonicus, & Præfectus utriusque Archivi Apostolici, Vaticani scilicet, & Castri s. Angeli, paucis ante diebus* (Antiq. sigill. Garf. p. 14. seqq.) *documenta edidit hanc rem illustrantia, ac præ iis Juramentum fidelitatis Nobilium, & Baronum Carfagnanæ præstitum Cencio Capellano, & Subdiacono Pontificis Gregorii* IX. *ac Rectori ejus provinciæ die* 23. *Novemb.* 1128. *quod extat in Regesto libri censuum* (Archiv. secr. Vat. p. 263.), *puresque epistolas genuinas ex Regestis Romm. Pontificum, quæ omne dubium amovent, quin Carfagnanæ oppida pertinerent ad Apostolicam sedem jure hæreditario Mathildis.*

Ubi S. Sedes jampri. plura prædia possidebat, nullum autem Castrum vel oppidum.

XXVII. *Quamvis enim Curtes, & Massæ plures tam in præstantissimo Codice Albiniano, quam apud Cencium recenseantur juris Apostolicæ Sedis: Castra tamen & oppida Carfagnanæ ad eam minime pervenerunt, nisi ex donatione Mathildis. Quin etiam antiquæ illæ Curtes, & Massæ, quæ in libro Bibliothecæ Lateranensis, qui* Benedictus *inscribebatur* (*incertum num Octavus, an Nonus intelligi debeat*) *confuse admodum recensentur hunc in modum*: Item in alio tomo, cui prescriptus est Papa Benedictus, leguntur posita esse in comitatu Luccensi & in

comitatu Cornino, & in comitatu Rosellano, & in comitatu Pisano hec patrimonia. *Infra autem appositum invenitur in margine* Garfagnana; *Textus vero habet*: Masse & terre, que ponuntur in ϴ Terra in Dimizano. Terra in suno agnio. Terra in timpaniano. Terra in decimo. Terra in leojana. Terra in Pastrino. Masse ꟿ vane & Masse in rojo. & masse & terra in convalli. Terra & masse in anclano. Terra & masse in lacune. Masse & terra in controni: fuit in casa Basciana vel in buliano, sive ecclesia s. Petri in Cisarana cum omnibus suis pertinentiis. Villa miliana, & villa ariana. Villa in bargano, seu ros in duza, in villa majore, in Bacano, in foscana, & curte in Castellione. Villa a colle masse siliquano rojana. Masse in caricino. Masse in rojo. Masse in casatico. Corte Cesarana cum Ecclesia s. Andree, & Curtis quæ dicitur vicus, & Ecclesia s. Rufine cum curte sua. & curtis in piscaria in integrum. Et curtis de campaniatico. Masse & terra in cascania, seu in corsine, seu in Petroniano, in castello de Cursiniano. Curtis in Vasignano. Masse que dicuntur Grisomolecio, que ponuntur inter paternum, & petronium. In capruniana: in Vipiliano: in ba ϴ in Ceruliana. In Gragnio. In gragniana, Cahalia, & alia gragniana, in icano. Curtis Faloniana cum pertinentiis suis. Curtis in coscuniana curtis in ϴ ia. Et curtis in Lactaria cum introitu & exitu earum, & cum omnibus ad omnes suprascriptas curtes & terras generaliter, & in integro pertinentibus. *Locum exscripsi integrum, ne iis quidem possessionibus prætermissis, quas scriptor Codicis per græcam litteram ϴ designavit, utpote exesas in vetustis chartis, unde illas desumsit: ut liqueat nullum omnino castrum, villam, oppidumve aut in Carfagnana, aut in territorio Lucensi juris fuisse Apostolicæ Sedis ante Mathildicam donationem: proindeque, Pontificum expostulationes ob castra invasa referri oportere ad tempora Comitissæ obitum consequuta, sive annum* 1126. *quum Honorius* II. *hujus Allodium concessit Alberto Tusciæ Marchioni, quod initæ possessionis argumentum est certo certius.*

Terra Mathildis ubi hodiernus ducatus Mutinen. latius tamen, longiusque patens.

XXVIII. *Itaque, inquies, Terra, seu Domus Mathildis non erat, more aliarum ditionum, regio aut provincia ab aliis separata; sed castra & possessiones hac illac dispersa corpus illud efficiebant, cujus hæres Apostolica Sedes instituebatur: nec longe a veritate aberrant, qui Marchiam, Spoletum, Tusciam in ista hæreditate comprehendi autumant. Ubique enim bona propria Mathildis deprehenduntur. Ita scilicet putandum videtur primo aspectu: secus autem esse ostendunt Gesta Innocentii*

tii III. *supra laudata. Magnus siquidem iste Pontifex, cæteris Ecclesiæ Romanæ ditionibus recuperatis, juribusque Exarchatus & Britonorii vindicatis usque ad Mutinensis hodierni Ducatus limites, continuo de terra Mathildis recuperanda per Legatos & Nuncios serio egit, ut ajebam supra* (num. XIV.). *Quamquam igitur & in Ferrariensi, & in Bononiensi, & in aliis Episcopatibus propria bona Mathildis existerent; nihilominus erat terra propria, in qua Rector instituebatur, custodiebantur munitiones, Romanus Pontifex, aut Cardinales eo venientes, atque ibi consistentes honorifice excipiebantur. Hanc vidimus* (num. IX.) *in juramento Salinguerræ designari* in episcopatu Bononiensi, Mutinensi, Regino, Parmensi; *a Radevico juxta ripas Eridani collocari; & a Friderico Ænobarbo lustrari* Civitates, castella, seu villas per totam domum Mathildis. *Præterea compertum exploratumque est, in Diplomatibus Imperatorum & Regum Romanorum usque ad initia seculi* XIV. *Terram Mathildis memorari seorsim a Patrimonio Tusciæ, seu* terra a Radicofano usque Ceperanum, *Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, & Exarchatu. Quin etiam Imola, Bononia, Ferraria, in quarum comitatibus fuisse constat castra & prædia Mathildis, secernuntur a terra ejusdem propria, sive, ut loquar pro ævi nostri more, a Magnæ Comitissæ Principatu. Neque enim creditu proclive est, mulierem potentia singularem in Italia, beneficio tantum Cæsarum in Tuscia Regali, & in Liguria dominatam esse; necnon Pontificum beneficio Ferrariam urbem administrasse; at proprii juris castra solum & oppida possedisse. Civitates Mutinam & Regium numerandas esse inter bona propria Mathildis; immo Parmam quoque & Mantuam iisdem probabili admodum ratione adjungendas mox ostendam. Id tamen pro certo affirmare non dubito, nullam unquam ex iis civitatibus ab Apostolica Sede jure illo hæreditatis aut quæsitam, aut repetitam esse. Causæ ex dictis patent. Primo siquidem in libertatem una cum cæteris Langobardiæ urbibus se vindicarunt: deinde proprium Principem elegerunt. Mutina præ aliis & Regium, quæ Atestinis Marchionibus paruerunt, Principes tam bene de Romana Ecclesia meritos elegisse gloriantur; ut a Pontificibus honore, & ditionibus* (*fiduciario tamen jure, quod licitum est de rebus Ecclesiæ*) *semper auctos ante Julium* II. *adspexerint. Tum vero momentaneas vices passæ, non quia, ut bona propria Mathildis ab annis fere quadringentis, donatæ dicerentur; sed quia Exarchatus fines latius protendi sunt crediti. Quam opinionem nostra etiam ætate tuitos esse præstantissimos viros non mirari non possum. Monumenta siquidem certa apud Raynaldum irritos eorum cona-*

conatus demonstrant, minusque justæ causæ patronos eosdem fuisse palam faciunt: quod sequenti capite demonstrabo.

CAPUT II.

De Civitatibus Parma, Regio, Mutina, & Mantua juris olim Comitissæ Mathildis.

I.

A donatione Mathildis excludi non debent Civitates.

QUum de Ottonis Magni, primique Henrici Augustorum Diplomatibus res fuit, æque celebris, atque obscura illa designatio Ditionum S. Rom. Ecclesiæ per fines fuit exposita, quam opportune hic afferre oportet: Item a Lunis cum Insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua, atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, & Istria. *Hanc quidem designationem finium Carolo Magno tributam, tametsi pius Ludovicus ejus non meminerit, cum finibus Italiæ Regni ab eodem Carolo præscriptis filiis suis, comparatam, obscuri aliquid præseferre ostendi alibi: quum Mutinam in Ecclesiæ ditione, ut videtur, comprehendi mirabar, & ex adverso in Regnorum divisione dilucide includi,* usque ad fines Regensium, & ipsam Regium, & Civitatem novam, atque Mutinam usque ad terminos s. Petri. *Quis vero ausit vetustis adeo monumentis fidem minuere, quia illorum sententiam non assequitur? Consuevit Carolus, ut patet ex divisione Regnorum, solo civitatum nomine amplissima earum territoria complecti, quampluribus horum oppidis, villisque silentio prætermissis. Quamobrem non moenia civitatum, sed fines territorii cujusvis per dicta nomina designantur. Quumque incompertum sit, utrum Regiense, an Mutinense territorium magis finitimum esset Ecclesiasticæ ditioni; non nostra est designationem illam improbare. Certe infra descriptos fines, qui tunc Ducatum Tusciæ (S. Sedi oblatum a Carolo, utili tenus dominio) a Regno Langobardico secernebant; ævo Mathildis, propria hujus bona contineri colligimus ex dictis præcedenti capite. Indidem didicimus, non solum castra, & villas; sed quatuor etiam civitates,* Regium & Mutinam *sine ullo dubio; necnon* Parmam & Mantuam, *tametsi non suppetant monumenta satis firma, quibus dominii proprietas comprobetur, ad Mathildianam hæreditatem referendas esse. Chartulæ donationis absoluta sententia omnium bonorum juris cujuscumque alios*

alios in aliam opinionem pertraxit : nemo tamen , iis exceptis , qui ad prædia donationem imprudenter redegerunt , ex propriis illis bonis civitates detraxit : in Ecclesiasticis siquidem provinciis sitas esse censentes ; aut jure dotali traditas Beatrici in Langobardia , ad filiam pervenisse ajentes ; bona illa propria civitatibus vacua esse non putarunt . Quamobrem futurum videtur operæ pretium , quæ vere civitates in Mathildis Terra , seu Domo essent , disquirere ; tametsi cum aliis Langobardicis libertatem adeptæ nec Pontificibus , neque Augustis nisi apparenter paruerint .

II. *In diuturna illa vacatione Imperii post Carolinæ stirpis Augustos , dum res Italici Regni male admodum habebantur , Atto , seu Azzo Sigefredi filius , proavus Mathildis , potentia & opibus maxime insignis Canusinam arcem in Regii Lepidi comitatu a fundamentis erexit . Hunc præclaro comitis nomine appellatum animadvertit Muratorius* (Ant. Ital. diss. 28. Annal. 958.) , *nec nosse se fatetur , cujusnam civitatis . Regii tamen fuisse , arx ipsa Canusina non longe ab eadem civitate existens nobis facile persuadet . Præterea Otto M. anno 962. diadema Imperiale assequutus a Joanne XII. ut gratias eidem referret , ob Adelaidem insontem periculis ereptam , atque in arce eadem inexpugnabili servatam , civitates aliquot dono dedit . Rei testis est Domnizo* (lib. I. c. 2.) Regium & Mutina Mathildis proavis paruerunt.

Muneribus magnis Attonem ditat , & altis :
Cui nonnullos comitatus contulit ultro .
Per quem regnabat nil mirum , si peramabat .

Per comitatus autem Civitates intelligi oportere nos docet præ aliis eorumdem fere temporum monumentum Ottoni III. adscriptum , tametsi Baronius (1191. n. 57.) *integrum illud producens , manifestæ falsitatis arguat ; & Pagius* (999. n. 3.) *per sæculum* XI. *a male feriato homine confictum ostendat ; & uno verbo Eruditi omnes putidum figmentum appellent , penitusque amandent , ut æquum est . Quod vero attinet ad rem nostram , monumenti potius indoles quam sententia attendi debet .* Octo igitur comitatus pro amore Magistri nostri Domini Silvestri (II.) Papæ s. Petro offerimus , & donamus , ut ad honorem Dei & s. Petri cum sua & nostra salute habeat , & teneat , & ad incrementa sui Apostol. nostrique Imper. ordines . Hos autem sibi ad ordinandum concedimus Pisaurum , Fanum , Senogall. Anconam , Fossabrunum , Callium , Esium , & Ausimum . *Itaque quidquid sit de figmento isto , comitatuum nomine Civitates designantur . Quidni civitates erunt , quas comitatus vocavit Domnizo ? quidni Atto jampridem Comitis cognomentum præseferens , ac proinde Regiensis forsan civitatis administrator , dein-*

deinde Ottonis liberalitate & Regii & Mutinæ summum dominium adeptus erit? Attoni Tedaldus filius successit, de quo idem Domnizo:

Qui post Attonem totum servavit honorem,
Amplificans terras proprias dives nimis extans,
Regibus existit carus notissimus illis.
Romanus Papa, quem sincere peramabat,
Et sibi concessit, quod ei Ferraria servit.

Quod constat ex monumentis certis.

III. *Utrumque Muratorius* (Ant. Ital. diss. 6.) *Marchionis titulo insignem reperit in monumentis: quare suspicatur, quatuor ex civitatibus Regio, Mutina, Parma, & Mantua conflatam fuisse Marchiam, cui uterque præfuerit. Equidem conjecturis ægre admodum indulgeo, quanti enim sint in rebus facti, probe novi. Regium quippe, & Mutinam utrique subjectas fuisse ex monumentis certis eruitur. Hujusmodi unum refert Bacchinius in monasterii Padolironis historia*: Adalbertus, qui & Atto, gratia Dei comes Mutinensis. *Et apud Ughellum* (to. 2. p. 269.) *est Diploma ad annum spectans 964. quod dedit Otto magnus*, interventu, & petitione Adelberti inclyti comitis Regiensis, sive Mutinensis. *Muratorius utrumque vidit* (Ant. Ital. to. 1. diss. 8.), *tertiumque adjungit, nempe Placitum Tedaldi anno* 1001. *in quo legitur*, Teudaldus Marchio & comes istius Regiensis comitatus. *At duabus de aliis civitatibus idem affirmare non ausim. Mantuam quippe incertum, num Otto II. Teodaldo avo Mathildis, an ejus genitori Bonifacio Conradus, cui ob res præclare gestas erat acceptissimus, concesserit. Secus est de Parma; tametsi pro certo haberi debeat, quatuor hasce civitates cum suis territoriis Terram, sive, ut nostro more loquamur, Principatum comitissa Mathildis effecisse; non autem Marchiam, nomen illa in regione insolens, immo inauditum. Ociosum esset Placitorum, Diplomatum, aliorumque hujusmodi monumentorum auctoritate Mathildis Domum comprobare: ea siquidem prostant in nova ejus Memoriarum editione. Ex eorumdem autem loco, subscriptionibus testium, concessionibus variis, ac præsertim Episcopis una cum Comitissa convenientibus*, terra, domus, Podere, Comitatus, *de quo est dictum uberrime præcedenti capite, quatuor istis civitatibus earumque territoriis definiri inde colligitur. Castra vero alia, & prædia alibi existentia, ut Medicinam & Argelatam in Bononiensi Episcopatu, res territorias in Ferrariensi, ac prædia in Imolensi, quum in aliena ditione essent, quis non videt, accessiones potius, quam terram propriam dicendas esse?*

IV. *Ci-*

Itidem Mantua, Parmam Mathildis Patri paruisse probatur ut Marchioni Ital.

IV. *Civitates, inquies, Regni Italiæ juris erant Imperialis: quare beneficio, aut in feudum concedebantur. At donabantur etiam; idcirco Otto M.* de proprio nostro Regno civitates & oppida *se donare ajebat Apostolorum principi, ejusque successori Joanni XII. idemque eodem jure Attoni Regium & Mutinam, successoresque Mantuam donavere. Nonne Henricus IV. triennali obsidione non expugnatam, proditione Mantuam acquisivit, ut testatur Domnizo? Nonne Civitatis illius Domina, ut recte eam appellat Mabillonius* (An. B. lib. 67. n. 3. lib. 70. n. 54. lib. 72. n. 105.), *antequam moreretur, in suam potestatem redacta civitate, eo* reversa est, ubi sacramentum fidelitatis a subditis recepit? *Ad Parmam quod attinet, Documenta extant apud Ughellum, quibus evincitur totum comitatum Parmensem Episcopo Hugoni concessum esse a Conrado Salico semel anno* 1029. *iterum* 1035. *ac tertio* 1036. *quem Cadolao confirmavit Henricus II.* 1047. (It. sac. tom. 2. p. 164. seqq.) Perpetua, *inquit Conradus*, donatione largimur s. Parmensi Ecclesiæ, cui Hugo præest Episcopus, totum Comitatum Parmensem tam infra urbem, quam extra per circuitum. *Et altero in Diplomate post annos sex*: totum prorsus, & integrum tam intra muros, quam extra comitatum per suos certos fines, & antiquæ descriptionis limites, sicut illum s. Parmensi Ecclesiæ jamdudum fideli devotione contulimus. Videlicet quantum Episcopatus ipsius Comitatus distenditur a Pado usque ad alpes, & a termino illo, quo divisio est inter prædictum Episcopatum, & Episcopatum Placentinum usque ad terminum illum, quo divisio præfati Parmensis Episcopatus & Rhegiensis est extra præscriptum Parmensem Episcopatum suprascriptas curtes ad prædictum Episcopatum pertinentes Castrum Arriani, Saxolum, Castrum Picicoli, Palazanum, Longura cum omnibus pertinentiis earum, per hanc remunerationis nostræ paginam confirmamus. *Ac demum novo Diplomate donationem confirmat sequenti anno* 1036. *Ipsissimis autem verbis* Comitatum tam intra urbem, quam extra *Henricus II. Conradi filius Cadolao confirmant anno* 1047. *adeoque gratis asseritur Civitatem illam hæreditario jure ad Mathildem pervenisse, quia scilicet Beatrici assignata fuerit pro dote ab Henrico II. ejus consanguineo anno ut creditur* 1037. *quum Bonifacio nupsit, quæ est opinio Benedicti Luchini* (Chron. cap. 3.). *Quidni potius Bonifacium Italiæ Marchionem agnoscunt cum Hermanno Contracto? Hic siquidem tunc temporis vivens, ad annum* 1052. His diebus, *inquit*, Bonifacius Italiæ Marchio ditissimus Beatricis nobilissimæ Comitissæ Mar-

Maritus a duobus militibus sagittis toxicatis vulneratus moritur, & Mantuæ honorifice sepelitur. *Et cum eo concinens Domnizo*,

Cui juravere, patre tunc vivente, Fideles
Servi, prudentes Proceres, Comites pariterque.

Quo jure Beatrix quoque cum filia eam retinuere usque ad initium Schismatis.

V. *Comites quippe, queis Comitatus, seu Civitas una cum territorio subjecta erat, Marchioni, qui Ducis instar provinciæ præerat, morem gerere tenebantur. Idcirco Imp. Conradus eodem anno* 1037. *quum Hugonem Parmensem Episcopum creavit Comitem, Bonifacio Marchioni seditionem Parmensem compescendam demandavit. Quare nisi veritati fucum facere, aut cum Muratorio novas Marchias conjectando velimus animo effingere; Bonifacium Marchionem temporibus Conradi Salici, & Henrici II. Augg. Italiæ & Tusciæ præfuisse fateamur necesse erit. Quin etiam Beatricem cum Mathilde in iisdem provinciis eodem jure dominatas esse usque ad annum* 1061. *quum Cadolaus Episcopus & Comes Parmensis Apostolicam Sedem sacrilege invasit, suntque exortæ illæ maximæ simultates Regni & Sacerdotii, quæ pristinam Italiæ Civitatum subjectionem disturbarunt, pro certo haberi debet. Ac Beatricem quidem id temporis, nempe usque ad annum* 1076. *quum obiit Pisis supremum diem, in Tuscia, & in Langobardiæ provincia, seu Italiæ Regno, præter avitum Principatum, jure fiduciario dominatam esse colligitur ex monumentis. At Mathildem ejus filiam perpetuis fere bellis ab Henrico IV. agitatam & avitam terram latius extendisse jure belli, & ab anno* 1111. *quidquid Imperatoriæ potestatis erat in Italia, pro Rege administrasse, compertum exploratumque est. Et vero quum Henricus IV., quem, utpote Imperiali diademate nunquam redimitum, Italiæ Civitates præcipuæ detrectabant, anno* 1084. *ex Guiberti Pseudo-pontificis manu coronam perditionis, ut ait Baronius, accepit, in campis Sorbariis adeo infelici Marte conflixit cum Mathilde, ut Italiam fere omnem amiserit. Interim Civitates nonnullæ excusso priscæ subjectionis jugo reipublicæ formam induerant, seque ipsæ per suos Magistratus regebant; quare post annos decem, ut supra est dictum, referente Bertholdo apud Baronium* (1093. n.2.), *Mediolanum, Cremona, Lauda, Placentia juncto foedere, in Henricum cecinere classicum, ac Mathildi adhæserunt. Quod sane foedus non esse initum etiam a Civitate Parmæ, Terræ Mathildis contermina, suspicandi locum præbet, num Terræ ejusdem pars esset?*

Postea ad Mathildem pervenit jure belli: ejusque, ut juris proprii s. Sedem hæredem instituit.

VI. *Quid, quod factis comprobatur jus supremum Mathildis in eadem Civitate? Et vero antequam Comitissa Italiæ Regnum, seu potius*

illius

illius reliquias pro Rege administraret, Parmenses Cives anno 1104. *immane sacrilegium perpetrarunt in Bernardum Card. Apostolicæ Sedis Legatum (quem postea Episcopum sibi dari efflagitarunt). Mathildes re audita eo convolat cum milite, in reos pro tanto scelere animadversura: tametsi Bernardi precibus mota, ad officium tantummodo Henriciani schismatis fautores revocavit (Baron.* A. 1102. n. 24 1106. n. 31.) *Nonne hinc patet, Civitatem istam inter ea bona Comitissæ recenseri, de quibus ajebat in Chartula Donationis* tam que nunc habeo, quam que in posterum Deo propitio acquisitura sum.... sive jure hereditario, sive alio quocumque jure? *Unum id obstaret, quod ajebam præcedenti capite* (num. VII.) *si Regnum Italiæ juxta pacta conventa instauratum esset, quale fuerat s. Henrici, ac prædecessorum temporibus. Longe autem ut Henricus V. staret pactis, & Paschalem II. Pontificem, & Cardinales, violato sacramento, in captivitatem abduxit; privilegium jure* pravilegium *appellatum a pluribus, per vim extorsit a Paschali eodem, qui suæ aliorumque captivitati finem allaturus, pacique publicæ litaturus hostiis majoribus, investituras, ante eum diem damnatas in Principibus laicis, eidem concessit; ac demum pejor patre Pontificias ditiones invasit, & Mathildis postmodum decedentis hæreditatem totam sibi arrogans, donationem S. Sedi ab ea factam elusit. Quamobrem nec Pontifex præcipere debuit, aut potuit Episcopis præsentibus die coronationis*, ne intromittant se vel invadant eadem Regalia, idest Civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, monetas, Mercatum, advocatias, & Curtes, quæ manifeste Regni erant, *ut erat in pactis apud Baronium* (IIII. n. 2.). *Multo autem minus Mathildem spoliare poterat bonis suis, quæ olim ad Regnum Italiæ pertinebant, & quorum hæres instituta fuerat S. Sedes. Quam rem probe intelligens Henricus, fortasse etiam meditans quæ post Comitissæ obitum facturus erat, in Germaniam rediens post coronationem, bidui cum illa substitit Bibianelli, fretusque illius potentia & opibus, Italiæ Regni administrationem eidem commisit: quare post annos quatuor ea decedente & quæ Regni erant, & quæ terræ seu domus Mathildis, consanguinitatis obtentu, sibi arrogavit.*

VII. *Hoc in statu usque ad Callisti II. tempora, seu ad annum* 1122. *rem permansisse constat. Tum vero plurium annorum diro certamini, quod armis & schismate Sacerdotium afflixerat, finis demum aliquando est allatus; & Henricus jurejurando hæc præ ceteris est pollicitus:* Possessiones, & Regalia beati Petri, quæ a principio hujus discordiæ

At s. Sedes fero Mathildis Terram: illas vero Civitates nunquam est adepta.

usque ad hodiernum diem, sive tempore patris mei sive etiam modo ablata sunt, quæ habeo, eidem S. R. Ecclesiæ restituo, quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. *Cætera videsis ap. Baronium* (1122. n. 5. seqq.) *extantia etiam in præstantissimo Cod. Albiniano, quo utor, non modico cum rerum verborumque discrimine. De Mathildiana hæreditate ne mussitatum quidem esse ab Romano Pontifice, altiora vulnera S. Sedi inflicta sanaturo, inde liquet, quod nonnisi post Henrici mortem Honorius II. possessionem illius inivit an.* 1126. *possessionem vero mutilam; terram quippe civitate qualibet vacuam tum Honorius, tum Innocentius II. tum denique Innocentius III. jure proprietario aliis concessisse traduntur. Ex iis tamen Pontificibus nullus aliud, quam prædia, castra, villasque concessit: quia scilicet tertii Innocentii ævo Langobardicæ Civitates omnes sui juris erant; quumque longe ante Honorium & Innocentium II. nonnullæ in libertatem se vindicarint, credibile admodum est, Parmam & reliquas terræ Mathildis aliarum exemplum sequutas esse; tametsi rei monumentum non extet. Utquumque autem fuerit, pro certo habendum est, Mathildem aut acquisitionis, aut alio quovis jure Parmam, quemadmodum hæreditario Rhegium, Mutinam, & Mantuam, possedisse. Propterea nullus dubito, quin istæ quatuor Civitates, nisi primum invasio, deinde libertas obstitissent, una cum reliquis bonis propriis testatricis ad Apostolicam Sedem perventuræ essent. Tanti momenti rem comprobare videtur Placitum ejusdem existens ap. Ughell* (It.Sac. to.2. p.171.) *cujus partem huc afferre non gravabor:*

Tametsi ex Monum. constet quatuor illas, ac præ iis Parmam fuisse juris Mathildis.

VIII. In nomine S. & individuæ Trinitatis. Mathildis Dei gratia si quid est. Dum olim apud Montem Baruncionem essemus, & præsentibus D. Bernardo Parmensi, & Bonoseniore Rhegiensi, atque Manfredo Mantuanorum venerabilibus Episcopis, quædam negotia tractaremus, venerunt homines de Monticulo conquerentes, quosdam malos, & injustos usus per nostros Ministeriales sibi fieri, qui nunquam antecessoribus illorum fuerunt impositi.... Notum igitur esse volumus omnibus nostris fidelibus tam præsentibus, quam futuris, nos omnes malos & insuetos usus, quos a tempore bo. me. Beatricis matris nostræ habuerant, aut per nos, & nostros Ministeriales eis injuste impositi fuerant, omnibus hominibus de Monticulo deinceps remisisse.... Dominus autem Bernardus prenominatus Parmensis Episcopus per se suosque successores nobis, nostrisque successoribus e converso refutavit, quod nostris Arimannis de Monticulo nullos alios usus, vel factiones deinceps requisierit, nisi quos ejus ante-

antecessores, videlicet Cadalus, & Eberardus Parmenses Episcopi solummodo in pace, & non in guerra ex illis habuerunt.... Actum est A. Dom. Inc. 1114. VII. Kal. Jul. Ind. 7. ap. Mont. Baruncion. *Hinc profecto elucent plura supremi juris indicia. Placito siquidem Episcopi aderant e domo Mathildis, Mutinensi excepto, quem aliunde constat ex eadem domo, seu terra fuisse. Praterea Ministeriales in comitatu seu territorio Parmensi ab avo Beatricis: subjectio Bernardi Episcopi Parmensis: ac denique Arimanni, quos Mathildes immunitate vult gaudere sub suis etiam successoribus, summum dominium Mathildi vindicant; tametsi incompertum mihi esse fatear, an origo ejus ab Sorbariensi pugna, seu potius ab initio schismatis petenda sit. Quamobrem Apostolica licet Sedes nullius ex quatuor civitatibus possessionem unquam ob allatas causas inierit; negari tuto non potest, Parmam quoque inter bona juris proprii Mathildis recenseri. Quæ quum ita sint, quamquam obscuritatis plurimum in designatione illa per fines Ottoniani Diplomatis inesse aliquibus videatur; attamen si Parmensis, Rhegiensisque, ac Mantuani Comitatuum fines Ecclesiastica ditionis terminis adhærentes considerent, tum Italia Regnum ab Apostolica Sedis Dominio, tempore Ottonis secernent, tum Mathildis Terram, Domum, Comitatum, Podere, sive Principatum tenebunt.*

Sæculo XIII. exacto Terræ Mathil. mentio nulla amplius invenitur.

IX. *Quare autem ab sæculi* XIV. *initiis nulla amplius memoria occurrat bonorum proprii juris Mathildis, quorum hæres institutus fuerat s. Petrus, facili negotio quis intelliget, si diuturnam reputet vacationem Imperii ab anno* 1245. *quum Fridericus II. exauctoratus fuit ab Innocentio IV. in Lugdunensi Concilio, ad* 1273. *quum Rudolphus, magnus ille progenitor Augustissima domus Austriaca Rex Romanorum electus fuit. Quam scilicet vacationem quinque annis breviorem, nempe a Friderici prædicti emortuali anno* 1250. *ad Rudolphum, Germanici Scriptores fatale Interregnum appellant. Illa siquidem in diuturna vacatione Langobardica Civitates, excussa subjectione omni, quam in pace Constantia videbantur subiisse, aut singula, aut plures simul proprium sibi Principem cœperunt eligere. Exemplum imitata quatuor civitates Terra Mathildis suum & ipsa Principem elegerunt; quamquam Mantua tantum novi Regis Romanorum electionem prævenerit; nam anno* 1269. *Pinamontem Bonacossium acclamavit. Aliquanto tardius, Rudolpho jam regnante, Mutina anno* 1288. *& post biennium Rhegium, Opizzoni Marchioni Atestino ultro se subjecerunt. Parma etiam, licet subjectione minus diuturna, anno* 1303. *Gisberto Corregiensi se subdidit, Rege Romanorum Alberto Rudolphi filio. Novis hisce Principibus, præter civitates, Co-*

mitatus earum integros paruiſſe inde colligitur, quod Terræ Mathildis nulla in Diplomatis mentio fit poſt Rudolphinum. Albertus quippe Rudolphi filius, qui omnium ultimus illam confirmaſſe videtur Bonifacio VIII. (ap. *Rayn.* 1303. n. 9.) *Ludovici & Ottonis Diplomata confirmat ex libro Decretorum* (diſt. 63.) *præque aliis Paternum conceptis hiſce verbis*: Recognoſco & fateor, omnia & ſingula quæ a divæ mem. Rodulpho patre meo Romanorum Rege, & etiam a quibuſcumque prædeceſſoribus ejus Romanorum Regibus vel Imperatoribus ſive ſuper fidelitatis juramento, ſive ſuper quibuſcumque aliis recognita, confeſſata, promiſſa, facta, jurata, confirmata, innovata, remiſſa, ſeu de novo donata fuerunt ſimul, vel diverſis temporibus; & ipſa ratifico, innovo, & confirmo, & ea juro, & promitto, me inviolabiliter ſervaturum; & ex nunc ſimilia in præſentibus literis meis patentibus meo magno ſignatis ſigillo remitto, facio, & de novo concedo. *Terræ autem Mathildis mentionem ullam ſpecialem neque Albertus, neque Romanorum Regum, Imperatorumve ullus, qui Albertum ſequuti ſunt, fecerunt: neque Romanus ullus Pontifex, majorum exemplum ſequens aut invaſam repetiit, aut in feudum alicui conceſſit.*

Ipſi enim Pontifices vacante Imperio earum provinciar. curam gerebant.

X. *Quamobrem quum annis fere ducentis Romanos Pontifices jura s. Petri aſſerendo, ac Germaniæ Reges, atque Auguſtos eorum invaſionem nunc tuendo, nunc ultro dimittendo tantopere ſollicitos atque anxios viderimus; altum adeo ſilentium de improviſo natum non mirari non poſſumus. Quum præſertim iidem Pontifices, qui auctoritate & opibus in Provincia plurimum valebant, ut provincias cæteras, ita terram Mathildis ex aliorum manibus eripere armis potuiſſent. At ſerio animadverti velim quod Romani Pontifices ubi ſedem in Provincia poſuerunt, de priſtino Italiæ Regno, utquumque in varias Dynaſtias diviſo, ſollicitiores fuerunt, quam de Mathildiana hæreditate. Quum præſertim vacante Imperio ipſimet ſupremo jure uterentur in eodem Regno. Quod facile aſſequemur mente, ſi reputemus poſtremam partem Clementinæ* Paſtoralis (Clem. l. 2. tit. XI.) *omiſſis quæ ad ſeptimi Henrici Aug. & Roberti Siciliæ Regis ſimultates pertinent, utpote abs re noſtra*: Nos, *inquit Clemens V.* tam ex ſuperioritate, quam ad Imperium non eſt dubium nos habere, quam ex poteſtate, in qua vacante Imperio Imperatori ſuccedimus. *Hæc plane verba male audiunt apud Scriptores noſtri ævi, quia ſcilicet majeſtatem Imperii Romano-Germanici tunc etiam temporis obtinuiſſe arbitrantur, neque veram indolem tenent Imperialis dignitatis a Leone III. inſtitutæ, & conſtanti omnium Imperatorum auctoritate firmatæ, quam videlicet nullo unquam tempore aſſe-*

assequuti sunt Cæsares, nisi Diadematis Imperialis per Romanum Pontificem impositione. Tunc vero præter supremæ auctoritatis consortium in populos Pontifici Romano subditos, Italiam, & Tusciam, veluti tantæ dignitatis dotem jure possidebant: quum cæteroqui unum, aut plura Regna, ditionesve aliæ Regum, qui ad summum illud fastigium evehebantur, ad eam dignitatem nullatenus attinerent. Ea propter Clemens V. non de Germania, Burgundia, aliove Regno; sed de Italia tantum & Tuscia loquitur, sive, ut suo tempore audiebant, de Langobardia, & Etruria. Quas profecto provincias ævo Mathildis a Rege Henrico IV. deformatas, & ab se alienatas, deinde ab Suevis Augustis successoribus tyrannica administratione ad nullum fere statum redactas, & factionibus obnoxias Romanorum Pontificum sollicitudine, diuturnæ vacationis prædictæ occasione, aliquantulum sublevatas reperit Rudolphus, ut infra palam fiet, ubi de Rudolphino Codice sermo erit.

Quod probatur monumentis, & Historicor. auctoritate.

XI. *Prædictus autem Clemens non verbis tantum sententiam suam expressit; sed factis ratam habuit. Nam vacante tunc Imperio ob præproperam Henrici mortem, Robertum ipsum ejus Augusti æmulum, Imperii Vicarium in duabus iis provinciis instituit; ita tamen, ut Rege Romanorum electo, Vicariatum dimitteret, quod ille captata occasione duplicis electionis, nam quinque Electores Ludovicum Bavarum, duo reliqui Fridericum Austriæ Ducem elegerant, non fecit. Quare ab anno* 1314. *usque ad* 1322. *quum Fridericus in bello captus fuit a Ludovico, pro summa rei utroque invicem decertante, Rex Siculus impune molitus est Italiæ totius dominationem assequi. Postea vero res illi fuit cum Bavaro, quem Gibellini Roberto Regi, ac Beltrando Card. Pontificis Legato Guelforum ducibus superandis impares, in Italiam vocarunt anno* 1327. *Interea prædicto anno captivitatis Friderici, Placentini exosi tyrannidem Galeatii, Matthæi Vicecomitis Vicarii Mediolanensis filii, quem Henricus VII. anno* 1313. *Placentiæ vicarium instituerat, spontanea deditione, Verzusii Landi opera, Pontificiam dominationem subierunt* (Scr. Ital. to. XVI. Chron. Plac). *Paulo post Parmenses Legato eidem Apostolico se subjecisse constat ex Monumento ap. Raynaldum* (1322 num 13.) *, in quo præ aliis hæc leguntur*: Item ad confitendum, recognoscendum, & asserendum realiter, & cum effectu regimen Civitatis, & districtus Parmensis, vacante Romano Imperio, sicut nunc vacare dignoscitur, ad Dominum nostrum Summum Pontificem, & Romanam Ecclesiam pertinere; & quod ipsum

ipsum regimen, & rectores ipsius recipient, & tenebunt deinceps nomine præfati Domini Nostri Summi Pontificis, & Romanæ Ecclesiæ supradictæ, quamdiu, & quotiescumque vacabit Imperium supradictum, sicut reciperent, & tenerent ab Imperatore, si dictum Imperium non vacaret. *Huc profecto si respexissent qui Exarchatum Pippinianæ donationis Placentiam usque, ut priscis Romanorum ætatibus, extendunt, non tribuissent Pontifici, Romanæque Ecclesiæ quod Pontifex, & Romana Ecclesia sui juris factum nondum esse luculenter ostendunt.*

Ab Italici enim Regni Gubernatoribus bonis malisve Eccl. Ditio præsidium, aut damnum accipiebat.

XII. *Eoque id magis, quod Joannes XXII. ut notat Raynaldus* (1322. n. 10. seqq.), *Apostolicis ejus literis allatis, de Mediolanensibus eadem affirmat*: Ad nostram, *inquit*, & Ecclesiæ Romanæ devotionem, & obedientiam, a qua deviarant, per devia & errores currendo præcipites, utentes saniori consilio redierunt, intendentes, nobis & eidem Ecclesiæ, ad quos Imperii regimen, Imperio vacante, sicut & nunc vacare dignoscitur, pertinet, obedire fideliter, & parere nostris & ipsius Ecclesiæ beneplacitis & mandatis. *Atque hæc quidem consectaria sunt Clementinæ* Pastoralis, *adversus quam Marsilius Paduanus Hæresiarcha, ut Ludovico Bavaro assentaretur, reclamavit. At neminem eruditorum latere arbitror, tum Marsilium, tum Joannem de Janduno, qui Italiam & præcipue Romam, suis scriptis infecerunt, Bavari Clientes fuisse. Quum autem id temporis Gibellini viderentur Guelfis prævalere; antiquiora & certiora jura S Sedis audacia Scriptorum in dubium verti, ac factiosorum armis invadi consueverunt. Marchio ipse Atestinus Opizzo, a quo nil tale metuebatur, Ferrariam primo, deinde simulato tantisper reditu ad obsequium S. Sedis, Comaclum, & Adriam oppressit. Quamvis enim Pontifices Avenione tunc morantes non essent desides; immo utrumque gladium exerentes, novosque armorum Duces quotidie acquirentes Legatorum opera, prisca jura efficacius assererent S. Sedi, quam sui prædecessores; nihilominus nisi Italiæ regnum Apostolicæ Sedis ditioni conterminum ad suas partes traherent; nequicquam Legati operam, bellique artem armorum Duces impendissent. Inde enim defensio, inde securitas Apostolicæ Sedis ditioni sub ipsis Carolinis expectabatur. Testes mihi erunt Berengarii æmulus Wido Spoleti dux, filiusque ejus Lambertus ad Imperatoriam coronam vocati, Arnulpho stirpis Carolinæ posthabito, quia potentissimi Reges erant Italiæ: testis Berengarius eadem de causa Ludovico III. prælatus: testis Germanorum primus Augustus Otto M. quem Agapetus II. bellica vir-*

virtute insignem in Italia, Imperatorem coronasset, nisi præpotentes Romani obstitissent, quemadmodum post annos aliquot Octavianus (Joannes XII.) ex iisdem præpotentibus civibus ad Apostolicam Sedem evectus, Imperiali diademate redimivit: testis denique virilis animi Mathildes, quæ, quia formidabilis in Italia erat, tum magno præsidio fuit Rom. Ecclesiæ ac Pontificibus, tum ab iisdem maxime culta, nonnullas Apostolicæ Sedis ditiones in beneficium obtinuit.

Gubernatorib. Italiæ ab Augg. injungebatur juram. Fidelitatis usq. ad an. 1395.

XIII. *Quoniam vero cavendum erat, ne quid detrimenti ab infidis Italiæ Regni ac Tusciæ Gubernatoribus Ecclesiasticæ ditioni inferretur; Joannes XII. eumque imitati successores Sacramento ab electis Imperatoribus præstando adjiciendum voluerunt eorumdem Gubernatorum juramentum, quod exacturum se promisit per suos nuncios Henricus VII.* Quandocumque in Lombardiam, aut Tusciam aliquem mittet, pro terris aut juribus suis gubernandis, quoties mittet, faciet jurare eum, ut adjutor vester sit ad defendendum Terram Rom. Ecclesiæ, & Romanam Ecclesiam secundum suum posse (*Rayn.* 1311. n. 7. *Bull. Vat.* to. 1. p 248.). *Cujusmodi præscriptum postea visitur in Cæremoniali Patritii* (lib. 1. sect. 5. c. 2.) *præstandum scilicet, ab Imperatore Electo, priusquam agrum Romanum ingrediatur*: Cuicumque Italicum regimen commisero, jurare faciam illum, ut adjutor suæ Sanctitatis sit ad defendendam terram s. Petri secundum suum posse. *Quod plane juramentum an exigi posset anno* 1488. *quum illud Patritius librorum Cæremonialium, quam historiæ consultior præscribebat, eruditos non latet. Quum autem Blasius de Martinellis juramentum iisdem conceptum verbis apud Gatticum* (Diar. Cær. to. 2. p. 102.) *a Carolo V. præstandum anno* 1530. *exhibeat, operæ pretium facturus mihi esse videor, si Mediolanensis historiæ summam huc attulero, quippe quæ una cum libri Cæremonialis minus opportuno præscripto, simul Terræ Mathildis silentium ex Italiæ regni, seu Ducatus Mediolanensis vicibus natum demonstrat.*

Eod. anno Ducatus Mediol. originē habuit, desiitque Italiæ Regnum.

XIV. *Mediolanensis Civitas, quæ Rom. Pontifici sacramentum fidelitatis præstiterat vacante Imperio, vixdum Ludovicus Bavarus in Italiam venit, ad Vicecomites rediit, quibus ad annum usque* 1395. *morem gessit. Illo autem anno Joannes Galeatius cognomento Comes virtutis, ab Wenceslao ineptissimo Principe Caroli IV. filio, qui Regis Romanorum titulum pretio emerat, insignem Ducis honorem multis florenorum millibus mercatus est. Anno vero sequenti ab eodem Principe tam pro se, quam pro descendentibus, Ducatus dotem accepit Papiam, & reliquas*

liquas Civitates, quas invaserat, easque inter Placentiam & Parmam, quæ cæteroqui nunc defectione a Pontificio Dominatu, nunc proditione, variis possessæ partibus fuerant (Rayn. 1331. n. 19. 1335. n. 27.). *Hæc fuerunt initia Ducatus Mediolanensis, sub finem sæc.* XIV. *Sequenti sæculo Vicecomitibus successerunt Sfortiæ; quibus devictis eodem exeunte Ducatus in Gallorum potestatem venit. Non multo post, Julium* II. *icto fœdere cum Maximiliano, aliisque Principibus, expulisse Gallos historia eorum temporum docet. Tum vero Maximilianum Mariam Sfortiam a foederatis Principibus Mediolani Ducem designatum esse, Parmamque & Placentiam Julio redditas fuisse, anno videlicet* 1512. *ex Paridis Diariis constat ap. Raynaldum* (1512. n. 70.) *Easdemque anno sequenti, audita Julii morte, Sfortia ad momentum invasas, Leoni X. postmodum electo tum sponte sua, tum Maximiliani Aug. voluntate restituit. Quæ res ut firmior esset, anno* 1515. *pactis conventis inter Cæsarem & Pontificem, roborata fuit* (Id. 1515. n. 40.). *At Ludovico XII. Gallorum Regi eodem anno vita functo Franciscus I. successit, statimque per suos Duces Mediolanensi Ducatu in potestatem redacto, Parmam quoque & Placentiam, aliis de causis non renuente Pontifice, aliquandiu retinuit; quoad Pontifex juncto foedere cum Carolo V. adversus Gallos, illas anno* 1521 *Carolo plaudente iterum bello acquisivit. Caroli ejusdem literæ extant ad Cardinales tempore Clementis VII. in hanc sententiam*: Parmam, & Placentiam a Romani Imperii feudo disjunctas, Sedi Romanæ nullo jure coacti possidendas restituimus. *Eæ vero datæ fuerunt post celebre Urbis infortunium anni* 1527. *quum Clemens ex castro s. Angeli evasurus, utramque Civitatem una cum aliis nonnullis Cæsari se daturum spopondit, quod minime tum factum traditur; tametsi ex laudatis literis, quas videsis apud Fontaninium* (Domin. Parm. & Plac.) *serius ocyus in Cæsaris potestatem venisse utramque constet. Post hujusmodi restitutionem pacifice utramque possessam ab S. Sede Paulus III. Petro Aloysio Farnesio concessit jure fiduciario anno* 1545. *Cæso post biennium Aloysio, Carolus, qui anno* 1535. *a Francisco Sfortia absque liberis decedente Mediolanensis Ducatus hæres institutus fuerat, Placentiam invasit, ad Mediolanensem Ducatum eam spectare contendens: nec nisi morti proximus anno* 1554. *testamento mandavit Philippo II. filio, ut S. Sedi illam redderet: quod utique factum liquet.*

Parma & Placentia extra illum Ducatũ juris s. Sedis, licet in Exarchatu non extiterent.

XV. *Ex historiæ hujus summa ab Ill. Fontaninio, & aliis uberrime pertractata (utinam studii causis omnibus procul habitis) plura capita illustrantur. Ac primum spatio illo annorum maxime diuturno a* 1395. *ad*

ad 1535. *dum stetit Mediol. Ducatus, longe a veritate abire Patritium & Blasium Martinellum Cæremoniarum Magistros, dum Regi Romanorum Imperatorium diadema suscepturo præscribunt juramentum pristinum*: Cuicumque Italicum Regnum commisero. *Deinde Parmam & Placentiam Regni olim Italici urbes, ad Mediolanensem Ducatum minime attinentes, præter antiquiora jura, novum illud acquisitionis præseferre, nihilo infirmius jure Ducum Mediolanensium; nam semel Julius II. anno* 1512 *iterumque Legatus Leonis X* 1521., *utramque armis asseruerunt S. Sedi. Tertio, easdem Civitates post diuturnam concertationem ævo Clementis VII. de qua Conringius* (de finib. Imp. c XX. p 312.) *Romanæ Ecclesiæ fuisse redditas, eumdemque in modum Placentiam post Caroli V. controversiam annorum plurium, ad S. Sedem postliminio rediisse, id præcipiente eodem Carolo. Legitimo isti S. Sedis juri, possessionis fere ducentenariæ illud cuicumque alii præferendum accedit. Quarto demum per hujusmodi Regni Italici eversionem, quæ in plures illud dominationes discerpsit, antiquatam omnino esse Terræ, Domusve Mathildianæ mentionem, cujus loco Julii II. ævo Exarchatus prætendebatur, tum quia olim Placentiam usque pervenit; tum quia Ecclesiastica provincia pro Civili parum scite accepta est. Et vero quænam fuerit Civilis, seu Exarchatus Pippiniano ævo a Regno Langobardorum divisus, ex Donatione Pippiniana luce clarius patet; nam Civitates ejus omnes, quarum ultima est Bononia, recensentur. Ecclesiastica vero qualis, quantaque fuerit usque ad sæculum* XII. *docet antiquum Provinciale sæpe laudati Codicis Albiniani*: In provincia Flaminea Metropolis Ravenna suffraganeos habet XV. Placentinum. Parmensem. Reginum. Forolivium. Adrian. Populien. Ferrarien. Mutinensem. Bononiensem Faventinum. Imolensem. Cesenaten. Cerviensem. Comaclensem. & Sarcinensem. *Sub finem duodecimi sæculi aliquatenus variam hanc provinciam exhibet Provinciale ap. Schelestratium* (Ant. Eccl. to. 2. p.750.); *Placentinus quippe, & Ferrariensis inter suffraganeos Mediolanensis Metropolitæ recensentur; ut apud Cencium editum a Muratorio: utrumque autem Flaminiam provinciam exhibet, Æmiliam omnino silet, rei falsæ defensorum ingratiis.*

XVI. *Ad Italiæ autem Regnum revertens animadverti & illud velim, quod Carolus IV. maximus ille assertor Germanici majestatis Imperii, cujus tantopere celebratur Aurea Bulla, suo in Diplomate apud Raynaldum* (1347. n 5) *ex Autographo, quod servatur in Tabulario Molis Hadrianæ, septimi Henrici exemplo jurejurando*, Item promittimus,

Magnus Etruriæ Ducatus in antiqua Tuscia Regali: Mutinensis in Terra Mathildis.

timus, *ait*, & juramus, quod quandoquumque in Lombardiam & Tuſciam vel earum alteram aliquem, vel aliquos mittemus pro terris & juribus Imperii gubernandis, quoties illum vel illos tranſmittemus, faciemus eum, & eos jurare, ut adjutor, vel adjutores Domini Papæ ſint ad defendendum terram s. Petri, & Romanæ Eccleſiæ, ſecundum ſuum poſſe. *At Sigiſmundus, qui primus poſt Carolum Imperalia inſignia eſt aſſequutus (Wenceſlaus ejus frater ob ſuffragia pretio emta, dignitate Regis Romanorum motus anno* 1400. *& Robertus Comes Palatinus pius & clemens, at vecors, majeſtatis Imperatoriæ honorem non fuerunt adepti), Langobardiam alienatam reperit a fratre, adeoque ſimile juramentum non præſtitit. Itaque ab ineunte ſæculo* XV. *nulla amplius mentio reperitur Italici Regni, ſeu Langobardiæ, & Tuſciæ, in utriuſque enim locum ſucceſſerunt Ducatus Mediolanenſis, & Civitates Etruriæ liberæ, quæ ſæculo eodem exacto in Ducatum evaſere. Harum princeps Florentia, utpote opulentior, ac potentior cæteris, perpetuis fere bellis finitimas remotioreſque alias petens late jam dominabatur, quum Leonis X. & poſtmodum Clementis VII. Mediceæ gentis Pontificum conſilio, & opibus, familia eadem exaltata, Magnum Etruriæ Ducatum ad noſtram uſque ætatem magna cum felicitate, parique gloria moderata eſt. In Regno autem Italiæ, præter Ducatum Mediolanenſem, & Parmæ ac Placentiæ Ducatum alium, de quo nuper eſt dictum; aliud longe antiquius, nec minus glorioſum Marchiones Eſtenſes dominium excitarant, quod Terram Mathildis fere omnem abſorbuit, Romanique Pontifices memoria, ni fallor, reputantes, Mathildem nupſiſſe Azzoni Ateſtino, ac præcipue ſibi, & Apoſtolicæ Sedi conſulentes, longe ut reclamarent, tum virtute atque opibus illorum tuiti ſunt Eccleſiæ Romanæ ditiones veteres; tum harum aliquibus eos præfecere; ac præſertim Ferrariam, ut olim ævo Mathildis, iiſdem in feudum conceſſere. Sed antequam hæc fierent, dum per duodecimum ſæculum in magna Italiæ Civitates perturbatione erant, Ferraria variis paruiſſe Dominis apud Hiſtoricos invenitur. Hinc eſt, quod a recentioribus nonnullis, aut Pontificiæ ditioni temere aufertur, aut Mathildicæ donationi imprudenter adjungitur. Quare quum ſuppetat ex Albiniano Codice Monumentum haud dubie antiquius mutilo, ac mendoſo illo, quod extat in libro Cenſuum Cencii Camerarii; quin etiam ævo Pontificis Lucii III. qui ſedere cœpit in Petri Cathedra anno* 1181. *vetuſtius: omnium oculis ſubjiciendum puto, ut jus ſuum Pontifici, beneficium, feudumve aliis vindicetur, fiatque palam aliena invaſio.*

XVII. De

XVII. De redditibus omnium Provinciarum, & Ecclesiarum, qui debentur Rom. Ecclesiæ. Primo de Civitate Ferrarie. Romana Ecclesia debet habere censum de Civitate Ferraria Sol. L. Luccen. in unoquoque anno. Medietatem tributi ripe, & districtum de Mercato annuatim. Et totam arimaniam de plebe Cornacervina. Et totam arimaniam masse Fuscalie. Et totum publicum ejusdem. Et totam arimanniam de Gabbiana. Et totam arimanniam de Lungula. Et totam arimanniam de Septepullesino. Et totam Curiam sive districtum de Massa. Et totum districtum sive proprietatem de Cinifcelli, & de Cavalto. Et totam arimanniam & totum publicum de Sadriano. Et totam arimanniam & totum publicum de Trecenta. Et totam arimanniam de Banniolo, & totum publicum. Et totam arimanniam de villa nova, & totum publicum. Et totam arimanniam de Maneggio, & totum publicum. Et totam arimanniam de Sancto Martino, & totum publicum. Et totam arimanniam de Lucarano, & totum publicum. Et totam arimanniam de Sancta Maria, & totum publicum. Et totam arimanniam & publicum de Villa Comede. Et totum publicum de Gognano. Et totum publicum de Villa Marthana. Et totam arimanniam de Arcuada, & totum publicum. Et totum publicum de Bonisciago. Et totum publicum de Agnano. Et totam arimanniam de Pontiado, & publicum. Et totam arimanniam de Filthatico & publicum. Et totam arimanniam de Runci & publicum. Et totam arimanniam de Cirpilliatica. Et totam arimanniam de Bratica. Et totam Salariam, & totum Ficarolum, & tres partes de Ripatico, & partes tres portus de rupta Ficaroli. Et totam arimanniam de Trenta. Et totam arimanniam de Leone. Et totam arimanniam de Gello. Et totam arimanniam de Fabriciano. Et totam arimanniam de Sancto Donato. Et totam arimanniam de Flesso. Et de Firacolo & toto comitatu ejus Baliam, & districtum de omnibus criminibus. Et omni anno bis, scilicet in Madio, & in Sancto Martino generale Placitamentum. *Quum hic de censibus, aut tributis agatur; Placitamentum pro Laudimii genere cum Du-Cangio malim accipi, quam dissimile aliud a tributo seu censu cogitari.*

Census Civitatis Ferrariæ ejusque Comitatus sæc. XII.

XVIII. *Est revera in eodem Codice Privilegii Ferrariensium particula aliquanto antiquior, quum S. Sedis Actionarii eam Civitatem administrabant, antequam beneficio aliis concederetur, quæ sic habet:* Exceptum de Privilegio Ferrariensium. Et semel in anno si a nobis requisitum fuerit, ante nostrum Apostolicum Nuntium, si preco imposue-

Unde liquet hallucinari eos, qui supremum S. Sedis jus in dubium revocant.

posuerit bandum, per tres dies custodiant generale judicium, & usque tertia hora scribantur clamores, & querimonia; postea per mensis circulum clamati justitiam faciendo, si vocati fuerint, custodiant judicium. *Aetatis privilegii nullum indicium extat; quum tamen in Codice subjiciatur locationi Prænestinæ Civitatis, quam fecit Joannes XIII. anno 970. eidem suppar videtur: quumque idem Pontifex Avo Mathildis Civitatem beneficiario jure concesserit; ex utroque monumento ejus Civitatis conditio, antequam beneficio traderetur Tedaldo, & post reditum ad Apostolicam Sedem, luculenter patet usque ad sæc.* XII. *fere exactum, quum scriptor Codicis Albinus vivebat, literisque mandabat ab se collecta vetera monumenta. Quanto igitur in errore versantur, qui vera Mathildis donatione posthabita, Ferrariam ab ea S. Sedi oblatam contendunt? Estque id profecto admiratione dignum: quod ubi extra Ecclesiasticam ditionem de Terra, seu bonis propriis Mathildis verba fiunt, ea nihil aliud sunt, quam prædia, sive ad summum Castra, citra ullam Civitatem. Quum autem in Tuscia Langobardica, seu Patrimonio Tusciæ, in Ducatu Spoletano, in Marchia, pro alia aliorum falsa opinione bona eadem collocantur, quicquid Civitatum in iis provinciis est, Mathildianam ad donationem pertinet. Quid de nupero Annalista Italo dicendum erit, qui transverso itinere Donationem funditus excidere periclitatur* (Script. Ital. to. v. p. *366*)? *hæc nimirum iste ad Chartulam Mathildis animadvertit*: Invaluit eo sæculo ac potissimum Gregorii VII. Papæ temporibus mos offerendi non castra solum, sed & integra Regna Apost. Sedi, eaque rursus ab illa accipiendi in feudum. Id præstitit Demetrius Russorum Rex duobus ante pacem Canusinam annis, nempe anno 1075. tum alter Demetrius Croatiæ, & Dalmatiæ Dux, sive Rex. Bertramus quoque Provinciæ Comes omnia sua eidem obtulit anno 1081.

Nec minus eos, qui Donationem Mathildis sæculi consuetudini tribuunt.

XIX. *Non sæculi consuetudine, sed Gregorii VII. magnanimitate Reges, & Principes a B. Petro, quam a Teutonicorum Rege Henrico IV. Regni aut Principatus investituram accipere maluerunt. At nec Mathildis donatio, nec Bertrami oblatio ejusdem generis sunt. Quod luce clarius patebit ex literis* (lib. 2. ep. 74.) *sancti ejus Pontificis Demetrio Russor. Regi & Reginæ*: Filius vester, *inquit*, limina Apostolorum visitans ad nos venit, & quod regnum illud dono sancti Petri per manus nostras vellet obtinere, eidem beato Petro Apostolorum Principi debita fidelitate exhibita, devotis precibus postulavit, indubitanter asseverans illam suam petitionem vestro consensu ratam fore, ac stabilem, si Apostolicæ auctoritatis gratia ac munimine

mine donaretur. *Eſtne id offerre primum, ac deinde in feudum accipere Principatus & Regna? De alio Demetrio, quem in ſynodo habita in Dalmatia Legati ejuſdem Gregorii* (Cod. Albin. *Cencii* lib. Cenſ. *Baron.* 1076. n. *66.*) *ex Duce Regem fecerunt, ſatis mihi erit Ven. Annaliſtæ ſententia*: Idem Gregorius Papa, *inquit*, qui Henricum Regem regno privavit, ejus impietate id ab invito ſcilicet extorquente; pietate exigente, Ducem Croatiæ, atque Dalmatiæ in Regem evexit. Admiratione plane digna res accidit, ut quo anno Henricus Rex ſe ſchiſmate ab Eccleſia ſeparavit, Rex barbarus eidem ſe conjunxerit, ſubditumque conſtituerit, fidelitatem juraverit, tributumque ſponte ſpoponderit, magnam ex eo acceſſionem ad ſuam gloriam comparari exiſtimans, ſi ex libero Principe efficiatur ſubditus s. Petro, ejuſque diceretur eſſe fidelis. *Proſtat monumentum citatis locis, cujus, quum ſit valde prolixum, & abs re, brevi hac Baronii ſententia ſummam attuli. Ex adverſo Bertrami oblationem utquumque obviam in Regeſtis Greg. VII.* (lib. IX. ep. 12.) & *ap. Baronium* (1081. n. 33.) *integram præmittam Chartulæ Mathildis, quæ mox ſequetur, ex eodem Cod. Albiniano; tum quia in Regeſtis, & apud Baronium admodum varia extat, quod ſolemne eſt Monumentis non authenticis, exſcriptorum licentia, qui præteritis ætatibus variari, atque ad ſua tempora accommodari Chartas veteres impune poſſe arbitrabantur; tum quia una cum Mathildiana donatione, quicum maxima ejus convenientia eſt, falſi arguit Annaliſtam nuperum, peſſimo publico, diſſimilia congerentem, ad S. Sedis jura labefactanda.* Juramentum Bertrami Comitis Provincie. Ego Bertramus Dei gratia Comes Provincie ab hac hora, & deinceps fidelis ero s. Petro, & Domino meo Pape Gregorio, & S. R. Eccleſie, & cunctis ſucceſſoribus tuis, qui per meliores Cardinales intraverint. In nullo veſtro dampno, vel S. R. Eccleſie, me ſciente, conſentiam. Sic me Deus adjuvet, & hec Sancta Evangelia. Preterea pro remiſſione peccatorum meorum, & parentum meorum offero, concedo, dono omnem honorem meum, quantum ad me jure parentum meorum pertinet, omnipotenti Deo, & Sanctis Apoſtolis ejus Petro, & Paulo, & Domino meo VII. pape Gregorio, & prefatis ſucceſſoribus ejus; ita ut quicquid eis placuerit deinceps de me, & de toto honore meo ſine ulla contradictione faciant. Eccleſias autem omnes, que in mea poteſtate ſunt, in eorum poteſtate omnino dimitto. *Jamvero ipſa Magnæ Comitiſſæ Chartula audienda eſt.*

CAR-

CARTULA COMITISSE MATHILDE [a].

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini Nostri Jesu Christi Millesimo centesimo IJ. quintodecimo die Kal. decembris Ind. x. Tempore dni [1] Gregorii VII. Pape in Lateranensi palatio. In cappella [b] s. Crucis. In presentia Centii Frajapan. [c] Gratiani, Centii [d] Franculini, & Alberici de Petro Leonis, Cice, & Beneincasa [e] fratris ejus, & Uberti de Tascio [f], & aliorum plurium. Ego Mathilda [g] Dei gratia Comitissa pro remedio anime mee, & parentum meorum dedi, & optuli [h] Ecclesie s. Petri per interventum [2] domini Gregorii VII. pape [i] omnia bona mea jure proprietario [3] tam quod [k] tunc habueram, quam ea que in antea acquisitura eram, sive jure successionis, sive alio quocumque jure ad me pertinerent [l]. Et tam ea que ex hac parte montis [m] habebam, quam illa que in ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur [4], omnia sicut dictum est, per manum dni Gregorii VII. pape Romane Ecclesie dedi, & tradidi, & cartulam [n] inde fieri rogavi. Set [o] quia cartula [p] nunquam [q] apparet,

VARIANTES LECTIONES.

a Mathildis super concessione bonorum suorum facta Rom. Ecclesiæ. *b* capella *c* Frangipane *d* Cencii *e* P. Leone, & Benineasa *f* ejus Uberti de Tuscia *g* Mathildis *h* obtuli *i* Papæ VII. *k* quæ *l* pertinent *m* montium *n* Chartulam *o* sed *p* Chartula *q* nusquam

NOTÆ

1 Muratorius in sua edit. semel & iterum legit *Domni* Greg. Cod. Vat. *Domini*, ut habet Leibnitius, cui major fides, quia Ill. Laurentium Zacagnum adjutorem adhibuit in Collatione Codicis. Præterquam quod in Monumentis sæc. XII. Dominum non Domnum appellari Pontificem compertum est: & in nostro Codice semper legitur *Dominus* in hac Cartula. E contrario in Diplomatis Ludov. Ottonis, & Henrici semper *Domnus*, quod animadverti debet pro majori Monumentor. fide.

2 Opportune Ducangius (V. *Intervenire*) animadvertit, voces istas *per interventum*, seu *interventu*, quæ in hujusmodi concessionibus reperiuntur, sumi pro intercessione, aut mediatione; quæ res infra clarius explicatur *per Manum*. Unde patet, Donationem factam esse Ecclesiæ Romanæ, eadem prorsus ratione, qua Pippinus, Carolus, Otto, Henricus suas Donationes fecerunt Principi Apostolorum per Stephanum II. Hadrianum, Joannem XII., & Benedictum VIII. cæterique Augusti exemplo Ludovici Pii confirmarunt varios per Pontifices.

3 Quamvis donaret propria juris sui tam quæ tunc habebat, quam quæ jure quovis acquisitura erat; tamen ancipiti ex loquendi genere vix intelligimus, num ipsa utatur erga Rom. Ecclesiam jure illo validissimo, quo Domini & legitimi possessores utuntur, ut firmior donatio sit, & quo se excidisse fatetur post donationem, beneficiario exinde utens, an jure proprietario deinceps uti debebat Ecclesia Romana. Murator. (*Script. Ital. to.* v. *p.* 366.) ad Domnizonem invaluisse ait, *offerendi non castra solum, sed & integra Regna Apostolicæ Sedi, eaque rursus ab illa accipiendi in feudum*; quam rem prolatis exemplis comprobat. Sed Donatio Mathildis non est ejus generis, ut patet ex iis, quæ sequuntur: tametsi quoad ipsa Donatrix superstes fuit, iisdem bonis frueretur. Nam vera hæredis Ecclesiæ Romanæ institutio fuit, ut non semel Domnizo ait.

4 De Bonis propriis trans, & citra Alpes vide Dissertat.

paret, & timeo, ne donatio, & oblatio mea in dubium revocetur; ideo ego que supra Comitissa Mathilda iterum a presenti die dono & offero eidem Romane Ecclesie per manum Bernardi Cardinalis & Legati ejusdem Romane Ecclesie [5], sicut illo [a] tempore dedi per manum dni Gregorii VII. pape, omnia [b] bona mea tam que nunc habeo, quam que in posterum Deo propitio acquisitura sum, & tam ea, que ex hac parte montis [c], quam que in [d] ultramontanis partibus habeo, vel habitura sum sive jure hereditario, sive alio quocumque jure [e], pro mercede & remedio anime mee, & parentum meorum. Que autem ista mea bona juris mei superius dicta una cum accessionibus, & ingressibus, seu [f] cum superioribus, & inferioribus suarum qualiter supra legimus [g] [6], in integro: ab hac die [h] in eadem Ecclesia dono & offero, & per presentem cartulam oblationis [i], ibidem habendum [7] confirmo [k]. Insuper per cultellum, festucam nodatam, guantonem, & guuasionem [8] terre [l], atque ramum arboris, & me exinde foras expuli, guarpivi [m], & absentem me feci [9], & a parte ipsius Ecclesie

VARIANTES LECTIONES

a in illo *b* Greg. omnia *c* mohtium *d* quam in *e* habeo, quam que in posterum Deo propitio acquisitura sum alio quocumque jure *f* accessionibus, seu *g* legavi *h* in integrum ab ea die *i* chartulam oblationis *k* habenda conf. *l* Gantonem & Vascionem terræ *m* garpivi

NOTÆ

5 De hoc Bernardo ex Abbate Vallumbrosano in Cardd collegium cooptato, ejus virtutibus, ac vicibus in Civitate Parmæ vide Baron. (1102. *n.* 22. *seq.*) ac præcipue Ughellum in Episcopis Parm. (*to.* 2. *p.* 168. *seqq.*)

6 Locus admodum depravatus; quem tamen omnes ita legunt, utpote ex Cod. Vat. recensione profectum. Baronius (1102. *num.* 20.), qui præter eum Cod. alium etiam consuluit ejusmodi antiqua Monumenta continentem, sic illum profert: *una cum accessionibus, & ingressibus seu superioribus, seu inferioribus qualiter supra legavi*. Murator. animadvertit, vulgarem eorum temporum formulam esse, *qualiter supra legitur*: neque aliter hic legendum putat. Lectio nostri Codicis ab emendatione ista parum abludit.

7 Et hic Murator. notat usitatam esse Notariorum formulam *habendum*. Animadversioni hujusmodi noster Codex fidem adjungit.

8 Monet Baron. formulas hasce, natas ex idiotismis ejus temporis, in hujusmodi Diplomatibus reperiri, quæ modo exoleverunt. Per hujusmodi autem formulas fiebant investituræ bonorum, ut multa exempla videre est ap Ducangium in Glossar. (V. *Investitura*.) Præ aliis hanc affert ex Miræo (*to.* 1. *Dipl. Belg. p.* 170.): *Et per præsentem Chartulam offertionis ibidem habenda confirmo, insuper per Cultellum, festucam nodatam, gantonem, & guvascionem terra, atque ramum arboris*. Leibnitius legit *Guantonem* ut in nostro Cod. definitque Chirotecam; item *Guvascionem* cum Miræo, explicatque *cespitem*. Videndus omnino Ducangius tum loco citato, tum ad singulas voces; nam longum esset tam multa exempla, quibus rem comprobat, hic congerere.

9 Idem Leibnitius post prædictas formulas Investituræ addendum putat *tradidi*: quod tamen ubique desideratur. Quæ sequuntur sunt fere sinonyma: *Garpire* enim, quod & *guerpire*, & *Verpire* in chartis invenitur, valet possessionem rei alicujus dimittere: unde Leibnitius explicans *ejeci* recte innuit, Mathildem a bonorum suorum possessione se ejecisse ipso in actu Donationis. Proinde Ecclesia eorum dominium adepta est anno eodem 1102. tametsi possidenda utendaque remanserint Mathildi usque ad annum 1115. quum eadem obeunte supremum diem, ab Henrico V. invasa fuerunt, nec nisi post annos plures Ecclesia Rom. possessionem eorumdem iniit, ut dictum est in Dissertatione.

ſie habendum [a] reliqui faciendum exinde pars ipſius Eccleſie, aut cui pars ipſius Eccleſie dederit [b], a preſenti die quidquid voluerit [10], ſine omni mea & heredum, ac proheredum meorum contradictione. Si quid vero, quod futurum eſſe non credo, ſi [c] ego Mathilda Comitiſſa, quod abſit, aut ullus de heredibus ac proheredibus meis ſeu quelibet oppoſita perſona contra hanc cartulam oblationis ire quandoque agere temptaverimus [d], aut eam [11] per quodvis ingenium infringere queſiverimus [e], tunc inferamus ad illam partem, contra quam exinde litem intulimus [f], multa [g], quod eſt pena auri optimi libras mille argenti pondera IIIJ. milia. Et quod [12] repetierimus, vendicare [h] non valeamus. Set preſens cartula oblationis cunctis [i] temporibus firma permaneat, atque perſiſtat. Et bergamena [k] cum atramentario de terra levavi, pagine Guidonis Notarii tradidi, & ſcribi [l] rogavi. In qua ſubter confirmans teſtibus optuli [m] roborandam [13]. Actum Canuſie feliciter. Mathilda Dei gratia ſiquid eſt, in hac carta a me facta *s-s* [14] [n] ✣ Ego Ardericus Judex interfui, & *s-s* [o] & ✝ Ego Ubaldus Judex interfui, & *s-s* [p] & Signum manus Attonis de Monte Barranzonis, & Bonivicini [q] de Canuſia rogati teſtes. Ego Guido Notarius Sacri Palatii [r] Scriptor, & hujus Cartule oblationis [ſ] [15] poſt traditam complevi & dedi.

DIS-

VARIANTES LECTIONES

a habendam *b* exinde pars ipſius Eccleſiæ dederit *c* ſive *d* contra hanc Chartulam quandoque offerſionis ire agere tentaverimus, aut tam *e* quæſierimus *f* intulerimus *g* mulctam *h* quo repetierimus, vindicare *i* ſed præſens hæc Chartula offerſionis omnibus *k* pergamena *l* ſcribere *m* obtuli *n* in hac charta a me facta &c. *o* etc. *p* &c. *q* Bonvicini *r* Notarius Palatii *ſ* Chartulæ offerſionis.

NOTÆ

10 Locus alter ad intelligendum difficilis. Baronius ope alterius Codicis memorari, ſic legit: *& a parte ipſius Eccleſia habenda reliqui facienda exinde Pape, aut cui Papa illius Eccleſia dederit, a praſenti die quicquid voluerit*. Leibnit. recte reſtituit *habenda*: at barbarum declarat illud *faciendum*, & vocem *dederit* arbitratur redundare. Sententiam vero hanc eſſe ait: *ut faciat exinde pars ipſius Eccleſia quicquid voluerit*.

11 Leibn. legit *tam*, recte Muratorius ſcribendum putat *aut eam*: male autem Leibnitius caſtigat *etiam*.

12 Apud Leibn. legitur *quo*. Baronius habet *quod*, quam lectionem probat Leibnitius idem.

13 Lectio Baronii explicatior: *Pergamenam cum atramento de terra levavi, paginam Guidoni Notario tradidi*. Quæ poſtrema verba Leibnitio arriſerunt. Formula eſt antiquiſſima: nam Ducang. (*V. Pergamenum*) ex Tabular. Caſaurien. profert exemplum Ludovici Loth. F. Ad rem noſtram nil accommodatius Charta apud Murator. (*Ant. Eſt. pag.* 100.), in qua hæc leguntur ſeptuaginta annis dumtaxat ante Chartulam Mathildis: *Et bergamena cum atramentario ego qui ſupra Adeleyda de terra levavi, & Agimoni Notario Sacri Palatii tradidi, & ſcribere rogavi, in qua ſupter confirmans, teſtibuſque obtuli roborandam*.

14 Apud Baronium legitur *ſubſcripſi*; & ita in ſequentibus: *Interfui, & ſubſcripſi*. Neque aliud innuit appoſitum Signum *s-s*.

15 Leibn. aliique ſemper legunt *Offerſionis*.

DISSERTATIO VI.

DE CODICE RUDOLPHINO

SEU DE RUDOLPHI EPISTOLARUM LIBRIS TRIBUS.

I.

E Imperatoriæ Majestatis in Occidente instauratæ ingenio satis mihi videor disputasse, quum dissererem de epistolis Leonis III. De Rudolphi Regis Romanorum epistolis nunc dicturus, capita duo præmittam necesse est, sine quorum cognitione earumdem sententiam assequi nequaquam possumus. Ea sunt Imperatoris Electio, & Coronatio. Hanc siquidem Rudolphus, tametsi non est adeptus; impense adeo a Pontificibus petiit, tantoque cum apparatu ad assequendam venturum se testatur pluribus in literis; ut negotii magnitudinem ac necessitatem palam faciat. Illam vero recte ait Boeclerus (to. 2. Comit. Imp. p. 870.) per solos Electores, ut hodie vocantur, absque cæterorum Principum & Statuum consilio in Rudolpho Comite Habspurgico cœptam, & ad hæc usque tempora continuatam. *Quamobrem Electionem hujusmodi spectare oportet ante, & post Rudolphum. Ad Coronationem vero quod attinet, quum eadem semper fuerit; unus enim Romanus Pontifex Diadematis Imperialis impositione Imperatorem poterat instituere, unaque in Principis Apostolorum basilica tanta solemnitas celebranda erat; non Coronatio ipsa, sed accessiones illi identidem factæ, ritusque pro temporum conditione varius expendantur necesse est. Propterea quum de Electionis negotio, ac de Septemvirorum, seu Sacri Romani Imperii Electorum certa origine, quidquid necessarium erit attulero; tunc de Coronatione provinciam nec facilem, nec brevem suscipiam, eamque, ni fallor, explicatissimam reddam. Praterea falsam opinionem illorum evertam, qui nova hujus dignitatis indolem non assequuti, ab Octaviano, seu veriori, ut putant, illatione, a Magno Constantino repetendam putant. Tum pauca de ipsis epistolis dicam.* Procemium

§. I.

De Caroli M. Succeſſorum Carolingiorum electione.

Priorum ſex Carolinorum Electio ſucceſſionis jure facta: cæteror. ſpe defenſionis Eccl. Rom.

II. *Quandiu ſtetit Carolina ſtirps, ab anno videlicet* 814 *ad* 887. *quum, Carolo Craſſo exauctorato, Arnulphus ex Caroli ejuſdem fratre Carolomanno nepos, Germaniæ Rex electus fuit, in ſex illis Auguſtis, qui Carolo Magno ſucceſſerunt*, Ludovico pio, Lothario I., Ludovico II., Carolo Calvo, Carolo Craſſo, & Arnulpho, *electio admodum parabilis fuiſſe deprehenditur. Pius enim Ludovicus patris regnorum hæres, a patre ipſo Carolo Magno electus fuit. Perinde Lotharius I. a pio Ludovico ejus patre, & a Lothario Ludovicus II. ſunt electi, atque omnes a Romano Pontifice confirmati. Tres reliqui, utpote qui parentibus non ſucceſſere, abſque ulla ad Imperialem dignitatem deſignatione electi Reges Alemanniæ, & Galliæ, Romanis potius Pontificibus electionem ad Romanum Imperium retulerunt acceptam, quam ſuis principibus aut parentibus. Teſtem appello Concilium Rom. anno* 877. *celebratum pro Caroli Calvi confirmatione* (*Labbe* conc. to. IX. p. 296.); *quandoquidem Joannes VIII Fratres ſic affatur*: Quia pridem Apoſt. me. deceſſori noſtro papæ Nicolao id ipſum jam inſpiratione cœleſti revelatum fuiſſe comperimus, elegimus hunc merito, & approbavimus una cum annisu & voto omnium fratrum & coepiſcoporum noſtrorum. *Ex Arnulphi autem, poſtremi eorum, Pontificia hujuſmodi electione indoles tantæ Majeſtatis a Leone III. inſtauratæ dignoſcitur. Stephanus enim V. poſt Caroli Craſſi obitum, non Arnulphum ejus nepotem, qui eodem exauctorato Rex Germaniæ fuerat electus anno* 887; *ſed Widonem Spoleti ducem ad imperialem dignitatem aſſumſit: quem ſequenti anno imitatus eſt Formoſus, Lambertum Widonis filium conſortem Imperii eligens cum patre. Quia ſcilicet Italiæ regnum ii tenebant, ſpeſque major defenſionis Apoſtolicæ Sedis ab utroque horum affulgebat, quam ab Arnulpho. Quum vero experientia ſecus eſſe docuit: tunc Formoſus idem Lamberto adhuc ſuperſtite Arnulphum ad avitam dignitatem vocavit. Ludovicum III. Burgundiæ, & Provinciæ Regem Benedictus IV. anno* 900. *ſuffecit Arnulpho, non quia ex Hirmingarde Ludovici II. filia a Boſone genitum, Carolina ſtirpe profectum, ſed quia S. Sedi defenſio, admodum neceſſaria tum temporis, quærebatur. Berengarium, quem Comes Everardus ex Giſla* Lu-

Ludovici pii filia susceperat, a decimo Joanne ad Imperium designatum anno 916. *dum Berengarii æmulus Ludovicus oculis privatus inutilem adhuc vitam sustinebat, ratio eadem tuetur, quæ Widonem ejusque filium Lambertum: ab anno siquidem* 888. *Rex erat Italiæ potentissimus, nec S. Sedi præsentius videbatur præsidium inveniri posse. Quamobrem affirmari posse arbitror, nullam aliam formam electionis excogitatam esse, quandiu Carolina stirps stetit.*

§. II.

De trium Ottonum, eorumque successorum usque ad Fridericum II. electione.

III. *Berengario feliciter imperante anno septimo, juxta rectam eorum opinionem, qui ab ipso die Natali Domini anni* 915. *imperialem illius coronationem repetunt, sive anno* 921. *Italiæ populi Rudolphum Burgundiæ Regem contra Berengarium ad Italiæ regnum invitant, atque Italico diademate redimitum adversus Imperatorem, a quo defecerant, sequuntur. Quamobrem Berengarius Regnum civili bello recuperandum, post duo prælia infeliciter commissa, deseruit, ac post triennium Veronæ a conjuratis cæsus, Carolingiorum Imperii finem attulit anno* 923. *Hinc per annos fere quadraginta Reges Italiæ fuerunt, prædictus Rudolphus, Hugo Provinciæ Marchio, ejus filius Lotharius, & Berengarius II. una cum filio Adelberto, qui tyrannice dominantes, & Ecclesiæ ditioni maxime infensi, tum Italiæ Principes, tum præcipue Romanum Pontificem ad Imperialem majestatem instaurandam impulerunt. Forte evenit, ut Octavianus Alberici II. filius, qui patris aviæque Marociæ exemplo Pontificium dominatum invaserat, ad Petri Cathedram XII. Joannis nomine ascenderet. Inde is luculentius aspexit, quæ Italiæ, quæ S. Sedi maxima damna inferrentur a tyrannis. Quare Ottonem Germaniæ Regem rebus præclare gestis in Italiæ tyrannos commendatum, & ab Agapeto II. prædecessore ante annos decem ad Imperialem Coronam frustra quæsitum, ipse elegit. Perinde factum de II. Ottone coronato Imperatore una cum patre, & de hujus filio Ottone III. quod electionem spectat, non contendo: at utriusque electionem a Rom. Pontifice probatam fuisse antequam Diadema Imperiale ab eodem obtinerent, priorum Carolingiorum instar, nullus dubito. Qui secus sentit, errorem illorum sequitur, qui electionem Germaniæ Regum pro Imperatoria accipiunt.*

Tres Ottones spe defensionis Eccl. Rom. similiter electi.

At considerare eosdem oportet, Conradum Franconiæ, & Henricum Saxoniæ Duces pari modo electos Germaniæ Reges, neutrum tamen aut Imperatorem, aut Romanorum Regem in Diplomatibus appellari: quamquam uterque aciem ducens Regum Romanorum, & Imperatorum cognominum, Scriptores imperitos deceperit; ita ut Henricos septem enumerent, quum sex tantummodo Romanorum Reges, & quinque Imperatores extiterint: Conrados autem tres; quum duo tantum Reges Romanorum fuerint, unicusque Imperator.

Greg. V. Ottone III. dissentiente constituit Electionem futuri Imp. a Germaniæ Principibus fieri.

IV. *Diplomatum scrutator diligentissimus Godefridus Abbas* (Chron. Godwic. lib.2. to.1. p.119.) *Diplomata Conradi I. apud Brovverum & Schanat exhibentia in titulo* Romanorum, & Francorum Rex, *falsi arguit, remque comprobat genuinis diplomatis, & auctoritate Scriptorum ejus ævi, Reginonis, Witichindi, Luitprandi, aliorumque. Perinde in Henrici I. Diplomatis semper vocabulum Regis inveniri testatur* (Ibid. p. 151.) *nulla additione vel Francorum, vel Germaniæ, vel Orientalis Franciæ. De tribus Ottonibus vero, qui diadema Imperiale sunt assequuti, absolute pronunciat,* Regis Romanorum *titulum ab iis numquam esse adhibitum. E contrario Henricum II. Germaniæ Regem, primumque Imperatorem reperit* (Ibid. p. 233.) *cum titulo* Regis Romanorum, *ut supra est dictum* (Diss. IV. n. VI.) *post allata verba Platinæ, qui Blondi sententiam planiorem reddidit. Ea vero est hujusmodi:* Paulo enim, postquam redierat Gregorius Papa scilicet, eam fecit de Imperatoris electione sanctionem, quam hucusque super annos quadringentos, servatam videmus, solis licere Germanis, qui inde Electores dicti sunt, Principem deligere, qui Cæsar tunc, & Romanorum Rex dictus, si a Romano Pontifice coronabitur, Imperator Augustus appelletur. *Decipitur is quidem, & cum eo Platina Septemvirale collegium a Gregorio institutum putans, quod infra luculenter ostendam. Sed futuri Imperatoris, cum titulo Regis Romanorum, electionem ab eodem Pontifice sancitam esse, posteriora monumenta planum faciunt.*

Qua ex Constitutione dici cœpti Reges Romanorum.

V. *Primum omnium occurrit Decretum Benedicti VIII. antequam Henrico II. Germaniæ Regi Diadema Imperiale tribueret. Illud refert Glaber apud Baronium* (1113. n. 5.), *& est hujusmodi:* Ut ne quisquam audacter Imperii Romani sceptrum præproperus gestare Princeps appetat, seu Imperator dici, aut esse valeat, nisi quem Papa Sedis Romanæ morum probitate delegerit aptum Reipublicæ, eique commiserit insigne Imperiale. *Quibus explicatur conditio illa,*

quam

quam recte Blondus apponit, si a Romano Pontifice coronabitur. *Constatque inde, Electioni Germaniæ Regis a Principibus ejus gentis facta unum, idque præcipuum, deesse, approbationem scilicet Romani Pontificis. Gregorium autem V. & Ottonem III. constituisse aliquid de Electione Regis Romanorum videtur dubitari non posse: nam tum Henricus successor Ottonis, ut nuper diximus, tum successores omnes Henrici*, Reges Romanorum *se appellant ante coronationem Romanam in Diplomatibus, ut videre est apud laudatum Godefridum* (Ibid. p. 269. 284. 310. 326. & 344.) *Præterea Henricus Rex Germ. III. in Promissione, seu Professione ante Coronationem, anno 1046. propalam se profert* Ego Rex N. Romanorum, *ut patet ex ordine Romano, quem producam ubi de Coronatione sermo erit. Quamobrem, quod eruditis fere omnibus persuasum est, non ab anno 1138. quum Conradus III. Germaniæ Rex electus, coronatusque est Aquisgrani, titulus* Regis Romanorum *deduci debet; sed ab electione Henrici II. qui anno 1002. coronatus fuit Moguntiæ. Persuasio autem eruditorum profluxisse videtur ex Conradi ejusdem Sigillo, quod primum invenitur cum titulo Regis Romanorum, & a Successoribus omnibus exemplum sequutis, quod minime factum erat a Conradi prædecessoribus Germaniæ Regibus* (Vid. diss. IV. n. VI.).

Quem titulum affectabatur qui Rex Germaniæ electus & coronatus erat.

VI. *Nec prætereundum mihi esse arbitror, quod sæpe laudatus Godefridus, ubi ex tribus Ottonibus nullum eo titulo usum esse recte affirmavit* (Ibid. p. 119.), *minus caute subjunxisse videtur:* Nec etiam in temporibus sequioribus ante actualem Italici Regni possessionem adhibitus. *Et vero Henricos Germaniæ Reges III. & V. qui in Diplomatibus eo titulo utuntur, Langobardicam coronam adeptos esse nusquam apparet. De III. dumtaxat Annalista Italus* (an. 1046.) *more suo conjicit, post congressum Ticini habitum coronam accipere eum potuisse Mediolani a Widone Metropolita; sed præterquam quod conjecturas historia rejicit, angustiæ temporis secus docent. Etiam de quinto Henrico Gualvanus Flamma, & recentiores alii, suam ætatem cum prisca illa componentes, eamdem rem affirmant. At Pagius* (1110. n. 2.) *Landulphum, Ottonem Frisingensem, Scriptoresque alios synchronos nil tale tradentes iis objicit, quam sane objectionem confirmat Grossolani Archiepiscopi absentia. Quid plura? Conradus Friderici ducis Sueviæ frater anno 1128. ut refert Landulphus apud Puricellum, & Pagium* (eod. a. n. 13) *ab Anselmo Metropolita Mediolanensi inauguratus fuit Rex Italiæ primum Modoetiæ, deinde Mediolani. Nihilominus titulus Regis Romanorum in suis Diplomatibus non legitur, nisi post annum* 1138.

quum

quum Aquisgrani Germaniæ coronam accepit. Itaque non Italici regni actualis possessio; sed electio, & coronatio Germanica instituebat Regem Romanorum futurum Imperatorem, nisi Romanus Pontifex abnuisset. Hactenus de Electione futuri Imperatoris, ante Rudolphum Magnum Austriacæ domus progenitorem. Nunc de eadem electione dicam, quæ a Rudolpho eodem incipiens, ad nostram usque ætatem perseverat, re scilicet redacta ad Septemvirale amplissimum Collegium.

§. III.

De Septem Electoribus Sacri Rom. Imperii.

De origine Electorum opinio varia.

VII. *Damnorum pertæsi omnes, quæ Italiæ, & Romanæ Ecclesiæ fuerant illata non paucorum spatio annorum a Suevicæ stirpis Augustis, eo tandem devenere, ut Fridericum II. in Generali Concilio Lugduni habito anno* 1245. *exauctorandum decreverint. Id factum auctoritate Innocentii IV. qui Concilio præerat. Magnum inde illud interregnum cœpit octo & viginti annorum, ut Rudolphi epistolæ testantur, seu trium & viginti, ut Germanici Scriptores autumant, a Friderici obitu illud ineuntes, quod fatale apud eosdem appellatur. Namque eo tempore præ aliis*, cœpisse, *ajunt*, Septemviralem Senatum, qui reliquos Germaniæ Principes ab Electione Regis Romanorum rejecit (*Kemmerich* Int. ad J. publ. lib. 1 cap. 1. art. 6.). *Qua quidem a sententia Puffendorfii cæterorumque Juris publici Scriptorum communi, Boecleri supra allata auctoritas non abludit, qui Rudolphum omnium primum a Septemvirali eo Senatu electum tradit, ut audivimus. Ea quippe Regis Romanorum electio diuturni hujus interregni finem attulit. Equidem Besselii* (not. ad Eginh. cap. 9.) *opinionem, qui aut Friderici II. tempore, aut paulo ante, id Collegium institutum putat; & Glossarii illustratorum sententiam, qui ad Caroli IV. auream Bullam anno* 1356. *editam ejusmodi institutionem differunt, omnino deserendas censeo, Jurisque publici Scriptoribus adhærendum. Nam Gregorii X. literæ ad Alphonsum Hispaniæ Regem sub Interregni finem, apud Raynaldum* (1272. n. 34.) *secus fieri non posse admonent*: Inter cætera, *inquit*, tangebatur, quod cla. me. Richardi in Romanorum Regem electi Electoribus non vocatis, vel saltem denunciatione aliqua non facta eisdem, non erat ad expeditionem petitionum hujusmodi procedendum: quum eorum videatur specialiter interesse, utpote qui jus eligendi Regem Romanorum, in Imperatorem deinde

de promovendum sibi vendicent, & in pacifica esse dicantur ipsius possessione, vel quasi. Ex quo etiam arguebatur, non posse, nec debere inhiberi eisdem, quominus hujusmodi sua possessione libere uterentur, alium, si eis videretur expediens, eligendo.

VIII. *Quod si Electores jus suum tuentur possessione, non Pontificia constitutione, quæ nulla usquam reperitur; neque Imperiali, quæ Interregni tempore fieri non poterat: spectanda igitur attentius monumenta vetera, ut Septenarii istius Senatus origo certa teneatur. Ac primum audiendus est Parisius Auctor Synchronus, de quo Baronius* (966.n 63.) *ita loquitur*: A quo siquis demat calumnias, invectivas, dicacitates, & blasphemias in Apostolicam Sedem frequenter iteratas, aureum sane dixerit Commentarium, utpote quod ex publicis Monumentis totidem verbis redditis egregie contextum, & coagmentatum inveniatur. *Parisius igitur Mallinkroti auctoritate contra Gewoldum ostendit, Germaniæ olim Reges cunctorum Ordinum conventu eligi consuevisse; at Innocentium IV. anno* 1245. *exauctorato Friderico II, ut Princeps Ecclesiæ commodior subrogaretur, id negotium dedisse septem Principibus ex omni numero delectis. Eos infra recenset hoc ordine*: MAGNATES ALEMANNIÆ, NON TAMEN ELECTORES IMPERATORUM. Rex Bohemiæ. Dux Lotharingiæ. Dux Brunefwichiæ. Dux Suaviæ. Landgravius Thuringiæ. Dux Lemburgiæ. Dux Carinthoniæ. Dux Saxoniæ. Comes de Gelria. ELECTORES IMPERATORUM LAICI. Dux Austriæ. Dux Bavariæ. Dux Saxonum. Dux Brabantiæ, qui & Lavaniæ. PRÆLATI PRINCIPALES: Archiep. Coloniensis. Archiep. Moguntinus. Salsburgensis. Isti ducentur in insulam quamdam Rheni, & dimittentur soli in ea, & amovebuntur omnes naviculæ, & ibi tractabunt de Electione Imperatoris; nec adveniet aliquis ad eos, donec omnes sint concordes. Huic negotio præerit Archiep. Coloniensis, secundus Moguntinus, tertius Salsburgensis. His a Domino Papa directa est diligentissima admonitio cum supplicatione, ut sibi alium Imperatorem eligerent; promisitque eis sui, & totius Ecclesiæ consilium, & principio sub spe potioris successus quindecim millia librarum argenti. Prævenit autem, & prævaluit Friderici dissuasio, qui eis, & maxime Duci Austriæ vinculo affinitatis est confœderatus. Unde monitis & precibus Papalibus Electores minime paruerunt. *Sic gravissimus id ætatis Rerum Anglicarum Scriptor, ut ait Hansizius Soc. J.* (Germ. Sac. to. 2. p. 959.)

Ejus certa ætas annus 1245. in Concil. Lugdun. 1.

IX. *An-*

Electorum aliqui mutati, septenario numero permanente.

IX. *Antonius Pagius (996 n. 14.), & post eum Raynaldus (1257. n. 6.) Parisio tribuunt alium Catalogum Germaniæ Principum omnino diversum ab eo, quem retulimus, opus videlicet Scriptoris minus gnari Germaniæ rerum, qui Parisii Chronicon continuavit, recensuitque ex suo ingenio Principes ad annum* 1258. *At nosse poterant, Parisium, se teste, annum* 1250. *non præteriisse*. Hic terminantur, *ait*, Fr. Matthæi Parisiensis Monachi s. Albani Chronica, quæ pro utilitate posteritatis subsequuturæ, Dei pro amore, & B. Albani Anglorum Protomartyris honore, ne memoriam eventuum modernorum vetustas, aut oblivio deleat, litteris commendavit:

Virginis a partu jam mille volumina Phœbus
Cum bis centenis & quinquaginta peregit
Annua. Sed visum non est sub tempore tanto
Aprilis sexto fuerit quod Pascha calendas,
Dum quinquagenus orbem percurreret annus;
Hoc tamen evenit anno cui terminus hic est.

Fluxerunt utique ab Incarnatione Domini viginti & quinque annorum quinquagenæ. *Nil Chronologia ista luculentius, quam si Pagius animadvertisset, quemadmodum* (an. 996. n. 15.) *affirmavit*, Pontifices Romanos, a quibus renovatum Imp. Occidentale, jus suum illæsum conservasse, & electiones aut approbasse, aut improbasse: *ita pro certo asseruisset, anno* 1245. *non constitutione ulla, sed consilio Innocentii IV. Septenarium Electorum numerum habuisse originem. Ex iis quatuor haud ita multo post mutati, quia Friderico adhærebant: Arch. Salisburgensis, cui substitutus fuit Trevirensis; & Austriæ, Bavariæ, Brabantiæ duces, quorum loco adlecti sunt Bohemiæ Rex, Palatinus Rheni, & Marchio Brandeburgensis. Quod testatur Albertus Abbas Stadensis (ap.* Baron. 996. n.47.) *Auctor synchronus, qui Chronicon sui ævi perduxit ad annum* 1256. Ex prætaxatione, *inquit*, Principum, & consensu eligunt Imperatorem Trevirensis, Moguntinus, & Coloniensis. Palatinus eligit, quia dapifer est; Dux Saxoniæ, quia Marescalcus; & Margravius de Brandeburg, quia Camerarius. Rex Bohemiæ, qui pincerna est, non eligit, quia non est Theutonicus.

Principio subobscura, utpote consilio non Constit. Pontif. nitens.

X. *Septenarii autem Senatus electio ex Innocentii IV. consilio Principibus aliis Theutonicis jus a Gregorio V. & Ottone III. permissum principio*

cipio non antiquasse videtur. Nam & in Concilio Lugdunensi post pronunciatam sententiam in Fridericum II. (Labbe Conc. to. XI. p. 645.) *hæc subjiciuntur*: Illi autem, ad quos in eodem Imperio Imperatoris spectat electio, eligant libere Successorem: *& Innocentius IV. sequenti anno* (Rayn. 1246. n. 2.) *in eamdem ancipitem sententiam scripsit Epistolam* Archiepiscopis, & nobilibus aliis Principibus Theutoniæ habentibus potestatem eligendi Romanorum Regem, & in Imperatorem postmodum promovendum. *Quin etiam Henrico Landgravio Hassiæ, qui electus fuerat, infra biennium decedente, idem Pontifex Lugduni adhuc degens pro eligendo* Willelmo *Hollandiæ Comite varias dedit literas.* (Rayn. 1247. n. 4 seqq.) *ad Germaniæ Principes, qui e Septenario Electorum numero nequaquam erant. Quamobrem quamdiu Fridericus II. vixit, pro certo affirmari non potest, ad Septemviros illos devolutam esse Electionem. Secus est deinceps; literæ enim extant Alexandri IV. apud Raynaldum* (1256. n. 3. seqq.) *quibus Archiepiscopus Moguntinus Conradini electionem aversari jubetur in hæc verba*: Aliis vero coelectoribus tuis tam Ecclesiasticis, quam Secularibus auctoritate nostra firmiter inhibeas. *Et seq. anno facta duplici electione, de ea sic loquitur Heinricus Stero in Chronico apud Canisium* (to. 4. p. 191.): Principes regni pro eligendo Rege jamdiu habitis diversis conventibus, tandem diffinitivum electionis diem in octava Epiphaniæ statuerunt in Frankefurt celebrandum, ubi dum quidam convenissent, Moguntinus & Coloniensis Archiep. & Ludwicus Comes Palatinus Rheni, & frater suus Dominus Heinricus Dux Bavariæ in Richardum fratrem Regis Angliæ convenerunt. Et electus ab ipsis subsequenter in die Ascens. D. apud Aquisgranum in Regem ungitur, & potenter in Regni solio collocatur. Dominus autem Treverensis Episcopus cum aliis quibusdam Principibus consentire nolens electioni prædictæ, in media Quadrages. fretus literis, & auctoritate Regis Bohemiæ, Ducis Saxoniæ, Marchionum de Brandeburg, & multorum Principum, elegit D. Alphonsum R. Hispaniæ.

XI. *Steronis narrata nullatenus dissentiunt ab Alexandri, Urbani, Clementis IV. & Gregorii X. Epistolis, aliisque Monumentis apud Raynaldum videndis de diuturna illa controversia super duplici electione, dum Richardus & Alphonsus suam uterque electionem a Pontifice ratam haberi cupientes, ut minime prohiberentur Diadema Imperiale assequi, & literis, & nunciis Romanos Pontifices fatigare non destiterunt. Sint* Successores Inn. IV. eum Septen. numerū confirmant.

omnium instar binæ Urbani IV. literæ (1262. n. 5. seqq. 1263. *n.* 43. seqq.) *Primis Ottocarum Bohemiæ Regem alloquens*, Venerabilis, *inquit*, Fr. noster Archiep. Maguntinus tibi, & aliis Principibus Regni Theutoniæ, ad quos Romani Regis in Imperatorem promovendi spectat electio. *Et clarius alteris Richardum sic affatur*: Novit siquidem circumspectionis tuæ prudentia, quod Carifs. in Chr. filius noster Rex Castellæ ac Legionis illustris se a majori parte Principum in electione Regis Romanor. vocem habentium electum affirmans, tibi &c. *Quod si quatuor illi Principes, in electione Regis Romanorum vocem habentes, qui anno 1257. elegerunt Alphonsum, pars major Electorum appellantur; nullum igitur dubium est, quin Septenarius tum Senatus obtineret; Et quidem ab ipso anno 1245. quum consilio Pontificis res ad septem Principes redacta est: aliter Gregorius X. pacificam eorum possessionem non appellaret. Certa igitur origo Septemviralis Senatus: principio varia & subobscura, ut aliarum rerum origines, postmodum valde perspicua, & in electione Rudolphi evidens, ut constat ex pluribus ejusdem epistolis infra afferendis. Notanda præ iis* (lib 1. ep. 31.) *quam scripsit Regi Bohemiæ Ottocaro, qui licet* cum aliis comprincipibus *in electionem convenerit, continuo tamen a Rudolpho defecit; quippe, ut ait Gerardus de Roo* (Hist. Austr. l. 1. p. 18.) *contemtui illum habebat, quia paulo ante Præfectum Equitum, seu Marescalcum viderat in sua Aula*: Rudolphum nihili faciebat, uti quem famulum suum paulo ante fuisse diceret. *Quamvis enim Stadensis, ut vidimus, e Septenario numero eum esse neget: quidquid ævo Scriptoris hujus fuerit, & Greg. X. in literis ad Salisburgensem Archiep.* (Rayn. 1274 n. 56.) *inter Electores eum recenset*: Regis Bohemiæ illustris, qui sibi jus in eligendo Imperatore competere asserit; *& Rudolphus cum Gregorio concinit in iis literis.*

Inter eos recensendus Rex Bohemiæ, qui & ipse eligit futurum Imp.

XII. *Objici forsan posset Diploma Electorum, quo S. Sedis jura omnia confirmantur, Rudolphi ejusdem epistolis insertum* (lib. 3. post ep. 47.) *has enim subscriptiones præfefert*. Nos Principes Imperii Henricus Trevirensis, Siffridus Coloniensis, Wernerus Moguntinensis Archiep. Ludovicus Comes Palatinus Rheni utriusque Bavariæ Dux, Joannes Dux Saxoniæ, Albertus Dux Saxoniæ, Joannes Marchio Brandenburgensis, & nos Ottones Marchiones Brandenburgenses. *Hinc enim liquet, plures ejusdem familiæ Principes subscribere, adeout Electoralis dignitas non personæ, sed domui tributa videatur: quare assequimur, cur Alphonsus a majori parte Electorum electum se jactaret;* quia

quia Trevirensis Archiep. Rex Bohemiæ, Dux Saxoniæ, & Marchiones Brandemburgenses eum elegerant, tametsi totidem elegisse videantur Richardum, Archiepiscopi scilicet Moguntinus & Coloniensis, Comes Palatinus Rheni, & frater ejus Dux Bavariæ. Duo siquidem hi postremi pro uno tantum Electore accipiendi sunt, quum Bavariæ Duces inter Electores tum temporis non recenserentur. At Bohemiæ Regis nomen in prædictis subscriptionibus desideratur. Animadverti autem oportet, Ottocarum Bohemiæ Regem perpetuum Rudolphi hostem, ab eodem semel & iterum profligatum, anno demum 1278. *casum fuisse* (l. 2. ep. 32. seq); *Diploma vero est datum sequenti anno: quum* Wenceslaus Ottocari *filius puer octo annorum Ottonis Brandeburgensis tutelæ commissus erat. Quamobrem aut Brandeburgensium Marchionum subscriptionibus* Wenceslai *quoque subscriptionem contineri credamus, aut minime necessariam putemus, Septenario Senatui nullum detrimentum infertur. Perinde est de charta, seu epistola* (lib. 3. ep. 1.), *qua Electores*, una cum aliis nostris coelectoribus, *ut ajunt, rata habent bona, Castra, terras, & possessiones a Rudolpho concessas Annæ uxori suæ.*

XIII. *Huic postremo electionis generi, quod nostris etiam temporibus viget (duo postremi Electores Duces Bavariæ & Hannoveræ huc non spectant) decoris multum, multumque majestatis adjectum esse aurea Bulla Caroli IV. neminem latet. Summa tamen est eadem. Id tantum discriminis occurrit a Maximiliani tempore, quod Rex Romanorum*, Imperator electus *nuncupari est coeptus, ac sensim adjuncto illo relicto*, Imperator *passim audit: quum enim coronatio Romana, quæ una Imperatorem facit, post Carolum V. desueverit, ac plura sint, quæ coronationi æquipollere judicantur, præcipue S. Sedis confirmatio, & primæ preces, jampridem est, quum neque Pontifices, neque Reges Romanorum, sive Imperatores electi Imperatoriam majestatem constituunt in diademate per manus Christi Vicarii super electi caput imponendo, ante Principis Apostolorum sacratissimum corpus, quemadmodum fiebat Rudolphi tempore, ut plures ejus Epistolæ planum facient. Sed tanto olim in pretio fuisse habitam coronationem nihil mirum. Pontifices enim patrocinii ac defensionis indigebant, non solum adversus Romanæ Ecclesiæ hostes; sed etiam pro continendis in officio populis sibi subditis, de quibus est dictum satis in Dissertatione I. Imperatores vero per ejusmodi coronationem supremæ potestatis Pontificiæ consortes fiebant in ipsa Urbe, ita scilicet volentibus Pontificibus, quorum intererat. Idcirco Rudolphus tam impense eam quærebat, nec sibi videbatur, quicquam esse, nisi* opus Dei, *ut*

Imp. Electio eadem & hodie viget, Coronatio desuevit. Imp. nomen sine corona invaluit.

verbis illius utar (lib.2. ep.1.) *a Romano Pontifice perficeretur. Quod quia nunquam est factum, nullum ejusmodi jurisdictionis monumentum reliquit nobis posteris. E contrario, prædecessorum ejus, qui coronam sunt adepti, Placita, & Diplomata extant, quæ recentioribus nonnullis (hos eruditos vocant, veriusque harum rerum inscios appellarent) summæ Imperatoriæ potestatis cum detrimento Pontificiæ documenta videntur. Propius veritati Pagius Pontificiæ potestatis delegationem vocat* (823. n.1.), *Ottonum, & præcipue* III. *plura extant Diplomata queis bona & privilegia Ecclesiarum confirmat in ipsa Urbe. At hujusmodi jurisdictionis acta opportuniora nunquam fuisse videntur. Urbs enim ejus temporibus agitabatur factionibus Crescentio duce, queis comprimendis Imperialis auctoritas necessaria erat. Quare Anonymus Auctor vitæ s. Adalberti Pragensis apud eumdem Pagium* (996. n.3.) *de coronatione illius loquens*: Novus Imperator, *inquit*, dat jura populis, dat jura novus Papa.

At simul jurisd. Imp. In Urbe desiit.

XIV. *Ceterum ex memoratis Diplomatis unum affert Ughellus in Episcopis Veron.* (Ital. Sac. tom.v. p.750.) *datum* x. Kal. Junii. *Aliud Margarinus* (Chron. Cassin. to.1.) *datum* VIII. Cal. Jun. *Et aliud Muratorius* (Ant. Ital. Diss.8. & An.996.) *datum* VI. Cal. Jun. *ac demum eruditissimus Abbas Hieronymianus Felix Nerinius aliud protulit inter plurima historica monumenta, quæ congessit in præclaro opere de Templo & Cœnobio ss. Bonifacii & Alexii* (pag.372.). *Quumque ex vetusta membrana illud ediderit, nec sibi penitus placeret, quoad ipsius autographum deprehenderet: post annos aliquot repertum exultans mecum communicavit. Ejus autem pars postrema, quæ in membrana desideratur, ita fluit*: Signum Domini Ottonis invictissimi (mono gram) Heribertus Cancellarius ad vicem Petri Cumani Episcopi, & Archi-Cancellarii recognovi. Data pridie Cal. Junii anno Dominice Incarn. DCCCCXCVI. Indictione VIIII. Anno Regni Domni tertii Ottonis XIII. Imperii vero primo. Actum Rome feliciter. *Hujusmodi autem documentorum, quæ jurisdictionem indicant, ut indolem assequamur, memoria repeti oportet, quæ ipse Imperator juramento promiserat, priusquam Coronam assequeretur*: In Romana urbe, *inquit*, nullum Placitum, aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio. *Quorum similia, quoad Carolinæ stirpis Imperatores steterunt, in Diplomate, seu Pacto confirmationis jurium S. Sedis prolata inveniuntur*: Nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi, vel judicandi, subtrahendive, aut minorandi

di vendicamus, nisi quando ab illo, qui eo tempore hujus S. Ecclesiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. *Quum enim Leo III. Carolum patronum ac defensorem Ecclesiæ, dignitate Imperiali auxit, haud abstulit Apostolorum Principi, ejusve successoribus dominationem, quod nefas erat; sed sapienti consilio populos sibi subditos auctoritate hujusmodi continere, præsertim Romanos deliberavit. Idcirco successores Caroli continuo post susceptum diadema, antequam ex Urbe discederent, Diplomata, Placitave ibi dabant, aut tenebant, consensu semper Pontificis accedente, quibus jurisdictio, sive auctoritas Principis manifestabatur, at nullo cum Pontificiæ auctoritatis detrimento. Idcirco iidem Romani fidelitatis juramentum facientes novo Principi*, salva, *ajebant*, fidelitate *Pontifici præstita, ut late demonstravimus in dissert. I. ubi & de ceteris ad coronationem spectantibus aliquatenus disseruimus. Nunc de ritu vario ejusdem Coronationis dicam, ut Rudolphi Epistolis lux inde major affulgeat.*

§. IV.

De ritu Coronationis Carolingiorum Augg.

XV. *In Coronatione omnium prima ritus aliquis servatus nequicquam exquiritur. Nam Eginhardus, qui Carolo M. erat a secretis, & omnia norat* (V. Car. M. c. 28.), *Auctor vitæ Leonis III. apud Anastasium* (sect. 376.), *ceterique Auctores coævi; ac præ iis Monachus Engolismensis de improviso factam testantur*: Quum ad Missam, *ait Monachus*, ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Domnus Leo Papa coronam capiti ejus imposuit. *Nihilominus quia Ludovicus II. in celebri epistola ad Basilium Imp. Orientis* (Anon. Salern. cap. 102.) *unctionem præcessisse testatur*: Carolus M. abavus noster unctione hujusmodi per Summum Pontificem delibutus, primus ex gente & genealogia nostra, pietate in eo abundante, & Imperator dictus est, & Christus Domini factus est: *quia, inquam, Ludovicus II. inunctionem addit, hanc, & Coronæ impositionem constituisse totum ritum Coronationis Caroli Magni non improbabile est. Ludovici pii Coronationem singulari exemplo factam in Francia Theganus* (cap. 17.) *describit his verbis*: In proxima die Dominica in Ecclesia ante Missarum solemnia coram clero & omni populo consecravit eum & unxit ad Imperatorem, & Coronam auream miræ pulcritudinis & pre-

Primus coronationis ritus inunctio, corona, & gladius.

pretiosissimis gemmis ornatam, quam secum apportaverat, posuit supra caput ejus. *Et Lotharius pii Ludovici filius consors patris coronatus ita genitorem rei admonet*: Coram sacro altare, & coram sacro corpore B. Petri Principis Apostolorum a Summo Pontifice, vestro ex consensu & voluntate, benedictionem, honorem, & nomen suscepi Imperialis officii, insuper diadema capitis, & gladium ad defensionem Ecclesiæ. *Quod refert Mabillonus* (sec. IV. Bened. p. 513.) *Filium hujus Ludovicum II. non est, quid simili modo coronatum anno* 850. *a Leone IV. ostendam, quum ipse sui, & prædecessorum sit testis in laudata ab Basilium Epistola. De Carolo Calvo Lotharii filio & Ludovici II. fratre, iisdemque fere verbis de Carolo Crasso Ludovici fratris Lotharii filio, Annalista Bertinianus apud Pagium* (876. n. 6. 880. n. 7.) *hæc habet*: In die Nativitatis Domini B. Petro multa, & pretiosa munera offerens in Imperatorem unctus & coronatus, atque Romanorum Imperator appellatus est. *In Conc. Rom. an.* 877. *ap. Labbeum* (to. IX. p. 295.) *pro confirmatione Caroli Calvi, præter unctionem, Coronam, & gladium, sceptri etiam fit mentio. Nil novi suppetit de* Widone, *ejusque filio Lamberto inter Carolinos insertis ex Chron. Casaurien. ap. Continuator. Freherianum, & Pagium* (892. n. 2.)

Præibat exceptio solemnis scholarũ Civitat. Leoninæ, Bereng. ævo.

XVI. *Aliquantulum explicatior occurrit apud eumdem Auctorem* (896. n. 3.) *ritus Coronationis Arnulphi extremi ex descendentibus Caroli M. a Formoso peracta*: Apostolicus, *inquit*, paterno amore diligendo Regem ante paradisum, loco qui dicitur gradibus s. Petri suscipiens, & honeste ad basilicam beatorum Principum Apostolorum lætificando introduxit, & secundum morem Antecessorum suorum Imperialem consecrationem capiti sibi imponens Cæsarem Augustum appellavit. *Istud quidem testimonium* Basilicam Principum Apostolorum *appellans Ecclesiam s. Petri, &* Cæsarem Augustum *vocans Imperatorem, ac proinde sequioribus temporibus scriptum nullo loco haberem; nisi Anonymus panegyrista Berengarii, qui seriem Carolinorum explet, Freheriani continuatoris narratorum summam veram esse ostenderet. Carmine is perquam obscuro ritum persequitur, at clariorem, & in compendium redactum a Pagio* (915. n. 7.) *eum proferam. Ita igitur exceptus & coronatus est Berengarius*: Franci, Langobardi, Saxones, Anglique in scholas turmasque divisi patria quisque lingua laudes ei dixere, & Petrus Papæ frater, ac Theophylacti consulis Romanorum filius, illum ad Joannem Pontificem deduxere, in gradibus Basilicæ B. Petri Apostoli, vel in atrio super gra-

gradus ejus Basilicæ sedentem. Postquam gradus omnes ejusdem Basilicæ conscendit Berengarius, Joannes X., qui in sella aurea considebat, assurrexit Regi demum, eumque osculatus est. Post Basilicæ ingressum, & factam a Berengario professionem, susasque ad sepulcrum B. Petri preces, Joannes Papa ei in Palatio suo cœnam exquisitissimam dedit, tandemque die dominica Resurrectionis, seu Paschatis, quo die Christus Deus & homo e sepulcro suo surrexit, eum Corona Imperiali exornavit, & Berengarius literas dedit, quibus omnium superiorum Principum donationes confirmabantur.

XVII. *Quæ a Panegyrista numerantur Scholæ, Berengarii tempore intra mœnia erant; sed priorum quatuor Imperatorum Caroli M., Ludodovici pii, Lotharii, & Ludovici II. extramœniana. Nam liquet Leoninam Civitatem anno* 852 *a Leone IV. conditore dicatam esse. Quum tamen eas tantum Scholas memoret, innuere videtur, ab ipsis Carolinis desumendum esse principium excipiendi Imperatorem ad portam Castelli, quod in Germania Regum exceptione solemne fuit, & usque ad novissimum Romæ coronatum Fridericum III. perseveravit. Verum quia ceremonia ista multum discrepat ab exceptione Regum Romæ fieri solita, & Carolo Magno fieri coepta quum Romam primo venit an.* 774. *ex libro Pontificali* (sect. 314. seq.) *huc illam afferam*: Direxit in ejus occursum universos Judices ad fere triginta millia ab hac Romana Urbe in locum, qui vocatur Novas, ubi eum cum bandora susceperunt. Et dum appropinquasset fere unius milliarii spatio a Romana Urbe, direxit universas Scholas militiæ una cum patronis, simulque & pueris, qui ad discendas literas pergebant, deportantes omnes ramos palmarum atque olivarum, laudesque omnes canentes, cum acclamationum earumdem laudum vocibus ipsum Francorum susceperunt Regem, obviam illi ejus Sanctitas dirigens venerandas Cruces, idest signa, sicut mos est ad Exarchum, aut Patricium suscipiendum, eum cum ingenti honore suscipi fecit. *Infra autem de ipso Pontifice Regem excepturo*: Cum universo Clero, & populo Romano ad B. Petrum properavit ad suscipiendum eumdem Francorum Regem, & in gradibus ipsius Apostolicæ aulæ eum cum Clero suo præstolatus est. *Et de Regis accessu*: usque ad prænominatum pervenit Pontificem. Ubi in atrio super gradus juxta fores Ecclesiæ assistebat. Eoque suscepto mutuo se amplectentes, tenuit isdem Christianissimus Rex dexteram manum antedicti Pontificis, & ita in eamdem venerandam aulam B. Petri Principis Apostolorum ingressi sunt.

Et solemnis exceptio ex lib. Pontific. pro omnibus Carolinis.

XVIII. Oc-

Eorumdêm Carolinorum coronationis ritus ex antiquo Or. Romano.

XVIII. *Occursum, exceptionemque hujusmodi, quorum similes fuisse advenientis Regis coronandi ex laudato Panegyrista colligimus, ritus ipse Coronationis excipiebat, quem ex Codice præstantissimo Albiniano hic subjiciam.*

Incipit ordo Romanus ad benedicendum Imperatorem, quando coronam accipit.

Promissio Imperatoris. „ *In nomine Christi promitto, spondeo, atque „ polliceor ego N. Imperator coram Deo, & B. Petro, me protectorem, „ atque defensorem esse hujus S. R. Ecclesie in omnibus utilitatibus, in „ quantum divino fultus fuero adjutorio secundum scire meum ac „ posse.*

Dehinc orationem primam det Albanensis Episcopus ante portam argenteam Basilice beati Petri: *Deus, in cujus manu corda sunt Regum &c.*

Orationem vero secundam det Episcopus Portuensis intra Ecclesiam beati Petri in medio Rote. *Deus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis &c.*

Deinde vadant ante confessionem beati Petri Apostoli, & prosternat se pronum in terra, & Archidiaconus faciat letaniam. Qua finita Episcopus Hostiensis ungat ei de oleo exorcizato brachium dextrum. & inter scapulas, & dicat hanc orationem: *Domine Deus omnipotens, cujus est omnis potestas &c.* Sequitur hec oratio: *Deus Dei filius Jesus Christus Dominus Deus noster, qui a Patre oleo exul. &c.* Demum vero Pontifex Romanus sursum ante altare imponit ei diadema in capite, dicens: „ *Accipe Signum glorie in nomine Patris, & „ Filii, & Spiritus Sancti, ut spreto antiquo hoste, spretisque contagiis vitiorum omnium, sic judicium & justitiam diligas, & ita misericorditer vivas, ut ab ipso Domino nostro Jesu Christo in consortio „ Sanctorum eterni regni coronam percipias. Qui cum Patre & Spiritu „ Sancto viv.* „

Qui falso tribuitur Cencii Camerar. ævo aut ipsi Cencio.

XIX. *Brevissimum hunc Romanum Ordinem primus omnium edidit in lucem Raynaldus* (1209. n. 18.) *scriptum putans ævo coronationis Ottonis IV. Deinde Mabillonius in sua collectione* (Mus. It. to. 2. Ord. XII. n. 88.) *eumdem evulgavit, tamquam Cencii opus. Denique Martene* (de ant. Eccl. rit. l. 2. c. 9. Ord. VII.) *pleniorem ceteris eum emisit ex Cod. Arelatensi, nil de ætate definiens. At una Promissio, seu professio* Ego N. Imperator *præseferens, Ordinem ad Carolinos rejicit. Nam primus omnium Germaniæ Regum, quem duo sequentes imitati*

tati sunt, *neque in Diplomatibus plurimis*, *ut Godefridus animadvertit* (Chron. Godwic. to. I. p. 166.) *neque in celebri juramento*, *a Gratiano etiam relato*, *aliud sibi nomen vindicat*, *quam Regis*. *Vides equidem Carolum Magnum*, *Eginhardo teste in ejus vita* (cap. 28.) *nonnisi post Coronam*, Imperatoris & Augusti nomen *accepisse*, *quod & successorum stirpis Carolinæ solemne fuit*; *sed professio defensionis* Ecclesiæ in omnibus utilitatibus *nonnisi Carolinis conducit*: *Germani siquidem profitebantur una cum Ecclesiæ defensione*, *defensionem & exaltationem* Rectoris ejus, *quod infra planum erit*. *Itaque*, *hanc mihi dent veniam eruditi hujus Ordinis editores*, *ejusdem ætatem non sunt assequuti*. *Neque ego dixerim ab ipso Imperatoriæ dignitatis initio eum Ordinem obtinuisse*, *quum nulla apud Auctores mentio servati ritus inveniatur*, *præterquam apud panegyristam Berengarii*; *at hujus testimonium satis superque est ad Ordinem istum retrotrahendum*, *removendumque ab ætate*, *quam illi tribuunt*, *rati Cencium Camerarium omnium primum recensuisse eum ritum*. *Nam propediem videbimus*, *ante medium sæculum* XI. *obtinuisse alium Ordinem pleniorem*, *& Germaniæ Regibus convenientiorem*. *Huc accedit*, *quod Orationes a tribus Cardinalibus dicendæ*, *ut in nostro Cod. & in quovis antiquo Ordine indicantur dumtaxat*; *ita & Cencii ævo*, *quum notissima res erat*, *Imperatoris titulum consequi Coronationem*, *aut loco Imperatoris Princeps*, *seu Rex fuisset positus*, *aut indicata tantum esset prima Oratio ab Episcopo Albanensi dicenda*. *Nec secus esse compertum erit*, *siquando genuinus Ordo a Cencio insertus Censuali libro emerget*.

XX. *Præterea istud debet animadverti* (*quod potissime Ordinem illum vindicat Carolinis*) *neque ullam fieri mentionem Missæ*, *nec locum relinqui eam imaginari volenti*, *ut Ordini eidem inserat*. *Nam statimatque Ostiensis Episcopus Regem inunxit*, *Pontifex diademate imposito ritum explet*. *Idcirco in Ordine legitur*: Demum vero Pontifex, &c. *quod aperte indicat ritus omnis complementum*. *Quin Missa postea celebraretur non est dubium*; *nam & Dominica*, *aut solemnis dies ad Coronationem electa id exigebat*; *& de Missa consequuta Coronationem Ludovici pii luculenter ait Theganus* (cap. 17.): *Stephanus IV.* in proxima die Dominica ante Missarum solemnia coram Clero & omni populo consecravit eum, & unxit ad Imperatorem. *Qua quidem in Missa præter orationem diei propriam*, *alteram pro Imperatore fuisse additam*, *nemo negare ausit*. *Ea vero non ex cæremonialibus petebatur*, *qui ad Missæ sacrificium non erant usui*, *sed ex libro Sacramentorum*, *uti*

Carolini Coronam suscipiebant ante Missam.

hodie fieret ex Missali. Non erit abs re huc Missam afferre ex eodem libro Sacramentorum (Thomas. to. VI. p. 202.) *conferendam scilicet cum illa, quæ in libris cæremoniarum legitur*: Deus Regnorum omnium, & Romani maxime protector Imperii, da servis tuis Regibus nostris Ill. triumphum virtutis scienter excolere: ut cujus constitutione sunt Principes, ejus semper munere sint potentes. Per. *Secreta.* Suscipe Domine preces & hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui Ill. supplicantis: & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula: ut superatis pacis inimicis, secura tibi serviat Christiana libertas. Per. *Post communionem.* Deus, qui ad prædicandum æterni Regis evangelium Romanum imperium præparasti, prætende famulis tuis Ill. Principibus nostris arma cælestia, ut pax Ecclesiarum nulla turbetur tempestate bellorum. Per Dominum. *In Cæremonialibus nomen Imperatoris, loco Principis, ubique legitur: at minime id abhorret a ritu Coronationis Carolinorum, qui ante Missam Imperatores appellabantur. Quum vero inter Missarum solemnia coronatio fieri cœpta est, primæ orationis nomen mutari omnino debuit. Quare autem in Henrici III. Germaniæ Regis Coronatione, necessario facta inter Missarum solemnia, mutatum non fuerit, mox videbimus.*

§. V.

Ritus Coronationis Germaniæ Regum, postquam electio Regis Romanorum constituta est.

Insignia Imper. Germanor. corona, gladius, sceptrum, & pomum aureum.

XXI. *Post diuturnum* 38. *annorum interregnum, dignitas Imperialis iterum Romæ claruit anno* 962. *in Ottone M. qui primus inter Germaniæ Reges Imperiali diademate redimitus Augustorum ejus gentis aciem ducit, quod inter omnes constat. Sed horum coronationis ritus alius; aliudque Imperiale insigne reperitur in priscis monumentis. Nam Coronatio cœpta fieri inter Missarum solemnia Imperatori novum decus attulit: & Coronæ, sceptro, gladioque Carolinorum Insignibus, pomum aureum, Pontifices addiderunt. Animadvertit Dufresnius* (Diss. de inf. ævi numism. §. 19.) *Stephanum Baluzium delineare fecisse imaginem Caroli Calvi gestantis sinistra globum crucigerum. At quantam quis adhibeat diligentiam, monumenta vetera id comprobantia non inveniet. Ottone primo auspice Germanos Imperatores observat sæpe laudatus Godefridus ex ejusdem Sigillis* (Chron. Godw. to. I. p. 163.) *pomo ejusmodi*

modi usos esse: In regiis, *ait*, imberbis plerumque, & vultu adhuc dum juvenili, capite vel nudo, vel clausa saltem corona redimito, in manibus vel baculum regium, vel lanceam & umbonem gestans apparet. Quum e contra in Imperialibus barba quodammodo prolixa, corona superne clausa, pomoque & sceptro ornatus repræsentetur, quale quid in Zyllesiano Sigillo Heineccius observavit. *Quamobrem Glaber Rodulphus ap. Baronium* (1013. n. 5. seq.) *loquens de Benedicto VIII. quem falso ejus globi auctorem faciunt*: Licet, *inquit*, insigne illud Imperiale diversis speciebus prius figuratum fuisset, ventamen Papæ Benedicto Sedis Apostolicæ jussum est admodum intellectuali specie. Qui idem insigne præcepit fabricari, quasi aureum pomum, atque circumdari per quadrum pretiosissimis quibusque gemmis, ac desuper auream crucem inseri.

Pomum aureum inter insignia Imperialia non tradebatur in solemni Coronat. ante an. 1155.

XXII. *Hinc patet, aureum pomum, quo Ottonem primum Godefridus insignem vidit, a Benedicto VIII. novam formam accepisse post Ottones, Henrico scilicet II. Germaniæ Regi, ac primo Regi Romanorum tradendum. Sed inter Imperialia insignia in solemni Coronatione tradi solita, non recensendum ab initio, discimus ab eodem Glabro referente, quemadmodum Benedictus quum Henrico* Romam venienti obviam cum maxima virorum, & sacrorum Ordinum multitudine processisset ex more, eique hujusmodi insigne, scilicet Imperii, in conspectu totius Romanæ plebis tradidisset, *&c. Coronatio enim sequenti anno facta est. Quin etiam neque Conrado Salico, qui Henrico successit anno* 1027. *neque Henrico III. hujus successore, qui anno* 1046. *est coronatus a Clemente II, fuitque Imperator hujus nominis secundus, inter alia Insignia pomum crucigerum esse traditum docet Ordo Romanus, quem mox omnium oculis subjiciam. Qui omnium primus alia inter Insignia Pomum accepisse videtur, est Fridericus I. Ænobarbus ab Hadriano IV. coronatus anno* 1155. *Videtur, inquam; nam Acta apud Baronium* (1155. n. 17.) *illud inter cætera non recensent*: Rex ad Pontificem coronandus accessit, & præsentatis Imperialibus signis, gladium, sceptrum, atque Imperii Coronam de manibus ejusdem Papæ suscepit. *Nihilominus Gotfridus Viterbiensis presb. Capellanus & Notarius Conradi III Regis Germaniæ, & Imperatorum ejusdem Friderici I. & Henrici VI.* (*hic suum Chronicon absolvit anno* 1186. *dedicavitque Urbano III Friderico superstite, adeoque alia nulla Coronatione inspecta*) *pomum inter alia Insignia numerat* (ap. *Dufresn.* de inf. ævi numism. §. 19.), *sic illud describens*.

Aureus iste globus pomum, vel palla vocatur,
Unde figuratum mundum gestare putatur.
Quando coronatur, Palla ferenda datur.

Et, quod majus, Friderici I. successor Henricus VI. a bo. me. Papa Cælestino prædecessore nostro, *ait Innoc. III.*, post susceptam ab eo Coronam, quum aliquantulum abscessisset, rediens tandem ad se ab ipso de Imperio per pallam auream petiit investiri (Regest. to. 1. p. 697.); *Tanti tunc temporis habebatur id insigne universum orbem repræsentans! Ea siquidem opinio sensim invaluerat, quod pluribus Rudolphi Epistolis testatum videbimus; ut temporalis Imperatoris potestas tam longe lateque extendi putaretur, quam spiritualis Romani Pontificis: non quia Imperatores Regnorum, ditionumque alieni juris se dominos crederent; sed quia, ut Pontifex nullis limitibus circumscripta potestate utitur in Orbe universo, Patriarchis, Metropolitis, Episcopisque omnibus sua jura retinentibus; ita Imperator nullo cum Regum, Principumve quorumlibet juris detrimento, summus universi Orbis Princeps Imperialis diadematis impositione fieri videbatur. Quæ quamquam non esset vera indoles hujus dignitatis a Leone III. instituta; non modo Romanis Pontificibus vana insolensque non videbatur; sed ipsimet Solis, & Lunæ comparatione utentes, Pontificem, atque Imperatorem universi Orbis dominos designabant.*

Ead. solemnitas cœpta fieri int. Missarum solemnia anno 1046. ex necessitate.

XXIII. *Quod autem spectat ad Coronationem cœptam fieri inter Missarum solemnia, vetera monumenta docent, Henricum filium Conradi Salici, qui II. Imperator audit, necessario coronatum fuisse contra morem eo usque servatum, inter Missarum solemnia. Nam prius consecrari aut benedici Pontificem oportuit, a quo ipse Imperialia Insignia suscepturus erat. Idcirco ante* Gloria in excelsis *post Clementis II. benedictionem coronatus fuit, anno* 1046. *Multa tunc nova, & singularia evenerunt, quæ ad nos seros posteros pervenerunt in cærimoniali ea occasione conscripto. Sedulus antiquarum rerum indagator Onuphrius Panvinius inter Ordines Romanos ab se collectos Cæremoniale istud inexploratum recensuit* (Cod. Vat. 6112.) *indeque erutum P. Joannes Baptista Gatticus Abbas Canon. Reg. Later. quidnam esset ignorans, evulgavit anno* 1753. (to. 1. p. 215.) *Equidem sensi cæremonialis pretium, ipsemet Cod. Vatic. inspexi: exempla duo reperi* (fol. 102. & 121.) *non pauca editorem peccasse contra fidem Codicis deprehendi: quæ magis necessa-*

ria

ria erant emendavi, neglexi cætera. Tanti pretii monumentum utinam alicubi reperiretur autographum! qualecumque nobis servavit Panvinius cum cæteris a Mabillonio editis, ne ullum eruditorum lateat, prælo iterum committendum ratus sum: & quidem occasione, qua opportunior offerri non poterat. Et vero narrat Hermannus Contractus, cui tanquam Synchrono eruditi fidem habent, quemadmodum post Concilium Sutrinum, ubi Greg. VI. abdicavit, Henricus cum Agnete uxore sua, & Suidgero Bambergensi Episcopo Romam venit in pervigilio Nativitatis Domini anno 1046. unde ille sequentem annum orditur. Suidgerum ab iis, qui Sutrii convenerant electum esse, & die ipsa Nativitatis consecratum, qui mox, *prosequitur*, ipsa die Henricum Regem & conjugem ejus Agnetem Imperiali benedictione sublimavit, peractisque Missarum solemniis ipse Dominus Papa, & Imperator cum Imperatrice, ita ut erat coronatus, ad Lateranense Palatium cum ingenti gloria proficiscuntur, cunctis Civibus Romanis mirantibus, honoremque singulis quibusque pro facultate obiter impendentibus. *Sic pius Monachus Augiensis historiam certam angustia temporis incredibilem reddit. Etenim ne cogitatione quidem amplecti quis poterit, Pontificem contra traditionem, morem majorum, consuetudinem consecratum esse feria V. in quam Nativitas Domini eo anno incidit, &, quod superat omnem fidem, spatio aliquot horarum congregatos Clerum, Populum, Præsulesque, qui Sutrii convenerant; electum, inthronizatum, & consecratum Pontificem; parata omnia ad tantam solemnitatem pro triplici coronatione, quæ neque antea unquam, neque postea facta est; ac demum descriptam cæremoniam illam novam, & singularem, quæ tunc fuit adhibita. At cæremoniale ipsum melius deteget errorem Hermanni.*

ORDO ROMANUS CONTINENS RITUM SERVATUM AN. MXLVI. IN BENEDICTIONE CLEMENTIS II. ET CORONATIONE HENRICI II. ET AGNETIS.

XXIV. Incipit Ordo Rom. ab benedicendum Imp. quando coronam accipit a Domno Papa in basilica B. Petri Apostoli ad altare s. Mauritii M. Die dominico summo mane electus Imp. cum conjuge sua descendit ad s. Mariam Transpadinam, quæ est juxta Terebinthum, ibique recipitur honorifice a Præfecto Urbis, & Comite Palatii Lateranensis, & uxor ejus a Dativo Judice, & Arcario, & de-

Exceptio Regis Romanor. electi Imp. & juramentum fidelitatis ab eod. præstitum.

& deducitur per Porticum, Clericis Urbis omnibus indutis cappis, planetis, dalmaticis, & tunicis cum thuribulis cantantibus: ECCE MITTO ANGELUM MEUM, usque ad suggestum areæ superioris, quæ est in capite graduum ante portas æreas s. Mariæ in turri. Ibi sedens Domnus Papa in Sede sua, circumstantibus Episcopis, & Cardinal. Diaconib., & cæteris omnibus ordinibus Ecclesiæ. Tunc electus Imperator cum Conjuge, & omnibus Baronibus suis Clericis, & laicis osculatur pedes Domni Papæ, & Regina in partem cum supradictis ductoribus suis recedente, Electus jurat fidelitatem Domno Papæ in hunc modum: „ *In nomine Domini nostri Jesu Christi. Ego* „ *Rex N. Romanorum, & futurus Imperator Romanorum promitto,* „ *spondeo, polliceor, atque per hæc Evangelia juro coram Deo, ac beato* „ *Petro Apostolo, & beati Petri Apostoli Vicario Domno N. Papæ fide-* „ *litatem, tuisque successoribus Canonice intrantibus, meque amodo* „ *protectorem, ac defensorem fore hujus S. Romanæ Ecclesiæ, & ve-* „ *stræ personæ, vestrorumque successorum in omnibus utilitatibus, in* „ *quantum divino fultus fuero adjutorio secundum scire meum, ac* „ *posse, sine fraude ac malo ingenio. Sic me Deus adjuvet, & hæc san-* „ *cta Dei Evangelia.*

Prima oratio ad portam argenteam ab Episc. Albanen.

XXV. Ibique Camerarius Domni Papæ Electi pallam accipit sibi habendam; deinde quærit ab eo Domnus Papa ter, si vult habere pacem cum Ecclesia, eoque ter respondente: Volo: Domnus Papa dicit: Et ego do tibi pacem, sicut Christus discipulis suis, osculaturque frontem ejus, ac mentum (rasus enim esse debet) & ambas genas, postremo os. Tunc surgens Domnus Papa ter quærit ab eo, si vult esse filius Ecclesiæ. Quo respondente: Volo: Domnus Papa dicit: Et ego te recipio in filium Ecclesiæ, & mittit eum sub manto, & ille osculatur pectus Domni Papæ, & accipit eum per dexteram manum, & Cancellarius ejus sustentat eum cum sinistra. Electus vero ducitur per dexteram ab Archidiacono Domni Papæ, & sic intrat per portam æream, Clericis B. Petri psallentibus, & cantantibus: *Benedictus Dominus Deus Israel*, usque ad portam Argentariam. Ibi dimittit eum Domnus Papa orantem, quem lento subsequitur gradu Regina cum suis ductoribus, usque ad supradictam portam argenteam. Electus vero completa oratione surgit, & Episcopus Albanen. dat super eum hanc primam orationem. „ *Deus,* „ *in cujus manu sunt corda Regum, inclina ad preces humilitatis no-* „ *stræ aures misericordiæ tuæ, & Principi nostro famulo tuo N regimen*

„ *tuæ*

„ *tua appone sapientia : ut haustis de tuo fonte consiliis, & tibi placeat,*
„ *& super omnia regna præcellat. Per.*

XXVI. Postea Domnus papa ingreditur Ecclesiam B. Petri, Clericis ejusdem Ecclesiæ cantantibus Resp. *Petre amas me*. Quo completo Domnus papa benedicit, deinde sedet in sede sibi præparata in dextra parte * ejusdem Rotæ, & completa oratione Albanensis Episcopi, ingreditur electus, & sedet in predicta Sede, Archipresbytero Cardinale, & Archidiacono hinc inde eum ductantibus, & juxta eum sedentibus, ut doceant qualiter debeat Domno Papæ in scrutinio respondere. Domno autem Papæ facienti scrutinium, respondet in hunc modum, septem Episcopis sedentibus ad dexteram suam, secundum ordinem suum; & Episcopi Theutonici sedeant ad dexteram electi: Cardinales, & ceteri Ordines Ecclesiæ sedeant. Domnus Papa dicit: „ *Antiqua Sanctorum Patrum institutio* „ *docet, & præcipit, ut quisquis eligitur, ut praesse debeat, antea diligentissime examinetur cum omni caritate de fide Sanctæ Trinitatis,* „ *& interrogetur de diversis causis, & moribus, quæ huic regimini congruunt, ac necessaria sunt retineri secundum Apostoli dictum: Manus nemini cito imposueris, & ut etiam is, qui ordinandus est, antea erudiatur, qualiter eum in ea prælatione constitutum oporteat* „ *conversari in Ecclesia Dei, & ut excusabiles sint qui ei manus ordinationis imponunt. Eadem itaque auctoritate, & præcepto interrogamus te, dilectissime fili, caritate sincera, si omnem prudentiam tuam,* „ *quantum tua capax est natura, divino servitio mancipare volueris.*
„ Respondet: *Ita toto corde volo in omnibus obire & consentire.*
„ Interrogat: *Vis mores tuos ab omni malo temperare, & quantum* „ *poteris, Domino adjuvante, ad omne bonum commutare?* Resp. *Volo*. Interr. *Vis sobrietatem cum Dei auxilio custodire?* Resp. *Volo*. Interr. *Vis super divinis esse negotiis mancipatus, & a curis turpibus alienus, quantum te humana fragilitas consenserit posse?* Resp. *Volo*. Interr. *Vis humilitatem & patientiam in te ipso custodire, &* „ *ad hoc alios inclinare?* Resp. *Volo*. Interr. *Vis pauperibus, & peregrinis, omnibusque indigentibus esse, propter nomen Domini, affabilis & misericors?* Resp. *Volo*. Et dicat Domnus Papa: „ *Hæc omnia, & cætera bona tribuat tibi Dominus, & custodiat* „ *te, atque corroboret in omni bono*. Et respondent omnes: *Amen*.
„ *Cre-*

Ritus usque ad secundam Or. Portuen. Episc. in Rota.

* NOTA: Deest dispositio Sedium vitio ejus, qui descripsit Codicem. Utrumque exemplű Panvinii vitiosum. Crederem legendum *Rota contra Sedem præparatam Electo in sinistra parte*.

„ *Credis secundum intelligentiam &c.* Et dicatur ei : *Hæc fides augea-* „ *tur &c.* * Tunc vadit Domnus Papa ad Secretarium, & induit se Pontificalibus indumentis usque ad Dalmaticam, qua indutus sedet. Interim Episcopus Portuen. in medio Rotæ medianæ dat hanc Or. super Electum. *Deus inenarrabilis* : sicut in unctione Regis.

Ritus post secundã orat. usque ad inunctionem. Et de iis, quæ ad Reginam spectant.

XXVII. Finita oratione vadit Electus ad chorum Gregorii cum prædicto Cardinalium Archipresbytero, & Archidiacono, quibus quasi magistris uti debet in toto officio unctionis, & induunt eum amictu, & alba, & cingulo, & sic deducunt eum ad domnum Papam in secretarium, ibique clericum facit eum, & concedit ei tunicam, & dalmaticam, & pluviale, & mitram, caligas & sandalia, quibus utatur in Coronatione sua, & sic indutus stat ante domnum Papam. Verum completo Scrutinio exit Hostien. Episcopus ad portam argenteam, ubi Regina cum Judicibus & suis Baronibus præstolatur, & dat ei hanc orationem : *Omnipotens æterne Deus &c.* ** Qua oratione completa unus de Cardinalibus presbyteris, cui Prior præceperit, de diaconibus similiter unus, cui Archidiaconus jusserit, Reginam deducant usque ad altare s. Gregorii; ibique expectet, donec domnus Papa cum sua processione exeat. Completisque omnibus supradictis ministri induant domnum Papam planetam & palleum, & imposita mitra procedat, Ordinibus de more procedentibus. Post que vadat Electus cum supradictis ductoribus suis, quem sequatur uxor ejus usque ad arcam B. Petri. Tunc Primicerius cantat introitum cum schola, & *Chirie eleyson*, & silet. Domnus Papa ascendit ad altare, & post confessionem dat pacem diaconibus, & incensat. Post incensum ascendit ad sedem. Electus vero inter hæc, & uxor ejus proffunduntur ante arcam B. Petri, & Archidiaconus facit letaniam, qua finita exuitur solo pluviali dimisso. Episcopus Hostiensis ungit brachium dextrum de oleo exorcizato, & inter scapulas, & dicit : *Domine Deus omnipotens &c. justitiæ libamine &c.* sequitur oratio : *Deus Dei filius, Jesus Christe Domine noster &c.* Post Regis unctionem sequatur benedictio Reginæ ante altare : *Deus, qui solus* &c. *Sacri unctio Olei in pectore Reginæ Spiritus S. gratia humilitatis nostræ officio copiosa descendat &c.*

XXVIII. Post

* NOTA : Petenda ex Pontificali : *De consecratione Electi in Episcopum*. Apud Panvinium legitur per extensum. Equidem rem minime necessariam lubens prætermitto.

** NOTA. Codd. alii de Coron. Reginæ legunt *sempiterne Deus f.* Ap. Panvin. extat integra. Perinde est de sequentibus quatuor.

XXVIII. Post hæc Domnus Papa descendit a sede, & vadit ad altare s. Mauricii, sequente Electo, & Regina: & Domno Papa stante super limen in introitu altaris, Electus stat ante eum in medio rotæ, ad cujus dexteram stet Regina, sex Episcopis palatii Lateranensis in rotis, quæ ibi positæ sunt, circumstantibus; septimo in officio altaris domno Papæ serviente. Tunc Oblationarii prior, & secundus sumant coronas Electi, & Reginæ de altari s. Petri, & ponant super altare s. Mauricii. Tum Domnus Papa det anulum Electo, & dicat: „ *Accipe anulum, signaculum videlicet s. Fidei, soliditatem Regni, augmentum potentiæ, per quem scias triumphali potentia hostes depellere, hæreses destruere, subditos coadunare, & Catholicæ Fidei perseverabilitati connectere. Per*. Oratio post Anulum datum: „ *Deus, cujus est omnis potestas, & dignitas, da famulo tuo prosperum suæ dignitatis effectum, in qua te remunerante permaneat, semperque teneat, tibique jugiter placere contendat. Per*. Hic cingit eum gladio, & dicit: „ *Accipe hunc gladium cum Dei benedictione tibi collatum, in quo per virtutem Spiritus Sancti resistere, & ejicere omnes inimicos tuos valeas, & cunctos S. Ecclesiæ Dei adversarios, Regnumque tibi commissum tutari, ac protegere castra Dei per auxilium invictissimi triumphatoris D. N. J. Christi, qui cum Patre in unitate Spiritus Sancti vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen*. Oratio post gladium: „ *Deus, qui providentia tua cælestia simul & terrena moderaris, propitiare Christianissimo Regi nostro, ut omnis hostium suorum fortitudo virtute gladii spiritalis frangatur, atque illo pugnante penitus conteratur. Per*. Hic coronetur. Tunc Archidiaconus accipiat coronam de altari s. Mauricii, & porrigat Domno Papæ, quam quum Domnus Papa posuerit super caput Electi, dicat hanc orationem: *Accipe signum gloriæ &c.* * Impositio Coronæ super caput Reginæ: quam quum imponit Domnus Papa super caput ejus, imponant manus VII. Episcopi, & dicat Domnus Papa alta voce, & VII. Episcopi taceant: „ *Accipe coronam Regalis Excellentiæ, quæ licet ab indignis Episcoporum &c. ingredi merearis. Qui cum Deo Patre*. Hic det Domnus Papa sceptrum Imperatori, & dicat: „ *Accipe sceptrum Regiæ potestatis insigne, virgam scilicet rectam Regni, virgam virtutis, qua teipsum bene regas, sanctam Ecclesiam, populumque Christianum tibi a Deo commissum regia virtute ab improbis defendas, pravos corrigas, rectos pacifices, & ut viam re-*

Traditio Insignium Imperialium ad altare s. Mauritii ante *Gloria in Exc.*

* NOTA. Ap. Panvin. extat integra.

„ *ctam tenere possint, tuo juvamine dirigas, quatenus de temporali re-*
„ *gno ad æternum pervenias, ipso adjuvante, cujus Regnum, & Impe-*
„ *rium sine fine permanet in sæcula sæculorum. Amen.* Oratio post datum sceptrum: „ *Omnium Domine fons bonorum, cunctorumque Deus*
„ *institutor profectuum, tribue quæsumus famulo tuo N. adeptam bene*
„ *regere dignitatem, & a te sibi præstitum honorem corroborare dignare:*
„ *Honorifica eum præ cunctis Regibus terræ; uberi eum benedictione lo-*
„ *cupleta, & in solio Regni firma stabilitate consolida, visita eum in*
„ *sobole, præsta ei prolixitatem vitæ: In diebus suis semper oriatur justi-*
„ *tia, ut cum jucunditate, & lætitia æterna glorietur in Regno. Per*
„ *Dominum*„.

Ritus post coronationem usque ad Epistolam.

XXIX. Post hæc Domnus Papa cum suis ministris ad altare B.Petri revertitur. Tunc Præfectus Urbis, & Primicerius Judicum deducant Imperatorem; Imperatricem vero Præfectus Navalium, & Secundicerius Judicum. Quibus in locis suis jam stantibus, Domnus Papa incipit: *Gloria in Excelsis Deo*; & schola respondet: deinceps dicit hanc orationem: *Deus regnorum omnium &c.* qua finita Archidiaconus cum cæteris Prælatis, Diaconibus, & Primicerio, & Subdiaconibus intra crucem & altare incipit has laudes: *Exaudi Christe*; Schola cum Notariis in choro respondente: *Domino nostro C. a Deo decreto summo Pontifici & universali Papæ vita*; Et hoc ter. Iterum dicit Archidiaconus cum astantibus sibi: *Exaudi Christe*; Et schola cum Notariis respondet: *Domino nostro a Deo coronato magno, & pacifico Imperatori vita & victoria.* trib. vicib. *Exaudi Christe.* Resp. schola cum Notariis: *Dominæ nostræ ejus conjugi excellentissimæ Imperatrici vita.* tribus vicibus. Item *Exaudi Christe.* Resp. *Exercitui Romano & Theutonico vita & victoria.* tribus vicibus. Item *Salvator Mundi.* Resp. *Tu illos adjuva.* Item *s. Maria.* Resp. *Tu. s. Michael.* Resp. *Tu. s. Gabriel.* Resp. *Tu. s. Raphael.* Resp. *Tu. s. Petre.* Resp. *Tu. s. Paule.* Resp. *Tu. s. Joannes.* Resp. *Tu. s. Gregori.* Resp. *Tu. s. Maure.* Resp. *Tu. s. Mercuri.* Resp. *Tu illos adjuva* ter. *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.* Respondent alii similiter. *Christus &c. Spes nostra.* Resp. *Chr. Victoria nostra.* Resp. *Chr. Honor noster.* Resp. *Chr. Gloria nostra.* Resp. *Chr. Murus noster inexpugnabilis.* Resp. *Chr. Laus nostra.* Resp. *Chr. Triumphator noster.* Resp. *Chr. Ipsi laus, honor, & Imperium per immortalia sæcula sæculorum. Amen.*

XXX. Hac

XXX. Hac laude finita, legitur epistola, & cantatur Gradale, & Alleluja. Post quæ Imperator, & Imperatrix deponunt coronas. Tunc legitur Evangelium, post quod Imperator deponit gladium, & ascendit ad sedem Domni Papæ, Imperatrice sequente, & offert Domno Papæ panem, simul & cereos, & aurum: singillatim vero Imperator vinum, Imperatrix aquam, de quibus debet ea die fieri sacrificium. Quibus finitis revertuntur ad loca sua. Quum autem præfatio incipit, Imperator extrahit pluviale, & induitur manto proprio. Quum dicitur: *Pax Domini*, ascendit ad communicandum indutus proprio manto, & Imperatrix cum eo: & accepta communione redeunt ad loca sua. Ab epistola usque ad fin. Missæ.

XXXI. Finita vero Missa accedat ad Imp. Comes Palatii, & discalciet eum Sandaliis, & Caligis, & calciet eum Ocreas Imperiales, & Calcaria s. Mauritii; & acceptis coronis sequantur Domnum Papam pergentem ad equitandum, deducti usque ad equos a supradictis ductoribus. Quum Domnus Papa venerit ad equum, Imperator teneat Stapham, & coronetur, & intret in processione. Imperatrix vero cum ductoribus suis sequatur Imperatorem, cæteri Barones sequantur. Clerici Urbis omnes, sicut soliti sunt, faciant laudes, per loca sua. Judæi similiter in loco suo. Coronetur Civitas. Campanæ sonentur omnes. Camerarii Imperatoris præcedant, & sequantur nummos projicientes, ut equitantium iter non impediatur. Quumque pervenerint ad ascensorium, Prior Cardinalium s. Laurentii foris muros incipiat laudes, sicut mos est, & cæteri respondeant. Quibus finitis Imperator descendit, & tenet Stapham Domno Papæ descendenti, deposita prius Corona. Deinde ducitur Domnus Papa ab Imperatore, & Præfecto Urbis usque ad Cameram Majoris Palatii, ubi inde separentur. Imperatrix deducitur a Primicerio, & Secundicerio Judicum usque ad Cameram Juliæ Imperatricis, in qua ipsa comedere debet cum Episcopis & cæteris Baronibus suis. Camerarii Imperatoris cum Camerariis Domni Papæ dent presbyterium omnibus Ordinibus Sac. Palatii Pontifice, & Imperatore in Camera pausantibus. Equitatio Pontificis, Imperatoris, & Imperatricis ad Lateranen. Palatium.

XXXII. Quo peracto comedat Imperator ad dextram Domni Papæ, cæteris in locis suis sedentibus. Finito prandio surgat unus ex diaconibus, quem Archidiaconus jusserit, & legat lectionem. Qua perlecta surgant Cantores, & cantent quod soliti sunt. Finito cantu surgant omnes cum benedictionibus. Domnus Papa redeat ad Convivium Pontificis & Imper. post solemnitatem Coronation. Juram. Imp. Romanis ante coron.

 Ca-

Cameram suam. Imperator ad Cameram Juliæ. Electus descendens de Monte Gaudii,& veniens ad ponticellum jurat hoc Sacramentum Romanis: „ *Ego N. futurus Imperator juro, me servaturum Roma-„ nis bonas consuetudines, & firmo chartas tercii generis, & libelli „ sine fraude & malo ingenio.* „ Ad portam Collinam similiter jurare debet: in gradibus s. Petri similiter.

Animadversio in duo juramenta, quæ Imp. facere consuevit Romanis.

XXXIII. *Tantæ vetustatis, tantæque fidei monumentum, quod ipsum se prodit, cur Panvinius non noverit, editorque Gatticus nullatenus olfecerit, non intelligo. Tres enim uno eodemque die coronis redimitos, Pontificem C. & Imperat. cum Imperatrice in tota serie Augustorum non deprehendes, præter Clementem II. Henricum II. & Agnetem. Mihi satis est ætatem detexisse; non enim vacat sigillatim expendere tot venerandæ illius antiquitatis characteres, quos eruditorum oculis subjiciendos duxi. Eos tamen non prætercam, qui maxime ad rem faciunt. Ac primo: juramentum Romanis præstitum necessario collocatur in fine, quia Henricus Romam veniens vacante Sede, neque* ad ponticellum *juravit, neque solemniter fuit exceptus, ut sui Prædecessores. At electo Pontifice, dieque benedictionis ejus cum solemnitate coronationis conjuncto, præstitit ad portam Collinam, quæ erat in ripa ulteriori fluminis prope Castellum Hadriani, juramentum, quod præscribitur ad ponticellum ad radices Montis marii; alterum vero præstandum ad portam Castelli, præstitit in gradibus s. Petri. Sequiorum temporum Ordines perperam collocant in fine quod hic necessario ponendum fuit, & portam Castelli pro Collina accipiunt. Hujus certum situm describit Canonicus Benedictus* (Mus. Ital. to. 2. p. 143.) *fer. 2. paschatis deducens Pontificem a Laterano:* Transiens, *inquit*, ante s. Trifonem juxta posterulas usque ad pontem Hadrianum intrat per pontem, & exit per portam Collinam ante templum & Castellum Hadriani, proficiscens ante obeliscum Neronis, intrat per porticum juxta sepulcrum Romuli, ascendit ad Vaticanum. *Adstipulantur Benedicto Chron. Fossæ novæ, & Chronicon Romualdi* (cod. Vat. 3973.), *in quo recensitis portis Urbis, supremo loco ponitur* Porta Collina ad Castellum Hadriani. *At quum in Vita Leonis IV. ap. Anastasium* (sect. 537.) *legatur idem Pontifex aperuisse posterulam*, ubi mirum in modum Castellum præeminet, quæ vocitatur s. Angeli; *hinc est quod hæc posterula Civitatis Leoninæ in posterioribus Ordinibus parum scite sumta est pro porta Urbis, Collina per* XI. *sæculum & sequens nuncupata. Eos recte Patritius arguit, tametsi & ipse deceptus nomen dumtaxat putat falsum, situm nihil morans:*

rans: quare nomen Collinæ ad antiquam Remp. rejiciens, documentis certis medii ævi imprudens adversatur. Duplex tamen juramentum Romanis præstari solitum recte præmittit ingressui Regis Romanorum in Civitatem Leoninam. Ita scilicet Acta Coronationis Henrici V. ap. Baron. (1111. num. 5.), *quæ prima sequuta est Henrici III. qui & Imp. II. dicitur, Coronationem, nam Henr. IV. non est coronatus a Rom. Pont.*: Duo juramenta ex more fecit: unum juxta ponticulum, alterum ante Porticus (*Civitatis Leoninæ nomen id temporis*) portam populo fecit. Ante portam a Judæis, in porta a Græcis canentibus exceptus est. Illuc omnis Romanæ Urbis Clerus ex Pontificis præcepto convenerat.

XXXIV. *Postrema hæc non parum lucis afferunt antiquo Ordini, quem exhibuimus. Et vero Henricus cum Agnete, qui in Pontificio Palatio Lateranensi hospitabantur, veniunt per portam Collinam ad Ecclesiam s. Mariæ in Transpadina, quæ tum temporis prope Castellum Hadriani sita erat, non longe a posterula Leonis IV. seu porta Castelli: ubi etiam modica cum distantia erant terebintus Neronis, sepulcrum Romuli, seu meta, aliaque in Ordinibus memorata loca, quorum mediam fuisse aream cum concha testatur cæremoniis Præfectus in Coronatione Sigismundi, ap. Rayn.* (1433. n. 14.); Ubi ad Concham areæ castri s. Angeli pervenere, mutuum sibi dixere vale: ac Pontifex in Palatium Vat. retrocessit, &c. *Namque ista area erat locus ad recipiendum futurum Imperatorem, deducendumque ab basilicam designatus: quo similiter post Coronationem equitans cum Pontifice revertebatur diademate redimitus. Cæterum Henricus V. juramentum faciens* ex more, *innuit ejusmodi Juramentum Romanis fieri consuevisse ante Henric. III. Germaniæ Regem, cujus coronatio una Henricum V. præcedens non videtur sufficere ad inducendum morem. Quamobrem ab Antecessoribus una cum juramento fidelitatis Pontifici aliud etiam Romanis esse præstitum credibile est. Quod novum hic occurrit, Henricus confirmat Chartas* tertii generis, & Libelli; *Carta autem tertii generis erat Scriptura cessionis castri aut loci, cujusmodi exemplum affert Mabillonius* (Ann. B. l. 53. n. 17. 114.) *de Castello Tribucco inter Abb. Farfensem, & Crescentium, quam quidem Chartam Henricus I. irritam esse jussit*. Libelli *autem Chartas Ducangius precarias, & præstarias interpretatur, quæ duo capita salva esse Romanorum ejus temporis maxime intererat. Castra siquidem & prædia in emphyteusim accepta ab Ecclesiis, facili negotio iisdem Ecclesiis vindicari poterant Imperiali diploma-*

Promittens, se non usurum auctorit. adnexa coronæ in eorum damnum.

plomate, cujusmodi plura vidimus data esse ab Ottone III. post Imperiale Diadema susceptum. Quam profecto auctoritatem Coronæ adnexam esse Pontifices sapienter voluerunt optimo Ecclesiarum publico, ut iras potentiorum ab se averterent, firmiusque iis præsidium compararent. Animadverti autem velim, non Præfecturam Urbis (nisi aliquando per invasionem), non ulla Palatina Officia, non alia summi Principis jura ad Imperatorem per diadema Imperiale pervenisse; sed inviolata apud Pontificem permansisse.

Pontifici præstabat Sacramentum fidelitatis: quod audit promissio seu professio.

XXXV. *Hinc est, quod Sacramentum fidelitatis a Rege Romanorum præstari solitum, antequam per portam æream s. Mariæ in Turri ad portam argenteam duceretur, in hoc Ordine planissimis verbis expressum, ante annos tres & triginta exhibitum fuerat Benedicto VIII. a s. Henrico I. ut testatur Ditmarus ap. Baron.* (1014. n. 1.), *& ap. Leibnitium* (Script. rer. Brunsw. to. 1. p. 400.): Decursis a Dom. incarn. post millenarii plenitudinem numeri annis tredecim, & in subseq. anni secundo mense ac hebdomada tertia, anno autem regni ejus tertiodecimo, & die Dom. ac VI. kal. Mart. Henricus Dei gratia Rex inclytus a Senatoribus duodecim vallatus, quorum sex rasi barba, alii prolixa mystice incedebant cum baculis, cum dilecta suimet conjuge Cunegunda, ad Ecclesiam s. Petri, Papa expectante venit, & antequam introduceretur, ab eodem interrogatus, si fidelis vellet Romanæ patronus esse, & defensor Ecclesiæ, sibi autem suisque successoribus per omnia fidelis, devota professione respondit. *Quod sicui Sacramenti fidelitatis nomen displicet, lubetque priscum* promissionis, *seu* professionis *recentius adhibere, per me licet; modo certum firmumque habeat, sub diversitate nominis summam eamdem esse. Ea siquidem in librum ceremonialem relata, Henrico V. qui primus post Henr. II. diadema suscepit, ad portam argenteam est exhibita: ut Acta ap. Baron.* (1111. n. 5.) *testantur*: Ibique ex libro professionem Imperatoriam faciens, a Pontifice designatus est Imperator. *Perinde anno* 1155. *Fridericus I. Ænobarbus, Actis pariter id testantibus*, ad Ecclesiam B. Mariæ in Turri, in qua eum ante altare Pontifex expectabat, profectus est, & manus imponens, consuetam professionem, & plenariam securitatem, secundum quod in Ordine continetur, publice exhibuit. *Ea vero sic fluebat*: Ego N. Rex Romanorum, annuente Domino, futurus Imperator promitto, spondeo, & polliceor, atque juro Deo & B. Petro, me de cætero protectorem, & defensorem fore Summi Pontif. & S. R. Ecclesiæ in omnibus necessi-

cessitatibus & utilitatibus suis, custodiendo, & conservando possessiones, & honores, & jura ejus, quantum divino fultus fuero adjutorio, secundum scire, & posse meum, recta & pura fide. Sic me Deus &c (Mus. It. to. 2. p. 398.)

XXXVI. *Audisti Henricum V. non in area super gradibus ante portam aream s. Mariæ in Turri, sed ad portam argenteam contra morem Majorum professionem fecisse; & Fridericum Ænobarbum in Ecclesia s. Mariæ in Turri. Tragicam Henrici Coronationem lubens prætereo. Ad Friderici autem professionem, quam omnium primus præstitit in prædicta Ecclesia, est animadvertendum, quod Durantes* (Rational. lib. 2. c. 8. n. 6.), *qui florebat Nicolao III. Pontifice, ac proinde antiqui Ordinis rationem habet, nam ab ineunte sæc.* XIII. *nulla Coronatio facta erat, de Imperatore sic loquitur*: Quoniam in die ordinationis suæ receptus primo in Canonicum a Canonicis s. Petri ministrat Domino Papæ in missa in officio subdiaconatus, parando Calicem, & hujusmodi faciendo. *In eamdem sententiam Clemens V. de Coronatione Henrici VII. rite facienda pricipio sec.* XIV. *Legatos admonet*: Ipsoque Pontifice descendente pro perficiendis Missarum mysteriis ad altare, Imperator more subdiaconi offerat Calicem, & ampullam. *Quum autem anno* 1046. *nil tale factum fuerit ab Henrico II. hujusque successor Henricus Rex Germ. IV. Coronam non obtinuerit; Henrici V. Coronatio insolens ritum omnem rejiciat; ac denique Lotharius II. necessitate impellente Coronam præcipitanter susceperit ab Innocentio II. in Lateranensi Basilica: hinc est, quod ad Fridericum Ænobarbum anno* 1155. *coronatum ab Hadriano IV. descendere oportet. Hunc profecto cur omnium primum inter Canonicos recenseamus nulla suppetit ratio certa, præter ritum in antiquo Ordine præscriptum in Ecclesia s. Mariæ in Turri; qui cum Actis Hadriani IV. fere concinit*: Relicto ibidem Rege, *ajunt Acta*, Pontifex ad altare B. Petri conscendit; *Ordo autem antiquus*: Deinde Summus Pontifex cum omnibus Ordinibus suis ad altare procedit, & facta ibi oratione, ad Sedem ascendit, Rege cum suis, & tribus episcopis, videlicet Ostiensi, & Portuensi, & Albanensi in Ecclesia s. Mariæ in Turribus remanente, ubi a Canonicis s. Petri receptus in fratrem, Imperialibus induatur insignibus, dato ipsius pallio Camerario Domini Papæ.

Subdiaconi officio ut fungeretur in Missa Canonicus s. Petri instituebatur.

XXXVII. *Quid vero? Petrus Mallius, qui sub eodem Ænobarbo florebat, eratque e s. Petri Canonicorum collegio, rem istam non modici honoris perpetuum silet, quum e contrario de Basilicæ consuetudinibus loquens*

Ejus innnctio ad altare s. Mauritii incertum num cœperit anno 1111. an. 1155.

loquens (*Bolland*. to. VI. Jun. par. 2. p.39.) *hæc de ritu inunctionis, atque Imperialium Insignium traditione posteritati commendet* : Juxta hoc altare (*s. Silvestri*) per directum est altare s. Mauritii m. ad quod scilicet altare de antiqua consuetudine Romanorum Imperator a Dominis Episcopis Cardd. benedicitur, & ungitur. Ad altare vero majus s. Petri a Domino Papa benedicitur, & coronatur, & de Sacrosancto altari ejus per manus Romani Pontificis ad defendendam Ecclesiam gladium accipit. *Num consuetudo ista inunctionis ab Henrici V. Coronatione in maxima illa rerum perturbatione anni* MCXI. *repetenda sit ; an potius ab aliquantulum feliciori Friderici I. cujus anno circiter vicesimo Mallius de ea scribebat ; incompertum mihi est. Certe inter Henricum II. & Fridericum I. spatio annorum decem & centum solus Henricus V. in Basilica Vaticana ab Ostiensi Episcopo est inunctus, magisque probabile est, ritum adhiberi coeptum anno* MCXI. *antiquam consuetudinem ab Scriptore Friderici coætaneo nuncupari, quam in Friderici ejusdem Coronatione incipientem. Nihilominus malo in incerto antiquitatem ritus relinquere, quam annis non bene quinquaginta vetustiorem conjecturis ostendere. Perinde est de Rege Romanorum inter Canonicos recipiendo: præstat siquidem ad sæculi* XIII. *principium differre hanc cæremoniam, quum Innocentius III. anno* 1209. *Imperiali diademate Ottonem IV. redimivit, quam aut Friderico I. aut Henrico VI. ejus successori rem adscribere, quæ nullo hæret documento veteri. Nam antiqui Ordinis a Clemente V. laudati, & Durantis testimonia supra allata nullum ex dilatione ista detrimentum accipiunt ; rectiusque Innocentio III. nova hæc institutio tribuitur, quam aut Hadriano IV. qui Fridericum Romanis invitis coronavit inter arma ; aut Cælestino III. qui fere coactus, & singulari ut fertur ratione Henricum VI. una cum uxore ad Imperialem dignitatem provexit. Nam prisco ritui aliquid se addidisse Innocentius ipse testatur, cui nisi Canonicatum adjecisset, non video, quid novi ei referretur acceptum. Et vero Insignia Imperialia Corona, Gladius, Sceptrum, & Pomum jam ipsa in Coronatione ad altare majus in Missarum solemniis, post epistolam, tradi consueverant. Professio in Ecclesia s. Mariæ in Turri a Friderico I. fieri coeperat. Inunctio ad altare s. Mauritii, ejusdem Friderici ævo antiqua consuetudo nuncupabatur a Mallio Scriptore Synchrono. Equitatio demum Pontificis cum Imperatore coronato usque ad aream molis Hadrianæ, ubi Coronandus exceptus fuerat, vetustate alios etiam ritus anteibat. Jure igitur Canonicatus Innocentio III. relinquitur, eumque consequens officium Subdiaconi ad Missam.* XXXVIII. *At*

XXXVIII. *At enimvero ipse Pontifex Basilicæ ejusdem Canonicum se fuisse tantopere gloriabatur; ut ad Petri Sedem evectus, inde sumat præcipuam obsequii causam erga illam* (Bull. Vat. to. 1. p. 77.). *Ita enim Canonicos affatur*: Attendentes, quod inter cæteras Ecclesias per universum Orbem diffusas Basilicam Principis Apostolorum, utpote Sedem nostram, specialius diligere, ac honorare tenemur, sicut qui olim in ipsa vobiscum pariter Canonici beneficium assequuti, nunc de filio in patrem ejus divina sumus miseratione promoti. *Et in literis ad ipsum Regem Romanorum, apud Baluzium* (to. 1. p. 702.), *quibus electionem illius confirmat*: In te, *inquit*, progenitorum tuorum devotionem suscitare plenius, & abundantius remunerare volentes ..... tanto ipsos in hoc præcedes amplius, quanto te a nobis magis intelliges honoratum ..... Serenitatem tuam in eo de consilio fratrum nostrorum honorare volentes, ultra quod in seculo secularis Princeps nequeat honorari. *Quæ indicia sunt valde perspicua Ordinis ab Innocentio III. amplificati, numerisque omnibus absoluti, quem Clemens V. Pontificale Ordinarium appellat, & cui additiones postea factæ a Cæremoniarum Præfectis, quorum novissimus fuit Patritius Pientinus Episcopus, caliginem potius, quam splendorem attulisse dicendi sunt.*

Canonicus, ut tardius, anno 1209. institui cœpit in s. Mariæ in Turri.

XXXIX. *Quæ ut vera sint: antiqui omnes Codices Romanorum Ordinum, si illum excipias, quem supra obtinuisse ajebam Carolinorum tempore, & Germanorum aliquot Henrici II. prædecessorum, usque ad annum 1046. quum primum Coronatio fieri cœpta est inter Missarum solemnia; Codices illi, inquam, orationes omnes indicant dumtaxat; nonnullas siquidem mutari oportuit, ut quam dicebat Albanensis Episcopus ad portam argenteam, & quam decantabat Pontifex ante Epistolam: Electus enim Imperator ante Diadematis susceptionem* Princeps *ut in Codice, quem supra edidimus, aut* Rex *vocari debuit, non* Imperator. *Quod testantur Diplomata, & Documenta omnia a Godefrido Godwicensi Abbate, Ludovico Muratorio, & eruditis aliis accurate examinata. Ab uno Cod. Vaticano 4737. principio sæculi* XV. *conscripto in recentiores alios Ordines error dimanavit. Quin etiam in antiquos ab Scriptoribus parum cautis error idem est invectus. Sic Raynaldus* (1355. n.8.) *ad literas Innoc VI. quibus est insertus antiquus Ordo ab Innoc.* III. *recensitus*: Extant, *inquit*, harum precum formulæ in vetusto Pontificio Cæremoniali (MS. Vat. 4737. p. 90.), ex quo ipsas describere visum est. *Sic Bullarii Vatic. editor* (to. 1.) *ex Raynaldo iisdem in literis*

Recentiores Ordines Romani parum scite digesti, orationes, & formulas ab antiquis diversas exhibent:

teris Innocentii VI. Sic consarcinator Ordinis, qui Jacobo Gajetano tribuitur; Sic denique alii Ordines apud Gatticum, qui MS. illum Vaticanum a Raynaldo adhibitum, publicam in lucem emisit, lectori gratum facturi, errorem istum propalarunt. Fixissent hic gradum: ferenda res esset. Formulas, queis Pontifex Imperialia insignia tradens utebatur, historia reclamante adulterare non est veritus laudati Codicis scriptor, indeque Raynaldus, & cæteri in rituales libros intulerunt. Formula tradendi gladii in vetustis Ordinibus usque ad Innoc. VI. indicatur hoc pacto: Accipe gladium ad vindictam malefactorum &c. *In laudato autem Codice inserta sunt quæ uncis claudam:* Accipe gladium (desuper beati Petri Apostoli corpus sumtum per nostras manus, licet indignas, vice tamen, & auctoritate Beatorum Apostolorum consecratas, imperialiter tibi concessum, nostræque benedictionis officio in defensionem s. Matris Ecclesiæ divinitus ordinatum) ad vindictam &c.

Equitationem Pontif. cum Imperatore omnino aliam ab antiqua.

XL. *Additamenti interpretationem relinquo integram erudito lectori, qui paulo ante* (n. XXXVII.) *a Mallio Canonico est edoctus,* de sacrosancto altari *Petri desumtum gladium a Pontifice tradi solitum post susceptum Imperiale diadema; novitque ex antiquissimo Ordine apud Mabillonium* (Ord. IX. n. 2.) *moris olim esse, ut* Archidiaconus tolleret orarios de Confessione, qui de hesterna die repositi sunt ibi; *necnon Pallia Archiepiscopalia nostra etiam ætate indidem sumi, quia de spirituali potestate res est. Pari modo relinquo integram inversionem illam Imperialis Officii ad Missam documentis certis, valdeque perspicuis inhærentis. Recentiores quippe Ordines non Subdiaconum faciunt Imperatorem; sed Diaconum. Quo tamen munere unus Carolus V. functus est Bononiæ Blasio de Martinellis cæremoniam dirigente* (*Rayn.* 1530. n. 31. *Gattic.* to. 2. ined. pag. 149.) *ut constat ex Actis:* Aliquantulum semoto Cardinali de Evangelio loco ejus Cæsar subintravit ad altare, ministrando Papæ patenam cum hostia, & inde Calicem cum vino & aqua porrigendo Pontifici, & simul offerente, & ministrante quam pulcre & egregie fungente officio Diaconi. *Has equidem depravationes antiquorum Ordinum integras relinquo. Illam vero de equitatione Pontificis cum Imperatore, quippe aliarum omnium facile principem, præterire non possum. Ejus terminum fuisse semper aream Castri s. Angeli ex dictis liquet. Postremæ autem duæ equitationes Eugenii IV. cum Sigismundo anno* 1433. *&* *Nicolai V. cum Friderico III. anno* 1452. *rem ponunt extra omnem aleam. Auctores Synchroni ap. Raynaldum* (1433. n. 14.)

n. 14.) *de Eugenio cum Sigismundo ajunt* : Ubi ad concham areæ castri s. Angeli pervenere, mutuum sibi dixere vale, ac Pontifex in Palatium Vaticanum retrocessit: Imperator ad Aelium Pontem progressus &c. *De Nicolao item V. cum Friderico III. apud eumdem Annalistam* (1452. n. 2.) *Nauclerus* : Equo conscenso, *inquit*, usque ad Ecclesiam s. Mariæ una profecti sunt. Tunc Papa in Palatium rediit, Cæsar in pontem Hadriani profectus est.

XLI. *Quæ quum ita sint, ne cogitatione quidem assequi possumus, cur Pientino Episcopo in mentem venerit ritum Romanis quibuscumque Ordinibus, synchronisque Auctoribus comprobatum, ac septem & viginti Augustorum exemplis constabilitum, transformare. Attamen* (sect. 5. cap. 4.) *ad Rubricam* De processione Pontificis & Cæsaris per Urbem, *ita commentatur*: Recta via per Campum floræ, & Judæorum plateam devenient ad Ecclesiam s. Mariæ in Cosmedin, & ibi Pontifex, si Rosam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conversus, per Transtiberim cum suis omnibus ad Palatium revertitur. Cæsar autem via, qua sibi melius placeat, Rosam manu gestans ad pontem Hadrianum redit. *Romæ, quod optandum erat, nulla post Fridericum III. Coronatio peracta est. Romanæ autem sic transformatæ imago Bononiæ exhibita, compendio licet viarum & rituum maxime decurtata functionem usque adeo incommodam ipsi Magistro Cæremoniarum repræsentavit; ut cibo potuque interrumpendam fassus fuerit, ne vires ad perficiendam deficerent.* Condolui ego apud Papam, quod nos Itali non fuissemus ita providi, sicut Hispani pro Principe suo, cui refectionem præordinaverant; nos autem nihil cogitaveramus pro nostro Pontifice, qui multum defatigatus remanserat, hora jam tarda prope 21. & adhuc equitaturus cum Cæsare per Civitatem processionaliter per duas alias horas. *Sic Blasius de Martinellis apud Raynald.* (1530 n. 35.) *Quod si post duas horas equitationis cum Cæsare, hic ad Pontem Hadriani reverti debuit, ibique tercentum fere equites nudo ense ter singulos percutiens, designare: inde vero ad Lateranensem Basilicam, illius Canonicatum, quem ad finem nescio, assequuturus progredi, Pontifexque per Transtiberim ad Palatium reverti, uterque cum pompa; lectoris judicium esto, quota hora Imperator a tot, tamque diversis laboribus quiesceret. Mihi quidem videtur ritus iste tam diuturnus ad priscum morem revocandus esse, nam ipse se manifestat scriptum, quum Coronatio Romana desueverat.*

Ritus omnis recens factu impossibilis, revocādus antiquus.

§. VI.

De libris tribus Epistolarum Rudolphi.

Epistolarũ Rudolphi Chronologia generalis.

XLII. *Jam vero ad Rudolphi Epistolas venio, quibus necessario præmitti oportuit, quæcumque sunt dicta de Electione Regis Romanorum, deque ejus Coronatione Romana per manus Pontificis, quam quia Rudolphus impense sæpius petitam nunquam fuit assequutus, Imperatoris nomen non est adeptus. Narrat Nauclerus* (Gen. 43.) *quemadmodum Gregorius X. post mortem Richardi, cui S. Sedes adhærebat, Alphonso Sapiente superstite, ac vehementius quam antea Coronam appetente, denunciavit Electoribus, se, nisi Regem Romanorum quantocyus eligerent, Apostolica auctoritate eum renunciaturum. Quamobrem die quarta Octobris anni* 1273. *Septemvirorum consensu Rudolphus electus fuit. Interea Gregorius eodem anno ex Urbeveteri Florentiam se contulerat medio mense Junio, hinc Placentiam in patriam suam progressus, indeque Mediolanum, die circiter duodecima Octobris Lugdunum profectus est, ubi Concilium celebrandum erat sequenti anno. Qua in urbe moratum esse usque ad an.* 1275. *pridie Id. Majas Raynaldus* (eod. a. n. 1.) *Regestis Vaticanis demonstrat. Tum vero Belliquadrum petiit collocuturus Castellæ Regem, quem multi adversus Rudolphum sequebantur: unde Septembri mense progressus est Viennam, & postmodum Lausanam, ubi cum Rudolpho colloquium habuit mense Octobri. Die duodevicesima Novembris in dedicatione Basilicæ s. Petri promulgavit processus contra invasores bonorum Ecclesiæ, Mediolani in Basilica s. Ambrosii. Postmodum Placentiam iterum adiit, & die* 18. *Decembris Florentiam. Denique Aretium se contulit, ubi sequenti anno* 1276. *ineunte, obiit supremum diem* 10. *Januarii. Circa ista tempora versatur epistolarum liber primus. Epistola ultima libri alterius hosce habet characteres valde perspicuos diei* 26. *Augusti an.* 1278. In crastino beati Bartholomæi ... mane vero sextæ feriæ. *Liber autem tertius pervenire videretur ad Martini IV. tempora, nam* Rudolphi Regis semper Augusti *Diplomate clauditur, quod est datum* Hagenaune IV. nonas Decembris Indict. II. anno MCCLXXXIII. Regni vero nostri anno X. *Quum autem Diploma istud præcedatur Diplomate altero Principum Imperii anno* 1279. *nonnullæque Epistolæ ad anteriores annos referendæ videantur, tempus certum definiri nequaquam potest. Hactenus de Chronologia.*

XLIII. *Cur*

XLIII. *Cur literæ istæ non viderint lucem ante hunc diem, si aliquot demseris ab Austr. Pietatis Auctore vulgatas, nonnullasque alias ad Salisburgensem Archiepiscopum pertinentes, quas P. Hansizius in lucem edidit, facili negotio assequimur, spectata earumdem sententia de Imperii finibus; de coronatione Romana; de primis precibus; deque aliis capitibus, quæ Scriptores Germanicos longe a veritate aberasse planum faciunt. Ac primum Civitates Germaniæ Rudolphi Regis Romanorum electioni plaudentes* (lib. 1. ep. 6.) *Regis Romm. Sedem Germaniam esse testantur*: Lætetur, & gratuletur totis visceribus lætabunda & laudans invicta Germania: *Sic una ex Civitatibus suo Regi obedientiam promittens. Et ipse Rudolphus X. Gregorio significat* (Ibid. ep. 12.), *quod* Principes, Barones, Civitates, Castra, & alia bona sacri Imperii per Alemanniam nostræ obediunt unanimiter ditioni. *Italiæ vero Regnum, & Tusciam, quæ olim Regalis dicebatur, hodie autem Magnus Etruriæ Ducatus, Imperii finibus contineri ex hisce epistolis patet. Notanda præ aliis quam Pisani Gibellini ad Rudolphum dederunt ejus opem contra Guelphos implorantes* (Ibid. ep. 20.); *Ita siquidem ii cives loquuntur*: Leges afferunt, usus approbat, antiquitas protestatur, quod Romano Principi, ut de cæteris taceam, Tuscorum regio serviat sub tributo .... Ecce provincia Tusciæ, quæ sui propinquitate ad Romani Imperii piam Sedem tanquam principale membrum suo deberet capiti familiarius respondere .... Luget Pisana Civitas inimicorum hostili gladio Summi Pontificis, ac Regii culminis vulnerata. *Ad quæ Rudolphus* (Ibid. ep. 21.) *se legatos misisse Lugdunum ait ad Pontificem*: ut de suo beneplacito, & consensu finalibus desideriis vestris plene satisfieri valeat super his, quæ vestra petitio continebat. *Dissidii causæ inter Pontificem & Pisanos videndæ apud Raynaldum* (1273. n. 32. seqq.).

Fines Imperii ex iisdem patent: Germania, Italiæ Regn. & Tuscia.

XLIV. *Damna etiam patent ex Rudolphi Epistolis, quæ continuata Germaniæ Augustorum, Suevicæ præsertim stirpis, invasio Ecclesiæ ditionibus intulerat. Duas profecto provincias Exarchatum, & Pentapolim Francorum Regum Pippini, & Caroli M. donationibus nitentes quibuscumque aliis donationibus esse antiquiores latet omnino neminem. Perinde omnes norunt, Innocentium III. post recuperatas ditiones cæteras,* misisse Nuntios & Legatos ad recuperandum Exarchatum Ravennæ, Brictonorium, & terram Cavalcacomitis, *ut est in ejus Gestis* (num. 12.). *Qua occasione* Archiep. Ravennas asserebat, Exarchatum antiquitus fuisse concessum a Romanis Pontificibus Ecclesiæ Ravenna-

Exarchatus Ravennæ & Pentapolis putabantur ad Imp. pertinere.

vennati, & privilegia ostendebat. Brictonorium quoque concessum fuisse de novo ab Alexandro Papa dum Venetiis moraretur. Superſedit ergo Dominus Innoc. prudenter ad tempus magisquam super hoc vellet aliquid experiri. *At postmodum Ottonem IV. ac Fridericum II. prædecessorum omnium invasores facile principes, antiqua & certa hujusmodi jura pene obliterasse constat. Quamobrem Rudolpho varietate præsertim nominum decepto, usque adeo persuasum erat, utramque provinciam, Romandiolæ ac Maritimæ nomine vocitatas, Imperii finibus contineri; ut* (lib 1. ep. 24. & seqq.) *eas appellare non dubitet* gloriosum Imperii pomœrium: *præterea illarum administrationem Comiti Furstembergio committat, pluresque hac de re scribat epistolas, quarum primæ titulus fluit:* Egregiis & prudentibus viris Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis, Civitatum Potestatibus, Ancianis, & populis universis per Romaniolam, & Maritimam constitutis. *Contra æquum & rectum id factum esse intelligimus. Nihilominus rei veritate etiam cognita, & Sacramento pollicitus Rudolphus, se juraomnia vindicaturum S. Sedi, nonnisi post biennium de injusta hujusmodi possessione decessit.*

Rudolphus re cognita utramque prov. Ecclesiæ restituit.

XLV. *Et vero anno* 1274. *in actione tertia Lugdunensis Concilii Otto Præpositus s. Widonis Spirensis Cancellarius, cæterique Oratores Rudolphi in Consistorium admissi, ac mandato exhibito, quo plena iis potestas a Rege Romanorum fiebat agendi Regio nomine, Diplomata omnia Ludovici, Ottonis, Henrici, omniumque Rudolphi prædecessorum, necnon Friderici II. Diploma, quo Siciliæ Regnum declaratur minime obnoxium Imperio, confirmarunt die 6. Jun. ut patet ex monumentis ap. Raynaldum* (1274. n. 5. seqq.). *Præterea Rudolphus ipse in Colloquio Lausanæ cum Pontifice die* 20. *Octobris sequentis anni, quo idem tantopere gloriatur* (lib. 1 ep. 34.) *non solum confirmat, ratumque habet quidquid Cancellarius & reliqui Oratores Lugduni peregerant; sed, quod minime factum ab iis erat, Exarchatum, & Pentapolim expresse nominat, subjiciens:* Has omnes pro posse meo restituam, & quiete dimittam cum omni jurisdictione, districtu, & honore suo. (*ap. Rayn.* 1275. n. 37.). *Attamen nonnisi post biennium duas illas provincias dimisisse compertum est. Quum autem paulo post Rudolphi Cancellarius ejusdem nominis, absque Regio mandato, quin etiam illo inscio, juramentum fidelitatis a multis Civitatibus Exarchatus Regio nomine excepisset, Rudolphus datis literis ad Nicolaum III.* IV. Cal. Jun. A. 1278. *irrita omnia fecit, quæ Cancellarius ausus erat, iterumque Exarchatum integrum S. Sedi vindicavit* (*Rayn.* 1278. n. 51. seq.).

Rei

Rei documenta certa servantur in Tabulario Molis Hadrianæ. Miraberis fortaſſe, rem adeo certam tamdiu protelatam eſſe. At memoria repetas oportet, quot annorum ſpatio noſtris temporibus manifeſta invaſio Comacli eodem in Exarchatu ſcriptis tot voluminibus pro juſta poſſeſſione habita fuerit. De Rudolphi cauſa plus æquo detinentis Exarchatum non diſſimile judicium fieri oportere ſatis ſuperque comprobat Cancellarii factum nuper allatum. At de his omnibus opportune agam in notis ad Epiſtolas (lib. 2. ep. 33. n. 8. ep. 37. n. 1. & ſeqq.), *ac præſertim Diſſertatione VII. de Rudolphi diplomatibus per Sacri Rom. Imperii Electores confirmatis.*

Nil habuit antiquius Imperiali Diademate, quo uno Imperator fieri poterat.

XLVI. *Ex quibus patet, quanta erraverit via Imperii finium amplificator Conringius* (To. 1. de finib. Imp.) *& quam imprudenter Goebelius in fuſiſſimis ad eum notis, contra monumentorum fidem, auſus fuerit Imperii Romani fines protendere ultra præſcriptum ab ipſis Auguſtis invaſoribus terminum, teſte Rudolpho Romanorum Rege, qui rem penitus aſſequutus, & prædeceſſorum invaſiones, & deceptionem ſuam planiſſime declaravit ſuis literis. Major tamen audacia illorum eſt, qui negant Rudolphum, quamdiu vixit, Imperiali Diademate per manus Romani Pontificis accepto, Imperatorem fieri vehementer optaſſe. Ii ſcilicet acquieſcentes apologo illo, quo Trithemius* (Chron. Irſaug.) *& Godefridus Hectius* (Germ. Sac. par. 2. lib. XI. de Statu Relig.) *eumdem eſſe uſum referunt, veritati adverſari non verentur: Apologi ſententiam arbitratu ſuo, ni fallor prædicti Auctores expreſſere; nam verba iſta in Rudolphi ore poſuerunt:* Multos Alemannorum Reges Italia conſumſit. Non ibo Romam. Rex ſum, nec minus pro utilitate Reipublicæ me facturum confido, quam ſi Romæ fuiſſem coronatus. *Rem ſiquidem eamdem ex Nierembergio refert Auctor Pietatis Auſtr.* (lib. 1. c. 22. p. 128.) *hunc in modum*: Suadentibus profectionem reſpondebat per apologum Aeſopi. Leonem belluarum Regem deſideraſſe, & impetraſſe, ut minor animantium populus ægrum ſe inviſerent: vulpem poſteriore loco veniſſe, monitamque ingredi, abſtinuiſſe; eo quod veſtigia ingredientium plurima obſervaſſet, redeuntium nulla: Nempe priora in alimentum ægroti ceſſiſſe; ſibi, niſi imprudenter perire vellet, non arridere periculum. Et Rudolphus pluribus Imperatorum contigiſſe ajebat, ut aut in hoc itinere perirent, aut inglorii reverterentur: Se neutrorum exemplo fore prodigum Majeſtatis. *Summa eſt eadem: at veritati propior poſtrema hæc narratio videtur; quam brevis illa, gravis, ac Rudolpho*

dolpho insueta locutio, Majestatis Imperatoriæ contemtrix, quam Romana tantum coronatione acquiri posse non ignorans, tanquam præcipuum Imperii negotium & literis, & Legatis, & suis apud S. Sedem Oratoribus commendare nunquam destiit usque ad extremos vitæ annos, quum septuagenario major anno 1291. *mortem occubuit. Equidem fateor mihi incredibile non videri, quod magnus ille Princeps, ut natura ejus ferebat, lepori, ac facetiis quandoque indulgens, suos familiares illo apologo recrearit; id vero ab eodem serio esse factum fidenter nego. Absit enim, ut mendacii tantum Regem arguere leviter velim, fidemque majorem Scriptori cuipiam, licet gravissimo, habeam de Rudolpho aliquid affirmanti; quam Rudolpho ipsi & verbis, & factis id neganti. Sed vanum est ratiocinando rem asserere, quam literarum Rudolphi Chronologia extra omnem aleam ponit.*

Illud vix electus a Rom. Pontifice enixe petiit devotiss. literis, A. 1271.

XLVII. *Et vero statimatque electus fuit Rex Romanorum, sequentem Epistolam scripsit Gregorio X. quam, nescio cur prætermissam in isto Cod., Auctor Pietatis Austr.* (lib. 1. c. 4. p. 32.) *ex Cod. Cæsareo nobis exhibet*: Romano jampridem vacante Imperio Principes Electores, quibus in Romani electione Regis jus competit ab antiquo, die locoque præfixis, ab omnique convenientes in unum, post multos & varios de futuri Regis electione Tractatus, tandem sub deliberationis prolixæ consilio, quam negotii qualitas exigebat, licet poterant in nonnullos alios longe clariorum virtutum titulis insignitos, longeque majoris meriti claritate conspicuos consensisse: Nos tamen ad tam honorabilis oneris, & onerosi honoris fastigium, nullo prorsus ambitu, teste conscientia, aspirantes ad Imperii regimen evexerunt, acceptione nostra nihilominus importuna instantia postulata. Nos itaque licet animo trepido revolventes, quæ & qualis esset hujus Divinæ dispositionis vocatio, utpote nostræ multiplicis insufficientiæ non ignari, formidavimus conscendere tantæ speculam dignitatis, quodam nimirum attoniti tremore, & stupore: in eo tamen, qui alto, & ineffabili suæ Divinitatis consilio conditiones, & statum terrestrium, prout vult, & variat, & alternat, quique robur multiplicat, & balbutientibus eloquentiam tribuit, confidentes, & spiritum fortitudinis assumentes, ad laudem & gloriam Regis Regum, ob reverentiam Sanctæ Matris Ecclesiæ, & Catholicæ fidei fulcimen, tum tam laboriosæ sollicitudinis exercitio, & tam onerosæ curæ regimini, ne quod superni consilii altitudo decreverat, scissionis, aut rupturæ

ræ diſpendio contingeret infirmari, ſubjicimus humeros imbecilles, ſperantes, quod nobis tam Dei, quam Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ, necnon Apoſtolicæ gratiæ plenitudo, atque Paterni veſtri favoris clementia debeat non deeſſe. Jactatis igitur cogitationibus noſtris in eo, cujus imperio vivimus, & in vobis anchora ſpei noſtræ totaliter collocata, Sanctitatis veſtræ pedibus provolvimur, ſupplicando rogantes, quatenus nobis in aſſumpto negotio de benignitate conſueta ſavorabiliter aſpirantes, auxiliatricibus apud Altiſſimum hoſtiis adjuvare dignemini. Cauſam noſtram, immo totius Reipublicæ ſpecialem, ut in ſuo beneplacito dirigens greſſus noſtros per ſuorum dignetur Nos ducere ſemitam mandatorum. Ut igitur ſalubrius, & felicius ea, quæ ſibi ſunt placita, & Eccleſiæ ſuæ ſanctæ ſunt grata, jugiter proſequi valeamus, placeat veſtræ, quæſumus, Sanctitati Nos Imperialis faſtigii diademate gratioſius inſignire. Nos enim potentis, & volentis animi armatura præcingimur, quæcumque nobis vos & Alma Mater Eccleſia duxeritis imponenda.

XLVIII. *Rudolphi electionem non eſſe confirmatam a Rom. Pontifice, niſi anno ſequenti in Conſiſtorio Lugdunenſi, Annales docent. Tum vero Gregorius* (*Rayn.* ex Regeſt. 1274. n. 55. ſeqq.) *Electo Regi Romanorum ſcripſit in hanc ſententiam*: Quum inchoata feliciter ad ejuſdem culmen Imperii tuæ promotionis auſpicia, non proſecutionis procraſtinatione differri, ſed feſtina deinceps conſummatione compleri utilitas manifeſta ſuadeat, Serenitatem tuam hortamur, & ſincero tibi affectu, & conſilio ſuademus, quatenus ſic te præpares, ſic diſponas; ut quum te ad unctionem, conſecrationem, & Imperialis diadematis coronationem de noſtris recipiendas manibus duxerimus avocandum, ad quod terminum in proximo, prout circumſtantiæ penſandæ permiſerint, intendimus aſſignare, non improviſus, ſed ſicut tanti negotii ſolemnia exigunt, paratus appareas, & ad præmiſſa non moroſus, ſed promtus & feſtinus occurras. Expedit autem, ut aliquos, qui ſuper ejuſdem aſſignatione termini, qui tuæ commoditati congruat, & alias plene tuam ſuper hoc per omnia voluntatem nobis inſinuare valeant, cito ad præſentiam noſtram mittas. Dat. Lugduni VI. cal. Octob. A. III. *Pontificiæ ſollicitudinis præcipuam fuiſſe cauſam Caſtellæ Regis Alphonſi pertinaciam, ſupra innuimus: quare hac, aliiſque cauſis, utpote non neceſſariis, prætermiſſis, rem propoſitam*

Ann. 1274. ſtabilitur terminus ad coronā ſuſcipen. dies feſtus omnium SS. anni ſequentis.

 enar-

enarrare pergam. Haud longa temporis intercapedo effectum, Rege Romanorum hoc unum vehementer appetente, distulisse videtur. Nam Pontifex sub anni finem Archiepiscopo Salisburgensi rem totam enuncians, Nuper itaque, *inquit*, ipsius Regis Romanorum Nunciis super hoc a sua magnificentia destinatis in nostra, & fratrum eorumdem præsentia, in publico, & solemni Consistorio nomine suo petentibus, sibi ad præmissa terminum assignari; Nos cum eisdem fratribus collatione habita, & iis, quæ circa hæc attendenda putavimus perpensa deliberatione discussis, ipsi Regi Romanorum ad petitas unctionem, consecrationem, & coronationem Imperialis diadematis in basilica Principis Apostolorum in Urbe recipiendas per manus nostras, Domino favente sermoni, festum omninm Sanctorum primo venturum, terminum de ipsorum fratrum nostrorum consilio duximus assignandum. *Pontificiam vero sollicitudinem, Regiamque alacritatem negotiorum moles nimio plus retardavit. Quamobrem Lausana in Helvetiis colloquuti Rex & Pontifex die* 20. *Octobris anni* 1275. *terminum coronationi præfixum, eoquod immineret, ad festum Pentecostes, quæ anno* 1276. *in diem* 24. *Maii incidebat, prorogarunt.*

Lausanæ mutato termino, ac Greg. mortuo, iter Romam suscipit sub Innoc. V. an. 1276.

XLIX. *Dum autem pararentur omnia ad tantam solemnitatem, Principesque ac Civitates, acceptis a Rege Romanorum suscipiendi itineris Nunciis, ad eum prosequendum quo splendidiori possent obsequio, præsto essent* (lib. I. ep. XXXIV. XXXV. XXXVI. XXXVIII.) *Gregorius Aretii sanctam mortem occubuit. Nec propterea Rudolphus destitit a proposito, ut ipsemet fatetur in literis ad Cardinales* (ibid. ep. XLII.) *Sede vacante:* Nos, *inquit*, & nostros accinxeramus ad iter, ut juxta quod vestro mediante Consilio fuerat ordinatum, si fata favissent, suscepissemus de suis manibus Sacrosanctis Imperii diadema .... adhuc tamen in ipso procedendi proposito parati pariter, & accincti, perseverantes immobiles, & de Matris Ecclesiæ invariabilitate sperantes, ipsum iter dumtaxat suspendimus, & relaxamus in tempus, donec per vos aut futurum Summum Pontificem, quorum beneplacitis semper in omnibus promptitudine spiritus obedire disponimus, nos perfectius informari contigerit, quid nunc ulterius devoto Ecclesiæ filio sit agendum. *Literas Regias, Pontifice jam creato, Cardinales acceperunt: Neque extat in Codice illorum responsum: gratulatoria tamen Rudolphi ejusdem epistola* (lib. 2. ep. I.) *continuationem propositi nobis exibet: namque Innocen-*

nocentium V. sic affatur: Colligite, quæsumus, filium singularem vestris & Matris Ecclesiæ beneplacitis semper in omni spiritus promptitudine pariturum, opus Dei benigne perficientes in nobis ex tradita vobis desuper potestate. *Quæ quidem epistola ineunte Februario mense scripta est: præterea suppetit ex nostro Cod. alia epistola ejusdem Regis Romanorum ad eumdem Pontificem* (lib. I. ep. XXVIII.) *qua juxta terminum Lausanæ constitutum se Romæ adfuturum die Pentecostes pollicetur*: In proximo nunc instanti festo Resurrectionis Dominicæ in Mediolano præsentes, hinc juxta Beatitudinis beneplacitum e vestigio ad Coronam Imperii procedemus. *Ex quibus constat, epistolam datam esse Mense Martio, nam Pascha anni* 1276. *in diem quintam Aprilis incidebat; atque eapropter Rudolphum a tempore creationis suæ usque ad prædictum Mensem duobus annis, ac mensibus fere sex nil habuisse antiquius coronatione Romana. Cur autem ad extremum usque annum Nicolai III. seu* 1280. *de Italico itinere suscipiendo siluerit, causa petenda est ab Apostolica Sede.*

Ab eodem Innoc. & Successorib. prudenter prohibetur in Italiam venire usque ad an. 1280.

L. *Raynaldus* (1276. n. 24.) *ex Ms. Cod. Vallic. didicit, Rudolphum ab eodem Innocentio prohibitum esse Italiam ingredi ante compositas controversias cum Carolo Siciliæ Rege. At Cardinalium literæ ad eumdem Rudolphum Sede vacante anno* 1277. *rem gravius, & luculentius docebunt* (Rayn. 1277. n. 48.). *Hæc scilicet de Innocentio referunt*: Quum expediret omnino, & suæ propterea voluntatis existeret, ut iter ad veniendum in Italiam non assumeretis, & si assumpseratis, nequaquam assumptum prosequeremini, antequam præmissa forent soliditate congrua roborata, Ven. Fr. Bernardo Episcopo tunc Electo Albiensi ad vestram propter hoc præsentiam destinato, qui causas utiles & necessarias, quæ non immerito Pontificem ipsum Innocentium ad ista movebant, & voluntatem suam super illis, quamquam in prædictis literis patenter expressam, manifestius aperiret, quam ex affectu sincero consuluerit, & cum Fratribus suis consulta deliberatione præhabita voluerit adimpleri. *Innocentii exemplum sequutos esse Hadrianum V. & Joannem XXI. iidem testantur. Nicolaum vero tertium prædecessorum vestigiis institisse ex pluribus Annalium monumentis, & ex iis, quæ dicam in notis ad Epistolas, compertum erit. Unam ex Rudolphi Epistolis* (lib. 2. ep. XXXVII.) *maxime attendendam reor, utpote scriptam post Austriam, Styriam, cæterasque provincias in suam potestatem redactas: quandoquidem omni prosequens obsequio Summum Pontificem recens electum, duosque ei*

 mittens

mittens Legatos, ut de coronatione, aliisque Imperii negociis agant; eum obsecrat, atque obtestatur, ut se, Imperium, ac Legatos dirigere non dedignetur; videlicet super difficultatibus expediendis, quæ Coronationi erant impedimento, sive, ut verbis illius loquar, super principali negotio: *ægre enim ferebat ab Italico itinere suscipiendo se arceri, ac proinde ab Imperatoriæ Majestatis assequutione, quam unus Romanus Pontifex, Imperiale Diadema Regio capiti imponens, elargiebatur. Nihilominus usque ad extremum ejus Pontificis annum ferri oportuit vehemens illud desiderium itèr instituendi ad Romanam coronationem. Tum vero Principes, & Ecclesias iterum se parare ad prosequendum Rudolphum Romam venientem, testatur Episcopi excusatio* (lib. 3. ep. xv.) *qui gravissimis impeditus incommodis demisse orat, ut* Regia Majestas in his mihi compatiens a via pro coronatione sua agenda me misericorditer eximat, & meæ discat impotentiæ misereri. *Verum quæ ad fœdus ineundum inter Rudolphum & Carolum attinebant, non adeo tempestive facta, ut Nicolai subsequuta mors differendæ iterum Coronationis causa non fuerit.*

Quamdiu vixit Carolus Rex Siciliæ de Italico itinere non cogitat.

LI. *Et vero Rudolphus die* 28. *Martii anno* 1280. *juxta concordiæ leges Provinciam attribuit Carolo Siciliæ Regi, ut patet ex Diplomate apud Raynaldum* (1280. n. 2.), *in cujus fine*, promittentes, *ait*, nihilominus prædicta omnia & singula, postquam Imperiale Diadema, dante Domino, susceperimus, renovare ad majorem, & perpetuam firmitatem. Actum & datum Viennæ v. Cal. Apr. Ind. VIII. A. D. MCCLXXX. regni vero nostri anno VII. *Vicissim Carolus Diploma suum de pace cum Imperio servanda dedit* Neapoli A. D. MCCLXXX. die x. Maii, VIII. Indict. Regnorum nostrorum Jerusalem an. IV. Siciliæ vero XV. *Quum autem Nicolaus Augusto mense decesserit; nonnisi sequenti anno hujus Successor Martinus IV. pacem istam firmavit; qui & Regis Romanorum Vicariis in Etruria constitutis Gurcensi Episcopo, & Rudolpho Cancellario populorum obsequia conciliavit* (Raynald. 1281. num. 17.). *Sic duæ illæ præcipuæ controversiæ super Provinciæ, & Etruriæ Principatibus, quæ Rudolphum ab Italico itinere arcuerant, sexto demum anno sublatæ sunt. Nec tamen Rudolphus abjecisse legitur hoc Pontifice spem sub Nicolai extrema conceptam. Num Senatoria Urbis dignitas Carolo, contra Nicolai Constitutionem, a Martino eodem restituta; an tragici Siciliæ eventus anno* 1282. *qui Romam atque Italiam omnem concussere; seu causæ aliæ impedimento fuerint, quin Rudolphus Coronationis negotium prosequeretur, non liquet. Id certum*

tertum est, Carolo Siciliæ Rege mortuo sub initium anni 1285. *ac trium fere mensium discrimine Martino etiam decedente* IV. *Cal. Apriles, eodem anno declinante Rudolphus Honorio IV. Martini Successori splendidam legationem adornavit, pro assignatione termini ad Imperiale Diadema suscipiendum. Literæ datæ sunt* Lausanæ x. Cal. Decemb. Ind. XIV. A. D. MCCLXXXV. regni vero nostri anno XIII. *earumque autographum servatur in Archivio Molis Hadrianæ, unde illas accepit Raynaldus* (1285. n 22.) *Quæ quia non parvi momenti sunt ad nonnullorum opiniones falsas avertendas, huc integræ afferantur necesse erit.*

LII. Sanctissimo in Chr. Patri Domino Honorio Divina providentia Sacrosf. R. E. Summo Pontifici Rudolphus Dei gr. Romm. Rex semp. Aug. cum filialis obedientiæ, & reverentiæ promptitudine devotissima pedum oscula beatorum. Quia de fide sincera & devotione purissima honorabilium virorum Magistrorum Leupoldi de Wistdingin, Willelmi de Selloforti, & Petri præpositi & electi Ecclesiæ Maguntinæ, Capellani nostri dilecti, ac strenui viri Marguardi de Hysendal, familiarium nostrorum dilectorum; quoniam in ipsis laudabilibus & præclaris operibus sumus experti multoties fructuose, & quotidie experimur præ cæteris fiduciam gerimus ampliorem; ipsos, quibus secreta cordis nostri aperuimus, ad Beatitudinis vestræ pedes fiducialiter destinamus, dantes eis auctoritatem plenariam & liberam potestatem ac speciale mandatum petendi, impetrandi, & acceptandi diem nobis de vestra paterna providentia præfigendum pro suscipiendo de vestris Sacrosanctis manibus Imperiali diademate, & imponenda nobis corona Cæsareæ dignitatis; & jurandi in animam nostram super observatione omnium illorum, quæ circa præmissa, ab eisdem vestra reverenda paternitas duxerit requirenda, ratum & gratum habituri quidquid prædicti acceptaverint, ordinaverint, seu fecerint in præmissis. In cujus rei testimonium præsens scriptum exinde conscribi, & Majestatis nostræ sigillo fecimus communiri. Datum Lausanæ, *ut supra. His responsum Honorii extat apud eumdem Rayn.* (1286. n. 1.) *post sex solidos menses, videlicet* II. Cal. Julii anno II. *nisi forte posteriori alteri epistolæ super eadem re Honorius rescribit; ait enim*: Nuper Ven Fr. nostro H. Maguntinensi Archiep. tunc Episcopo Basiliensi propter hoc a tua magnificentia destinato, in nostra & fratrum nostrorum præsentia tuo nomine cum instantia postulante ad unctionem, consecrationem, & Imperialis diade-

An. 1285. terminum sibi assignari flagitat: assignatum non perficit superven. imped.

diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus tibi terminum assignari. *Utquumque sit de una vel duplici Legatione*, festum Purificationis primo venturum de ipsorum fratrum consilio assignamus, *ait Pontifex*, *vel commodiorem aliam diem*, *si aliquod impedimentum supervenerit*. *Ita enimvero accidit*, *ut Pontifex præsagiebat*. *Etenim non modo anno* 1287. *stata die*, *commodiorive alia non venit Romam*; *sed ne anno quidem sequenti*. *Ne autem imitemur eos*, *qui rebus inexploratis*, *veritati fucum imprudenter faciunt*, *cur vehementer optatum iter non susceperit*, *causas explorare oportet*.

Iterum ann. 1289 urget negotium coronationis, quam non assequutus moritur.

LIII. *Terminus ab Honorio de Fratrum consilio præfixus fuerat festum Purificationis*, *seu dies secunda Februarii anni* 1287. *Is vero terminus nimia laborabat angustia*, *nam octo spatio mensium Legati Germaniam repeterent*; *pararentur omnia pro Regio itinere*; *ac Rex ipse hiemali tempore cum nobili comitatu adveniret necesse erat*. *Duobus inde mensibus Honorius moritur*, *ejusque obitum sequitur interpontificium decem mensium*; *videlicet a die tertia Aprilis*, *ad* 22. *Februarii anni* 1288. *quum Nicolaus IV. ex Ordine Minorum primus electus fuit*. *Quare autem nonnisi anno sequenti maximum id negotium urgere Rudolphus cœperit*, *gravia in Germania impedimenta fuerunt in causa*. *Idem Pontifex Nicolaus Regis Romanorum literis respondens quemadmodum se res habuerit sui prædecessoris*, *ac suo tempore*, *brevi enarratione complectitur*: Nos autem, *inquit*, super iis cum fratribus nostris contulimus diligenter, & tandem consideratis attentius, perpensaque deliberatione discussis quæ in tanti prosecutione negocii requiruntur, quia præfixus de tuo ad Coronam adventu terminus, supervenientibus impedimentis effectum non habuit, honori Regio credimus expedire, ut ad te nostrum Nuncium mitteremus, per quem & tuæ nobis intentionis processus pateret apertius, & nos, certitudine habita pleniori, possemus Celsitudini Regiæ melius & competentius respondere. Nam alii tui Nuncii contra nostrum eis impensum consilium, dum eramus in minori officio constituti, se ad brevitatem termini nimium arctaverunt. *Hæ literæ datæ sunt die* 13. *Aprilis*, *quas integras videre est apud Raynaldum* (1289. n. 46. seqq.). *Erat tunc Rudolphus Septuagenario major*, *paucisque ultra biennium mensibus superstes fuit*. *Quamobrem supremam quoque hanc ejus voluntatem*, *tanta ex parte Pontificis accedente comperendinatione*, *suo caruisse effectu non est mirandum*. *Id potius dignum admiratione est*, *nonneminem nostra etiam ætate reperiri*, *qui*

ri, qui Scriptoribus saeculi XIV. *& sequentis majorem fidem habeat, quam monumentis certis, adeoque Rudolphum, qui usque ad extremum spiritum diadema Imperii vehementer optavit, coronationis Romanae, sin contemtorem, minus curantem, dicere non vereatur.*

LIV. *Qui autem Diadema Imperiale contemneret, quo majestas Imperatoria conferebatur cum maximo illo auctoritatis incremento, de quo est dictum in superioribus? Aliud siquidem est praeesse Imperio, quod jus Rex Romanorum, seu futurus Imperator; in electione acquirebat, aliud Imperiali diademate ornari a Summo Pontifice, qui supremae suae potestatis in universo terrarum Orbe participem in temporalibus efficiebat. Nil melius declarat, quid esset Imperium Rudolphi tempore (nam olim, praecipue sub Carolingiis, longe aliud erat, ut vidimus) quam Tractatus a Nicolao III. habitus cum Rudolpho, quem Raynaldus* (1280. n. 28.) *ex MS. Cod. Vat. Jordani refert*: Tractabat quoque, *ait*, idem Pontifex cum dicto Rege super novitatibus faciendis in Imperio, ut videlicet totum Imperium in quatuor divideretur partes: in Regnum Alemanniae, quod dabatur posteris Rudolphi in perpetuum; in regnum Viennense, quod dabatur in dotem uxori Caroli Martelli filiae dicti Rudolphi: de Italia vero praeter Regnum Siciliae duo regna fiebant, unum in Lombardia, aliud in Tuscia. *Quam rem paulo aliter Blondus & Platina posteritati mandarunt. Nec multum hinc abludit consilium Fr. Humberti de Romanis Ord. Praed. ante Concilii Lugdunensis* I. *celebrationem, relatum a Cl. P. Mansio in notis ad Rayn.* (1273. n. 6.) *his verbis*: Ut eo vacante (*Imperio*) Vicarius constituatur; vel Rex Theutoniae deinceps per successionem, non per electionem fieret; & quod contentus ille Germania sua, Italiam uni vel duobus Regibus ex consensu Praelatorum & communitatum eligendis, permitteret: electi vero in certis casibus possent deponi per Apostolicam Sedem: vel denique Rex in Longobardia constitutus Vicariam Imperii potestatem exerceret in Tuscia, Imperio vacante. *Imperatoria vero Majestas, quam Leo III. instituerat, ut subditos sibi populos in officio contineret, supremae suae potestatis, ad temporalia quod attinet, Imperatore per coronationem facto participe, auctoritatem longe majorem Regi Romanorum afferebat, quo enim Pontificis spiritualis potestas effundebatur, eo temporalis Imperatoria effundi credebatur. Hinc duorum Luminarium majorum celebris illa comparatio; hinc duorum hominum in terrarum Orbe auctoritas non semel hisce in epistolis occurrens: hinc denique, ut Rudolphi utar verbis, Divini operis complementum ab uno*

Discrimen inter Imperium & Imperatorem a Rom. Pontif. coronatum.

uno Christi Vicario perficiendum. Regiam quippe omnem potestatem a Deo esse quis ignorat? Hanc vero Rudolphus, aliorum Regum instar, adeptus fuerat: Imperatoriam autem Majestatem, cum illo auctoritatis incremento, quod Regia accedebat, Romani tantum Pontificis beneficio per diadematis Imperialis impositionem Reges Romanorum, seu Imperatores electos, fuisse assequutos, vetera omnia monumenta testantur.

Primæ preces in isto cod. primum audiuntur incertæ originis.

LV. *Ea inter principem sibi locum haud dubie vindicant tam multa Epistola hujus Codicis, aliaeque nonnulla aliunde sumta, qua occurrent in notis. Quandoquidem & Imperii, & majestatis Imperatoria vera indoles earum auctoritate sit usque adeo evidens; ut Germanicorum JCtorum excogitatio illa recens Imperii Romano-Germanici nullatenus aptari possit Imperatori, aut Romano Imperio ante Auream Bullam. Quid de subsequutis temporibus dicendum sit, integrum esto aliis: ad meum quippe institutum non pertinet de Imperii Germanici majestate disserere. Pergam igitur de nonnullis aliis capitibus loqui, qua in Codice Rudolphino continentur. Cateras inter epistolas quatuor occurrunt* (lib. 1. ep. XIV. seqq.) *de primis Precibus, de jure illo scilicet semel nominandi personam aliquam ad Cathedrales & Collegiatas Ecclesias, quod, quum dicatur antiqua & probata consuetudine Imperatoribus & Regibus competere, nulloque Apostolica Sedis privilegio inhareat, non parum negotii Canonistis facessit. Quamobrem opera pretium facturus esse mihi videor, si originem, naturamque harum Precum demonstravero. De origine obscuritas magna, magna ubique apud Scriptores hallucinatio reperitur. Audax quoque Sectariorum mendacium non deest; quale est illud Vitriarii* (J. Pub. lib. 3. to 2. n. 4.) *cui adharet Conringius* (not. ad Bull. Innoc. X). *Contendit nimirum*, hoc jus esse ejus generis, quale illud, quod vi coronationis Imperator fiat Aquisgrani quidem Canonicus Collegii s. Mariæ, & Ecclesiæ majoris Coloniensis; Romæ vero Collegii D. Petri. Quæ itidem Papis haud debentur, sed potius tenues sunt reliquiæ antiqui juris Cæsarei, circa collationem Episcopatuum, Abbatiarum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum. *Qua vigilantium somnia satis superque ostendunt, harum Precum originem prorsus ignotam eis fuisse. Felicitas major haud occurrit apud Canonici Juris peritos. Erunt instar omnium Thomassinus* (De discipl. II. 1. c. 54. n. 7.) *& Chokier* (Procem. Scholior. ad prim. Prec.). *Uterque enim ex addition. ad Abbatem Urspergensem formulam affert ex Rudolphi literis petitam; tametsi neuter puram putamque exhibet, qualem legimus in literis. Quid vero utor remotis hisce argumentis? Rudolphus Episcopo, & Abbati primas*

mas eas preces offert : renuenti Episcopo eas admittere, inconsulto Pontifice : Necessarium esse, *inquit*, non credimus, quod ad receptionem & provisionem ipsius N. in tua Ecclesia auctoritas Apostolica requiratur : *Abbati autem succenset, quod* nostris mandatis & precibus parvipensis *Clericum noluisset admittere. Neutri tamen rationem aliam adducit, præter exemplum aliarum Ecclesiarum morem gerentium, & antiquam consuetudinem.*

LVI. *Quum Rudolphus est electus Rex Romanorum anno* 1273. *is erat quartus & septuagesimus ab electione Friderici II. quem biennem esse electum constat anno* 1196. *patre ejus Henrico VI. adhuc superstite. Inde autem qui ejusmodi Precum originem ducendam esse censeret, erraret tota via; non enim Germanicam coronam accepit ad easdem preces necessariam. Quam rem Rudolphus ipse testatur* : Dum, *inquiens*, in nostræ sublimationis exordio quælibet Ecclesia in Romano Imperio constituta super provisione unius personæ primitias precum nostrarum ex antiqua & approbata consuetudine S. Imperii admittere teneatur : *Et dilucidius confirmat Carolus IV. anno* 1350. *in sua charta apud Marquardum Freherum* : Ex coronationis nostræ solemniis ad Romanorum regnum, quæ in nobis nutu divino dudum sunt completa, in quolibet monasterio in Imperio constituto unam tantum personam virtute primariarum precum nostrarum ad beneficium Ecclesiasticum facere possimus promoveri : *ac denique Wenceslaus anno* 1376. *delegans Ruperto Comiti Palatino Rheni facultatem suam* : Concedimus, *inquit*, per præsentes, quod in omnes primarias preces ratione nostræ coronationis in Romanorum Regem, hodie videlicet die VI. mensis Julii Aquisgrani divina favente clementia solemniter susceptæ, per civitatem & dioecesim Spirensem, & Wormatiensem, &c. *Quamobrem omni procul dubio consuetudo ista, in cujus originem inquirimus, Regis Romanorum coronationi Germanicæ adnexa erat. Fridericus autem Germanica corona non est redimitus ante annum* 1215. *ut tradunt Auctores apud Raynald.* (1215. n. 35.) *Nam Philippus Henrici VI. frater ab Imperatore in Italiam vocatus, ut puerum electum Regem Romanorum in Germaniam ad coronationem adduceret, audita in itinere morte fratris anno* 1197. *in Germaniam est reversus, factusque invasor Imperii, coronam sibi fecit imponi Moguntiæ. At contra eum electus Rex Romanorum Otto IV. Henrici Leonis Bavariæ & Saxoniæ ducis filius, Aquisgrani est coronatus; tumque cœpit magnum id negotium Imperii, quod finem habuit anno* 1209. *quum idem Otto ab Innocentio III. Imperii co-*

Eædem annexæ erat coronationi Germanicæ Regis Romanorum.

ronam obtinuit ; ut videre est apud Baluzium (Innoc. III. Regest. to. 1. p. 687. seqq.). *Quarere autem primarum pecum originem discordia hujus tempore, vel ipsa in coronatione Friderici II. dum Otto IV. tyrannice moderabatur Imperium, nec nisi post triennium decedens, Friderico viam ad Imperium aperuit, esset inanem operam ludere.*

Nullus ex Rudolphi prædecessoribus ob tulisse invenitur primas preces.

LVII. *Eoque id magis, quod preces ista indolem praseferunt gratiarum, quas vocant expectativas. Quarum licet rudimenta coeperint Hadriano IV. quem passim auctorem earumdem faciunt* (Thomassin. de disc. 1I. 1. c. 43. n. 2.) *non tamen usus ita invaluit ; ut Hadriani successor Alexandex III. anno 1179. in Conc. Lateranensi III. beneficia promitti non vetuerit* (*Labbe* Conc. to. x. p. 1512.), *ut docent verba ipsa can. 8. Oecumenici ejus Concilii* : Nulla Ecclesiastica Ministeria, seu etiam beneficia, vel Ecclesiæ, alicui tribuantur, seu promittantur, antequam vacent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cujus locum & beneficium se crediderit successurum. *Quo respiciens Innocentius III. toties disciplinam istam asseruit, ut videre est in ejus Regesto apud Baluzium. Una ex pluribus Epistolis pertinens ad annum 1211.* (Innoc. III. ep. l. 14. ep. 161 tom. 1. p 588.) *erit instar omnium* : Ad audientiam nostram vobis intimantibus est delatum, quod ad multorum instantiam importunam de non vacantibus beneficiis promissiones sæpius facere vos contingit. Unde nobis humiliter supplicastis, ut vobis super his dignaremur misericorditer providere. Volentes igitur vestræ devotioni super hujusmodi gravamine præcavere, ac attendentes, quod id contra statuta Lateranensis Concilii attentatur, promissiones hujusmodi decernimus irritas, & inanes, auctoritate vobis præsentium districtius inhibentes, ne contra præfatum Concilium beneficia promittere non vacantia cuiquam de cætero præsumatis. *Quapropter incredibile est, eodem hoc Pontifice Ottonem IV. & Fridericum II. post Coronationem Germanicam petiisse ab Ecclesiis beneficia primo vacatura ; proindeque duos hos Rudolphi pradecessores obtulisse primarias preces. Multo minus credi debet, Henricum VI. corona Germanica coronatum anno 1169. qui & ipse post rudimenta Expectativarum cum duobus pradictis recensetur, id prastitisse : Rudolphus enim non singulari utitur exemplo, sed* Divis, *ait*, Imperatoribus & Regibus *consuetudine id privilegium indultum esse.*

Rudolphus consilio alieno ignotam consuetudinem laudat.

LVIII. *Qua quum ita sint, quumque ante Rudolphum nullus omnino inveniatur ea formula usus esse, quam ante hunc diem continuatori Urspergensis Abbatis referebamus acceptam, hodie autem quater repetitam vide-*

videmus in his literis, non continuo consuetudinem, quasi certa, constansque esset, admittamus oportet; sed expendi eam decet attente, ut quo loco haberi debeat, assequamur. Primo igitur reputandum, nec Rudolphum, qui ætatis annum agebat 55. *quum electus fuit Rex Romanorum, neque ex Aulicis, viventibusque hominibus ullum consuetudinem illam, quam vocant, usu receptam vidisse; non quia sexaginta fere anni ab ultima coronatione Aquisgranensi elapsi erant, nam vidimus, neque Friderico II. neque Ottoni IV., etiamsi consuetudo certa esset, uti eadem licuisse; sed quia unicum exemplum coronationis Henrici VI. anno* 1169. *quod nonnisi falsi arguendo Rudolphum, afferri posset, ab hujus coronatione distat annis quinque supra centum. Rudolphus igitur a nemine omnium visam, sed ab uno aut altero ex Consiliariis suis auditam consuetudinem laudat. Deinde animadvertendum, tam Abbati, quam Episcopo eas preces rem novam visas esse, Abbati videlicet, quia ni fallor Concilii Oecumenici Lateranensis decretum supra allatum, & Innocentii III. literæ plures illud asserentes, contra importunitatem beneficia vacatura petentium, non erant ignotæ; Episcopo autem, quia non modo canones & decreta Pontificum nota illi erant, sed quia pro iisdem pugnare ex officio debebat, magnumque admisisset piaculum permittens, ut ea tantillum violarentur, s. Sede inconsulta, quæ una privilegium istud laicis, utquumque magnis Principibus, concedere poterat, adversus Canonum, Decretorumque Pontificiorum statuta, si e re Ecclesiæ publica futurum nosset. At enimvero tribus Rudolphus utitur argumentis ad rem probandam: antiquam scilicet, atque approbatam esse consuetudinem; nullum eam latere Imperii angulum; & Ecclesias Germaniæ alias Regiis precibus, & mandatis obtemperare. Sed, bona cum venia, ejusdem generis hæc argumenta sunt, cujus erant illa alia, queis Exarchatum, & Pentapolim sibi asserebat, ut supra dixi (* n. XLIV. *), & infra uberius explicabo (* Diss. VII n. V. seqq. *). Consuetudo enim neque antiqua, neque approbata esse potest, quippe quæ a nullo ex prædecessoribus usu recepta deprehenditur, & Concilio Oecumenico Lateranensi III. adversatur: elegans illud dictum,* nullum latere angulum imperii, *cum omni historia pugnat, quum nullibi reperiatur hujus rei notitia: ac denique apud Ecclesias Germaniæ alias admitti primarias preces, Principi potius obsequium, quam disciplinæ peritiam comprobat.*

LIX. *Utinam veteris ac novæ disciplinæ Auctor* (P. II. lib. I. c. 54. n. 7.) *integras hasce epistolas vidisset, quemadmodum vidit fragmentum Rudolphinæ epistolæ apud Urspergensem Abbatem! Ex ejus enim senten-* Consuetudo ab Ap. Sede probatur, induitque naturam juris.

tia non conjecisset, Ecclesias omnes Cathedrales, Abbatiales, Collegiales ei servituti fuisse obnoxias; *nec misceri* præcepta precibus. *Is enim non erat piissimus Princeps, qui servitutem Ecclesiis vellet imponere, atque Ecclesiasticis rogando præcipere. Testem appello Rudolphum ipsum, qui Leodiensi Capitulo commendans novum Canonicum* (lib. 3 ep. XXII.) Prudentiam vestram, *inquit*, rogamus affectu quo possumus ampliori, quatenus super eadem residentia, pro nostra reverentia, & utilitate propria, congrua ipsum gratia prosequentes, eumdem ad curiam nostram quantocyus studeatis remittere vestris, & Ecclesiæ prænotatis servitiis inibi fructuosius instituturum. *De obsequio erga Episcopos nihil dico: plures enim epistolæ occurrunt ad eos datæ, queis ipsos rebelles veneratur ut Patres. Quamobrem non est ambigendum, quin Rex Romanorum recens electus, nimiam Consiliariis fidem adhibens juribus ac decori Imperii plus æquo studuerit. Bene autem cessit primariis precibus: nam privilegio Apostolico accedente invaluere, hodieque vigent. Primus omnium Pontificum Clemens VI. primas preces Regi Romanorum Carolo IV. concessisse videtur. Etenim in Charta supra laudata*, Quum itaque, *ait*, nobis tam de jure, quam de antiqua, & approbata consuetudine a Divis Romanorum Imperatoribus, & Regibus prædecessoribus nostris hactenus observata competat &c. *Quem postea Wenceslaus, cæterique sunt imitati, non amplius consuetudine, sed jure atque antiqua consuetudine sibi illas vindicantes. Quidquid igitur sit* de antiqua *illa*, & approbata consuetudine, *quæ uni Rudolpho refertur accepta, postquam Apostolica Sedes ratam illam habuit, jus Imperatorium evasit, quod ne Tridentinum quidem Concilium* (sess. 24. cap. 19) *sustulit, ut sacra Congregatio declaravit, Gregorio XIII. ejus decretum roborante. Thomassinus* (P. II. lib. I. c. 54. n. 10. seq.) *hac de causa contendit, Primarias preces niti Privilegio Apostolico, quia Pius IV. & Gregorius XIII. eas prædictum in modum ratas habuerunt. Sed longe antiquiori Apostolico Privilegio nituntur.*

Incertum, num ante an. 1452. Frid. III. prædecess. privileg. s. Sedis obtinuerint.

LX. *Et vero Carolum IV. consuetudini jus proprio arbitratu addidisse nemo dixerit, quum præcipue constet, hunc Principem Clementi VI. acceptissimum, ejus opera electum esse, pluribusque ab eodem beneficiis affectum. Nihilominus, quia nullum Apostolicum privilegium reperitur, pro certo affirmari non potest, a medio sæculo quartodecimo, in hoc Rege Romanorum, auctore Aureæ Bullæ, primarias preces niti coepisse Apostolico privilegio. Quod minime dubium est, Fridericus III. integro post sæcu-*

sæculo, videlicet anno 1452. quum Diadema Imperiale suscepit a Nicolao V Pontificio Diplomate sibi concedi obtinuit primarias preces, quod successoribus omnibus usque ad nostra tempora est renovatum a s. Sede post eorum electionem ab eadem confirmatam. Extat idem Diploma in archivo secr. Vat. publicatum a Card. Corradino, ineunte nostro sæculo, ut refert Georgius (Vit. Nic. V. p. 116. & 156.), *& laudatum a Clemente XI.* (Epist. & Brev. to. I. p. 308.), *in literis ad Capitulum, & Canonicos Hildesien. Ecclesiæ*: Quodsi, *ait*, idem Fridericus, & qui eum subinde consequuti sunt Imperatores ante tempora cla. me. Leopoldi nuper defuncti primarias preces direxerunt, id contigisse constat, quia illi omnes post sui confirmationem a Romano Pontifice obtentam, muniri Apostolico indulto curarunt. Quo quidem indulto quoniam destitutus erat idem Leopoldus, factum est, ut primarias preces, a quibus ipse non abstinuit, admittere, & executioni demandare Episcoporum, ac Præsulum, necnon Capitulorum Germaniæ non exigua, neque contemnenda pars libertatis hujusmodi memor, & acerrima custos detrectaverit. *Quamobrem annis amplius centum viginti Apostolico Privilegio nitebantur eæ preces, quum Sacra Conc. Trid. Congregatio sublatas non esse declaravit: unde Thomassinus s. Sedis auctoritatis initium deducit. Ab anno autem prædicto 1452. ejusmodi privilegio personali utentes Imperatores, aut Reges Romanorum jure offerunt primas preces; si qui vero illud impetrare neglexerunt, nequicquam vetustæ consuetudinis obtentu Ecclesiarum Germaniæ libertatem iis precibus conati sunt infringere, ut Clementis XI. literis edocemur. Namque Episcopi & Abbatis exemplo, qui Rudolphi preces detrectarunt, neglecta, quæ prætendebatur, antiqua consuetudine, Episcopi, & Capitula preces nullo jure oblatas respuunt, ac pro Ecclesiasticis juribus acerrime pugnant.*

LXI. *Iniquissimo id quidem animo tulerunt Ecclesiastici ab ipsa origine; cujus rei testis est Æneas Sylvius, qui postmodum electus Pontifex, Pii II. nomen assumpsit; nam Bartholomæo Medico* (ep 372.) *ita rescribit*: Non nos decet contra primarias preces Imperatoris attentare; quia illas impetravimus, & sæpe defendimus: & Imperatoriæ Majestatis honorem tueri debemus, quia ab illa promoti, & magnificati sumus. *At nihilominus neque Concordata Germanica inter Nicolaum V. & Fridericum III. inita pro libertate Collationum statis mensibus, quæ primariis precibus contraria videbantur, Privilegio illi obstiterunt; neque postea Expectativarum excidium illi obfuit. Quapropter primaria*

Discrimen inter primas preces consuetudine; & illas Ap. indulto nitentes intercedens.

riæ preces a Rudolpho primum adhibitæ anno 1274. *opinione potius, quam consuetudine innitentes, quarum rara admodum vestigia occurrunt spatio annorum* 178., *ubi certo Apostolicæ Sedis privilegio se sustentare ac tueri cæperunt, omnia evasisse pericula, nostramque ad ætatem illæsas se pervenisse gloriantur. Magnum tamen discrimen antiquis illis precibus, cum precibus S. Sedis beneficio impetratis intercedit. Quandoquidem illæ Germanicam coronationem sequutæ primum Regni annum non excedebant; istæ vero, quæ ab Apostolico pendent indulto, quum Friderico III. concessæ fuerint post coronationem Imperialem, Successoribus concedi consueverunt post Electionis Imperialis confirmationem ab Apostolica Sede factam, quæ postquam Imperatoria coronatio desuevit, plures annos ab electione illa distabat. Sit exemplo Joseph Augustus, qui Rex Romanorum electus anno* 1690., *ac Leopoldo patri succedens in Imperio anno* 1705. *dum anno* 1711. *Confirmatio, & Privilegium expediebantur, variolarum morbo decessit. De quo inopinato casu loquens in Consistorio Clemens XI.* (Orat. Consist. p. 117.) *die* 17 *Aprilis A.* 1711. Omnia, *inquit*, parata erant, ut quidquid demum hic agendum supererat tam circa Apostolicam confirmationem electionis ejusdem Josephi de Fraternitatum vestrarum consilio explendam, quam circa indultum, quod vocant primariarum precum. *Itaque vix anno vicesimo altero post Regis Romanorum electionem, aut sexto post Leopoldi patris mortem, Apostolico privilegio usus esset, nisi mors immatura obstitisset. Quid? quod Leopoldus, qui a Ferdinandi III. Augusti genitoris obitu, seu ab anno* 1658. (*quindecim enim mensium interregnum intercessit*) *Imperio præfuit, S. Sedis Indultum nunquam obtinuit? Attamen precistæ, ut novo inducto vocabulo appellantur ii, qui pimis precibus beneficia se obtinuisse contendunt, tempore etiam Apostolici indulti cessantis, ad Dignitatum, aliorumve Beneficiorum vacationem comparuere, quasi primis precibus ad eadem jus acquisivissent. Videsis Clem. XI.* (Epist. & Brev. tom. 1. par. 2. p. 408. 414. seq. & 605.). *Quin etiam Pontifice eodem teste* (Bullar. p. 104. seqq.) *Imperio vacante, ejusdem Vicarii preces offerre non dubitarunt.*

Disciplinæ Collationum damnosius fuit indultum, quam cõsuetudo.

LXII. *Id vero, utpote nec veteri consuetudine, nec jure Apostolici Privilegii factum, merito Ecclesias Germaniæ, ac Summum Pontificem, qui unus privilegia, sive indulta hujusmodi potest concedere, adversus hujusmodi abusum compulit reclamare. Magnum sane negotium Clementi inde factum; nec tamen infractum ejus animum legimus. Augustano enim Episcopo* (Ibid. p. 409.) *scripto declaravit*, Eum, qui Canonicatum

catum hoc medio obtinuit, legitimum ejus possessorem nequaquam esse, nec facere fructus suos: *neque alio modo sollicitudine se exemptum iri significat, quam* Precista Canonicatus detentore ab indebita ejusdem possessione repulso. *Pari modo ab Apostolico Nuncio admonitus*, quemdam Precistam, ut vocant, magno nunc studio contendere, ut Decanatus Collegiatæ Ecclesiæ S. Mauritii sibi assignetur, *in civitate videlicet Monasteriensi, ab Episcopo ejus civitatis enixe petit*, ut memorati Precistæ petitio penitus rejiciatur (Ibid. p. 549.). *Ex quibus patet, Primarias preces, quum niti credebantur consuetudine, tametsi nullo jure porrigerentur, nullum inflixisse vulnus disciplinæ Collationis. Etenim Reges Romanorum Corona Germanica redimiti primo tantum anno Regni, & semel unicuique Ecclesiæ Cathedrali, Collegiatæ, aut Monasteriali offerebant preces suas, quasi jure patronatus, pro Canonicatu, aut beneficio vacante, aut primum vacaturo. Dum e contrario a Precistis altissimum disciplinæ eidem vulnus infligitur. Nam juxta novum morem, in quem adeo vehementer invehebatur Clemens XI. quum primum vacaret Canonicatus, Dignitas, beneficiumve aliud in quavis Ecclesia, eadem prorsus inscia, clam emergebat Precista, non solum electione Imperatoris non confirmata per Apostolicam Sedem; sed etiam vacante Imperio, contendebatque Canonicatum, Dignitatem, beneficiumve jure primariarum precum sibi deberi. Ex hisce autem quatuor Rudolphi Epistolis non solum origo earum precum, sed rectus earumdem usus; quum præsertim hodie offerantur auctoritate Apostolica, est perspicuus. Ac de his hactenus.*

LXIII. *Restaret nunc, ut de aliis capitibus, quæ in iisdem literis continentur, aliquid dicerem; præcipue de ardore illo ingenti, quo Rudolphus flagrabat, ferendi arma in Syriam, non modo ut Terræ sanctæ reliquias tueretur; sed etiam ut sanctam Civitatem Jerusalem, ac vicina loca Jesu Christi Sanguine consecrata, quæ, Christianorum desidia, iterum occupata erant a barbaris, ex horum manibus eriperet. Dictu miserum! Acconem, seu Ptolemaidem Patriarcha Jerosolymorum, & quidquid pro administratione novi illius Regni majores constituerant, redactum erat. Undique desolationes, insidiæ, metus modicos miserrimosque eos populos petere cogebant opportuna auxilia a Rudolpho, quem causæ vehementiores aliæ illuc invitabant, ac præ aliis Alberti Sapientis patris sui cineres Accone jampridem sepulti. Quod ipsemet Gregorio X. testatur* (lib. I. ep. XII.) *quum gratias agit de confirmata sua Electione*: Ad quod, *inquiens*, ardor desiderii in nobis eo vehementius

De aliis capp. præcipue de Terram s. adeundi desiderio, dicendum in notis.

tius accenditur, quo naturalis genitoris nostri ossa, ob Crucifixi gloriam, extra natalem solum peregre inibi quiescientia sollicitius quotidie in nostris cordibus revolvuntur: & quis prohibere poterit filium ex intimis cordis concupiscere in paterno tumulo exulem pro eo fieri, qui exilio, & miseriæ se tradidit, delitiis affluens paradisi? *Tametsi de ingenti hoc desiderio accidit, quod de alio pariter vehementi suscipiendi Imperialis diadematis in Urbe a Romano Pontifice: ingruentia enim bella intra fines Imperii necessarium auxilium Terræ sanctæ tamdiu distulerunt, ut Rudolpho eodem adhuc superstite Acconis expugnatio, Christianorumque omnium cædes, perquam paucis transfretantibus, debito cum moerore sint auditæ* (lib. 3. ep. XL). *At de his omnibus opportunius agam in notis. Quod præmitti omnino debet, magni hujus progenitoris Augustæ domus Austriacæ insignes virtutes, quæ ab auctoribus celebrantur, præclara indoles, modestia, studium pacis, clementia, humanitas, liberalitas, longanimitas adeo luculenter in hisce epistolis describuntur, ut aliena testimonia non sint opus.*

Codex ipse Epistolaris juxta alias aliorum sententias expenditur.

LXIV. *Equidem præstantissimi Codicis editionem reipublicæ literariæ optassem numeris omnibus absolutam exhibere: at exiguis meis viribus minime datum est grave, ac nullatenus ferendum onus subire nullo alicunde accedente levamento. Etenim præterquam quod literæ fere omnes carent persona, loco, & tempore, illarum collector inofficiosus, nulla ordinis ratione habita, in tres libros eas divisit, quasi varia esset materia, & tempus certum; quum e contrario utrumque desideretur in codice, adeoque literæ unius libri ad alterum referri debeant, ubique rerum similitudine, ac confusione temporum occurrente. Wenceslaus Adalbertus Czervvenka Auctor Annalium, & actorum pietatis Habspurgo-Austriacæ, quem brevitatis ergo Auctorem piet. Austr. passim appello, de Codice Rudolphino loquitur* (lib. 1. cap. 4. p. 37.) *hunc in modum:* Magnam equidem laudem meritus est Reverendissimus, & doctissimus D. Joannes Seifridus vigilantissimus quondam Abbas Zwethallensis Ordinis Cisterciensis, quod cura & studio ex antiquis duobus Monasteriis S. Crucis, & Monasterii Zwethallensis codd. ms. epistolas 149. partim, & quidem præcipue, ab ipso, partim ad ipsum, partim de ipso Rudolpho scriptas collegerit, & in tres libros diviserit: summam laudis attigisset, si personas, & annum, quo, & ad quas datæ sunt, expressisset. Has ipsas epistolas clarissimus Petrus Lambecius ad prælum parabat, & Syntagmati suo Rerum Germanicarum inserere volebat, additis non solum Seifridianis, verum etiam

etiam suis annotationibus cum tabula Chronologica, & variantibus lectionibus ex Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ antiquo Codice membranaceo inter Codices mss. Philosophicos & Philologicos latinos 262. in quo eædem extant, quem mihi inspicere hactenus non obtigit. Ipsi vero Lambecio hunc ingenii partum, utpote morte prævento, non licuit eniti, quo lucubrationes suas coronaret. *In eamdem sententiam de eo Cod. loquitur* (lib. 1. cap. 20. p. 118.). *Verum Hansizius* (Germ. Sac. to. 1. p. 416.) *laudat Cod. Cæsareum Jur. Civ.* LXXVII. *quumque aliquam ex epistolis* (lib. 2. ep. XXXIII.) *tam ab Auctore Piet. Austr.* (lib 1. cap. 13 p. 75.), *quam ab Hansizio prolatam* (Germ. Sac. to. 2. p. 388.) *accurate contulerim, Cæsareo Cod. utrumque usum esse deprehendi. Quamobrem variantes lectiones, quas apposui epistolis nonnullis, absque ulla hæsitatione ex Cod. Cæsareo desumtas affirmo, apud alterutrum ex laudatis Auctoribus occurrerint epistolæ, quas diligenter contuli. Neque id fortuito a me factum putes: rem enim penitus examinavi, antequam consilium istud caperem.*

Noster Cod. a Seifrido collectus est diversus a Cæsareo, a quo fidem accipit.

LXV. *Animadverti primum, tam Lambecium in Catalogo librorum ab se edendorum, quam Auctorem Pietatis Austriacæ, Epistolarum* 149. *mentionem facere: deinde vidi ipsum Seifridum in sua Genealogia Domus Austriacæ nonnullas epistolas laudare ex Cod. Monasterii S. Crucis ordine alio in eum relatas. E.G. quæ prima occurrit in nostro cod. illi est* 53. *quæ in Cod. est.* XX. *lib.* 1. *Seifrido est* 59. *ac demum quæ in Cod. est* XXIX. *libri primi, illi est* 130. *ac demum in fragmnentis harum literarum variantes lectiones deprehendi, quæ plane ostendunt, Codicem quo usus est Auctor Piet. Austr., diversum esse ab illo Monasterii S. Crucis. Inde vero has* 126. *fuisse collectas, & in tres libros digestas ab eodem Seifrido cui non persuadeant priores literæ, idcirco præmissæ aliis omnibus, quia ad Cisterciensem suum Ordinem spectant? Huc accedit Privilegii cujusdam* (lib. 3. ep. XXXVI.) *suppositio aut interpolatio, in Zweytalensis Monasterii favorem. Quid? quod Lambecius ingenue fatetur, se diligenter conquisitos Seifridianos Codices nusquam reperire potuisse* (Præf. to. 1. n. XXXIX.)? *Auctor Piet. Austr.* (lib. 1. cap. 4. p. 33. & 37., *Seifrido tribuit laudatum a Lambecio Cod.* 149. *Epistolar. ac proinde tantum virum falsi arguit, qui Seifridianos Codd. se ullibi reperisse negat. Sed Lambecianus Codex, seu Cæsareus, quo usus est etiam Hansizius, easdem exhibens omnino similes iis, quas profert idem Auctor Piet. Austr., secus docet. Noster vero Codex, qui prodit ex monasterio ipso Zweytalensi, omne dubium amovet, quin Seifridianum opus haberi debeat. Commo-*

dior certe fuisset Cæsareus Codex 149. *Epistolarum*; *Continuata siquidem illarum series minus operæ præbuisset ad redigendas in ordinem quæ vitio collocationis laborant*: *quumque aut nullos*, *aut longe alios Epistolarum titulos præseferat*, *parte illa oneris me allevasset*, *quæ subeunda fuit*, *ut sententia literarum pateficret*, *suaque historiæ integritas vindicaretur*. *Nam Seifridus*, *Auctor sæculi decimiseptimi ineuntis*, *suæ magis ætatis rationem habuit*, *quam priscorum temporum*, *ut suo loco animadvertam in notis*.

Tituli Cod. Cæsarei a Seifrido in perioches versi. His substituta a nobis argumenta.

LXVI. *Quod quidem potui*, *singulis epistolis argumenta præmisi*, *ut necessario feci*, *quum Codicis Carolini literas in lucem edidi*. *Minor certe necessitas ad idem præstandum me adegit in Rudolphini Cod. editione*: *plures enim epistolæ*, *quæ Lambecio magno usui fuissent pro Syntagmate Germanicarum rerum*, *mihi rem Pontificiam*, *& Majestatem Imperatoriam curanti superfluæ sunt*; *quas idcirco examinandas iis relinquam*, *quorum pluris refert*. *At Collectoris licentia in apponendis periochis unicuique Epistolæ*, *cohibenda fuit*, *atque emendanda supinitas*. *Enimvero id mihi ferendum esse non duxi*, *ut Rudolphum*, *qui Regem Romanorum se semper appellat*, *quippe Imperiali diademate redimitus non fuerat*, *in adjunctis iis Periochis frequenter Imperatorem dictitet*; *falsamque non raro sententiam Epistolarum prænunciet*. *Quæ duo non levia incommoda quia non licuit avertere substituendo titulos*, *quos eædem epistolæ præseferunt in veteri codice Vindobonensi*, *seu Cæsareo*, *brevia earumdem argumenta confeci*. *Licentia vero Collectoris evidens fiet uno ex titulis Cod. Cæsarei*, *qui ab Hansizio integre proferur ad Epistolam Archiepiscopi Salisburgensis*, *quæ in nostro Cod. est* (lib. 2, ep. XXIX.) *brevis enim & simplex ita fuit*: Epistola Archiepiscopi Salzburgensis, & suffraganeorum ad summum Pontificem. *Audienda nunc Perioche Collectoris*: Archiepiscopus Salisburgensis, ac ejusdem Suffraganei summo Pontifici Romano læti nunciant, per Rudolphum Imperatorem, cujus virtutes, ac laudes mirifice deprædicant, liberatam ab Ottocari Bohemi tyrannide Austriam. *Ego vero non potui*, *quin brevitatem sinceritatemque tituli a Collectore minus recte explicatam sequenti argumento interpretarer*: Salisburg. Archiep. & Suffraganei post primam Rudolphi victoriam de Rege Bohemiæ Ottocaro, Joanni XXI. novo Pontifici de ejus electione gratulantes, ejusdem Regis tyrannidem & audaciam in se, aliosque omnes Episcopos reduces a Concilio Lugdunensi exaggerant, quam videlicet exercuerat inhibendo decimas pro subsidio Terræ sanctæ, obtemperationem

rationem S. Sedis mandatis, & obsequium Regi Romanorum Apostolica auctoriate confirmato, nec non illicita extorquendo juramenta, subvertendo Ecclesias incendiis & rapinis, atque jungendo fœdere cum Tartaris tyrannis. Subinde faustissimis Rudolphi progressibus uberrime enarratis pro liberatione Austriæ, tantum Regem, tamque de rep. & de Ecclesiis bene meritum ei commendant grati animi ergo.

LXVII *Ad variantes lectiones quandoque occurrentes quod attinet, desumtas eas omnes dico ex Cod. Cæsareo; tametsi Epistolæ apud auctorem Piet. Austr. typis editæ, dicantur ab eodem exceptæ ex Mß. Cod. Seifridiano. Nam* XXXIII. *epistola libri secundi, quam idem Auctor profert e suo Mſ. tantam habet convenientiam cum eadem ab Hansizio vulgata ex Cod. Cæsareo, ut dubitari non possit, quin utraque editio ab uno eodemque Cod. profecta sit. Præterea ternas literas ex eodem Cod. quem Seifridianum vocat, primæ nostri Codicis præmittit* (lib. I. c. 4. p. 32. seqq.) *videlicet: Rudolphi ad Greg. X., Engelberti Coloniensis Archiep. ad eumdem Pontificem, & S. R. E. Cardinalis ad Rudolphum; & alibi* (lib. I. c. 16. p. 94.) *exhibet privilegium Salis monasterio Zweytalensi concessum ex eodem Codice, qui Lambecii testimonio* 149 *Epistolas continebat: Epistolæ autem, quibus Var. Lect. subjiciuntur, sunt omnino duodeviginti, quæ, ne sit ignotum, cui referantur acceptæ, hic mihi enunciandæ videntur. Libri igitur primi Epistolæ* I. II. III. XII. XLII. *editæ sunt in lucem ab Auctore Piet. Aust. Ejusdem autem libri* XXXVIII. *Hansizius publicavit. Libri secundi epistolæ* I. III. IV. *&* XXXIV. *debentur Auctori prædicto:* VIII. IX. X. XI. XII. XV. XXII. XXIV. (*hac mihi excidit in Præfatione, ubi falso* XIII. *recensui*) *&* XXIX. *Hansizio: ac* XXXIII *utrique. Octo demum epistolæ libri tertii, nempe* XIII. XIX. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXX. *&* XXXVI. *omnes Auctori Piet. Austr. referuntur acceptæ. Quæ autem duo Diplomata extant in fine nostri Codicis absque ulla numeratione, in Cæsareo desiderantur, ut patet ex eodem Auctore, qui* (lib. I. cap. 17. p. 102.) *alterum eorum exhibet ex Annalibus Bzovii* (A. 1283. n. 13.) *At de eo dicendum erit in fine hujus voluminis, quo illud rejicimus. Nec prætereundum videtur, quod laudatus Auctor* (Ibid. p. 103. seqq.) *binas ait literas a se repertas in Seifridiano Cod. ad Philippum* III. *Francorum Regem datas pro Monasterio Aureæ Vallis,* (Cod. XIX. & XXIV.) *quas recitat,* XX. *nostri Codicis omissa, utpote in eo, quem Seifridianum reclamante Lambecio appellat, desiderata; quamquam multo plures ibidem reperiantur,*

Ex Cod. Cæsareo desumtæ Var. Lect. Epistolarum duodeviginti.

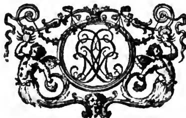
riantur, quam in vero Seifridiano Codice, qui nunc demum in lucem prodit, qualicumque mea opera. Codex revera præstantissimus; quippe qui epistolas continet ex ipsis Autographis descriptas: quod facile colligitur ex iis signis (*) *non semel obviis, quæ consuetum Codicum fere omnium vitium, summamque exscribentis fidem palam faciunt: modo earum periochæ nullo loco habeantur.*

Jura & privilegia omnia s. Sedis, & Imperatoriæ majestatis indoles iis literis vindicantur.

LXVIII. *Ex dictis patet, Rudolphinas hasce epistolas modico alicujus verbi discrimine in Cod. antiquo membranaceo Augustæ Bibliotecæ Vindobonensis existere, unde Hansizius eas decerpsit, quæ ad Archepiscopum Salisburgensem spectant, & Auctor Piet. Austr. alias ad suum institutum facientes: nisi forsan aliena opera usus, unde exscriptæ illæ fuerint, ignoravit: nam Codicem* 149. *Epistolarum Seifrido tribuendum affirmat, quem Lambecius negat. Illum utique Codicem idem Lambecius prælo committere deliberaverat in suo Syntagmate Rerum Germanicarum. Id vero quam commode mihi cesserit jura ac privilegia S. Sedis vindicanti optimis monumentis, hoc unum ostendit, quod, quæ duo facile cæteris præferenda, operis hujus cardines esse volui; tanti viri commendatione, gratissima eruditis omnibus sunt futura. Utinam Codex ipse Cæsareus ad meas manus venisset, quemadmodum Carolinus, quem Syntagmatis Lambeciani principio typis cusum, monumentorum Pontificiæ dominationis primum esse volui! Ultima enim primis responderent: ipsosque in eruditissimi hujus viri labores successisse gloriarer, ut Principis Apostolorum, ejusque Successorum jura & Privilegia omnia a magno Augustæ Domus Austriacæ Progenitore confirmata, majorisque validitatis ergo donationes prædecessorum refectas ex integro, publicam in lucem ederem; ac tanti Regis auctoritate Imperatoriæ Majestatis veram indolem demonstrarem. At quoniam ex voto id non accidit, Seifridianum istum Codicem, a Cæsareo per Lambecium publicando levissime discrepare ostendi prædictarum duodeviginti Epistolarum collatione. Deinde allata prima ex* 149. *Lambecianis, quæ in Seifridiano desideratur* (supra num. XLVII.) *necnon duabus sequentibus* (lib. I. ep. XI. n. 2. lib. 2. ep. XX. n. 3.), *quæ pari modo a Seifridiano exulant, eamdem indolem ex ore ipsius Rudolphi, & unius ex S. R. I. Electoribus Coloniensis Archiepiscopi expressi: atque aliis Epistolis, in Cod. Seifridiano extantibus* (lib. I. ep. XII. XXXVIII. XLII. lib. 2. ep. I.) *cum Cæsarei Cod. literis diligenter collatis, confirmavi. Cætera, quæ ad Jura & Privilegia spectant, quum Autographa eorum extent in Archivo molis Hadrianæ, alia testificatione non agere videntur. Nihilominus*

minus fateor, prorsus incredibile mihi esse, unam tantum epistolam (lib. 2. ep. XXXVII.) *reperiri eorum vindicem: nullusque dubito, quin plures ex illis tribus & viginti a Seifridiano Cod. exulantibus, ad tanti momenti negotium spectent. Futurum autem confido, ut Augustissimæ Bibliothecæ Vindobonensis Præfectus, Prædecessorum suorum vestigiis insistens, præcipuam Regis Romanorum Rudolphi gloriam diutius latere non patiatur. Interim has Epistolas qualicumque meo labore curatas prodire in lucem jussi. E re enim publica esse existimo tam multas Eruditorum opiniones falsas hujusmodi monumentorum auctoritate amandare. Diplomati Principum S. R. I. Electorum, quod in fine Epistolarum legitur, Rudolphinum præmitti oportere res ipsa docet. Quamobrem de illo agendum mihi erit sequenti Dissertatione, qua totum opus absolvam.*

RUDOL-

RUDOLPHI I. CÆSARIS AUGUSTI

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS

RUDOLPHUS ELECTUS IN REGEM ROMANORUM AD STABILIENDA IMPERII SUI AUSPICIA PETIT A RELIGIOSORUM CONGREGATIONE ORATIONUM SUFFRAGIA [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus Rex Romanorum electus, de Imperiali diademate assequendo follicitus, territusque horrido Imperii ob diuturnam vacationem aspectu, Cœnobitas Cistercienses, sui amoris, ac munificentiæ admonitos, Regiique patrocinii spe illectos, precatur, ut sibi orationibus divinam opem implorent.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.	LIII.	I.

Ssumpti divinitus ad Romani Imperii dirigenda molimina, dum eminentis speculæ celsitudine, cui nos manus Domini virtuose præfecit, ad deorsum subjacentis abyssi faciem oculos retorquemus, dum incultum hactenus agrum ejusdem Imperii circumquaque prospicimus, tempestatum insurgentium densitate quotidie sylvescentem [2], quodam nimirum timore pariter, & tremore [a] demitti-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a horrore

NOTÆ

1 Tituli omnes a collectore appositi. Raro iis convenit cum epistolis. Qui Religiosi appellantur, sunt Monachi Cistercienses, ut patet ex sequenti Epistola. Erant enim sanctitate celebres. Innocentius etiam III. (*Regest. lib.* 1. *ep.* 176.) Pontificatum auspicatus erat suimet commendatione *Abbati & Conventui Cisterciensi*, necnon *Abbati & Conventui Claravallensi*. Quin etiam extant ejus literæ apud Raynaldum (*Regest. lib* 9. *ep.* 119.) queis Pontificatus anno IX. Rom. Ecclesiam in magnis rerum angustiis commendat *Universis Abbatibus in generali Cisterciensi Capitulo congregatis* Pontificia ipsa verba, queis non modica convenientia est cum Rudolphinis, recito: *Quum inter tot, & tanta pericula constituti, vestris indigeamus meritis, & orationibus adjuvari, oramus, & obsecramus vos per viscera misericordiæ Dei nostri, quatenus nobis in maris altitudine fluctuantibus caritatis vestræ suffragium impendatis, & remis orationum vestrarum Piscatorem, & Naviculam sublevantes, illum, qui mari & ventis imperat, exoretis*, &c.

2 Olomucensis Episcopi literæ ad Gregor. X. aliaque monumenta ap. Raynaldum (1273. *n.* 10. *seqq.*) miserrimum Imperii statum illius ævi demonstrant. Ad bella, & seditiones fere universales accedebant prædonum assiduæ vexationes. Facinosorum hujusmodi receptacula, seu nides Rudolphus excidisse fertur ad octoginta (*Piet. Austr. lib.* 1. *c.* 5. *p.* 40.) sui Regni tempore. Præterea Cleri, populique flagitiis Germania turpiter laniabatur; Principesque libertati assueti Imperatorem iniquo animo ferebant sibi dari. Finitimis regionibus nil melius erat. Hungariam præcipue præ bellorum malis schismatici, & hæretici affligebant.

mittimur ex præmiſſis incerta formidine merito trepidantes. Verum rejectis interdum ad primitivæ noſtræ ſublimationis auſpicia [a] noſtræ conſiderationis obtutibus; attendentes, quod manus Altiſſimi de tam humilis loci tugurio ad tam celſa, tam faſtigioſa [b] palatia nos provexit [3]: in eo, cujus admiranda potentia dat per gratiam eſſe ſtabilia, quæ ſunt fragilia per naturam, noſtræ fiduciæ ſpem locamus, præſumentes fiducialiter, quod opus, quod Omnipotentiæ ſuæ [c] dignoſcitur ineffabili diſpenſatione contextum, felici præſagio conſummabit [4]. Porro cum ad hoc juſtorum preces [d] aſſiduas nobis ſummopere neceſſarias æſtimemus; devotionem veſtram attentius exhortamur, quatenus debita gratitudine diligentius advertentes, quod in veſtris agendis Regia vobis celſitudo libenter aſpirat, piarum orationum veſtrarum ſuffragiis nos divinæ clementiæ commendetis.

FR. JOAN-

VAR. LEC. COD. CÆS.

a auſpitia   *b* celſata & faſtigioſa   *c* Omnipotentia ſua   *d* preces juſtorum

NOTÆ

3 Conſtanti Scriptorum teſtimonio Auſtriacum genus inclytum celebratur. Nihilominus Princeps optimus humilitatem patriæ non diffitetur. Nec video, quid ſibi velit Conringius (*de fin. Imp. Germ. to. 1. p. 285.*) dum de Rudolpho ait: *Hic eſt Auctor dignitatis Cæſareæ in domo Auſtriaca. Fuit Comes Habsburgenſis. Habsburgum autem eſt Civitas in Helvetia, & tenetur hodie ab Urbe Berna. Inde familia Auſtriaca, & Reges Hiſpaniæ orti ſunt.* Summa enim prudentia, militaris virtus, morum integritas, innata pietas, aliæque excelſæ animi dotes, quibus erat præditus magnus hic Progenitor Auguſtæ domus Auſtriacæ, fuerunt in cauſa, cur omnibus Germaniæ Principibus præferretur in Regis Romanorum electione.

4 Recentia Regum Romanorum Richardi, & Alphonſi exempla Rudolphum ſollicitant. Uterque enim ab Alexandro, & Urbano IV. Reges Romanorum appellati, ac proinde Imperatores deſignati. At eorum neutri Diadema Imperii tam impenſe quæſitum Romanus Pontifex impoſuit: quod erat Regem Romanorum electum ad Imperatoriam majeſtatem extollere, ut Rudolphus ipſe dilucidius explicat in ſequentibus literis.

Fr. Joannes s. Cisterciensis Ordinis Abbas Generalis respondet ad superiores Rudolphi literas Ordinem suum ipsi commendans.

Argumentum

Fr. Joannes Abbas Cistercii reponit Regiis literis, lectas easdem esse in Capitulo generali, auditumque ab omnibus lætanti animo, spem vetusti amoris, & patrocinii confirmari. Missarum sacrificia, statasque preces pro cuncta domo Regia indictas esse Ordini Cisterciensium universo, cujus privilegia & indulta Regio patrocinio commendat.

A. D. MCCLXXIII. COD. CÆS. COD. RUD, II.

Serenissimo Rudolpho Romanorum Regi electo Fr. Joannes in illo feliciter agere, qui Regibus dat salutem. Sublimitatis Regiæ vestræ litteras susceptas cum reverentia debita legi feci coram Fratribus de diversis mundi partibus congregatis [1]: & quia eædem quasi duplici fungentes officio nostrorum Fratrum vestræ Excellentiæ devotorum exhiberi vobis devotarum orationum suffragia postulabant [2], & vos eorumdem singularem Dominum, dilectorem præ-

Notæ

1 In Capitulo generali Regiæ literæ lectæ sunt; Quorum primum Cistercii in Burgundia habitum, ut creditur, anno 1116. deinceps annuum esse cœpit. Cujusmodi generalia Capitula celebrandi exemplum a Cisterciensibus præbitum esse Benedictinis docet Mabillonius (*Ann. lib.* 72. *c.* 119.). Tunc autem temporis, duodevicesimo scilicet anno a fundatione, quatuor dumtaxat monasteria erant, proindeque Abbates totidem congregari poterant. Sed postmodum progressu fere incredibili Ordo ille undique diffusus eo devenit, ut tertio & quinquagesimo fundationis anno, seu 1151. decerni oportuerit, ne ullum amplius Monasterium fundaretur, ut verbis Matthæi Parisii asserit Thomassin. (*I. l.* 1. *c.* 68. *n.* 1.): *In Capitulo Cisterciensi statutum est, ne de cætero aliqui novam construerent Abbatiam: quia numerus Abbatiarum illius Ordinis ad quingentas excrevit*. Quã tem aliunde confirmat Mabillonius (*Annal. lib.* 80. *n.* 9.), tametsi generali in Capitulo anni 1153. ita decretum esse testetur. Ea propter quum Innocentius III. *Cisterciensi, Claravallensi, Pontiniacensi, de Feritate, & universis Abbatibus Cisterciensis Ordinis* quinquagesimam partem redituum indixit pro subsidio Terræ Sanctæ (*Regest. ap.* Balut *l.* 1. *ep.* 268. *pag.* 114) sine dubio quingentis Abbatibus id tributum est indictum. Incredibile autem videtur, quingentos Abbates congregatos fuisse an. 1244. quum s. Ludovicus IX. ad generale Capitulum se contulit, ut in fraternitatem, & Communionem precum Ordinis adoptaretur, ut idem Thomassinus interpretatur Parisii verba: nam ipsemet (*II. l.* 1. *c.* 42. *n.* 13.) in constitutionibus, seu statutis Capitulorum animadvertit, multo antea decretum fuisse, ut Abbates Iberniæ, Scotiæ, & Siciliæ ad generale Capitulum convenirent quarto quoque anno; Norvegiæ, Græciæ, Livoniæ, Syriæ quinto; Hungariæ singulis trienniis. Quamobrem verba illa Parisii (*pag.* 439.) *Et ecce omnes Abbates cum universo conventu, videlicet, quingenti eis appropinquantibus cum processione occurrerunt ob honorem Domini Regis*, verba, inquam, Parisii de Monachorum omnium numero, non de solis Abbatibus accipienda sunt. Cæterum hinc aperte colligitur, quanto in Cisterciensium Monachorum conventu hæc Rudolphi Epistola lecta fuerit, quantisque orationum suffragiis Augustæ domus Austriacæ primordia a Deo Optimo Maximo capienda duxerit magnus ejusdem Progenitor Rudolphus Rex Romanorum electus.

2 S. Ludovici exemplo summos alios Principes Cisterciensium fraternitatem requisivisse non reperitur. Insignia tamen pertræ fraternitatis exempla non desunt. Celebre est Monumentum apud

præcipuum, & proviſorem munificum teſtabantur; non ſolum auditæ fuerunt libentius, & gratius intellectæ; verum etiam ipſarum petitio efficaciter, & hilariter meruit exaudiri. Noverit igitur veſtra Serenitas, quod pro veſtræ conſervatione ſalutis pariter & [a] augmento, pro Illuſtriſſima Domina Anna [3] veſtræ Magnificentiæ participe, & conſorte, necnon pro præclariſſima veſtra prole [4] univerſis & ſingulis Fratribus totius Ordinis noſtri Miſſæ, & aliarum orationum ſuffragia ſunt impoſita, & injuncta, ab eiſdem eo libentius,

VAR. LEC. COD. CÆS.

a in.

NOTÆ

apud Hanſiz. (*Germ. ſac. tom.* 2 *pag.* 329.) ea Chron. MS. Cæſareæ Bibliothecæ, quo *Capitulum Salzburgenſe a toto Ordine Ciſtercienſi in generali Abbatum Capitulo in fraternitatem recipitur*. Quod hic ſubjiciam, ut pateat diſcrimen inter orationum ſuffragia, quæ Innoc. III. & Rudolphus petierunt, & fraternitatem: *Fr. Guillelmus de Monteacuto dictus, Abbas Ciſterſii, totuſque conventus Abbatum Capituli generalis viris vener. & diſcretis Præpoſito, & Capitulo in Salzburg ſalutem & orationum ſuffragium ſalutare. Exigente pia dilectionis affectu erga Ordinem noſtrum, quem, inſpirante vobis Domino, ſincere in Chriſto diligitis, & fovetis, petitioni veſtræ, quæ per ven. Coabbatem noſtrum Raitehaſelach nobis propoſita fuit, benigno duximus occurrendum aſſenſu. Concedimus igitur vobis bonorum omnium, quæ fiunt tam in Miſſis, quam in orationibus & cæteris bonis operibus, & de cætero facienda ſunt in toto Ordine noſtro, participationem plenariam in vita veſtra pariter & in morte. Ita quidem quum obitus veſter generali Capitulo fuerit nuntiatus, tantum fiet pro unoquoque per Ordinem univerſum, quantum pro unoquoque noſtrum fieri conſuevit. Datum Ciſtercii anno Gratiæ MCCXXVIII. tempore Cap. Gener.*

3 Quum Albertus Comes Habſpurgicus mortem obiiſſet in Syria, & Accone ſepultus eſſet, filius ejus Rudolphus, quem nonnulli ſequutum eſſe tradunt Caſtra Friderici II. in patriam reverſus, uxorem duxit. Gerardus de Roo (*Hiſt. Auſtr. l.* 1. *p.* 8.) rem totam paucis complectens: *Rudolphus*, inquit, *a parentis obitu domum profectus pactas cum Anna Hohenbergica nuptias perfecit anno ſupra mille ducentos quadrageſimo*. Ætatis ſcilicet agebat annum 22. nam 1218. Hedvigis filia Hermanni Comitis Kyburgenſis, & Alberti uxor enixa eum erat Calendis Maji.

4 De Rudol. liberorum numero varia eſt Auctor. opinio. Auctor Pict. Auſtr. ſeptem recenſet: *Rudolphum* duodecimo ætatis anno mortuum: *Albertum*, qui poſt Adolphum patri ſucceſſit, Auguſtamque Auſtriacam domum propagavit: *Hartmannum*, & *Fridericum*, qui ſine liberis deceſſerunt: *Rudolphum* alterum Sueviæ Ducem, qui Ottocari filiam Agnetem uxorem duxit: *Hermannum* ſeu Hartmannum alterum, qui antequam Matrimonio jungeretur cum Margarita Eduardi Angliæ Regis filia in Rheno ſubmerſus eſt: ac denique *Carolum* in pueritia mortuum. Filias totidem conſtanter Auctores recenſent. *Euphemiam*, quæ matris exemplum ſequuta inter Sanctimoniales Monaſterii Tullnenſis ordinis s. Dominici vitæ ſanctioris inſtitutum amplexa eſt: *Gutham*, ſeu Jutam, aut Juditham Wenceſlai Ottocari filii uxorem: *Mechtildem* Ludovici Bavariæ Ducis uxorem: *Agnetem*, quam Albertus Saxoniæ Dux & Elector uxorem duxit: *Catharinam* Ottoni Bavariæ Duci nuptui traditam: *Annam* alias Hedwigem Ottonis Marchionis Brandeburgici uxorem: Et *Clementiam* Carolo Martello Regis Siciliæ nepoti ex filio locatam. De iis Gerardus prædictus (*Hiſt. Auſtr. p.* 16.) *Sunt*, ait, *qui eo libentius in hanc Electionem conſenſiſſe Principes volunt, quod Moguntinus inter alia dixerat, eſſe Rudolpho ſex filias eximia forma atque indole, in quibus elocandis magna fore ad Principes inter ſe conjungendos momenta ... Ipſe autem Rex antequam Aquiſgrano diſceſſum eſt, Moguntino annuente, Machtildis Rudolphi filia Ludovico Palatino, Agnes Alberto Saxoni, & Hedwigis Ottoni Brandeburgico deſpondentur*. Hanc poſtremam Henricus Stero (*ap. Caniſ. Ant lect. to.* 4. *p.* 201.) neſcio cur prætereat. Tres enim iſtas ipſo anno Coronationis tribus prædictis Electoribus nupſiſſe alii omnes tradunt; ac tres reliquas annis ſequentibus, videlicet Catharinam Ottoni Henrici filio anno 1276. poſt hujus reconciliationem cum Ludovico fratre: Gutham Wenceſlao filio Ottocari poſt paternam cædem anno 1278. ac denique Clementiam, quam Stero, & Gerardus ſilent, Nepoti Caroli Siciliæ Regis anno 1280. ut Chron. & Hiſt. Auſtr. apud Freherum docent, & infra planius fiet.

tius,

tius, & celerius Divinæ Clementiæ offerenda, quo vos Patrem recognoſcunt benevolum, & ipſorum fervidum zelatorem, quos licet ex abundanti veſtræ Excellentiæ propius recommendo, pro indultis eiſdem gratiis, & favoribus [5], ad gratiarum vobis multiplices actiones aſſurgens, paratus nihilominus ea promptiori animo juxta modum facultatis propriæ effectu proſequente complere, quæ accepta novero veſtræ beneplacito voluntatis.

NOTÆ

5 Thomaſſinus (*I. lib.* 3. *c.* 28. *n.* 12. *III. l.* 3. *c.* 33. *n.* 5.) animadvertit, uſque ad Innocentium IV. Ciſtercienſes nullis privilegiis uſos eſſe: adeoque expertos fuiſſe adeo propitios Epiſcopos, quibus ſubjecti erant, ut Monaſteria conſtruxerint ad duo millia. Poſtea vero eodem Pontifice illos abſolvente, nec ſtatutis Capitulorum generalium, nec Bernardi Sanctiſſimis legibus a privilegiis opibuſque exquirendis eſſe prohibitos.

RUDOLPHUS ITIDEM PETIT A SANCTIMONIALIBVUS VIRGINIBVS PRO SE, ET CONSORTE SUA ORATIONUM SUFFRAGIA.

ARGUMENTUM

Binis ſequentibus literis eadem de cauſa, & ad eumdem finem ſcriptis ad Moniales diverſi Ordinis, Rudolphus petit earum ferventes orationes, quas efficaces futuras putat, utpote quæ a Sanctimonialibus ſanctiſſimæ Virgini acceptiſſimis ad ejus Filium Jeſum Chriſtum dirigentur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		III.

AD ſpeculam dignitatis Regiæ ordinatione divina provecti, dum importabilia onera noſtris humeris incumbentia diligenter attendimus, dum in trutina continuæ meditationis appendimus propriarum imbecillitatem, & inſufficientiam virium, & ſuſcepti laboris inſpicimus gravitatem, quodam [a] nimirum timore, & tremore ſtupere compellimur, & gradus præeminentiam, & perſpectam deorſum abyſſi faciem formidantes, ne loci forſitan terribilis altitudo plerumque nos terreat [b]: ex fiducia tamen divinæ Clementiæ relevamur ſperantes, quod hujus ſpatioſi, & procelloſi [c] maris illæſi tranſire poſſimus anguſtias, ſi ſalutis, & gratiæ nobis impetretis auxilium, quæ cœleſti Sponſo in conſcientiæ veſtræ deliciis lectum floridum præparaſtis. Quid enim vobis a pietate divina

nega-

VAR. LEC. COD. CÆS.

a quod jam b terrear. Et c procelloſi, & ſpatioſi.

negabitur, quæ [a] ſemper illam meremini habere propitiam virtutum candore, & fragrantia operum beatorum [b]. Quid apud Reginam præfulgidam Matrem Dei [1] veſtra non poterunt obtinere præconia, quarum [c] meritis fulget Eccleſia, viget mundus exemplis, & proficit religio Chriſtiana? Quid illa clariſſima Civium acies [d] ſupernorum veſtris votivis non impetrabit affectibus, quæ vobis propitia redditur pro laudis Divinæ præconiis, & pro vitæ meritis innocentis? Ecce igitur qui cum Martha multiplicis perturbationis inquietamur incommodis, opportunum auxiliationis ſolatium expectantes ab acquieſcentibus cum Maria, univerſitatem veſtram, quam Regis æterni gratiam, & cœleſtis curiæ favorem claris habere argumentis præſumimus, votis ſupplicibus duximus requirendam, quatenus nobis, ac inclytæ Annæ [2] Romanorum Reginæ conſorti noſtræ chariſſimæ divinæ Omnipotentiæ gratiam veſtris piis interventionibus acquiratis, ut ejus admiranda potentia faciat per gratiam eſſe fortiſſima, quæ ſunt fragilia per naturam; debilitatem noſtram robore fulciat, & virtute corroboret: detque nobis ab alto proſequi quod commiſit, & tradidit, quatenus in gloriæ ſuæ convaleſcat augmentum, & Chriſtianus populus [3] una nobiſcum in pulchritudine pacis, & requie opulenta conſideat tandem claritatis perpetuæ radiis illuſtrandus.

EJUSDEM

VAR. LECT. COD. CÆS.

a quamquam *b* Beatorum? *c* quorum *d* acies Civium

NOTÆ

1 Innata Auguſtæ domui Auſtriacæ erga beatiſſimam Virginem pietas a magno ejus Progenitore ducens originem, inſignes de infenſiſſimis Catholicæ fidei hoſtibus ſemper victorias peperit.

2 Hinc facile conjicitur, has literas datas eſſe ad Moniales Ordinis s. Dominici. Nam traditur Hedwigis Rudolphi mater poſt Alberti Habſpurgici obitum in Syria, emiſiſſe profeſſionem inter Moniales Ordinis Prædicatorum, cujus exemplum poſtea ſequuta eſt Euphemia Rudolphi filia, incertum, num ante, an poſt patris electionem in Regem Romanorum. Conſtat autem Rudolphum fundaſſe Monaſterium Tullnenſe in inferiore Auſtria, eoque Norimberga arceſſiſſe Virgines Ordinis s. Dominici, cujus Ordini id Monaſterium obtulit; quod ſcilicet in honorem s. Crucis ædificaturum ſe voverat ante prælium cum Ottocaro Bohemiæ Rege. Diploma fundationis extat apud Auctorem Piet. Auſtr. (*lib.* I. *cap.* 15. *p.* 87.): *Datum Viennæ per Godefridum Aulæ noſtræ Protonotarium, & Præpoſitum Paſſavienſem prid. Cal. Sept. in* VIII. *Ind. poſt Nativit. Chr.* 1280. *Regni noſtri ſeptimo*.

3 Quum Leo III. occidentale Imperium renovavit, Romanæ Eccleſiæ, Summo Pontifici, ac præſertim Orthodoxæ fidei defenſionem quæſivit. Perinde Joannem XII. ad Germanos eam dignitatem transferendo, ſeu potius in Germanis confirmando Caroli Magni ex Germanis Auguſtis primi majeſtatem, ſe geſſiſſe conſtat ex juramento Ottonis I. (*diſs.* I. *n.* XL.). Quum cœpit cæremonia tradendi Imperialia inſignia, in traditione ſceptri (*diſs.* VI. *n.* XXVIII.) ajebat Pontifex: *Sanctam Eccleſiam, populumque Chriſtianum tibi a Deo commiſſum Regia virtute ab improbis defendas*. Hinc poſtea cœpit opinio Imperatoriæ poteſtatis in temporalibus, ut in ſpiritualibus Pontificiæ, nullis finibus coarctatæ: unde & duorum luminarium majorum comparatio.

EJUSDEM CUM SUPERIORE ARGUMENTI, ET IISDEM PENE VERBIS CONSCRIPTA.

A. D. MCCLXXIII.	COD. CÆS.	COD. RUD. IV.

IN præcelsæ dignitatis honore, quo nos prætulit exaltator humilium, quasi onus importabile nostris est humeris alligatum, cujus dum magnitudinem venerandam, ac stupendam attendimus, non immerito formidamus. Verum sicut ex fragilitatis nostræ consideratione mergimur, sic ex fiducia divinæ Clementiæ quodammodo relevamur, sperantes, quod hujus procellosi maris prospere transire possimus insidias, si nobis impetretis salutis auxilium, qui cœlesti Sponso in vestræ conscientiæ delitiis lectum floridum præparastis. Quid enim vobis a Dei pietate denegabitur illam merentibus habere propitiam candore virtutum? Quid apud Reginam præfulgidam Matrem Dei Angelorum Dominam gloriosam vestra conversatio non obtinebit, quorum meritis splendet Ecclesia, exemplis viget & proficit religio Christiana? Quid illa Beatorum acies vestris votivis non impetrabit affectibus, quæ vobis propitia redditur, & pro laudis divinæ præconiis, & vitæ meritis innocentis? Ecce Regis æterni gratiam, & cœlestis curiæ vos habere favorem claris argumentis præsumitur, & signis perspicuis comprobatur. Digne itaque vestram universitatem per Dei misericordiam obsecramus, quatenus pia meditatione pensantes quantum ex eo possit imminere stuporis, quod qui pulveris, & cineris essentiam gerimus, regentis in sæcula per temporalem gladium Vicarii facti sumus [1], piis orationum vestrarum præsidiis nobis [2] gratiæ divinæ suffragia impetretis, humili supplicatione postulantes, ut ejus admiranda potentia det per gratiam esse fortissima, quæ sunt fragilia per naturam, debilitatem nostram & robore fulciat, & virtute perfundat,

NOTÆ

1 Prædictæ opinionis argumentum luculentius. De Pontificia quidem nullum dubium: *In speculis a Deo constituti*, ait Cœlestinus, *ut vigilantia nostra diligentiam comprobantes, & quæ coercenda sunt resecemus, & quæ observanda sunt sanciamus. Circa quamvis longinqua spiritalis cura non deficit, sed se per omnia, qua nomen Dei prædicatur, extendit*. Sic admonebat Episcopos Viennen & Narbonen. ap Coustant (*Ep. Rom. Pontiff. to. 1. p.* 1066.). In hanc sententiam de temporali potestate sæpe loquentem Rudolphum audiemus: tametsi nil juris sibi tribuentem unquam inveniemus in aliena ditione.

2 In præcedentibus literis non solum pro se, sed etiam pro Anna Regina Romanorum preces effundi flagitabat: quæ res meam opinionem confirmat; illas nimirum datas esse ad Moniales Ordinis s. Dominici, quas inter Rudolphi mater, & filia recensebantur.

dat, detque sic nobis prosequi quod impotentiæ nostræ tradidit, & humilitati commisit, quatenus in gloriæ suæ augmentum transeat, & populus Christianus per nos pace & tranquillitate proficiat, & tandem illis ac nobis æternæ claritatis radius illucescat.

RUDOLPUS ELECTUS IN REGEM ROMANORUM SCRIBIT AD UNIVERSOS IMPERII STATUS DE PACE REFORMANDA; ET UT SIBI DEBITAM EXHIBEANT OBEDIENTIAM [1].

ARGUMENTUM

Divina ope per Religiosos viros ac sacras Virgines implorata, serio cogitans de restituendis Imperii Romani rebus accisis, encyclica hac epistola universos ejusdem Imperii Principes tam Ecclesiasticos, quam laicos, ad præstandum homagium, & fidelitatis Sacramentum invitat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		V.

AD Romani Regni gubernacula vocati illius vocatione, qui superborum fastigiorum superbiam elidens, devotam humilitatem humilium collocat in sublimi, mente disponimus, & pervigili meditatione pervolvimus, qualiter in excelso per excelsum & sublimem Regem Regum majestatis solio constituti in reformatione pacis jamdudum disperditæ Reipublicæ consulamus, oppressorumque hactenus, & subjectis tyrannorum tyrannidi dispendiosis periculis cautius caveamus: sperantes ex hoc, & in talis agone certaminis, qui mentem affligit interius, & quietem sensibus exterioribus non concedit, supernum nobis provenire subsidium, & humani favoris incremento [2] proficere nos debere. Hinc est, quod cum in suprema dignitatis specula simus ad hoc positi, quod universa sacro Romano Imperio, & ad nos per devota servitia fidem gerentia membra [3] claris obtutibus, & sinceris affectibus nostram serenitatem

NOTÆ

1 Titulo nil magis abs re. Literæ istæ se ipsæ produnt: Princeps optimus arduam suscepturus provinciam, post imploratam divinam opem ad universos Imperii feudatarios dat literas encyclicas, ut dixi in argumento, ne suo quisquam desit officio.

2 Inter Principem electum & natum id esse discriminis constat, quod electus favoris & benevolentiæ indiget, præsertim Electorum, quibus partem plerumque regiminis relinquit eadem fini: quod in Principe hæreditario non contingit. Præ aliis Rex Romanorum Imperator designatus, qui inter Electores suos habet Regia etiam dignitate conspicuos, utriusque indiget. Idcirco Rudolphus post divinam opem subditarum gentium, ac Principum favorem exquirit. Et quidem jure: nam Ottocarum Bohemiæ Regem, & Henricum Bavariæ Ducem adversarios expertus est, ut infra planum erit.

3 In A. B. (*cap.* 2. §. 8.) Electores vocantur *propinquiora s. Imperii membra*. Reliqui Principes Germaniæ universæ, Italiæ seu Langobardiæ, & Tusciæ, sive, ut hodie audiunt, Ducatus Mediolanensis, & Etruriæ, membra Imperii sunt, quos omnes Rudolphus alloquitur hisce literis.

tem deceat contemplari, universos vos, & singulos omni benignitate, quæ serenitatem decet Regiam[4], complectimur animo gratioso credentes, & absque omnis ambiguitatis scrupulo præsumentes, quod affectus noster, quem ex impendenda vobis nostræ serenitatis gratia poteritis experiri, per devotum vestræ fidelitatis obsequium opportunam suis vicibus per vos recipere debeat omnimodam recompensam[5].

NOTÆ

4 Literarum initium est *Romani regni*. Regiam Serenitatem hîc suam dignitatem appellat. Tali se semper honore dignatur, Imperatorio nunquam, in isto Cod. Id æquum erat Seifridum animadvertisse, ut minori uteretur titulorum liberalitate, quos ipse Rudolphus rejicit.

5 Collationem scilicet, seu investituram Feudorum, quæ a solo Rege Romanorum fieri poterat, & debebat, quod postea constitutum fuit in A.B. (*cap.* 2. §. 8.). Privilegiorum quoque & jurium confirmatio ad eumdem pertinebat. Quæ omnia uno verbo indicantur.

CIVITAS QUÆDAM GRATULATUR RUDOLPHO DE ELECTIONE, GRATIASQUE AGIT DE OFFENSA REMISSA, EIDEM SE COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Basileensis Civitas Rudolphi armis nuper obsessa, mox accepto electionis nuncio liberata, & literis benevolentiæ, & spei beneficiorum plenis provocata rescribens, ingentem lætitiam, gratiarum actionem, oblivionem præteritorum, ac debitum obsequium, atque obedientiam testatur. Postremo illum orat, ut jura & bonas consuetudines sibi confirmet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIII.		VI.

LÆtetur, & gratuletur totis visceribus lætabunda, & laudans invicta Germania[1], quam post calamitates varias, & ærumnas Rex cœlestis de excelso respiciens cœlorum habitaculo, dignatus est electionem Romani Principis in veritate divina potius quam humana misericorditer visitare. Cujus quidem Principis generis, ac morum ingenuitas, animi virtus præclara, & indefessa magnanimitas per famam in remotis mundi partibus habitantium est auribus inculcata[2]. Porro quoniam ex abundanti Regiæ Majestatis gratia, nobis

NOTÆ

1 Non Imperiū Romano-Germanicum, recentissimum æque, ac falsum nomen; sed Germania lætari jubetur ob Electionem Regis Romanorum, ut paulo infra sequitur.

2 Gerardus de Roo (*Hist. Austr. p.* 8.) tradit, Rudolphum & ante & post nuptias cum Anna Friderici II. castra in Asiam sequutum esse. Quare in transmarinis etiam regionibus ejus

nobis immeritis dignati estis dirigere scripta vestra, inter dulcia Regalis eloquia clementiæ continentia manifeste, quod videlicet quidquid rancoris ad nostram Civitatem erga vos extitit, relegato prorsus totius futuræ quæstionis scrupulo, benignitate Regia remisistis. Quapropter serenitatis vestræ Excellentiæ assurgimus humiliter inclinantes cum omni quo valemus genere gratiarum, omnem penitus offensam, quam nobis universis universaliter, & singulis singulariter, antequam ad culmen Imperialis fastigii Dominus vos evocaret, pro qualitate temporum intulistis, remittentes integre & in toto, oblivionis scilicet perpetuæ rubigine superinducta [3], ad memoriam id poeticum revocantes:

Lædere qui potuit, aliquando prodesse valebit.

Unde Dominationis vestræ magnificentiæ totis viribus, & affectibus supplicamus, quatenus munificentiæ vestræ benignitate largiflua in conservandis nostræ Civitatis juribus, & bona consuetudine, quæ est apta legum interpres, sicut transmissæ nobis nuper a Vestra Serenitate literæ pollicentur, nos velitis prosequi [4], ut speramus, favore gratiæ specialis, cum & nos parati simus, & esse inviolabiliter intendamus, ad Vestræ Majestatis imperia, & mandata, prout justum fuerit, & consonum æquitati, pro qualitate nostrarum virium fideliter exequenda.

ALIA

NOTÆ

ejus nominis fama celebrabatur. De Principe hoc laudatissimo præclara Siffridi apud Raynaldum (1271. n. 9.) testificatio extat: *Aequus judex diviti & pauperi extitit. Ecclesias & hospitalia defendit, & protexit. Quum videret milites humilibus personis secum loqui cupientibus accessum ad se prohibere, dixit: Per Deum date hominibus accedendi locum: non enim propter hoc ad Imperium sum electus, ut hominibus in arca precludar.*

3 Belli causæ inter Rudolphum, & Episcopum Basileensem fuisse dicuntur Brisacum, & Neopurgum, utroque sui juris esse contendente; unde populationes, incendia, cædes sunt sequutæ. Horum omnium oblivionem Civitas facto testata est anno sequenti, ut Gerardus refert (*Hist. Austr. p. 13.*); namque eo Rudolphus se conferens: *Ab omnibus Civitatis Ordinibus summo cum honore excipitur. Cives ei, tanquam Cæsari, fidei Sacramentum præstant, abolita veterum offensionum memoria.*

4 Romanos quoque a Rege Romanorum petere consuevisse, ut bonas consuetudines suas conservaret, compertum est, atque exploratum. Magnum tamen Romanis cum Basileensibus discrimen intercessit. Hi siquidem demissis precibus id obtinere nituntur; at Romani e contrario, antequam Rex Romanorum Leoninam Civitatem ingrederetur, Imperiale Diadema de manu Pontificis suscepturus, quo supremæ Pontificiæ potestatis consors efficiebatur, juramentum a Rege eodem exigebant semel & iterum. Ipseque Auctor A. B. qua Imperii Majestas omnis declaratur, de more bis juravit (*Cærem. Ro. lib. 1. c. 2.*) conceptis hisce verbis: *Ego Carolus Rex Romanorum futurus Imperator juro, me servaturum Romanis bonas consuetudines suas.* Quod quidem lubenti animo præstabant edocti exemplis Henrici V. Friderici II. aliorumque prædecessorum, qui Romanos experti erant infensos; quippe quos non latebat, spontanea subjectione Romano Pontifici Majores suos se subdidisse, proindeque Imperatorem consortium potestatis adipisci aliquanto diversæ ab illa, qua Pontifex in cæteris ditionibus, largitate Principum acquisitis, utebatur, in quibus Romani nullam sibi partem vindicare audebant.

ALIA ITEM CIVITAS RUDOLPHO GRATULATUR DE ELECTIONE EJUSDEM IN REGEM ROMANORUM, EIDEM SE SUBMISSE COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Quum Rudolphus, Germanici Regni corona Aquisgrani suscepta, per provincias Imperio Rom. subditas nuncios misisset, homagium excepturos a Civitatibus totius Germaniæ; ex iis una, eo dilato, Legationem ad Rudolphum adornat, quæ munere illo magnificentius fungatur. In eximias laud es coronati Regis effunditur; Omnipotenti Deo gratias agit, quod se ab inv asorum tyrrannide liberaverit, suamque subjectionem Ecclesiastico Principi per pacta conventa firmatam moderandam sup pliciter petit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		VII.

BEnedictio, claritas, sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo sedenti in throno, viventi in sæcula sæculorum. Qui vergente mundi vespere in diebus nostris Romani Monarchiam Imperii jam veluti pedibus fictilibus titubantem, aureo capite decoravit, Rege honore & gloria coronato [1]. Quem Rex Regum dives in omnes, qui eum unxit præ omnibus consortibus, argentei pectoris prudentia Salomonis, atque divitiis, ferro victorioso militiæ gladio, ac ære omnium virtutum præconio in omnem terram, & in fines orbis terræ in sibi prædestinato Imperio stabilem faciat, & per sæcula gloriosum. Huic Imperiali vestræ Excellentissimæ Majestati, noster singularis, & totius orbis universalis Domine [2], cum fiducia ad thronum gratiæ accedentes, Civitatem, omnem substantiam, & personas nostras confidenter offerimus, certi quod gratiam inveniemus in auxilio opportuno, qui dudum ab alienis possessi Dominis, quibus vagum jus est, in misera fuimus servitute. Firmetur quapropter clementia thronus Regis, & dum ab alienis ad proprium, de multis ad Dominum unum convertimur, cum modo nostra temporalis salus in manu vestra sit, Domine, oculi pietatis vestræ nos respiciant, ut Regi nostro lætissime serviamus. Sane quod hanc professionem debitæ servitutis, atque fidelitatis a nunciis

NOTÆ

1 Ineunte anno 1274. factam esse Coronationem Aquisgrani tutior opinio est, quam superiori, ut alii putant. Sceptrum ea occasione defuisse constanter tradunt Stero, Gerardus, aliique, adeoque plures præstare homagium renuisse. *Rudolphus*, ajunt, *statim exegit a Principibus Clericis & laicis fidei juramentum. Quod quum recusarent propter sceptri absentiam, ipse Electus Signum Crucis accipiens talia dixisse fertur: Ecce Signum, in quo nos, & totus mundus est redemtus. Et hoc signo utamur loco sceptri. Et deosculata cruce omnes Principes tam spirituales, quam seculares ipsam Crucem loco sceptri osculantes, recipientes feuda sibi fidelitatis juramentum præstiterunt.*

2 Juxta opinionem, de qua superius est dictum, quam generalem omnium esse hunc conjicimus.

ciis vestræ Majestatis requisiti non fecimus, non aliud fuit dilationis occasio, nisi quod affectavimus nos personaliter conspectui vestræ magnificentiæ præsentare per latores præsentium, quos propter suam honestatem ex omnibus nobis elegimus, nostræ legationis ministerium in vestra Imperiali curia prosequendum. Ad hoc quamplurimum indigemus, ut pro nobis recitata fide solliciti, dum in nobis jurisdictionem Imperialem vendicatis, commissionem, & pactum illud, quo Rex Romanorum N. tunc moderator Imperii [3], nos venerabili Domino N. subjecit, sic concorditer cum ipso disponere dignemini, ut ex hoc prædictus Princeps nullam contra nos habeat actionem, quin imo pro vestri culminis Excellentia adjutor noster sit in necessitatibus opportunis.

NOTÆ

3 Supra dixerat Imperialem Majestatem, & Imperialem curiam: nunquam tamen Imperatorem appellat Regem Romanorum, sed Regio semper titulo eum prosequitur. Constabat enim Romana dumtaxat Coronatione Imperatorem fieri; tametsi Imperium moderaretur quicumque ad illud fastigium per Electores evehebatur.

QUIDAM RUDOLPHO SCRIBIT, ET PONTIFICIS MAXIMI OPERA ET MIRABILI SUI SUBLIMATIONE ECCLESIÆ, ET IMPERII STATUM HACTENUS COLLAPSUM REFORMATUM IRI.

ARGUMENTUM

Diuturno Interregno post Fridericum II. allegorice descripto, dum tyranni, facinorosi, irreligiosi omnia jura divina,& humana pervertebant; Dei miseratione, ait constitutum in Petri Sede Gregorium X. virtute & sanctitate conspicuum, quasi solem, & Rudolphum lunæ instar fluctuanti Imperio esse tributum: communem omnium spem esse, utroque ex luminari serenitatem pristinam restitutum iri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		VIII.

SUperni Consilii sapientia, quæ secretum utique cœli gyrum sola circuit increata, primi parentis in posteros sentiens derivari discrimina, & ex sui plasmatis exorbitatione, quod naturalem quodammodo normam transgressionis amplectitur, irritata; plerumque humani generis patitur imbecillitatem, nunc peste, nunc clade, nunc involvi fluctibus bellicæ tempestatis. Luna quidem diu quasi sublata de cœlo [1], condensata tenebrarum umbrosa caligine, facta fuit

NOTÆ

1 Septem & viginti annos Interregni reputat, quum Imperium sublato lumine fluctuabat.

fuit nox gravis, & plena periculis, in qua transierunt sylvæ bestiæ catervatim, leonum catuli rugientes, ut raperent innocentes. In medio autem Ægypti, spiritu mixto vertiginis, in oblivionem veritas venerat, Claves Petri quodammodo lapsæ fuerant in contemptum; libertates Ecclesiæ contorpuerant furibunda tyrannide conculcatæ [2]. Sed Dei, & hominum mediator Altissimus, qui in ira continere misericordiam non consuevit, post multiplices diræ persecutionis angustias, quibus orbis attritus emarcuit, quibus Christianæ compagis est soluta junctura, scissuræ dispendiis agitata: sic afflictorum miserandæ miseriæ misertus, jam visus est fidelium lacrymas dextera gratiosæ consolationis abstergere, & singultuosorum lamenta lugubria cohibere. Disposuit enim in Apostolica Sede virum secundum cor suum, veluti splendidissimum solare Sydus, præcellentia virtutis, sanctitatis operibus, & justitiæ radiis præfulgentem [3]. In vestra etiam sublimatione mirabili arbitrari quilibet fidus, & æquus interpres potest, quod nutu divino lunaris globi lumine reparato [4], fluctivagi hactenus Imperii status nebula nubilosa detersa [5], universali expectationi fidelium utriusque luminaris [6] jucunda serenitas amodo clarius, & irradiantius illucescat,

 ut

NOTÆ

2 Extra Germaniam mala ista extendi Bruno Olomucensis enarrat Gregorio X. ap. Raynald. (1273. *n.* 12.). Italiam in factiones divisam Ezelinus, & Manfredus ad extremum miseram effecerant. Quare Carolus Andegavensis accersitus fuerat, ut rempublicam Romanorum in statum aliquem erigeret.

3 Comitiis prorogatis in tertium fere annum die prima Septemb. an. 1271. Viterbii electus fuerat Gregorius X. Theobaldus nomine, patria Placentinus, Archidiaconus Leodiensis, cum exercitu Christianorum degens in Syria. Quamobrem sequenti anno veniens Romam, consecratusque, præcipue cordi habuit Syriam, quo ut auxilia mitteret, generale Concilium Lugduni indixerat, Ecclesiæ, & Imperio tranquillitatem parere nitebatur, vacabatque Italiæ factionibus extinguendis. Quæ omnia comparationem Solis ab eodem non abludere luculenter ostendunt.

4 Sicut Luna nullum splendorem habet nisi a Sole; sic Rex Romanorum a Pontifice auctoritatis consortium accipiens Imperialis diadematis impositione, recte comparatur Lunæ. Hoc tamen loco Lunæ comparatio eo tantum adhibetur, ut dissipandis Germaniæ tenebris lumen admotum esse significetur.

5 Fluctuantis Imperii causa præcipua ex Olomuc. Episc. nuper laudati literis Gregorio audienda: *In his, quæ per experientiam didicimus, quod scimus loquimur, & quod vidimus, protestamur: quoniam secundum Apostolum periculosa tempora jam venerunt, in quibus homines seipsos amantes, præponunt commodo reip. rem privatam. Unde non solum in Regno Alemanniæ, sed ubique hæc pestis tantum invaluit, quod quantum est in hominibus sive spiritualibus, sive sæcularibus, horrentes juga Superiorum, in Regum electionibus, & etiam Prælatorum, aut tales eligunt, quos eis subesse potius oporteat, quam præesse, aut in diversos dividunt vota sua: duabus forsan de causis, ut plus emungant a pluribus, quam ab uno; aut ideo si voluerit unus procedere per rigorem justitiæ contra ipsos, per alium defendantur* (ap. Rayn. 1273. *n.* 7.). Notari tamen debet, hunc Episcopum Bohemiæ Regi æmulo Rudolphi adhæsisse; quapropter veniens ad exempla: *Exemplum*, inquit, *hujusmodi coram vestris oculis est, & nostris jam præteritum, & jam instans: præteritum in electione Regis Hispaniæ, & Comitis Richardi; & nunc Regis Hispaniæ, & Comitis Rudolphi*. Quod falsum esse liquet ex jam dictis.

6 S. Gregorius VII. (*lib.* 7. *ep.* 25.) Willelmo An-

ut restituatur Jerusalem [7], sicut fuerat in diebus antiquis, & ponantur ipsius deserta quasi deliciæ, & solitudinis invia quasi hortus.

Anglorum Regi: *Sicut enim*, inquit, *ad mundi pulchritudinem oculis carneis, adversis temporibus repræsentandam solem & lunam omnibus aliis eminentiora disposuit luminaria; sic ne creatura, quam sui benignitas ad imaginem suam in hoc mundo creaverat, in erronea, & mortifera traheretur pericula, providit ut Apostolica, & Regia dignitate per diversa regeretur officia*. Et Innocentius III. ap. Balutium (*de Negot. Imp. ep.* 32.) post annos amplius centum viginti: *Sicut in Eclipsi luna*, ait, *tenebræ amplius tenebrescunt, & majoris caliginis obscuritas invalescit; sic ex Imperatoris defectu hæreticorum vesania, & violentia paganorum contra Catholicos & fideles perfidius, & crudelius malitia multiplicata consurgunt*. Ex quibus patet, genus istud loquendi obvium in Codice Rudolphino, haud esse insolens.

7 Allegorice hic etiam loqui Auctorem hujus Epistolæ non crediderim: non enim video, cur Imperium aut Germania designari possint hoc nomine. De vera igitur Civitate Jerusalem sermo est. Syria enim id temporis Pontifici, Imperatori, aliisque Principibus maxime cordi erat, maximeque indigebat militaris præsidii, quod undique colligebatur. Et, ni fallor, ab aliquo Ecclesiastico viro, qui in exercitu Christianorum erat in Terra Sancta, scripta est hæc epistola: atque indidem data est quæ sequitur.

PRINCEPS QUIDAM SCRIBIT PONTIFICI MAXIMO DE ELECTIONE RUDOLPHI, IPSUM EIDEM COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Princeps N. ejusdem Interregni calamitates exaggerans, ac Rudolphum divinitus electum esse Regem Romanorum ad pœna improbos, bonos autem præmio afficiendos intelligens; Gregorium X. impense orat, ut eidem Regi sit præsens, pro instauranda pace, pravitate hæretica exterminanda, ac dilatanda Orthodoxa fide in Syria.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		IX.

HUmanæ cognitionis dignitas suæ primitivæ originis non immemor, quia omnes ab initio liberi nascebantur, nec præsidentis eminentiam cognoverant, visa est servitutis jugum excutere, & Dominii præcellentiam refutare. Verum impunita delinquentium licentia incentivum malevolis tribuens delinquendi, tot malitiæ semina in areola matris Ecclesiæ sparserat, quod urticæ & aliarum nocentium herbarum venenositas visæ sunt triticum Dominicum suffocare. Prospiciens itaque de cœlo Justitia ad præmiandum justorum merita, & reprimendam malitiam perversorum, animatam præfecit in terris legem de sui profunditate consilii Dominum Rudolphum Serenissimum Romanorum Regem cunctis mortalibus [1], quoad

NOTÆ

1 Hoc loquendi genus nullibi frequentius, quam in Aurea B. octoginta post annos data (*cap.* 2. *n.* 1. 3. 4. 5.): *Bonum & utilem eligere valeant in Regem Romanor. futurumque Cæsarem,*

quoad temporalia reverendum, a quo, veluti ratio juris præcipit, feuda una cum meis filiis, necnon Orientalium partium Principibus recepi solemnitate, qua decuit, manifesta [2]. Supplicando piissimæ Paternitati vestræ, quatenus dicto Domino meo favoris plenitudine, & affectu benignitatis solitæ tam paterne tamque pie ad bonum statum Christiani populi dignemini assistere, ut pax deperdita refloreat, pravitas hæretica exulet, & Orthodoxæ fidei plantatio contra crucis Christi æmulos ad Christi gloriam se dilatet [3].

rem, ac pro salute populi Christiani, Cum Dei adjutorio eligere volo temporale caput populo Christiano, idest Regem Romanorum in Cæsarem promovendum. Nec amodo de jamdicta Civitate Frankenford separentur, nisi prius major pars ipsorum temporale caput mundo elegerit, seu populo Christiano Regem videlicet Romanorum in Cæsarem promovendum. Rector, seu temporale caput fidelium. Quamobrem comparatio majorum luminarium primo cum Apostolica, & Regia potestate; ac deinde cum Apostolica, & Imperatoria, opinionem peperit, quæ Rudolphi tempore invaluerat, & consecutis temporibus omnium communis evasit.

2 Feuda, jura, & privilegia ex A. B. constitutione (*cap. 2. n. 8.*) continuo post Germanici Regni susceptum Diadema confirmari debent: *Absque dilatione, & contradictione confirmare & approbare debeat per suas literas & Sigilla; ipsisque præmissa omnia innovare, postquam Imperialibus fuerit Infulis coronatus*. Principes cæteri feudorum confirmationem recipere consueverunt alii alio tempore, prout commodum unicuique erat pro majori minorive locorum distantia. Spontanea vero dilatio Feudatariorum apertum infidelitatis indicium erat. Semper tamen (*ibid. n. 9.*) *primo, suo nomine Regali faciet, & deinde sub Imperiali titulo innovabit*.

3 Nil credibilius, quam ignotum istum Principem, qui una cum Orientalibus Principibus Feudorum confirmationem acceperat, in Syria esse, indeque ad Gregorium dedisse hanc Epistolam.

CIVITAS QUÆDAM LÆTATUR DE PROMOTIONE RUDOLPHI, EIDEM SE TOTAM DEVOVENS.

ARGUMENTUM

Una ex tam multis Imperii provinciarum Civitatibus a tyrannide invasoris se emersuram confidens Rudolpho obsequium debitum præstat: Imperatoriam dignitatem pro illius ævi opinione, & Imperatoris officium pro virili commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		X.

NON est mirum, si de promotione vestra damus incessanter Domino gloriam, & honorem, cum ipse de talento suo nobis contulit margaritam, nec sine ratione cedit hoc nobis ad plenitudinem gaudiorum, cum Dominus nobis misericorditer providens nostris desideriis annuendo, excussa rubigine, de argento nobis contulit vas purissimum, nostræ captivitatis fiduciam, & nostri exterminii redemptorem. Nam priusquam montes fierent, aut formaretur

maretur terra, & Orbis, a sæculo primitivo prædestinatum fuit, quod deberetis in throno Imperialis celsitudinis residere, ante cujus Tribunal naturalia, & civilia jura tremiscunt, libenter audita conscientia revelatur, imperitia detegitur, justitia roboratur, & iniquitas effugatur. Unde omnes, qui Christiano nomine gloriantur, debent, & possunt ad vestræ Imperatoriæ Majestatis clementiam recurrere, cum fiducia pleniori [1]. Nam vobis Dominus contulit potestatem gladii temporalis, ut Serenitati vestræ sit proprium Orbem terræ freno juris, & justitiæ constringere, ac etiam æquitatis. Fecit namque vos Dominus Imperatorem [2] in terris, quem proprium recognoscimus Dominum, & cui nostra subjacet civitas [3], ut vos sitis contra hostes fidei clypeus, juris defensor, amator æquitatis, extirpator malitiæ, sedator scandali, & refugium impotentium. Nam potestas Cæsaris sperantes in justitia non relinquit, oppressos relevat, relevatos sustentat, viduas protegit, orphanos protuetur, imbecilles defensat, refovet debiles, prostratos erigit, & erectos corroborat in virtute.

NOTÆ

1 De opinione hac omnium communi satis est dictum in notis ad duas præcedentes Epistolas, quas consulesis.

2 Imperialis celsitudinis, & Imperatoriæ majestatis mentio superius occurrens ferenda esse videtur: Imperatorem eruditi omnes, & præ iis Rudolphus unanimi consensu rejiciunt. Itaque Civitatis hujus assentatio aut inscitia notanda est.

3 Perperam titulator ait, Civitatem hanc totam se devovere Regi Romanorum. Eum quippe legitimum Dominum agnoscit, a quo in pristinam conditionem restitui optat.

GRATAM HABET GRATULATIONEM SIBI FACTAM.

ARGUMENTUM

N. Episcopo gratulatorias literas per Legatum acceptas multa prosequitur laude. Earum sententiam, & Legati suo munere provide fungentis interpretationem se ex memoria nunquam depositurum; ipsique & Ecclesiæ illi commissæ semper fauturum pollicetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XI.

Placida nobis tuæ applausivæ congratulationis affamina super nostræ sublimationis prosperis auspiciis cum cujusdam voluntariæ gratitudinis, & devotionis exhibitione gratuita, nostro nuper culmini

mini venusto suavitatis eloquio præsentata, ex suæ mellifluosæ natura dulcedinis nostra præcordia delectationis immensæ fragrantia refecerunt. Infuit equidem themati laudando verborum tam pulcher lepos in cortice, & sententiarum egregiæ venustati accessit tam amabilis condimenti saporositas in radice, ut si (quod absit) ulterioris etiam consequentiæ nullus deinceps unquam fructus erumpat ex flosculis, spei tamen rivus manere non desinit ex præmissis. Sane Nuncium tuum legationis suæ verba discrete, ac provide proponentem benigne suscepimus, & tenaciori memoriæ duximus commendanda tam ea, quæ Nuncius ipse proposuit, quam quæ literæ continebant, integritatem fidei tuæ, ac animi puritatem, quam ad Regales titulos provehendos [1] te indesinenter habere perpendimus, prosequentes uberius actionibus gratiarum; & nihilominus in tui, & Ecclesiæ tuæ [2] agendis, & in opportunitatibus tuis nos experieris ultroneos, & devotos.

RUDOL-

NOTÆ

1 In aliis Principibus Regius titulus honoris culmen designat. Secus est de Rege Romanorum, cujus apex est Imperatoria Majestas. De hac sollicitum fuisse Episcopum, adeoque tam literis, quam legati voce suum desiderium Rudolpho aperuisse, ut Regius titulus ad eam majestatem proveheretur, facile hinc colligitur. Quare Rudolphus ideo præsertim acceptam habens gratulationem, quia summus honor in Regia tantum dignitate constitutus non fuerat; præcedentis epistolæ assentationem, seu inscitiam rejicit, qua falso Imperator appellabatur.

2 Quamvis gratulatoria epistola, quam Rudolphus laudat, eadem illa non sit, quam Auctor Piet. Austr. (*l. 1. c. 4. p. 34.*) tanquam a S. R. E. Cardinali scriptam affert, nihil enim de provehendo regio titulo in ea continetur; immo de Ecclesia agitur literarum Auctori commissa: nihilominus, ut pateat discrimen inter epistolas, quæ gratulationem, & illas, quæ hominium præseferunt; lectoris oculis eam subjiciam: plurium quippe titulorum fallaciam aperiet in isto Cod.: *Sublimitatis vestræ gloriosa promotio ad totius orbis Imperiali lumine orbati diutius claritatem, ad s. Matris Ecclesiæ propugnaculum & juvamen, ac Christianæ fidei propagationem & gloriam divinis auspiciis procurata, quam cito mihi innotuit relatione veridica, tanta cor meum lætitiæ suavitate perfudit, quod ipsam nec calamis possum scribere, nec verbis plenarie declarare, cum ex hoc manifeste collegerim, quod Pater Misericordiarum super desolatione populi Christiani oculos pietatis aperiens, finem intestinis discordiis, quæ specialiter intra viscera Romani Imperii diutius exarserunt, velit imponere, & per vestræ victricis potentiæ brachium mundo pacem, quæ multis retro temporibus exulaverat, seminare. Et quoniam ad comprobandum conceptam de vestra exaltatione lætitiam juxta cordis nostri desiderium, certis causis prohibentibus, non possum personaliter comparere, virum providum, & omni ratione multipliciter fide dignum ad vestram duxi Celsitudinem dirigendum, qui suppleat in expressione gaudii mei quodammodo vicem meam, & me dominationi vestræ, licet absentem, præsentialiter paratum ad vestra Regalia imperia repræsentet.*

RUDOLPHUS GREGORIO X. PONTIFICI MAXIMO GRATIAS AGIT, QUOD CANCELLARIUM ABLEGATUM SUUM BENIGNE AUDIERIT, PROMITTENS, SE SEMPER IN OMNIBUS ECCLESIÆ ROMANÆ OBSEQUENTISSIMUM FILIUM FUTURUM.

ARGUMENTUM

Rudolphus Gregorio X. quod in consistorio Lugdunensi Ottonem Legatum suum benigne audierit, uberrimas gratias agit: filialem in omnibus obedientiam promittit: Terræ Sanctæ, ubi paterni cineres quiescunt, valido præsidio se subventurum pollicetur. Cum eo colloqui se vehementer cupere de pace inter Christianos componenda. Suam controversiam cum Sabaudiæ Comite, interprete utrinque misso, arbitrio Pontificis delegatum iri. Principes omnes, Barones, & cæteros per Alemanniam sibi morem gerere; ac se mandatis Pontificiis omnino pariturum esse significat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XII.

PAter Patrum amantissime, a cunctis filiis hominum, super omnia, qui sub nostræ mortalitatis vivunt habitu, reverende, in vestræ assurgentes laudis præconium, non quas tenemur, sed quas possumus actiones referimus uberes gratiarum pro eo quod sinceræ nostræ devotionis propositum, seu promptitudinem per virum utique commendabilem N. [a] in vestræ Sanctitatis Fratrumque vestrorum præsentia expositam, & oblatam audistis clementius, & propositis benignius intendistis solitæ gratia pietatis [1]. Propter quod nos in solidati [b] persistentes propositi corde, pura [c], non ficta conscientia, ad honorem Dei, & exaltationem Romanæ Ecclesiæ semper ultronei volumus totis conatibus inveniri, omnes Ecclesias, & personas Ecclesiasticas favoris continuatione consovere, in exhibenda justitia ipsis fore faciles, & in conferenda gratia, prout honorem decet Imperii, liberales, ad universalem orbis pacem omni nisu orituræ radicem discordiæ medullitus evellere, in cavendaque [d] dissen-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a (Ottonem Præpositum) *b* insolidati *c* corde puro, *d* cavenda

NOTÆ.

1 Legatio ad Pontificem Lugduni agentem adornata. Ejus princeps Otto Præpositus s. Widonis Spirensis Cancellarius cum Regio mandato, *Dato Rodemburc A. D. MCCLXXIV. in crastinum Dominica qua cantatur: Quasi modo geniti*, seu die 10. Apr. fer 11. post Dom. in Albis. Idem Legatus cum Germ. Principibus, Archiepp. & Epp. qui Concilio aderant, consueta juramenta præstiterunt, & s. Sedis jura confirmarunt Rudolphi nomine, *mense Jun. die Martis VI. mensis ejusdem*. Cujus rei monumenta omnia extant apud Raynaldum (1274. *n.* 10. *seq.*)

dissensionis materia Sedis Apostolicæ placitis, & mandatis filialiter obedire [2]. Gerentes ferventi spiritu in mentis desiderio, illi Terræ sanctæ vestræ bonitatis consilio nobis, seu auxilio suffragante [3], quam Unigenitus Dei filius multiplici beneficio omnibus mundi partibus prætulit, ipsamque consecrando, aspersione sui Sanctissimi Sanguinis rubricavit, tam potenter, quam patenter [a] succurrere, quod [b] Dei populus per multa tempora ab hostibus Crucis Christi afflictus pariter, & constrictus ad Christi gloriam sepulcrum Domini intrepide valeat visitare. Ad quod ardor desiderii in nobis eo vehementius accenditur, quo naturalis genitoris nostri ossa, ob Crucifixi gloriam, extra natale solum peregre inibi quiescentia, sollicitius quotidie in nostris cordibus revolvuntur: & quis prohibere poterit filium ex intimis cordis [c] concupiscere in paterno tumulo [4] exulem pro eo fieri, qui exilio & miseriæ se tradidit delitiis [d] affluens Paradisi? Inter cætera vero desiderantius concupita desiderium est indefessum una vobiscum habere colloquium, & tractatum, qualiter pax jamdiu disperdita inter Christicolas reformetur. Super omnibus tractatibus per vestræ mellifluæ pietatis dulcedinem cum nostro Cancellario habitis: offerentes animam, corpus, honores, res, & omnia nostra ad vestræ beneplacita Sanctitatis. Et ut verbo consonet operis gratitudo, Beatitudinis Vestræ pedes devotis osculis, cum vobis placuerit, volumus contingere, ac facie ad faciem personæ vestræ Sanctissimæ perfrui visione [5]. Ad hæc super controversia, quæ inter nos ex parte una, & clarissimum Comitem Sabaudiæ fidelem vestrum ex altera vertitur, amicabiliter, vel justitia mediante, sine strepitu sopienda, taliter

 ambo

VAR. LECT. COD. CÆS.

a patienter *b* quo *c* cordibus *d* deliciis

NOTÆ

2 Optimi Principis æqua & recta promissio, quæ suum effectum sortita est, ut in sequentibus planum fiet. Similem s. Sedes a Suevis Augustis non habuit; quos terribili Sacramento adstrictos, ut Diadema Imperiale susciperent, brevi perjuros infensissimosque hostes experta est.

3 Infra videbimus (*ep.* 25.) duodecim marcharum millia, seu aureorum sex & triginta millia gratuito largitum esse Pontificem pro sacra expeditione: quippe quo instructior nemo erat Syriæ rerum. Inde enim ad Petri Cathedram accersitus; eodemque cum Rudolpho transfretaturus erat post ejus coronationem, nisi mors illius votis obstitisset.

4 Albertum Rudolphi parentem sub auspiciis Frid. II. in Syriam profectum esse, ibique obiisse supremum diem, Accone sepultum, Gerardus refert (*H. Austr. p.* 7.)

5 Lausanæ colloquium istud est habitum seq. anno mense Octobri, ut videbimus infra (*ep.* 14.) actumque de sacra expeditione, ac de rebus ad s. Sedem totamque Italiam pertinentibus (Rayn. 1274. *n.* 5. *seqq.*)

ambo convenimus, quod nos unum, & ipse Comes alterum viros idoneos ad vestram Curiam transmittemus, qui nos concordandi ad invicem habebunt plenariam potestatem. Ipsis vero non valentibus in unam concordare sententiam, ambo promittimus bona fide verbo arbitrii vestri stare, certam habentes in Domino fiduciam, quod ex quo post Deum, ad nullum alium, quam ad vos, & Sacrosanctam Romanam Ecclesiam habere volumus refugium, seu respectum, quod omnia nostra negotia tanquam dilectissimi filii semper habeatis paternaliter commendata [6]. Et ut prosperorum successuum nostrorum auspicia vos nunc non lateant, vobis præsentibus notum fiat, quod Principes, Barones, civitates, castra, & alia bona sacri Imperii per Alemanniam nostræ obediunt unanimiter ditioni [7]. Supplicamus itaque Vestræ Sanctissimæ pietati [a], quatenus dictis N. credentes ministerio vivæ vocis nobis dignemini patefacere vestræ beneplacita voluntatis [b] [8].

RUDOL-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a deest pietati   *b* Ita, se totumque Imperium Deo, & Sedi Apostolicæ Cæsarea reverentia devovit.

NOTÆ

6 Ptolomæus Lucensis tradit, Rudolphum, ut assereret jura Imperii, misisse filium suum natu majorem in terras Comitis Sabaudiæ cum armatorum copiis. Aliunde constat Ludovicum Sabaudiæ Comitem adhæsisse Carolo Andegavensi in Siciliam venienti. Quod præcipue notari debet, Rex Romanorum suam causam omnem Pontificis arbitrio submittit. Quare Pontifex conatus est eumdem Comitem, Galliarumque & Siciliæ Reges in Rudolphi amicitiam adducere; literas Pontificias rei testes laudat Raynaldus ex Cod. Vallic. (1274. *n.* 60.)

7 Ottocarum Bohemiæ Regem, Henricum Bavariæ Ducem, hisque alios adhærentes, sibi adversari noverat: sed fortasse in contumacia non persdituros sperabat. Interea consensum Principum nunciat, qui necessarius erat, ut sua electio confirmaretur; deinde Imperialia Insignia a Pontifice obtineret.

8 Gregorii responsum his literis extat ap. Rayn. (1274. *n.* 55.) datum *Lugduni VI. Cal. Octobr. anno* III. Ibi inter cætera, *Licet itaque*, ait, *non sine causa distulerimus hactenus tibi denominationem ascribere; cum fratribus tamen nostris nuper deliberatione prahabita, te Regem Romanorum de ipsorum consilio nominamus. Causas autem salubris dilationis, immo potius consulta accelerationis hujusmodi ad totius orbis, & ad ipsius maxime profutura pacem Imperii, ut speramus, dilectus filius Tridentinus electus, & Frater Henricus de Ordine Minorum tuæ Celsitudinis nuntii ... aperient.*

RUDOLPHUS CUIDAM CARDINALI GRATIAS AGIT QUOD PARTES SUAS IN CURIA ROMANA UNICE FOVERIT.

ARGUMENTUM

N. S. R. E. Cardinali, quem noverat, suis Legatis referentibus, in Consistorio Lugdunensi firmiter, constanterque opinatum esse, ut Alphonso posthabito, sua Electio rata haberetur, gratias agit; oratque, ut posito fundamento excelsum culmen perfici curet, Imperatoriam videlicet Majestatem a Summo Pontifice sibi deferri.

A. D.	COD. CAES.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XIII.

PRovenit nobis ad immensæ jucunditatis tripudium, quod ubi nulla nostrorum meritorum causa præcesserat, nulla prævenerat vestræ familiaritatis notitia, solo, ut firmiter credimus, Divinæ benignitatis instinctu ad nostros sic assurrexistis amplexus, ut sicut fideli narratione accepimus, fida manu primarium jactaveritis lapidem, gradumque primordialiter posueritis, cui nostræ promotionis scala innititur, & ad ardua conscendendi solidiora visa sunt jam surgere fundamenta [1]. Quocirca, Pater egregie, laudibus prætermissis, quarum diffuso præconio multipliciter meruit vestra perfectio commendari, ad grates, quas possumus, vobis ex intimis inclinantes, Paternitatem Vestram suppliciter exoramus, quatenus laudabilia circa nos inchoata principia medio laudabiliori, & fine peroptimo ex innata præstantia bonitatis concludere satagatis [2]. De nobis enim potestis secure fiduciæ ple-

NOTÆ

1 Alphonsus Castellæ Rex jampridem electus Rex Romanorum nullum non movebat lapidem, ut a Pontifice confirmaretur: quare & Legati ipsius Lugduni aderant, qui certatim cum iis Rudolphi, officiis, & promissis Domino quique suo dignitatem Imperatoriam Regiæ confirmatione obtinere nitebantur. Tametsi ad juramenta Rudolphi tantum Legatis admissis, Alphonsini re infecta recesserint. Ex hisce autem literis discimus præcipuum hunc fuisse ex Fratribus, quorum consilio Rex Romanorum Apostolica auctoritate est designatus Rudolphus. Qua tamen designatione fundamentum tantummodo esse positum, super quo Imperatoria Majestas extolleretur, Rudolphus idem testatur. Quo integrior testis ad veram Imperii indolem tenendam post quinque fere sæcula ab ejus origine, desiderari non potest.

2 Quod paulo ante fundamentum dixerat Imperatoriæ Majestatis, modo principium appellat, Medium & finem Gregorius in nuper laudatis literis complectitur: *Cæterum, ajeos, quum inchoata feliciter ad ejusdem culmen Imperii tuæ promotionis auspicia non prosecutionis protrastinatione differri, sed festina deinceps consummatione compleri utilitas manifesta suadeat; serenitatem tuam hortamur, & sincero tibi affectu, & consilio suademus, quatenus sic te præpares, sic disponas; ut quum te ad unctionem, consecrationem, & Imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus duxerimus evocandum; ad quod terminum in proximo, prout circumstantiæ pensandæ permiserint, intendimus assignare, non improvisus, sed sicut tanti negotii solemnia exigunt, paratus appareas, & ad præmissa non morosus, sed promtus, & festinus occurras. Expedit autem, ut aliquos, qui super ejusdem assignatione termini, quid tuæ commoditati congruat, & alias plene tuam super hoc per omnia voluntatem nobis insinuare valeant, cito ad præsentiam nostram mittas.*

plenitudinem obtinere, quod ad omnia, quæ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ piissimæ matri nostræ accepta noverimus, juxta prudentiæ vestræ consilium specialiter habilitari disponimus, & in vestris beneplacitis fervere continue reverentia filiali [3].

NOTÆ

3 Cardinalitiam dignitatem cum Episcopali divinitus instituta comparandam, liber Pontificalis in Evaristo aperte docet: nam Titulos Romæ instar Diœcesum, seu parochiarum, ut vocabantur, instituit. Et Cyprianus (*ep. 15. al. 20.*) Ecclesiæ Christi moderatores agnoscens presbyteros, & diaconos Cardinales sede vacante illorum opinionem eludit, qui parochiarum postea institutarum quid simile autumant cum Cardinalium titulis, & Parochorum cum Cardinalium officio. Inde enim exemplum desumtum esse ad Parochias & parochos instituendos negari non potest: principem vero Ecclesiæ universæ Clerum cum iisdem comparare, Scriptoris inerudıti est. Rudolphus pari honore illos prosequitur cum primis Germaniæ Archiepiscopis, iisque, tanquam patribus, filialem reverentiam exhibet.

OFFERT ABBATI PRIMARIAS PRECES PRO ECCLESIASTICO BENEFICIO CUIDAM CONFERENDO.

ARGUMENTUM

Quatuor sequentibus epistolis antiquam obtendens consuetudinem Abbati, Capitulo, Episcopo offert primarias preces pro Beneficio, aut Canonicatu vacante, seu quamprimum vacaturo. Renuentem Abbatem Regia auctoritate hortatur. Pari modo Episcopum S. Sede inconsulta id fieri posse negantem iteratis precibus, atque amoris, & gratiæ spe proposita aggreditur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XIV.

DUM in nostræ sublimationis exordio quælibet Ecclesia in Romano Imperio constituta super provisione unius personæ primitias precum nostrarum ex antiqua & approbata consuetudine sacri Imperii admittere teneatur [1], primarias tibi offerimus preces nostras, devotionem tuam attentius exorantes, ac Regia tibi nihilominus auctoritate mandantes, quatenus latori præsentium, ad cujus honores augendos, & commoda provehenda non solum suæ probitatis merita, sed etiam acceptæ paternæ, necnon avitæ strenuitatis obsequia nos efficaciter provocarunt. Nobis etiam de sufficienti

NOTÆ

1 Quantam quantam diligentiam quis adhibeat, exemplum hujusmodi precum Rudolpho antiquius non comperiet. Auctores nacti unam ex quatuor hisce formulis absque Principis nomine, & sine ulla nota temporis, indicata consuetudine rem omnino incertam tuentur. Consule Dissertationem (*n. LV. seqq.*)

cienti ſcientia commendato, de Eccleſiaſtico beneficio ad tuam collationem ſpectante, ſi quod vacat ad præſens, vel quamprimum obtulerit ſe facultas, cures liberaliter providere ob noſtram, & ſacri Imperii reverentiam ſpecialem, ita quod te exinde, & tuam Eccleſiam condignis teneamur honoribus ampliare.

SECUNDARIO, SED CUM MINIS [1] INTERPELLAT ABBATEM DE ECCLESIASTICO BENEFICIO EIDEM, PRO QUO ANTEA INTERCESSERAT, CONFERENDO.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XV.

LIcet alias pro N. direxerimus primarias preces noſtras, ut ipſi ſecundum antiquam & approbatam conſuetudinem de Eccleſiaſtico beneficio ad veſtram collationem ſpectante ſtuderetis liberaliter providere; vos hujuſmodi noſtris mandatis, & precibus parvipenſis, non attendentes quod eædem Regiæ preces in ſe contineant ſpeciem mandatorum, eaſdem, ut nobis innotuit, admittere noluiſti. Quapropter denuo devotionem veſtram exhortandam affectuoſe duximus, & monendam, Regia nihilominus vobis auctoritate mandantes, quatenus facientes de neceſſitate virtutem, eidem de dicto beneficio, ſi quod vacat ad præſens, vel quamprimum ad id obtulerit ſe facultas, curetis liberaliter providere. Jus noſtrum in hac parte taliter ſervaturi, quod jura veſtra, & monaſterii veſtri verſa vice recognoſcere eo favorabilius inducamur, nec oporteat nos ſuper hoc contra vos ſtimulum quærere impellentem.

EJUSDEM

NOTÆ

1 Si Epiſtolarum collector hanc attente perlegiſſet, optimo Principi non inuſſiſſet hujuſmodi notam. Quis enimvero amantior, & juxta reverentior Rudolpho erga omnes Eccleſiæ viros, at præſertim Cœnobitas? *Sed cum minis*? literæ ipſæ teſtantur, qua moderatione Abbatem inobſequentem in re, quam eſſe æquiſſimam putabat, toleravit.

EJUSDEM CUM DUABUS SUPERIORIBUS ARGUMENTI.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XVI.

Regiæ Majeſtatis ſplendeſcens Serenitas ſic aliorum jura & conſuetudines protegit, & tuetur, quod unicuique ſuum eſſe tribuitur, & ſervatur. Quanto magis ipſa Regia magnificentia propria jura tenetur defendere, quæ aliorum nititur conſervare? Cum igitur antiqua & approbata jus noſtris anteceſſoribus Divis Imperatoribus & Regibus contulerit conſuetudo, [1] quod ſingulæ perſonæ in ſingulis Cathedralibus, & aliis Collegiatis Eccleſiis ad primarias preces Regias recipi debeant in Canonicos, & in fratres, præbendam, cum ſe facultas obtulerit, adepturi. Nos eorumdem prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, per N. primarias vobis dirigimus preces noſtras, rogantes cum omni inſtantia & affectu, Regia nihilominus auctoritate mandantes, quatenus conſiderata idoneitate perſonæ, eumdem noſtri amore in veſtrum Collegium Canonicatus honore recipere non negetis, præbendam, ſi qua nunc vacat, vel quamprimum ad id obtulerit ſe facultas, ſibi, ceſſante occaſione qualibet, collaturi. Taliter facientes, ut dum jura Regia non minuitis, Regalem libeat Clementiam libertatem veſtræ Eccleſiæ non minuere, ſed augere, nec oporteat ſuper promotione prædicti N. iterato vobis dirigere ſcripta noſtra.

NOTÆ

1 Quamquam Juris vocabulo utatur in his literis; non tamen intelligit de jure per Privilegium s. Sedis acquiſito. Quod ſcilicet una s. Sedes laicis Principibus conferre poteſt; & ſubſequentibus temporibus contulit, ut in Diſſertatione eſt dictum. Ipſe Rudolphus id teſtatur, conſuetudine tantum niti hanc rem affirmans.

COMMENDAT EPISCOPO QUEMDAM PRIMARIIS PRECIBUS IN CANONICUM.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XVII.

Si diligenter inſpexeris decus, & decorem Romani Imperii, quod in omnium Principum oculis, velut in ſpeculo meruit collocari, utpote a quo ipſi Principes Principatus Inſignia contrahunt, largis ab eo largitionum amplificati beneficiis, & honorum

rum prærogativa dotati; si demum in tuæ trutina considerationis appenderis, quantum locum discretus vir N. in Curia nostra tibi & Ecclesiæ tuæ tenuerit hactenus, & adhuc tenere poterit in futurum; profecto non ambiges, nec vacillabis ut dubius, quin ad promotionem ipsius ex pluribus rationibus tenearis. Nullum etenim angulum latet Imperii, quin ex antiqua & approbata Imperii consuetudine, nobis nostrisque prædecessoribus Divis Romanorum Imperatoribus & Regibus a quibuslibet Prælatis Ecclesiasticis unius personæ provisio debeatur. Propter quod necessarium esse non credimus, quod ad receptionem, & provisionem ipsius N. in tua Ecclesia auctoritas Apostolica requiratur, eo quod N. Ecclesia ab Ecclesiis aliis Regni nostri, quæ illis, pro quibus primarias preces nostras obtulimus, congrua promptitudine providerunt, & provident incessanter, in conditionum disparitate non discrepet, nec exemptionis alicujus privilegio fulciatur. Et hinc est, quod Fraternitatem tuam affectu plenario duximus exhortandam, [1] quatenus juri nostro, & Imperii consonum præstiturus applausum, prædictum N. per literas Regias recipi facias in Canonicum & in Fratrem, præbendam secundum receptionis suæ ordinem obtenturum. Hoc enim non præjudicabit Ecclesiæ, nec receptis officiet, sed conservabit apud nos, & tibi, & ei favoris & gratiæ cumulum, & fecundioris benevolentiæ copiam vendicabit. Quid autem super hoc finaliter tuæ voluntatis, & intentionis extiterit, per latorem præsentium lucide nobis pandere non omittas.

REMITTIT

NOTÆ

1 In præcedentibus ad Abbatem & Canonicos, obsequio erga Ecclesiasticos viros adjecit *Regia nihilominus auctoritate mandantes*: Episcopum vero, utquumque ex sua ditione, veneratur ut Patrem; nec Regiæ auctoritatis mentionem facit: tametsi renuentem expertus fuerit multo magis, quam Abbatem: Etenim citra Pontificiam auctoritatem Regias preces se exaudire non posse protestatus erat. Opportune huc afferendum mihi videtur, quod Valsinghamus ap. Thomassin. (*II. l.* 1. *cap.* 54. *n.* 6.) refert de Ludovico VII. Galliarum Rege, e Palæstina reduce: *Cui*, inquit, *quum quidam Clericus Papale privilegium attulisset, quod in omni Ecclesia Regni sui primam Vacaturam haberet, cum fructibus medio tempore provenientibus: ille confestim combussit litteras, dicens se malle tales comburere litteras, quam animam suam in inferno torqueri*. Quod quidem exemplum quamquam a primariis precibus diversum est; Pontificum tamen liberalitatem erga Principes in Ecclesiasticis Beneficiis, aliisque Ecclesiæ reditibus ostendit, dum bellum sacrum vigebat: Quamobrem nil mirum esset Primarias etiam preces Imperatoribus aut Regibus Romanorum fuisse concessas. At Rudolphus non Apostolico privilegio, sed consuetudine illas tuetur. Quod nullo antiquiori exemplo comprobatur, ut ajebam in Dissertatione.

REMITTIT SERVITIA VACANTE IMPERIO NON PRÆSTITA.

ARGUMENTUM

Præſtationes ſeu tributa Imperio debita ratione feudorum, aliaque bona Imperii, cauſa ingruentium bellorum abſumta, toto Interregni tempore, fidelibus Principibus, ſeu Baronibus P. & H. condonat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XVIII.

DIgnum judicat noſtra Serenitas & decernit, quod ſicut perſonarum eſt diſtinctio & locorum, ſic & meritorum quorumlibet diſpar reſpectus, & diſſimilis retributionis qualitas habeatur, tantumque unicuique augeatur gratiæ, & favoris, quantum ſua obſequioſa fidelitas cæteris noſcitur præpollere [1]. Cum itaque vos P. & H. tam devotos, tamque fideles ſacro Romano Imperio ſciamus, quod de ſimilibus vobis ſit non modica certitudo; nos perinde vobis cupientes impendere munus, & munificentiam gratiæ ſpecialis, omnia ſervitia [2], quæ tempore vacantis Imperii uſque ad noſtram creationem, cuique Imperatori, vel Regi debuiſtis impendere, quicquid etiam de bonis Imperii medio tempore occaſione bellorum vos opprimentium recepiſtis, hæc omnia de benignitate Regia vobis miſericorditer, ac liberaliter indulgemus, nullam vobis pro culpa pœnam, vel pœnæ comminationem aliquatenus inferendo, ſed vos potius in omni favore & gratia conſolationis uberrimæ, & protectionis beneficio conſolando.

GRATES

NOTÆ

1 Præ aliis virtutibus gratificatio in Rudolpho eminuit. Celebre illius exemplum ſuppetit ap. Auctor. Piet. Auſtr. (*lib.*1. *c.*5. *p.*41.): Dum Moguntiæ moraretur hoc anno, Jacobum Mullerum gregarium militem equeſtri ordine decoravit. Stupentibus Principibus: Hic, inquit, quum contra Baronem Regenſpergium pugnans, multiſque affectus vulneribus, ab omnibus fere deſertus valde periclitarer, me ſuo equo impoſitum a periculo liberavit.

2 Tametſi ſervitium nude occurrens in chartis Clientelarum, utplurimum ſervitium militare ſignificet, ut recte animadvertunt Illuſtratores Gloſſarii Cangiani: hoc tamen loco non de ſervitio perſonali agitur in militia vel in Placitis, quod nomen ad ipſa Palatina officia deſignanda ſe extendit, ut vidimus (*Cod. Car. to.* 1. *p.*427.); ſed de ſervitio Feodali, quod patet ex ſequentibus: adeoque res eſt de conſibus, tributis, vel præſtationibus annis fere triginta non ſolutis.

GRATES AGIT PRO GRATULATIONE SIBI FACTA.

ARGUMENTUM

Principi, Baroni, aliive Germaniæ Optimati se adfuturum pollicenti ad solemnitatem coronationis reponit, se vicissim, quæ ad illius honoris incrementa conducent, curaturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.	.	XIX.

Audivit nuper nostra Serenitas, unde nobis novum accumulatum est gaudium, unde materia renovatæ jucunditatis accrevit, quod vos videlicet, quem virtus nativis etiam potentiis una cum generosi sanguinis claritudine, fortunatioris auspicii beatitudine quasi quibusdam amplexibus individuis counivit, sublimationis nostræ auspiciis, & fastigiis applausivo congratulantes affectu, ad ea vos promptos impenditis, & benevolos exhibetis, quæ titulos nostri honoris, & profectus amplificent * apertiores [1]. Quamobrem vice reciproca provocati ad omnia revera. quæ similiter vestris adjicere poterunt incrementis, ad cuncta, quæ vestrum demulcent animum, nos exponimus vobis ultroneos, & offerimus nos conformes. Datæ.

 PISANI

NOTÆ

* f. aptiores

1 Gregorius X. paulo post ratam habitam Lugduni electionem Rudolphi die 26. Septembris, ad eumdem dedit literas, queis eum admonuit, ut quantocyus mitteret, qui termini assignationem peterent pro Coronatione; simulque qui Regia auctoritate muniti adessent pro Regis Siciliæ, & Sabaudiæ Comitis controversiis terminandis. Quibus literis vidimus supra (*ep. XII.*) a Rudolpho responsum fuisse. Alias vero literas Gregorius dedit eodem fere tempore ad Germaniæ Proceres, ut Regem Romanorum ad Imperialia Insignia suscipienda Romam venientem comitarentur. Quare ab eorum aliquo hanc epistolam Rudolpho scriptam esse arbitror: tametsi in re incerta nihil lectori præscribo. Raynaldus ex suo Cod. Vallic. (1274. *n. 56. seqq.*) hasce literas indicat, aliasque eodem anno scriptas Episcopo Salisburgensi super termino Coronationis jam condicto totas recitat. In iis præ cæteris ait Pontifex: *Suasimus, ut se sic pararet, quod cum eum ad unctionem, consecrationem, & Imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus vocaremus; ad quod tam sibi, quam tibi, & aliis Principibus, & Magnatibus, ac Universitatibus Alemanniæ denunciavimus nos terminum celeriter, prout permitterent pensanda circumstantiæ præfixuros, ut paratus, sicut solemnia tanti negotii exigunt, appareret*. Prosequitur, quemadmodum Regiis Nunciis advenientibus, festum omnium Sanctorum *primo venturum*, seu anni 1275. pro Coronatione constitutum fuerat in Consistorio Lugdunensi; deinde eum hortatur, ut Regem Romanorum comitetur, quo *tua, & aliorum Principum in itinere, ac in ipsius Coronationis solemniis gloria, & comitiva stipatus cunctis gloriosus appareat*.

PISANI INVITANT RUDOLPHUM AD SEDANDOS THUSCIÆ MOTUS.

ARGUMENTUM

Legati Pisanæ Civitatis allocutio, qua Regem Romanorum universæ Civitatis nomine etiam atque etiam orat, ut intestinas Civium discordias sedaturus in Italiam quamprimum veniat. Pergratum id fore non paucis nobilibus ex patria pulsis, ac præcipue Romano Pontifici.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.	LIX.	XX.

Leges afferunt, usus approbat, antiquitas protestatur, quod Romano Principi, ut de cæteris taceam, Thuscorum regio serviat sub tributo. [1] Hac igitur consideratione fretus, unus pro multis, solus pro pluribus, vobis loquor, qui ad faciem Principis * credor pro omnibus intercessor. [2] Ecce provincia Thusciæ, quæ sui propinquitate ad Romani Imperii piam sedem, tanquam principale membrum suo deberet capiti familiarius respondere, jacet in numerositate Schismatum lacerata bellis, & plusquam civilibus laceratur. [3] Collidunt in utero gemini, & tandem in Hierusalem malitia prævalet Hismaelis dum hostis amicum, alienus domesticum, Guelfus persequitur Gibellinum, filii fiunt exules, & in exilium sede digni exilio exultantur. Luget Pisana civitas inimicorum hostili gladio summi Pontificis, ac Regii culminis vulnerata. [4] Ad cujus protectionem tanto teneri creditur Regia Celsitudo, & ad repulsionem ejus gravaminis ardentius anhelare, quanto

NOTÆ

1 Quam hic regionem, & infra provinciam appellari audis, Caroli Magni ævo Ducatum Tusciæ, qui una cum Spoletano ducatu s. Sedi oblatus fuerat, suprema tamen dominatione apud eumdem Carolum & successores remanente appellari compertum est. Idem nomen Ludovici, Ottonis, & Henrici Diplomata præseferunt. At sæculo XI. declinante, Bonifacii, ejusque filiæ Mathildis tempore Marchia Tusciæ vocabatur. Deinde, quum pleræque omnes Tusciæ Civitates, Langobardicas imitatæ, se in libertatem vindicassent, obliteratis vetustis nominibus, Tusciæ regio, seu provincia dicta est; quæ demum Magni Etruriæ Ducatus hodiernum nomen adepta fuit. Quocumque autem nomine nuncuparetur, una cum Regno Italiæ, seu Langobardia Imperatori subjecta erat.

* f. mittor

2 In duas & ipsa factiones, ut cæteræ, divisa erat. Legatus vero, qui universæ Civitatis nomine videtur loqui, Gibellinæ factionis esse in sequentibus se prodit.

3 Aliquot ante annos magnæ iis fuerant simultates cum Romano Pontifice: quare Gregorii prædecessor Nicolaus IV. Archiepiscopum iisdem abstulerat. Caput simultatum præcipuum erat, quod Carolum Siciliæ Regem detrectaverant tum Paciarii munere fungentem, tum postmodum Imperii Vicarium Apostolica auctoritate constitutum; adhæserantque Conradino, Carolum armis petere nequaquam veriti. Gregorius, ut videre est ex ejus literis apud Raynaldum (1273. *n.* 33. *seq.*) humiliter redeuntes ad Ecclesiam amplexatur, deinde Archiepiscopalem honorem iisdem restituit. Publica ista reconciliatio intestina odia non abstulerat, ut hinc patet.

4 Pro factione Gibellina exule Legatum intercedere nullus dubito. Guelphos enim contemtui habens, suos plus æquo collaudat: quos fortasse Carolus tranquillitatis ergo exulatum miserat.

quanto a ſuis progenitoribus ipſi Celſitudini inhæſit [5] puritate fidei firmioris, & amplioris eſt ipſa gratiæ privilegio ſublimata [6]. Ad celeritatem igitur adventus altitudo Regia excitetur, * imitanda favoribus gentilium non paucorum, & brachiis Apoſtolici numinis amplectenda, ne ob adventus tarditatem nos ulterius irrideant inimici [7].

NOTÆ

5 Perpetua hæc Regibus Romanorum adhæſio idem evincit. Privilegia vero quæ exaggerantur, Henrici videlicet IV. & V. ap. Ughellum (*It. Sac. to.* 3. *p.* 365. 367. 376.) & ſiquæ alia ad Civitatis fidelitatem roborandam extant, luculentius rem demonſtrat.

6 Omnia hæc deſunt in Codice Monaſterii s. Crucis Ciſtercienſium, ut monet Scifridus (*fol.* 69.) Qui cum Lequile abutitur hac epiſtola, ut Rudolpho Anicianum genus appingat. Quod quam abs re verba eadem ibi deſiderata planum faciunt.

* f. invitanda

7 Guelphica ſcilicet factio, quæ nobiles cives ejectos eſſe gloriabatur.

RUDOLPHUS CÆSAR RESPONDET PISANIS.

ARGUMENTUM

Rudolphus reponit, ſe miſiſſe ad Pontificem Legatum ſuum una cum Piſanæ reipublicæ Legato, ut eodem non diſſentiente illorum votis obſecundet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXI.

INduſtrium virum N. Ambaſſatorem veſtrum, ad Majeſtatis noſtræ præſentiam nuper deſtinatum a vobis, benigne recepimus, & libenter audivimus verba veſtra in ore ſuo poſita & commiſſa, diſerti ſermonis eloquio diligenter & legaliter proponentem. Sane quia noſtro facile applicatur ingenio quicquid in veſtæ generalitatis, & ſpecialitatis [1] augmentum & commodum poterit redundare; petitioni veſtræ, per eum noſtro culmini porrectæ, libenter, & liberaliter aures benevolas inclinantes, nuncium noſtrum una cum nuncio veſtro ad curiam Domini Papæ dirigimus, ut de ſuo beneplacito, & conſenſu finalibus deſideriis veſtris plene ſatisfieri valeat ſuper his, quæ veſtra petitio continebat. [2] Parati

enim

NOTÆ

1 Per hæc deſignari totius Civitatis, ac ſeorſim factionis Gibellinæ preces non obſcure conjicimus. At literæ Piſanorum, ni fallor deſiderantur, queis Rudolphus reſcribit. Nam ex præmiſſa allocutione Legati nil aliud eruitur, quam Regis invitatio in Italiam.

2 Rex Siciliæ Carolus conſtitutus fuerat Vicarius Imperii in Tuſcia, ut nuper diximus. Quamobrem Rudolphus, cujus intererat, ad res Italiæ quod attinet, a Pontifice nullatenus diſſentire, & Piſanorum petita, & ſuum his obſecundandi deſiderium per legatum ſignificat Gregorio, qui Lugduni adhuc degebat: inde enim non receſſit ante Idus Majas anni 1275. quo probabile eſt has literas datas eſſe.

enim sumus, & * experiemur a vobis ultronei ad quæcumque, quæ juxta favoris Apostolici gratiam vobis honoris & commodi cedere valeant incremento. Datæ.

NOTA

* sic in exemplo

RUDOLPHUS MITTIT LEGATUM AD SUMMUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM

Mortuo Ottone Præposito Spirensi, & Cancellario Rudolphi, ejusque Oratore apud Pontificem; alium mittit, qui præcipue de Coronatione Imperiali, aliisque negotiis tam Imperii, quam suis propriis, apud Gregorium agat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXII.

PLurima, Beatissime Pater, interpretis scripturæ mysteria, quibus paternis aspectibus filialis est repræsentata devotio, de nostri pectoris calamo hactenus effluxerunt, internæ mentis affectum, quem ad sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem nostram invariabiliter gerimus, imperfectius indicantia, & insufficienter exprimentia votum nostrum. Quia igitur aliunde absentium desideria plenius & planius vivæ vocis explicantur oraculo, quam annotatione tacita literarum; ecce quod honorabilem virum N. multa virtuositate conspicuum, moribus & scientia præditum, nobis suæ probitatis meritis acceptum, vobis etiam & Ecclesiæ Romanæ devotum ad Beatitudinis vestræ pedes fiducialiter destinamus, Vestram Sanctitatem rogantes, quatenus ipsum, quem verum prædecessoris sui jam credimus per laudabilis actionis insignia sectatorem, & etiam successorem, [1] habere dignemini propitia-

NOTA

1 Raynaldus principio hujus anni ex Cod. Vallic. affert epistolam Gregorii X. ad Rudolphum hujus sententiæ: *Nosti fili carissime, quod bo. me. O. S. Guidonis Spirensis Præpositus, Cancellarius & Procurator tuus habens ad hoc legitimum, speciale mandatum, nuper in Concilio Lugdunensi, præsentibus & consentientibus Principibus, & aliis Prælatis, & Magnatibus regni Alemanniæ, qui tunc temporis in Concilio ipso convenerant, quædam Privilegia Regum Romanorum prædecessorum tuorum, & alia concessa per ipsos Reges Romanæ Ecclesiæ recognoscens, ac ea nomine tuo innovans & concedens; te illa primo, ut Regem Romanorum, & postea suscepto Imperiali diademate, ut Imperatorem, innovaturum, & etiam concessurum, præstito in animam tuam juramento promisit. Licet itaque ad unctionem, consecrationem, & coronationem de nostris recipiendas manibus tibi per alias nostras literas absolute videamur terminum assignare; serenitatem tamen Regiam volumus non latere, quod inter nos & Fratres nostros hoc expresse actum est.*

pitiatione, qua convenit, recommissum, eidem super principali nostro & Imperii negotio, nec non super aliis petitionibus æque justis, quas Vestræ Sanctitati porrexerit, gratiosæ auditionis, & favorabilis exauditionis effectum benignius impensuri [2]. Datæ.

NOTÆ

est, & tam nostra, quam ipsorum intentionis existit, quod ante ipsum terminum præmissa omnia, quæ memoratus Cancellarius, ut præmittitur, de consensu prædictorum Principum & Magnatum, qui eadem præsentialiter inspexerunt, solemniter nomine tuo promisit; per te ut per Regem Romanorum plenarie impleantur, cum per nos nuncio, vel literis fueris requisitus. Ottoni datum esse successorem hæ literæ testantur. Cætera in Colloquio Lausanensi anno declinante peracta esse videbimus.

2 Hoc genus literarum credentiales appellant. Non modica tractanda erant negocia: Caroli Siciliæ Regis, & Comitis Sabaudiæ controversiæ: abdicatio Alphonsi Castellæ Regis: Subsidia pro apparatu sacræ expeditionis: aliaque tum commissa Oratori, tum identidem committenda. In iis autem primum sibi locum vindicabat solemnitas futuræ coronationis, qua Rex Romanorum Imperatoriam Majestatem induens, Imperator dicendus erat.

Rudolphus petit a Summo Pontifice Romano*, ut ultra prius mutuum, det sibi tria millia Marcar. mutuo.

ARGUMENTUM

Rudolphus acceptis a Gregorio duodecim Marcharum millibus gratuito pro apparatu expeditionis in Syriam; alia tria millia sibi confici petit mutuo cum debita cautione. Præterea Ducem se elegisse strenuum scribit, quem propediem mittet cum copiis in Etruriam, quod petierat Pontifex.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXIII.

SI salva vestræ Paternæ benevolentiæ reverentia loquimur, nullo in vestris piis præcordiis displicentiæ spiritu excitato, de illa duodecim millium Marcarum subventione gratuita, [1] in qua nobis tam liberaliter providistis, & pro qua vobis ad grates uberrimas

NOTÆ

1 Quam recte summa hæc Marcharum tradita dicatur mutuo Rudolphus ipse testatur. Et Auctor Piet. Austr. (*l. 1. c. 7. p. 49.*) ex Chron. Colmarien. refert, *jussisse Pontificem, ut Basileensis Episc. cui collectionem Decimarum ad bellum sacrum commiserat in Germania, XII. millia Marcarum Cæsari numeraret, postquam montes transisset.* Ad Marchæ valorem quod attinet, in Ducangii additionibus invenies chartam anni 1327. in qua legitur: *Videlicet florenos de viginti quatuor quaratis auri fini, & debeant intrare in Marcha Curia Romana sexaginta quinque de dictis florenis, & non plures.* Ita ut si Marcha qualibet fuisset illius valoris, nummorum summam fere incredibilem effecissent, At militia ejus temporis, & Pontificium ærarium opulentam adeo largitionem respuunt. Argenteæ igitur Marchæ putandæ sunt, cujusmodi expresse nominat idem Gregorius anno 1274. in literis ad Rogerium de Merlomonte exigendas pro decimis ap. Hansiz. (*Germ. Sac. to. 2. p. 373.*). Quarum valor ex Grimaldo (*de Veron.*) erant nummi tres ba. 75. adeo ut nummos nongentos supra sex & triginta millia Gregorius dederit gratuito; & 9225. mutuo petat Rudolphus.

mas filialis devotio se ferventer inclinat, videtur nobis ex verisimilibus conjecturis, quod ponderata negotii, quod agitur, magnitudine, ac inspecta temporis brevitate, tam grandi, tam celebri apparatui ipsa subventio aliquantulum insufficiens reputetur. Petimus itaque vultu verecundia, & rubore respersо, quatenus ne prædicto negotio, quod post Deum potissime Apostolica dextera dirigit, aliqua possit objici difficultas, prædictis duodecim millibus adhuc tria dignemini affluenter adjicere nomine mutui, [2] prius tamen idonea cautione suscepta. Nos enim de Capitaneo, seu Rectore magnanimo, & circumspectione probato jam vobis providere curavimus, qui militiam congregans opportunam, ut præsit, & prosit in Thuscia, consopitis vetustæ calamitatis horroribus, ad eamdem provinciam diriget e vestigio gressus suos. [3] &c.

NOTÆ

2 Quid Gregorius reposuerit, audiendum ex ejus literis ap. Rayn. (1275. *n.4.*): *Scire quidem te volumus, quod propter Fratrum nostrorum, & etiam Mercatorum absentiam, perquirendo tibi mutuo vacare nequivimus; nec vacandum credidimus, ne carissimo in Chr. filio nostro Regi Castellæ ac Legionis illustri nobis jam valde vicino, & infra paucos dies futuro nobiscum, hujusmodi tua necessitas non sine grandi tuo periculo panderetur.*

3 Pontifex in iisdem literis de Duce seu Capitaneo quantocyus mittendo cum copiis loquitur, se ad literas anteriores referens, quæ apud eumdem Raynaldum extant. Ibi autem in *Lombardiam* mittendas copias ait, adjiciens, *Saltem circa finem instantis Maji cum bono Capitaneo, & probato sit in partibus supradictis.* Quare autem Rudolphus pro Insubria Tusciam sibi muniendam dicat, minime expeditum est intelligere. Certe Gregorius rescribens de petito mutuo has a Rudolpho literas accepisse videtur: nisi forsan sopitis Insubriæ rebus, iterum de eadem rescripserit, nec Pontificiis, nec Rudolphinis literis ullibi existentibus, quod ferme improbabile est.

MITTIT IN ITALIAM GUBERNATOREM COMITEM DE FURSTEMBERG.

ARGUMENTUM

Rudolphus putans Exarchatum, & Pentapolim, quæ suo tempore audiebant Romandiola, & Maritima, esse juris Imperii, eas provincias committit Duci Furstembergio, quem istuc venientem Civitatibus commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXIV.

RUdolphus &c. Egregiis, & prudentibus viris Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis Civitatum, Potestatibus, Ancianis, & populis universis per Romaniolam, & Maritimam con-

constitutis [1], suam salutem & benevolam voluntatem. Speciali quadam inter tot & tantos negotiorum ingruentium fluctus, quibus assidue pectori nostro materia cogitationis infunditur, meditatione perangimur, & anxietate pervigili meditamur, qualiter illa nobilis Romaniola, & Maritima regio, utpote gloriosum Imperii pomœrium [2], in quo Regiæ majestati, ex sui placidi cultus amœnitate, non infima delectatione complacuit, rediviva quiete refloreat, & post diræ longæque fatigationis hostiles angustias, & eximios bellicæ turbines tempestatis in portu votivæ tranquillitatis, & pacis pulcritudine conquiescat. In hac siquidem regione suos Imperium recognoscit alumnos [3]. Hic est enim hortus Imperii delicatus, in quo gratæ subjectionis vernantes, & floridos flores colligit, & devotæ dulcedinis poma gratiosa decerpit. Nimirum ergo circa cultum & munimen ipsius Regiæ Celsitudinis curiosa versatur intentio, & propensioris vigilantiæ studium adhibetur; ut & illa per devotionem sincerum puritatis respiret odorem, & per fidelitatem integram expectatum constantiæ fructum reddat. Verum quia tunc utiliter Regio regitur, dum directi ducatu Rectoris dirigitur, & vigilis Præsidentis industria gubernatur: nos cupientes, quod ipsa provincia Duce gaudeat cir-

NOTÆ

1 Prima Pippini Francorum Regis donatio, qua sancta Resp. seu Roma ejusque Ducatus ab impiis Græcis deficientes amplificati fuerant, ut luculenter constat ex Codice Carolino, Exarchatus videlicet, a Carolo Pippini filio Augusto Exarchatus & Pentapolis nomine appellatus, quem duplici isto nomine Ludovicus successoresque omnes, cumque iis Rudolphus per Legatos in Consistorio Lugdunensi, & ore proprio Lausanæ hoc eodem anno s. Sedi vindicarunt, Romandiolæ ac Maritimæ superinductis vocabulis agnoscebantur id temporis.

2 Ex monumentis illius ævi pomœrium pro pomario accipi compertum est. Non alio sensu utramque provinciam accipit Rudolphus his literis. Usque adeo persuasum illi erat, Suevicam invasionem personato illo nomine latentem ab Exarchatu aliam esse!

3 Notatu dignum est Bonifacii Raven. Archiepiscopi nullam mentionem fieri, quum nonnulli ejus prædecessores inveniantur Imperii Principes appellati. Hos inter celebratur Wido fil. Widonis Blandradæ Comitis a Friderico I. intrusus anno 1158. unde schismata ac violentæ electiones per annos fere viginti, usque ad Alexandrum III. quicum Fridericus in gratiam rediit. Eidem quippe, ut *Principi Romani Imperii*, Privilegia omnia antiqua confirmavit; tametsi ab Apostolica Sede Pallium nunquam obtinuerit, Ecclesiamque illam semper administraverit tanquam electus. Guillelmo etiam Curiano, qui post Gerardum, Widonemque juniorem, laudato Widoni successit, extant literæ Henrici VI. datæ anno 1191. *Dilecto Principi suo G. Vener. Patri Archiep. Ravennaten. gratiam suam, & omne bonum. Cum inter cæteros mundi Prælatos, sis membrum sacri Imperii speciale.... requirimus attentius & monemus, quatenus viros nobiles, qui de Arimino, Ravenna, & Faventia, ac aliis civitatibus & Castris Romandiolæ per Fridericum quondam Imperatorem tunc super eos regnantem de domibus propriis sunt ejecti*, &c. Hubaldus quoque, cujus electionem Innocentius III. ratam habuit Privilegium obtinuit ab Ottone IV. anno 1209. quum Romæ coronatus fuit, in quo legitur: *Universorum Imperii nostri fidelium tam futura quam præsens ætas cognoscant, qualiter dilectus Princeps noster Hubaldus venerab. s. Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopus nostræ Majestatis præsentiam humiliter adierit &c.* Vide Ughell. (*Ital. Sac. to. 2. p. 371. seqq.*), & infra Dissertationem VII. (*n. 1v. seqq.*)

circumfpecto, illuftrem H. Comitem de Furftemberg confanguineum noftrum, quem ex parte circumfpectionis & fidei merita nobis reddunt amabilem, & probata ftrenuitas efficit clariorem, vobis, & toti provinciæ prænotatæ præficimus in Rectorem ejufdem provinciæ, Regnum vice noftri nominis exequendum fibi plenarie committentes, ut ejus ftudiofo ducatu præfervetur a noxiis, & in falutarium folio folidetur. Vos itaque quæfumus puræ fidei, & fynceræ devotionis alumni præfentibus noftræ Serenitatis * armati, noftram in fua præfentiam figurantes, cum Comes idem fit ex offibus noftris, & caro de carne tranfumptus, eumdem quafi familiaris dilectionis & gratiæ pignus eximium hilares, & devoti fufcipite, ac in omnibus, quæ ad creditum fibi fpectant officium, reverenter ei parete, ac humiliter promptis affectibus obedire curetis, ut devotionis veftræ conftantiam liberalitatis Auguftæ provifio, quæ fervitia remunerare novit fidelium, digna proinde viciffitudine profequatur [4], pro firmo fcituri, quod obedientiæ figna, quæ fibi veftra devotio monftraverit, æquo favore benevolentiæ complectemur, ac fi monftrari contigerit fpecialiter nobis ipfis.

EJUSDEM

NOTÆ

* f. literis

4 Num juxta Rudolphi defiderium tota provincia novo ifto Duci obfequium præftiterit ea in rerum omnium inverfione, quum factiones viciffim dominabantur, admodum incerta res eft. Rudolphum vero prædeceffores Auguftos imitatum detinuiffe hanc certiffimam, omniumque antiquiffimam Donationem dubitari non poteft: nam Gregorii fucceffores omnes ufque ad Nicolaum III. eam repetere nunquam deftiterunt, ut dicam in fequenti Differtatione.

EJUSDEM CUM SUPERIORI ARGUMENTI.

ARGUMENTUM

Magistratui, Civibusque, ut videtur, Ravennæ eumdem Ducem singulariter commendat, tanquam in ea Civitate suam Sedem habiturum, indeque omnem regionem moderaturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXV.

Egregiis & prudentibus viris Ancianis, Consulibus, & Civibus universis N. &c. [1] gratiam suam, ac benevolam voluntatem. Dum conscientiæ nostræ volumina volvimus, dum subjectas Imperio civitates, nostro culmini puræ devotionis exempla præstantes in speculationis Regiæ speculo speculamur, ad vestram specialiter civitatem aciem mentis nostræ convertimus nobis fidei illibatæ primitias offerentem. Sane quam placide, quamque gratanter accepimus, quam sit acceptabile, quamque generativum fœcundi tripudii quod nativæ bonitatis accensi fragrantia, quæ in vestris præcordiis clariori fidei rutilat scintilla, vos nostris ad vocem tantum jussionis unius devoventes obsequiis Nuncios nostros, quos ad vos transmisimus, tam solemniter, & tam honorifice suscepistis, affectum nostrum profecto super hoc perfecte nequivimus exprimere per effectum. Hæc sunt enim præclara laudandæ virtutis indicia, Hæc sunt, inquam, certa experimenta constantiæ, & infallibilia probitatis eximiæ argumenta, in quibus Deo quæ Dei, Cæsari quæ ipsius sunt, hactenus congrue reddidistis [2]. His ergo veluti

NOTÆ

1 Nemo, ut arbitror, ignorat, Ravennam fuisse Exarchatus Metropolim tum tempore Pippini Regis, quum pro unica provincia accipiebatur; tum Caroli M. ævo, quum Exarchatus bipertito divisus, Aemiliam & Pentapolim continebat; ita ut Ravenna loco principe, inde Aemilia & Pentapolis cum suis utraque Civitatibus nominarentur. Perinde esse subsequutis temporibus usque ad sæculi undecimi principium Diploma Henricianum testatur. Quare Pancirolo (*Not. Imp. Occid. cap.* 59.), Alberto, aliive qui Carolo M. tribuunt novum illud nomen Romandiolæ, nulla fides adhibenda est. *Romania* primum audiri cœpit sub finem sæculi duodecimi, quod patet ex Notitia apud Schelestratem (*Antiq. Eccl. to.* 2. *p.* 747.), & ex Chron. Farfensi. Sequenti autem sæculo *Romaniola* audiebat, ut constat ex hisce epistolis, & vicissim *Romandiola* appellatur in notitia Episcopi Catharensis ap. Schelestr. (*Ib. p.* 761. 765.), quæ spectat ad sæculum XIV. Cæterum tam Exarchatus, quam Æmiliæ, Romaniæ, Romanioleque Metropolis ubique reperitur Ravenna. Nihilominus Ducalem Sedem Ravennæ dubitanter constituo; namque, ut opportunius dicam (*Diss. VII. n.* I.), Exarchatus a Romandiola distinguebatur tunc temporis. Præterea versus finem hujus epistolæ Rudolphus. *Quem vobis*, ait, *totique circumposita regioni præfecimus*: quæ Ravennæ Maritimæ civitati non conveniunt.

2 Quæcumque hæc fuerit Pontificiæ ditionis civitas hominium fecerat Rudolpho, qui eam esse juris Imperii arbitrabatur. Neque id mirum: Siquando enim factio Gibellina prævalebat

multæ ſuavitatis oblectamento deliciose refecti, ſuper tam grati, & tam ultronei exhibitione ſervitii, quo vos generoſitatis avitæ nequaquam immemores Regio beneplacito coaptaſtis, ad grates vobis uberrimas inclinamus, invariabili animo diſponentes, vos & civitatem prædictam (quam indelebiliter unione tenacitatis in noſtros familiares amplexus aſſumpſimus) amplis propter hoc magnificare favoribus, & honorum, ac beneficentiæ titulis ampliare, ut in adventu Cæſarei potentatus, qui terribilis inquietis rebellibus [3], vobiſque manſuetus adveniet, pulſis e medio bellicæ tempeſtatis horroribus, cujus longa calamitas faciem fatigavit Imperii, ſedatis in pulcritudine pacis, ac requie opulenta, noſtrique jugo Dominii nil ſuavius, vel jucundius merito ſentiatis. Porro ut veſtræ tenebras regionis Romani jam ſceptri fulgor illuminet, eademque regio incrementa ſuſcipiat florida novitatis, univerſitatis veſtræ prudentiam ampliori qua poſſumus precum inſtantia duximus exhortandam, quod nobilem virum H. Comitem de Furſtemberg conſanguineum noſtrum chariſſimum, quem vobis, totique circumpoſitæ regioni præfecimus in Rectorem pro noſtra, & Imperii reverentia, congruis prævenire curetis honorum inſigniis; & eidem in his, quæ noſtrum, & reipublicæ bonum generale ac ſpeciale reſpiciant, cum in eo qui mittitur, mittens honorari conſueverit, gratioſis aſtare conſiliis, & auxiliis opportunis.

AD

NOTÆ

bat Guelphicæ, legitimum Pontificis dominium detrectabat. Indeque error & confuſio Scriptorum parum ſolertium, aut s. Sedi infenſorum, qui populorum inconſtantiam pro jure accipiunt. Ii vero aut neſciunt aut neſcire ſimulant naturam Bonorum, quæ Principes D. Petro & ſucceſſoribus in perpetuum conceſſerunt *pro remedio*, ſeu *mercede animæ ſuæ*; quaſi enim armis acquiſita eſſent, injuſtæ poſſeſſionis, invaſioniſve eamdem rationem habent, ac legitimi juris, ſive dominationis.

3 Puta Guelphos, qui æquam cauſam tuebantur adhærentes Pontifici. At Rudolpho, cui perſuaſum erat Romandiolam eſſe ditionem Imperii, rebelles videbantur. Fallax vero fuit hujuſmodi pollicitatio biceps. Nam ſequenti anno ab Innocentio V. quem ſucceſſores ſunt imitati, in Italiam deſcendere eſt prohibitus, & Romandiolæ poſſeſſionem malæ fidei Romanis Pontificibus veris legitimiſque Dominis reſtituere juſſus fuit Gibellinorum ingratus.

AD QUEMDAM ITALIÆ PRINCIPEM DE EODEM.

ARGUMENTUM

Cuidam Italiæ Principi (Neapolioni forſan Turriano) qui Mediolani dominabatur, gratias agit de ſingulari in ſe Regem Romanorum electum obſequio; ſinceram fidem laudat; erga illum ſuoſque Regiam liberalitatem ſe demonſtraturum promittit; ac Ducem de Furſtemberg conſilio ejus ab ſe in Italiam miſſum etiam atque etiam ei commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXVI.

EX parte præclaruit fidei tuæ ſtrenuitas, qua Romanum Imperium inceſſanter amplecteris, & ad decus & decorem ipſius magnificis titulis ampliandum intrepide militas inter alios ejus indefeſſos athletas, & imperterritos pugiles glorioſe coruſcans. Hoc equidem inter cætera tua magnalia Regiæ Majeſtati gratiſſima valde nobis gratanter apparuit, valde votis noſtris applauſit, quod Legatorum noſtrorum adventu præcognito, mox de hoſtibus, quos obſidio circulata potenter ambierat, ſigna retraxiſti victricia, parcens eis ob noſtri reverentiam nominis & honoris, quos tuo de facili potuiſſes imperio triumphaliter ſubdidiſſe [1]. Super quo denique tibi ad grates uberrimas inclinantes, & fidei tuæ præſtantiam digno laudum præconio commendantes, invariabili mente concepi-

 mus

NOTÆ

1 Caput iſtud hiſtoriæ explicandum relinquo feliciori alii, cujus magis interſit. Id tantum moneo, incredibile omnino eſſe, quod Rudolphus Duci huic Exarchatum commiſerit, Gregorio X. aut ſuperſtite, aut ſciente. Nam Innocentius V. ſub finem Januarii menſis anni ſequentis electus, qui Eccleſiam gubernavit menſibus tantum quinque, Rudolphum ſuis literis admonuit, ut Exarchatum reſtitueret. Cujus rei teſte utor ſacro Cardinalium Collegio Sede Vacante anno 1277. ap. Raynald. (*Ibi n.* 52.) in epiſtola ad eumdem Rudolphum: *Ceterum quæ circa ejuſdem Eccleſiæ terras, & ſpecialiter Exarchatum Ravennæ, ac Pentapolim, iidem Pontifices Innocentius & Joannes a veſtra magnificentia per prædictos ſuos nuncios & literas petierunt, nos eum precum inſtantia repetentes, affectuoſe depoſcimus, & rogamus, nunc ſaltem celeri executione compleri*. Non enim ſteterat promiſſis Lauſanæ factis Gregorio X. die 20. Octobris anno hoc vertente; ſe ſcilicet adjutorem fore ad recuperandum, reſtituendumque terras, & nominatim *Exarchatum, & Pentapolim*, Romanæ Eccleſiæ, a ſuis prædeceſſoribus invaſas. Immo ducem, ſeu Rectorem in Romandiolam mittens, Exarchatum & Pentapolim vindicabat Imperio. Atque eum quidem mutatio nominis decepit: At Gregorius novitate nominis haud deceptus, Rectoris miſſionem ſilentio præterire nullatenus potuiſſet: quemadmodum ſucceſſor ejus Innocentius non præteriit. Quamobrem hæc Epiſtola cum duabus præcedentibus differenda eſt ad hujus anni exitum poſt diem 22. Novembris, quum Gregorius Placentiam in patriam ſuam eſt ingreſſus, unde ſequenti menſe Parma Florentiam pertranſiens Arretium ſe contulit, ubi ægrotans die x. Januarii occubuit mortem. Quare autem collector eas recenſuerit ante Lauſanenſe colloquium facili negotio aſſequimur. Nam Rudolphus in epiſtola has præcedente Capitaneum ſeu Rectorem ſe brevi miſſurum ſcripſerat Gregorio. Collector itaque nulla locorum, rerumque ratione habita, literas quavis nota temporis carentes continuo ſubjecit, loco ſcilicet movendas impune ab eo, qui ſententiam earum expenderit.

mus te & tuos largifluis beneficentiæ nostræ donis attollere, & honoribus congruis ampliare. Porro quia de tui fidelitate consilii, sub fide tuæ promissionis tuique favoris illustrem H. Comitem de Furstemberg consanguineum nostrum charissimum regioni Romaniolæ & Maritimæ præfecimus in Rectorem [2]. Sinceritatem tuam affectu plenissimo duximus deprecandam, quatenus ei ferventer assistere studeas fructuosis consiliis, & auxiliis opportunis. Hæc siquidem erga te ac tuos perpetuo volumus grata largaque vicissitudine promereri.

NOTÆ

2 Gregorios anno 1273. Lugdunum proficiscens Mediolani aliquandiu substitit mense Octobri, a Turrianis multo cum honore acceptus. Huc rediens anno 1275. Novembri mense, Neapolionem Turrianum, qui majori eum honore prosequebatur, quam ante biennium, eratque vir potens, ac populo carus, grati animi ergo benigne accepit, ac patrocinari desiit, ut fertur, Ottoni Vicecomiti Mediolanensi Archiepiscopo illius æmulo. Quamobrem non est improbabile, hujus consilio Rudolphum misisse Ducem in Italiam: e re siquidem Neapolionis erat tum Rudolphum magis magisque demereri, tum Principem præcipue consanguineum Regis Romanorum, difficillimis iis Italiæ temporibus adhærentem habere.

RELIGIOSUM QUEMDAM LEGATUM MITTIT.

ARGUMENTUM

Patentes literæ ad omnes Magistratus Civitatum Italiæ juris Romani Imperii, quibus Religioso N. plena facultas Regia conceditur omnia de eorumdem consilio disponendi pro Regis Romanorum decore, & utilitate Imperii.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXVII.

Rudolphus &c. Strenuis &c. Egregiis viris, Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis, Potestatibus, & Communibus universis per Romanum Imperium constitutis, ad quos literæ istæ pervenerint, gratiam suam & benevolam voluntatem. Tenore præsentium universitatis vestræ notitiæ declaramus, quod nos de circumspectione ac fide Religiosi & honorabilis N. fiduciæ plenitudinem obtinentes, eumdem ad transalpinas Imperii partes duximus destinandum [1], dantes sibi speciale mandatum, & potestatem plenariam

NOTÆ

1 Quæ nobis cisalpinæ regiones, eæ Rudolpho in Germania commoranti transalpinæ videbantur. Huc Religiosum istum mittit cum Regio Mandato. Id factum puta ante Furstembergium designatum Rectorem Romandiolæ falso creditæ juris Imperii: tametsi Langobardia & Tuscia, quæ vere ad Imperium attinebant, extra fines Furstembergio præscriptos sitæ essent.

nariam ſtatuendi, ordinandi, & omnia procurandi de veſtro conſilio, quæ honori Cæſareo, & utilitati Imperii viderit opportuna [2]. Hinc eſt, quod univerſitatis veſtræ prudentiam votivis affectibus exhortamur, quatenus ſuper his ei pro noſtra, & Imperii reverentia favorabiliter aſpirantes conſiliis, & auxiliis gratioſis de aliis viæ hujus neceſſariis ſibi, & tam libenter quam liberaliter providere curetis. Ut propter hoc apud nos veſtra devotio debeat merito commendari.

NOTÆ

2 Fallacem hanc deputationem difficilia Italiæ tempora reddiderunt: quamvis poſt Lauſanenſe colloquium ſpes aliqua affulxerit, dum Gregorius X. erat in vivis, factiones componendi, & majores controverſias auferendi, quæ ciſalpinas regiones diſturbabant.

AD PAPAM PROMITTIT SE VENTURUM MEDIOLANUM AD CORONATIONEM.

ARGUMENTUM

Romano Pontifici ſcriptis his literis dat fidem, ſe in Paſchali ſolemnitate adfuturum Mediolani: atque inde profecturum Romam ad Imperialia Inſignia de illius manu ſuſcipienda.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVIII.

SAnctiſſimo &c. [1] Ut de noſtro felici proceſſu [2] ad ſuſcipiendum de ſacroſanctis Apoſtolicis manibus veſtris Imperii diadema, abſterſo cujuſlibet ambiguitatis involucro, fides audiendorum habeatur:

NOTÆ

1 Has literas ad Gregorium X. non eſſe datas facili negotio aſſequemur, ſi Pontificem Lugduni adhuc conſiſtere reputemus, quum Rudolphus Mediolani ſe adfuturum pollicetur. Anno enim 1275. paſcha in diem quartamdecimam Aprilis incidebat: Gregorius vero Lugduno haud receſſit ante diem 14. Maji ejuſdem anni. Præterea Rudolphum non latebat, Coronationis terminum eſſe conſtitutum diem feſtum omnium Sanctorum: interim vero Pontificem cum Alphonſo colloquuturum pro abolenda omni diſcordia, quæ ſibi cum illo intercedebat, præcipue quum Italiæ pars non modica illi adhæreret: deinde ſecum alicubi ſermonem habiturum de pluribus negotiis, quod ipſemet petierat (*ſup. ep. XII.*), ac vehementer optabat. Quamobrem & hæc epiſtola loco movenda eſt, atque ad ſequentem annum poſt mortem Greg. X. ejuſque ſucceſſoris electionem differenda.

2 Alphonſus Gregorii opera jam abdicaverat. Lauſanæ colloquium Pontifex habuerat cum Rege Romanorum; quumque terminus coronationis neceſſario mutandus eſſet ob imminentem diem feſtum omnium Sanctorum, in eodem colloquio id factum fuiſſe teſtantur Annales Colmarienſes: *Rex*, ajunt, *pluſquam DCCCC. Marchas expenderat in veſtes pretioſas. Papa Regi conſuluerat, ut Romam ad feſtum Pentecoſtes cum duobus millibus militum veniret, ut eum in Imperatorem Romanorum ſolemniter coronaret*. Eadem refert Bernardus Theſaurarius auctor coævus (*Chron. ap.* Martene *Monum. to. V.*), qui hoc anno claudit Chronicon ſuum.

tur: ecce quod bona fide promittimus, & ad hoc nos tenore præsentium obligamus, quod nos ab omnibus aliis quibuscumque difficultatibus taliter explicare disponimus, quod in proximo nunc instanti festo Resurrectionis Dominicæ in Mediolano præsentes, hinc juxta Beatitudinis beneplacitum [3] e vestigio ad Coronam Imperii procedemus, transmittentes vobis has literas nostras patentes in testimonium super eo.

NOTÆ

suum. Quæ Raynaldus (1275. *n.* 16.) Gregorii literis deceptus, queis festum omnium Sanctorum præscribitur, falsi arguere non veretur. Hæc autem epistola termini mutationi fidem facit. Nam Rudolphus se venturum pollicetur juxta condictum tempus, & Mediolani adfuturum die 5. Aprilis, in quam Pascha incidebat an. 1276. coronam fuscepturus Romæ die Pentecostes 24. Maji. Idem Raynaldus (1276. *n.* 24.) refert ex Cod. Vallicell. Rudolphum parasse expeditionem Italicam, ut dissipata diuturno interregno Imperii Romani jura recuperaret, atque insignibus Imperialibus sibi a Gregorio X. promissis ornaretur: at Innocentium misso Albiensi Electo Bernardo cum vetuisse Italiam ingredi ante compositas cum Carolo Siciliæ Rege controversias.

3 Hariolantur, qui Rudolphum ajunt de coronatione sollicitum non fuisse. Innocentius, & successores fuerunt in causa, cur tamdiu coronatio differretur, ut, natis subinde caussis aliis infra exponendis, evanuerit.

RUDOLPUS GRATIAS AGIT GREGORIO X. PONTIFICI ROMANO PRO CONFIRMATIONE SUÆ ELECTIONIS.

ARGUMENTUM

Rudolphus, ubi cognovit, ad universos Germaniæ Principes datas esse literas à Gregorio hortatorias, ut Regem Romanorum honorifice comitarentur ad Imperialia Insignia suscipienda venientem: gaudio exultans, de tanta benignitate gratias agit, priora omnia beneficia commemorans, atque insigni Legationi aliquandiu dilatæ ob instantia Comitia præmittit Nuncium, seu Legatum Probum cognomine.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.	CXXX.	XXIX.

IMmensæ serenitatis amœnitas Apostolicæ tubæ flatu, jam undique cunctis fidei orthodoxæ circumfundenda cultoribus, nunc de novo, veluti nova lux cœlitus novis aucta fulgoribus, pulsa omni obumbratione caliginis, nobis ex eo præsertim apparuit, & claruit evidenter, quod vestræ Beatitudinis zelus, qui justas dirigit causas, & detestatur injustas, non sinens ultra nos impeti calumniosis insultibus æmulorum, Paterni favoris affectum, quem ad nos pii & genorosi præconii clarificavit in organo, & in æquitate justitiæ applausivis immixta dulcoribus, opus Altissimi, quod in vestra

ſtra perſona mirifice dextera ſua contexuit, manifeſte deduxit in publicam notionem ſuper expreſſione favoris hujuſmodi, Principibus noſtris & ſubditis Apoſtolicæ gratiæ literas omnis benevolentiæ plenitudine floridas dirigendo [1]. Pro quibus utique beneficentiæ veſtræ copioſis muneribus nobis inexplicabili gaudio fæcundatis ad redhibendam condebitam gratitudinem gratiarum, non ſufficit lingua carnis, cum non ſit humanæ potentiæ ſuper hoc affectum in mente conceptum perfecte poſſe exprimere per effectum. O mira paternæ clementia pietatis, quæ non eſt dedignata nobis a primis noſtræ creationis naſcentibus exordiis compaſſionis exhibere mamillam, ubera lacteis irrorata liquoribus porrigere, redolentia [a] grave pignus amoris! O ineffabilis gratitudo favoris [b], ſtupenda dilectionis affectio, quæ nos pridem in Regno tenellos in ulnis educationis deliciose ſuſcipiens, fovit inter impuberes [c], & adultos [2]! Licet igitur pervigil ad hoc noſtra ſuſpiret intentio, licet in hoc noſtrum fervens deſiderium immobiliter perſeveret, quod ſuper tam gratis & placidis ſic per vos, & almam Romanam vccleſiam matrem noſtram piiſſimam noſtro progreſſui prælibatis auſpiciis correſpondeat in condignæ decentiæ repenſiva devotio filialis; quia tamen ad hoc ut humiliter recognoſcimus, poſſibilitas nobis data non ſufficit, Divinum cogimur implorare præſidium, ut ex ſuæ ſuperabundantia bonitatis, quod nobis deficit, in virtute perficiat, quæ in veſtris ſint oculis placita perſequendi [3]. Porro quoniam ſolemnes Nuncios noſtros, quos propter hoc & alia, quæ nobis incumbunt, negotia ad veſtræ Beatitudinis pedes deſtinare concepimus [4], ob vicinam inſtantiam Curiæ noſtræ ſolemnis, jam in

VAR. LECT. COD. CÆS.

a reddentia *b* favoris, & c puberes

NOTÆ

1 Jam dixi in notis ad Epiſt. xix. ſub finem præcedentis anni Gregorium ſcripſiſſe univerſis Germaniæ Principibus, ut cum Rudolpho ad Coronationem venirent. Id vero quum Rudolphus agnovit, teneri non potuit, quin liberaliſſima hac epiſtola gratias ageret Pontifici, referendas ajens a Deo Opt. Max. quas ſe non poſſe humiliter affirmat.

2 Duabus hiſce periodis Seifridus, & Lequile apud Auctorem Piet. Auſtr. (*proœm. p.14.*) mirum in modum abutuntur. Nec ſane de comparatione cum aliis Germaniæ Principibus antiquæ nobilitatis, quia ipſe novus acceſſerat, intelligenda ſunt: ſed de Imperatoriæ Majeſtatis auſpiciis in Electione Regis Romanorum, quam Gregorius in ſolemni Conſiſtorio ratam habuerat; deinde ſollicitus fuerat, ut quæ ad tantum opus neceſſaria erant, explerentur.

3 Optimi Principis ingenuitas! Magna & æqua Romanæ Coronationis exiſtimatio!

4 Refert Raynaldus (1275. *n.* 5.) in Annalibus Colmarien. nominari Ducem de Teck Regium Cancellarium, & Electum Baſilienſem decretos oratores ad petenda Imperialia inſignia. Quos utique advenisse teſtabatur Gregorius Epiſcopo Saliſburgenſi, ut ajebam (*ep.* xix. *n.* 1.) quam hauddubie hæc præceſſit, qua eoſdem ſe miſſurum pollicetur.

in proximo celebrandæ [5], ad iter adhuc distulimus expedire, ut Principum nostrorum, qui ibi convenient, communicato consilio, committenda legatio celebrius & festivius adornetur. Ecce quod N, cognomento Probum [6], virum, cujus actio virtuosis pollens operibus ab effectu cognominis non discordat, ad Sanctitatis vestræ præsentiam fiducialiter duximus destinandum, seu etiam præmittendum, humillima precum instantia deposcentes, quatenus super his, quæ vestris auribus duxerit inculcanda, libenter eadem audire dignemini, & exauditione gratuita favorabiliter prævenire. Datæ.

NOTÆ

5 Gerardus (*Hist. Austr. l.* 1. *p.* 22.) bina memorat comitia hoc anno habita, Norimbergæ Idibus Maji; deinde 24. Junii Augustæ Vindelicorum. Iidem quippe Principes, ait Goldastus (*Const.to.* 1. *p.* 311.) in variis Civitatibus congregabantur. Hansizio nolim credi, qui (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 379. 381.) Norimbergæ primum die s. Martini an. 1274 Deinde Wirzburgi conventum Principum esse factum die festo Pentecostes 31. Maji: iterumque sequenti mense die festo s. Joannis Baptistæ congregatos Principes apud Augustam affirmat Anonymi Leobiensis auctoritate. Equidem duo tantum cum Gerardo admitto. Ac de Augustanis, quibus aderat Bernardus Seccoviensis Episcopus pro Rege Boemiæ Ottocaro, habuitque orationem audacissimam in Rudolphum Principibus maxime ingratam, dicam infra. Itaque hæc epistola data est ante celebrationem comitiorum Norimbergensium 31. Maji.

6 Anno 1287. Herbipoli Concilium Episcoporum, & Conventus Principum sunt celebrata. De Conventu laudatus Gerardus mentionem faciens: *Verba*, inquit, *faciente Probo ex Divi Francisci familia Tullensi Episcopo maximo suo incommodo*. Similitudo & raritas nominis, necnon consuetudo Rudolphi mihi persuadent, ut credam, Minoritam istum, antequam dignitatem Episcopalem assequeretur, legatione Rudolphi functum esse. Quod certum est, magna tum temporis Minoritarum existimatio erat apud Pontifices aliosque Principes. Sanctimonia vitæ ac vera doctrina homines sine ulla commendatione majorum ad honorem, & dignitates semper extulit.

PETIT A CIVITATE QUADAM PRO CELEBRANDIS COMITIIS IMPERIALIBUS PECUNIARIUM SUBSIDIUM.

ARGUMENTUM

Quum diuturnum Interregnum, aliis alia invadentibus, atque omnium nemine servitia debita solvente, ærarium Imperiale in maximas angustias redegerit; Rudolphus comitia habiturus opem quærit ab Imperii Civitatibus.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXX.

FLuctivagi jamdudum status Imperii gravem lapsum, & miserabilis populi Christiani pressuras & gemitus amarissimo miserantes affectu, ut nostro felici tempore Reipublicæ reformata floriditas salutari pacatæ quietis proficiat incremento :::::::::::: Quapropter tali

tali die apud N. solemnem Curiam duximus edicendam [1]. Cujus utique celebrationi magnificæ decenter providere Regium condecet apparatum. Verum cum tanti negotii magnitudini, & ad tam grandis sarcinæ supportanda molimina, & tam sumptuosæ festivitatis agenda solemnia, per nos ipsos sufficere non possimus, oportet nos a vobis & aliis nostris fidelibus opportunum interpellare suffragium, & comportationis hujusmodi participio vos, & ipsos fiducialiter onerare. Hinc est quod vestram prudentiam, qua possumus, exhortationis instantia duximus attentissime requirendam, quatenus tam evidenti necessitate perplexis, de tot marcis, ultroneis & hilaribus animis providere & subvenire curetis, in termino vobis a dilecto fideli nostro N. finaliter exprimendo [2], cujus etiam verbis, quæ vobis nostro nomine pronuncianda decreverit fidem adhibere credulam vos petimus, sicut nostris. Exurgat igitur grata semper, & operose probata fidelium promptitudo, quæ super hoc regalibus beneplacitis prompta, & consueta benevolentia se coaptet. In aliis enim incommutabilis animi dispositione concepimus, sic allevationis antidoto, ut recompensationis vicissitudine, vestros animos complicare, quod revera gaudebitis, vos tam gratiosum obsequium gratis Domini usibus impendisse. Porro vestra prudentia non ignorat, quod Regiæ dignitati indecentia maculam, necnon vobis cederet nocumento, si, quod absit, necessariarum rerum cogente defectu, pro nostris debitis vos, & alios nostros fideles contingeret pignorationis incommodo molestari [3]. Datæ.

NOTÆ

1 De primis Comitiis apud Norimbergam celebrandis agi, ipsa difficultas rei palamfacit. Hanc vero Epistolam præmittendam esse præcedenti ratio rerum demonstrat. Ibi enim Rudolphus Comitia instare, hic autem convocanda testatur: quare & ad præced. annum referri posset.

2 Hinc liquet, Leobiensis anonymi opinionem deserendum esse: hæc enim omnia temporis opportunitatem exigunt.

3 Hisce incommodis Gregorius X. (*Conc. Lugd. II. cap. 28.*) præcedenti anno pro Ecclesiasticis consulens, ita decreverat: *Etsi pignorationes, quas vulgaris elocutio represalias nominat, in quibus alius pro alio prægravatur, tanquam graves legibus, & æquitati naturali contrariæ, civili sint constitutione prohibitæ: ut tamen earum prohibitio in personis Ecclesiasticis tanto amplius timeatur, quanto in illis specialius inhibentur* &c. In Germania præsertim prava ista consuetudo inolevetat, ut tradunt Annales Altahen. ap. Canis. (*Ant. Lect. to. IV. p. 217.*)

CUIDAM PRINCIPI, QUI AB IPSO DEFECIT [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus pluribus epistolis periclitatus animum Henrici Bavariæ Ducis & Electoris Palatini, qui suæ electioni consenserat; deinde aversans electum, feuda petere neglexerat, contumaxqne esse perseverabat; ei minitatur, se a Coelectoribus petiturum consilium, & justitiam in re non diutius toleranda.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXI

QUaliter una cum aliis tuis Comprincipibus in personam nostram concordi voto consenseris, nos in Regem Romanorum solemniter eligendo, qualiter etiam postmodum mutabilitate consilii te a nostra devotione retraxeris, tergum vertens Regiæ Majestati, & a nobis Regalia feuda tua requirere negligens [3]; immo, ut verisimili conjectura perpenditur, in superbia & abusione contemnens, crebro per literas requisitus, licet nonnunquam ad nostram propter hoc accedendi præsentiam libera tibi suffuerit *, & secura facultas a tua conscientia excidisse non credimus, cum transierit ad remotos [4]. Quia igitur absque nostri & Imperii nota dedecoris tuam contumaciam ultra dissimulare non possumus, nec debemus; sinceritatis tuæ notitiam volumus non latere, quod ad eosdem tuos Comprincipes indilate recurrimus, petituri ab eis instantius vocibus querulosis, ut super hujus casus articulo nobis adjudicent quod dictaverit ordo juris [5], Datæ.

RU-

NOTÆ

* f. defuerit

1 Constat, Rudolphum ineunte anno 1274. quum Germanici regni coronam suscepit Aquisgrani, antequam ex urbe illa recederet, tres filias suas Moguntini consilio despondisse totidem Electoribus; Machtildem scilicet Ludovico Palatino, Agnetem Alberto Saxoni, & Hedwigem Ottoni Brandenburgico. Ingratum id fuisse ajunt Henrico Ludovici fratri, indeque ortas fraternas simultates, & aversionem a Rudolpho. Non alii scripta videtur hæc Epistola. Cæteri enim Electores laici, cognati erant; & Ottocarus Electioni neque adfuit, neque assentitus fuit, neque literæ a Rudolpho ullæ ei missæ usquam inveniuntur. Præterquamquod Regius titulus Ottocaro debitus hinc absens literas ab eodem prorsus avertit.

2 Henricum Electioni consensisse est adeo certum, ut Ludovico fratri ejus totum Electionis negotium commissum fuisse Gerardus tradat (*H. Austr. l. 1. p. 15.*). *Principes*, inquit, *ne iterum in diversa abiretur studia, Ludovico Palatino eligendi potestatem deferunt. Ille diu reluctatus, quum tendere eos videret, IV. non. Oct. Rudolphum Habspurgicum Cæsarem dicit: reliqui auctores fiunt, & faustis acclamationibus Rudolphi nomen ingeminant.*

3 Scilicet sequenti anno Aquisgrani, quum prædictis nuptiis se inconsulto jus consanguinitatis violari visum fuerat.

4 Aurea B. constitutum postea fuit (*cap. 2. n. 8.*) Feuda & Privilegia Electoribus confirmanda esse *absque dilatione, & contradictione*. At Rudolphi tempore id non erat in more positum, ut patet ex hac, & sequenti epistola.

5 Præcipuam causam habendi comitia fuisse Ottocarum Boemiæ Regem, Bavariæ Ducem Henricum, Marchionem Badensem, & Eberhardum Comitem Wirtembergensem, aliosque in ipsa Germania Rudolphi Electionem aversantes facili negotio hinc colligitur.

RUDOLPHUS CUIDAM PRINCIPI, QUI REGI BOEMIÆ ADHÆSIT [1].

ARGUMENTUM

Eidem in eamdem fere sententiam iterum scribens, pervicaciam exprobrat, quippe quem nec literæ, neque iterati Nuncii potuerant flectere, ut feudorum investituram peteret ab se suo Domino: tantam pertinaciam significaturum se ait cæteris Principibus, ut ipsi judicent de tanto flagitio.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXII.

IN zelo fervidæ charitatis, qua universos & singulos Sacri Imperii Principes, velut membra nobilia suo capiti cohærentes, syncere prosequimur, ad id hactenus nullis parcendo stipendiis, studiosa opera, & opportuna convertimus, ut per gratæ devotionis applausum nos Regem tuum, in quem utique voto consono consensisse dinosceris [2], tanquam Imperii possessorem [3] agnosceres, & a nobis de feudis tuis te peteres investiri. Super quo diversis temporibus plures idoneos mediatores & nuncios tibi nos transmisisse meminimus, & te nobis. Recolimus enim, quod primo per N. secundo per C. familiares nostros dilectos ex parte Regiæ Majestatis ad tuam præsentiam destinatos & postmodum tuo nomine e converso per M. & N. a te diversis similiter vicibus ad nos missos prædictum negotium variis est tractatibus agitatum [4]. Ex indita siquidem nobis desuper mansuetudine fuimus præstolati, quod blandæ faciei præsentata placiditas, & fucatæ propositionis oblatio, quem in grata suavitate spoponderant, parturirent eventum. Sed longe, proh pudor! sumus a nostra intentione sepositi frustra complacuit nobis in Principe a nostrorum semita mandatorum se irreverentius obliquante. Porro cum in expectatione pollicitationis hujus usque adeo Regia fuerit inclinata majestas ut tolerantia nostra quodammo-

 do

NOTÆ

1 Collector nomina nunquam apponens luculenter hic Henricum Ludovici Palatini fratrem designat. Ex Electoribus enim nullus Regi Boemorum adhæsit, præter Henricum.

2 Henricum non ut Bavariæ ducem, sed ut Palatinum Rheni suffragatum esse Rudolphi electioni pro certo habeas. Etenim tam ipse, quam frater ab eodem Rudolpho ap. Hansiz. (*Germ. Sac. to. 1. p. 415.*) alios inter Principes suo Diplomati præsentes. *Ludovicus, & Henricus fratres Comites Palatini Rheni Duces Baviaar* recensentur. Tunc autem temporis, ut alibi dictum fuit, plures ex eadem domo Electoris dignitate fruebantur.

3 Scriptores Imperatoriæ indolis ignari, Rudolphio ipso docente, desinant Regem Romanorum appellare Imperatorem quò majestatis non perveniebatur nisi per Coronationem Romanam: adeoque Rex Romanorum futurus Imperator dicebatur.

4 Tantæ moderationis, tantæque tolerantiæ affinitas, ni fallor, causa fuit potior innata mansuetudine, quam Rudolphus exaggerat, nulla affinitatis ratione habita.

do vere patientiæ nomen amiſerit & effectum, poſtquam ejuſdem patientiæ Theriaca non profuit, arbitrantes ad potioris medelæ remedica recurrendum, diſſimulare non poſſumus, nec debemus, quia tuæ duritiæ, ne dixerimus pertinaciæ morbum tuis Comprincipibus, ad quod nos invitos revera compellit extrema neceſſitas, loco & tempore detegamus, pro tanti exceſſus injuriæ qualitate judicium, & juſtitiam petituri [s].

NOTÆ

s Poſt Norimbergenſia Comitia ſcripta videtur hæc Epiſtola, quum per Nuncios ultro citroque miſſos tam Ottocari, quam Henrici animo explorato, ut ait Gerardus (*Ibid. p.* 24. *ſeqq.*) ſerio agebatur de utroque denunciando hoſte Imperii, quod factum fuiſſe in Auguſtanis Comitiis die 24. Junii celebratis dicitur. Atque ad Ottocarum quidem miſſi Henricus Epiſcopus Baſileenſis, & Fridericus Burggravius Norimbergenſis, qui Auſtriam, Styriam cæteraſque provincias Imperii nomine ab eo repeterent; ut Gerardus idem, & Auctor Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c.* XI. *p.* 63.) tradunt. Ad Henricum autem Palatinum Bavariæ Ducem qui miſſi fuerint indicatur in hac epiſtola per initiales literas.

PROMITTIT PONTIFICI, SE EJUS REFORMATIONEM CONTRA EXORBITANTES GERMANIÆ EPISCOPOS EXECUTURUM.

ARGUMENTUM

Rudolphus Gregorio X. pollicetur, ſe omnem operam, vireſque omnes adhibiturum, ut ejus Decretum adverſus Germaniæ Epiſcoporum depravatam diſciplinam, nulla perſonarum acceptione, executioni mandetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIII.

CReſcentibus ſemper augmento fervidæ charitatis igniculis, quos paterna præcordia erga filium ſingularem, quaſi de Camino jam copioſe flagranti educunt, certa relatione menti noſtræ ſic eſt infuſa diffuſius, & interioribus noſtris expreſſius eſt impreſſa veſtri favoris benevola plenitudo, quibus nos veſtra benignitas proſequitur inceſſanter; quod ex hoc ad laudis Divinæ Canticum gratulabundi exſurgentes, ad redhibitionem gratuitam æterno Patri, Eccleſiæ ſuæ ſanctæ, necnon etiam vobis, Beatiſſime Pater, vehementer accendimur, & ex hominis utriuſque * poteſtate [t] deſide-

NOTÆ

* f. potentatu.

t De hac opinione tum temporis communi ſpiritualis videlicet Pontificiæ poteſtatis, & Imperatoriæ temporalis nullis limitibus circumſcriptæ ſæpius eſt dictum. Hac vero occaſione de Pontificia, & Regia poteſtate Rudolphus loquitur: quiſque enim Rex in ſuo Regno eadem poteſtate temporali utitur, tanquam externum Eccleſiæ brachium, ut vocant.

ſiderabiliter excitamur totum id quod ſumus, & poſſumus veſtris ſpecialiſſime nutibus exponentes. Porro in veſtro prædicabili zelo juſtitiæ, velut in aromatum exquiſita fragrantia delectati, pro eo videlicet, quod exorbitantes hucuſque Pontifices [2], & in devium obliquatos, animadverſionis debitæ gladio perculiſtis, paternæ providentiæ pollicemur; quod ſi contingat ex eis fortaſſis quempiam, quantumlibet etiam nobis conſanguinitate, vel affinitate conjunctum, qui fuerint reprobati a Deo, & per os Eccleſiæ ſuæ ſanctæ, contra mandata veſtra calcaneum indevotionis erigere, ad illius ſuperbiam edomandam, dummodo Sanctitati veſtræ placuerit, res exponere volumus cum perſona. Datæ.

NOTÆ

2 Bruno Olomucenſis Epiſc. ut dixi (*ep. VIII. n. 5.*) de diſciplina depravata in Electionibus Epiſcoporum Pontificem admonebat. De Clericorum quoque & laicorum corruptiſſimis moribus uberrimum ſermonem ab eodem eſſe habitum invenies apud Raynaldum (1273. *n.* 14. *ſeqq.*) At de Epiſcoporum flagitiis, de quibus Rudolphus loquitur, ſilet: nec aliunde mihi eſt datum aſſequi quæ is præſertim intelligat, grandia certe, & animadverſione Pontificia digna, ut hinc diſcimus.

RUDOLPHUS CUIDAM PRINCIPI PRO LITERIS MISSIS GRATIAS REFERT, ET SIGNIFICAT, SE CUM PONTIFICE FAMILIARE LAUSANÆ COLLOQUIUM CELEBRASSE.

Rudolphus Principi amico, quicum commercium literarum habuerat, ſcribit lætitiæ plenus de colloquio habito Lauſanæ cum ſummo Pontifice Gregorio X. & de condicta die ad ſuſcipienda in urbe de ejuſdem Pontificis manu Inſignia Imperialia.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIV.

Literas veſtras, quas noſtro miſiſtis culmini, coſuetæ benignitatis alacritate ſuſcepimus, & in eis veſtræ ſinceritatis dulcorem profecto recollegimus intellectu. Sane quia earum accepta nobis & grata placiditas noſtri cordis intrinſeca copioſo congaudio fæcundavit, ſuper his vobis ad grates maximas inclinantes, veſtra volumus deſideria non latere, quod nuncios noſtros ſolemnes ad veſtram ſumus in proximo miſſuri præſentiam, noſtri propoſiti fideles interpretes, qui ſuper communium noſtrorum conformitate votorum vos condecenter expedient, & de omnibus opportunis, & congruis plenius & planius informabunt. Porro ut ſtatus noſtri con-

continuata felicitas vestra præcordia quadam delectabili refectione lætificet, harum vos volumus sapore percipere, nos cum Patre nostro Sanctissimo Domino summo Pontifice, nuper in tali loco [1] familiare celebrasse colloquium, a quo quidem in cunctis agendis Imperii ineffabili pietate suscepti, auditi, & plenius exauditi in proximo nunc instanti festo N. [2] suscipiemus in urbe de sacrosanctis ejus manibus gloriosum Imperii diadema [3]. Datæ.

NOTÆ

1 Annal. Colmarien. ap. Raynald. (1275. *n.* 36.) de re quam scriptores unanimi consensu affirmant, sic loquitur: *Pridie nonas Octob. Gregorius Papa venit Lausanam. Rex Rudolphus venit ad eum festo Lucæ cum Regina & pene cum liberis suis universis*. Quum autem Rudolphus nuper esse habitum id colloquium fateatur: mense igitur Novembri datas has literas, ad summum sequentis initio, pro certo haberi debet.

2 Nempe post menses quinque die festo Pentecostes 14. Maji, ut laudatus Annalista testatur: *Ut Romam ad festum Pentecostes cum duobus millibus militum veniret*. Qui scilicet dies necessario præfigendus fuit mutato priori termino in Lugdunensi Consistorio stabilito, quia festum omnium Sanctorum, decem tantum diebus distans, opportunius aliud festum exigebat.

3 En tria illa necessaria ad Imperatoris nomen assequendum ipsius Rudolphi ore prolata: ut Romæ ea solemnitas celebraretur; ut Diadema Imperiale Regi Romanorum imponeretur; & ut idem Rex de manu Romani Pontificis illud susciperet.

EJUSDEM ARGUMENTI AD QUAMDAM CIVITATEM.

ARGUMENTUM

Pari alacritate Civitatem Imperialem colloquii ejusdem admonet: Coronationem brevi futuram Romæ; quo ab ea Legatos mittendos esse significat, ut tanta solemnitas rite fiat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.	.	XXXIV.

UT vestræ devotionis auditum de fortunatis nostræ felicitatis eventibus nova gratiosa lætificent, & fortunatioris auspicii gaudia præfulgeant, ecce hoc liquido vobis stylo describimus, quod a Patre nostro Sanctissimo Domino N. Papa nuper affectione paterna suscepti, auditi benigne in agendis Imperii, immo benignius exauditi, in proximo recepturi sumus in Urbe de sacrosanctis ejus manibus sacrum Imperii diadema [1]. Verum cum ad agenda tantæ festivitatis solemnia nunciorum vestrorum ibidem præsentiam

NOTÆ

1 Necessariæ tres conditiones prædictæ iisdem fere verbis repetuntur a Rudolpho. Alia siquidem via ad tantam Majestatem veniri non poterat; neque ullus ex ejus prædecessoribus, præter Ludovicum pium singulari exemplo coronatum in Francia, ad eam pervenerat.

ſentiam omnino neceſſariam arbitremur, fidelitatem veſtram hortamur, & monemus, quatenus juxta requiſitionem honorabilis viri N. Nuncios veſtros induſtrios, & auctoritate præſignes, ad dictæ coronationis noſtræ celebria dirigatis, ut ſuper omnibus ibidem pro bono ſtatu Reipublicæ, & fidei Chriſtianæ ſalubriter ordinandis, poſſitis eorum relatione commodius & perfectius edoceri [2]. Datæ.

NOTÆ

2 Qui Romanam Coronationem venditare non verentur pro ſimplici cæremonia, errant tota via. Ea ſiquidem non modo neceſſaria fuit, quia ſumma erat renovati occidentalis Imperii a s. Leone III. ſed quia Principes, & Legati Civitatum ad tantam ſolemnitatem convenientes a Romano Pontifice de recta adminiſtratione rerum, & de catholica fide conſervanda edocebantur.

CUIDAM PRINCIPI GRATIAS AGIT, QUOD AD CORONAM IMPERII SUSCIPIENDAM IPSUM PRÆCEDAT IN ITALIAM.

ARGUMENTUM

Uni ex Germaniæ Principibus, qui magnifico apparatu iter in Italiam ſuſceperat, coronationi adfuturus; gratias agit, opportune ſe relaturum promittens. A Legato, quem mittit Pontifici, auditurum ſui adventus certum diem: ut non progrediatur, reliquum itineris ſecum proſequuturus, hortatur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXVI.

QUantum nobis in tuæ devotionis exhibitione complacuit, quam nunc de tuæ, quæ non mutat *, aut deviat, fidei puritate præſumimus, non eſt facile verbis, aut literis explicare. Quod enim pro noſtri honoris & ſacri Imperii reverentia tuis famoſis & commodis laribus derelictis in igne diſcriminis, ad proficiſcendum nobiſcum ad Coronam Imperii te ad partes Italiæ apparatu magnifico tranſtuliſti [1], pro grato valde recepimus, tibi propter hoc ad grates uberrimas inclinantes, & erga te ac tuos pro loco & tempore procul dubio diſponentes affluere tot beneficiis gratiarum, quod nullatenus pœnitere te debeat, pro provectu noſtri nominis attol-

NOTÆ

* ſ. mutatur

1 Sub anni finem hanc Epiſtolam eſſe datam oportet: nam Principes Romam verſus inſtruerant iter, die quartadecima menſis Maji Magnam ſolemnitatem celebraturi.

attollendo [2], laborum, aut sumptuum onera pertulisse. Quocirca syncertatem tuam affectione, qua possumus, attentissime requirimus, & hortamur, quatenus vias nostrorum progressuum ad Imperii diadema perutiles diligenter excogitans, & exquirens, nostram non tædeat te præsentiam præstolari [3], omnes tuos aliosque quos poteris ad obsequia nostra * allectitiis [4] inductionibus excitando, sciturum certissimue, quod in termino, quem N. quem ad pedes Domini Papæ transmittimus, nostro nomine tibi pandet expressius [5], nostra te aliosque fideles nostros desiderata præsentia debeat consolari [6]. Datæ.

NOTÆ

* f. allectivis

2 In hanc sententiam Rudolphus semper loquitur: Regis enim Romanorum nomen ad Imperatoriam Majestatem extolleretur necesse erat.

3 Gregorius Germaniæ Principes hortatus fuerat, ut Regem comitarentur; ut solemnior ejus adventus redderetur: quare idipsum Rudolphus petit a Principe, qui præiverat.

4 Collectoris mendum recte notat Exscriptor: hac enim voce utitur Rudolphus etiam alibi (*lib.* 2. *ep.* 8.) & Du-Cangius novam non esse ostendit in Glossario.

5 Gregorius post Lausanense colloquium superatis alpibus Mediolanum se contulit, ubi consistens die 18. Novembris in Dedicatione Basilicæ Principis Apostolorum Clementis IV. Bullam, quæ audit in Cœna Domini, publicavit. Hinc Placentiam in patriam suam divertit, paucisque ibidem diebus moratus, Florentia Aretium sub anni finem profectus est. Huc Rudolphi Legatus adveniens Pontificem extremo morbo laborantem invenit.

6 Ab eodem Legato Princeps auditurus erat expresse Regis Romanorum adventum, quem comitari ad Urbem, ut solemniori cum apparatu illuc accederet, debuisset. Itaque Rudolphi ad Coronationem adventui primum impedimento fuit Gregorii multiplex digressio trans alpes, qua priorem terminum festi omnium Sanctorum anni 1275. elabi effectum est: deinde Pontificis ejusdem inexpectata mors iter jam cœptum retardavit.

CONATUR EUMDEM PRINCIPEM CUM FRATRE SUO CONCILIARE.

ARGUMENTUM

Henricum Palatinum Bavariæ Ducem multa subiratus edocet, eum fœdere juncto cum Rege Boemiæ, Imperii hoste jampridem denunciato, in terris Ludovici fratris sui hostilia nequicquam agere: Alphonsum Castellæ Regem, cujus ope nitebantur hostes Imperii, titulum Regis Romanorum, spemque omnem Imperatoriæ majestatis assequendæ omnino deposuisse: Fraternam reconciliationem ab se tamdiu inutiliter quæsitam opportunam illi fore: ac demum Boemiæ Regis cum Ladislao concordiam ab eo nullatenus tractandam esse, ne videatur & ipse hostis Imperii.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXVII.

QUod solitæ tibi salutationis forma ex Regiæ prodiens affabulationis benevolentia non dirigitur, si in tui armario pectoris inditæ tibi discretionis thesauros æqua lance justique pensamine judicii

dicii librare volueris, ratio minime naturalis fluctuat *..... tuis remurmurans actibus, quam ob causam quod aliis scribitur, tibi digne subtrahitur, nullatenus admiratur [1]. Ecce enim Princeps inclyte, quod ob tui conservationem status boni, ad reformanda inter te & fratrem tuum Ludovicum [2] solidæ pacis fœdera jampridem non sine magnis expensis partes nostras interposuimus fide bona, tu autem quorumdam non tua, sed sua potius quærentium consiliis acquiescens in tui fratris exterminium, & si bene deliberaveris in tui ipsius tuorumque (ne ullum dicamus) non magnum profectum, dicti fratris tui territoria demoliri niteris associato tibi hoste Sacri Imperii H. [3], & aliis suis complicibus, incendiis, & rapinis, & quod plus est non solum Princeps Imperii fidelis violenter invaditur, verum etiam ipsum Imperium in suis propriis districtibus hostiliter impugnatur. Attende itaque illustris Dux, & considera, volve & revolve in te ipso, diligens sis scrutator in habitaculo cordis tui, qualiter Imperium tibi, & tu Imperio sitis invicem colligati, & te umbra transiens non alliciat **...... non illaqueet, ut momentaneum non delectet. Ut autem evidenter possis intelligere, qualiter quidam in tui diminutionem status circumvenire te hactenus sunt conati, baculum Regis Castellæ ad te sustentandum tibi harundineum prætendentes, nolumus amplius te latere, quod dictus Rex omni juri, actioni, & quæstioni, quam sibi in Imperio competere asserebat, in manibus Summi Pontificis simpliciter renunciavit, & ex toto Imperiali dignitati, quam hucusque sibi illicite adscribebat, nomine, ac re cessit, nobis tanquam vero Ro-

 mano-

NOTÆ

* deest aliquid ** deest aliquid

1 Collectoris supinitas patet. Præcedenti Epistola officii plena cum Principe amico Rudolphus benefactis certat. Hic affinitatis ergo iram comprimit; omne tamen officium deserit; exprobrantis ingenium non dissimulat. Non igitur ad eumdem Principem data est epistola.

2 Aperte designatur Henricus, de quo supra (*ep.* 31. *& seq.*). Hunc denunciatum esse hostem Imperii una cum Ottocaro ajunt in Augustanis Comitiis habitis die 24. Junii. Quum autem sub Lansanensis colloquii tempora Alphonsus Regis Romanorum titulum prorsus abjecerit, qua de re agitur his literis, eisdem testibus secus esse, censendum videtur. Et vero post Bernardi Seccoviensis Episcopi audacissimam orationem pro Ottocaro, cujus erat Legatus, Henrici nuncius in iis Comitiis longe aliter se gessisse dicitur (*Hist. Austr. p.* 23.) a Gerardo: *Moderatius se gessit Henricus Præpositus Œtingensis, qui Bavari nomine legatus aderat, excusationes afferens viro principe non omnino indignas*. Præterea Gregorius Lausana digressus, moramque agens diebus aliquot Seduni, ut notat Raynaldus (1275. *n.* 41.) ex Regesto Pontificio, Ebredunensi Archiepiscopo ad colligendas Decimas in Germaniam eunti horum Principum reconciliationem injunxit. Ac demum hac in epistola per eadem fere tempora scripta reconciliationi eidem vehementius insistitur: neque indicium inde ullum habemus, cum hoste Imperii denunciato rem esse.

3 Ponendum haud dubie N, ut in cæteris locis: nam Ottocarus indicatur.

manorum Regi, quicquid hucuſque ſibi juris in Imperio vindicavit, liberaliter reſignando[4]. Unde tibi Regali Clementia conſulimus, quatenus motus tuos temperans & refrænans, ſic Regiis te beneplacitis habilites, & coaptes, ſic in agendis omnibus finem proſpicias, quod Sacrum Imperium in te ſuum Principem ſemper habere delectet membrum nobile, & tu ipſius Imperii columna nobilis realiter, non verbaliter, Celſitudinis Imperatoriæ videaris ſolium ſolide ſuſtentare. Et licet alias in caſſum noſtras ingeſſerimus operas, ut cum fratre tuo prædicto reduci poſſes ad fraternæ concordiam unionis, non piget tamen adhuc, dummodo tempeſtive acquieſcere volueris, ad concordandum vos omnem adhibere ſollicitudinem & laborem[5]. Cæterum cum Rex Bohemorum manifeſtus ſit hoſtis Imperii, & in proſcriptione Regia perſeveret, tibi firmiter, & Imperialis gratiæ præcipimus ſub obtentu, quatenus ad concordandum N. cum ipſo N. te nullatenus intromittas, quia hujuſmodi concordia videtur in conſpirationem contra nos & Sacrum Imperium manifeſtius aſpirare. Alioquin ſi contra inhibitionem noſtram concordare dictos Reges aliqualiter attemptares, hoſtibus & inimicis noſtris favere luce clarius videreris[6], noſque amodo te tanquam fidelem Principem Sacri Imperii promovere & diligere non poſſemus[7]. Datæ.

SA-

NOTÆ

4 Alphonſus qua adverſis in Hiſpania rebus ob Mauros in ſua Regna irruentes, qua cenſurarum interminatione compulſus: prætcrea decimarum exhibitione illectus, Impetu ſpem fallacem abjecit, dum Pontifex Lauſanæ erat. Quare ibidem Rudolphus agnovit quæ Henricum amplius latere non patitur.

5 In chron. Auſtr. ad ann. 1276. de ſimultatibus, & reconciliatione horum fratrum legitur: *Ludwicus Comes Palatinus Rheni, & Henricus Dux Bavariæ carnales fratres, qui ob invidiam electionis Rudolphi Regis, duobus annis & menſibus ſex inimici erant ad invicem, & mutuo terras præda, & incendiis diſſiparant, annuente Papa Innocentio V. ad pacis concordiam redierunt.* Cui ſi fides adhibeatur, die quinta Aprilis anno 1276. reconciliatio iſta facta eſt: ab electione enim Rudolphi totidem anni & menſes fluxere. At Gerardo ſimultatum cauſa ſunt nuptiæ fratris cum filia Rudolphi, quare bimeſtri tempore tardius reconciliatio ſequuta eſſet, videlicet Junio menſe. Certe duo fratres erant in Caſtris Rudolphi quum ille in Auſtriam arma ferebat, ut liquet ex Regio Diplomate ap. Hanſiz. (*Germ. Sac. to. 1. p. 415.*) *Dat. Pataviæ in Caſtris VI. Cal. Oct. Ind. IV. A. D. MCCLXXVI. Regni vero noſtri anno tertio.* Reconciliationis etiam cauſas alias Gerardus adducit (*pag. 26.*). Nam referens, quemadmodum Rudolphus Bavariam verſus movit caſtra: *Henricus vero*, ait, *imparem ſe viribus cernens, cum Ludovico fratre prius in gratiam redit, quo & Mathilde ejus uxore deprecantibus, pacem a Cæſare ac veniam impetrat.*

6 De Juvene Rege Hungariæ Ladiſlao intelligit, quicum Ottocaro veteres recenteſque ſimultates erant, quas tunc fovere, quam componere opportunius videbatur. Propediem videbimus, Rudolphum icto fœdere cum Ladiſlao contra Ottocarum conjunctim arma ferre, deque eodem inſignem victoriam reportare.

7 Lenocinio verborum periclitatur continere Principem, ne ſibi noceat: illecebris quoque beneficiorum delinire illum conatur, ut ſimulatam iram teneat, nec de Regia gratia penitus excidiſſe ſe ſentiat.

SALTZBURGENSIS PROMITTIT, SE VENTURUM AD CORONATIONEM.

ARGUMENTUM

Acceptis Rudolphi literis, queis ad Coronationem invitabatur, reponit se maxime exultare quod periclitanti Syriæ Sacerdotium & Regnum unanimi voto constituent ferendam opem. Se coronationi adfuturum, si per Ottocarum aliquantulum respirare licuerit: alias per suos Legatos tantæ solemnitati interventurum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXVIII.

SErenissimo Domino &c. Saltzburgensis &c. [1] Perseverantem devotionis & fidei famulatum [a] Regalibus literis, quarum tenor nova nobis plena felici dulcedine nunciavit, proximo consolati [b] clare nobis innotuit, læteque collegimus [c] ex eisdem, diem solemnem, diem festum, diem illum desideratum Romæ fore, a Sanctissimo in Christo Patre nostro & Domino Summo Pontifice constitutum [2], in quo S Mater Ecclesia filium suum charissimum Principem, & Patronum [3] Imperiali diademate coronabit, in quo larga Reipublicæ latitudo privatis abusibus hactenus angustata lætabitur, & videbit se juxta formam potentiæ suæ pristinæ sub vestro felici nomine iterum dilatari. In quo denique Regnum & Sacerdotium sub æquali mentium puritate pariter considebunt, ut tractent, & ordinent, quando & qualiter digne & ordinabiliter Terræ sanctæ necessitatibus jam, proh dolor [d], neci proximis succurratur: ter-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a famulatum. *b* consolatis *c* colligimus *d* proh dolor!

NOTÆ

1 Hanc epistolam refert Hansix. (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 379.) ex Cod. Cæsareo, absque ullo titulo: nam quos noster Codex præsefert, collector apposuit, ut dixi alibi.

2 Raynaldus ad annum 1274. refert Gregorii epistolam Salisburgensi Archiepiscopo, de qua in notis ad Ep XXIX. sum loquutus. Eidem Archiepiscopo Rudolphus scripsisse videtur, ante diei mutationem Lausanæ factam: immo sententia literarum subobscura diem Coronationis hauddum constitutum esse persuadet. Hansizius, ad præcedentem annum eas pertinere, ac de primo termino seu de festo omnium Sanctorum Salisburgensem loqui arbitratur. At quæ sequuntur hostilia Ottocari hunc annum designant: videlicet postquam Episcopi a Lugdunensi Concilio redierunt, & antequam in Comitiis Augustanis Rex ille denunciaretur hostis Imperii. In his siquidem Austriæ vicinarumque provinciarum Legati, Ottocari tyrannidem questi sunt, præque iis Fridericus Archiepiscopus Salisburgensis multa querimonia persecutus fuit incendia, rapinas, cædes ob Milotam Præfectum Styriæ in suas ditiones nuper immissum, quod antea Rudolpho significaverat (*lib.* 2 *ep.* 15.) per literas a collectore perperam in sequentem annum rejectas.

3 Recta Imperatoris definitio, juxta indolem Imperii a Leone III. renovati in Carolo M. de qua uberrime est dictum in Dissertatione prima. Quamvis enim Reges omnes in suis quisque ditionibus Ecclesiæ patroni, seu defensores esse

ræ quidem, in qua Unigenitus Dei Filius humanatus mortalitatis humanæ miserias induit, ut nos suæ Divinitatis factos participes efficeret etiam misericorditer immortales. His itaque sacris solemniis, in quibus Cæli rorem salvificum distillabunt in terras, prout nostra interest, toto nisu disponimus [a] interesse, & ibidem communibus [b] populi Christiani gaudiis congaudere sperantes [4], dummodo frequens, & frequenter accrescens in nobis æmuli vestri intolerabilis impetus attrahere spiritum & paululum respirare concedat [5]. Quod si forte peccatis hominum aggravantibus onus nostrum festivitatis vestræ prædictæ cælitus ordinata solemnia nequiveremus [c] honorare nostra præsentia corporali, quod absit, solemnibus tamen nunciis exsolvemus [d] ibidem nostræ devotionis munia [6], ut diem illum celebrem, quem secundum nostri nominis, & honoris officium decorare non possumus, humilibus saltem obsequiis frequentemus. Datæ.

ULTIMA

VAR. LECT. COD. CÆS.

a disponemus *b* communitus *c* nequiremus *d* exolvemus

NOTÆ

esse debeant; Romano Imperatori Ecclesiæ Romanæ defensio incumbit. Propterea quum Reges coronantur (*Pont. Rom. de bened. & coronat. Regis*), jurant in hæc verba: *Promitto coram Deo, & Angelis ejus, deinceps legem, justitiam, & pacem Ecclesiæ Dei populoque mihi subjecto pro posse & nosse facere ac servare, salvo condigno misericordiæ Dei respectu, sicut in consilio fidelium meorum melius potero invenire. Pontificibus quoque Ecclesiarum Dei condignum & canonicum honorem exhibere.* E contrario Rex Romanorum seu electus Imperator, antequam de manu Pontificis Imperiale diadema suscipiat (*Cærem. l. 1. sect. 5. p. 23.*) hujusmodi juramentum emittit: *Ego N. Rex Romanorum adjuvante Domino futurus Imperator promitto, spondeo, & polliceor, atque juro Deo, & B. Petro, me de cætero protectorem, atque defensorem fore summi Pontificis, & S. Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus, & utilitatibus suis custodiendo, & conservando possessiones, honores, & jura, ac jus, quantum Divino fultus adjutorio fuero secundum scire, & posse meum, recta & pura fide.* Quod licet in superioribus adnotatum sit; Rudolphi tamen ævo opportune repetendum memoria est. Nam Scriptores nonnulli captata occasione opinionis de Imperatoria in universam Ecclesiam potestate, veram Romani Imperii Apostolica Auctoritate renovati indolem obliterare moliuntur.

4 En prædictæ opinionis novum testimonium.

5 Argumentum minime dubium Ottocari ferocientis in adhærentes Rudolpho, post ejus confirmationem in Conc. Lugd. II.

6 Quod ajebam supra (*ep. 55. n. 2.*) de Legatis Civitatum, a Principibus etiam fieri consuevisse hinc patet, si forte impedimento aliquo prohiberentur per se adesse.

ULTIMA GREGORII X. ÆGROTI ARETII IN THUSCIA AD RUDOLPHUM EPISTOLA [1].

ARGUMENTUM

Gregorius extremo morbo laborans, præscius futuræ mortis officiosis Rudolphi literis respondet. Monita saluberrima optimo Principi conducentia ei præbet, ac præmissis sui erga illum amoris certis argumentis, vicem amoris repetit erga Ecclesiam Dei, quam illi etiam atque etiam commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXXIX.

QUod Imperialis culminis altitudo lætis gaudet ubique successibus gratum nobis est non modicum, & acceptum, utpote qui honorem Imperii tuæque felicitatis augmentum ita semper amavimus, & amamus, ut tuæ magnificentiæ commodum, nostrum specialiter reputemus [2]. In his itaque tanquam charissimo in Christo filio paternis affectibus congaudentes sublimitatem qua præmines ammonemus, ut quantumcumque successus humanæ prosperitatis arrideat, nullatenus excellentiam considerationis internæ a superni Conditoris amore deflectat pariter, & timore: quia sine dubio vana delectatione deducimur, si quantolibet fastigio mundanæ sublimitatis elati transitoriæ felicitatis eventibus oblectemur [3]. Serenitati tamen tuæ gratiarum referimus actiones, quod de nostra infirmitate solicitus gratum nobis solatium per Imperiales literas obtulisti [4], nec

NOTÆ

1 Extant Gregorii literæ ap. Raynaldum, quæ datæ dicuntur Florentiæ. Iis Carolo Siciliæ Regi significat, *Quod illo gressus nostros dirigente, qui novit, & iter prosperum faciente, qui potest, XVIII. cal. Januar. prospere ad locum qui dicitur Sancta Crux Diœcesis Florentinæ pervenimus, ubi die una solito itineris intermisso labore, deinde versus Aretium procedentes festum nativitatis Dominicæ ibi proponimus celebrare. Cujus & aliorum sequentium, quorum id celebritas exigit inibi peractis solemniis captum iter versus terras patrimonii, prout status noster permiserit, Deo praduce prosequemur.* Quæ cum præsenti epistola comparata fidem eidem conciliant, quatenus incommodam valetudinem se ait contraxisse dum in remotis regionibus agebat, ut Imperialem majestatem illi assereret. Quum autem dierum 15. & 16. mensis Decembris rationem habeat, Auctoresque omnes constanter tradant, Aretii eum deliberasse de itinere suscipiendo in Syriam cum Imperatore post coronationem, gravi igitur morbo correptus infra paucos dies pretiosam mortem occubuit. Quare vix credibile est, Rudolphum ægritudinis nuncio accepto, consolatorias literas dedisse, ac Pontificem tempestive iis acceptis hanc Epistolam, quæ imposturam olet, rescripsisse. Credibilius videtur, Legarum Rudolphi, de quo nuper (*ep. XXXVI.*) Gregorium extremo morbo laborantem reperisse, cui literas ad eumdem dederit, quas collector corruperit. Easdem, tametsi ab omnium nemine usquam visas, non rejicio: attamen ad trutinam revocandas puto.

2 Extant quatuor apud Raynaldum (1275. *n. 2. seqq.*) Epistolæ consulendæ per ocium. *Serenitatem Regiam: Celsitudinem regiam: Excellentia Regia: in ipsis quasi tuæ promotionis auspiciis: Regalis Magnificentiæ solium*, ibidem videre erit. In his vero *Imperialis culminis altitudo: Imperiales literæ: Christianissimus Imperator* audiuntur. De cæteris nihil dico; tute videsis.

3 Seria hæc S. Pontificis morti proximi admonitio Gregorium non dedecet.

4 Ista non modo cum S. Pontificis ingenio; sed cum cæteris hujus codicis Epistolis integris pugnant.

nec immerito quidem, quia ficut nobis confcientia noftra refpondet, nullus poteft in articulo hujus temporis infirmari, vel infirmitate fuccumbere, qui felicitatem & gloriam tuam fyncerius, & fidelius nofcatur hactenus dilexiffe. Ipfa enim ægritudo, quam patimur, in eo loco & tempore nos invafit, quo pro honore tuo, quem fyncera femper affectione dileximus, patrio folo relicto, ad remotas acceffimus regiones [5]. Unde magnificentiam tuam in hujufmodi dilectionis recordatione propenfius adhortamur, quatenus hæc omnia fuis oculis mentis pia meditatione proponens, & bonam nobis viciffitudinem rependens, five nos Deus de labore hujus infirmitatis eripiat, five de ergaftulo corporalis fragilitatis educat, Ecclefiam ejus femper diligas, & honores [6]; eique ficut Princeps piiffimus, & Chriftianiffimus Imperator pacem conferre fatagas, & quietem, ut five vivimus, five morimur, in ejus præfentia, de tuis bonis operibus gloriemur, cui etiam in præfenti vita pro debito noftræ fervitutis affiftimus, & ad quem de fua mifericordia præfumentes, fi nos evocare voluerit, cum fiducia procedemus. Datæ.

SCRIBIT

NOTÆ

5 Hæc quoque Gregorium decent, fi detrahas *patrio folo relicto*. Pontificis enim patria Placentia erat. Quum Pontifex eft creatus degebat in Syria, quo Leodienfem Archidiaconatum relinquens zelo catholicæ fidei fe contulerat cum exercitu Chriftianorum. Inde Romam accerfitus, & confecratus Lugdunum generale concilium indixit, ubi præ aliis multis ad difciplinam & mores pertinentibus, de terræ Sanctæ negotio agendum erat, quo ad extremum ufque fpiritum reverti vehementer optavit. Illuc profectus, concilium celebravit: in quo cæteris paratis pro facra expeditione, rataque habita Rudolphi electione; ut eidem Imperialem dignitatem corona impofita largiretur, qui facræ ejufdem expeditionis Dux futurus erat, per Legatos, & literas Alphonfum æmulum ab affectando Imperio removere conatus fuit. Eadem fini Lugduno Belliquadrum eft digreffus, & quamquam in variis hifce itineribus non femel tentaretur febribus, quibus erat obnoxius; tamen Aretium pervenit incolumis, ut nuper diximus.

6 Perinde ifta S. Pontifici conveniunt: quamobrem Epiftolam neque omnino rejiciendam; neque omnino admittendam effe arbitror. Quum venero ad libri tertii Ep. XXXVI. certiora fuppofitionis indicia patefaciam. Id præfertim fuit in caufa, cur Codicis Cæfarei Epiftolas relatas ab Hanfizio, & ab auctore Piet. Auftr. accurate contulerim, ne Collectoris, quicumque fuerit, audacia in apponendo titulos, epiftolafque ipfas temere adulterando de fide Codicis quicquam detraxiffe in reliquis crederetur.

SCRIBIT CUIDAM IN ROMANA CURIA, ET SE A SINISTRA SUSPICIONE PURGAT.

ARGUMENTUM

Rudolphus Lausanæ semper habitus liberaliter a Magistro Bernardo, (ni fallor, Thesaurario S. Sedis) de ejus frontis nubecula semel deprehensa sollicitus delegato viro Religioso, additisque officiosissimis literis, se excusat, ne cogitatione quidem eum læsisse sibi conscius.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XL.

RUdolphus &c. Honorabili & prudenti viro Magistro Bernardo [1]. Blandæ faciei vestræ serena placiditas mysticum cordis repræsentans indicium agendorum Regalium hactenus non ignara, non pavida procuratrix, & fotrix sic erga nos instintibus virtuosis incaluit, sic valuit præpollenter, quod Patre nostro Sanctissimo Papa Domino [a] dumtaxat excepto, non immerito principaliter vobis ascribimus quicquid honoris, & gloriæ nostræ sublimationis progressui dextera Apostolicæ consolationis adjecit. Vobis enim fidentissime quælibet mentis nostræ interiora deteximus *, vobis humeris pondus curæ totius, & sollicitudinis sarcinam imprimentes; ex quo utique processit peroptata utilitas, & provectus prodiit exoptatus. Verum de novo, quod gravi corde referimus, visum est nobis quibusdam notabilibus conjecturis, quod erga nos veri-

NOTÆ

* f. vestris

1 Quare hunc Thesaurarium existimem, officium ex literis patens est in causa. Aut enim Vicecancellarius, aut Cameratius, aut Thesaurarius tali Officio fungi poterant. Vicecancellarium non fuisse testantur Panvinius (*de Eccl. Later. l. 3. c. 16.*) & Cohellius (*not. Card. c. 38. p. 249.*) nam usque ad annum 1274. *Magister Joannes Lecacorvius Placentinus*: inde ad annum 1277. *Magister Lanfrancus Archidiaconus Bergomensis* eo munere functi sunt. De Camerario autem ne cogirandum quidem: præclato siquidem isto munere S. R. E. Cardinales fungebantur. Ea propter Thesaurarium fuisse hunc Bernardum oportet. Cl. Muratorius (*Script. Ital. tom. 7. p. 657.*) ex Ms. Cod. Bibliothecæ Estensis in lucem edidisse sibi persuadet Bernardi Thesaurarii librum de acquisitione terræ sanctæ, quem ait in Præfatione Gallice scriptum fuisse, & anno 1320. latine factum a Fr. Francisco Pipino Bononiensi Ord. Præd. qui tamen definit anno 1230. tametsi Bernardus ad annum perveniat 1275. Eadē historia utens Edmundus Martene (*Vet. Monum. tom. 5. cap. 204.*) num gallice, an latine scripta fuerit, nil moratur: *Hec*, inquit, *ex historia Damiata sumpta sunt. Sed de discessu Regis Johannis, & qualiter Christiani Damiatam Soldano reddiderunt, & nonnulla, quæ sequuta sunt postmodum, sic scribit Bernardus Thesaurarius*. Et rursus (*capitulo 297.*) *Hac de gestis Regis Johannis sumpta sunt ex historia Bernardi Thesaurarii. Qualis autem fuerit exitus non inveni; vel quod historiam non compleverit, vel quod Codex unde sumsi, fuit imperfectus*. Quidquid autem sit de latina historia, similitudo nominis, ætas, & Officium mihi persuaserunt ut crederem, ad hunc Bernardum datas esse has literas. Quod nihilominus pro certo affirmare non ausim.

a Ex Bernardi responso, quod has literas sequitur, ætas earumdem elicitur, videlicet sub finem Mensis Decembris. Nam Pontifice vita functo Bernardus rescripsit. Quam igitur fidem meretur assertio illa præcedentis epistolæ de literis consolatoriis Rudolphi ad ægrotantem Pontificem?

verisimiliter immutata sit illa laudabilis vultus vestri serenitas, & exasperata sit lenitas vestræ mentis, super quo merito vehemens admirationis aculeus intima perculit, ex inopinabili hujus rei novitate perplexa. Testis enim est incontaminata conscientiæ veritas quavis Testium depositione solemnior, quod per nos nihil unquam verbo, vel opere extitit attemptatum, seu etiam cogitatione præsumptum, quod vobis debuerit displicentiæ spiritum peperisse, immo semper in votis habuimus, & adhuc in animo gerimus incessanter vobis, & vestris, cum ad hoc opportuni temporis aptitudo se offeret, gratiosis & amplis adesse favoribus, & beneficentiæ nostræ profusionibus affluentibus abundantius aspirare. Hæc autem (qualicumque fundetur initio motus noster) arbitrio vestro secure subjicimus, juxta quod vestræ provide circumspectioni libuerit, libere decidenda [3]. Hinc est quod vestram attente deposcimus honestatem, quatenus excusationem nostram velitis mansueto animo suscipere, ac a mentis vestræ sacrario quidquid nebulæ vel rancoris sinistræ suspicionis impressio suaserat, scopa rectæ opinionis abstergere, hospite veritatis charitativius introducto. Et ecce quod honorabilem & Religiosum virum propter hoc specialiter duximus ad vos destinandum [4] attente petentes, ut ei velut innocentiæ nostræ veridico prolatori, super his fidem non dubiam adhibere curetis. Datæ.

RESPON-

NOTÆ

3 Optimi Principis ingenium! Sola enim suspicio ingenuam excusationem ex ejus corde educit. Latet nihilominus alia causa, cur benevolentiam Bernardi tam impense inviolatam cupiat, quam in præcedentibus literis vidimus (*ep.* XXIII.) & mox confirmatam videbimus.

4 Officii dignitas, & Rudolphi sollicitudo hinc luculentius emicant.

RESPONSIVA AD PRÆCEDENTEM EPISTOLAM.

ARGUMENTUM

Bernardus contra: si forte suspicioni occasionem præbuerat, quod eum ipse per se non visitaverat Lausanæ; multitudine negotiorum Regio comitatui non ignota, qua diu post utriusque Curiæ recessum ibi remanere debuit, fuisse impeditum. In reliquis se potius laudem, quam de suo ingenio suspicionem mereri; se, obloquentium ingratiis, immutabilem esse & fore. De Pontificis morte nihil se addere, successoris electionem nunciaturum.

A. D. MCCLXXVI.	COD. CÆS.	COD. RUD. XLI.

IN literis, quas mihi novissime vestra Excellentia destinavit, querelam de mei erga vos mutatione formatam oculus abhorruit, & animus non absque gravi stupore miratus discussit attentius, diligentius scrutabatur, quid querelæ hujus potuit formare principium, quid mutationis, quam veritas profecto non novit inordinatæ forsan fantasiæ cujusque vel levia indicia præstitit, quid qualemcumque præbuit conjecturam. In his procul dubio scrutantis defecit scrutinium; discussionis sententia nihil invenit: quomodo enim invenire poterat quod non erat? Nam si ad ea quæ Lausanæ acta fuerant querelæ ipsius referatur intentio, id nequaquam exacti labores in expediendis vestris negotiis patiuntur [1], nisi forsan ex eo quævis insurgat conquestionis occasio, quod ad vestram præsentiam in vestræ tunc habitationis hospitio personaliter non accessi [2], quod novit Altissimus eorumdem negotiorum occupatio, quæ me ibidem prout vestri noverunt post discessum Curiæ utriusque detinuit, non permisit. Si vero ad ea, quæ Venera-

bili

1 Præcipuum ex negotiis ibi pertractatis fuerunt sexennales decimæ tota Germania colligendæ pro apparatu sacræ expeditionis. Cui rei Gregorius Archiep. Ebredunensem præfecit. Raynaldus (1275. n. 42.) Sacramentum exhibet præstandum ab exactoribus, ut summa cum fide exigeretur ubique Decima *a Sede Apostolica pro subsidio terræ Sanctæ concessa*. Aliud non levis momenti erat Coronatio, sine qua Imperator esse non poterat, sed, instar Castellæ Regis, auspicio tantum Imperii gloriabatur. Quod quanti esset, ipsemet fatetur in confirmatione jurium S. Sedis: *Si propter negotium meum*, inquiens, *Romanam Ecclesiam oportuerit incurrere guerram, subveniam ei, sicut necessitas postulaverit, in expensis*. Quæ alia tot Bernardi labores requisierint, Rudolphus duobus tantum verbis amplexus erat: *utilitas, & provectus*: Utilitate enim & Decimas, & quidquid subsidii obtinuerat, comprehendit; provectu autem constitutum jam diem Pentecostes, quo ad Imperii fastigium provehendus erat Romæ Imperiali diademate a Summo Pontifice redimitus.

2 Duo prædicta negotia, & minora alia nonnulla brevi aliquot dierum mora, quam Rudolphus fecit Lausanæ, expedienda, fuisse causam cur officio in tantum Principem deesset, haud creditu proclive est. Haud dubie Bernardus mitem sortitus erat ingenium: otium scilicet literarum quibusvis officiis præferebat.

bili Patri N. commissa fuerunt [3], & quæ postmodum per Mercatores de speciali mandato fel. rec. Domini Gregorii [4] per meas literas aliquibus vestris familiaribus reseravi, eadem quomodo dirigantur, ipsa facti sui qualitas, quæ meriti præconium potius expectabat, quam mutabilitatis aliquam imposturam, innocentiam tueatur. Cæterum, Princeps inclyte, non est opus excusationibus immorari, ubi teste illo, qui est testis in cœlo fidelis, nullus etiam * coniti potest accusationis instinctus, quem forsan detractoris alicujus nocere intendentis & vobis, & mihi tertia lingua formavit. Circa hoc ergo Regalis Celsitudinis [5] sollicitudo quiescat, quia mea, ut sine jactantiæ nota sit sermo, per Dei gratiam nota constantia, & de varietate qualibet usque adhuc expers infamiæ, hactenus immota perstitit, & dum vitalis spiritus artus aluerit, Deo auspice immutata, solida illibataque persistet. Sane super aliis vos contingentibus cum N. habita est plene collatio, & ipse sicut simul condiximus, ut æstimo plenius vobis scribit [6]. De vocatione vero memorati Patris præsens literula consulto subticuit, quia cum sit dolor meminisse dolorem, de repetitione subtractionis ipsius non putavi vestrum exulcerandum animum [7], sed de substituti sanctitate, ac justitia dulcorandum [8]. Datæ.

AD

NOTÆ

* f. conjici

3 Innuere videtur Archiepiscopum Ebredunensem exactioni Decimarum præfectum postquam Lausana discedens pervenerat Sedunum.

4 Alia igitur subsidia decreta erant Rudolpho. Quum enim ante aliquot menses Pontifici minus opportunum visum esset Regiam necessitatem Alphonso patefacere (*ep.* XXII.) ac præterea Mercatores abessent; marcarum Summa, quam mutuo se accepturum pollicebatur, in majorem opportunitatem dilata fuerat: neque omnia quæsimul colloquuti erant Lausanæ, mandata literis inveniuntur. De re autem pecuniaria hic rem esse nemo non videt. Ætas etiam literarum notanda est, nempe post diem Januarii decimam Gregorii emortualem. Quod magis magisque comprobat Consolatorias literas Pontifici ægrotanti, quæ appinguntur Rudolpho, suppositionem olere, ut ajebam supra (*ep.* XXXIX.)

5 Hic verus titulus, atque hujus similes in Cod. isto & in omnibus monumentis constanter inveniuntur, quod semper urgeo, ut licentia, seu inscitia collectoris firmius teneatur.

6 In sæpe laudatis literis Cardinalium Sede vacante, ap. Raynaldum (1277. *n.* 48.) ita legitur: *Ut vestris gressibus in via pacifica positis vestra promotionis negotium quietius procederet, & securius duceretur; ad quod, sicut nostis, varios idem Pontifex* (Greg. X.) *perutiles tractatus assumpsit, quos finaliter consummari, ejus, prout Domino placuit, de hoc mundo vocatio non permisit.* Quæ ad præcipua illa duo negotia, & alia, quæ seq. nota indicabo, referenda sunt. De minoribus aliis se condixisse ait cum Regio Oratore ap. S. Sedem. Quæ vero illa fuerint divinandum aliis relinquo.

7. Raynaldi brevem de Gregorio X. ad Superos evolante narrationem (1276. *n.* 1.) prætetire non debeo: *Ingenti*, ait, *sui relicto desiderio e vivis discessit, irreparabili Terræ Sanctæ damno, ad quam e Saracenorum manibus eripiendam cum Imperatore sacrando, ac Francorum, Angliæ, Siciliæ, Aragonum Regibus, aliisque Principibus innumeris erat profecturus.* Apud eumdem Annalistam extant literæ Pontificis, quæ narrationi fidem faciunt.

8 Infra decem eos dies, qui inter Gregorii mortem, & Innocentii V. electionem intercesserunt, has literas datas esse hinc liquet.

AD CARDINALES POST MORTEM GREGORII X. UT BONUM ELIGANT PONTIFICEM.

ARGUMENTUM

Rudolphus accepto infausto nuncio dum proficiscebatur ad Imperiale diadema suscipiendum, substitit, scripsitque Sacro Cardinalium collegio, multa & vera laude mortuum Pontificem efferens, cujus funus universi orbis, ac suis præcipue lacrymis prosequendum ait, a quo super omnes Reges exaltatus, & paterno amore dilectus fuerat. Sperans successorem electum iri, qui cœptum opus perficiat, eos precatur, ut optimum successorem ocissime eligant, qui statuta eorum consilio solemni die Imperialia insignia sibi largiatur. Se iter non prosequuturum sine eorum, aut futuri Pontificis deliberatione.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XLII.

EX horto militantis Ecclesiæ hortulano præsigni translato ad cælicas mansiones, felicis videlicet recordationis Domino Gregorio summo Pontifice, cujus præsentia mundus utique videbatur indignus, ad requiem evocato [1], licet in Excelsis exultet jam Angelica turba cœlorum, licet illa beata supernorum civium [a] agmina pro tam gloriosi concivis [b] accessu placidas Deo concinant conciones [2], plangit tamen in terris fidelium turba terrestrium pro decessu [3], Lugeat itaque Græcia suo conversore propitio desolata, nam drachma, quæ longo tempore fuerat perdita, suo est munere [c] reinventa, & ovis, quæ diu per desertum indevotionis erraverat, Gregi sociata Dominico, per eumdem nunc salutaribus pascuis satiatur [d]. [4] Educant latini singultuosa suspiria de profundis, quorum

Z z 2 mores

VAR. LECT. COD. CÆS.

a beatorum civium *b* civis *c* numero *d* saciatur

NOTÆ

1 Modico illo undecim dierum intervallo, quo Sedes vacavit, datæ fuerunt hæ literæ ad Sacrum Cardinalium Collegium, ut ex iisdem patet.

2 Opinio piissimi Principis fallax non fuit: nam beatum Pontificem veneratur Ecclesia, ejusque nomen Bened. XIV. jussu in Martyrologium est relatum.

3 Merito fideles omnes mœrebant: nam virum sanctum amiserant, qui continuo clarere cœpit miraculis. V. Auctores ap. Raynal. (1276. n. 2. *seqq.*)

4 Græcos tandem in Concilio Lugdunensi Œcum. II. professos esse processionem Spiritus S. a Patre Filioque, & quartadecima vice ut ajunt, in communionem latinæ Ecclesiæ receptos fuisse compertum est. Hanc vero gloriam uni Gregorio acceptam se referre testatur Michael Palæologus Græcus Imperator apud Labbeum (*tom.*xI. *p.* 950.): *Licet antea*, inquiens, *pergeremus ad viam unionem ferentem, & festinaremus ad hoc negotium ab antiquo, quod Communem Christianorum utilitatem exhibet, nunquam sine sollicitudine tanti operis moraremur; nunc tamen ex quo ad nos vestra Sanctitatis literæ pervenerunt, multo magis institimus, & cum ardore animæ festinantes, opus suscepimus peroptatum*. Ex Græcorum Præsulum juramento apud

mores idem Pater virtutis direxit in ſemitam, & ſalutis. Plangant & ululent ſuper ſe inſuper omnes tribus terræ de Patris ſubtractione fidelis, ſed illi potiſſime qui aſſumpto vivificæ crucis victorioſo ſignaculo ſub ejuſdem Patris ſecuro Ducatu contra blaſphemos nominis Chriſtiani hoſtes potenter inſurgere geſtiebant [5]. Prodeat ergo iſte planctus communis in omnem terram, & in fines orbis hujus dolor lamenti perveniat, quia tanti Patris occaſus multorum depoſcit lacrymas, qui nonnullos exemplo beatitudinis affluentius irrigabat [6]. Verumtamen inter omnes alios Reges & Principes omnis terræ præcipue compaſſionis affectu oculi noſtri præ inopia languerunt, lacrymarum jam copia deficcati, eo quod idem pater Sanctiſſimus thronum noſtrum ſuper Reges, & Regna conſtituens, nos dum viveret piis confovebat amplexibus, & paterno favore ſtipabat [7]. Porro cum ad hujus reparanda diſpendia opes & artes humanæ deficiant, quæ potius diſpoſitionis ſupernæ proviſio necnon fati generalis æqualitas conſolatur, doloris ejuſdem remedium, cujus vix unquam de noſtro pectore cicatricis occiduæ ſigna tranſibunt, ex animi fortitudine in hoc propinavimus nobis ipſis indubitatæ fiduciæ ſpe concepta, quod qui electo famulo ſuo Moyſi non conceſſit educere populum, alium loco ſui meritorum claritate non diſparem ſubrogabit, conſummaturum cuncta fœliciter [a], per prædictum

VAR. LECT. COD. CÆS.

a feliciter

NOTÆ

apud eumdem Labbeum (*Ibid. p.* 971.) alia etiam capita unionis palam fiunt. Namque eorum Nuncius pro omnibus Catholicam prius fidem profitetur, deinde addit: *Primatum quoque ipſius Sacroſ. Rom. Eccleſia, prout in præmiſſa ſerie continetur, ad ipſius Eccleſia obedientiam ſpontaneus veniens foteor, recognoſco, accepio, & ſponte ſuſcipio. Et ipſe omnia præmiſſa tam circa fidei veritatem, quam circa ejuſdem E. R. primatum, & Epiſcoporum recognitionem, acceptationem, ſuſceptionem, obſervantiam, ac perſeverantiam ſervaturum, præſtito corporaliter juramento, promitto, & confirmo*. V. ap. Rayn. (1274. *n.* 14. *& ſeqq.*), ſimilem ipſius Imperatoris profeſſionem, reique totam narrationem documentis comprobatam.

5 Omnium, quæ in eodem Concilio peracta ſunt, extat nota brevis apud Labbeum (*to.* XI. *p.* 955. *ſeqq.*), in cujus fine: *Dominus Papa alloquutus eſt Concilium narrans, prædictas tres cauſas vocationis Concilii, & quomodo negotium Terræ Sanctæ, & Græcorum erat inceptum, & feliciter Domino favente conſummatum: & inter alia dixit, quod Prælati faciebant ruere totum mundum, & quod mirabatur, quod aliqui malæ vitæ & converſationis non corrigebantur, quum particulares malæ vitæ, & bonæ vitæ, & converſationis veniſſent ad ipſum inſtanter petentes Ceſſionem. Unde monuit eos, quod ipſi ſe corrigerent, quia ipſis correctis non erat neceſſe condere aliquas conſtitutiones ſuper reformatione eorum: alioquin dixit ſe dure acturum cum ipſis ſuper reformatione morum. Super ordinatione vero parochialium Eccleſiarum ne fraudentur rectorum ſuorum præſentia, & viri idonei ponantur in eis, & ſuper aliis dixit ſe cito, dante Domino, apponere remedia opportuna. Quod uſque in ipſo Concilio fieri non potuit, propter multorum negotiorum occupationem*.

6 Alphonſum, Caſtellæ & Legionis Regem, atque Eduardum Angliæ, quibus conceſſit Decimas, præ aliis Principibus deſignari arbitror.

7 Vide notas Epiſtolæ XXIX. ſubjectas.

dictum S. Patrem in zelo Dei salubriter ordinata [8]. Ad hoc igitur quæsumus, pii Patres universalis Ecclesiæ cardines, & columnæ ferventes, exercete vigilias, & officiosas curas & operas applicate, ut relegato cujusque contentionis obstaculo, ocyus mundo acephalo Præsul necessarius erigatur, ubi divinus instinctus vos incitet, & pondera subeant æquitatis. Cæterum licet, ut legitur, & infallibilibus est notorium argumentis, generatio pereat, generatione altera subsequente; quia tamen terra stat stabilis in æternum, Ecclesia scilicet Dei vivi in suis agendis, & ordinationibus agendorum matura deliberatione decoctis [a] immobilis perseverat, antequam de morte præfati Patris Sanctissimi ad nos rumor infestus & nubilus pervaserat, nos & nostros decenter accinxeramus ad iter, ut juxta quod vestro mediante consilio fuerat [b] ordinatum, si fata saviissent, suscepissemus de suis manibus sacrosanctis Imperii Diadema [c] [9]. Sed licet visum sit aliter in Excelsis apud omnium Conditorem, qui disponet in Apostolica Sede virum secundum cor nostrum, ut credimus; adhuc tamen in ipso procedendi proposito parati pariter & accincti perseverantes immobiles, & de Matris Ecclesiæ invariabilitate

VAR. LEC. COD. CÆS.

a de eo & is *b* fuerit *c* Diadema Imperii

NOTÆ

8 Quamvis *multos perutiles tractatus* Gregorius assumserit, quos consummare non potuit, ut ajunt Cardinales sequenti anno: omnes tamen ne apparatu quidem pro Sacra Expeditione excepto, eo collineabant, iisdem testibus, ut Rudolphi *promotionis negotium quietius procederet, & securius duceretur*. Nam Sacræ Expeditionis Dux Rudolphus Imperiali diademate redimitus, seu Imperator, esse debebat.

9 Annal. Colmarien. de adventu Pontificis Lausanam agentes, de Rudolpho ajunt: *Rex plusquam* DCCCC. *Marchas expenderat in vestes pretiosas*. Has vero hinc discimus, non pro colloquio Lausanæ faciendo, sed pro solemnitate coronationis compararas fuisse. Quandoquidem post duos tantum menses omnia præsto erant ad suscipiendum iter Italiam versus. Ne autem de re tanti momenti quicquam inobservatum prætercam, quum an. 1274. exeunte constitutus fuit primus terminus Coronationis dies festus omnium Sanctorum anni seq. id factum fuit non modo Cardinalium votis auditis: sed etiam Rudolphi voluntate explorata; ut ait Gregorius in literis ap. Rayn. (1274 *num* 56.) ad Archiep. Salisburgensem: *Aliquem vel aliquos ad nostram præsentiam destinares, qui super ejusdem assignatione termini, quod suæ commoditati congrueret, & alias plene super hoc ejus nobis exprimeret voluntatem*. Non secus factum puta, quum Lausanæ necessario mutatus fuit terminus in Sanctum diem Pentecostes anni 1276. Id quippe rationi consentaneum erat, ut tanti Principis desiderium, seu voluntas cuivis deliberationi præmitteretur. Sic Clemens V. anno 1311. diem pariter Pentecostes Henrico VII, assignaverat: nihilominus commodior alia dies a Principe est electa: *Super hoc, matura deliberatione prahabita, festum assumptionis B. M. V. proxime venturum pro termino ad recipiendum in Basilica Principis Apostolorum de Urbe more solito unctionem hujusmodi, & ipsius Imperii diadema, aliaque inibi solemnia peragenda recepit, prout nobis per solemnes suos Ambaxiatores, ac Nuncios, & speciales literas intimavit suo regali sigillo pendenti munitas*. (*Ex Regest. Vat. Clem. V. anno* 6. *ep.* 754 *fol.* 186. Rayn. 1311. *n.* 7. Bull. Vat. *tom.* 1. *p.* 243) Quamobrem Rudolphi verba Pontifici & Cardinalibus statum diem tribuentia ita accipi debent, ut votum Regis non excludant.

litate ſperantes, ipſum iter dumtaxat ſuſpendimus, & relaxamus in tempus, donec per vos, aut futurum ſummum Pontificem, quorum beneplacitis [a] ſemper in omnibus [b] promptitudine ſpiritus obedire diſponimus, nos perfectius informari contigerit, quid nunc ulterius devoto Eccleſiæ filio ſit agendum [10]. Datæ.

LIBER

VAR. LECT. COD. CÆS.

a beneplacito *b* omni

NOTÆ

10 Teſtimonium iſto præclarius objiciendum iis, qui negant, Rudolphum ſerio cogitaſſe de coronatione Romana, excogitari non poteſt. Uſque ad interpontificium Gregorii X. quod ab Januarii anni 1276. die decima ad primam & viceſimam ejuſdem menſis, quum ſucceſſor electus fuit, numeratur, Rex Romanorum nil habuit antiquius, quam Imperialia Inſignia Romæ de Pontificis manu ſuſcipere. Quare poſt mortem Gregorii X. annis aliquot ab iiſdem petendis deſtiterit, paulo infra palam fiet. Interim pius Princeps Sacro Cardinalium Collegio teſtatur, ſe iter ſuſpendere, quoad ipſi, aut Pontifex electus decreverint, quid ſibi deinceps agendum fuerit.

LIBRI PRIMI FINIS

Rudolphus gratulatur Innocentio V. Papæ de ejus Electione in Romanum Pontificem.

ARGUMENTUM

Rudolphus in eamdem ſententiam, iiſdemque fere verbis, quæ in præcedenti Epiſtola ad Sacrum Cardinalium Collegium adhibuit, gratulatur novo Pontifici electo Innocentio V. Eximiis eum laudibus effert, ſe uti filium ſingularem ei ſubjicit, aitque, ſe, juxta Gregorii determinationem, Imperiale diadema ejus manibus, Deo ſic diſponente, accepturum. Henricum Baſileenſem Epiſcopum ſuum Oratorem mittit tam de Coronatione, quam de aliis negotiis apud eum acturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		I.

LÆTENTUR cœli, & terra in voce feſtivæ jocunditatis exultet; adſunt enim [a] Catholicæ fidei feſta celebria; adſunt Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ nova congaudia poſt lamenta; nam Dominus, qui a ſponſa ſua quandoque ſerenitatem avertit, ut iterum ſe convertat ad eam in claritate lætitiæ potioris, ſuam ab ipſa miſericordiam non abſcidit, Eccleſiæ faciem, quam in obitu fel. rec. Domini Gregorii X. Summi Pontificis beatiſſimi, & gratioſiſſimi patris noſtri, nubilo luctuoſi mœroris obduxerat, radio ſucceſſivæ conſolationis illuſtrans: & ei, quam novo ſemper fœtu multiplicat, novum patrem ſuſcitans pro defuncto, meritorum candore conſpicuum, & virtutum præſtantia luminoſum, per cujus jocundiferæ [b] ſubſtitutionis effectum quidquid profluvii lugubris in maxillam illius eruperat pro repente ſublato, ſperatur indubitanter abſtergi. Et licet pro tanti Patris occaſu præ inopia oculi noſtri languerunt lacrymarum jam copià deſiccati, eo quod, præter alia plurima glorioſa, & prædicabilia, quæ pro bono ſtatu Catholicæ fidei Orthodoxæ concepit & ſtatuit, thronum noſtrum ſuper Reges & Regna conſtituens nos, dum viveret, piis confovebat amplexibus, & paternis favoribus ampliabat; ex eo tamen mœſtitiæ noſtræ, cujus vix unquam de noſtro pectore cicatricis occiduæ ſigna tranſibunt, jam propinavimus nobis ipſis remedium, quod qui electo famulo ſuo [c] Moyſi

VAR. LECT. COD. CÆS.

a enim *deeſt* b ejus jucundiferæ c ſuo famulo

Moysi non concessit educere populum, virum secundum cor nostrum in Apostolica Sede disposuit, qui prædecessoris sui Sanctissimi [a] inhærendo vestigiis, cuncta debeat consummare feliciter per eumdem prædecessorem salubriter ordinata [1]. Porro cum generatio quæque prætereat, generatione altera denuo subsequente; terra tamen stat stabilis in æternum, Ecclesia scilicet Dei vivi in suis agendis, & ordinationibus agendorum matura deliberatione decoctis, immobilis, prout operum docuit evidentia, perseverat. Propter quod, Beatissime Pater, de cujus creatione divinitus ordinata revixit omnino spiritus noster tripudio ineffabili fœcundatus, in sinum gratiæ vestræ colligite quæsumus filium singularem vestris & Matris Ecclesiæ beneplacitis semper in omni spiritus promptitudine pariturum, opus Dei benigne perficientes in nobis ex tradita vobis desuper potestate [2]. Verisimiliter quippe non arbitrari non possumus, super

VAR. LECT. COD. CÆS.

a sanctissimis

NOTÆ

1 Sacra expeditio, & Coronatio Regis Romanorum haud dubie sunt negotia præcipua, de quibus agendum erat. Nihilominus controversia, quæ Rudolpho cum Rege Siciliæ Carolo intercedebat, post Gregorii mortem tanti momenti res esse cœpit; ut Rudolpho eidem impedimento fuerit, quin Italicum iter susceptum prosequeretur. Et vero Innocentius Aretio, ubi fuerat electus, Romam profectus, die 22. Februarii mensis ibi consecratur; Rex autem Siciliæ, cujus intererat Senatoriam dignitatem, sive Urbis regimen, & vicariatum Tusciæ retinere, paucis post diebus, videlicet 2. Martii homagium fecit novo Pontifici de Siciliæ regno, & terra citra Pharum apud P. Lazzari (*miscell. tom. 2. p. 18. seqq.*), quod Pontifex suis Apostolicis literis inseruit, hæc adjungens in fine: *De fratrum nostrorum Consilio declaramus, quod pro eo quod per te, vel per alios egisti hactenus, de beneplacito Sedis Apostolicæ dominium, Senatoriam, seu regimen Urbis, ac Vicariam Tusciæ, non venisti in aliquo, nec fecisti contra conditiones contentas in instrumento, seu literis confectis de collatione Regni Siciliæ, ac totius terræ, quæ est citra Pharum usque ad confinia terrarum Ecclesiæ Romanæ, Civitate Beneventana cum suo territorio, districtibus & pertinentiis excepta, tibi factæ Sedis Ap. auctoritate per bon. mem. Anibaldum Basil. XII. Apostolorum presbyterum, & dilectos filios nostros Richardum S. Angeli, Joannem S. Nicolai in Carcere Tulliano, & Jacobum S. Mariæ in Cosmedin diaconos Cardinales, nec pœnas in eisdem conditionibus expressas, vel earum aliquam incurristi, nec juramentum super eisdem conditionibus plenarie adimplendis, & inviolabiliter observandis a te præstitum aliquatenus violasti, nec quandiu deinceps eadem dominium, Senatoriam, seu regimen Urbis toto tempore tibi ad hoc ab eadem Sede concesso, aut Vicariam Tusciæ de nostris, vel prædictorum nostrorum concessione seu beneplacito gesseris, contra conditiones easdem in aliquo veniens aut faciens, nec prædictas pœnas aut aliquam ipsarum incurres, nec præfatum juramentum propterea violabis. Actum in Palatio nostro Lateranen. IV. Martii Pontif. nostri anno primo.* Quæ duo capita, regimen videlicet Urbis Romæ, & Vicariatus Tusciæ, confirmata Carolo per totum spatium annorum decem, quod ad Septembrem anni 1278. perveniebat, cum coronatione Rudolphi pugnabant. Quamobrem Innocentius eum admonuit, *ut iter ad veniendum in Italiam non assumeretis, & si assumpseratis nequaquam assumptum prosequeremini*, ut ajunt Cardinales totum negotium enarrantes ap. Rayn. (1277. *n.* 48.). Carolo enim præsenti in Urbe Pontifex negare non poterat, quod jampridem ab Apostolica Sede obtinuerat: at metuens, ne forte armis controversia decideretur, eam prius componendam, deinde ad coronationem deveniendum censuit.

2 Ad hæc tempora pertinere videntur patentes literæ (*lib.* 1 *ep.* 28.) queis Mediolani se adfuturum pollicebatur die Sancto Paschatis, seu

quod tam arduæ rei consummatio vestræ sit cælitus gloriæ reservata, ut in dextera vestra perficiat, cujus gratiosi præsidii a sublimationis nostræ principio se non sensit expertem. Ecce ergo venerab. Fratrem Henricum Basiliensem Episcopum &c. [3] vobis & Ecclesiæ Romanæ devotum ad Beatitudinis Vestræ pedes fiducialissime duximus destinandum supplici devotione petentes, ut ei, in quem transfudimus intima cordis nostri, auditum præbere benevolum, & in omnibus nostris agendis fidem credulam adhibere dignemini, sicut nobis, exauditione [a] gratuita subsequente.

VAR. LECT. COD. CÆS.,

a ex auditione

NOTÆ

sen 5. Aprilis, inde ad Urbem progressurum. Non enim credibile est, datas fuisse postquam Rudolphus est vetitus progredi. Num autem uno eodemque tempore datæ fuerint cum gratulatoriis illis, an seorsim, expeditum non est decernere. Certe ante prædictam Innocentii admonitionem utræque scriptæ sunt: utrobique enim de Imperiali diademate suscipiendo agitur, juxta Gregorii deliberationem.

3 Literas aliquandiu ante Oratoris adventum esse allatas Romam colligitur ex laudata Cardinalium Epistola: cum siquidem supervenisse dicunt, dum de componenda controversia agebatur: *Tandem Ven. Fr. Basiliensi Episcopo vestro tunc Nuncio ad Sedem Apostolicam accedente, ac Excellente Principe Domino Carolo illustri Rege Siciliæ Carissimo ipsius Ecclesiæ filio apud Sedem existente prædictam, præfatus Pontifex Innocentius laboravit sollicite, ac diligenter interposuit partes suas, ut tractatus hujusmodi optatum exitum sortirentur. Sed eodem Pontifice Innocentio, sicut de dispositione processit Altissimi, eum incurrente infirmitatis articulum, in quo temporalis cursum vitæ finivit, tractatus ipsi desiderata consummationis effectum consequi minime potuerunt*. Unde patet, destinatum fuisse Oratorem, ut habent literæ, sed ejus adventum, & prædictum Siciliæ Regis homagium, & Pontificias literas Rudolpho persuadentes, ut iter Italicum aut non susciperet, aut suspenderet, præivisse oportet. Secus enim Cardinalium literis cum Rudolphinis minime conveniret, quod ne cogitandum quidem de tam integris rei testimoniis.

RUDOLPHUS SCRIBIT CARDINALI POST MORTEM GREGORII X. PONT. MAX., ET EIDEM COMMENDAT LEGATUM SUUM.

ARGUMENTUM

Eadem occasione Sacrum Cardinalium Collegium admonet, se ad novum Pontificem, & una simul ad eos Oratorem mittere: destinasse Basiliensem Episcopum, qui suis negotiis vacaret: eumque omnibus commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		II.

MUtàto, Domino ut placuit, Sacrosanctæ Matris Ecclesiæ statu inopinabiliter his diebus [1], in cujus mutatiòne tam subita noster stabiliri non potuit, quin cum eo mutationis incommoda susti-

NOTÆ

1 Ætas literarum innuitur paulo post B. Gregorii mortem. Unde magis magisque confirmatur, Rudolphum de Oratoris destinatione loqui, quem Cardinales post menses aliquot Romam venisse ajunt.

neret. Ecce quod vener. N. cui noſtra cordis arcana communicata ſunt omnia, velut imaginarium noſtræ præſentiæ ad Beatitudinis Apoſtolicæ pedes, & ad vos [2] fiducialiter duximus deſtinandum, rogantes attentius, & hortantes, quatenus ſuper univerſis & ſingulis vobis ipſius eloquio proponendis, eidem fidem credulam adhibere curetis, nobis ad expeditionem eorum, gratuitam opem & operam, prout de veſtra benignitate confidimus, efficaciter applicando [3].

NOTÆ

2 Quidquid in negotio Coronationis, cæteriſque tractatibus ad Rudolphum ſpectantibus actum fuerat, ex conſilio Sacri Collegii factum vidimus. Quare jure deſtinatur Legatus ad Pontificem & Cardinales, ſive ad Apoſtolicam Sedem.

3 Notandum diſcrimen: Pontificis auctoritas, Cardinalium patrocinium exquiritur.

GAUDET DE NOVO ELECTO PONTIFICE, ET PROCURATOREM IN ROMANA CURIA CONSTITUIT.

ARGUMENTUM

Per hoc Regium Diploma conſtituit novum Procuratorem, ſeu Legatum ſuum apud S. Sedem cum neceſſariis facultatibus. De rebus gerendis eum inſtruit, præmia pro iiſdem bene geſtis pollicetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		III.

Exaltator humilium Deus vota noſtra ab Excelſo proſpiciendo deſideratum, immo virum deſideriorum Eccleſiæ ſuæ ſanctæ ſponſum prævidit idoneum, & ſi quid, ſi audemus dicere, in ſuis anteceſſoribus extitit imperfecti, quaſi per formam completam in Sanctiſſimo nunc Patre noſtro Domino Papa perficere miſericorditer eſt dignatus [1]. Sane in ipſo noſter requieſcit animus; in ipſo ponimus anchoram ſpei noſtræ; ut ipſe nobiſcum Regnum regat, in Imperio imperet, ordinet, & diſponat, quæ utriuſque hominis ſunt ſalu-

NOTÆ

1 Fallitur haud dubie Collector ad Innocentii V. Pontificatum ſpectare putans hoc Diploma, quod inſuper pro literis gratulatoriis, iterum falſus in titulo, ſe demonſtrat accipere. In Cod. etiam Cæſareo eumdem titulum legit Auctor Piet. Auſt. (*lib. 1. c. 9. p. 56.*). Recte autem ætatem differt ad Nicolai III. Pontificatum, qui cœpit ſub finem anni 1277. Si enim de Innocentio ſermonem haberet Rudolphus, in Anteceſſoribus imperfecti aliquid ſuſpicari non auderet. Uni enim Gregorio Innocentius ſucceſſerat, de cujus benevolentia ac liberalitate tam multa dixit in præcedentibus literis. Itaque loco movendum eſt Diploma iſtud, & ad annum 1277. pene completum transferri debet.

salutis [2]. Præterea credimus, immo certum gerimus, quod apud ipsum noster esse debeas [a] oculus non dormitans, auris patens, dextera [b] manus facta nostra dirigens, & gubernans; sic ut nostra directio, & in Sacro Romano Imperio provectio tibi tuisque a progenie in progenies ad exaltationem cedere debeat nominis, & honoris [3]. Porro apud ipsum Sanctissimum Patrem nostrum, te nostrum Procuratorem constituimus ad consulendum, & allectivis persuasionibus impetrandum omnia Sacro Romano Imperio profutura, Sanctissimi votis non contraria, sed per omnia sibi consentanea [4]; suum namque velle, suum nolle a nostra non discrepabit ullo tempore voluntate. Pro nobis vigila, ministerium tuum imple, opus fidelis viri perfice, de reliquo a nobis coronam [c] justitiæ præstolare.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a debeat *b* dextra *c* curam

NOTÆ

2 Magnum revera obsequium; magna in Principis Apostolorum successores reverentia! Sacerdotii, & Regni concordiam indicat per utrumque hominem, nempe per Pontificem maximum, & se futurum Imperatorem.

3 Cum documento valde utili quibusvis summorum Principum Administris conjungit præcipuum negotiorum omnium, provectionem videlicet ad Imperium per Romanam coronationem, a qua per biennium Nicolai prædecessores Innocentius & Hadrianus V., atque Joannes XXI. pro bono pacis eum arcuerant.

4 Præclarius ejusdem concordiæ testimonium, perpetuum magni hujus Progenitoris Augustæ domus Austriacæ monumentum. Quæ scilicet constans pii Principis voluntas ab ipsa electione originem ducit: *Subjicimus*, inquit, *humeros imbecilles: sperantes, quod nobis tam Dei, quam sacros. Matris Ecclesiæ, necnon Apostolica gratia plenitudo, atque paterni vestri favoris Clementia debeat non deesse*. Piet. Austr. (*lib.* 1. *cap*. 4. *p*. 33.) ut suis in literis ad Gregor. X. ajebat, quas integras adduximus (*pag*. 280.)

INNOCENTIUS PONTIFEX COMMENDAT RUDOLPHO IMPERATORI COLONIENSEM ECCLESIAM, ET ARCHIEPISCOPUM.

ARGUMENTUM

Innocentius V. Siffridi Colonienfis Archiepifcopi necnon Ecclefiæ fuæ anguftias atque injurias iniquiffimo animo ferens, utrumque etiam atque etiam Regi Romanorum commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		IV.

INnocentius &c. [1] Chariffimo in Chrifto filio Rudolpho. Ecclefias & perfonas Ecclefiafticas eo tibi fiducialius commendamus quo erga ipfas zelum te habere novimus promptiorem, & per quem gratum obfequium Deo præftas, & hominibus te reddis merito gratiofum [a]. Sane, ficut accepimus, nobilis G. [2] Comes Juliacenfis non contentus, quod jamdudum Ecclefiam Colonienfem gravibus affecit injuriis & preffuris, adhuc Ecclefiam ipfam, & vener. Fratrem noftrum Colonienfem Epifcopum [3] innumeris anguftiis, & variis perfecutionibus affligere non veretur. Quia vero confidimus, quod per tui favoris auxilium eadem Ecclefia, quam paterno zelamur affectu, a fuis debeat anguftiis refpirare, Celfitudinem tuam affectuofe rogamus, & hortamur attente, quatenus Archiepifcopum, & Ecclefiam prædictos habens pro divina, & noftra reverentia propenfius commendatos, ipfis in fuis juribus affiftas, & tradita tibi divinitus poteftate defendas eofdem; ita quod propitiationem divi-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a gratiofiffimum

NOTÆ

1 Titulatoris novum crimen! Regem Romanorum propria auctoritate Imperatorem appellat. In Cod. Cæfareo, quem vidit Auctor Pict. Auftr. ne Innocentii quidem nomen exprimitur: quare Joanni tribuendam epiftolam credidit. At animadvertere illum decuit, probabilius Innocentium natione Burgundum, atque Archiepifcopum olim Lugdunenfem de Colonienfi Archiepifcopo, & Ecclefia fuiffe follicitum; quam Joannem Lufitanum, cujus ardor laudatur pro Terræ Sanctæ reliquiis confervandis. Nofter Codex quæftiones omnes removet: Innocentio enim reddit male illi ablatam hanc epiftolam.

2 Guillelmus, qui & Willelmus. De eo Trithem. (*an. 1277.*) *Willelm. Comes Juliacenfis cum tribus filiis fuis & 468. armatis regale oppidum ad Aquafgrani obfeatt*, fuamque in poteftatem redigere molitus eft in odium Rudolphi: cæfufque eft cum omnibus fuis. Sic pœnas luit injuriarum, quibus Ecclefias, & Ecclefiafticos affecerat.

3 Siffridus præcedenti anno ex Præpofito Moguntino affumtus, Engelberto de domo nobilium de Walckemburg fucceflerat. Hic multo graviora paffus fuerat a fuis Civibus. V. Raynald. (1264. *n.* 41. *feqq.*). Iifdem civibus adhærens comes Juliacenfis anno 1267 Archiepifcopum victum captumque teterrimo carceri mancipaverat, ut ait Trith. Huc Pontificem refpexiffe non eft dubium.

divinam exinde uberius merearis, & nos devotionem tuam possimus merito commendare [4].

NOTÆ

4 Ajebam supra (*l.* t. *ep.* XXXVIII. *n.* 3.) Reges omnes jurejurando se adstringere ad suæ quemque ditionis Ecclesiarum defensionem. Hic vero Pontifex Regem Romanorum hortatur ad Coloniensis Ecclesiæ, atque Archiepiscopi Electoris ulciscendas injurias, tanquam futurum Imperatorem, ac Pontificiæ universali potestati, in temporalibus obsecundaturum.

GRATULATUR PONTIFICI NOVO DE PONTIFICIA DIGNITATE, EIDEM SE SUBMISSE COMMENDANS.

ARGUMENTUM

Rudolphus castra moturus in Austriam adversus Ottocarum Bohemiæ Regem, festinanter rescribit, & gratulatur novo Pontifici Joanni XXI. ad quem opportunius se missurum promittit Nuncios idoneos, & solemnes. Interim se, suosque omnes Pontificiæ voluntati submittit; ac demum de expeditione continuo suscipienda contra Ottocarum illum admonet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		V.

Sanctissime &c. [1] Laudabilis & gloriosus in æterna sæcula Dei filius, benedictus, & benedicens omnibus in ipso confidentibus, æternorum, ac transitoriorum ordinator inscrutabilis, sanctam Matrem Ecclesiam uberrimæ consolationis uberibus consolatus, oleo lætitiæ ipsam perungere, perunctam in tuta statione reponere est dignatus. Quippe ad supremæ dignitatis apicem summum, & sanctissimum Apostolatus gradum Vobis, ad reformationem quidem Imperii, & salutem Terræ sanctæ pretioso Christi sanguine rubricatæ divinitus elevatis, eadem S. Mater Ecclesia redivivæ jocunditatis gaudiis renovata, votivæ fœcunditatis exultationibus gratulatur. Nec mirum; Deus enim pacis & dilectionis, immensæ bonitatis in ipsa signa posuit, cum vos sibi patrem disposuit, suo gregi pasto-

NOTÆ

1 Hadriano V. septem & triginta dierum Pontifici electo, non consecrato, has literas missas esse videtur innuere Chronologia Pontificia, & Regia. Quandoquidem die 12. mensis Julii Hadrianus eligitur; moritur 18. Augusti, ac post Interpontificium dierum 28. Joannes XXI. eligitur die 15. Septembris. Rudolphus ex Alsatia Campidunum castra movet die 4. Augusti, inde Ratisbonam, Duce Bavariæ prius compresso, ac demum Pataviam, quo pervenit 26. Septembris. Itaque Rudolphus quum Pontifici nunciabat, se validum exercitum comparare: *fortiter accingimur ad debellandum:* nondum castra movisse videtur ex Alsatia, ubi nuncium electi novi Pontificis acceperit mense Julio; eodemque mense, antequam sequenti moveret castra, hanc Epistolam dederit.

paltorem misericorditer prælegit. Hujus immensæ jocunditatis materia, etsi cunctos movere debeat, qui se membra capiti adhærentia recognoscunt, nos primo & principaliter exaltationi vestræ tanto jucundius congaudemus, quanto limpidius cognoscimus ad optatæ salutis bravium per infinitæ vestræ bonitatis, & subventionis consilium & auxilium nos vocatos [2]. Hoc illius testimonio, qui scrutator cordium est, & renum, non tam literis, aut nunciis possumus explicare, quam in corde gerimus & in mente. Ex tanta igitur, quam de vestra Sanctitate concepimus, clementia sine ullo deliberationis, aut consultationis ambiguo nostram ipsius personam, conjugem, liberos filios & filias, res & honores habita & habenda [3] vestræ Sanctitatis manibus tradimus, & mandatis; humilitatis nostræ caput in sinu vestræ misericordiæ reclinantes, ut vere possimus dicere cum sapiente: In omnibus requiem quæsivi, & in hæreditate Domini morabor; secure morabimur, qui omnem sollicitudinem nostram in vos projicimus, quia scimus, quod vobis cura est de nobis. Quomodo igitur a semitis vestris declinabimus? & a via mandatorum vestrorum aliquatenus recedemus? qui omnia vobis subjicimus, cuncta vestris manibus tradimus, vobis vivere & in Regno vos rectorem habere volumus sic, ut inter nos sit ideptitas mentium, & inseparabilis unio voluntatum [4]. His paucis, Pater Sanctissime, mentis nostræ gaudium per secretum, & familiarem Nuntium sub quadam festinantia duximus exprimendum, continuis post hunc

NOTÆ

2 De Hadriano, antea Card. diacono S. Hadriani, Innocentii IV. nepote ex fratre, qui Ottobonus vocabatur, natione Genuensis, multa narrant historici, quæ summa cum laude gessit pro S. Sede. Clemens IV. legatione Anglicana prudenter, constanterque perfuncto: *Laborasti*, inquit, *satis diu, & te Dominus in tuis laboribus honestavit, & humano judicio jam complevit eosdem*: ap. Raynald. (1267. *n.* 34.) Attamen ad rem nostram nihil suppetit apud Historicos. In Cod. tantum Vallic. extant literæ Card. Joannis Gajetani, postmodum Nicolai III. quas idem Raynaldus (1276. *n.* 26.) indicat; ex quibus constat, ipsum Cardinalem cum Jacobo S. Mariæ in Cosmedin diac. Card. missos Viterbium ab Hadriano statim electo, ut cum Carolo Siciliæ Rege componerent controversias eidem cum Rudolpho intercedentes. Quid vero? Cardinales in sæpe laudata epistola ad Rudolphum, idem testantur: *Sed*, continuo addunt, *quia prædictus Pontifex Hadrianus post promotionem suam brevissimo tempore supervixit, assumta prosecutio ad id, quod præsequentium intendebat instantia, non pervenit.* Quamobrem ab istis Hadriani cœptis abludit hæc Rudolphi testificatio. E contrario cum gestis Joannis XXI. cujus nomen Petri Juliani Cardinal. Episcopi Tusculani minus celebre invenitur apud Historicos, non modica convenientia est, ut palam fiet nota 5.

3 Honori Regis Romanorum, seu Imperatoris electi nihil aliud deerat, quam diadema Imperiale, quod se assequuturum sperabat post compositas controversias, cui rei maxime se incumbere suis literis nunciaverat Joannes Pontifex, ut patet ex hoc Rudolphi responso.

4 Quamquam pius optimusque Princeps hujusmodi semper obsequio Principis Apostolorum successores prosequatur; fateri tamen oportet Pontificiis literis, quibus rescribit, ad hoc animi sensa exprimendi genus, reverentiæ atque amoris plenum, adactum esse.

hunc idoneis & solemnibus Nunciis vestræ Sanctitatis præsentiam visitando [5]. Porro Sanctitatem vestram nosse cupimus, quod divina nobis favente Clementia, totius nostri Romani Regni Principes pro recuperatione rerum, jurium, & bonorum Imperii favorabiliter nobis astant, ipsorumque consilio, viribus, & auxilio fortiter accingimur ad debellandum inclytum virum Regem Bohemiæ, nostrum & Sacri Romani Imperii unicum contemptorem injuriosum, multorum Principatuum detentorem [6], sperantes in illius misericordia, qui est resistens superbis, humilibus autem dat gratiam, quod intentum nostrum de ipso laudabiliter perficere debeamus.

NOTÆ

5 Narrant Cardinales in prædicta epistola; quemadmodum Basileensi Episcopo, aliove quovis Rudolphi mandatum habente a Romana Curia absentibus, controversiis illis componendis vacare non poterat: deinde ajunt: *Propter hoc laudabiles in iis eorumdem praedecessorum suorum semitas prosequens, Magnificentiam vestram per suas literas attente rogavit, & hortatus est in Domino Jesu Christo, ut cum omni festinantia, qua possetis, aliquos viros idoneos, pacis & concordiae zelatores plenum a vestra Celsitudine ad praemissa mandatum habentes, ad eadem vestro firmanda nomine ad ipsius praesentiam mitteretis ...... Voluit quoque idem Pontifex Johannes, ut pranunciaretis eidem, quando viros eos venturos ad suam praesentiam verisimiliter crederetis, ut interim procuraret, quod & praefatus Rex* (Carolus) *de suis providerat propter hoc nuntiis*, &c.

6 Patavix, ni fallor, Pontificias literas accepit. Ibi enim pro certo affirmare poterat, *totius nostri Romani regni Principes* consilio viribus & auxilio sibi adesse: Nam Bavariæ duce Henrico nuper compresso, qui castra ejus sequebatur, debellandus remanebat Rex Bohemiæ unicus Rom. Imperii contemptor.

RUDOLPHUS RESCRIBIT UNGARIÆ REGI, ET SE EXCUSAT, QUOD PRECES EJUS NON ADMISERIT.

ARGUMENTUM

Ladislao Ungariæ Regi petenti pro Camerario suo quosdam districtus in terris juris Imperii ab Ottocaro occupatis, reponit, incerto adhuc jure terrarum, minus opportunum fore quicquam in iisdem concedere: &, Regium animum demerendi causa, eidem exhibet quicquid sine juris læsione concedi valeat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		VI.

REgalibus vestris literis [1] nuper culmini nostro directis affectione benigna receptis, & ut decuit eis lectis, & plenius intellectis, super earum serie Celsitudini vestræ taliter duximus responden-

NOTÆ

1 Mortuo Hungariæ Rege Stephano an. 1272. circiter Cal. Aug. duo filii impuberes successerunt. Ladislaus scilicet natu major sceptrum Regni adeptus est. Andreas Ducatum Sclavoniæ (*infra ep. XVI.*) Ladislao Rex Siciliæ Isabellam filiam nuptui tradidit, incertum quo anno; certe

dendum. Quod licet ad omnia esse velimus ultronei, quæ vestrum demulcere possunt animum, & affectum, & licet spectabilem virum N. Camerarium vestrum, suis claris & virtuosis exigentibus meritis gratiosæ benevolentiæ ulnis patentibus amplexemur; quia tamen nos ipsi, & dilecti Principes nostri N. & N. in quibusdam terris, quas inclytus Rex Bohemiæ occupare dinoscitur, nos contendimus jus habere, non minus reprehensibile videtur, si sic repente, sic præcipitanter ad collationem aliquorum districtuum ad easdem terras spectantium, hujusmodi declaratione, seu discretione neglecta, cui videlicet, quibusve de jure competerent, nos contingeret prosilire [2]: ideo vestra nobis porrecta petitio pro dicto N. ad præsens est effectu frustrata, quæ utique mentem Regiam displicentiæ spiritu non perturbet, cum sint, ut nostis, agendorum processus hujusmodi æquis trutinandi judiciis, & maturis examinandi consiliis, & exactis, ne possit mutabilitatis & inconstantiæ argui præsidentia principalis. Verumtamen ad vestræ gloriæ titulos attollendos tam fervide gerimus inconcussæ synceritatis affectum, ut quod libuerit vobis, & nobis super hoc, in benevolentiæ singularis uberia fluentia quantum sine juris possumus injuria libenter, & liberaliter aspirare [3].

NOTÆ

certe non 1272. tametsi Raynaldus (*n.* 52.) literas Gregorii X. ad eumdem referat, in quibus eum admonens ut fideles Administros eligat: *Qui*, ait, *erga tuam, & Carissimæ in Christo filiæ nostræ Reginae Ungariae illustris consortis tuae, Carissimi in Christo filii Caroli Regis Siciliae natae personas fidelitate ac devotione debita polleant*: erat enim impubes, ut constanter Auctores tradunt.

2 Indicium certum, has literas datas esse ante debellatum Ottocarum: postea enim neque consulto, neque mature facto opus fuit.

3 Princeps *justitiae cultor*, *pollens consilio*, ut ait Engelbertus Coloniensis Archiep. (*Piet. Austr. lib.* 1. *c.* 4. *p* 34.) æquam repulsæ rationem reddit, & incerti Martis eventus enunciat, deinde Regem adolescentulum benevolentia, & liberalitate demeretur.

RUDOLPHUS PROMITTIT, SE DE PERPETRATO QUODAM FACINORE ULTIONEM SUMPTURUM.

ARGUMENTUM

Principem sibi adhærentem a fide Ottocari defecturum scripto seu diffidatione, ut tunc moris erat, admonet, ut illum maneat denunciari hostem Imperii: hostilia cujusdam Ottocaro adhærentis nunciat; flagitium in presbytero admissum detestatur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		VII.

REm horribilem, & perniciosam exemplo, quæ nuper ad aures nostras de cujusdam presbyteri vasis seminariis amputatis, te annunciante pervenit, amaro commiserantes affectu, parati sumus ad libitum emendationi patrati facinoris inhiare. Super diffidatione [1] Regis Bohemiæ, ut scripsisti, consultius existimantes, ut magis congrui temporis opportunitate captata, quando videlicet contra eum fuerit difinitum * prolata sententia [2], ut processus omnino calumnia careat, ipsa diffidatio celebretur. Porro ut rumores, quos nuper accepimus, te profecto non lateant, tuæ synceritati describimus, quod N. in favorem N. de novo compluribus curribus & equitibus quamdam civitatem N. violenter intravit, extetminans eam incendiis & rapinis.

NOTÆ

* f. Diffinita

1 Quod Romana resp. per Feciales gerere consuevit, alii alium in modum faciebant Rudolphi tempore. Diffidatio per scriptum solemnior erat. V. Du Cang. Glossar.

2 Hinc ætas literarum patet: datæ scilicet sunt ante Augustana Comitia: seu ante diem 24. Junii 1275.

3 De iis, quæ Ottocarus hostiliter gessit hoc anno in Salisburgensem Ecclesiam, dicam infra (*Ep. xv.*). Illi adhærentes, seu quibuscum Ottocarus fœdus inierat, similia facere testantur hæ literæ. Horum præcipui erant Henricus Dux Bavariæ, Marchio Badensis, & Eberhardus Comes Wirtembergensis. De quo hic agatur inexploratum mihi est. Huc referri debet epist. xv. quæ infra ponitur in Cod. extra locum suum.

ARCHIEPISCOPUS SALTZBURGENSIS APUD RUDOLPHUM CÆSAREM EPISCOPUM SECOVIENSEM SUFFRAGANEUM SUUM ACCUSAT.

ARGUMENTUM

Fridericus Archiep. Salisburgensis, qui cum Conrado Frisingensi in Stiriam, & Carinthiam excurrens, a Suffraganeo suo Bernardo Seccoviensi traductus, tanquam populos Ottocaro subditos ad defectionem suscitaret; fuga sibi consulere compulsus fuerat; illum accusat legationis ad Augustana Comitia, jactantiæ adversus Imperium, & S. Sedem, ac subversionis Cleri, & populi. Eumque orat, ut in unius protervıam ad aliorum exemplum animadvertat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		VIII.

Domine, sciatis [1], quod Episcopus Secoviensis [a] Suffraganeus noster prohibentibus nobis & invitis assumit Legationes Deo & vobis contrarias [2], spreta devotione Romanæ Ecclesiæ, qua vobis & nobis tenetur. Dum nuper nos idem Episcopus pertransiret [b], ipsum super hoc fraterne corripuimus & occulte: ipse vero nostra correctione [c] temere vilipensa, adversum nos, & Ven. Fratrem nostrum Conradum prorumpens in stultiloquium, multis magnis viris astantibus publice proclamavit & dixit, nos ambos ad terras sui Domini Regis non ob aliud descendisse, quam ut ipsarum statum in vestrum favorem proditorie turbaremus: tantumque factionis suæ contra nos fautores & complices provocavit; quod per vias devias nos fugiendo a terris illis cum magno nominis nostri vituperio recedere oportebat [3]. Idem Episcopus de quibusdam verbis fatuis in * angusta [d] gloriando se jactitans [4] non solum laicos a devotione vestra

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Seccoviensis b transiret c corr. nostra d Augusta

NOTÆ

* f. Augusta

1 Hansizius (*Germ. Sac. to. 2. pag. 380. seqq.*) Friderici Archiep. Salisb. novem affert epistolas, quarum prima in nostro Cod. est (*lib. 1. ep. 38.*) altera est (*lib. 2. ep. 15.*), quam sequitur præsens de Episc. Seccov. nullaque ordinis discrepantia succedunt reliquæ, præter XXIX. hujus libri, quam Hansizius retulit (*to. 1. p. 416.*) de Episcopis Pataviensibus cum suo Titulo, qui licentiam collectoris redarguit, ut videbimus.

2 Legationem haud dubie innuit pro Ottocaro susceptam ad Augustana Comitia Vide supra (*lib. 1. ep. 29. n. 5.*). Summa legationis, ut monet Auctor Pict. Austr. (*lib. 1. c. 15. p. 62.*) in hoc sita erat, ut protestaretur, *Rudolphum vitio creatum Cæsarem. adeoque pro legitimo, qui Comitia generalia imperare, aut de rebus Imperii disponere possit, non agnoscendum.*

3 Carinthia & Stiria provinciæ clientelares Imperii ab Ottocaro detinebantur qua dotali, qua hæreditario jure, una cum Austria, ac provinciis cæteris; quæ a Rudolpho repetebantur, tamquam juris Imperii; quasque Ottocarus renuens restituere, in Comitiis Augustanis hostis Imperii denunciatus fuerat. Itaque Salisburgensis earum populos sibi subditos ad fidem Regi Romanorum exhibendam cohortans ab æquo & recto nullatenus recedebat.

4 Vide infra epist. XXIV. & notas ei subjectas.

ſtra retrahit & avertit; verum etiam Clericis & Religioſis viris inflat & ſuggerit [a] non tantum Imperio, ſed & Sedi Apoſtolicæ rebellare [5]. Conſilium itaque noſtrum, quod precibus immiſcemus, eſt iſtud, ut toto conamine cogitetis, qualiter Epiſcopo dicto, qui ſolus ſe inter ſuffraganeos alioſque Prælatos erigit, & protervit, & aliis eſt occaſio delinquendi, per effectum pœnalis operis oſtendatis, quam ſit temerarium tam atrociter, & proterve Romanam lædere Majeſtatem. Scimus enim, quod ſi oris ejus temerarii maxillas frœno conſtringitis, requieſcent & manus & labia cæterorum [b] ſtulte ſurgentium ex adverſo [6].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a viris ſuggerit *b* aliorum

NOTÆ

5 Extant ap. Raynaldum (1275. *n.* 10.) Gregorii literæ increpatoriæ ad Ottocarum datæ *Belliquadri XI. Cal. Aug. anno IV.* in quibus ni fallor Epiſcopi hujus ingenium perſtringitur: *Quid hic tuus*, inquit, *vel potius prout veriſimiliter præſumimus, tuorum conſiliariorum inconſultus conatus habuit, niſi culpam?.....Sic enim perſonam tuam ſolita caritatis vinculis amplexamur, ut præmiſſa, quae uſque adhuc facilitati, vel aliorum malitiae credimus imputanda, donec a te illa perceperimus ex ſententia dicta eſſe.* Niſi enim Regi conſilium dederat, ut per Nuncium & literas debitum erga Chriſti Vicarium obſequium deſereret, ipſemet ab eodem Clerum populumque avertebat. Præterea probroſi quidam libelli circumferebantur in Rudolphum, quorum auctor idem Epiſcopus putabatur. Quod tamen ille aſſeveranter negavit in ſuis literis ad Rudolphum, quarum ſententia eruitur ex laudata Rudolphi ad eumdem Epiſtola XXIV.

6 Rudolpho inditum natura erat, ut Eccleſiæ viros ſumma veneratione coleret. Quamobrem Epiſcopum, utcumque Majeſtatis reum Regiæ indignationis admoneri ſuo nomine contentus, evicit, ut clementia, qua erat abuſus, ad ſaniora conſilia revocaretur, atque iteratis Epiſtolis veniam efflagitaret, ut infra planum erit.

SALTZBURGENSIS ARCHIEPISCOPI GRAVISSIMA QUERELA DE OTTOCARO REGE BOHEMIÆ POST MORTEM GREGORII X PONT. MAX.

ARGUMENTUM

Ottocarus post mortem Gregorii X. laxatis habenis iræ suæ adversus adhærentes Rudolpho, in tantas angustias Archiep. Salisburgensem conjecit; ut Regium præsidium implorare coactus fuerit. Quamobrem mittit nuncium, qui oretenus mala omnia narret: præterea de novi Pontificis creatione, & de futura ejus coronatione Rudolphum sciscitatur, seque in fide erga illum constanter in quibusvis periculis permansurum promittit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		IX.

SErenissimo Domino suo Saltzburgensis promptissimam cum devotis orationibus ad quævis beneplacita voluntatem [1]. Qui adversus S. Romanam Ecclesiam, sacrumque Romanum Imperium se jamdudum vibratis suæ rebellionis cornibus contumaciter erexerunt, post decessum beatissimi Patris & Domini nostri Papæ Gregorii exultantes in rebus pessimis insolescunt sic atrociter, & audaciter; ac si utraque dignitas & potestas, quas Deo propitio credimus immortales, per mortem unius hominis sint deletæ [2]. Hoc in nobis & Ecclesia nostra facile, sed miserabiliter [a] est videre, qui pro eo solo persecutionem patimur, sustinemus opprobria, nostrumque exterminium expectamus, quod tam Sedi Apostolicæ, quam Romano Imperio debitam, & devotam libenter impendimus servitutem: quibus ad fidelitatis obsequia recognoscimus nos teneri, prout lator præsentium, qui angustias nostras innumerabiles bene novit, [b] plene sublimitati Regiæ [3] recitabit. Quem etiam specialiter misimus ad Regalis gloriæ aspectum, ut nobis de creatione Summi Pontificis, vestroque processu [4], quem feliciorem nostro statu cupimus, qui non

VAR. LEC. COD. CÆS.

a mirabiliter   b pleni

NOTÆ

1 Titulus, & salutatio apud Hansizium desiderantur: qui recte animadvertit, tam istam, quam tres sequentes epistolas ab hoc anno removeri non posse. Quandoquidem, ut mox videbimus, ante æstatem hujus anni datæ omnes sunt.

2 Juxta ejus ævi opinionem duorum luminarium majorum, seu Pontificiæ, & Imperialis potestatis in universo terrarum orbe.

3 Qui perpetuum novit Imperium, in Rudolpho non Majestatem Imperatoriam, sed sublimitatem Regiam agnoscit. Regalem quoque gloriam, Regiamque Majestatem infra admonet, se, quoad vixerit, fidelem futurum Romano Imperio.

4 Duo per suum Nuncium sciscitatur: num Gregorii successor electus fuerit? & quandonam ad Urbem pro Imperiali diademate profecturus sit

non ſtamus, ſed labimur, inveſtiget ſagaciter, & ſolerter, necnon conditionem noſtram miſerabilem eidem commiſimus Majeſtati Regiæ exponendam; utque nobis gratiæ veſtræ conſilium referat, cujus præſidio inter anguſtias noſtras, quarum pondus & numerus de die in diem gravius augmentantur [a], hoc periculoſo tempore dirigantur. In hoc enim deliberationis noſtræ propoſitum conſtantia ſtabili inviolabiliter eſt firmatum, ut nullius adverſitatis pondere, nulliuſque periculi tempeſtate pereat, ſed appareat magis & luceat circa vos, & Romanum Imperium fides noſtra. Placeat igitur gloriæ veſtræ, Princeps, & Domine glorioſe, ſano veſtræ informationis conſilio conſolari noſtram miſeriam, cujus finem, & numerum non videmus, ſecundum ea, quæ lator præſentium veſtris auribus explicabit [5].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a augmentatur

NOTÆ

ſit? id ſiquidem ſibi vult Regis Romanorum proceſſus, quem ſuo miſero ſtatu eſſe feliciorem deſiderat: quicum ſe iturum promiſerat ſuperiori anno (*lib. I. ep XXXVIII.*) ſi Rex Boemiæ reſpirare eum permiſiſſet, haud præteius, majus ſibi infortunium imminere poſt Gregorii mortem: cujus Pontificis reverentia, ſeu metu Ottocarus aliquando furere deſinebat.

5 Nil frequentius in Cod. Carolini literis, quam hujuſmodi commiſſio Legatis tempore hoſtili.

ITEM SALISBURGENSIS EPISCOPI AD RUDOLPHUM GRAVIOR QUERELA DE OTTOCARO REGE BOHEMIÆ, A CUJUS TYRANNIDE SE, ET SUOS PETIT LIBERARI.

ARGUMENTUM

Sævitia hoſtium invaleſcente, iterum Archiep. auxilium efflagitat: conſtantiam ſuam nequicquam tentatam ſcribit; ſe, ſuoſque populos mori malle, quam deficere ab Imperio; multa paſſum, ut nonnullos deficientes a miſerabili ſervitute abduceret; Rudolphum rogat, ut quantocyus adveniat, redemturus eas provincias, atque in iis dominaturus.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		X.

SEreniſſimo Domino ſuo &c. Salisburgenſis cum orationibus ſedulam devotionem fidei indefeſſæ [1]. Hactenus eum qui ſalvum me

NOTÆ

1 Etiam in iſta deſunt Titulus & ſalutatio apud Hanſiz.

me faceret inter angustias positus, morti expositus, & quotidie pro justitia moriens expectavi vos, Dominum Salvatorem, impulsus, & versus frequenter ut caderem; sollicitatus multotiens [a], ut efficerer adversus vos Apostata fidei, & transfuga veritatis, immobilis perstiti, fide grandis effectus cum Moyse, negavi peccatum Regis Ægyptii, negavi & nego me filium filiæ Pharaonis [2]. Ego quidem ferocibus furiis hominum, sine delicti proprii crimine conculcatus, & ab omnibus fere meis charissimis derelictus, & habitus in derisum, te Dominum non negavi: a notis & proximis meis propter te sustinui opprobrium, passus sum contumelias & terrores, igne & gladio perdidi me, & meos, ut lucrifacerem & salvarem alios, qui a devotione Imperii discedentes, se ipsos in miserabilem servitutem pretio sui [b] sanguinis vendiderunt. Vivat igitur anima tua, Domine, vivat & valeat, veniat [c] & non tardet, ut non videamus mortem; ejus [d] timor est proximus, mihi quidem & illis viris corde, & fide fortissimis, qui pro zelo justitiæ, pro Imperii legibus elegerunt, velut alteri Machabæi, aut glorioso certamine triumphare vobiscum, aut pro vobis, si oportuerit, honorabili morte quiescere potius in sepulchris, quam vivendo calamitates innumeras expectare quotidie, & demum sordida & ignobili morte mori [3]. Attraxi quidem eos, quos potui, consolabar debiles, pusillanimes confortavi, & in fide sustinui plurimos usque modo; adeo quod non restat vobis aliud, quam venire, regnum accipere, & reverti. Quid dicam amplius? quidquid eveniat quacumque facie fortuna, quæ casus hominum variat, nunc serena, nunc turbida se ostendat, nunquam tamen circa vos, & Romanum Imperium deficiet fides mea. Aut enim in meam provinciam vos afflicti populi redemptorem cum jubilo introducam, aut fugiam non visurus amodo [e] faciem persequentis. Nuncios nobis remittite lætis rumoribus expeditos.

IDEM

VAR. LECT. COD. CÆS.

a multoties *b* pretiosi *c* veniat *deest* *d* cujus *e* à modo

NOTÆ

2 *Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis. Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem* (*Hebr.* 11., 24. 25.) Huc respexit Archiepiscopus, num commode, alii judicent.

3 Hanc utique Machabæorum similitudinem, expendendam relinquo aliis.

IDEM SALISBURGENSIS MITTIT NOTARIUM SUUM AD RUDOLPHUM CÆSAREM, EUMQUE UT AD SUI, SUORUMQUE LIBERATIONEM QUAMPRIMUM ACCINGATUR, ETIAM ATQUE ETIAM HORTATUR [a].

ARGUMENTUM

Tertio effusiores preces fundens, Notarium suum, quo usus erat pertrahendis ad ejus obsequium populis, mittit omnia luculenter enarratorum. In celeritate rei summam consistere, ne afflictio continuata desperationem, desperatio defectionem afferat. Ad victoriam omnia parata esse; Rudolphi nomen aversantibus formidolosum, triumphos portendere. Illum monet, ut vitæ suæ curam habeat, caveatque sibi a novorum amicorum insidiis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XI.

Domine chariſſime, quidquid hactenus apud illos homines super vestris & eorum negotiis ordinavi, hoc fere totum per istius hominis Notarii mei ministerium exequebar. Cujus diligentiam, quanta fuerit, commendant & probant opera veritatis. Hunc nunc ad vos mitto, ut ex suis sermonibus, & aliis certis indiciis, quæ vobis ostendet, & mei laboris frequentiam, & propositum illorum hominum colligatis, vobisque magis quam ipsis [b] curetis prospicere, attendentes [c] sub quanto vitæ suæ periculo vestræ gratiæ se submittunt [d]. Inter spem & metum fluctuant, & utinam desperatio, quam mora vestra posset inducere, illorum pauperum afflictorum fiduciam non submergat. Quidquid neglectum fuerit hac æstate [1], vix de cætero convalescet. Ecce quia propter te relinquunt omnia, & se ipsos exinaniunt, quid ergo erit eis? Esto eis turris fortitudinis a facie inimici. Hoc teneo tanquam certum & verum, quod omnes & singuli, qui ad te venient, & venerunt, lætanter intrabunt tecum, & pro te mortis periculum subibunt, nec si eos tecum mori oportuerit, te negabunt; ad hoc ut carnis & spiritus cruciatus, quibus in [e] seipsis & servis chariſſimis quotidie moriuntur, una finiant [f] agonia; credo rem esse de cætero facilem, & vincendi, si libet vincere, bene dispositam facultatem.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Titulus deest.* b ipsi c attendens d submittant e in *deest in Cod. Cæs.* f finiat

NOTÆ

1 En certa ætas trium Epistolarum Ottocari audaciam & sævitiam enarrantium post Gregorii mortem: menses videlicet æstivum tempus præcedentes.

tatem. Adverſantium tibi vultus & animos ſic tremulos & dejectos formidine, ſic video viribus deſtitutos, ut qui nondum te cognitum metuunt, nondum te viſum vident, a facie arcus fugiunt, & abhorrent nominis tui vocem. Quid facient, & qualiter a voce tonitrui formidabunt, cum venerint aquilæ [2] ſuper eos in ſimilitudinem fulguris coruſcantis? Lator præſentium bene meruit, & adhuc merebitur amplius, ut in petitionibus ſuis piis, & juſtis in oculis veſtris inveniat gratiam & favorem. Sis cautus cuſtos, & proviſor diligens vitæ tuæ. Caveris [a] tibi ab illorum inſidiis, qui circumſtant aliquotiens [b] latus tuum. Multi, qui perſequuntur, & tribulant me, ſed prius vita, quam fides mihi deficiet, nec a teſtimoniis tuis, in quibus legem & finem [c] poſui, declinabo [3].

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a cave *b* aliquoties *c* fidem

NOTÆ

2 Romanos conſtat impoſuiſſe aquilam vexillis legionum, nummis, libris, marmoribus: modo ut pop. Rom. potentiam, modo, ut majeſtatem Imperatoris, modo ut Cæſarum relationem inter Divos, quam Apotheoſim vocant, ſignificarent. Poſt renovatum in Occidente Imperium auctoritate Apoſtolica, primus aquilæ uſus reperitur in Sceptris: neque ille quidem dum Carolingii ſteterunt; ſed poſtquam tranſiit Imperatoria majeſtas ad Germaniæ Reges. Ditmarus (*Annal. l.3.*) refert Ottonem II. aquilæ ſigno uſum eſſe. Henricus etiam II. Aug. aquiligero Sceptro uſus invenitur. Tardius in vexillis adhiberi cœpta eſt, eaque non nigri, ſed aurei coloris. Quod docet Rigordus anno 1215. de Ottone IV. ſermonem habens: *Ab oppoſita parte*, inquit, *ſtabat Otto in medio agminis confertiſſimi, qui ſibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam ſuper draconem* (nempe pannum oblongum, cujuſmodi ſunt vexilla) *pendente in pertica oblonga erecta in quadriga*. Itaque Aquilæ ſignum nonniſi Saxonibus Imperium moderantibus cœpiſſe ſtatuendum eſt: eamque uſque ad Rudolphi tempora non nigram, ſed deauratam fuiſſe uſui pro comperto haberi debet, ut Dufreſnius (*de inf. ævi numiſm.* §. 12.) & Godefridus (*Chron. Godw. libro 2. capit. 8. p. 265. ſeqq.*) animadvertunt. Nec audiendi ſunt Beroſi & Aventini nugas ſecuti, qui nigræ bicipitiſque aquilæ imaginem a renovati occidentalis Imperii origine deducunt. Nam Dufreſnii diligentiam effugit, cur, & quando occidentales aquilam nigram introduxerit, putatque factum proprii coloris ratione habita. Bicipitem vero Sigiſmundus ad ſummum in vexillis prætulit Cpolitano imperio ad exitum properante, in utrinſque Imperii ſignum, ut creditur, quæ quum ita ſint, Rudolphi igitur vexilla, in Codice iſto non ſemel memorata, nec nigram, nec bicipitem aquilam, ſed ſimplicem ac deauratam exhibebant.

3 Scripturæ locis utens, ſive abutens Archiepiſcopus, ut fidem & conſtantiam ſuam roboret, animi potius candorem, quam mentis aciem patefacit.

RUDOLPHUS RESPONDET EPISCOPO SALISBURGENSI, GRATIAS IPSI AGENS PRO SINGULARI EJUS CIRCA IPSUM CURA, AC VIGILANTIA.

ARGUMENTUM

Rudolphus trinis Archiep. Salisburg. literis praecedentibus respondet ex Castris post comitia Campiduni habita, gratias illi agens plurimas de loquendi, agendique sinceritate, & constantia. De Ottocari calliditate aliquid innuit, cætera literarum latori oretenus edicenda se sit commisisse.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XII.

Super tam pura & integra vestræ amicitiæ incontaminata ferventia, quam ad nos promptissima mentis alacritate portenditis, aliena verborum argumenta non quærimus, ubi effectus operis dicto præponderans, certa nobis experimenta dilucidat, & conscientia nostra testis quantalibet testium depositione solemnior interpellat. Scimus etenim, imo indice facto probavimus, quod in vestris præcordiis erga nos concepta non algeant, sed quo plus labuntur in tempora, eo gratiosius adolescant. Patet hoc utique clarius omni claro per ea, quæ missæ nobis vestræ literæ continebant. Ex quarum tenore probabili conjectura perpendimus, circa latera nostra vigilantis vos vigilis officium exercere, & Regalium excubiarum negotium tam salubriter, quam fideliter adimplere, cum nihil [a] possit nobis occurrere tam tempestuosum, tam turbidum, tamque luci impervium, & opacum, quin vestræ luminosæ prudentiæ jubare serenetur [1]. Super his igitur salutaribus vestris monitis, & reformatione gratuita, quibus nos utiliter instruxistis, Paternitati vestræ grates & gratias exsolventes [b], & propter hæc & alia dulcifluæ [c] vestræ bonitatis & voluntatis indicia, nos & nostra quibuslibet vestris nutibus exponentes, de nostræ prosperitatis eventibus, quos audire libenter vos credimus, vestris desideriis duxi-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a nil *b* exolventes *c* dulcissua

NOTÆ.

1 Trinis Archiep. literis Rudolphum semel rescribere facile intelligemus, si Salisburgensem tot pressum angustiis ope celeri egere consideramus, adeoque ut Stephanus olim II. Pippinum contra Langobardos, Rudolphum adversus Bohemos literis fatigare: ubi enim suadet necessitas, officii leges deseruntur.

duximus hæc pandenda [2]. Quod Curiam nostram solemnem in tali loco [3], & tali die, copiosa nobis Principum assidente caterva, & prælectæ stipati militiæ comitiva, cui temporibus nostris vix est visa consimilis, celebravimus condecenter in Regio potentatu, constitutionibus congruis pluribus editis, cingulo militari multis tyronibus decoratis [4], & omnibus aliis quæ sedentem in throno Regem magnificant, & Regalem exornant Curiam [5], rite actis, & de contingentibus nil omissis, licet sedentis ab aquilone Regis Bohemiæ calliditas visa fuerit in occulto, cum nequiret in publico nostris tam celebribus obviare progressibus, tamque proficuis, & festivis solemniis intentatione [a] nefaria contraire; quæ [b] tamen dextera Domini faciente virtutem, in sua defecit astutia, non profecit [6]. Cætera vero dilectus familiaris [c] noster N. præsentium exhibitor explicabit lucidius oraculo vivæ vocis [7].

IDEM

VAR. LECT. COD. CÆS.

a in tentatione *b* qui *c* famulus

NOTÆ

2 Hansiz. breviter & recte (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 414.) de Rudolpho: *Magno*, ait, *& Pontificum, & Principum favore Regnum gerebat. Pontifices reverentia & facilitate: Principes justitia & comitate; utrosque modestia & pietate conciliaverat. Adversabatur tamen Bohemia Rex.* Contra hunc cum exercitu progrediebatur, quum dabat has literas. Fusius Annal. Altahen. licet rem differat in seq. annum, factaque plura simul congerat.

3 Comitia hæc Aventinus tradit habita esse Campiduni in Svevia, ubi & exercitus recensitus fuerit; antequam castra moverentur in Bavariam: *hæ* literæ Aventino fidem conciliant.

4 Auctor piet. Austr. (*lib.* 1. *c.* 12. *p.* 73.) ex Gerardo, aliisque refert, inter plurimos, quos Rudolphus militari dignitate, sive equestri, insignivit, centum Tigurinos fuisse, qui omnes in pugna cum Ottocaro strenue pugnantes occubuerunt, eorumque insignia gentilitia Tiguri in Fr. Minorum Ecclesia depicta adhuc videri.

5 Paulo supra *in Regio Potentatu* habita esse Comitia ajebat: nunc *Regem*, & *Curiam Regiam* pronunciat. Hæc quare Collectoris licentiam in epistolæ mox sequentis, aliarumque non paucis Titulis, & in una aut altera Epistolarum, non frænaverint, mente non assequor.

6 Hæc referri posse videntur ad Salisburgensis epistolam alteram, qua Rudolphum monebat, ut sibi ab insidiis caveret.

7 Id Principum solemne est, quum præcipue instructo exercitu adversus hostem arma ferunt, ea tantum mandare literis, quæ, si forte interceptæ fuerint, deliberationes momenti alicujus non patefaciant. Ciphris hodie utuntur, commodiori consilio. V. Hoffman. Lex.

IDEM SALISBURGENSIS RUDOLPHO IMPERATORI [1] CONQUERITUR CONTRA COMITEM QUEMDAM DE VIOLENTER OCCUPATO MONASTERIO S. PAULI IN CARINTHIA.

ARGUMENTUM

Idem Archiep. narrat, sibi provinciam suam obeunti, dum Pataviæ esset, relatum fuisse sacrilegium a Comite N. in Monasterio s. Pauli in Carinthia perpetratum. Electum scilicet N. suffraganeum suum inde extractum, ad Castrum N. ad eum spectans deductum fuisse, idque per vim & metum Comiti transcribi ab eodem captivo extortum esse Hujusmodi sacrilegium emendandum esse ab eodem Comite, ne terræ illæ diutius subjaceant Interdicto, & ne Prælati omnes, tanto scelere impunito, hujusmodi flagitiis sint obnoxii: quod omnium nomine etiam atque etiam exposcit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XIII.

SErenissimo Domino suo &c. Salisburgensis constans & fidele propositum serviendi [2]. Nuper nobis apud Patavium in vestra provincia constitutis, tristis in Carinthia casus occurrit, quem cum gravi querimonia, & dolore referimus Regiæ Majestati; Comes N. de P. post præstitum & transmissum vobis, & Imperio sacramentum, spiculatores suos misit in Vener. Monasterium s.Pauli in Carinthia, qui cum armorum strepitu & impulsu, idem intrantes Monasterium, Dominum N. captivatum extra ipsum Monasterium cruentis manibus extrahere præsumpserunt, vinctumque duxerunt ad quoddam castrum N. quod idem Electus in sua tenuit potestate, & dum requisitus ab ipsis Castrum nostrum eis tradere moraretur, prostraverunt ipsum ad terram, gladiisque nudis tribus vicibus ejus collo appositis, aliisque injuriis corporalibus & atrocibus irrogatis, eidem metu mortis instantis ipsi Comiti tradidit nostrum Castrum, ablatis in ipso Castro per eumdem multis victualibus, & pluribus rebus aliis pretiosis [3]. Licet autem persecutionis tempore

NOTÆ

1 Collectoris licentiam in titulis jam tenemus. Non igitur novum hoc loco: immo novum non erit infra (*ep. XIV. XVII. XVIII. XXIX. & lib. 3. ep. I. & XIV.*) eumdem licentia eadem uti, quum cæteroqui literarum contextus eum passim falsi arguat, audaciamque ubique perstringat.

2 Nusquam reperiri hanc epistolam vix credibile est. Attamen Hansiz Friderici Archiep. rerum omnium Scrutator diligens neque in Cod. Cæsareo neque alibi eam vidit.

3 Sacrilegium istud exquirendum relinquam iis, quorum magis intererit. In Chron. autem Salisburgen. ap. Canis. (*Ant. lect. to. 3. part. 2. pag. 487.*) hæc lego ad annum 1279. *Dietricus Gargensis Episcop. obiit, cui succedit Joannes Chyemensis Episcopus: eidem substituitur Dominus Chunradus de Hindperch Canonicus Pataviensis.* Quem Hansiz, (*Germ. Sac. to. 1. p. 424.*) animadvertit, Chronologos fere omnes tradere, consecratum fuisse a Paulo Minorita Episcopo Tri-

re [4] Salisburgensis provincia in Clero suo multis molestiis sit turbata, tam atrocem tamen injuriam nunquam sustinuit, in cujus gravi turpitudine universi & singuli partium nostrarum incolæ merito obstupescunt, & metuunt cum stupore. Quæ nisi recens hujus, & cruenta temeritas a Regali potentia vindicetur, insurgent multi alii, qui ad instar Comitis supradicti, statum Clericorum, & Ecclesiarum pedibus conculcabunt. Supplicamus ergo Regiæ Majestati vestræ nomine omnium nostræ provinciæ Prælatorum, quatenus dictum Comitem, qui sacrilegio duplici sancta Domini in loco sacro & persona sacrata, præsumptione diabolica violavit; quique debitæ nobis fidelitatis homagium non attendens, Castrum nostrum tam dolosis insidiis, quam apertis injuriis occupavit, pro excessu hujus faciatis per Dominum N. Comitem tempore commissi criminis, & adhuc in illis partibus constitutum [5] taliter emendari, ut & nostræ, & totius Ordinis Clericalis injuriæ satisfiat, & alii Clerici & Prælati eventus similes expectantes, de vestro præsidio non desperent, dum in nostra, & Vener. Episcopi Chimensis personis (cujus idem Comes frater carnalis existit) [6] qui sic perseveranter vobis adhæsimus, & fuimus primi aliorum, hujus maleficium impune viderint perpetratum. Debet etiam vestra pietas tanto commisso sceleri obviare, ne terræ, quæ ex statuto provincialis nostri Concilii [7] dudum habiti, interdicto Ecclesiastico sunt subjectæ, diu divinis careant,

NOTÆ

Tripolitano S. A. Legato anno 1280. III. nonas Maji. Quum autem infra mentio fiat Chimensis Episcopi, tamquam ex primis Rudolpho fidelibus, hanc Epistolam scriptam esse, antequam Joannes ad Gurgensem Sedem transferretur, conjicio; videlicet sub finem anni 1279.

4 Tempus persecutionis Ecclesiæ Salisburgensis extenditur usque ad Rudolphi adventum in Austriam, mense videlicet septembri anni 1276. Quumque annis sequentibus usque ad vernale minimum tempus Archiepiscopus semper Rudolpho adhæserit, natura sua literæ negant, se datas esse id temporis; quia persecutionem memorant, & quia ab Archiepiscopo provinciam suam obeunte scriptæ sunt.

5 Mehinardum Comitem Tyrolensem hic indicari nullus dubito, tum quia infra per M. literam innuitur; tum quia Duce Philippo amoto Rudolphus Carinthiam aliasque provincias Mehinardo gubernandas tradidit, quem postea anno 1282. Carinthiæ Ducem designavit.

6 Mehinardi germanus frater Joannes Chimensis Episcopus opportune declaratur. Nam Rudolphus, qui ob egregie navatam operam Mehinardum Carinthiæ præfecerat, potiori jure fraternas injurias diluendi auctoritatem illi delegasset.

7 Loquitur de Synodo Salisburgensi celebrata anno 1274 mense Novembri, quæ apud Labbeum & Harduinum continet constitutiones 24. ex vero in Cod. Cæsareo, ut animadvertit Hansiz. (*Germ. Sac. to. 2. pag.* 378.) sex & viginti numerantur; sexta siquidem in duas partes dividitur, aliaque inedita post sextamdecimam adjungitur. Extant quoque ap. Canisium (*Ant. lect. to. 4. p. 96.*) Quæ autem hic laudatur, est 22. sic fluens: *Præsenti constituimus edicto, ut si quod absit, Archiepiscopum, vel Episcopum ex nobis captivari contingat, aut Ecclesias nostras, vel alterius nostrum sic hostiliter, & injuriose invadi, ut de subversione status ipsius probabiliter timeatur, ex tunc per totam provinciam Salzburgensem cessetur generaliter a divinis; postquam de captivitate, aut persecutione hujusmodi per provinciam innotuerit manifeste,*

reant, & ne populus, qui adhuc vacillat in dubio, in erroris & ſcandali devium, quod ex facili fieri poterit, abducatur. Sed væ homini illi, per quem ſcandalum iſtud venit. Interdictum etiam propter formam ſtatuti, quod ob metum Domini Regis Bohemiæ jampridem fecimus, ſicut N. & N. Epiſcopi plene noſcunt, nec audemus, nec poſſumus relaxare; niſi prius injuria retractetur, quam Comes M. ſi voluerit, poterit plene reformare [8]. Sumus etiam ad præſens in itinere conſtituti, quo intramus Carinthiam, & Styriam [9] pro veſtri honoris augmento, & abinde ad partes Auſtriæ deſcendemus.

NOTÆ

8 Forma ſtatuti, quæ jampridem facta eſſe dicitur, continuo ſequitur poſt allata verba: *Perſonis tamen Illuſtribus decoratis Principum dignitate, pro ipſorum reverentia deferentes, præſens edictum ad eos, & terras eorum extendi nolumus, niſi prius admoniti, ceſſare contempſerint ab offenſis hujuſmodi, nec emendare voluerint infra unius menſis ſpatium quod fecerunt.*

9 Duo extant Diplomata Fundat. Monaſterii Virginum Tullnenſis. Primum datum Viennæ *prid. Cal. Sept. in Octava Indict. poſt Nativitatem Chriſti* 1280. *Regni noſtri ſeptimo*. Alterum vero novem menſium intercapedine, *XII. Cal. Jun. Ind. IX. A. Chr.* 1281. *regni noſtri anno octavo*: quæ afferuntur ab Auctore piet. Auſtr. (*lib.* I. *c.* 15. *ſeq. p.* 87. *&* 91.). Priori Saliſburgenſis non aderat; alteri vero teſtis aderat omnium primus. Quamobrem magis magiſque comprobatur has literas datas eſſe ab Archiepiſcopo ſub finem anni 1279. ex itinere quum ampliſſimam ſuam provinciam obibat, quod ante Septembrem menſem anni 1280. non confecit. Si Hanſizius hanc Epiſtolam vidiſſet, inani conjectura non inſtitiſſet, ut Saliſburgenſem ocioſam Viennæ detineret, ſubintroducta æmulatione cum Legato Apoſtolico, quo nil incredibilius id temporis, ut monumentis comprobatur.

PATRIARCHA AQUILEGENSIS SCRIBIT RUDOLPHO IMPERATORI [1] DE MULTIS, PRÆSERTIM DE REGE BOHEMIÆ DOMANDO.

ARGUMENTUM

Raymundus Turrianus Patriarcha Aquilejenſis Rudolphi literis reſcribit, ſe gaudere, quod Turrianorum fide & conſiliis inhæreat; inferatque bellum Bohemiæ Regi Ottocaro. Adverſus eum, ſibi & Eccleſiæ ſuæ infeſtum, auxilia promittit. Nihil ſibi diſſenſionis eſſe cum N. futurum tamen, ni deſtruat caſtrum nuper erectum contra jura & privilegia Eccleſiæ ſuæ. Se ad Eccleſiam ſuam continuo rediturum, ut inde ad ejus obſequia promtior, paratiorque ſit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XIV.

SErenissimo &c. Aquilegenſis [2]. Regios apices, qui puræ fidei, promptæque devotionis exempla exigunt, & ſigna requirunt, ſuſcepi honorificentia promptiori, quibus affectuoſiſſimo perlectis affectu,

NOTÆ

1 Vide ſuper. epiſt. *not.* 1.

affectu, concepi lætitiam tam ingentem, quod spiritus, mens, imo sensus singuli sunt præ gaudio renovati. Est mihi siquidem jocunditatis, & exultationis materia præcipua & votiva, quod celsitudo Regia de mea meorumque fida fide confidens, juxta nostrum consilium quasi salubrius sibi oblatum dirigi processus Cæsareos eligit, atque regi [3]. Est etiam & mihi specialiter superaffluens cumulus gaudiorum, quod vestra Serenitas Imperialis solii decus virtuosis operibus, quæ tanti Domini gloriam condecent, decorare procurans, contemptores vestros, qui tanquam Columnæ ac bases Imperii, cum omni promptitudine, in via Vestrorum deberent currere mandatorum, sub potentiæ vestræ dextera humiliare intendit, & rebellionis exigente protervia, depressionis merito malleo conculcare: ut qui modo tranquillus in præceptis suis despicitur, iratus in vindicta postmodum sentiatur, quemque fideles universi, & singuli, qui Excellentiæ vestræ fidelitatis debitæ debitum repræsentant, dulcem & pium Dominum noverunt, in confusionem propriam sentiant æmuli correctorem. Quanto enim puniendæ temeritates magis augentur excessibus, tanto major est delinquentibus adhibenda correctio, ut & ipsi facinus suum pœna saltem vindicante cognoscant, & alios ab illicitis pœnæ timor coerceat, & vindictæ. Porro cum scribentis animus adeo sit in exaltationis vestræ promotione defixus, ut desideriorum meorum summa principalius cupiat honoris & nominis vestri decus sermone & opere procurare, magnificentiam vestram scire cupio, quod viris & viribus congeram posse meum, ut quam cito de processu vestro felici contra Regem Bohemiæ (qui contra Deum & omnem justitiam meis & Ecclesiæ meæ juribus [4] existit injurius, & honoribus inhonorus) mihi con-

NOTÆ

2 Raymundus Turrianus, Ughello Martini filius, dum erat Episcopus Comensis; Pagani, quum ad Aquilejensem Patriarcharum est translatus. (*It. Sac. tom. v. p.* 300., & 94.?

3 Neapolionem & Franciscum Turrianos, qui dominabantur Mediolani, a Gregorio jussos esse Alfonso Castellæ Regi affectanti Imperium resistere, dum Rudolpho ubique obsequium comparabat, docet Raynaldus (1275. *n* 5.) Apostolicarum literarum auctoritate. At eorum consiliis Patriarcha suffragante, in gravioribus Imperii negotiis usum esse, hinc discimus.

4 Ad Imperii provincias, quæ ab Ottocaro detinebantur, jura Patriarchatus extendi omnes norunt. In sola Carinthia Dux Ulricus fiduciario jure obtinebat illius oppida *Tyfer*, *Treven*, *Winaischgraz*, & *Clemau*, *Civitatem s. Viti*, *Clangenfurt*, & *S. Georgii*. Quæ post ejus mortem Philippus frater invasit, viam sibi paraturus ad Insulas Aquilejenses, quas nequicquam ambiebat. At Ottocari jussu ea oppida Ecclesiæ Aquilejensi restituere coactus fuerat. Quum autem Rudolphus Rex Romanorum electus fuit, idem Philippus, ut aliarum provinciarum alii Principes, ab eodem Rudolpho Carinthiæ investitutam obtinuit: quam tamen Rex ubi anno 1276.

hi constiterit, me reddam pro viribus ad Excellentiæ vestræ servitia præparatum [5]. Cæterum literarum vestrarum favorabilis inductio habuit, ut cum N. ad compositionem me disponere procurarem. Super quo sic per præsentes explico velle meum, quod inter me, ac ipsum non viget ad præsens alicujus dissensionis materia, vel rancoris, nec ex me circa ipsum discordiæ scrupulus orietur: quin inter nos amicitiæ ac dilectionis integritas vigeat & virescat. Verum tamen est, quod ipse me in vestris servitiis existente, in præjudicium Ecclesiæ meæ, ac contra ipsius privilegia, & jura publica erigi fecit Castrum quoddam, quod nisi forsan ipse viam æquitatis & juris eligens ab injuria hujusmodi tam indebita & violenta destiterit, malevolentiæ inductivum esse poterit, & plusquam expediat, nutritivum [6]. Cæterum licet in partibus istis pro dirigendis vestigiis vestris, vestrisque parandis processibus, moram nunc usque duxerim protrahendam, ecce in terram meam in instanti redire festino [7], ut ad obsequia vestra paratiorem & promptiorem me reddere valeam juxta fervens desiderium cordis mei.

DE

NOTÆ

1276. una cum cæteris, in suam potestatem redegit, Philippo oblatam Mehinardo Comiti Tyrolensi administrandam concessit. Quum vero Raymundus Ottocari injustitias queratur, haud dubie Philippus, aliarumque provinciarum Duces, qui adhæserant Rudolpho, eadem fortuna utebantur, qua Salisburgensis Archiepiscopus: ac proinde jura Aquilejensis Ecclesiæ furentis Ottocari rapinis atque incendiis erant obnoxia.

5 In nullo ex monumentis, quæ ego viderim, Raymundum inter Præsules, qui Castra Rudolphi sequebantur, inveni.

6 Num de Philippo Duce Carinthiæ, an de finitimo alio Principe hæc dicantur, ignoro. Hinc certe lux aliqua affulget Italicæ historiæ: nam Raymundus videtur Rudolpho præbuisse obsequium in Langobardia suis Turrianis adhærens, qui bello impliciti erant cum Vicecomitibus. Alias Castri ejus erectionem sensisset.

7 His prædicta comprobantur; terra enim sua erat Patriarchatus Aquilejensis. Sedes Utinæ, quo ex Germaniæ provinciis reversurus erat, ut mihi videtur. Quæ omnia, utpote conjectando assequutus, aliis relinquo integra, nihil negans, nihilque affirmans.

DE CAPITANEO STYRIÆ, QUI NOMINE OTTOCARI REGIS BOHEMIÆ OMNIA BONA ECCLESIÆ SALISBURGENSIS DEVASTAVIT; IDEM SALISBURGENSIS RUDOLPHO SCRIBIT, PETENS AB EO FESTINUM AUXILIUM [a].

ARGUMENTUM

Archiep. Salisburgensis Rudolpho nunciat, in Austria, Carinthia, Stiria hostilia omnia esse persequente Ottocaro quoscumque Regi Romanorum fideles: ac demum copias in Salisburgensis Ecclesiæ jura immisisse, quæ rapinis & cædibus fere omnia pessumdederunt; nullo alio pacto mitigari velle hostem, quam Ecclesiæ & Imperii fidem deserendo. Celerem opem ab eo petit, ne modicum quod remanserat corrumpatur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XV.

INdignatio, quam concepit indigne adversus Salisburgensem [b] Ecclesiam Dominus Rex Bohemiæ [1], sicut experimento didicimus, non quiescet donec nostrum, & Ecclesiæ nostræ vestigium deleatur a terra [c]. Postquam enim omnes [d] & singuli perierunt in Austria, Styria, & Carinthia [e], qui colebant justitiam, & Romani

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Tit. deest in Cod. Cæs.* b Salzburgensem c deleantur de terra d Postq. omnes e Karinthia

NOTÆ

1 His literis lucem afferunt aliæ ab eodem Archiep. scriptæ ad Gregorium X. quas refert Hansiz. (*Germ. Sac. to. 2. p. 381*) continuo post datas ad Rudolphum: *Multa*, inquit, *necessitate compellimur, ut afflictionum nostrarum multitudinem ad Apostolatus vestri sanctam Clementiam deferamus. Illustris siquidem Princeps noster post reditum nostrum a Conc. generali, gravi adversum nos indignatione concepta, omnes Ecclesiarum nostrarum redditus & proventus sic integraliter occupavit, quod plerisque ex nobis tot temporalia, quæ octo dierum necessitati sufficerent, non reliquit: homines, possessiones, & prædia nostra edicta regio adnotata non nobis, sed sibi serviunt, & intendunt. Civitates, Oppida, & Castra nostra hostiliter occupantur: & ab hac valida persecutione nullus excipitur, præter eos, qui se juramentis & aliis cautionibus astrinxerunt, quod nec ad Romanæ Ecclesiæ jussionem, nec ad Regis Romani præceptum quidquam eorum faciant in futurum, quod eidem Regi valeat displicere. Talia juramenta illicita, & improbæ factiones tam a Secularibus, quam Regularibus extorquentur. Nos autem, qui horrendam extorsionem hujusmodi, imo conspirationem damnabilem abhorremus, apud Regem prædictum locum veniæ invenire non possumus; sed præsentibus, graviores injurias pro conservatione justitiæ præstolamur. Et licet incumbentia nobis ista pericula, quæ ad subversionem Ecclesiarum nostrarum, & nostri interitum diriguntur, timoris pariter & doloris sufficientem nobis materiam subministrent: ex hoc tamen cruentius cruciamur, quod a promotione subsidii terræ sanctæ, ac prædicatione Crucis Salutiferæ, ac prosecutione sancti negotii, in quo status fidei Christianæ agitur, omnes communiter prætextu dicti discriminis prohibemur. Aspiciat igitur ab altitudine Sedis Apostolicæ vestra Clementia Pater Sancte, quæ tribulationes nostras respiciat, & de manu tribulantis injuste nos eruat tribulatos; digneturque vestra benignitas Serenissimi nostri Domini Romani Regis potentiam ad redemptionis nostræ subsidium, & ad sui ipsius injuriam propulsandam, quam nos pro ipsa patimur, excitare; nisi enim prompto nobis succurrat auxilio, Ecclesiæ nostræ in præcipitia positæ subvertentur.* Atque hæc quidem Epistola ad Gregorium præferri debet XXXVIII. libri primi; cui statim subjicienda ista quam versamus: nam sævientis Ottocari nova continet argumenta.

mani Imperii legibus paruerunt, poſtquam fidelis noſtra devotio removeri non potuit, vel mutari, multis tentata [a] terroribus, variis illecta [b] promiſſis, & a Rege prædicto ſollicitata quam pluribus blandimentis. Ecce quod tali die Capitaneus Styriæ nomine Regis prædicti omnia Eccleſiæ Salisburgenſis [c] prædia, fora, Caſtra, & oppida exercitu congregato invaſit hoſtiliter, captis hominibus, & [d] pleriſque occiſis, deductis rebus mobilibus, immobilibus vero per ignem & gladium tam crudeliter devaſtatis, quod jam de omnibus ſuis rebus ſupereſſe [e] nihil cernitur Eccleſiæ memoratæ, quod non ſit ab hoſtibus conculcatum [2]. Quamvis autem cum devota humilitate proſtrati pacis gratiam, vel ſaltem treugarum inducias petiverimus ab eodem Rege, nulla tamen certa hæc [f] conditione perficere quivimus, niſi adverſus Romanam Eccleſiam, Sacrumque Romanum Imperium temerato fidei noſtræ debito voluiſſemus effici infideles. Nos igitur in anguſtiis pro Auguſti reverentia conſtituti, imploramus auxilium, & ſubſidium expectamus veſtræ feliciſſimæ Majeſtatis [g], cum dolore & gemitu poſtulantes, quatenus ſaltem reliquiis dictæ Eccleſiæ miſerabiliter derelictis, ne id ipſum tenue & modicum facultatis, quod ab unguibus deprædantium [h] cecidit, abſorbeatur iterum ab eiſdem, feſtino ſuffragio ſuccurratis, antequam nos [i] contingat totaliter conſummari [3].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a temptata *b* intellecta *c* Salzburgenſis *d* & *deeſt in Cod. Cæſ.* *e* ſuperaſſe
f circa hoc *g* Majeſtati *h* deprecantium *i* nos *deeſt in Cod. Cæſ.*

NOTÆ

2 Chron. Saliſburg. ap. Caniſium (*Ant. Lect. tom.* 4. *par.* 2. *p.* 487.) damna inlata brevi ſermone complectens: *Anno*, inquit, 1275. *Rex Bohemiæ Salzburgenſem Eccleſiam hoſtiliter invadit ad æſtimationem publicam ad quadraginta tres marcas eamdem damnificando, & maxime in diſtractione, & exuſtione prædiorum*. Memoratus Capitaneus erat Milota Zawiſchius Styriæ Præfectus. Qua de re Archiepiſcopus haud ita multo poſt in Auguſtanis Comitiis die 24 Junii celebratis acerrime diſſeruit, ut ait Gerardus (*Hiſt. Auſtr. lib.* 1. *p.* 22.). Etenim poſt auditas Auſtriacorum injurias, ipſe *de recenti ejus injuria, qua miſſo in ipſius ditiones Milota Præfecto, omnia ferro atque igni fœdaverat. verba faciens orat, & obſecrat Cæſarem, reliquoſque Principes, uti conatibus illius in tempore obviam eant*.

3 De tota literarum ſententia uberrime conſtat ex allata ad Gregorium Epiſtola, prætérquam de Milotæ Præfecti miſſione, quæ poſterior fuit, ut ex earumdem ſilentio colligitur.

RUDOLPHUS AD PROCERES REGNI HUNGARIÆ SCRIBIT, SE BREVI ULTIONEM SUMPTURUM DE IPSORUM HOSTE REGE BOHEMIÆ.

ARGUMENTUM

Rudolphus Hungariæ Proceres de fide & sollicitudine in adolescentes Ladislaum Regem, Ducemque Andream ab se adoptatos in filios collaudat; factisque comprobaturus dicta eos allicit ad petendos honores in Regno Romano, sive in Aula, sibi esse cordi affirmans, pristinam ejus Regni gloriam instaurare, æmulique Ottocari audaciam Deo auspice infringere.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XVI.

Quod illibatæ fidei vestræ virorem, & decus potentiæ naturalis illuminant, quod invariabilis animi vestri robore rutilantior puritatis scintilla resplenduit, lucidis operum argumentis apparuit, & realibus claruit documentis [1], dum inclytos Ludovicum [2] Regem Hungariæ, & Andream Ducem Sclavoniæ filios nostros charissimos sorte fatalitatis humanæ paternis orbatos solatiis (quos ut carnem ex carne nostra, & os velut ex ossibus nostris amplexu, sinuque paterno sovendos assumpsimus [3]) gratis non desinitis prævenire servitiis, & eisdem in suis & Regni agendis officiosis, & indesinentibus non cessatis amplexibus inhærere. Super quibus utique laudabilibus actibus vestris, in quibus nimirum nobis, velut in delectabili quadam refectione complacuit, redibitionibus gratiarum amplissimis studia vestra prosequimur, & commendatione laudabili collaudamus. Volentes igitur erga vos propter hoc realiter potius quam vocaliter affluentius habundare, pro munere petimus speciali, quatenus si quæ in Regno Romano, vel apud nos hujusmodi prærogativæ refulgeant, quod ex his vester animus oblectetur, a nobis eas cum obtinendi fiducia requiratis. Sic enim procul dubio nobis est cordi & curæ illud magnificum & fa-

NOTÆ

1 Hanc epistolam præferendam esse illi, quam supra attulimus, (*ep. VI.*) res ipsa docet. Camerarius enim Ladislai, exhibitione hac liberali permotus, commendatione sui Regis terras aliquot sibi concedendas petiit, quæ nondum ereptæ fuerant ex invasoris manibus.

2 Mendum evidens Collectori, aut Exscriptori tribuendum: nam recte alibi (*ep. VI. & XX.*) Ladislaus appellatur.

3 Hist. Aust. ad annum 1277. habet: *Circa festum omnium Sanctorum Rex Romanorum, & Rex Ungaror. in confinio circa Haimburgam colloquium habuerunt, ubi Rex Romanorum eumdem Regem Ungariæ in filium adoptavit. Et omnes Regi Rom. servire promiserunt. Eodem tempore Rex Romanorum eumdem Regem Ungariæ apud Brucam ad prandium invitavit.* Eadem sententia est Gerardi (*H. Aust. p. 29.*). At infra videbibus (*ep. XXXI.*) in eo congressu, seu colloquio non adoptionem, sed fœdus sancitum esse. Quamobrem Rudolphus dum Proceribus alacritatem additurus, Regiis adolescentibus paternum solatium non defuturum affirmat; eosdem jam adoptasse significat.

& famosum Hungariæ Regnum in antiquæ gloriæ fascibus rediviva reformatione dirigere, sicque ipso illæso persecutoris illius illidere feritatem [4], quod nulla prorsus personarum, aut rerum dispendia evitare proponimus, quin ad edomandam ejusdem fastuosi superbiam sub victricibus aquilis [5], duce Domino exercituum, intendamus: ut discat amodo, posito supercilio per seipsum, quam sit durum, quamque difficile contra stimulum calcitrare.

NOTÆ

4 Stephanus adolescentium pater in Tractatu pacis cum Ottocaro ap. Rayn. (1271. *n.* 50. *seq.*) sibi retinuit *Hungariam*, *Dalmatiam*, *Croatiam*, *Ramam*, *Serviam*, *Galliciam*, *Lodomeriam*, *Comaniam*, *Bulgariam*, *totumque Ducatum Sclavoniæ cum attinentiis eorum*. Juri autem omni cessit *in Ducatibus Styriae*, *Carinthiae*, *Carniolae*, *& Marchiae*. Quem sane tractatum sequenti anno 1272. Gregorius X. ratum habuit Apostolica auctoritate. At moriente Stephano eodem anno, pax evanuit. Nam Bela Dux, Ottocari consobrinus, proditionis apud Ladislaum insimulatus, ac cæsus iracundia exæstuantem Ottocarum coegit pacem abrumpere; & quamvis Gregorius, Caroli etiam Siciliæ Regis opera invocata, erupturam iram reprimere conatus sit; ferocis tamen animi motus comprimere non potuit. Idcirco Rudolphus Procerum fidem curamque egregiam commendat, ac parentis vices se gesturum promittit, eosque beneficiis affecturum, ac Regni æmulo arma quantocyus illaturum.

5 De aquila in vexillis vide supra (*ep. XI. n.* 2.)

RUDOLPHUS IMPERATOR [1] COMMENDAT FILIUM SUUM PRIMOGENITUM, QUEM IN AUSTRIAM CUM COPIIS MILITARIBUS PRÆMITTIT, CUIDAM PRINCIPI, UT IPSUM IN OMNIBUS ADJUVET.

ARGUMENTUM

Castra moturus versus Egram, præmissoque Alberto primogenito in Austriam cum valido exercitu, eidem ab N. iter dari petit per suos fines, promittens gravem haud futurum locis aut hominibus; rogatque, ut populos sibi subditos jubeat præsidio esse eidem Alberto, jugum scilicet excussuros, quod illis jampridem Ottocarus imposuerat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XVII.

RUdolphus &c. Turbatur non immerito nostræ Serenitatis animus, & ad iram concitamur vehementius, ac tanto justius, quanto te & cæteros Sacri Imperii Principes & fideles propter fidei puritatem, quam ad Romanum geris Imperium, gravius per illustris Regis Bohemiæ rabiosam tyrannidem perpendimus tribulari. Sane multiformis dilectionis animum, & affectum, quem ad

NOTÆ

1 Corrige, Titulatoris ingratiis (Rudolpho sic perpetuum volente) *Rudolphus Rex Romanorum*.

te noſtra gerit Serenitas, curantes ferventibus, atque irremiſſis deſideriis, tibi cæteriſque noſtris Principibus inique tribulatis, ſimiliter & oppreſſis, operoſo ac feſtino ſuccurſu, & ſubventione potenti oſtendere diſponimus, & in voto gerimus verſus Ægram[2] una cum filio L.[3], Rege Regum dirigente feliciter greſſus noſtros, feſtinis progreſſibus nos conferre; primogenito noſtro verſus partes Auſtriæ cum armatorum multitudine, & armatorum militum copioſitate apparatu decentiſſimo deſtinato. Qui cum neceſſe habeat tuos tranſire terminos abſque alicujus hominum læſione, diſpendio, vel jactura, petimus, ut eidem noſtro primogenito viam, & introitum, juxta quam de tua fidelitate & diſcretione inconcuſſam fiduciam gerimus, ſtudeas præparare; faciens, & diſponens, quod fideles tui de ſuis munitionibus eidem, imo ſibi ipſis ſubveniant, atque ipſorum negotium in ſubventione noſtri primogeniti tam ardenter, & tam ſtrenue proſequantur, quod abjecto ſervitutis jugo per prædictum Regem ipſis dudum impoſito, in amœnitate tranquilla pacis valeant reſpirare[4]. Dictum noſtrum filium tuæ fidei puritati examinatæ diſcretionis conſilio in totum committimus, & quaſi pro filio tibi tradimus inſtruendum, gubernandum, & ad omnia, quæ liberationem patriæ reſpiciunt, dirigendum[5].

Ry-

NOTÆ

2 Has dediſſe literas puto poſt recenſitum exercitum Campoduni, quæ civitas Sueviæ in Algoja *Kempten* hodie audit; ex quibus patet iter utriuſque exercitus in Auſtriam, Rudolphi nempe per Franconiam verſus Egram in Boemiæ finibus; Alberti autem per Tirolenſem Comitatum, & Carinthiæ fines.

3 Nulli ex Rudolphi filiis nomen fuit per L. literam incipiens, ut ſuo loco dixi (*lib.* 1. *epiſt.* 11. *num.* 4.) H. igitur aut R. reponi debent, quibus indicentur Hermannus, aliuſve filius patri cognominis, qui tirocinium ſub ſtrenuo Genitore agens, in caſtris eſſet. Quandoquidem *Alberto*, *Hermanno*, & *Rudolpho*, & *eorum haeredibus maſculis* feuda ſequenti anno conceſſa inveniuntur a Petro Patavienſi Epiſcopo, in duobus Diplomatibus apud Hanſizium (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 418. *ſeqq.*)

4 Philippum Carinthiæ Ducem in Comitiis Norimbergenſibus provinciæ illius inveſtituram accepiſſe compertum eſt (*ep. XIV. n.* 4.); tamenſi eodem hoc anno Rudolphus eam provinciam una cum aliis Auſtriacis acquiſitam Meinardo Comiti Tirolenſi adminiſtrandam dederit. Quamobrem fidelitati, & diſcretioni hujus Ducis exercitum commendari credi poſſet: quæ, quum fallaces hac occaſione perſpectæ fuerint dejectionis cauſa poſtea extiterint. At quæ ſequuntur, Philippo convenire nequaquam poſſunt.

5 Hæc ſane non hominem una tantum occaſione cognitum, quum feudorum inveſtituram, & reſtitutionem in integrum (ab Ottocaro enim dejectus fuerat ex Carinthia, & Carniola) a Rudolpho obtinuit; ſed ſpectatæ fidei virum, cui Albertus tanquam patri commendaretur, qualis erat Saliſburgenſis Archiepiſcopus. Cui tamen ſcriptam Epiſtolam affirmare non auſim; quum ſupra viderim (*ep.* XII.) officii verborumque diſcrimen hujc Epiſtolæ cum literis ad Archiepiſcopum intercedens.

RUDOLPHUS IMPERATOR [1] DUCI CUIDAM SIGNIFICAT SE MOTURUM CONTRA BOHEMUM, ET UT CASTRA VICINIORA OCCUPET [2].

ARGUMENTUM

Iter sibi tutius comparaturus adversus Bohemiæ Regem, hortatur N. ut occupet castra hostis suæ ditioni finitima quaecumque poterit. Præmium promittit laudem, atque honores.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XVIII.

Quam versutæ calliditatis insidiis, quam calumniosæ intentationis insultibus, temerarius hostis Imperii N. in exhæreditationem ejusdem Imperii machinetur, satis, ut credimus, tibi in vicino est cognitum, quod jam transiit ad remotos. Sane cum ad recuperandum possessiones præclaras Imperii per eumdem hactenus occupatas [3], Imperialia potentiæ signa movere in proximo, Duce Altissimo Exercituum Domino, disponamus, synceritatem tuam, de qua non modicam obtinemus fiduciam, amplissima qua possumus precum instantia duximus exhortandam, quatenus ad occupationem castrorum prædicti Regis, quæ tuæ sunt viciniora * potentiæ, omnes animi tui curas & studia opportuna convertere non omittas, ut ad invasionem ipsius per eadem loca liberior nobis transitus pateat, & ingressus habilior [4] in perpetuum suæ desolationis exterminium nobis, & nostris valeat præparari. Per hoc enim procul dubio tu & tui condignis a nostra magnificentia præconiis præveniri poteritis, & præcelsis honoribus exaltari.

RV-

NOTÆ

* f. provinciæ

1 Corrige ut in præcedenti (*not.* 1.)

2 Ottocarum superiori anno denunciatum fuisse hostem Imperii Chronicorum præsidio vidimus: Rudolphi testificatione nil certius desiderari potest.

3 Carinthia, Stiria, Carniola, cæteræque Austriæ provincia nequicquam per Legatos repetitæ, antequam hostis Imperii denunciaretur.

4 Per Bavariam iter habiturus erat: attamen de illius Duce Henrico, ejusque ditione semper silet. Ubi venit, sola ostentatione armorum eum compressit. Tum vero Austria omnis patuit usque Viennam.

RUDOLPHUS CÆSAR EXCUSAT SE APUD PONTIFICEM ROMANUM; QUOD AD CONSTITUTUM TEMPUS NON VENERIT PRO CORONA IMPERII SUSCIPIENDA.

ARGUMENTUM

Rudolphus proteſtatur Gregorio X. Se poſt Lauſanenſe colloquium nil habuiſſe antiquius, quam magnificum apparatum pro Italico itinere ſuſcipiendo ad Imperialem coronationem die Sancto Pentecoſtes, ut conſtitutum fuerat: Sed aliquandiu impeditum fuiſſe gravibus negociis, quæ ſuus Legatus enarrabit.

A. D. MCCLXXV.	COD. CÆS.	COD. RUD. XIX.

IS beatiſſime Pater zelus circa paterni beneplaciti peragenda myſteria, inceſſanter exuberat; is revera in pectore filialis devotionis effectus effervet aſſidue, circa Matris Eccleſiæ miniſterium cultu honorifico proſequendum, quod amodo cum ab amabili veſtra nos contigit abiiſſe [1] præſentia, nullis omnino pepercimus ſumptuoſis laboribus, quin Regio apparatu decenter accingeremur ad iter, quo ſperabamus incedere ad ſuſcipiendum in termino nobis a veſtra benignitate præfixo, de Sacroſanctis manibus veſtris Imperii diadema [2]. Sed votis hujuſmodi ſucceſſiva proceſſuum aptitudo non * abfuit. Imo & caſuum inopinabilium poſtmodum ingruentium intricata congeries promptum ſpiritum a tam grati operis executione gratuita aliquantulum ſequeſtravit [3]. Quæ quidem negotioſa obſtacula Veſtræ Sanctitati potius fidi interpretis eloquio duximus differenda,

NOTÆ

* f. adfuit

1 De Colloquio Lauſanenſi eum loqui, & quidem cum Gregorio X. pro certo haberi debet. Quumque poſt Pontificis mortem Cardinalibus affirmet, ſe jam paratum eſſe ad veniendum; neceſſario hæ literæ retro trahendæ ſunt, præferendæque illis ad Cardinales(*l.* 1. *ep.* XLIV.). Eæ vero ante diem 20. Januarii anni 1276. ſcriptæ fuerunt: quare iſtæ ſub finem præcedentis datæ videntur, teſte Rudolpho ipſo, qui non diu, ſed *aliquantulum* ſe eſſe detentum ait a prædicto itinere ſuſcipiendo,

2 Jam diximus, terminum primo conſtitutum fuiſſe diem feſtum omnium Sanctorum anni 1275. at eodem imminente, dum Rex cum Pontifice Lauſanæ conſiſtebat, ad diem Pentecoſtes anni ſequentis dilatum eſſe. Quamobrem inepte titulator ponit, Rudolphum ſe excuſare quod non venerit: ipſe enim Rudolphus ait *Regio apparatu accingeremur ad iter, quo ſperabamus incedere*. Quid ſibi velit hujuſmodi frequentibus transformationibus, lector judex eſto: mihi quidem collector, ſeu exſcriptor iſte eſt ſubleſtæ fidei.

3 Ex ſuperioribus patet longe ante Lauſanenſe colloquium hoſtilia omnia eſſe ad Ottocaro adverſus Archiepiſcopum, alioſque Principes, Barones, & Comites, qui ab eo defecerant, ut Regi Romanorum adhærerent. Hæc tamen cauſa, utquumque graviſſima, impedimento non erat, quin Gregorio ſuperſtite ad duo illa maxima, omniumque præcipua ſerio incumberetur, expeditionem Syriacam, & coronationem Rudolphi, ejus quippe Duces futuri erant Imperator, & Pontifex, ut conſtanter Auctores affirmant. Alia igitur impedimenta ſupervenerant, quæ Legatus enarraturus erat, quibuſque poſtea ſe explicaturum pollicetur Innocentio V. (*lib.* 1. *ep.* XXXVIII.) ut ſtato die præſto ſit in Urbe.

renda, quam scripto. Propter quod religiosum & honorabilem N. virum utique fide ac devotione conspicuum, coelibis vitæ candore nitentem, nobisque prælucidis meritis suæ probitatis acceptum, in cujus os super præmissis & aliis verba nostra perfecte transfudimus, ad Beatitudinis Vestræ pedes, ut casus hujusmodi referat, fiducialissime destinamus, humillime supplicantes, ut ei super his, veluti nobis ipsis, dignemini fidem credulam adhibere [4].

NOTÆ

4 Minoritate ut plurimum legationibus fungebantur id temporis apud Pontificem Principesque summos. De quibus minime prætereunda mihi videtur Concilii Lugdunensis præclara testificatio, tam pro iis, quam pro Ordinis Prædicatorum Religiosis. Utrique enim maxime putabantur Ecclesiæ necessarii, quum de novis Religionibus improbandis res erat: *Sane*, ajunt Patres, *ad Prædicatorum & Minorum Ordines, quos evidens ex eis utilitas Ecclesiæ universali proveniens perhibet approbatos, præsentem non patimur constitutionem extendi. Cæterum Carmelitarum, & Eremitarum S. Augustini Ordines, quorum institutio dictum Concilium generale* (Later. sub Innoc. III. c. 12.) *præcessit, in suo statu manere concedimus, donec de ipsis fuerit aliter ordinatum*. Ex utro autem Ordine hic Religiosus fuerit, duo præsertim serio animadvertenda nobis præbet, sanctos nimirum hominum mores, eorumque animi sinceritatem, magnam esse commendationem apud Summos Principes; & utriusque Ordinis Religiosos, antequam rigor ille pristinus defervesceret, summo loco esse habitos in Ecclesiæ reique publicæ utilitatibus. Infra exemplis confirmatum hoc videbimus.

EXCITAT LADISLAUM REGEM HUNGARIÆ, ET ANDREAM DUCEM SCLAVONIÆ CONTRA REGEM BOHEMIÆ.

ARGUMENTUM

Rudolphus Ladislao Ungariæ Regi, fratrique ejus Andreæ Duci Sclavoniæ, tanquam adoptatis in filios, ac fœdere secum junctis nunciat, se eos, regnumque eorum a tyrannide Ottocari liberaturum; excelso magnoque animo eos esse jubet: etenim cum æquo ac fortunato Principe sunt pugnaturi.

A. D. MCCLXXVI.	COD. CÆS.	COD. RUD. XX.

PLacidæ parentelæ conjunctio, quæ idemptitatis alternæ nos unit amplexibus, sic est nostris infixa præcordiis, sic revera convaluit radicata tenaciter, & memoriæ nostræ plantariis insita jugiter coalescit, quod inter cætera, quorum crebra sollicitudo nos afficit, illud inhæret potissime votis nostris, qualiter vos, & inclytum N quos ut carnem ex carne nostra, & velut os ex ossibus nostris amplexu, sinuque paterno fovendos sumpsimus, [a tyrannide furi-

furibunda persecutoris iniqui possimus eripere [1], ac avitæ hæreditatis vestræ funiculos congruis finibus ampliare. Sic enim proculdubio nobis est cordi & curæ illud magnificum, & famosum Hungariæ Regnum in antiquæ gloriæ fascibus rediviva reformatione dirigere, sicque ipso illæso persecutoris illius illidere feritatem, quod nulla prorsus personarum, aut rerum dispendia evitare proponimns, quin ad edomandum ejusdem fastuosi superbiam sub victricibus Aquilis duce Domino Exercituum intendamus. Ut discat amodo, posito supercilio per se ipsum, quam sit durum, quamque difficile contra stimulum calcitrare [2]. Eja ergo Princeps, in quem proavorum generosa strenuitas vires & animos derivatione gratuita propagavit, virum induite virtuosum, vos robore fortitudinis accingentes. Confidimus autem in divina clementia, quod non deerit vobis prosper eventus ad omnia, dum in causa facili & æqua militabitis, & sub Principe zelatore justitiæ fortunato [3].

RU-

NOTÆ

1 Magna hujus Epistolæ similitudo cum sextadecima, facit ut datam utramque credam uno eodemque tempore. Quumque in utraque ii adolescentes Regii adoptati dicantur, fateor me non intelligere, cur Austriacæ historiæ auctor Gerardo nimiam fidem adhibens adoptionem differat in sequentem annum. Vide supra (*Ep.* XVI. *n.* 4.)

2 Iisdem fere verbis Ungariæ Proceres alloquitur.

3 Vanum esset tantum Principem, tantisque ornatum virtutibus cum Cæsare aliisve Ethnicis Principibus comparare. At Engelberti Coloniensis Episcopi testimonium silentio præteriri non debet, qui Gregorio X. Electum Regem Romanorum sic describit (*Cod. Cæsar. ap. Auct. Piet. Austr. l.* 1. *c.* 4. *p.* 14.): *Et ut de Regis Electi, sic & Coronati persona Sacros. Romanæ Ecclesiæ Matris nostræ nova gaudia cumulentur, idem Rex est fide Catholicus, Ecclesiarum amator, justitiæ cultor, pollens consilio, fulgens pietate, propriis potens viribus, & multorum Potentium affinitate connexus,* **Deo**, *ut firmiter opinamur, amabilis, & humanis aspectibus, ut cernitur, gratiosus; insuper corpore strenuus, & in rebus bellicis contra infideles fortunatus. Propter quod speramus in eo, qui Reges & Regna constituit, quod sub ejus principatu pacifica quies Regno proveniet, pax Ecclesiis, concordia plebibus, & moribus disciplina: ita quod gladii conflabuntur in vomeres, Cornu Christi sui a Rege Regum magnifice sublimato. Vos itaque quæsumus, Pater Sancte, suscipite filium singularem, quem procul dubio sentietis intrepidum Matris Ecclesiæ pugilem, & invictum fidei Catholicæ defensorem. Processum vero tam rite, tam provide, tam mature de ipso sic habitum, gratiosæ approbationis applausu benevolo prosequentes, ac ex affluenti paternæ dulcedine pietatis opus perficientes Dei in ipso, eumdem quum vestræ Sanctitati placuerit, & visum fuerit opportunum, ad Imperialis fastigii diadema dignemini misericorditer evocare: ut sciant, & intelligant universi, quod posuerit vos in lucem gentium Dominus, & per vestræ discretionis arbitrium, Orbi terræ post nubilum exoptata serenitas elucescat.*

RUDOLPHUS DUCEM EXERCITUS AD MILITIAM INVITAT [1].

ARGUMENTUM

Ducem cum parte copiarum in provincias Imperio recuperandas præmissum, ob res præclare gestas eximiis effert laudibus; eique nunciat se propediem profecturum in Austriam cum magnifico apparatu, Regiaque illum munificentia prosequuturum.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXI.

Satis est Regiæ celsitudini patens & cognitum, quanta in te virtus eniteat; satis claris & placidis elucescit indiciis, & notoriis claruit argumentis, quanta strenuitatis & fidei rutilas puritate, dum nostræ gloriæ sitibundus & avidus, personarum & rerum dispendia non evitans, ad exaltationem Imperii prosilire non cessas intrepidus, creditæ tibi nostræ militiæ agmina gloriose ac strenue dirigendo [2]. Super quo utique tuæ constantiæ, quæ in operis exhibitione complacuit, commendamus effectum. Sane tua volumus desideria non latere, quod in proximo, Deo duce, ad partes Austriæ in Regio potentatu, & apparatu magnifico nos conferre disponimus, digna pro meritis te beneficentia liberaliter præventuri, & juxta industriæ tuæ consilium fine salutari * negotio provisuri [3].

NOTÆ

* f deest aliquid.

1 Lector, judex esto, num titulus conveniat Epistolæ. Regio exercitui Rex ipse cum uno ex filiis præerat: jamque omnia erant disposita ad movendum Castra. Tunc vero exercitui eidem quærit Ducem?

2 Meinhardum Comitem Tirolensium præmissum fuisse in Stiriam & Carinthiam Auctores constanter tradunt. Qui quum Rudolphus Pataviam pervenit die 20 Septembris, in Castris Regiis reperitur, diciturque utramque eam provinciam adegisse in verba. Mentiar, nisi ad hunc strenuum Ducem Epistola data est. Quin etiam Albertus primogenitus Rudolphi, quem supra vidimus (*Ep. XVII.*) præmissum pari modo in Austriæ provincias, cum Comite Meinhardo fuisse videtur. Certe cum credita sibi militia res gesserat dignas, quæ a Rudolpho maxime commendarentur.

3 Eodem hoc anno Philippo Carinthiæ Duce dejecto, Meinhardum provinciis præfecit, ut animadvertit Hansiz. (*Germ. Sac. to. 2. p. 365.*) cujus verba non negligam: *Quum Rudolphus anno 1276 provincias occupasset, eas non Philippo, sed Meinhardo Tirolensium Comiti propter egregie navatam operam tradidit: Philippo modulum suum apud Urbem Chrembsium ad exitum usque tolerante. Decessit A. 1279.*

FRIDERICUS ARCHIEPISCOPUS SALISBURGENSIS ABSOLVIT SUOS DIOECESANOS A JURAMENTO PRÆSTITO CUIDAM PRINCIPI [a].

ARGUMENTUM

Archiepiscopus Salisburgensis Provinciales suos a juramento fidelitatis absolvit, quo Regi Bohemorum adstringebantur; ac de Suffraganeorum consilio se anathemate percussurum minatur quemcumque, juramenti ejus obtentu, non adhærentem Rudolpho.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXII.

FRidericus Dei gratia &c. omnis boni plenitudinem cum salute [b]. Ex quo jurisjurandi sancta religio non est iniquitatis vinculum, sed confirmatio potius veritatis, viri prudentes, & providi, de quorum vos numero æstimamus, illud plene intelligunt, & faciliter apprehendunt, quod illustri Principi N. per vos & alios præstita Sacramenta adversus Sacrum Imperium, Dominumque vestrum Serenissimum, nec tenent, nec ligant vos, quod contra Ducem & justitiam statumque Reipublicæ indebite sunt extorta [1]; & quoniam eadem juramenta observari non possunt sine præjudicio vestræ salutis, & mortali periculo animarum vestrarum: Nos auctoritate Dei omnipotentis ipsa vobis remittimus, & absolvimus [2], imo non esse ligatos denuntiamus ad observantias eorumdem [c]. Nos etiam de consilio Venerab. Fratrum Suffraganeorum nostrorum per excommunicationis sententiam adversus omnes & singulos procedemus, qui prætextu juramentorum taliter præstitorum in erroris concepti devio vagari magis [d] elegerint, quam reduci ad semitam veritatis apertæ [*], quam [e] Romanum Imperium Deo jam præduce nos præcedit [3].

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.,

a *Tit. deest in Cod. Cæs.* b *hæc ep. Hansiz. desiderantur* c ad obs. eor. denunciamus d magis magisque e qua

NOTÆ

* f qua

1 Quæ juramenta Ottocarus extorserit, vide supra *Ep.* xv.

2 Quum hæc gerebat Archiepiscopus, in tuto erat, Rudolphi enim castra sequebatur. Hist. Austral. post Rudolphi adventum in Austriam, eamdem rem sic enarrat: *Quem Ministeriales honorifice, ac solemniter recipientes, relicto & abjecto prædicto Rege Boemiæ, Rudolpho adhæserunt, oblitique sunt pacti, & juramenti, quod pepigerant cum eo, postpositis hæredibus eorum, quos eis in obsides tradiderant, ac per consilium, & informationem Prædicatorum, & Minorum fratrum, & totius Cleri, qui auctoritate Papæ tollentes juramentorum scelera, omnes Regem Rudolphum in Dominum receperunt.* Fratrum Clerique consilium accesserit, necne, non quæro: Episcopali auctoritate populos absolvi a juramento certum hoc monumentum luculentissime testatur.

3 Populorum studio, qui ab Ottocari tyrannide liberari avebant, Spiritualibus armis accedentibus, Civitates & Castra se Rudolphi dominio subdiderunt, excepta civitate Viennensi, quam obsidione cinxit, ut breviter Eberardus Altahen. & fusius alii constanter tradunt.

Rudolphus scribit Regi Ungariæ pro auxilio contra Bohemum [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus Viennæ consistens jam inde a recessu Ottocari, & undique auxilia contrahens contra eumdem rebellantem, seque ad ultimum conflictum parantem, Regem Ungarorum orat, ut sibi præsidio sit in ducatibus Austriæ & Styriæ, quo si hostis se vertat, eum insequi a tergo se constituisse, Regem admonet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXIII.

CUM inter Reges orbis, & Principes affinitatis interdum & amicitiæ fœdera contrahuntur, tanto majoris inter eosdem affectionis unio debet merito suboriri, quanto majores aliis in celsioribus positi speculis dignitatum, virtutum inferioribus debent exempla differere, quantoque per unanimes voluntates ipsorum pax firmior crescit in populis, ampliantur honores alterutrum, & suorum roborantur in posterum jura regnorum. Sane contracta feliciter inter nos jampridem alternæ connexitatis identitas sic revera inextinguibiliter est in nostris radicata præcordiis, sic in intimis nostri cordis affectibus est firmata tenaciter, quod delectat nos exequi per effectum quidquid regalem vestrum demulceat animum, quicquid vestræ Majestatis honoribus arbitraturi fuerimus adauctivum: incommutabili animo disponentes, confibulationis hujus vinculum indissociabiliter observare [2]. Hinc est, quod sic contractæ inter nos inviolabilis amicitiæ debitum vice reciproca repetentes a vobis, juxta quod vester Procurator, & Nuncius spopondisse dinoscitur, & ad hoc vos solemniter obligasse [3], serenitatem Regiam ampliori

 qua

NOTÆ

1 Loco hujus Epistolæ ponenda erat xxix. quum autem religio mihi fuerit Ordinem Codicis ullatenus immutare, ne istam quidem evidentem inversionem attingam, quum præcipue quæ mox sequetur Epistola, superiori præmittenda sit, pluresque aliæ vagentur a propria sede, ut videbimus. In antecessum potius notari debet, anno 1176. die 19. Novembris Elisabeth Sacro Bohemiæ Regem in genua provolutum jurasse fidem Rudolpho coram multis Principibus; quam rem uberrime enarratam videbimus infra (*Ep.* xxix.)

2 De affinitate per adoptionem contracta est dictum supra (*ep.* xvi. & xx.): hic autem initi etiam fœderis fit mentio, cujus Conditiones habentur infra (*ep.* xxxi.). Quare eadem isti præmittenda erat, quæ ad annum spectat 1178.

3 Ante sancitum fœdus a Rege Romanorum cum Rege Hungariæ, Legatis ultro citroque missis pactiones factæ erant, riteque omnia peracta, quæ in hujusmodi magnis negociis fieri solent, ut Rudolphus luculenter affirmat. Quamobrem Chronistæ Altahensis, aliorumque breviloquentiam de amicitia invicem contracta, cum mira factorum celeritate conjunctam secerni oportet; ita ut sanciendo fœderi plures menses, nec pauciores apparatui novi belli tribuantur: nam rei utriusque effectus ante Augusti mensis extrema anno 1178. non apparuit, (*ep.* xxxii. *seq.*)

qua possumus precum affectione deposcimus, & hortamur, quatenus mutuo nobis in nostris necessitatibus subveniatis auxilio, & fidelibus, ac fautoribus nostris in Austriæ, & Styriæ Ducatibus efficax opportuni patrocinii prætendatis umbraculum, & solatiosi consilii & auxilii fulcimentum, prout dilecti fideles nostri N. N. Celsitudinem Regiam duxerint informandam [4]. Nos enim in Civitate nostra Viennensi [5], utpote Regi Bohemiæ satis contermina, moram utilem ista vice contrahimus, ut si Rex prædictus temerarios impetus sui gressus in attritionem ipsorum nostrorum fidelium forte direxerit, ipsum a tergo viriliter insequentes, eumdem Regem, prædictis fidelibus nostris illæsis, allidere valeamus. Vos itaque quæsumus nobis cum festinatione rescribite, quid super præmissis in vestro proposito geritur, & in beneplacito continetur [6].

NOTÆ

4 Rudolphus & Ladislaus Reges conjunctis exercitibus dimicarunt, quod literæ eædem docent. Bohemus enim castrametatus in Austria Rudolphi consilia elusit ad Styriæ ducatum quod attinet.

5 In hac Urbe Rex Romanorum moratus est usque ad Annæ Reginæ decessum A. 1281. Tunc Alberto primogenito Austriæ, aliarumque provinciarum administratione dimissa, profectus est ad Rhenum.

6 Quamquam vi fœderis ad tegendum & nocendum initi non defutura esse auxilia viderentur a fœderato Rege; Rudolphus tamen scripto sibi significari optat ab eodem Rege, num opem sit laturus, necne? Confligendum quippe erat cum Rege hominum sui ævi fortissimo, ac bellicosissimo, nec non victoriis assueto, ut tradit Chron. Pragen. præterea cum Rege irato.

RUDOLPHUS RECIPIT CUJUSDAM EXCUSATIONEM, ITA TAMEN, UT NOLIT, IPSUM ESSE INTER SE, ET REGEM BOHEMIÆ PACIS MEDIATOREM.

ARGUMENTUM

Bernardi Episcopi Seccoviensis deprecationi optimus Princeps liberalissime respondet. Pacis arbitrum inter se & Ottocarum negat se illum accepturum, nisi prius Ottocarus immensa damna Episcopis illata resarserit: tum vero præbiturum aures rebus rationi congruis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXIV.

Literas vestras [1] nobis postremo transmissas affectione benigna suscepimus, utpote quæ fermenti, quod literarum vestrarum prio-

NOTÆ

1 Bernardi scilicet Seccoviensis Episcopi, Ottocaro addictissimi, qui anno præterito Regia Legatione fungens in Augustanis Comitiis temere invectivam habuerat in Rudolphum, quem Bohemi potentia fretus tamquam hostis hostem contemserat.

prioritas diſcriminarat, & ſparſerat, vos reddentes innoxios, velleris verecundi velamina revelarunt [2]. Sane nunquam hactenus Regia celſitudo de veſtræ rectitudinis inobliquabilitate decredidit; ſed in vobis quidquid in puri pectoris hominem miniſterioſæ naturæ potuerit artificium infudiſſe, ſemper exiſtimavit divinitus inditum eſſe vobis. Ex his igitur, quæ ſincera præcordia rubiginoſæ non ſuſceptibilia cicatricis, jam veriſimiliter produxerunt in lucem celebris opinionis veſtræ præſtantiam, & conſtantiæ firmitatem condigno laudum præconio commendantes, excuſationem veſtram libenter admittimus, & nitentis innocentiæ titulos approbamus. Viderint tamen illi, qui vobis inſciis, veritatis vacuos dictavere libellos, quid honoris & gloriæ ex commentis hujuſmodi conſequantur [3]. Porro ſuper his, quæ inter cætera Celſitudini noſtræ ſcripſiſtis vos velle libenter ad bonum concordiæ inter nos, & Regem Bohemiæ per Mediatoris ſolliciti modum interponere partes veſtras, ſic vobis duximus reſpon-

NOTÆ

2 Has igitur literas aliæ præceſſerant, quibus opinionem ab ſe averterat, qua probroſos in Regem Romanorum libellos effudiſſe dictitabatur. Neutram Epiſtolam Codices præſeferunt: Ex hoc autem Rudolphi reſponſo, cujus fruſtum ab Hanſizio recitatur (*Germ. Sac. to.2. p.383.*), patet, Bernardum binis literis egiſſe cauſam ſuam. Harum ætatem facili negotio aſſequemur, ſi animadverterimus, VI. Cal. Octob. Bernardum non adfuiſſe cum aliis Epiſcopis Pataviæ in Caſtris Rudolphi, at Novembri declinante una cum Salisburgenſi Archiep. & ſuffraganeis dediſſe literas gratulatorias ad Joannem XXI. quibus Auſtriæ aliarumque provinciarum liberationem a tyrannide exultantes nunciant. Itaque metu primum, quum Rudolphum favore Principum, & armorum terrore adventare in Auſtriam vidit; deinde exemplo Henrici Bavariæ Ducis reſipiſcens, literis deprecari veniam cœpit; quam utique obtinuit, antequam Rudolphus ex Bavaria moveret caſtra.

3 Magnanimitate Principis, ac manſuetudine raro admodum obvia, Epiſcopi excuſationem admittit, atque Auctoris libellorum, quicumque fuerit, conſcientiam malefacti arbitram relinquit. Quare Bernardus tanti beneficii æſtimator tertiam Regi Romanorum Epiſtolam ſcripſit, quam refert Hanſiz. ex Cod. Caſateo (*Ib. p. ead.*), quæ quum in noſtro deſideretur, audienda eſt: *Revixit ſpiritus meus exultationis inſperatæ gaudio excitatus. Sedenti in tenebris, & umbra mortis lux eſt mihi viſa cœlitus exoriri. Pulſis jam e medio rancorum nebulis, quas ſuis follibus fabri induxerant Aquilonis, repente qaidem veſtræ Serenitatis jubar lucidum mihi gaudeo arriſiſſe. Complector, & teneo ſuper aurum, & topazion literas veſtras, quas mihi quidem detulit Angelus pacis, in quibus ramum olivæ ore columbino porrectum ad inſtar Noe fluctuantis me profiteor recepiſſe; denique annuente Domino, gaudium magnum, quemadmodum gallo canente ſpes redit. Refuſa eſt ſalus ægro, reſtituta ſanitas ſemivivo. Caeterum anima mea turbata eſt valde, quod in me viſa eſt veſtra gratuitas perturbata, & exaſperata lenitas. Id meis peccatis prorſus imputo, quibus iram merui, & veſtram deminui gratiam, dum in me transferunt irae veſtrae taliter, & terrores; ex quo non eſt accuſare alium, quam me ipſum; qui liquido confiteor, me peccaſſe. Ego autem ſi quid in eo eſt vel opere, vel ſermone commiſſum, in quo veſtra ſit vel exaſperata benignitas, vel utilitas diminuta, veſtrum ſubeo ſpontaneum ſatisfactione judicium; quatenus vos aequa diſcretionis lance pondus libretis examinis, per quod & confitenti ſit venia, & innocenti non imputetur de catero haec offenſa; veniatque Auſter, qui ollam indignationis, fallace Aquilone ſuccenſam, mitioris aura temperamento refrigeret, atque in thalamo Salomonis medium cubile caritate conſtituens in quietis tranquillae planitiem, mentis veſtræ redigat tempeſtatem.* Prætetea facto confirmavit quæ literis amplexus erat. Nam una cum cæteris Principibus certatim ſubvenit indigentiæ Rudolphi in proſequutione belli adverſus Ottocarum. Cujus rei monumenta videſis apud eumdem Hanſiz. (*Ibid. p. 386. ſeq.*)

pondendum. Quod cum idem Rex ad Principes nostros Archiepiscopos & Episcopos, veluti ad pupillam oculorum nostrorum utramque manum hostilis invasionis extenderit, in eorum continuum exterminium graviter debacchando; penitus incongruum arbitramur & indecens, eo sic proterviente [a] ferociter, in eventuum [b] tractandorum & dubiorum involucro nos involvi. Verum si manum retraheret ab offensis, & male facta corrigeret restitutionibus ablatorum, ad ea, quæ forent congrua rationi, possemus facilius inclinari [4].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a prætervenientc *b* eventum

NOTÆ

4 Tituli fallaciam hæc arguunt. Rudolphus siquidem præbere aures faciles conventioni alicui non recusat: dummodo Ottocarus male facta emendet.

RUDOLPHUS COGNATUM HORTATUR, UT SECUM CONTRA REGEM BOHEMIÆ PROFICISCATUR.

ARGUMENTUM

Principem, aut Comitem consanguineum hortatur, ut sibi opem ferat adversus Bohemiæ Regem Ottocarum, magnis eum præmiis suaque beneficentia ipsum, ejusque familiam se persequuturum esse pro meritis promittens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXV.

DE generosi sanguinis unione, qua nobis astringeris [1], te degenerare nullatenus arbitrantes, synceritatem tuam, de qua non dubia fide confidimus, ampliori, qua possumus, precum instantia duximus exhortandam, quatenus tractus naturalis funiculo parentelæ, qua jungimur, digne pensans, quod regiæ sublimitatis auspicia nobis attributa divinitus tua sint, tuæque posteritatis egregiæ incre-

NOTÆ

1 Hæc, & sequens Epistola inscitiæ insimulant Scriptores, qui in magno hoc Progenitore Augustæ domus Austriacæ inclytum genus, & potentiam ab electione ejus in Regem Romanorum desumunt. Recte de eodem Coloniensis Archiepiscopus, ut supra vidimus (*ep.* XX. *n.*3.) sub ipsam electionem *Multorum potentium affinitate connexum* descripsit Gregorio X. rectius haud dubie dicturus, si & *consanguinitate* adjecisset. Certe inter potentes affines hauddum recensebantur Albertus Saxoniæ Dux, cui Rudolphus Agnetem filiam, & Otto Brandeburgicus, cui Hedwigem despondit: namque id factum Aquisgrani post Coronationem sequenti anno. Ex Potentibus autem Consanguineis Henricum Furstembergium (*ep.* XXIV. *& seqq. lib.*1.) præcedenti anno præfecit provinciis, quas putabat juris Imperii: alios duos modo hortatur, ut potentissimo Regi Ottocaro suas vires objiciant.

incrementa perpetua, & magnifica fulcimenta; nobis nostrisque fautoribus studeas in instantis casus articulo, contra grassatoris iniqui potentiam, tam viriliter, quam constanter assistere, & nos impugnantes fideliter expugnare. In hac etenim causa tua res agitur procul dubio, sicut res nostra. Quare si prompto aggressus fueris animo quæ petuntur, condignis te ac tuos Regia Celsitudo magnificabit honoribus, & fœcundis beneficentiæ suæ revera favoribus ampliabit.

RUDOLPHUS DEFERT CUIDAM PRINCIPI OFFICIUM IN IMPERIO, EUMQUE INVITAT AD SOCIETATEM BELLI, ET PER ILLUM ALIOS.

ARGUMENTUM

Consanguineo alteri Principi in provincia Ottocari faucibus exposita confert officium Imperii a Principibus ratihabendum, quum ad Imperialem Aulam accedet. Interim ei constantiam in fide commendat, eumque impense orat, ut Avunculos suos ad eadem, spe præmiorum, alliciat.

A. D. MCCLXXVI. COD. CÆS. COD. RUD. XXVI.

DUplex tibi suppetere non ambigimus incentivuum, quod nobis & Romano Imperio adeo ministeriosus, ut apis argumentosa, deservis: quonam alterum sanguinis efficit claritudo, qua jungimur, alterum vero fidei debitum naturalis, quo te Imperio cognoscis astringi [1], quodque rupturæ non patitur cicatricem. Virilis igitur viri, quem nec blanda subvertunt, nec terrent adversa, constantiam digno laudum præconio commendantes, & incommutabili animo disponentes, te, velut insigne signaculum, positum in cor nostrum, condignis magnificare honoribus, & honoribus congruis exaltare, fidelitati tuæ describimus, quod officium N. tibi committimus, usque ad nostræ beneplacitum voluntatis [2]. Nos enim jurejurando firmavimus, quod Imperialia bona, sine consilio Principum prorsus alienare non possumus; sed ob tuæ meritum probitatis, cujus præstantia pollet semper, & viguit fides tua, cum ad præsentiam

NOTÆ

1 Erat igitur potens hic Consanguineus ex Principibus Imperii.

2 Quare officium absolute non conferat, in sequentibus declarat. Unde liquet, qua lege adstringeretur Rex Romanorum, seu Imperator electus, antequam Aurea Bulla quicquam de ea re constitueretur.

tiam noſtram veneris, ipſos Principes ad hoc facile credimus inclinare, quod non ſolum in iſtis, ſed etiam in fœcundioribus beneficentiæ noſtræ ſolatiis debeas merito honorari. Porro cum nobilis N.[3] ſic a præſentia noſtra receſſerit, quod ipſe una cum aliis ſuis contra hoſtes Imperii Romani potenter exurgere debeat, & patenter votivum tibi patrocinium impenſurus, prout ab ipſo, & coadiutoribus ſuis, ſi nuncios tuos ad eos tranſmiſeris, plenius poteris edoceri: ſynceritatem tuam attente requirimus, & hortamur, quatenus animum tuum alicujus impreſſione formidinis non dimittens, & ab inſidiantium laqueis tuta te providentia cautum reddens, in inchoato propoſito, ſtrenuitate concepta viriliter perſeveres. Avunculos tuos, erga quos uberi affluentia præmiorum ſimiliter volumus redundare, ad aſſiſtendum nobis &c. in ipſo negotio quibus poſſis inductionibus efficaciter allecturus; nos enim tam erga te, quam erga ipſos beneficentiæ noſtræ dulcoribus ſic exuberare concepimus, quod laborum efficientur immemores, copioſa ſuperveniente dulcedine præmiorum.

RV-

NOTÆ

1 De Tirolenſi Comite Meinhardo in Carinthiam præmiſſo videtur ſermo eſſe. Quum autem ſingularia hujuſmodi ex literis hiſce ſuppetant, quæ in Auſtriaca hiſtoria, Chroniciſque aliis non reperiuntur, haud expeditum eſt decernere, num Principes Campiduni congregati in Comitiis iſta promiſerint Rudolpho, nam plures hic memorantur; an eorum aliquis cum copiis præmiſſus cum ſibi adhærentibus aggreſſurus eſſet Ottocari fideles. Quod certo conſtat, Albertus Rudolphi primogenitus, & prædictus Comes Tirolenſis in provincias ab Ottocaro invaſas Rudolphi exercitum præceſſere.

RUDOLPHUS CUIDAM PRINCIPI GRATULATUR DE CONCORDIA INITA, EUMDEMQUE INCITAT CONTRA BOHEMUM.

ARGUMENTUM

Rudolphus Henrico Bavariæ Duci, qui optimo publico reconciliatus erat cum Ludovico fratre Comite Palatino, gratulatur: eumque orat, ut nuncios de nuptiis celebrandis cum Ottone ejusdem filio, & Regia filia remittat: Ottocarum ab suo latere invadat, quem ipse aggredietur ab altero, ut medius inter duo incendia non possit effugere.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVII.

GRandem cordi nostro materiam exultationis induxit, quod quiescente jam intumescentiæ spiritu, quem inter vos, & inclytum filiæ nostræ sponsum fragor horridæ tempestatis invexerat, ejus disponente clementia, qui post nubilum dat serenum, eidem sic estis votivæ reconciliationis in osculo, & fraterna dulcedine couniti, quod utique sicut vobis ad gloriam, sic subjectis fidelibus cedet ad exoptatæ quietis augmentum [1]. Verum ex eo admirationis causa præcordiis nostris infunditur, quod Nuncii nostri ad vestram jamdudum transmissi præsentiam, super matrimonio consummando, tam longam & diuturnam moram in vestra Curia contraxerunt, quos quidem finaliter petimus expediri [2]. Et quia nostri fideles in Austria diris adversantis æmuli quatiuntur insultibus, & amaris persecutionum intentationibus impetuntur, Serenitatem vestram, de qua stabili fide confidimus, ampliori, qua possumus precum instantia deposcimus, quatenus invasores eorum ab illo latere

NOTÆ

1 Jam diximus (*lib. 1. ep. 37.*) reconciliationem istam esse factam die v. Aprilis hujus anni, quod ex Chron. Austr. collegimus. De eadem loquitur Hist. Austr. hunc in modum. *A. 1276.* (Rudolphus) *Ratisponam usque pervenit, Ducemque Henricum Bavariae (qui tunc temporis praedicto Regi Boemiae per suas pecunias astabat) potenti manu devicit: filiam quoque suam Ottoni filio præfati Ducis matrimonio legitime copulavit, & ab ipso Rege Rudolpho saepe dictus Dux terram suam recepit titulo feudali. Igitur Rudolphus Rex Bavariam potenter pertransiens, Pataviam pervenit*: die videlicet 26. Septembris. Antequam Bavariam ingrederetur, has literas datas esse nemo dixerit; de nuptiis enim antequam in ordinem redigeretur, minime actum esset. Quamobrem creditu proclive est, modica temporis intercapedine reconciliationem Henrici cum fratre, ejusdem reditum in gratiam Rudolphi, & desponsationem prædictam contigisse. Chron. Salisb. ap. Canis. (*Ant. lect. to. 3. par. 2. p. 487.*) anno 1278. habet: *Dominus Henricus Dux Bavariae per filium suum generum Regem* (Regis) *Romanorum laborat ad Regis gratiam, quam tandem consequitur per resignationem terrae inter Danubium, & Anasum positae, quam ab ipso Rege Romanorum receperat titulo hypoteca propter hoc specialiter ut Rom. Imperium contra Regem Boemiæ adjuvaret.* Quare Henricus in fide non perstitisse videtur, & quidquid primo in gratiam reditu acquisivit, amisisse in altero.

2 Rudolphus filiam Catharinam despondit Ottoni Henrici filio post hujus reditum in gratiam, ut animadvertit Gerardus (*Hist. Aust. p. 25.*). Quapropter diuturnitatem legatorum querens moræ potius impatientem se ostendit, ob imminens certamen cum Ottocaro, quam negotium plus æquo dilatum reprehendat jure.

tam viriliter, quam potenter invadere satagatis [1]. Nos enim in digito Dei confisi, qui caussæ nostræ justitiam comitatur, & dirigit, eos ab isto latere taliter impugnare, ac expugnare conabimur, in virtute Germanici potentatus, quod invasores prædicti inter malleum, & incudem sera ducentur pœnitudine patratorum. Sic autem non solum ademptos vobis Avitos recuperare poteritis terminos, sed ad ampliora funiculos extendetis. Unde si placet, mox visis præsentibus, nobis insinuetis expressius, quid super his in vestro proposito geritur, & in beneplacito continetur.

NOTÆ

1 Consilia ista elusit præceps defectio Austriæ tam superioris, quam inferioris, una excepta Vienna. Octo spatio dierum tradunt, utramque Austriam defecisse ab Ottocaro, quem populi experti erant immitem, atque asperum. Hansiz. (*Germ. Sac. to 1. p. 415*) Rudolphum a populis invitatum observat in antiquis monumentis: *Provinciales*, ait, *Ottocaro ob tyrannidem infensi dudum antea Rudolphum invitaverant. Austria universa, qua cis Danubium est, vix octidui labore indiguit.*

RUDOLPHUS SCRIBIT CUIDAM DE DEFECTIONE CARINTHIORUM AB OTTOCARO BOHEMIÆ REGE.

ARGUMENTUM

Meinhardo, ut videtur, Carinthiæ populos ad sui obsequium pertrahere nitenti nunciat, ad se accessisse ex ejus provinciæ finibus N. & N. veniaque petita statim recessisse indicturos bellum Ottocaro, locaque in iisdem finibus invasuros. Id cum suis fidelibus communicandum censet, ut alacriores fiant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVIII.

ACcedentibus nuper ad Majestatis nostræ præsentiam N. N. & cum eisdem habito diligenti tractatu sub forma hujus informativi, simpliciter abierunt a nobis, quod statim Rege Bohemiæ diffidato, circa fines Carinthiæ manus invasionis extendent in eum, & strenue bellicos attentabunt insultus N. & N. nostris obsequiis in eodem confinio corde & animo, ac opere, prout verisimiliter creditur, applicandis. Hæc igitur dic, & manda fidelibus, quos de fortunatis nostris auspiciis arbitraveris gavisuros, ut sicut honorum nostrorum sunt avidi, sic & gloriæ participio gratulentur, & longe pulsa formidine, Augustali brachio confidant se tutari, contra calumniantium impetus [1], & insidias æmulorum.

AR-

NOTÆ

1 Quinque Calumniatorum genera novit Interpres legis Arcadii & Honorii de Calumniatoribus (*Cod. Th. lib. 9. tit. 39. l. 3.*) Quorum quartum est: *Calumniatores sunt, qui sub nomine fisci facultates impetunt alienas, & innocentes quietos esse non permittunt.* De hujusmodi Calumniatoribus sermonem hic fieri arbitror.

ARCHIEPISCOPUS SALISBURGENSIS, AC EJUSDEM SUFFRAGANEI SUMMO PONTIFICI ROMANO LÆTI NUNCIANT, PER RUDOLPHUM IMPERATOREM [1], CUJUS VIRTUTES AC LAUDES MIRIFICE DEPRÆDICANT, LIBERATAM AB OTTOCARI BOHEMI TYRANNIDE AUSTRIAM [2].

ARGUMENTUM

Salisburgensis Archiepiscopus & Suffraganei post primam Rudolphi victoriam de Rege Bohemiæ Ottocaro, Joanni XXI. novo Pontifici de ejus electione gratulantes, ejusdem Regis tyrannidem, & audaciam in se, aliosque omnes Episcopos reduces a Concilio Lugdunensi exaggerant, quam videlicet exercuerat, inhibendo Decimas pro subsidio Terræ sanctæ, obtemperationem S. Sedis mandatis, & obsequium Regi Romanorum Apostolica auctoritate confirmato: necnon illicita extorquendo juramenta, subvertendo Ecclesias incendiis & rapinis, atque jungendo fœdere cum Tartaris tyrannis. Subinde faustissimis Rudolphi progressibus uberrime enarratis pro liberatione Austriæ, tantum Regem, tamque de republica, & de Ecclesiis bene meritum ei commendant grati animi ergo.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXIX.

SAnctissimo [a] &c. tales Episcopi &c. [b] Elevatis in Cælum manibus Redemptori nostro Dei Filio Jesu Christo læti laudes exsolvimus, & ipsius eximiæ pietati ad grates quas valemus humiliter inclinamus [c], qui Ecclesiæ suæ Sanctæ precibus [d] exoratus Paternitatem vestram Sanctissimam collocavit in speculam eminentem [e], ut ab alto luceat, & relucens ad instar fulgidæ margaritæ mentes illuminet populi Christiani. Hoc eodem felici tempore, quo divina gratia revelante, B. Petri Apostolorum Principis, Pater Apostolice, meruistis ascendere Principatum, Dei filius benedictus in sæcula visitavit in partibus Alemaniæ plebem suam, & erexit cornu salutis nobis. Cornua quidem justi Dominus exaltavit hoc tempore, & confregit cornua peccatorum, quæ adversus corpus totius Ecclesiæ corrumpendum, & in necem nostram specialiter ferebantur elata. Et licet multi, ut credimus, hujus rei apud vestram Clementiam fuerunt

Fff 2

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Epistola Archiepiscopi Salzburgensis & Suffraganeorum ad Summum Pontificem. b *hac desunt in Cod. Cæs.* c inclinamur d Ecclesiæ S. precibus. e *hinc usque ad* nuper *Hansiz. præteriit*.

NOTÆ

1 Reprimenda iterum Titulatoris licentia auctore Cod. Cæsarei, cujus titulum exhibuimus.

2 Brevissimum Hadriani V. Pontificatum excepit Joannes XXI. die 15. Septembris hujus anni trium Pontificum funeribus memorandi.

runt relatores; nos tamen paternitati vestræ rei gestæ seriem & ordinem veritatis præsentibus revelamus [a]. Nuper [3] nobis [b] ad propria redeuntibus a Concilio Lugdunensi, & volentibus ea [c] prosequi, quæ in ipso Concilio fuerant salubriter ordinata, Illustris Ottocarus Rex [d] Bohemiæ ad sui præsentiam nos vocavit, vocatis [e] expresse prohibuit, ne decimam deputatam in Terræ sanctæ subsidium [f] in suis territoriis colligi faceremus, neve aliquis nostrum salutiferæ Crucis gloriam prædicaret. Postulavit etiam, ut jurejurando, & aliis diversis cautionibus caveremus eidem, quod nec ad mandatum Sedis Apostolicæ, nec prætextu sententiæ vel præcepti a quocumque hominum proferendi, aliquid faceremus, quod a suo distaret proposito [g]; quo S. Sedi Apostolicæ, & Romano Imperio proterve resistere disponebat, non solum a nobis, verum etiam ab inferioribus quibuscumque Prælatis nostrarum partium exigens metu terribili illicita juramenta. Nobis autem nolentibus inquinari hoc scelere, servitutis asperæ jugum [h] imposuit, & [i] defixa mente tandem disposuit [k] innocentiam nostram perdere, exquisitis tortoribus [l] & tormentis, Ecclesiarum nostrarum civitates, & castra, villas & oppida a fundamentis subverti constituit per [m] incendia, & rapinas [4]. Et quamvis tantorum malorum [n] cumulus ad nostrum exterminium sufficisset [o]; ex hoc tamen formidine fecit nos prorsus exanimes Rex prædictus, quod cum Tyrannis & Regibus Tartarorum fœdo societatis fœdere se conjunxit [5]. Has nostras miserias & Christi injurias

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Hucusque Hansiz. silet.* b quidem nobis c volentes d Illustris Rex e vocatos f terræ sanctæ pro subsidio g proposito distaret h jugum asperum i & *deest in Cod. Cæs.* k disponens l exquisitis perdere terroribus m Ecclesias nostras; civitates & castra a fundamentis subverti disposuit n malor. tantor. o sufficeret

NOTÆ

3 Cur Hansizius ista siluerit non video: etenim pro eorum temporum more Sacræ Scripturæ loci usurpantur, magis etiam apte, quam in præcedentibus: præterea liquet, aliunde pervenisse ad S. Sedem tantæ rei notitiam; at certam rerum seriem, rectamque eventuum declarationem ex hisce tantum literis suppetere.

4 Ex præcedentibus ejusdem Archiep. literis tot malorum series patet. De illicitis quoque juramentis constat ex literis xv. & xx.

5 Hoc vero fœdus cum barbaris percussum novi non parum affert. Præcipuam quippe causam, cur provincias Imperii nollet dimittere, hanc Ottocarus adducebat, ut Chronici, & Historia testantur, quia per annos plures ab iisdem barbaris eas frequentibus præliis defensaverat. Sit instar omnium Annalista Althaensis ad annum 1277. *Otakerus*, inquit, *quintus Bohemorum Rex, qui Austriam, Styriam, Karinthiam, Carniolam, ac portum Naonis tempore Vacantis Imperii tenuerat, resignare noluit, dicens quod easdem terras bona fide, & justo titulo possideret, ac ex Mandatis, & Commissionibus Apostolicorum, qui tempore suo fuerant, contra insultus Ungarorum, Comanorum, & Tartarorum per* XXIV. *annos cum gravibus sumptibus*

rias Christianus Princeps, & Dominus noster Charissimus Rudolphus Serenissimus Romanorum Rex [a] audiens, & frequenter auditas exaudiens [b] preces nostras, congregata fortitudine militaris exercitus, ab ultimis Alemaniæ finibus castra movit, longa terrarum spatia, & diversas pertransiens [c] nationes, circa festum Sanctorum omnium intravit districtus terræ Austriæ [d], non formidans prærupta cacumina montium, non abhorrens temporis intemperiem hyemalis, nec deserens [e] altis nivibus gelidæ regionis. Postquam Principatus Austriæ, Styriæ &c. triumphali gloria triumphavit, Civitatem Viennensem inter alias [f] partium nostrarum optimam, quam adhuc Rex Bohemiæ in [g] sua tenuit potestate, copioso cinxit exercitu, navibus nihilominus apparatu bellico mirifice ordinatis, quibus latum flumen Danubii [h] transire disposuit, ut prædictum Regem Bohemiæ jam de fugæ præsidio cogitantem in corde Bohemiæ, velut profugum [i] occuparet. Dictus vero Bohemiæ [k] Rex sano quidem, sed tardo fretus consilio, paucorum dierum treugas [l] petiit, petitas obtinuit; infra quos [m] ad prædicti nostri Domini [n] venit exercitum, & ibidem nobis præsentibus [o], fracto quidem animo, [p] & genibus incurvatis, devote petitam veniam obtinuit, resignatis prius obsidibus, civitatibus, castris, & oppidis universis, quæ dictis Principatibus attinebant. De terris vero Bohemiæ, & Moraviæ præstito fidelitatis homagio meruit investiri [6] Hunc itaque Principem gloriosum vestræ committimus Sanctitati, Pater piissime,

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Rom. R. sereniss. *b* freq. exaudiens *c* transiens *d* distr. Austriæ *e* intemp. temp. hyemalis, nec defectus *f* Styriæ signis victricibus fortiter triumphavit, Wiennensem inter alias urbem *g* in *deest in Cod. Cæs.* *h* Danubii flumen *i* præd. Regem Bohemiæ velut profugum *k* Bohemorum *l* trewgas *m* quas *n* præd. D. nostri Rudolphi *o* præs. nobis *p* & *deest in Cod. Cæs.*

NOTÆ

pibus & laboribus, immo & multa impensa suorum sanguinis defensasset. (Ap. Canis. *to.* IV. *p.* 218) Ex hisce autem Episcoporum literis discimus Ottocarum cum Tartaris perpetuis nominis Christiani hostibus fœdus junxisse summo cum Catholici Principis dedecore, maximoque cum Christianorum, & Ecclesiarum detrimento. Profecto iisdem literis fides integra adhibenda est: Nihilominus animadverti debet, quod mense Julio superioris anni Ottocarus iniquo isto fœdere non erat implicitus. Nam Gregorii literæ increpatoriæ apud Rayn. (1275. *n.* 10. *seqq.*) *Dat. Belliquadri* XI. *Cal. Aug. anno* IV. alia inter capita reprehensione digna istud omnium maximum non recensent: Quamobrem turpe hoc fœdus nuper esse initum credi debet, quum provincias certatim ab se deficere ille sensit: quamquam Episcopi prave facta ejus enumerantes nullam temporis rationem habeant.

6 Id factum laudatus Annalista Altahensis breviter enarrat, *Civitates*, ajens, *ibidem & Castra se suo dominio subdiderunt, excepta Civitate Wiennensi, quam etiam obsidione cinxit, nec tamen per violentiam cepit, sed per quoddam arbitrium, quod ipsi ambo Reges inierunt, incœpit*

me, ſupplicantes humiliter, & devote [a], quatenus propter Deum principaliter vobis habere dignemini recommiſſum prædictum Dominum noſtrum [b], in cujus manibus his [c] diebus [7] prout ſignis apparuit evidentibus Divina juſtitia laudabiliter triumphavit.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a committimus Sanctitati veſtre ſupplicantes vobis P. piiſſime non tam humiliter, quam devote, *b* D. Regem *c* hiis

NOTÆ

cæpit ipſam Civitatem wiennenſem, & totam terram Auſtriæ trans Danubium verſus meridiem pacifice poſſidere, altera parte ejuſdem trans Danubium verſus Aquilonem, ſive Bohemiam eidem Regi Bohemiæ per idem arbitrium remanente. Hiſtoriæ autem Auſtralis Auctor ad hanc Epiſtolam propius accedens, ait: *Regem Bohemiæ in Caſtris Regis Romanorum cum* XXXVI. *Vexillis ante Viennam circa Danubium flexis coram eo genibus in præſentia multorum Principum Spiritualium ac Sæcularium terras ſuſcepiſſe ſupradictas, Regique Romanorum obedire, & adſtare fideliter juratum compromiſiſſe .... Tunc primo Viennam, & alias Civitates ad reſignationem ipſius Regis Ottocari Regi Romanorum eſſe apertas.* Quibus teſtimoniis omni procul dubio præferri debet Epiſtola. Quod autem narrat Dubravius de Tentorio ita concinnato, ut decidentibus lateribus Ottocarus genuflexus a multitudine aſpiceretur, excogitatum videtur ad conflandam Rudolpho invidiam, tribuendamque cauſam rebellioni Ottocari: neque enim hæc Epiſtola, nec vetus ullum Monumentum id tradunt; &, quod majus, ab Rudolphi ingenio eſt prorſus abſonum.

7 Hinc patet, paulo poſt diem undeviceſimam Novembris Epiſtolam datam eſſe: quum Ottocarus veniam obtinuit, præſtititque Romanorum Regi homagium pro Bohemia & Moravia.

RUDOLPHUS REGEM UNGARIÆ LAUDAT DE SUSCEPTO SECUM BELLO CONTRA REGEM BOHEMIÆ.

ARGUMENTUM

Quum Ladiſlaus Rex Ungariæ ſe opportune laturum auxilia reſcripſiſſet, Rudolphus lætitia exultans, in laudes eximias, uberrimas gratias, promiſſioneſque ampliſſimas effunditur. Inſignem ei legationem adornat, ſimilem ab eo recepturus, ſi libuerit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXX.

ILluſtri & Magnifico Principi Domino Domino L. &c. affectum paternæ dulcedinis cum ſalute [1]. O quam celebre, quam inſigne præſagium affuturæ lætitiæ! O quam grandis, quam eximiæ virtuoſitatis indicium noſtris inditum eſt præcordiis de filio tam præclaro, tam

NOTÆ

1 Diximus ſupra (*Ep.* XXIII.) Rudolphum Viennæ conſiſtentem auxilia quærere adverſus rebellantem Ottocarum: hæ autem literæ confectariæ illarum ſunt; ideoque ad annum ſpectant 1278.

tam excelſo præ Regibus terræ, qui gradatim ad culmina probitatis aſcendens, in annis teneris præmaturis nititur adornari morum annoſorum inſigniis, & adulti viri uxore [2] veſtiri. Sane quam immenſæ, quam inexplicabilis cordi noſtro materiam exultationis infuderit, quod ad ulciſcendas noſtras & veſtras injurias [3], quæ quibuſdam individuis nexibus uniuntur, contra communem hoſtem Imperii Romani, & Regni Ungariæ, veſtram potentiam tam potenter, & magnanimiter excitaſtis, non ſufficit lingua depromere, vel ſcribentis calamus dignis condecentiis exarare. Propter quod in divinæ laudis præconium organi noſtri jubilum attollentes, ad uberiores quas poſſumus Regiæ Celſitudini grates & gratias inclinamus: Magnopere pollicendo, quod nunquam ullius hoſtilitatis adverſitas pacta vobis indiſſociabilia fœdera poterit aliqualiter incurvare, quin cauſſam veſtram in omnibus proprie propriam reputemus [4]. Ecce igitur Nuncios noſtros ſolemnes ad præſentiam veſtram de latere noſtro tranſmittimus, ut vobiſcum provide tractent, & ordinent, qualiter nobis & vobis ultra ſit magnificentius, & conſultius procedendum; quod tamen omnino diſpoſitioni veſtræ relinquimus, cujus nutui noſtra deſideria coaptamus, & ſi fortaſſis veſtræ Regali prudentiæ videatur expediens, quod cum ipſis Nunciis noſtris ad nos diſcretos Nuncios veſtros de veſtro latere deſtinetis, id valde gratum habebimus, eos qua decebit benevolentia recepturi, & ad vos cum expeditione gratuita remiſſuri.

RV-

NOTÆ

2 Mendum evidens: forte legendum *virore*.

3 Gerardus petiti per Rudolphum auxilii mentionem faciens (*Hiſt. Auſtriac. p. 25.*) de Hungariæ Rege ſic loquitur: *Jam antea Ottocaro infenſus, quod Bibesburgum, Tirnaviam, Poſingam, Altenburgum, Cherlburgum, Muſenburgum, & alia quadam Hungarici Regni loca Poſonio vicina teneret, auxilia pollicetur.*

4 Magna initi fœderis, magna auxiliorum opportunitas. Hiſtoriæ Auſtralis Auctor anno 1277. refert, quemadmodum Ottocarus *iterato collecto exercitu grandi Auſtriam intravit, & omnes munitiones novis inſtrumentis, & machinis, qui Cati vocantur, potenter expugnavit, & ſic diſſenſio, & guerra gravis orta inter eos. Nam tota hyeme Auſtrales Moraviam, & contra Bohemi Auſtriam diverſis rapinis, prædis, & incendiis vaſtaverunt.*

RUDOLPHUS CUIDAM SIGNIFICAT CONDITIONES FOEDERIS INTER IPSUM ET UNGARIÆ REGEM INITAS.

ARGUMENTUM

Rudolphus enunciat quemadmodum ab se tandem fœdus est initum cum Ladislao Rege Ungarorum, quod pridem fieri cœptum per Legatos ultro citroque missos, deinde ratum habitum literis publicis, ac demum utriusque contrahentis juncta dextra, sacramenti loco, absolutum fuerat. Ejusdemque præcipue initi adversus Bohemorum Regem conditiones enarrat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXXI.

ORdinator boni consilii, & rectarum dispositor voluntatum nos cum Magnifico Principe Domino L. sic uniformiter concordavit, quod alter nostrum in alterius damnis & lucris, commodis & incommodis factum proprium versari æstimet, & suum speciale reputet interesse [1]. Nuper quidem nobis convenientibus, & læta spectantibus visione N. universas & singulas promissiones seu ordinationes hinc inde per nostros consiliarios diversis temporibus inchoatas, & tandem utriusque nostrum patentibus literis approbatas nos ambo Reges pariter constituti ratas & gratas habere, & perpetuo conservare promisimus, fide data alter alteri manualiter, quam vice & loco præstitimus Sacramenti [2]. Hoc etiam de communi adjecimus voluntate, quod in litibus, & quæstionibus super damnis datis, & injuriis irrogatis, vel aliis quibuscumque, quas habemus adversus Illustrem

NOTÆ

1 Solemne istud fœdus, de quo non semel est dictum in superioribus (*Ep.* XVI. XX. XXIII. XXX.), tam luculenter explicatur his literis, ut quidquid adjiciatur, superfluum videri possit. Chronologia tantum statuenda: quam Collector mirum in modum disturbavit.

2 De isto Congressu vide supra (*Ep.* XVI. *n.* 3.); Nam Historiæ Australis testimonium ibi allatum, adoptionis removendæ causa ab hoc anno, ad rem facit. Inde igitur discimus, anno 1277. circa initia mensis Novembris in Austriæ, atque Hungariæ confinio utrumque Regem diuturnæ de iocundo fœdere consultationi felicem exitum attulisse. Quamobrem hanc Epistolam non modo præcedenti, sed etiam XXIII. præferri oportet. Illæ autem ad annum 1278. differri debent. Quippe quarum priore auxilium petitur a fœderato Rege, altera vero impetratum dicitur. Continuo autem post ictum fœdus non esse petitam opem Rudolphus ipse in laudata epistola XXIII. testatur: ait enim, *contracta feliciter inter nos jampridem alternæ connexitatis identitas*. Quæ profecto ad reliquos duos menses anni 1277. non referuntur. Præterea, ut nuper ajebam (*Ep.* XXX. *n.* 4.) Hist. Austral. auctoritate, tam Bohemi in Austria, quam in Moravia Austriaci per totam hiemem, idest usque ad vernum tempus anni 1278. hostilia gesserant. Extant quidem ap. Hansiz. (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 419.) Rudolphi Tabulæ dona gratuita Episcoporum recensentes, *Data Viennæ anno D.* MCCLXXVII. V. *Cal. Junii:* quæ scilicet facta erant reparando bello adversus rebellem Ottocarum: at fœdera juncta, magnique exercitus congregati pro generali conflictu nondum fuerant. Quumque Augusto mense fere exacto pugnatum sit anno 1278. res ipsa per se docet, omne id factum esse eodem anno. Ex literis autem Rudolphi (*ep.* XXXIII.) mox planiora ista fient.

Illuſtrem Regem Bohemiæ, unus alterum tam fideliter, quam viriliter adjuvabit, nec unquam ſine alterius beneplacito & conſenſu cum prædicto Rege treugas, pacem, vel concordiam celebrabit; nec de ipſis tractatum habebit, ad quod nos aſtrinximus ſub ejuſdem fidei ſponſione [3]. Cæterum de terminis terrarum noſtrarum legaliter diſtinguendis & diſtinctis in pace & concordia obſervandis, taliter duximus ordinandum &c.

NOTÆ

3 Ex Capite iſto, quod juncti fœderis eſt præcipuum, magis magiſque comprobatur, Ottocarum a fide receſſiſſe; at nondum indixiſſe bellum Rudolpho.

RUDOLPHUS QUEMDAM PRINCIPEM CERTIOREM FACIT DE OBTENTA INSIGNI A REGE BOHEMIÆ VICTORIA.

ARGUMENTUM

Nunciat amico Principi inſignem de Ottocaro victoriam ab ſe, ac fœderato Rege Hungarorum reportatam, cum Ottocari, plurimæque Bohemorum nobilitatis cæde. Tantum de potentiſſimo hoſte triumphum uni Deo acceptum referri, cujus clementia in extremo periculo morti ereptus fuerat. Ipſi, & B. M. Virgini gratias referendas.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXXII.

QUantis opprobriis & probroſis injuriis indeſinens Reipublicæ diſturbator quondam Ottocarus Rex Bohemiæ illuſtris nos impulerit, ut ad ejus conatus nefarios refrenandos manum noſtræ potentiæ levaremus, nemo te novit melius, nemo vidit apertius, quam tu, Princeps Chariſſime, qui conſpirationes, quas idem Rex adverſus noſtram ſalutem fecerat, inſidiarum jacula, quæ tetenderat, laqueos quos abſconderat, non ignoras. Et quoniam de torrente tanti diſcriminis aliquando nobiſcum laqueos amaritudinis, hauſtus felleos accepiſti [1], dignum credimus, ut & nunc lætifica-

NOTÆ

1 In omnium neminem iſta melius conveniunt, quam in Salisburgenſem Archiepiſcopum, qui magno conflictui non adfuerat. De eodem ſic Chron. Saliſburg. ap. Caniſ. *Ipſe enim, & Dominus Petrus Patavien. Epiſc. recta devotione perſpicui, & velut lampades inter alios Principes Imperii coruſcantes, licet multo ingenio tentarentur ab hoſtibus Reip. qui eorum fidem horrendo ſtudio quaſi lenones od lupanar perfidiæ procobantur, velut columnæ immobiles perſtiterunt, eligentes potius rerum, & corporum ſuſtinere jacturam, quam Rom. Imperium deſolatum, ſolum relinquere, & profanis hoſtibus proſtituere fidem ſuam, qua in converſatione hominum nihil utilius invenitur. Quamvis autem in acie triumphante non fuerunt; tamen triumphantium, & triumphi non ultimi, ſed quaſi præcipui promotores.* Quum vero Hanſizius Archiepiſcopi rerum ſerutator diligens, hanc Epiſtolam non repererit; eademque careat officio

tus ex nostra triumphali victoria feliciter satieris, postquam rei gestæ perceperis ex his nostris literis qualitatem. Scias itaque, quod nos feria quinta proxima post festum B. Bartholomæi Apostoli eo loco locavimus castra nostra, quo a tentoriis dicti Regis Bohemiæ vix ad spatium dimidii milliaris Teutonici distabamus. Mane vero sextæ feriæ [2] subsequentis, una cum dilecto filio nostro [3] Rege Hungariæ procedentes, cuneos acierum nostrarum adjunximus hostium stationi, sicque hora diei quasi sexta [4] inter nos gravis pugna committitur, in qua dictus Rex Bohemiæ, more strenui pugilis viriliter se defendens, tandem victus occubuit, non a nostra virtute prostratus, sed Deo potius impugnantes rempublicam subito expugnante collisus [5]. In quo etiam bello nobiles Regni Bohemiæ potiores aut mortui gladio ceciderunt, aut victi certamine, dum se ad præsidium fugæ converterent, ab insequentibus sunt detenti. Verum cum ex veris & certis indiciis nobis constet, quod non nostra, sed summi Dei vitam nostram in tanto discrimine misericorditer protegentis potentia triumphavit, præsentem præclaram victoriam illius titulis, & honori ascribimus, qui ad nostræ humilitatis angustias finiendas, immensæ clementiæ suæ misericordes oculos tunc misericorditer inclinavit, dum extremæ necessitatis periculum imminebat [6]. Tu igitur, Princeps Charissime grates Altissimo

NOTÆ

ficio erga Archiep. consueto, ad laicum potius Principem scripta esse videtur, qui Bohemo finitimus, ejusque tyrannidi obnoxius fuerit. Hæc autem epistola tum Hansizium, tum Auctorem Pietatis Austriacæ, quorum uterque vidit Cod. Cæsareum, præterit.

2 Chronologia ista nihil certius. S. Barthol. festa dies anno 1278. erat fer. IV, ut B littera Dominicalis demonstrat: quinta autem feria proxime sequenti Rudolphus castra metatus prope hostem, in diem sequentem 26. Augusti certamen distulit: oamque habuit in more positum, si integrum illi esset, feria VI. in memoriam passionis D. N. J. C. seu Sanctissimæ Crucis venerationem, majoris momenti oegotia differre. Expeditiones præsertim, & pugnas tali die susceptas Auctotes observant cum Gerardo (*H. Austr. p. 29.*) quibus omni procul dubio Rudolphi ipsius testificatio præferenda est.

3 Hoc loco deceptus, ni fallor, Epistolarum Collector, uoum ex Rudolphi filiis indicavit per litteram L. (*Ep.* XVII. *n.* 3.) Hic vero de Ladislao in filium adoptato loquitur; ibi de legitimo filio sermonem habebat.

4 Sequenti Epistola hora pugnæ non indicatur, & quod paulo ante dimidium milliare dixit, in eadem milliare fere iotegrum appellatur, at leve istud discrimen rei summam non mutat.

5 Auctor histor. Aostral. *Ipse autem*, inquit, *Rex Bohemiæ inclytus ab hostibus capitur, trahitur, percutitur, ab equo ejicitur, a Berchtoldo dapifero de Emrerwerch, ac aliis multis Nobilibus nimium fessus ad terram dejicitur, & per cervical lancea perforatur, ac aliis plagis affectus ultimo gladio transfixus, in eodem loco mortuus est.* Quæ valde congruunt cum oarratis in Epist. seq. quidquid alii aliter rem certam enarrent.

6 Annal. Altahen. rem ab aliis etiam narratam aliquanto diligentius describens: *Rex Bohemiæ*, inquit, *cuidam strenuo militi promisit plurima se daturum, si vel Romanorum Regem, vel saltem equum ejus occideret in congressu: qui miles hac promissione accepta, cuneum fortissimorum militum penetrans, ipsum Regem Romanorum vehementi ictu ad terram prostravit, & equum ejus occidit. Sed Nobiles, qui latus Regis stipaverant, eumdem captivaverunt Militem, & Regem* in

ſimo referas, & ad laudes glorioſæ Mariæ Virginis [7] cor revolvas, quorum præſidiis vita noſtra morti proxima ſalva ſubſtitit, & honor Romani Imperii miſerabiliter incurvatus virtute mirabili reſpiravit.

NOTÆ

in equo alio locaverunt. Sed ecce mirabilem prædicti Romanorum Regis Clementiam, quia eumdem militem ſibi captivum præſentatum poſtea abire permiſit illæſum. Gerardus Herbotum Tullenſtainium Polonum hunc militem appellatum tradit.

7 Novum Auguſtæ domus Auſtriacæ obſequii erga Deiparam teſtimonium ab ipſa origine. Inſignes de immani Turcarum gente victoriæ Sanctiſſimæ Virginis patrocinio reportatæ monumentis annalium, & noſtræ ætatis hominum ore celebrantur.

IDEM RUDOLPHUS EAMDEM VICTORIAM SUMMO PONTIFICI ROMANO SIGNIFICAT [a].

ARGUMENTUM

Nicolao III. Summo Pontifici inſignem eamdem victoriam enuncians, de Bohemorum Regis perjurio, ac de pugnæ hujus extremæ cauſis certis, certoque principio diligenter diſſerit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXXIII.

INtimandum fore credimus Apoſtolicæ Sanctitati [1], quis eventus finiverit litem illam, qua quondam Illuſtris Rex Bohemiæ infatigabilis Reipublicæ fatigator, noſtræque ſalutis & vitæ notorius perſecutor ſe adverſus nos, & Romanum Imperium improvide elevavit, poſt præſtita nobis, & ab ipſo male contempta fidelitatis & homagii Sacramenta. Dictus ſiquidem Rex in feſto Pentecoſtes proxime præterito [2], contra terras Imperii caſtra movens, ipſaſque

 rapi-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Tit. deeſt in Cod. Cæſ.*

NOTÆ

1 Nicolaus III. electus die 25. Novembris anno 1277., paulo poſt, die videlicet 12. Decembris, per Apoſtolicas literas Rudolphum conciliare conatus fuerat, prædeceſſorum exemplo, cum Carolo Siciliæ Rege, quod & Cardinalem ſe una cum Fratribus feciſſe teſtabatur. Petitiones, hortamenta, & cætera omnia iuſtauraverat, quæ prædeceſſores, Sacrumque Cardinalium Collegium fecerant (Raynald 1277. *n.* 54.) Quamobrem Rudolphus Conradum Minoritam Romam miſerat Regia auctoritate munitum, ut bona & jura omnia S. Sedi confirmaret (*Id.* 1278. *n.* 47. *ſeqq.*), dans etiam literas ad Pontificem Vienna IV. Cal. Jun. anno 1278. quibus Cancellarii ſui cognominis factum in Exarchatu, de quo eſt dictum in Diſſertatione, abolevit. Quæ omnia ſunt facta ante initia belli extremi contra Bohemiæ Regem, de quo his literis Rudolphus loquitur.

2 Pentecoſtes hoc anno in diem quintam Junii menſis incidebat, octavo videlicet die poſtquam Rudolphus Cancellarii ſui temeritatem, qua *abſque noſtro conſenſu, conſcientia, vel mandato* juramentum fidelitatis exegerat a Civitatibus Exarchatus, condemnavit ſuis literis datis ad Pontificem (*Ibid. n.* 51.), ac proficiſcenti

rapinarum, & incendiorum vaſtitati ſubjiciens caſtra quædam & oppida hoſtiliter expugnavit. Tot, & tantis damnoſis injuriis, & probroſis contumeliis, & contemptibus nos impellens, quod ad ſtatum Reipublicæ defendendum, cujus idem Rex pene ſuffoderat fundamenta, oportuerit ſaltem ſero gladii [a] nobis a Deo commiſſi educere poteſtatem [3]. Sic itaque in craſtino Beati Bartholomæi [b] nos & filius noſter Ludovicus [4] Rex Hungariæ eo loco locavimus caſtra noſtra, ubi ab exercitu Regis Bohemiæ vix ad milliare Teutonicum diſtabamus. Mane vero ſextæ feriæ ſubſequentis æterni Dei auxilio invocato proceſſimus, ſignisque belligeris elevatis [5] eo pervenimus, ubi Rex Bohemiæ diſpoſitis aciebus finem prælii expectabat. Illic milites utriuſque, dum ſigna hinc inde proſpiciunt, fero impetu glomerantur in unum, illic de virium paritate inter nos ſtrictis enſibus diſputatur. Tantus quoque inerat parti utrilibet triumphandi affectus, ut morte victoriam comparare, & vivere moriendo rem dignam & debitam quilibet æſtimaret. Illic milites ſtrenui equorum ungulis ſubſternuntur, illic tanto ſanguine humano terra perfunditur, ut nedum pugnantibus, ſed & pugnæ duritiam [c] intuentibus vitæ tædium eſſe poſſet. Tandem vero militia noſtra non ſua, ſed omnipotentis Dei virtute prævalens, milites Regis Bohemiæ in vicinum amnem impulit, ubi fere omnes aut gladio interempti, aut flumine ſuffocati, aut capti, ab hoſtibus defecerunt. Sicque fugæ præſidium paucis profuit, nam fere omnes apud nos capti [e], aut mortui remanſerunt. Licet autem Rex prædictus mili-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a gladii uſus *b* Barth. feſto *c* duritiem *e* aut capti

NOTÆ

ficiſcenti ſuo Legato Gothifredo præpoſito Solienſi mandavit, ut S.Sedis jura omia in integrum reſtituerentur, *volentes, & conſentientes expreſſe, quod per hoc nullum jus nobis accreſcat, vel Eccleſiæ Romanæ depereat, tam circa poſſeſſionem, quam circa proprietatem in Civitatibus &c.*

3 Antiquis Chronologis, atque Annaliſtis haud dubie Rudolphi auctoritas præferenda eſt. Quamobrem quidquid dicitur fuiſſe actum hoſtiliter ab Ottocaro ante eam diem, latrocinali more actum erit, ſuſque deque habendum Rudolpho viſum fuerit. Quum vero defectio erupit, hoſtiſque eum rite diffidavit, *Allato hujus rei nuncio*, ait Gerardus, *adeo defectionem Ottocari ægre ferebat, uti diceret, mori ſe potius velle, quam hanc injuriam non perſequi: cumque literas ejus legiſſet; Quoniam*, *inquit*, *jurisjurandi religione ſpreta, & mihi & Imperio Romano fidem, obſequiumque renunciat, ſentiet Deum rupti fœderis & Sacramenti vindicem juſtæ cauſæ propugnatoribus contra vim & perfidiam, ſuam opem laturum*. Poſt hujuſmodi declarationem Rudolphum petiiſſe auxilia ab Hungarorum Rege (*ep.*XXIII.), vireſque undique collegiſſe ipſa pugnandi neceſſitas docet.

4 Vide ſuperioris epiſt. *not.* 2. & 3.

5 Jam diximus (*Ep.* XI. *n.* 2.) in Vexillis Rudolphi auratam aquilam extitiſſe. Sed Auctor pietatis Auſtriacæ (*lib.* I. *c.* 5. *p.*39. & *c.*12. *p.* 69.) animadvertit, in pleriſque Vexillis militaribus Crucifixi imaginem depictam fuiſſe: tametſi ex Aquila Imperiali hoſtes didiciſſe affirmat, qua in caſtrorum parte Rudolphus pugnaret.

militum suorum agmina dissipata videret, seque fere ab omnibus derelictum, adhuc tamen victricibus signis nostris cedere noluit, sed more & animo gyganteo virtute mirabili se defendit, donec quidam ex nostris militibus ipsum mortaliter vulneratum una cum dextrario dejecerunt [6]. Tunc demum ille Rex magnificus cum victoria vitam perdidit, quem non nostræ potentiæ fortitudo, sed Dei Excelsi dextera caussam nostram misericorditer judicans interemit. Nos igitur hæc, & alia beneficia ab eo, qui eadem nobis contulit, humiliter cognoscentes, & ad laudem & gloriam sui sanctissimi nominis referentes, ad omne illud, quod gratum altissimo Regi Dei filio Jesu Christo [7] esse sciverimus, devotiori promptitudine nostram sollicitudinem convertemus [8].

NOTÆ

6 Vide Epist. præced. *not.* 5.

7 Laudatus Auctor pict. Austr. ibidem observat, Tesseram militarem in castris Ottocari fuisse *Praga*; in Rudolphi autem castris *Christus* certum futuræ victoriæ omen.

8 Idem Auctor Ex Cod. Cæsareo exhibet partem Epistolæ, qua Nicolaus gratulatur Regi Romanorum de prædicta insigni victoria, simulque eum orat, ut confirmari curet a Principibus Electoribus Jura & Privilegia Apostolicæ Sedis. Quod utique factum fuisse constat ex Diplomate eorumdem in fine hujus Codicis, cujus Autographum servatur in Apostolico Archivo Molis Hadrianæ. Partem illam Epistolæ utpote non parvi momenti, huc lubet afferre: *Ut*, inquit, *affectus tuæ devotionis, quem sic gratanter inhærere sensibus nostris inspicimus, in effectum perfectæ soliditatis appareat, & residere in omni puritate probetur. Et ut prosperitates tuorum Successuum, videlicet de hostium tuorum depressione victoria, quos diebus istis in manibus tuis divini judicii virga conclusit, in mansuetudinis gratia, quæ post triumphum Regales actus adornat, te nobis gratum, & aliis repræsentet acceptum, ac de Regia gratitudine post felicitatem majorem, nobis, & Ecclesiæ mansueta præsagia repromittat, & successive nos reddat de tua sinceritate majori perfectione securos, &c.* Datum Romæ xv Calendas Decembris A. 1278.

RUDOLPHUS VICTOR INDULGET OTTOCARI VICTI LIBERIS.

ARGUMENTUM

Pars Diplomatis, quo Rudolphus clementiam suam, optimorum Principum exemplo, in pupillos Bohemiæ Regis liberos demonstrat, suamque iis gratiam & dilectionem elargitur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVIII.		XXXIV.

RUdolphus &c. [a] omnibus in perpetuum [b]. Divi Principes, qui divino nutu terrenum Imperium tam armis, quam legibus direxerunt, illam sibi virtutem, quasi proprie propriam attraxerunt, ut

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. b &c.

ut non minus victis parcere, & prostratis pie compati, quam rebelles vincere, & superbos reprimere cogitarent. Sicque Reipublicæ victricem potentiam misericordia temperabant, sic quoque [a] terribiles hostibus, & devotis amabiles se fecerunt [1]. Horum Principum & Majorum nostrorum vestigiis inhærere volentes, ad pupillos quondam Ottocari [b] Illustris Regis Bohemiæ [2] oculos nostræ mansuetudinis clementi intuitu convertentes, ipsis pueris gratiæ nostræ gremium, plenique [c] favoris securum refugium aperimus &c.

VAR. LEC. COD. CÆS.

a sicque *b* Ottogari *c* plenumque

NOTÆ

1 H. Grotius de Jure bell. & pac. (*lib.3.c.15.*) plura ad rem istam facientia affert, præcipue in fine, ubi Cæsaris verba Oppio Cornelio adhibet: *Hæc nova sit ratio vincendi, ut misericordia, & liberalitate nos muniamus* (*ad Attic. lib.* IX. *post ep.* VIII.)

2 Duo memorantur Bohemiæ Regis liberi, Wenceslaus octo annorum puer, & Agnes. Hanc pater jam desponderat Rudolpho Regis Romanorum filio anno 1275. quum Viennæ homagium illi fecit: nuptias celebratas tradunt Iglaviæ, quum pax sancita est inter Rudolphum, & Ottonem Brandeburgicum filium Beatricis sororis Ottocari, qui Wenceslaum puerum defensurus, novum fere prælium victori exhibuit, brevi tamen rebus compositis evanescens. Wenceslao autem Rudolphus Gutham, seu Juditham despondit, quam, ubi major est factus, Pragæ duxit Regio luxu anno 1286. prolemque ex ea suscepit (*Hist. Austral.* 1285. & *Chron. Aust.* 1286.) apud Freherum. Eadem in urbe post annos quatuor decessit, anno videlicet 1290. quum vix 21. ætatis ageret. Auct. Piet. Austr. (*l.* 1. *cap.* 22. *p.* 128.)

PRIVILEGIUM CIVITATIS BRUNENSIS IN MORAVIA.

ARGUMENTUM

Libertates, consuetudines, jura, privilegia, ab Ottocaro approbata Brunensi civitati Moraviæ, rata habet, nonnullis eorum ampliatis. Rerum & personarum immunitatem perpetua sanctione roborat. Judæos civium oneribus fore obnoxios juxta consuetudinem decernit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXXV.

ROmani vires Imperii pietate potius, quam tyrannide dilatare volentes illis venas clementis veniæ liberaliter aperimus, qui ad portum nostri refugii veniunt gratiam petituri. Hinc est, quod Nos dilectos fideles nostros Cives Brunenses, qui seipsos, & ipsam Civitatem nostro potentatui humiliter subjecerunt, ad plenitudinem nostri favoris & gratiæ gratiosa colligimus voluntate, eisdem Civibus tenore præsentium * hujus dimissi confirmantes omnes, & singulas

* f. hinc dimissis.

gulas libertates, jura, privilegia, & consuetudines, quas, vel quas ex indulto quondam Ottocari Illustris Regis Bohemiæ sine contradictione cujuslibet tenuerunt [1]. Ex quibus aliquas gratias ipsis factas præsentibus ampliamus. In primis volumus, ut telonium, quod ad usus civitatis ejusdem dictus Rex octo annis continuis, ut dicitur, deputavit, duodecim annis continuis ad usum civitatis pertineat, ad gratiam dicti Regis annos quatuor apponentes. Hoc etiam statuimus, ne prædicti Cives per diversas civitates, & loca Imperii pro suis necessitatibus transeuntes, prætextu damnorum vel promissionum a Rege Bohemiæ cuicumque factorum per aliquem pignorentur in facultatibus, vel personis [2]. Illam etiam gratiam, qua per terras Bohemiæ & Moraviæ sine solutione Telonii hactenus transierunt, ratam perpetuo robore volumus permanere. Cæterum si prædicti Cives probaverint legitimis documentis, quod duæ Villæ Curin & Streletz ipsis per Regem Bohemiæ pro marcis trecentis & quinquaginta pignori fuerint obligatæ, nos eidem obligationi centum quinquaginta Marcas apponimus, & sic pro quingentis marcis nexu pignoris tenebuntur. Insuper areæ, quæ ad usum civitatis antiquitus pertinebant, ad ejusdem civitatis commodum revertantur sine præjudicio alieno. Ad hæc perpetua sanctione statuimus, ut nullus Baronum seu nobilium terræ infra muros Civitatis in rebus aut personis Civium aliquam violentiam perpetrare præsumat. Cordi quidem nobis est, ut quæcumque immunitas, vel libertas eisdem Civibus a munificentia Regum Bohemiæ est collata, & integra adhuc observata; jure perpetuo roborata subsistat, nec cujusquam ausu temerario ad injuriam nostri culminis temeretur. De Judæis quoque taliter judicamus, ut in civitatis oneribus una cum Civibus sustinendis servatas hactenus consuetudines non offendant [3].

RV-

NOTÆ

1 Liberalitatem Rudolphi in Wenceslaum Ottocari filium detrimenti nihil attulisse victoriæ, epistola hæc & sequens palam faciunt. Moravia siquidem & Bohemia in Regis Romanorum potestatem venerunt. Utriusque autem provinciæ Civitates non ad victorem, sed ad amantiorem, liberalioremque Dominum transisse Brunensis Civitas fidem facit.

2 De hujusmodi pignorationibus, quæ in Germania præsertim obtinebant, est dictum supra (*l.* 1. *ep.* XXX. *n.* 3.)

3 Bene admodum fuit Judæis Brunensibus, si oneribus tantum Civium erant obnoxii. Vide hac super re Du Cangium, & ejus illustratores.

RUDOLPHUS REGEM HUNGARIÆ CERTIOREM FACIT DE STATU BOHEMIÆ, ET MORAVIÆ.

ARGUMENTUM

Ladislao Hungariæ Regi, quem merita effert laude ob validum auxilium in extremo conflictu cum Ottocaro, omni affeveratione affirmat, nec fœdus, nec amicitiam, quoad vixerit, defecturam. Episcopum Olomucensem, & Proceres Moraviæ sibi & Imperio homagium fecisse coram Religiosis, qui de statu etiam Bohemiæ illum instruent. Hinc suos obsides ei restitutum iri commutatione nobilium Bohemorum existentium apud Hungaros. Joannem & fratres utrique olim infensos se noluisse in suam gratiam, & patrocinium recipere, neque id facturum deinceps, nisi eisdem, miseratus ipse, indulserit: immo secum ulturum injurias, si id maluerit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXXVI.

MAgnifico Principi &c. Rudolphus &c. [1] Luminosa sunt opera probitatis, quibus vestra Regia Celsitudo tempore, quo oportuit, nobis contulit experiri certæ societatis vestræ plenam constantiam, & immaculatæ fidei infallibilem veritatem, necnon ut amodo * discernamus ab aliis, quid de vobis præsumere debeamus, cum vestræ fidei certitudo apud nos fidis operibus sit probata. Meruit quoque juvenilis animi vestri valida fortitudo, ut dum de nostris fautoribus & amicis nobiscum late conferimus, vos aliis omnibus præferendum præ cæteris diligamus [2]. Et licet dilectus nobis quondam N. Illustris filiæ nostræ sponsus [3], ut dicitur, cursu proh dolor! nimis præpeti metam transiverit brevis vitæ; nostræ tamen societatis & amicitiæ vobiscum initæ fundamentum immobile, dum vixerimus, permanebit. De quo, Fili & amice Charissime, certa vobis sit, & indubitabilis certitudo. Sane viri religiosi, viri utique vestri honoris fervidi zelatores de processu nostro in Regno Bohemiæ habito clare vos instruent, in quorum præsentia vener. Olomucensis Episcopus [4], & quidam Barones Moraviæ nobis & Romano Imperio

NOTÆ

* f. discurramus apud alios.

1 Harum literarum certa ætas patebit infra not. 4.

2 Grati animi causa ob egregie navatam operam adversus Ottocarum die 26. Aug. elapsi anni præclara ista laude Regem adolescentem prosequitur.

3 Quisnam filiæ Rudolphi sponsus indicetur, non est pronum dicere. Tum quia filiarum mariti omnes erant superstites; Wenceslaus item, & Carolus Martellus, quibus Juditha, & Clementia desponsatæ fuerant, incolumes adolescebant; tum præsertim quia nullius eorum interfuisse videtur quod de initi fœderis immobilitate subjungitur.

4 Bruno Olomucensis Episcopus, de quo hic agitur, Ottocaro jam addictissimus, post hujus cædem, quum Otto Brandeburgicus Wenceslai partes tuiturus, novum Rudolpho exercitum objecit in Moravia, cum Salisburgensi Archie-

perio fidelitatis homagia præstiterunt. Quamvis autem facile nobis esset tam Regnum quam pueros extremæ subjicere vastitati, multis tamen salubrius & Deo gratius videbatur, ut ad vestrum & nostrum propositum consequendum, sine tot hominum, & maxime puerorum perpetuo exterminio veniremus. Nec dubitet Regia celsitudo, quod sive fiat, sive deficiat vobis dicta assignatio puerorum, vestrum in hac parte negotium fideli constantia, sicut nostrum proprium, prosequemur [5]; & quia quidam Bohemi nobiles a vestris Baronibus detinentur, per quos posset rerum vestrarum restitutio de facili promoveri, Serenitati vestræ consulimus, & ex animo supplicamus, quatenus pro liberatione quatuor personarum dignemini laborare; quarum absolutio vestræ & nostræ ut diximus voluntati *..... Cæterum Joannes Comes nos multum sollicitat, ut sibi factam nobis injuriam ex animo remittentes, ipsum volentem ad nos divertere sub protectionis gratia colligamus: cui aliud non curavimus respondere, quam quod Regis & Regni Hungariæ indevotos ad servitia nostra colligere dedignamur. Quod si forte dicti Joannis, & fratrum suorum excessibus dignatio vestra Regia dignum duxerit misereri, attente petimus, ut damnorum nostrorum innumerabilium per ipsos nobis hostiliter illatorum mentio habeatur. Certos quoque vos reddimus, quod eosdem sine vestro expresso beneplacito nullatenus colligemus, sed si de vindicta communis injuriæ cogitare curabitis, utilitatem nostri fidelis & potentis auxilii in his, & in omnibus aliis sentietis.

NOTÆ

* deest aliqoid

chiepiscopo de pace tandem stabilienda est colloquutus. Quomque postmodum bini utrimque pararii pacis ex conventione delecti essent, idem Bruno, & Marchio a Sagitta Brandeburgici partes feeerunt, Meinhardo Comite Tirolensi, & Henrico Burggravio Norimbergensi Regis Romanorum causam agentibus. Conventione postmodum Iglaviæ roborata matrimonio reciproco, itum Viennam, ut ex Orneggio Hansizius refert (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 389.). Num omnia hæc facta fuerint quadrimestri illo tempore, quod præcessit annum 1279. post insignem prædictam victoriam, an prioribus ejusdem anni Mensibus, incompertum mihi est. At literæ istæ quæ posteriora etiam facta cootinent, omni procul dubio ad annum spectant 1279. antequam Ladislaus ad Comanos deficiens, Romano Pontifici, ac per eom Rudolpho atque Episcopis maximam inferret sollicitudinem pro Christiana fide. Qua de re videndus Rayn. (1279. *n.* 30. *seqq.*)

5 Ita scilicet agere tenebatur ex fœdere (*ep.* XXXI.) Cæterum quod ajebam (*ep.* XVI. *n.* 4.) iram Ottocari non fuisse compressam, hac personarum, & rerum repetitione confirmatur,

SUMMO PONTIFICI ROMANO RUDOLPHUS SCRIBIT, ET ECCLESIÆ ROMANÆ QUÆCUMQUE HACTENUS AB IPSO POSTULAVIT, LIBERALISSIME CONCEDIT.

ARGUMENTUM

Nicolai III. hauddum consecrati epistolæ, prædecessorum suorum repetita per Nuncios & Apostolicas literas singillatim renovanti, reponit, se quantocyus obsequuturum filiali obedientia. Se, & Imperium S. Sedi submittit. Orat, ut legatos suos de coronatione, societate cum Carolo Siciliæ Rege, cæterisque negotiis acturos benigne audiat, & dirigat. Ac denique Clerum, quem nuper liberalissimum expertus fuerat, ejusque causas omnes ei prorsus vehementer etiam atque etiam commendat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXXVII.

SAnctissimo &c. Rudolphus &c. Synceræ devotionis integritas, & affectus congrui promptitudo, quæ circa Sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem nostram piissimam pridem in pectore nostro tenaciter radicata coaluit, nunc novissime his diebus [1], quibus nobis, & Christiano populo Providentia Summi Patris de Apostolico patre providit ad votum [2], sic pullulat & excrescit uberius, sic in omnem justitiæ semitam nostræ mentis interiora convertit, quod non solum in nobis mali suspicio, qua nos eadem Mater Ecclesia poterat habuisse notabiles, jam perfecte rescinditur, sed & omnis mali species, quæ in re gesta oculata conjecturatione perpendi potuerat, ut intentio filialis, quæ nunquam revera declinavit

NOTÆ

1 Nicolaos III. die 25. Novembris anno 1277. electus Viterbii, statimque profectus Romam, antequam consecraretur, die videlicet 12. Decembris, literas dedit ad Rudolphum extantes apud Raynaldum (1277. *n.* 54.) Quibus Rudolphus rescripsit statimatque ad eum sunt allatæ, ut patet ex hoc præciso loquendi genere. Quamobrem hæc etiam Epistola loco movenda est, & retrotrahenda sub finem an. 1277. undeviginti enim dies, qui sunt reliqui ejusdem anni, satis superque erant ultro citroque mittendis literis Roma Viennam, atque hinc ad Urbem, quo fortasse pervenerint sequenti anno ineunte quum Raynaldus (1278. *num.* 45.) Insignia Imperialia eum petiisse affirmat. Huc accedit rescribendi celeritas Pontificiis literis inculcata Regiis auribus. Primo siquidem *Præter Ecclesiæ morem*, inquit, *secundum quem solent literæ Apostolicæ promotionem Romani Pontificis nunciantes præsertim ad Principes, quascumque alias ipsius Pontificis prævenire, nos Celsitudini Regiæ pacem prius paternis exhibemus affectibus, quam literatoriis ad hoc conceptis affatibus nunciemus*. Deinde pressius celeritatem insinuans hortatur, ut Nuncios mittat, *cum pleno mandato ad tractatus eosdem tuo nomine prosequendos, consummandos pariter, & firmandos ad Sedem eamdem, sublata qualibet, prout opportunitas curiose captanda permiserit, dilatione transmittas, tuis prænuntiaturus literis, quando eos ad ipsam Sedem æstimes verisimiliter perventuros*.

2 Nil Rudolpho erat antiquius coronatione. Huc præcipue collineabant diuturni illi tractatus de amicitia stabilienda inter ipsum, & Carolum Siciliæ Regem, qui biennii fere spatio ab Italia eum arcuerant, quosque a Nicolao nunc audiebat celerrime terminandos; quare Pontificem juxta suum desiderium esse creatum affirmat.

vit in devium, claro clarius elucescat, in patris aspectibus penitus amputatur [3]. Ecce igitur universa & singula, quæ a nobis hactenus alma Mater Ecclesia postulasse dinoscitur tam per Nuncios, quam per literas speciales, applausu benevolo, & assensu gratuito liberaliter approbantes, in his & omnibus aliis concepimus Apostolicis beneplacitis æquanimiter conformare [4], supplicantes humiliter vestræ clementissimæ Sanctitati, quatenus nos, & creditum cælitus nobis Imperium ad honorem Altissimi, & salutem populi Christiani dignemini provida dispensatione dirigere, nec non Apostolicæ gratiæ beneficio confovere [5]. Porro industrios & prudentes viros N. & N. ad Beatitudinis vestræ pedes fiducialissime destinamus, ut super principali negotio, super amicitia inter nos, & inclytum N. juxta providentiæ vestræ consilium, si hoc voto nostro confideat, solidanda, & super omnibus aliis Reipublicæ Christianæ negotiis, quæ per vestræ pietatis industriam promoveri desiderant, nutus vestri fotamine dirigantur [6]. Idcirco petitiones nostras, & etiam specialiter

NOTÆ

3 Præfatæ Nicolai literæ sic ordiuntur: *Solet nota Principum unio ut pauca saltem exprimamus e multis obstruere ora iniqua loquentium quærentium inter ipsos suis susurris disseminare discordias, dissensionum accendere incentiva*. Deinde prosequuntur fusissime enarrantes Gregorii X. Innocentii, & Hadriani V. necnon Joannis XXI. sollicitudines de duobus Capitibus, videlicet de discordia ejus cum Regæ Siciliæ, & de Exarchatus & Pentapolis restitutione, quas provincias a Suevis Augustis invasas, ac Romandiolæ nomine appellatas Rudolphus putaus diversas ab Exarchatu & Pentapoli, quas Lugduni per Nuncios & Lausanæ per se ipse S. Sedi confirmaverat, acsi juris essent Imperii adhuc retinebat. Ad discordiam cum Siciliæ Rege quod attinet, donee per Legatos utriusque partis composita sit, ab Italia prædecessorum exemplo illum arcet: *Interim tamen*, ait, *contra præmissam provisionem & intentionem providentium in Italiam non venturus, nec missurus aliquam Militiam, sive gentem*. Quod vero spectat ad caput alterum, *Petitionem autem super ejusdem Ecclesiæ terris, ac specialiter Exarchata Ravennæ ac Pentapoli Regali Excellentia toties inculcatam absque ulteriori procrastinatione rogamus & petimus efficacis executionis promptitudinem adimpleri*.

4 Prædictis duobus Capitibus brevi respondet contra Titulatoris opinionem, qui pro liberalitate venditat Rudolphi officium. Non secus nostra ætate Orator Caroli VI. Aug. Benedicto XIII. antiqui moris Pontifici Comacli restitutionem pro Cæsarea munificentia exaggerabat, (*Ouieri Hist. to.* VIII *p.* 131.) quum a Pontifice serium hoc responsum accepit: *Aliena non repetimus. Comaclum Cæsar, si juris sui esse putat, sibi habeat. Si autem novit, ut nobis persuasissimum est, Ecclesiæ juris esse, consulat conscientiæ suæ, reputetque Censuras, queis Ecclesiæ bonorum invasores obnoxii sunt. Ea siquidem Principes aut largitate, aut pro remedio animarum suarum concessere: idcirco restitutio Comacli non beneficii, sed officii loco habenda est*. Sie ad verbum italice.

5 Quum magno in hoc Progenitore Augustæ domus Austriacæ hujusmodi testimonia certa obsequii erga Principis Apostolorum Successores invenio, non possum, quin meum lectorem animadvertere illa jubeam.

6 Duo hi Nuncii a Rudolpho missi una cum literis de *principali negotio*, seu de Coronatione, ac de prædictis duobus capitibus, aliisque negotiis Imperii acturi erant: non autem Regia mandata obtinuerant, quæ Pontifex cupiebat, præcipue super controversia cum Rege Siciliæ. De provinciarum vero restitutione expedite absolutum fuisse negotium colligitur, quia Rudolphus Diplomate dato Viennæ XIV. Cal. Febr. anno 1278. omnia restituit S. Sedi, Fratremque Conradum Minoritam in Urbem misit, qui Regia auctoritate ad majorem validitatem omnia firmaret, ut fecit in Consistorio *quarto die Mensis Maii Ind.* VI. *Pontificatus vero Domini Nicolai Papæ III. anno* 1. Et quia interim Cancellarius Rudolphi cognominis illi-

cialiter Clericorum nostrorum, qui gratis, & fructuosis [7] obsequiis nobis valde se placitos exhibent, ac acceptos, seu quæ ministerio Nunciorum ipsorum eosdem vestræ Sanctitati proponi contigerit, exoptatæ propitiationis vestræ dulcedine petimus efficaciter exaudiri.

LIBER

NOTÆ

illicita juramenta exegerat a Civitatibus Exarchatus, Rege Romanorum inscio, continuo Diploma novum IV. *Cal. Junii*, novumque Legatum Gotifredum Præpositum Soliensem Romam misit, qui pari modo in Consistorio Viterbii *pridie Cal. Jul.* Cancellarii factum irritum esse dixit, iterumque jura omnia S. Sedis confirmavit. Harum rerum monumenta certa extant in Archivo Apostolico molis Hadrianæ, & ap. Raynaldum (1278. *n.* 45. *seqq.*) Vide Dissert. VI. n. 8. Majoris molis erat caput alterum: Carolus quippe Senatoria dignitate, & Vicariatu Tusciæ spoliandus erat, deinde vera concordia inter eos stabilienda. Nihilominus absolutum id quoque esset, nisi mors Pontificis superveniens rem in sequentem annum distulisset. Omnia liquent ex monumentis apud eumdem Raynaldum. Regiam Epistolam huc lubet afferre (1278. *n.* 64.) de Matrimonio Constantiæ filiæ Rudolphi cum Carolo Martello Regis Siciliæ Nepote ex filio, quas nuptias ipse Nicolaus conciliaverat.

Sanctiss. in Chr. Patri ac Domino D. Nicolao Divina providentia Sacros. R. E. Summo Pontifici Rudolphus Dei gratia Romm. Rex semper Aug. cum filialis obeditionis reverentia, devotissima pedum oscula beatorum. Gerentes tanquam devotissimus vester, & E. R. filius de inobliquabilis Sanctitatis Vestrae rectitudine, qua cuilibet quod suum est, sine personar. delectu tribuitis aequa lance, & ex fervore Charitatis intrinsecae, qua inter quoslibet Christianae Religionis & potissime inter Illustres & Superillustres ut Reges & Principes, ex quorum dissidentia tanto gravius suboriri posset periculum, quanto majori praeeminent dignitate; concordiam, unionem, & amicitiam tanquam Pater pissimus toto corde diligitis indubitatae fiduciae plenitudine. Ecce quod super familiaritate, confœderatione, & indissolubilis amicitiae unione inter nos & inclytum Carolum Regem Siciliae nomine nostro tractanda, facienda, firmanda, seu solidanda per Matrimonia & quascumque obligationes, & modos alios Vestra Sanctitas viderit expedire, V. Beatitudini nos ducimus committendum, super hoc concedentes, quantum in nobis est, plenam & liberam, ac omnimodam potestatem: constituentes nihilominus honorabiles viros Fr. Conradum de Ordine Minorum Ministrum Superioris Alemanniae, & Magistrum Godefridum Praepositum Ecclesiae Soliensis vestrum Capellanum, nostrumque Protonotarium Procuratores nostros ad informandum nostro nomine Vestram Paternitatem de facti, & negotii circumstantiis, quum necesse fuerit, & a Vestra Sanctitate fuerint requisiti: ratum habentes & gratum quidquid Paternitatis Vestrae providentia super bono concordiae familiaritatis & amicitiae, & ipsius solidatione sub forma praemissa egerit, fecerit, sive nostro nomine duxerit ordinandum. In cujus testimonium, & evidentiam pleniorem praesentes literas Sanctitati Vestrae transmittimus Majestatis nostrae sigilli robore communitas. Datum in Castris apud Dyax Nonis Septembris Ind. VI. A. D. MCCLXXVIII. Regni vero nostri anno V. decimo videlicet die post insignem de Ottocaro Victoriam reportatam.

7 Rei testimonium extat apud Hansiz. (*Germ. Sac. to. I. p.* 417.), Diploma videlicet Rudolphi *Datum Wiennae A. D. MCCLXXVII. V. Cal. Jun. Ind. V. regni vero nostri anno IV.* septimo videlicet Mense post datas has literas. In quo fatetur, quod deficientibus sibi necessariis sumtibus prosequendo bello Episcopi *Principes nostri moti precum nostrarum instantia voluntarie consenserunt, ut tam de bonis ipsorum Dominicalibus, quam de praediis Monasteriorum, & Ecclesiarum eorum jurisdictioni in partibus Austriae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, & Marchiae subjectorum subsidium tolerabile peteremus, per quod tantae necessitatis articulus, qui nos & Imperium coarctabat, per eorum suffragia, & digne recolenda subsidia tolleretur.* Subinde cavet, ne exemplum sui successores sequantur cum Ecclesiarum detrimento.

LIBRI SECUNDI FINIS.

Sacri Romani Imperii Electores confirmant donationem Annæ Imperatrici primæ uxori [1] factam a Rudolpho Imperatore.

ARGUMENTUM

Sacri Rom. Imp. Electores ratam habent donationem mille Marcarum annui reditus [2] a Rudolpho Rege Romanorum factam Annæ Reginæ uxori suæ ex Castris, terris, & possessionibus suo arbitratu deputandis, modo earum custodes jurejurando promittant, Regina obeunte eos reditus ad jus Imperii restitutum iri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		I.

Irtutum candor eximius, & laudanda præsentia bonitatis, quibus inclyta Domina nostra Anna Regina [3] prædicabiliter adornatur, ex suæ nos delectamento fragrantiæ taliter recreando gratificant, & gratificando delectant, quod ad ipsius honorem & commodum ampliandum libenter assurgimus, & ad cuncta, quæ sibi in salutem proficiant, liberaliter invitamur. Hinc est, quod nosse vos volumus universos, quod nos una cum aliis nostris Coelectoribus [4] in hoc motu voluntario consentimus, & plenum ac liberum impertimur assensum, quod Serenissimus Dominus noster Rudolphus inclytus consors thori sui eidem Dominæ nostræ in bonis, castris, terris, & possessionibus aliis usque ad mille Marcas auri redditus in locis sibi opportunioribus, ubi & expedientius viderit, valeat assignare; ab ipsa Domina nostra ad tempora vitæ suæ pacifice possidenda;

NOTÆ

1 In contextu diplomatis nullus dubito, quin pro *auri* legendum sit *annui*, ut fidenter posui. Incredibile enim videtur, centum quinquaginta aureorum millia ex paucis castris, terris, & possessionibus collectum iri quotannis; creditu autem est proclivius, tria millia septuaginta quinque nummorum in annos singulos Reginæ concessa esse. Vide (*Ep.* XXXII. *lib.* 1. *not.* 1.) inter argenteas, aureasque Marcas discrimen: summamque aurearum prædictam mihi fere incredibilem nosces.

2 Licentia Titulatoris acquirit vires eundo: non contentus Regi Romanorum Imperatoris titulum tribuisse: Reginam quoque pari honore dignatur. At se ipse condemnat, Annam appellans *primam Uxorem*, quum enim ipsa decesserit anno 1281. nec Rudolphus alteram duxerit usque ad annum 1287. Agnetem nomine, ut Peucer. Cuspin. Annal. Suev. tradunt. Tituli igitur posteriori manu sunt adjecti, adeoque sus deque habendi.

3 Prædictam tituli licentiam Electores arguunt. Rudolphus Comes tunc Habspurgicus Annam Nohembergicam duxit uxorem an. 1240. ut est dictum (*lib.* 1. *ep.* 11. *n.* 3.)

4 Vide Dissert. VI. (§. *III.* *n.* 7.)

da [5]; ita tamen, quod Custodes castrorum, terrarum, possessionum hujusmodi, ad hoc jurejurando se obligent, quod mox ipsa Domina nostra Anna Regina inclyta sublata de medio, eadem bona ad proprietatem & jus Imperii fideliter restituant, & reducant [6].

NOTÆ

5 Nisi *auri* mutetur in *annui*, difficile intellectu est, cum assignatio ista menstrua sit, an annua. Præterea qui nuper vidimus angustum adeo fuisse ærarium Imperii, ut donum gratuitum ab Ecclesiis peti oportuerit, ne cogitatione quidem assequi possumus, quid novus provinciarum Dominus, qui tamquam Salvator ab iisdem ingenti cum anxietate expectabatur, quum primum advenit, tam gravi onere illas oppresserit, ut pro sola Regina aureorum centum quinquaginta millia exigerentur.

6 Cautio ista non perfunctorie notanda est. Si enim de juribus Imperii, ne per hujusmodi assignationem æquam & rectam interirent, hunc in modum sancitur: quid de bonis Ecclesiæ, quorum indoles longe potior est, Sacra enim sunt ab ipsa origine, sacrisque Caoooibus fulciuntur, putari debet? Attamen non nemo aut diuturnitate alienæ possessionis, aut silentio Pontificum vero, falsove fretus, certum S. Sedis dominium alicubi revocare in dubium non est veritus.

CIVITAS QUÆDAM RUDOLPHO GRATULATUR DE PROSPERIS SUCCESSIBUS.

ARGUMENTUM

Quum ad remotas Imperii provincias fama pervenisset, Rudolphum suam in potestatem redegisse Austriam & cæteras provincias, Civitas quædam fidelis subdita Regi gratulatur de prospero eventu, feliciorem que ominans, demisse orat, ut scriptis ad se literis rei veritatem significare non dedignetur.

A. D. MCCLXXVII. — COD. CÆS. — COD. RUD. II.

EXcellentissimo &c. N. Civitas promptissimum devotæ fidelitatis obsequium [1]. Quantas possumus omnipotenti Deo gratias agimus, quod ad Regiæ respiciens causæ justitiam, donare voluit, prout audivimus, ut Serenitatis vestræ consiliis, atque actuum processibus prospera cuncta succedant. De quo devotionis & fidei nostræ credulitas ad hoc, quod desiderat, facile applicata, conceptis gaudiis in lætitia reflorescit, ardenter appetens fructum notitiæ certissimæ

NOTÆ

1 Ex Epistolæ sequentis sententia facili negotio colligitur, hanc datam esse ineunte an. 1277. nisi forsan in præcedentis extremo, quum magnæ illius expeditionis in Austriam felix eventus est cognitus. De eo siquidem loquens Annal. Altahen: *Civitates*, inquit, *ibidem & castra se suo dominio subdiderunt, excepta civitate Viennensi, quam etiam obsidione cinxit:* acceptoque ab Ottocaro juramento fidelitatis, totam Austriam suam in potestatem redegit.

tiſſimæ veritatis. Quapropter veſtræ Dominii Majeſtatis devotione reverendiſſima ſupplicamus, quatenus de proceſſibus, & ſucceſſibus veſtris quos utinam Providentiæ divinæ juſtitia bene promovendo, cuſtodiat, & perducat ad melius, velitis avidam noſtræ devotionis fidem ſcripti veritate Regii declarare; ut gaudium quod in auditu concepit prona devotorum credulitas, in portum certitudinis optatæ perducat infallibilis veſtræ veritas Majeſtatis, cujus eſt de nobis præcipere ac vetare, atque ſtatuere ſicut libet, quibus promptum eſt, & erit omnia juſſa capere, atque pro poſſe perficere, quæcumque metuendæ Majeſtatis mandatum injunxerit, nullatenus negligendum.

EJUSDEM CUM SUPERIORI EPISTOLA ARGUMENTI.

ARGUMENTUM

Alia civitas audita inſigni victoria de Rege Bohemorum rebellare auſo adverſus Rudolphum juſtiſſimum Principem, eidem ſe gaudio exultare ſignificat ob recentem triumphum, ſummaque cum devotione illum orat, ut ſibi de tantæ ejus gloriæ certiſſimo nuncio ſollicitæ, Regias literas mittere dignetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		III.

SErenisſimo &c. N. Civitas ad cuncta obſequia ſe paratos [1]. Neceſſe habet, inconcuſſum eſſe veritatis divinæ promiſſum, & omnis potentia ad nihilitatem conteritur, quæ contra nutum Summi Principis communitur. Scriptum eſt enim, quicquam maligni non poſſe adverſari juſto Regi, cum ſederit ſuper ſedem, & eſt ſpiritus Dei, qui loquitur, adverſus quem fruſtra ſe attollere omnis arrogantia congraſſatur. Audivimus, juſtiſſime Rex, quoſdam in rebellionis audacia contra Majeſtatem Regiam præſumpſiſſe, & conatos fuiſſe Sedi juſtitiæ adverſari; quos Excellentia veſtra triumphaliter ſuperando ſubegit [2], ad planum ſedavit obicis aſperum, fecit dura molleſcere, ac inimicas elationes cornua ſtabilia non habere. Super quibus corda noſtra conceptis gaudiis adimplentur, & non

NOTÆ

1 Diverſam civitatem eſſe, argumentumque diverſum contra Titulatoris opinionem, genus ſalutationis aliud, totuſque epiſtolæ contextus demonſtrant. Neutram noſcere intereſt rei noſtræ.

2 Ottocarum Bohemiæ Regem, & Henricum Ducem Bavariæ utrumque adverſantem Rudolpho, in ordinem redactos eſſe anno 1276. ſæpe diximus. Hic vero de rebellibus res eſt; nec alii certe indicantur, quam Ottocarus, eique adhærentes non pauci.

non desinunt in fœlicitate Regia reflorere, tripudiorum recentibus ornamentis. Hic est namque præcipuus nostræ mentis ardor, hæc intimorum votiva, ut sublimitas vestra cunctis septa prosperis, incrementis assiduis condensetur. Verum quia efficacius declarata plus valent, & lætius Principis assertio gloriosa subintrat, Sacræ Regiæ Majestati devotissime supplicamus, quatenus de processibus, quibus Providentia Divina suppeditat, velitis aliquid intimare, per quod avida vestrarum exaltationum nostra devotio inter adeptos lætæ tranquillitatis modos tutissime foveatur.

COMMITTIT CUIDAM DEFENSIONEM MONASTERII DEVASTATI.

ARGUMENTUM

Rudolphus Abbatis N. precibus motus, qui plures Monasterio suo inlatas esse injurias querebatur a perversis hominibus, Monasterium istud, Fratres, res, & personas ad idem spectantes committit N. juxta Abbatis desiderium, Regia auctoritate illi mandans, ut nulli deinceps molestiæ obnoxium esse permittat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		IV.

IMperatoriæ dignitatis diademate [1], ac dextera fortitudinis manus sceptrigeræ insigniis renitentes, dum rimamur mentis nostræ secretarium, revolventes, quid unctio, quid sceptrum, quid corona Regia [2] significet divinitus nobis data; in sacræ delibutionis oleo, quo armi Regii sunt peruncti, clementiam, seu misericordiam in afflictos, & attritos exercendam, in corona præeminentiam, in sceptro potestatem defendendi oppressos per fortitudinis dexteram intelligimus, colligimus, & perpendimus evidenter. Quapropter cordi nobis est omnes Romano Imperio subditos, præsertim autem Ecclesias, & Ecclesiasticas personas ab insultibus maleficorum quorumlibet protegere, & ad reprimendam perversorum astutiam consurgere toto posse. Sane honorabilis vir N. Abbas Monasterii N. ad nostram venit præsentiam, nobis lamentabiliter conquerendo

NOTÆ

1 Mentiar nisi Monasterium istud est Ordinis Cisterciensis. Certe literarum collector citra titulos licentia uti non consuevit nisi in Monasteriis sui Ordinis.

2 En Imperatorium diadema in *Regiam Coronam* versum, quam paulo infra sequuntur *armi Regii*. Hic scilicet Rudolphus loquitur, ibi autem Impostor: Imperatoria enim dignitas Romæ a Romano Pontifice conferenda erat.

querendo, quod quidam, maligni ſpiritus ſeducti impu lſibus, Deum non timentes, nec homines reverentes, ejus Monaſterium in ſuis hominibus & poſſeſſionibus per rapinas & ſpolia multis injuriis affecerunt. Timens igitur idem Pater venerabilis[1], & præteritorum eventibus conjecturam peſſimam futurorum, noſtræ Majeſtati humiliter ſupplicavit, ut prædictum Monaſterium tuæ devotioni committeremus cum omnibus ſuis defendendum ab incurſibus malignorum. Nos itaque ipſius precibus inclinati tuæ fidei puritatem præſentibus duximus requirendam, Regia nihilominus tibi auctoritate mandantes, & concedentes, quatenus prædictum Monaſterium Fratrumque conventum, homines, ipſorum poſſeſſiones, bona mobilia & immobilia, nec non omnia ad ipſum Monaſterium pertinentia vice noſtri manuteneas, protegas, defendas, nec permittas ex nunc & in antea ab aliquo indebite moleſtari.

RUDOLPHUS REGI FRANCIÆ [1] DE CONTRACTA CUM IPSO AFFINITATE CONGRATULATUR.

ARGUMENTUM

Quum per nuptias a Nicolao III. conciliatas Clementiæ filiæ ſuæ cum Carolo Martello Caroli Regis Siciliæ nepote, affinitatem optatam contraxiſſet cum inclyta domo Franciæ, lætabundus Philippo III. Regi officioſiſſimis literis rem ſignificat; ſuam benevolentiam opportune utilem fore promittens.

A. D. MCCLXXIX. — COD. CÆS. — COD. RUD. V.

INter cætera quælibet Auguſtalium titulorum inſignia nobis attributa divinitus, inter multa votivæ felicitatis auſpicia, quibus dextera Domini latera noſtra circumdedit, inceſſanter id animo noſtro revera ſuavitatis arriſit in oſculo, id immenſæ lætitiæ poculo noſtra præcordia fœcundavit, quod inter nos & vos, in quem utique proavita ſtrenuitas vires & animos propagavit, affinitatis amicæ connubia ſunt contracta[2]. Quæ quidem eo indiſſociabilius,

NOTÆ

1 Philippus III. cognomento Audax filius erat S. Ludovici IX. fraterque patruelis Caroli II. patris Caroli Martelli, cui deſponſata fuerat Clementia Auſtriaca.

2 Nicolaus III. ſuis in literis ad Rudolphum ap. Raynaldum (1279. n. 10.) datis videlicet *III. non. Jun.* ſe nuptias iſtas conciliaſſe teſtatur. *Quia*, inquit, *indiſſolubile Matrimonii vinculum, divinitus inſtitutum, ex inſtitutione ſui virtutem in ſe obtinet connexivam; inter alia non ſine multa*

eo indisjunctius semper servare non solum, sed & corroborare disponimus, quo cum inclyta domo Franciæ couniri nos desiderabilius delectat. De nobis igitur quæsumus Regia celsitudo fiduciæ plenioris ex literarum nostrarum affatibus argumenta suscipiat, quod in opportunitatibus vobis nostra sollicitudo non deerit, sed ad cuncta, quæ vobis honoris & gloriæ incremento cessura noverimus, se officiose benevolam & ultroneam exhibebit [3].

NOTÆ

multa discussione providimus, quod inter te, ac Regem eumdem charitatis unitas affinitatis linea conjungatur. Septem iis mensibus qui erant reliqui, inter Regem Romanorum & Carolum Siciliæ Regem concordiam desponsatione prædicta absolutam esse compertum est. Filiam autem Rudolphi nonnisi declinante sequenti anno dimissam esse a Regio genitore ex Hornekio & Diplomatibus colligit Hansiz. (*Germ. Sac. to.* 2. *p.* 390.) Tum vero Rudolphus Stiriam lustrans, inde cum Rudolpho Cancellario, Joanne Gurcensi, & comitibus de Sayn, & Wertenberg Clementiam dimisit, Nicolao III. jam mortuo.

3 Et concordiæ, & amicitiæ argumenta suppetent ex aliis literis (*ep.* XIX.)

RUDOLPHUS SCRIBIT CIVITATI CUIDAM FIDELITATEM EJUS LAUDANS.

ARGUMENTUM

Civitati Tusciæ, quæ suam fidem testata erat erga Romanum Imperium, respondet, se eam magnopere commendaturum Romano Pontifici, mittitque ad eam Legatum, qui suo nomine nonnulla proponet in executionem mittenda.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		VI.

RUdolphus &c. Literas vestras, quas Regio culmini direxistis, affectione benigna suscepimus, vestræ devotionis, & fidei, quam ad sacrum Imperium geritis, expressivas. Sane memorabilem probitatis vestræ constantiam, quæ vos in agendis Imperii decoravit pro sua commendatione prosequimur circa ea, quæ vestræ quietis, vestrique provectus augmenta respiciunt, vigilanter intendere disponentes, apud Sanctissimum Patrem nostrum Dominum Summum Pontificem, ut paternæ benevolentiæ vobis prætendat umbraculum, curas nostras & operas, quantum poterimus impensuri [1]. Porro universitatis vestræ prudentiam exhortamur

NOTÆ

1 Quum Carolus Siciliæ Rex anno 1278. die decima sexta Septembris una cum dignitate Senatoria Urbis, Vicariatum Tusciæ abdicasset; Nicolao III. Pontifice sic volente, inter Tusciæ civi-

tamur attentius & rogamus, quatenus N. familiari dilecto super his, quæ vobis nostro nomine proposuerit, fidem adhibere non dubiam, & effectus congrui beneficium impertiri velitis, ut propter hoc vobis ad cuncta, quæ vobis profutura noverimus, semper specialiter adstringamur.

NOTA

Civitates, quæ singulæ juris erant Imperii, unam hanc, incertum, num Lucam, Pisas, an Florentiam ad legitimum Principem se vertisse, non est credibile: at literæ hujus tantum suppetunt. Neque a vero forsan abierit, qui Pisas reputet; quippe quam urbem Carolo etiam Imperii Vicario ad Rudolphum per suum Legatum confugerat (*l.* 1. *ep.* xx.) impetratura opem adversus æmulam factionem: nam fere omnes id temporis in factiones divisæ erant, ne Pontificiis quidem exceptis, præcipue Bononia, ut sæpe sæpius est dictum. Quamobrem affirmare non ausim, Civitatem universam Rudolpho scripsisse; sed Gibellinam tantum factionem, ut ante annos quinque fecerat, dum Greg. X. Lugduni morabatur.

RUDOLPHUS DOLET QUEMDAM TERRAM SUAM TRANSIISSE INCOGNITUM.

ARGUMENTUM

Principi amicissimo suaviter succenset, quod per Austriæ provincias currendo pertransiens, mutuo utrumque solatio collocutionis orbaverit. Legatum mittit mutuæ excusationis interpretem.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		VII.

RUdolphus &c.[1] Quod transitus vester per terræ nostræ districtus tam clandestinus extitit & festinus, ut nobis vestræ visionis & allocutionis amabili recreari solatio non liceret; id non levem nobis materiam conturbationis intrinsecæ generavit, utpote cum quo unum cor, & eamdem fore animam placide nos delectat. Eo etenim vehementius dolemus super eo, quo amplius & vos affectasse confidimus, nostra potiori præsentia frui versa vice. Ut igitur hinc & inde super his excusationis amicæ remedicabile beneficium intercedat: Ecce quod N. Credentialis[2] &c.

NOTÆ

1 Ungariæ Regem aliumve Summum Principem putari vetat præmissio nominis, quod Rudolphus non solet cum Summis Principibus. Equidem conjecturis indulgere in re nullius momenti, nec debeo, nec soleo: mihi tamen, videtur Archiep. Salisburgensi Epistola scripta esse. Principes enim Ecclesiasticos pluraliter Rudolphus alloquitur; & Salisburgensis jurisdictio per Austriæ provincias extenditur: quæ duæ res hanc opinionem tuentur. Accedit necessitudo, cujus testem nolo alium quam ipsum Rudolphum (*lib.* 2. *ep.* xii.).

2 Du-Cangius in Glossario (*v. Credentia*) docet Chartarum, & Historicorum auctoritate, Credentiam *apud Italos fuisse publicum Civium conventum de rebus publicis deliberandi causa coactum*: indeque *Credentiarios* appellatos, quod in Secretorum Reip. partem adhibebentur. Ex charta Friderici I. anno 1185. *ad terminum, quem Consules Mediolani cum Consilio Credentia nobis dixerint*. Ex Annal. Januen. ad annum 1282. *Creatum fuit de novo quoddam Consilium in Janua de hominibus 15. quod Credentia vocabatur*. Et ex aliis Chronicis Italiæ *Sapientes a Credentia*, ac *Senatores Credentia* nuncupatos ostendit. Ejus generis fuisse Credentialem istum Rudolphi legatione fungentem arbitror.

RUDOLPHUS CONTRAHIT CUM CARDINALE QUODAM AMICITIAM.

ARGUMENTUM

S. R. E. Cardinalem, cujus nomen in Germania ore omnium celebrabatur, tanquam consilio, & auctoritate apud S. Sedem plurimum valentis, & quicum rarum habuerat commercium literarum, ut frequentius deinceps habeat, ad suam necessitudinem adjungere optat, seque illum brevi coram allocuturum sperat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		VIII.

VEnerabili &c. Rudolphus &c. Tot, & tanta de virtuosis actibus vestris apud nos rumorum invaluere præconia; tot, & tantis alma mater Ecclesia vestræ prædicabilis famæ, vestri ministeriosi consilii decoratur insigniis, & auctoritatis eximiæ titulis adornatur, quod plurimum nos delectat, familiaritatis alternæ vobiscum inire solatia, & affectuum mutuorum conformi dulcedine * ..... Licet igitur hactenus vobis locorum inhabilitate distantibus, rara nostræ salutationis epistola nostræ mentis interiora suggesserit; licet non crebra literarum vestrarum allocutione fuerimus recreati, spei tamen conceptæ de vestra benevolentia rivulus manare non desinit, sed augmento continuo fecundatur. Nos enim deinceps, opportunitate captata, non solum vos literis visitare disponimus; verum in proximo, duce Altissimo, vobis præsentialiter offerre nos [1], ut gratæ dilectionis affectio successivis concreta profectibus in profusos, & proficuos gratiosi germinis palmites adolescat: Ecce igitur honorabilem &c.

RV-

NOTÆ

* deest aliquid

1 Controversias omnes tum veteres, tum recentiores cum Carolo Siciliæ Rege compositas fuisse testimonium isto evidentius desiderari non potest. Cessante scilicet gravi causa, quæ Rudolphum a suscipiendo in Italiam itinere per quatuor fere annos arcuerat; Rex idem Romanorum Cardinali amico fidem facit, se brevi adfuturum in Urbe, ut videlicet Imperiale diadema suscipiat a Romano Pontifice. Raynaldus (1278. *n.* 45.) ex literis Nicolai III. deducit Rudolphum ineunte prædicto anno petiisse Imperialia Insignia, quum vero illas non proferat, fides apud eum sit. Secus est de formula, quam Nicolaus idem (*Ibid. n.* 61.) Regi Romanorum præscripsit in Diplomate utendam: etenim in ejus fine legitur: *Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octo dies præmissa omnia & singula innovabimus, & de novo integre, & plenarie faciemus.* Quam suo loco in Diplomate expressam videbimus. Quibus si hoc Rudolphi gravissimum testimonium adjicias, ineptire eos fatearis necesse erit, qui verbis elegantissimis Rudolphum mendacii arguere non verentur.

RUDOLPHUS SCRIBIT CARDINALI [1], SE IPSI COMMENDANS, ET NEGOTIA IMPERII.

ARGUMENTUM

Oratorem, ſive Procuratorem ſuum apud S. Sedem ab omnibus Legatis Roma redeuntibus multa laude affectum, ſpe præmiorum allicit, ac Regiæ gratiæ & benevolentiæ lenocinio alacritatem addit, ut ad ſua & Imperii negotia laudabiliter pergat.

A. D. MCCLXXIX.	COD. CÆS.	COD. RUD. IX.

RUdolphus &c. Honorabili, & prudenti viro N. [2] &c. Nunciorum noſtrorum pro diverſitate temporum de Romana Curia redeuntium increbeſcens & fida relatio laudes fidei veſtræ puriſſimæ, quam ad nos, & Imperium animo geritis indeſeſſo, in comitatu Regio tam profuſo præconio texuit, & diffudit, quod veſtræ gratæ devotionis obſequia mente ſedula recenſentes, ad ea ferventer allicimur, quæ honoris veſtri pariter, & veſtrorum acceſſura noverimus incremento. Veſtram igitur honeſtatem affectu pleniſſimo duximus exhortandam, quatenus de benevolentiæ noſtræ privilegio gratioſo ſecuri, laudabilis veſtri propoſiti curas & operas circa nos, & noſtra negotią laudabilioris continuationis officio proſequi non ceſſetis [3].

CIVES

NOTÆ

1 Collectoris ſupinitatem! tanti erat *Venerabilis* titulum præcedentis Epiſtolæ cum *Honorabili* hujus conferre? Nomen Regis in illa poſtpoſitum; præpoſitum vero in iſta ſimile officium important?

2 Publicis Tabulis, queis Conradus Minorita Jura & Privilegia S Sedis Regio nomine confirmat (*ap.* Raynald. 1278. *n.* 50.) ſubjicitur: *Actum Romæ ap. S. Petrum in prædicto Papali Conſiſtorio præſentibus* &c. *Magiſtro Paulo de Interamna Clerico, & Procuratore in Audientia Curiæ Romanæ prædicti Domini Rudolphi Regis.* Anno igitur 1278. Magiſter Paulus de Interamna erat Procurator Regius. Ante eum fuerat Baſilienſis Epiſcopus (*lib.* 1. *ep.* 1. *ſeqq.*) anno videlicet 1276., quo tamen declinante eum abfuiſſe Roma teſtantur literæ ſæpe laudatæ Cardinalium Sede Vacante: nam ad Caſtra Rudolphi advolaverat in Auſtria.

3 Anno, ut videtur, 1280. prædictus Magiſter Paulus vitam cum morte commutavit: quare beneficiis, quæ Rudolphus liberaliſſime pollicetur, frui non potuit. Magnæ ejus fidei novum teſtimonium ſuppetit ab eodem Rege Romanorum, quum ejus mortem agnovit, (*Infra ep.* XXXVIII.)

CIVES LEODIENSES CONQUERUNTUR DE QUIBUSDAM CLERICIS.

ARGUMENTUM

Cives Leodienſes conturbati ob Privilegium Clero civitatis antiquitus conceſſum, & a Rudolpho renovatum ac declaratum, quod nuper publicatum ab eodem fuerat: eo ſiquidem civitatis & provinciæ totius leges ab ejuſdem Rudolphi prædeceſſoribus conditæ ſubvertebantur; ad eum confugiunt queribundi circumventionis obtentu, ut quoniam conditor Legis ipſe eſt ejuſdem interpres, & caſtigator, paci publicæ civitatis & provinciæ conſulat, Privilegium illud abrogando.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		X.

SErenisſimo Domino ſuo Cives Leodienſes &c. Quia Dei, a quo omnis poteſtas egreditur, ordinatione ſumma Reipublicæ potentia veſtræ dinoſcitur Clementiæ attributa, ut per veſtræ magnitudinis vigorem conſervetur juſtitia, & injuriæ extirpentur, fidelium debilitas relevetur, & fortium rebellio comprimatur, omnia juſto legum libramine in Salvatoris ſervitio dirigendo: ad Majeſtatis veſtræ clementiam de punultimis Romani Imperii finibus [1] recurrentes, ſub veſtræ gratiæ confidentia ſpeciali celſitudini Regiæ duximus non abſque dolore, & perturbatione cordium intimandum: quod honorabiles viri Clerus civitatis N. licet ipſum omni qua poſſumus veneratione colamus, civitatis tamen & totius patriæ noſtræ [2] quietis & pacis impatiens, cum de illis nihil ſuſpicaremur adverſi, quoddam Privilegium hactenus inauditum a veſtra Magnificentia ſibi, ut aſſerunt, innovatum, confirmatum, ſeu etiam declaratum nuper apud nos fecit in multorum præſentia publicari. Quod perceptum & in publicationem deductum, quamvis tanquam improviſi tonitrui ictibus, & fulminis terrore attonitam turbam turbaverit univerſam, ipſum tamen propter veſtri venerationem felicis nominis audivimus reverenter, ipſiuſque recepta copia, & deliberatione ſuper hoc matura præhabita, quia per idem ſi dici debet privilegium, tota lex civitatis, & noſtræ patriæ pene penitus

NOTÆ

1 Belgium Germaniæ inferioris limes ultimus Leodienſem provinciam recte penultimos Imperii fines appellari oſtendit: noſtra autem ætate alia provinciarum ratio eſt, quod neminem latere arbitror.

2 Patriæ ſignificationem, ut arbitror, nemo melius exponit, quam Arnobius ap. Du-Cang. (*Gloſſ. V. Patria*) Ait enim: *In quibus linguis gentes ſunt patriarum quadringentae ſex, non diverſarum linguarum, ſed ut dixi diverſarum Patriarum: Verbi gratia cum una lingua Latina ſit, ſub una lingua diverſa ſunt patriæ Brutiorum, Lucanorum, Apulorum &c.* Perinde Leodienſes provinciam cognominem appellant.

penitus abſorbentur, & decoloratur ſtatus noſtræ patriæ generalis ab antiquis temporibus a veſtris Divis prædeceſſoribus ordinatus, poſt diverſa conſilia habita cum ſapientibus, & colloquia in communi, noſtra deliberatio tandem in hoc reſedit, quod quia ejus eſt legem interpretari, vel emendare, cujus eſt condere [3], ad veſtræ Majeſtatis audientiam, quam in hac parte calliditate impetrantium credimus circumventam, ſub certa forma duximus communiter, & ſolemniter proclamandum. Sperantes, & in Altiſſimo confidentes, quod cum vobis patuerit inconvenientia, & pericula ex tali privilegio proventura; veſtra provida & benevola ſapientia remediis fidelium ſubjectorum invigilans, a tantis nos turbationibus, & totius patriæ gravaminibus relevabit, & ad ſtatum pacificum & antiquum, amputatis noxiis novitatibus, ſalubriter omnia reformabit.

NOTÆ

3 *Non debet tamen legis auctor legem tollere, niſi probabili de cauſa, peccaturus alioqui in regulas juſtitiæ gubernatricis*. Verba ſunt Grotii (*De Jur. bell. & pac.* 2. 20. 24.) qui alibi clarius (2. 14. 9.) de Rege: *Si eas revocet, nemini facit injuriam. Peccat tamen, ſi ſine juſta cauſa id faciat*. Quamobrem Leodienſes dum petunt abrogationem novæ legis privatæ Clericorum, quæ pugnabat cum publica Civitatis & patriæ, juſtam afferunt cauſam, cur eam revocet ſine Clericorum injuria.

RUDOLPHUS CIVES MAGUNTINOS HORTATUR AD CONCORDIAM.

ARGUMENTUM

A Legato Moguntinorum admonitus ſimultatum inter cives & Miniſteriales, qui rem armis decidere conſtituerant: ſimulque rogatus, ut Regia objecta auctoritate imminenti conflagrationi occurrat, reſpondet, prudentia & moderatione utendum, ut ſtricti enſes ab æmulis deponantur. Eadem fini ſe deputaſſe G. Comitem, ut conſiliis cum eo communicatis incendium extinguant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XI.

RUdolphus &c. Civibus Maguntinis. Exortæ diſcordiæ odioſa turbatio, quæ in finibus veſtris ſeminaria ſuſcipit ſimultatum [1], per

NOTÆ

1 Trithemius ap. Calviſ. ad annum 1280. *Moguntinus*, ait, *& Joannes de Spanheim Comes bello decertant; Comes vincitur, & multi præſtantes viri captivi abducuntur, qui ſequenti anno die 12. Decembris captivitate liberantur, interponente ſe Imperatore, qui Burgundum ſibi rebellem invadit, & prælio ſuperat, & ad deditionem cogit, multas præterea Urbes Rheni, quæ fœdus inter ſe fecerant, in rebellione capit, & autores rebellionis occidit, vel proſcribit*. Apud Auctorem ſit fides ad Chronologiam quod attinet; cætera his literis convenire admodum mihi videntur.

per induſtrium virum N. Regiæ celſitudini nuper expoſita, tanto duriori nos pungit compaſſionis aculeo, quanto graviora ſentimus ex ea totius terræ diſcrimina ſuboriri; volentes ad extinctionem ipſius incendii ſtudia noſtra libenter, & liberaliter applicare. Sane viſum eſt nobis expediens, & conſulimus bona fide, quod tantæ ruinæ diſpendia præcaventes, qui eſtis animalia oculata [2], in hujus caſus articulo per modeſtiæ ſemitam incedatis. Jusjurandum, quod cum miniſterialibus [3] inviſtis, ea rectitudinis linea directuri, quod juramenti forma ſuper communi pace præhabita, prorſus aliqua læſionis injuria non tangatur; ſed miniſteriales eoſdem ad pacis & concordiæ unionem ferventer inducere ſatagatis. Sic enim ſalvis vobis & domibus veſtris, poterit ignis vicinus parietibus applicari. Quia domus in conflagrationis medio conſtituta, etſi non conſumatur incendio, infirmatur tamen, exhauſtis compaginum viribus ad ruinam. Rogamus igitur, & attentius exhortamur, quatenus mox proſilientes in medias exterminii partes, tantæ ſciſſuræ diſcrimina ſtudeatis innatæ prudentiæ moderamine reparare [4]. Et ecce infra triduum poſt receſſum Nuncii veſtri de noſtra præſentia, Nobilem virum G. Comitem propter hoc ad veſtram præſentiam deſtinare proponimus, ut ipſius cooperante conſilio per vos ſtricti enſes de altercantium manibus rapiantur.

RV-

NOTÆ

2 Laudis genus! Sententia quidem eſt Joannis (*Apoc.* 4. 6. 8.) adeoque Sacroſancta: *Et in medio Sedis, & in circuitu Sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro. Et in circuitu & intus plena ſunt oculis*. At comparatio iſta noſtra ætate aliquantulum friget.

3 Ex Charta ejuſdem Rudolphi ap. Ludewig. (*to.* 4. *Reliq. Ms. p.* 262.) intelligimus, qui eſſent Miniſteriales. *Monetam quoque*, ait, *quæ ſingulis annis, avaritia expoſcente, ſolebat renovari in prejudicium commune habitatorum ejuſdem terræ, ex nunc volumus ſine conſilio communi Miniſterialium majorum Stiriæ per aliquem futurorum Principum terræ nullatenus renovari*. Multa ſuppeterent ex Gloſſario Du-Cangii de Miniſterialibus Germanis varii generis. At Miniſteriales Moguntiacos Stiriis non diſſimiles fuiſſe harum literarum hiſtoria luculenter demonſtrat.

4 Huc refertur comparatio prædicta Animalium oculatorum.

RUDOLPHUS DE EADEM CONCORDIA CLERO MOGUNTINO SCRIBIT.

ARGUMENTUM

Cleri Moguntini futura damna prævidentis precibus exoratus in eadem causa reponit, quod lubens efficacem navabit operam incendio illi præfocando, ut exitus brevi palam faciet.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XII.

RUdolphus &c. Decano & Capitulo Maguntino. Tribulationum, & calamitatum crudeles angustias, quibus bellicus impetus fines vestros invadere formidatur, tanto compassiviori nimirum commiseramur affectu, quanto ex his perniciosiora sentimus discrimina pullulare. Propter quod ferventibus vestris allectionibus excitati ad stabile bonum concordiæ, & ad extirpanda totaliter germina simultatum libenter intendimus, efficaces & sedulas interponere partes nostras [1], prout auctore Domino, operis evidentia vos docebit.

NOTÆ

1 Epistola præcedens fida est hujus interpres. In utraque perspicua est præclara Rudolphi indoles, qua constanti Auctorum testimonio, *vires, ac fortunam bellicam quærendæ tantummodo paci intendebat*. (*Pict. Austr. l. 1. c. 24. p. 139.*)

RUDOLPHUS PROVIDET CUIDAM DOMUI REGULARI DE ORDINE POENITENTIUM.

ARGUMENTUM

Ægre ferens, domum Religiosam mulierum pœnitentium in Spiritualibus & temporalibus male admodum administrari, S. R. E. Cardinalem enixe orat, ut Provisores removeri obtineat a Summo Pontifice, eamque domum Provinciali Fratrum Minorum committi cum facultate ingrediendi claustrum pro Ecclesiæ Sacramentis administrandis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XIII.

QUia in civitate nostra N. quædam est domus Regularis de ordine Pœnitentium, quæ pati dicitur tam in spiritualium, quam in temporalium provisione defectum, nos ipsi domui eo compatientes instantius, quo illius sexus infirmitas propior est ad ca-

ſum, Paternitatem veſtram affectione qua poſſumus ampliſſima depoſcimus, & hortamur, quatenus cum perſonæ præfatæ domus ex proviſorum ſuorum, qui ſibi [a] nunc præſunt, incuria, gravia poſſent ſuæ famæ, ſuæque ſalutis incurrere nocumenta, apud dilectiſſimum Patrem noſtrum Dominum Summum Pontificem [1] cum effectu dignemini procurare, quod ipſa domus ex proviſorum hujuſmodi inutilium vinculis abſoluta, de cætero proviſioni Provincialis Fratrum Minorum, ut circa eamdem dexteræ fiat Excelſi mutatio committatur. Ita quod ipſis perſonis in ordine priſtino permanentibus pœnitentium, Provincialis prædictus per ſe, vel Fratres Ordinis ſui [b] idoneos, viſitationis, & correctionis officium in eaſdem valeat exercere, & liceat ipſis Fratribus ad id provide deputandis ipſarum pœnitentium clauſtrum intrare ad miniſtrandum Eccleſiaſtica Sacramenta, cum fuerit opportunum.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ibi b ſui ad hoc

NOTÆ

1 Ptolomæus Lucenſis ap. Raynaldum (1280. *n.* 27. *ſeqq.*) teſtatur, Nicolaum III. ſummopere dilexiſſe Fratres Minores, qui ſanctimonia vitæ tantum ſibi æſtimationis collegerant, ut rei Eccleſiaſticæ reparandæ nulli iis utiliores putarentur: *Ipſos*, ait, *ſpecialiter dilexit*, & *ipſorum protector ſemper fuit uſque ad Papatum.* Factuſque Pontifex, ut tradit ibidem Jordanus, Mathæo Rubeo Diac. Cardinali eos committens: *Damus tibi*, inquit, *melius*, *quod habemus*; *damus tibi deſiderium cordis noſtri*, & *pupillam oculorum noſtrorum*. Quamobrem nil opportunius Rudolpho potuit accidere; cætera per ſe patent.

QUIDAM EX CURIA ROMANA COMMENDAT QUEMDAM RUDOLPHO IMPERATORI [1].

ARGUMENTUM

Procurator Regis Romanorum in Urbe illi commendat N. optime de eo meritum in negotio coronationis, ut præmio, atque honoribus ab eodem affectus exemplo aliis ſit, quod cum alacritate animi ſequantur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XIV.

SEreniſſimo &c. [2] Ad incrementum veſtræ gloriæ pertinere dinoſcitur, ſi apud veſtram Celſitudinem benemeriti commendati recipiant

NOTÆ

1 Chorda ſemper aberrat eadem. Vide ſupra (*l.* 2. *ep.* XIII. *n.* 1.)

2 Magiſter Paulus de Interamna Clericus & Procurator Rudolphi apud S. Sedem, de quo ſupra (*ep.* IX. *n.* 2.) Commendatitias has literas ſcribit pro N. in Germaniam proficiſcente.

cipiant suæ præmia probitatis, quo exemplo cæteri de bono in melius animentur. Unde quia vir discretus N. nobis in exaltationis vestræ negotio [3] fideliter astitit, & commendabilem se ostendit, honorem vestrum pro suis viribus promovendo, eumdem vestræ Excellentiæ quamplurimum recommendo, vestræ Magnificentiæ pro eodem supplicans studiose, quatenus ipsum, cum ad vos venerit, de Regia Clementia benigne recipere, & in omnibus gratiose dignemini pertractare, tam debitæ justitiæ, quam gratiæ vestræ effectum eidem liberaliter impendentes, ut tam ipse, quam reliqui exemplo simili provocati ad magnitudine vestræ servitium studeant festinare.

NOTÆ

3 En aliud argumentum controversiæ omnis compositæ, quæ Rudolpho intercedebat cum Carolo Siciliæ Rege (*V. ep.* VIII. *n.* I.) Negotium scilicet exaltationis Regis Romanorum aliud non erat, quam Diadematis aliorumque Insignium Imperialium susceptio de Pontificis Romani manibus, unde Imperatoris nomen & auctoritas in ipsa Urbe proveniebat. De qua post mortem Gregorii X. ineunte anno 1276. nequicquam actum semper erat: prædicta enim controversia absolvi nunquam poterat; eaque propter Rudolphus in Italiam venire semper prohibitus fuit usque ad annum 1279. declinantem, quum Nicolaus III. tantam rem terminavit. Quare & hujus, & sequentium aliquot Epistolarum, in quibus negotii ejusdem absoluti mentio est, ætatem certam habemus, annum 1280 ante Nicolai III. mortem, quam occubuit XI. Cal. Septemb.

Episcopus quidam gravamina sui Episcopatus Rudolpho exponit.

ARGUMENTUM

Episcopus multis a Rudolpho beneficiis affectus, adeoque maxime ei devinctus, ægre admodum ferens non posse eum prosequi ad solemnitatem coronationis, quod sua Sedes alieno ære gravis, ac finitimorum insidiis obnoxia erat, præterea ipse privatis personæ incommodis detinebatur; se excusat, obsequio non defuturum post ejus reditum promittens.

A. D. MCCLXXX.	COD. CÆS.	COD. RUD. XV.

Serenissimo Domino N. Episcopus salutem cum obedientia, omni reverentia, & honore. De Regalis abundantia largitatis confiteor me quam plures gratias, & concessiones datas liberaliter recepisse, quæ me adeo sui efficacia convicerunt; ut quamquam ex debito subjectionis de fidelitate majestati Regiæ astrictus tenear, in hoc tamen dilatata voluntas debitum superat, & ejusdem respectu debitum ipsum, licet in se grande sit, pene nullius est momenti. Propter quod me, & mea, ac quidquid sum Excellentiæ vestræ

 tota-

totaliter offero, non desperans apud Deum reperire gratiam, apud quem largitionum, atque gratiarum abyssus altissima sibi sedem aptissimam collocavit. Postulo igitur humiliter, ut patienter attendens Regia serenitas quæ hic styli officio designantur, ex his me excusatum habeat, mihi parcat & deferat, suam mihi nihilominus gratiam conservando. Sane cum ad creditum mihi Episcopatum de novo personaliter advenissem, in novo adventu novum debitorum ingressus labyrinthum, a furore creditorum adeo undequaque sum oppressus, importune lacessitus; ut vix sufficiant tempora consiliis, vix reditus suppetant, quibus fauces inhiantium compescere valeam, quibus possem clamores pestiferos reprimere creditorum. Hisque accedit infortuniis, quod nobiles circumvicini Episcopatus mei violenter jura certatim occupant, jurisdictionem meam non solum impediunt, sed quantum in ipsis est, ipsam enervare funditus moliuntur. Qui mihi & Romano Imperio quotidie multam possent generare molestiam, si non esset qui conatibus resisteret eorumdem. Quibus etiam cedit in mei adjutorium nocumenti, quod &c. Propter quæ, & alia sic pecunia exhaustus sum, sic facultatibus denudatus, ut ad præsens reddar immobilis ad prosequenda promissa, cæteris insolubilibus alligatus, infirmitate corporis, quæ mihi licet odiosa, indefessa tamen comes efficitur, his importunitatibus scrupulosis perturbationis, & molestiæ cumulum adjungente. Propter quæ Regia Majestas in his mihi compatiens a via pro coronatione sua agenda [1], me misericorditer eximat, & meæ discat impotentiæ misereri. Quoniam in felici regressu, cum assumpta triumphali corona [2] redierit, vos visitabo personaliter, & grati impensa servitii, præteriti temporis profecto non omittam redimere tarditatem.

COM-

NOTÆ

1 Indicium minime dubium, Imperii Principes, & Ecclesias nuncios accepisse futuri Italici itineris, pro consummando negotio Imperii omnium maximo.

2 Recte triumphalem appellat Coronam, quam Rudolphus vindicatis in libertatem tot Ecclesiis, totque provinciis a tyrannide libertatis, suscepturus erat a Summo Pontifice coram Sacratissimo Petri Corpore.

COMMENDAT COMITIBUS, ET BARONIBUS &c. NOVITER ELECTUM EPISCOPUM.

ARGUMENTUM

Siffridum Colonienſem Archiepiſcopum [1], Lugduno a Gregorio X. ſibi remiſſum, commendatumque, ut ad Eccleſiam & Diœceſim ſuam maxime turbulentas id temporis, & in Archiepiſcopos ſuos injurioſas, non ſine Regia protectione tranſire permittat, Comitibus cæteriſque ita commendat; ut illum lædere perinde eſſe ſciant, ac Regiam Majeſtatem offendere: obſequium fidelitatis tam ſibi, quam illi præſtent; priſciſque ſimultatibus in oblivionem aman, datis tranquillam pacem deinceps colant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XVI.

Rudolphus &c. Univerſis Comitibus, Baronibus &c. Infinitæ miſericordiæ Deus tribulatam jam diutius civitatem, & diœceſim H. [2] compaſſionis & miſericordiæ contuens oculis, excluſis, ac amotis bellorum, ac aliarum adverſitatum periculis [3], de Paſtore ſciente, volente, & valente memoratas civitatem, & diœceſim depreſſas hactenus non abſque culpis hominum, ut credimus, proinde relevare, & de honeſto viro N. dignatus eſt miſericorditer providere [4]. Hic ſiquidem Sanctiſsimo Patri Domino noſtro notiſsimus, & quanto notior, tanto inde gratior, multæ commendationis ad nos beneficia reportavit [5]. Porro nos prædicti Sanctiſſimi Patris noſtri

NOTÆ

1 In Catalogo Archiepiſcopor. Colonien. Levoldi a Northof apud Meibomium (*Rer. Germanicar. to.* 1. *p.* 1.) Sigfridus de Weſterburg electus fuiſſe dicitur poſt mortem Engelberti de Walckenborch a Gregorio X. in Concilio Lugdunenſi: Sammarthani (*Gall. Chriſt. to.* 3. *p.* 694) tradunt, Sigfridum creatum Archiepiſcopum ex Præpoſito Moguntino, & conſecratum Dom. Palmarum anno 1275. nimirum Lugduni, ubi Pontifex conſtitit uſque ad Idus Majas ejuſdem anni. Hinc patet harum literarum ætas, quibus haud dubie præferri debent quæ infra occurrunt (*ep.* XVIII.); utræque autem retro trahendæ ſunt, ac præmittendæ literis Innocentii V. (*lib.* 2. *ep.* IV.) quæ & ipſæ citra ſuam Sedem vagantur, ut ſuo loco diximus. Ad Siffridi autem hiſtoriam quod attinet, ſatis eſt tres iſtas Epiſtolas ponere hoc ordine XVIII. & XVI. hujus libri anno 1275. Quartam vero libri alterius extremo loco oportet conſtituere. Sic res procedent.

2 Legendum abſque hæſitatione N. ut in reliquis, Colonienſis enim Eccleſia deſignatur.

3 Difficilia Engelberti tempora reputat. Ab eodem contumeliis affecto anno 1263. Colonienſes cives per vim & metum Sacramentum extorſerant, quo pollicebatur, ſe nullo unquam tempore ulturum ſacrilegum eorum ſcelus, qui ſacram ejus perſonam in carcerem detrudere auſi erant. Sequenti anno Urbanus IV. eo Sacramento injuſto illum abſolvit, ut videre eſt ap. Raynaldum (1264. *n.* 41.). Poſt annos aliquot iidem Cives ſeditioſe Comitis Juliacenſis præſidio freti Archiepiſcopum iterum capiunt, carcerique mancipant: nec ſeditio quieſcit uſque ad annum 1270. Alberto Magno intercedente. Nec tamen penitus extinctam eſſe Concilii Lugdunenſis tempore, cui aderat infelix Archiepiſcopus Engelbertus, ibidem vita functus, ex his Rudolphi literis liquet. Immo in anteceſſum vidimus, Comitis Juliacenſis audaciæ obnoxium fuiſſe Siffridum etiam anno 1276. incertum, num Cives Regia auctoritate contempta illi adhæſerint.

4 Siffrido videlicet, de quo nuper (*n.* 1.)

5 Gregorius igitur non eum elegerat: Canonica enim Electio violanda non erat: Sed Electum conſecravit, Pallioque ornatum, ut ferebat

ſtri inſtructi monitis, & mandatis, memoratum N & ipſius Eccleſiam cum omnibus ſibi commiſſis, tum ſuæ probitatis merito, tum pro Chariſſimi patris noſtri gratioſiſſimo interventu [6], ſpecialis gratiæ, & favoris affectu proſequi cupientes, omnes injurias, ſi quas ipſum ex nunc ſuſtinere contingeret, nobis volentes adſcribere, ac dignantes ipſas proſequi, tanquam noſtras; quapropter vobis mandamus ſub obtentu gratiæ noſtræ firmiter & diſtricte, quatenus eidem N. electo Principi noſtro chariſſimo, membro ſacri Romani Imperii, tanquam veſtro Epiſcopo, intendatis in omnibus fideliter, & devote: ſicque veſtræ fidelitatis obſequium tam apud noſtram Majeſtatem, quam apud ipſius paternam providentiam mereatur meritum reportare. Voſque cum ipſo patre veſtro in amœnitate pacis, & tranquillitate mentis, nova ſuccreſcente gaudiorum materia abſterſis lacrymis conſiſtere valeatis.

NOTÆ

rebat diſciplina, Rudolphi patrocinio fovendum cenſuit. Rei fidem facit Rudolphi juramentum Lauſanæ præſtitum ſub finem hujus anni: *Illum igitur*, ait, *abolere volentes abuſum, quem interdum quidam prædeceſſorum noſtrorum exercuiſſe noſcuntur, & dicuntur in Electionibus Prælatorum, concedimus & ſancimus, ut electiones Prælatorum libere & Canonice fiant, quatenus ille præficiatur Eccleſiæ viduatæ, quem totum Capitulum, vel major, & ſanior pars ipſius duxerit eligendum, dummodo nihil deſit de Canonicis inſtitutis*: ut videre eſt apud Raynaldum (1275. *n.* 38.) Quæ quidem verba non adhibuit omnium primus Rudulphus, ſed confirmavit Gregorio X. quæ ante eum Otto IV. & Fridericus II. ſpoponderant.

6 Nil in Diplomatibus ſolemnius, nil utique eruditis notius *interventu*, pro interceſſione, quum Reges & Principes Eccleſiis, aliive aliquid concedebant *interventu* Pontificis, Card. Legati, Epiſcopi &c. Id magis magiſque comprobat, diſciplinam electionis Canonicæ jampridem inſtauratam Rudolphi tempore viguiſſe, quam poſtea anno 1448. Nicolaus V. in Concordatis perpetuavit. Atque hæc quidem ad electionis diſciplinam quod attinet. Quod vero ſpectat ad S. Sedis approbationem, improbationemve, animadverti debet, quod ex ſolæ Cathedrales ac Regulares Eccleſiæ accedebant ad S. Sedem, quæ in variis mundi partibus immediate illi erant ſubjectæ; aut appellatione ad eam devolvebantur, ut docet Nicolaus III. (*Cap.* Cupientes *in 6. de Elect.*). Quamobrem Gregorius X. non eligens, neque approbans, ſed intercedens, & commendans recte dicitur in his literis.

PRIVILEGIUM CIVITATIS HALLENSIS.

ARGUMENTUM

Rudolphus Hallenſem Sueviæ civitatem ob conſtans ſibi & Imperio præſtitum obſequium Regia munificentia libertate donat; ita ut cives utriuſque ſexus cauſas ſuas perſequi, aut in judicium vocari extra civitatem Hallenſem non poſſint.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XVII.

AD hoc ad ſupremæ dignitatis apicem a ſupremo, & primo Regnorum omnium Conditore cognoſcimus nos vocatos, quod

quod cum cunctis sub tutela nostri regiminis constitutis in jure, sive exhibitione juris faciles debemus existere, & in gratia liberales, illis ampliorem gratiam, & majoris gratiæ plenitudinem dignum ducimus impertiri, qui a nostris & Imperii servitiis nullis adversitatum turbinibus avelluntur. Cum itaque dilecti filii N. Civitatis Hallensis tam devota fidelitatis servitia nobis impenderunt, & impendant [1], quod ipsorum preces apud nostram majestatem exauditionis gratiam, & effectum ejus quem desiderant mereantur: Nos ipsorum humilibus precibus inclinati, volumus, & pro speciali gratia hanc ipsis libertatem tradimus, traditam, & concessam auctoritatis Regiæ præsentis Decreti munimine confirmamus, quod nemo Civium civitatis Hallensis utriusque sexus extra Civitatem Hallensem stare judicio compellatur, sive realis, sive personalis, seu alia contra ipsum quæcumque actio attemptetur. Imo si quis contra quemquam Civium prædictorum quicquam habuerit actionis, illam coram Judice Civitatis ejusdem juris ordine prosequatur &c. [2] Nulli ergo &c.

NOTÆ

1 Tres in Alemannia civitates hujus nominis celebrantur: una in Tirolensi Comitatu ad Oenum fluvium ab Oeniponte vix duabus leucis distans: Altera in Saxonia superiori ad Salam fluvium inter Torgam & Lipsiam, inde septem leucis distans: Tertia demum in Suevia, urbs libera inter Nordlingam, & Wimpinam, hinc quatuor, octo illinc leucis dissita. De hac postrema rem esse servitia Rudolpho præstita in præcedentibus bellis, constansque in Imperium fides videntur innuere.

2 Inter liberas civitates Alemanniæ, Imperiales alias, aliasque Hanseaticas esse eruditorum neminem latet. Hallensis autem Civitas ex hoc privilegio suæ libertatis initium sumit.

RUDOLPHUS COMMENDAT COLONIENSEM ELECTUM PONT. ROM.

ARGUMENTUM

Siffridum canonice electum Coloniensem Archiepiscopum multis effert laudibus apud Pontificem Lugduni commorantem, oratque ut consecratum, & Sacro Pallio de more ornatum ad suam Sedem ingentibus obnoxiam calamitatibus quantocyus mittat: nisi forte sublimiori loco exaltandum deliberaverit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XVIII.

INter cætera, quorum nos pervigil cura sollicitat, quorum desiderabilis expeditio mentem nostram exagitat incessanter, illud revera tranquillo sanctæ Matris Ecclesiæ statui, reformationi divul-

divulſionis Imperii, ac ſubſidio Terræ ſanctæ potiſſimum credimus expedire, quod Eccleſiæ Regni Alemaniæ deſtitutæ Paſtoribus nova novorum ſponſorum ſubſtitutione refloreant, & proviſionis optatæ ſolatio recreentur. Inter quas utique quanto præſignius cunctis veneranda Colonienſis Eccleſia renitet, quanto etiam graviorum perſecutionum procellis impetitur, & immaniorum perturbationum calamitatibus impulſatur, tanto celerioribus indiget veſtræ Paternæ proviſionis auxiliis ſublevari [1]. Et quia N. [2] laudabili perhibente teſtimonio plurimorum, a juventutis ſuæ primitiis ſemper fuit caterva virtutum ſtipatus, honeſtæque converſationis & vitæ præconio inſignis: pro eo Beatitudini veſtræ piiſſime ſupplicamus affectu quo poſſumus ampliori, quatenus cum ipſa Eccleſia ſcienter expoſtulet ſuo ſalutari regimine dirigi, & amabili ſua præſentia confoveri, eumdem Electum ad ipſam Eccleſiam gubernandam quantocyus deſtinare dignemini ex innata paternæ clementiæ compaſſione celeriter expeditum [3], niſi forſitan ipſum ſublimioris loci regimini, ad quod procul dubio reputatur idoneus, veſtra pia circumſpectio, ſuæ multimodæ probitatis obtentu decreverit deputandum [4]. Speratur quippe certiſſime, quod per eum, velut per columnam immobilem fulcietur Imperium, & in domo Domini idem Electus nihilominus, ut oliva fructifera germinabit.

RV-

NOTÆ

1 Per ſacrum Pallium Archiepiſcopos nomen, & munus obtinere latet omnium Eruditorum neminem. Huc ſpectat expedita proviſio, quam petit Rudolphus. Nam, ut eſt in Pontif. Rom. *Quia Pontificalis Officii plenitudo confertur per Pallium, antequam obtinuerit quis Pallium, licet conſecratus, non ſortitur nomen Patriarchæ, Primatis, aut Archiepiſcopi; & non licet ei Epiſcopos conſecrare, nec convocare concilium; nec Chriſma conficere; neque Eccleſias dedicare; nec Clericos ordinare, etiamſi Pallium in alia Ecccleſia habuiſſet, cum oporteat petere novum Pallium.*

2 Vide ſupra (*ep. XVI. n. 1.*)

3 Ex Decreto Electionis in Ordinibus apud Martene (*de Sac. Rit. l. 1. cap. 8. art. 11.*) quod legi conſuevit ante Conſecrationem Electi ſuppetunt peculiaria, quæ hic indicantur in genere. Summa tamen eſt eadem, hoc tantum diſcrimine, quod Rudolphus exponit in literis, quæ Populus & Clerus in Decreto exarabat.

4 Trevirenſis ſedes pro ſublimiori loco accipi nequaquam poteſt, namque hujus Sedis, ut etiam Moguntinæ, quæ Electorali pariter dignitate præſtant, ſuperſtites erant Archiepiſcopi Henricus, & Wernerus, qui una cum Engelberto Siffridi prædeceſſore interfuerant Lugdunenſi Concilio, & una ſimul cum Siffrido ſubſcribunt diplomati, quo Rudolphinum confirmant anno 1279. Patriarcha item Hieroſolymitanus Thomas Agni de Lentino (*Infra ep. XXVII.*) florebat in Syria, quæ æque Pontifici ac Regi Romanorum ſummo habebatur loco, & quidem jure, quippe quæ Salvatoris noſtri ſanguine illuſtrata fuerat. Num igitur de eo cooptando inter S. R. E. Cardinales intelligit?

RUDOLPHUS COMMENDAT PHILIPPO REGI FRANCORUM MONASTERIUM AUREÆ VALLIS CISTERCIENSIS ORDINIS [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus a Cisterciensibus cœnobii Aureæ vallis Diœcesis Trevirensis rogatus, ut quoniam in Imperii ultimis finibus constituti graves patiebantur molestias ab iniquis hominibus, sub Regis Franciæ patrocinio eos poneret; eidem Regi petitiones monachorum exponit, eorumque votis plenissime obsecundat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XIX.

IN Regum thronis sublimibus, & quibuslibet aliarum tribunalibus Potestatum, quæ Catholicæ fidei fulgor illuminat, ubi præsertim locorum habilitate contigua vicinantur, ea præcipue debet votorum vigere conformitas, ea convalescere debet indissociabilitas animorum; ut alterutrius imminente dispendio effectivo, compassionis alternæ solatio recreentur [2]. Quod utique, quia vestræ Serenitati libenter offerimus vobis, & vestris [a] opportunitatibus profuturum, idispum a vobis sub firmæ spei fiducia non immerito vice reciproca præstolamur. Sane porrecta nobis Religiosorum virorum N. & N. [b] Abbatis, & conventus Aureæ vallis Cisterciensis Ordinis [3] petitio continebat, ut cum ipsis a Romani Imperii

VAR. LECT. COD. CÆS.

a vestris in *b* N. N. & N.

NOTÆ

1 Auctor Piet. Austr. affert hanc Epistolam (*lib. 1. c. 17. p. 103.*) ex Cod. Cæsareo, modico cum discrimine, ut patet ex Var. lect. Sed eamdem multo aliam, neque uno in loco mutilam reperire est apud Martene (*Anecd. tom. 1. p. 1154.*). Inscriptio ejusdem & Datum opportune ibidem occurrunt: nam Datum ætatem literarum certam suppeditat: incriptio sic fluit: *Illustri, & magnifico Principi Domino Dei gratia Francorum Regi Rudolphus eadem gratia Romanorum Rex semper Augustus salutem, & integra dilectionis augmentum*. Datum vero sic: *Datum Nurembergi IV. nonas Februarii Ind. IV. Regni nostri anno III. anno vero ab Incarnatione Domini MCCLXXVI.* videlicet antequam castra moveret in Austriam. Nolim equidem epistolam esse mutilam, ne Anecdotorum Thesauro fidem minueret: quare & de nota ista temporis suspicio subreperet. Sed aliæ literæ, quæ infra occurrent, ætatem harum confirmabunt.

2 Nullum extans contractæ affinitatis indicium, de qua supra (*ep. V.*), male dilatam tamdiu esse hanc epistolam a Collectore palam facit.

3 In prædicta editione Martene adjicitur: *Trevirensis diocesis*; qua videlicet additione Imperii fines extremos luculenter designari compertum erit, spectato Cœnobii Aureæ vallis situ. De eo Mabillonius (*An. B. l. 63. n. 69. & l. 69. n. 39.*) ad originem quod spectat, videndus omnino, in Comitatus Chiniensis loco peramœno Silvæ Arduennæ fundatum docet anno 1070. a Monachis quibusdam Calabris ad prædicandum missis in Lotharingiam. Anno autem 1131. *Adalbertus*, inquit, *Virdunensis Episc. e Chiniensium Comitum stirpe ortus locum S. Bernardo Clarevallensi Abbati obtulit ... Illic renovata nostro tempore Cisterciensium primigenia institutio insigne religiosæ vitæ exemplum toti provinciæ, imo & Galliæ præbet*. De eodem infra sermonem habens, ubi quatuor minimum locos in Gallia esse animadvertit, Aureæ vallis nomine insignes: *tertium*, ait, *in Luciliburgensi, in quo Aurea vallis*

perii corde valde sepositis, & in extremis finibus ejusdem Imperii constitutis sub Imperialis protectionis umbraculo respirare non liceat, malignorum in eos protervia sæviente, apud vos eisdem dignaremur assistere, quod eorum quieti, & paci velletis intendere cum effectu[a]. Quia igitur de regali vestra benignitate confidimus, quod indito[b] cælitus vestris præcordiis a clarorum vestrorum progenitorum propagatione syncerae devotionis ardore, super hoc pio negotio curas vestras & operas nostris desideriis applicetis; Celsitudinem vestram attente duximus exorandam; quatenus divinæ pietatis intuitu, Ordinisque reverentia, & pro vestra salute, prædictis Abbati, & Conventui, juxta continentiam Privilegii, quod ipsis concessisse dinoscimur[c], in omnibus[d] possessionibus, hominibus & personis, juribus atque rebus quibuslibet[e] universis, quocumque nomine censeantur, & ubicumque locorum in Imperio consistant, necnon super omnibus libertatibus sibi per quoscumque concessis, contra quoscumque prædicti Imperii, cujuscumque conditionis existant[f], qui adversus eosdem violenter, aut injuriose proterviant, vestræ gratiosæ defensionis, & opportunæ protectionis auxilium, patrocinium, & levamen ex Regia benignitate dignemini tam libenter, quam liberaliter perpetuo impertiri. Hoc enim proculdubio vobis cedet ad meriti cumulum apud Deum, & apud homines ad magnifici nominis incrementum, si dictum Monasterium & personas in jure suo manutenueritis, eorumdem injuria-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a cum affectu *b* in indito *c* dignoscimur *d* & omnibus *e* quibus licet
f per quoscumque conditionis existant. *Cætera desunt exscriptoris vitio.*

NOTÆ

vallis Monasterium redivivo primitivi Cisterciensis instituti fervore celeberrimum. Iterum de eodem agens (*lib.* 74. *n.* 100.) consecrationis Ecclesiæ factæ septennio antequam ad Cistercienses transiret, hoc monumentum exhibet: *Anno ab Incar. Dom.* MCXXIV. *Ind.* III. *pridie Cal. Octob. dedicata est Ecclesia in honorem S. & perpetuæ Virg. Mariæ in Aurea valle a Domino Ven. Episcopo Henrico Virdunensi, jussu & petitu domini Archiepiscopi Trevirensis Godefridi primo anno suæ Ordinationis, regnante Henrico hujus nominis quarto anno secundo reconciliationis inter regnum & Sacerdotium. Cujus dedicationi Ecclesiæ interfuit Otto Comes de Chisnei cum sua uxore Adalade, & filiis, Domino scilicet Friderico Remensis Ecclesiæ præposito, & Alberto post patrem Comite, & aliis quamplurimis nobilibus & liberis hominibus.* Quo allato monumento historiam ejus Monasterii prosequitur, deinde: *Canonicos*, inquit, *Regulares illic post discessum Calabrorum Monachorum primum quidem sub Fulberto, dein Herberto præpositis extitisse plerique existimant: Sed tandem anno* 1131. *illuc inductos fuisse constat Cistercienses Monachos, quos Albertus Comes a S. Bernardo expetiit. Hujus rei cura demandata Guidoni Trium fontium Abbati, quæ prima Claravallis filia est, missaque ab eo Colonia duce Constantino, qui primus Aureæ vallis Abbas extitit. Ibidem nostro tempore auctore Carolo religiosissimo Abbate adhuc superstite refloruit primigenia Cisterciensis instituti disciplina.*

juriatores, malefactores [a], violentos prædones, & oppressores ubique locorum in Imperio, tanquam vestros subditos pœna plectentes condigna [4].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a eorumdem adjuratores, male fautores

NOTÆ

4 Plura desiderantur apud Martene, præcipue illud *& in extremis finibus ejusdem Imperii constitutis*; & quæ sequuntur in fine post *nominis incrementum*. Plura item mutantur quemadmodum illa: *Celsitudinem vestram attente rogandam duximus, & hortandam, quatenus pro divina sacrique Rom. Imperii reverentia, & pro vestra salute, nostram in hoc casu absentiam supportantes, prædictis Abbati & Conventui vice nostra, & auctoritate præfati Imperii juxta continentiam privilegiorum, quæ ipsis concessisse dinoscimur in personis, & rebus quibuslibet, nec non super omnibus libertatibus sibi per quoscumque concessis, & juribus contra quoscumque cujuslibet conditionis, qui adversus eosdem violente aut injuriose proterviant, salvo jure ipsius Imperii, vestra* &c. Num Martene, an codex uterque Cæsareus, & Zweytalensis potiori fide sint digni, non est expeditum decernere.

RUDOLPHUS REVOCAT, ET IRRITA FACIT OMNIA CONTRARIA SUPERIORI EPISTOLÆ PRIVILEGIA CONCESSA, ET CONCEDENDA.

ARGUMENTUM

Quum subreptitia & obreptitia quædam Privilegia ostentarentur contraria prædictæ subjectioni, Rudolphus tam prius concessa, quam deinceps concedenda, quæ cum eadem pugnent, irrita esse declarat, nulliusque roboris.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XX.

QUia meminimus [1], nos Illustrem, & Magnificum Principem Dominum Philippum Francorum Regem interpellasse per literas speciales nostra Regali auctoritate munitas, ut Religiosis viris Abbati & Conventui Monasterii Aureæ vallis Cisterciensis Ordinis contra quorumlibet invasorum proterviam congruum patrocinium, & levamen exhibeat, & impendat: Nos ipsos Abbatem, & Conventum magnopere cupientes ejusdem Regis defensione perpetuo communiri, præsentibus duximus statuendum, quod quidquid per falsi suggestionem, & veri suppressionem a nobis contra hanc nostram gratiam per quoscumque jam impetratum existit, vel impetrari contigerit in futurum, omnino careat robore firmitatis, nos enim illud in irritum revocamus &c.

NOTÆ

1 Hoc loquendi genus aliquam temporis intercapinem importat. Idcirco epistolam, certa licet nulla de causa, minimum differendam puto ad sequentem annum.

RUDOLPHUS, UT CONCORDIA INTER PRINCIPEM ET CIVES FIAT, MITTIT LEGATUM [1].

ARGUMENTUM

Metuens Rudolphus, ne discordia Principis N. cum suis civibus graviora damna parturiat, ei Legatum mittit pacis interpretem, cui tanquam sibi faciles aures accommodet: obsequium isto majus, atque acceptius sibi ab eo præstari nullum posse significat; ut lenocinio verborum iras ejus frangat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXI.

DE tua quiete, statuque pacifico crebra meditatione revera solliciti, tanto amplius circa stabile bonum concordiæ inter te ac cives nostros in interioribus nostris præcordiis anxiamur assidue, quanto major promittitur ex ipsius votiva consolidatione securitas, quantoque gravioris jacturæ discrimina ex discordiæ præparari dissidio prævidemus. Sane quia inter alia votis nostris accommoda salutarem concordiæ unionem desiderabilius affectamus; Ecce quod N. fervidum tui honoris proculdubio zelatorem ad tuam præsentiam propter hoc velut imaginarium nostræ præsentiæ, fiducialissime destinamus, affectuosissime te rogantes, quatenus suis, quæ tibi nomine nostro proponet, exhortationibus acquiescens, pro nostra & Imperii reverentia, imo etiam proprio tuæ commoditatis instinctu ad pacem omnimodam tuum animum studeas efficaciter & finaliter inclinare vel applicare, sciturus certissime, quod in nullo casu in nullo prorsus eventu tam gratum, tam placidum nobis obsequium poteris exhibere. Idcirco verbis ejusdem super omnibus fidem plenissimam adhibere te petimus, sicut nostris.

RU-

NOTÆ

1 Tempus, persona, locus, obscura omnia. Jactura levis. Ad annum autem 1279. literas refero: quia sopitis jam belli turbinibus datas video, dum provinciis Imperii ordinandis sedulam operam navabat.

RUDOLPHUS COMMENDAT QUEMDAM CANONICUM LEODIENSI ECCLESIÆ, ET UT IPSUM QUAMPRIMUM IN CURIAM REMITTANT.

ARGUMENTUM

Ecclesiam Leodiensem plæcrara laude prosequitur, seque ad illam protegendam, & honestandam paratum exhibet. Deinde A. suum Aulicum in ejus Canonicorum collegium cooptatum, quem mittit ad possessionem ineundam, ad se quantocyus remitti orat, negotiis Ecclesiæ utilius adfuturum in Regia Curia, quam in choro Leodiensi.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXII.

INsigne speculum Regni Germaniæ nobilis illa Ecclesia, quæ in oculis nostræ benevolæ gratiæ, & benevolentiæ gratiosæ continue collocatur, sic animum nostrum suo præclaro candore gratificat, sic splendoris sui lumine intima nostræ mentis illustrat, quod nimirum in suæ suavitatis fragrantia, velut in agri pleni odore, cui Dominus benedixit, potissime delectamur. Idcirco non immerito promptum in nobis est, commoditatibus suis libenter intendere, ac honoribus ampliandis in omni promptitudine spiritus aspirare. Sane licet honestus vir A. qui præclaris suis exigentibus meritis, in conspectu Regio valde gratiosus assurgit, de nostra licentia ad præsentiam vestram accedat, ad primæ suæ residentiæ ministerium in Ecclesia vestra, devotione qua convenit offerendum; quia tamen conditionis, & status ejusdem Ecclesiæ circumstantiis provide trutinatis, & nobis utilius, & Ecclesiæ vestræ longe consultius arbitramur, quod adhuc eidem Ecclesiæ vestræ in Curia nostra deserviat, quam in Choro; Prudentiam vestram rogamus affectu quo possumus ampliori, quatenus super eadem residentia pro nostra reverentia, & utilitate propria, congrua ipsum gratia prosequentes, [2] eumdem ad Curiam nostram quantocyus studeatis remittere, vestris, & Ecclesiæ prænotatis servitiis, inibi fructuosius instituturum: Scituri

NOTÆ

1 Epistolam supra attulimus (*ep.* x.) Civium Leodiensium privilegio Clericorum subverti leges suas querentium. Illi vero hanc præferri oportere non est improbabile. Is enim non erat Rudolphus, qui Civium querimoniis insultans Cleri honores se amplificaturum promitteret. Præterquam quod si Privilegium illud amplissimum iis contulisset, non aliunde petitæ ab eodem essent causæ, cur novum Canonicum ad Regiam Aulam remitti efflagitaret: quod patet ex aliis hujus generis literis.

2 Puta pro perceptione fructuum: dispensatio enim a residendo Canonicorum auctoritatem transcendit; tametsi obsequium Principis, communi accedente causa, legitima dispensatio est.

Sciturі certiſſime, quod propter commodorum augmenta, quæ vobis exinde provenient, nos in veſtris agendis quibuſlibet ſemper experiemini promptiores [3].

NOTÆ

3 Hinc patet, Privilegium Cleri haud dum emerſiſſe; Canonicumque iſtum, qui apud Rudolphum permanere debebat, a Collegis haud mora remiſſum cum onere, ni fallor, apud Regem procurandi antiqui illius privilegii confirmationem, ſeu inſtaurationem.

RUDOLPHUS CONFIRMAT EPISCOPI LEODIENSIS SENTENTIAM DE TERMINIS DUELLORUM PRÆFIGENDIS.

ARGUMENTUM

Decretum Leodienſis Epiſcopi de prorogandа die ad ſingulare certamen præſtituta, arbitrio Principis Imperii coram quo eſt confligendum, ratum habet in tota Leodienſi provincia, ac Regia auctoritate mandat ab omnibus obſervari.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIX.		XXIII.

RUdolphus &c. Egregiis viris nobilibus, Miniſtris, Vaſallis, & hominibus univerſis Leodienſi Epiſcopatui ſubditis. Præſidentibus nobis nuper in Civitate noſtra N. pro tribunali ſolemniter die Sabbati &c. & Procuratore venerabilis Leodienſis Epiſcopi, Principis noſtri Chariſſimi, inibi comparente, ad requiſitionem & juſtitiam perſonæ ejuſdem, omnium circumſtantium applaudente caterva, & etiam approbante, ſententialiter extitit judicatum, quod quilibet Princeps Imperii juriſdictionem obtinens temporalem, cujuſcumque conditionis exiſtat, coram quo committi conſueverunt certamina duellorum [1], ſi die præfixo, ſive ſtatuto pugilibus ad conflictum ex cauſis neceſſariis, & honeſtis, duelli hujus pugnæ non valeat perſonaliter intereſſe, opportuna & utili mutabilitate con-

NOTÆ

1 *Deteſtabilis duellorum uſus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex Chriſtiano orbe penitus extermінetur. Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocumque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris ſuis inter Chriſtianos conceſſerint, eo ipſo ſint excommunicati.* Ita Concilium Tridentinum (*ſeſſ. 25. de refor. c. 19.*) pridie Nonas Decemb. anno 1563. privata piorum Principum, atque Epiſcoporum Decreta amplectens decrevit contra Monomachiam, pœnas etiam graviores conſtituens, quæ citato cap. legi poſſunt. Antea vero ſingularia iſta certamina ubique erant uſui: quumque hac de re Scriptores plurimi diligenter egerint, quos fere omnes Ducangius laudat in Gloſſario, quæ ejus leges eſſent, quive apud varias gentes ritus, inde peti oportet. Interim ex hoc loco percipimus, coram Principibus Imperii Juriſdictionem habentibus Duella Germanica fieri conſueviſſe.

consilii, sine ulla injuria partium, idem Princeps alium tacite possit diem pro sua commoditate præfigere pugnaturis, ipsiusque duelli conflictum usque in tempus habilius prorogare [2]. Hinc est quod nos auctoritate Regia dictam sententiam, utpote rite latam, solemniter approbantes, Universitati vestræ edicto districtius duximus injungendum, quatenus super hujusmodi prorogatione conflictuum Duellorum, quam per venerabilem A. prænotatum Episcopum hactenus fieri contigerit aut contingeret in posterum, ei pareatis humiliter, & devotione qua convenit, intendatis [3].

NOTÆ

2 Duello vadiato, ut ajunt, quadragesimus dies, præter quam in caufa homicidii, tum enim tertius a Domino vel Judice indicebatur, ut Assis. Hierosolym. c. 95. ap. du-Cang. Quod sancte adeo custodiri consuevit, ut privilegium istud Leodiense singulare videatur.

3 Principem adeo pium de re tam detestabili serio decrevisse, pro Leodiensis Episcopi decreto confirmando, nihil mirum. S. enim Ludovici Stabilimenta etiam extant super singularibus hisce certaminibus, qui cæteroqui ea fieri prohibuit in suis terris dumtaxat, non autem in terris Vassallorum. Nam usus quantumvis damnabiles, quum invaluerunt ubique terrarum & gentium, tolerantur, sin probantur.

Rudolphus iterum Regi Francorum commendat Monasterium Aureæ vallis.

ARGUMENTUM

Cœnobium Cisterciensium Aureæ vallis Luxemburgensis Philippo III. Francorum Regi iterum commendat, juxta formam priorum literarum: nondum enim patrocinium illorum suscepisse eum audierat.

A. D. MCCLXXVII. | COD. CÆS. | COD. RUD. XXIV.

Licet Religiosi viri Abbas, & Conventus Monasterii Aureæ vallis sub Imperatoriæ potestatis umbraculo debeant respirare; quia tamen plerumque nobis in remoto agentibus, perversorum infesta tyrannide quatiuntur, quorum calumniosos insultus poteritis [a] facile refrenare, Serenitatem vestram attentius duximus deprecandam, quatenus juxta nostrarum patentium continentiam literarum, quas Regiæ Celsitudini alias [1] super eorum tuitione direximus, eis

VAR. LECT. COD. CÆS.

a poterimus

NOTÆ

1 Auctor Piet. Austr. hanc epistolam subjicit superius allatæ (*ep.* XIX.), quippe quæ de eadem re agit, estque ejusdem sententiæ. Quum autem Rudolphus fateatur, se alias Regem rogasse, ut patrocinium Monachorum susciperet: certe hanc dedit, postquam inutiles fuisse priores accepit. Ni fallor, impedimento fuerat, quin Rex Francorum Rudolpho morem gereret, jactatio illa Privilegiorum (*ep.* XX.) quæ Rex idem Romanorum nullius roboris fore declaravit.

eis libenter & benigne dignemini vestræ protectionis, vestrique [a] præsidii beneficium, & solatium impertiri, ut gratiam apud Deum, & homines vobis exinde comparetis uberius, & nos in vestris agendis si se locus ingesserit experiamini merito promptiores.

VAR. LEC. COD. CÆS.

a vestrisque

RUDOLPHUS HOSPITALARIOS DOMUS TEUTONICÆ IN SUAM SPECIALEM PROTECTIONEM ACCIPIT.

ARGUMENTUM

Equites Hospitalarios, seu domum S. Mariæ Theutonicorum a Rom. Pontifice in spiritualibus; & in temporalibus ab Imperatoribus excultam, magnifque auctam incrementis, horum vestigiis insistens sub speciali protectione accipit, ejusque privilegia omnia, libertates, atque immunitates confirmat, & renovat, Diplomati suum sigillum apponens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXV.		XXV.

MUltifariam, variisque modis Christianus populus diversarum virtutum jubare radians, & præclarus Sacrum, ac felix Romanum Imperium cunctis [a] mundi præferri Principatibus, & quibuslibet barbaricis præpollere nationibus fecit in præterito, & disponente omnium Domino efficiet in futuro. Nempe publicæ rei tuitio de stirpe gemina pullulans, vimque suam exinde muniens, cœlibi videlicet militia & terrestri Regnum Juda Leviticæ tribui confœderat, & utroque gladio se juvante, Sacerdotium Imperium, & vicissim Regalis auctoritas [2] dignitatem Sacerdotii solidat, & confirmat: Sicque alterutrum utriusque eminentia extollitur, & perversorum malitia extra mundi terminos profligatur. Ea propter non tantum in nostris armis, & armatis militibus, seu bellorum duci-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a cuncti

NOTÆ

1 Auctor Piet. Austr. (*l.* 1. *cap.* 19. *p.* 112. *seq.*) hanc & sequentem Epistolam ex suo Cod. refert ad ann. 1285. Quumque nulla suppetat causa, cur illas inde amoveam, malo eidem adhærere, quam incertam literarum ætatem proprio arbitratu definire.

2 Recta comparatio esset, a Sacerdotio Imperium, & vicissim ab Imperio Sacerdotium solidari, & confirmari. At Rudolphus ne sibi arroget majestatem, quam assequi vehementer cupiens nondum adeptus fuerat, minus recta comparatione utitur Regem se esse, non Imperatorem clamans, adversus Collectorem literarum, audaciam ejus suggillat.

ducibus, quam in Religiosorum assidue Deo militantium devotis intercessionibus, ac aliis piis operibus nostræ [a] spei anchora figitur, & coruscantis nostræ gloriæ solium sublimius, & solidius in speculam elevatur [3]. Religiosam itaque vitam ducentibus Serenitatem nostram convenit prospicere ipsorum commodis, & incommoda instantia propellere, futura pericula præcavere. Inter cæteros autem illi præcipue nostri gratiam beneficii, & benevolentiam promerentur, quibus hospitalitatis piissimæ, & defensionis Reipublicæ, necnon alia pietatis opera suffragantur, qui abjectis rebus suis, propriis voluntatibus abdicatis, spretoque suorum corporum cruciatu, ascendentes ex adverso, pro Romano Imperio, & pro domo Israel se murum non formidant exponere, & in proprio sanguine pro fide Catholica, & paternis legibus animarum suarum pallia rubricare. Veluti Venerabiles, ac in Christo charissimi Magister, & Fratres Hospitales S Mariæ domus Teutonicæ [b] in Hierusalem [4], quorum [c] sancta religio ab Imperialibus beneficiis circa promerendam specialem gratiam, & impetratam multarum libertatum, ac privilegiorum indulgentiam, Apostolicæ Sedis in Spiritualibus sumpsit initium, ac Imperialis aulæ hortus floridus, Imperatorum plantula, & structura a nullo Princi pum tantum, quantum ab Imperatoribus in rebus temporalibus [d] habuit incrementum: quippe

VAR. LECT. COD. CÆS.

a nostra *b* Teutoniæ *c* quarum *d* in rebus temporalibus *deest*.

NOTÆ

3 Constanti Auctorum testimonio de summa ejus pietate cum militari virtute conjuncta, ingenua proprii oris confessio addenda est.

4 Anno 1191. Crucesignatis Ptolemaidem seu Acconem obsidentibus, *Cives Bremenses ac Lubecenses Hospitale in honorem B. M. Virginis ad opus Infirmorum tempore obsidionis ex velis navium fecerunt*, ut ait Naucleras ap Pagium (1198. *n.* 2.). Qui ex Interpolatore Chronici Aquicinctini ad prædictum annum 1191. hoc testimonium ibidem affert: *Ordo militum Teutonicorum inchoatur, quem anno* 1191. *Febr. die* 22. *Cœlestinus Papa confirmavit. Primus hujus Ordinis Magister creatus fuit Henricus walpot.* Confirmatio autem Cœlestini ad annum sequentem pertinet, ut recte idem Pag. Cui Hospitali fuit titulus B M. Virginis domus Teutonicorum in Jerusalem. Baronius tradit hos Equites S. Augustini Regulæ subjectos fuisse, neque alios censitos esse sub eo Ordine, quam nobiles Germanos, datamque iis Henrici VI. rogatu vestem albam cum Cruce nigra, quod indumenti genus Templariorum insigne erat. Hujusmod, similitudinem iniquo animo ferebant Templariit qui a Rege Jerusalem Balduino instituti fuerant septuaginta amplius annis antea, anno videlicet 1118. pro defensione peregrinorum. Quam obrem Innocentius III. (*lib.* 13. *ep.* 125. *seq.*) Magistro & fratribus Hospitalis Teutonicorum Acconensi, & Patriarchæ Jerosolymitano Templariorum querelas significans, indumenti similitudinem illam sustulit. Cæterum Ordini Equitum Teutonicorum major est affinitas cum Ordine S. Joannis Jerosolymitani, de quo ad seq. Epistolam loquar, quam cum Templariis: uterque enim Ordo simul est Hospitalatius & Militaris: quum Templarii Militares tantum essent. Tres isti ordines Rudolphi tempore vigebant: Tem-

qui præter Romanum Regem, nullum alium habent advocatum, seu desensorem. Divinæ itaque recordationis [5] N. Imperatoris, aliorum prædecessorum [6] ejusdem vestigiis inhærentes dictam domum tam in capite, quam in membris, Fratres & Confratres ipsius domus, necnon subditos eorum negotia gerentes, cum omnibus bonis mobilibus, & immobilibus, quæ per universum Romanum Imperium rationabiliter possident in præsenti, & justo titulo in posterum poterunt adipisci, seu [a] sint Civitates &c. sub nostra speciali protectione suscipimus, & omnia privilegia, libertates, & immunitates, & scripta qualibet, quæ a dictis Imperatoribus & Regibus [7] juste, & rationabiliter sunt concessa, & indulta, approbantes & confirmantes præsentibus innovamus, pendentis sigilli [b] nostræ Majestatis typario præsentem paginam roborantes.

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a sive *b* pendenti sigillo

NOTÆ

Templarios autem, tametsi anno 1311. vicesimo post ejus mortem ob prave facta extinguere oportuerit, nec patrocinio, nec Privilegio ullo piissimum Regem esse dignatum invenio. Neque id miror: namque eos reperio ab annis aliquot ausos esse Apostolicæ Sedi se subducere (Rayn. 1265. *n.* 5.) Quales autem essent Rudolphi tempore, docet Clemens V. in sententia de eorum extinctione in Concilio Gener. Viennensi apud Labbeum (*Conc. tom.* XI. *p.* 1557. *seqq.*) Hæc præ cæteris ibidem legere est: *Variis, & diversis, non tam nefandis, quam infandis, proh dolor, errorum & scelerum obscanitatibus, pravitatibus, maculis, & labe respersos, quæ propter tristem, & spurcidam eorum memoriam præsentibus subticemus*. Quare toto approbante Concilio Ordinem illum extinxit, transtulitque in Ordinem inclytum S. Joannis Jerosolymitani *ipsam domum militiæ Templi, cæterasque domos, Ecclesias, Capellas, Oratoria, Civitates, Castra, Villas, Terras, grangias, & loca, possessiones, jurisdictiones, redditus, atque jura, omniaque alia bona immobilia, & mobilia, vel se moventia cum omnibus membris, juribus, & pertinentiis suis ultra, & citra mare, ac in universis & quibuslibet mundi partibus consistentia*. Quæ videlicet annis fere biscentum acquisierant, donec impinguati, & incrassati recalcitrarunt.

5 Fridericus II. ultimus Imperator, ut in sequentibus literis appellatur, evidenti mendo in utroque Cod. pro *divæ*, divinæ mem. appellatur. Hic post diuturnam, atque omnino damnabilem procrastinationem, sacram expeditionem suscepit, cumque eo Rudolphus processisse dicitur. Inde redux Hospitalariis aliquot secum ductis Borussiam concessit, quo alii etiam se recepere post amissam Syriam anno Rudolphi emortuali 1291.

6 Prædecessores Friderici duo tantum erant: Henricus VI. cujus ævo Teutonicorum Equitum Ordo cœpit, & quartus Otto.

7 Sub ipsa instituti Ordinis initia Hungarorum Rex Andreas, ut videre est ap. Rayn. (1224. *num.* 36.) terram Bozæ amplissimam in Syria iis Equitibus dono dedit, quam Honorius III. eorum precibus S. Sedi subjecit. Alios etiam Reges in Ordinem liberales extitisse hinc docemur.

RUDOLPHUS FRATRES HOSPITALIS S. JOANNIS IN HIERUSALEM RECIPIT IN TUTELAM, ET EORUM PRIVILEGIA CONFIRMAT.

ARGUMENTUM

Equites S. Joannis Jerosolymitani pro Christianæ religionis, fideique catholicæ defensione contra Saracenos intrepide dimicantes, exoratus sub speciali protectione suscipit una cum bonis eorum omnibus tam acquisitis, quam deinceps acquirendis, confirmatque & instaurat Privilegia, donationes, & jura omnia, quæ a Friderico II. & prædecessoribus obtinuerant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXV.		XXVI.

ETsi de Regalis procedat benevolentiæ largitate, universos [a] Regularis observantiæ professores [b] sollicitæ protectionis & gratiæ patrocinio communire; honorabiles tamen fratres sacri Ordinis Hospitalis S. Joannis in Hierusalem [1], qui spreta seculari militia, contra paganicæ pestilentiæ agmina producentes [c] intrepide vexilla victoriæ Christianæ, suæque [d] signa militiæ rubricante in sanguine gloriosi martyrii, strenue dimicando cum barbaris nationibus prætiosæ [e] morti se tradere non formidant: a Regiæ Celsitudinis brachio tanto debent attentius confoveri in omnibus; tantoque sublimius honorari, quanto ferventius pro defensione Catholicæ fidei dinoscuntur [f] in Castris Dominicis militare. Noverit &c. Quia igitur prælibatum ordinem fratrum Hospitalis S. Joannis Hierosolimitani, cujus utique Sanctitatis odor, ut odor agri pleni, cui Dominus benedixit, suavitatis oblectamento præcordialiter nos refecit, prærogativa favoris amplectimur singularis, & quia ordo dinoscitur [g] titulis ab antiquo florere [h] conspicuis, ac honorum, & libertatum eximiis dotibus insigniri, Nos intimo desiderio cupientes, quod sui famosi nominis nequeat obnubilari serenitas, nec status sui prosperitas laceretur in aliquo, vel dispendiose tangatur, devotis N. supplica-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a universas *b* professiones *c* qui spreta sua producentes *desunt cætera.* *d* suaque
e pretio suæ *f* dignoscuntur *g* dignoscitur *h* flore

NOTÆ

1 Teutonicis Equitibus feliciores, antiquioresque esse Jerosolymitanos, qui Melitenses hodie audiunt, utpote anno 1104. institutos, maximeque virtute & honoribus florentes, nemo nescit. Hos vero ingens fuisse semper propugnaculum Catholicæ religioni adversus immanissimos Saracenos satis est memorasse. Qui plura cupit, adeat Willelm. Tyrium (*lib.* 18. *c.* 5.), Vitriacum (*Hist. Jer. cap.* 64.) Jacobum Bosium, ac præcipue Sebastianum Pauli Cong. Matris Dei (*Cod. Dipl.*)

plicationibus inclinati, prædicti Ordinis fratres, & omnes possessiones eorum, & bona, quæ in præsentia [a] nunc rationabiliter possident, aut in posterum [b] justitia mediante poterunt adipisci, sub nostra speciali protectione ad imitationem divorum Imperatorum prædecessorum nostrorum, & Regum Romanorum prædicta privilegia, prout superius sunt notata, & universos & singulos suos articulos, omnes insuper donationes, indulgentias, gratias, libertates, & jura præfati Ordinis fratribus a præclaræ memoriæ Friderico ultimo Romanorum Imperatore prædecessore nostro ante latam in eum depositionis sententiam [2], & a suis antecessoribus Imperatoribus, & Regibus Romanorum [3] rite, ac provide tradita & concessa, ac si prædicta omnia de verbo ad verbum præsentibus inseri [c] contigisset, expresse de benignitate Regia liberaliter innovantes, & auctoritate Regalis culminis, & præsentis scripti patrocinio confirmantes. Nulli ergo &c.

PA-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a in presenti *b* imposterum *c* ingeri

NOTÆ

2 Serio animadverti velim a Scriptoribus nuperis, qui veritatem suæ opinioni posthabent, genus loquendi, quo Rudolphus utitur. Friderici scilicet diplomata, ante latam depositionis sententiam, laudat: siqua postea lata sunt, nullo loco habet. Itaque quum anno 1245. ab Innocentio IV. in Lugdunensi Concil. I. Fridericus II. exauctoratus fuit, Imperator esse desiit. Fidesque major adhibenda est Rudolpho testi integro, & oculato, quam Dupinio (*de discipl. diss. 7. p. 545.*) & Jctis Germanicis veritati fucum ubique facientibus.

3 Fridericum II. Imperatores præcesserant quinque, Henricus V., Lotharius II., Fridericus Ænobarbus, Henricus VI. & Otto IV. Rex autem Romanorum unus Conradus III. qui quum Imperiale diadema e manu Pontificis non susceperit, majestatem Imperatoriam non est adeptus. Quare igitur, inquies, plures Romanorum Reges laudantur hoc loco? At quinque illi Imperatores, antequam a Pontifice coronarentur, annis pluribus Diplomata sua dederunt, tanquam Reges Romanorum.

PATRIARCHA HIEROSOLYMITANUS RUDOLPHUM HORTATUR AD PASSAGIUM, EXPOSITIS PERICULIS TERRÆ SANCTÆ.

ARGUMENTUM

Patriarcha Jerosolimitanus, & Officiales Terræ sanctæ præpropero indigentes auxilio adversus Sultanum Babyloniæ cum immenso exercitu usque ad ejus provinciæ fines pervadentem, terrore omnia implentem, machinasque innumeras pro expugnatione urbium parantem, ad Rudolphi potentiam supplices se vertunt, pericula imminentia exponunt, ac futuri discriminis metu auxilia petunt opportuna ante generale Passagium.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXVII.

EXcellentissimo &c. Fr. Thomas [1] &c. [2] cum devota Terræ sanctæ recommendatione se ipsos, & salutem in eo, qui pro salute humani generis dignatus est Hierosolymis misericorditer crucifigi [a]. Quanto divina Potentia sublimavit vestram gloriosius Majestatem, quantoque donis gratiarum uberius vos inter alios orbis terræ Principes Regis æterni filii omnipotentia edotavit, tanto in his, quæ tangunt Crucifixi negotium, recurritur fiduciosius ad vestræ Serenitatis confugium, tantoque promptius opportuna subsidia vestri culminis, pro conservandis hujus modicæ Christianitatis reliquiis imploratur. Et quoniam, prout omnium tenet firmiter indubitata credulitas, de dirigendo negotio terræ hujus feliciter cogitatis, & anhelatis propterea de statu ejus frequentius informari, præsentia quædam tantum, & breviter, quæ terræ hujus indigenas continua quadam fluctuatione concutiunt, præteritis retentis silentio, ne forte narrationis prolixitas Regium offendat auditum, Magnificentiæ vestræ præsenti chyrographo nunciamus. Noverit igitur

VAR. LECT. COD. CÆS.

a *Hæc omnia desunt ap. Auct. piet. Austr.*

NOTÆ

1 Thomas Agni de Lentino, seu Leontino Siculus Ord. Præd. primo Bethleemit. Episcopus & Legatus Apostol. Alex IV. deinde Cusentinus Archiep. creatus a Clem. IV. ac demum anno 1272. Patriarcha Jerosol. ac per totum Orientem Legatus a Greg X. designatus. Quem Ughellus (*To.* VIII. *par.*2. *p.*216.) mortem obiisse ait anno 1276. alii, quos inter Cl. Mansius (in Rayn. 1277. n.18) vitam ejus producunt ad sequentem annum. Vide Rayn. (1272. *nu.* 17. Bremon *Bullar. tom.* 1. *p.* 503. 505. Le Quien *Or. Chr. to.* 3. *p.* 1261. *n.* 23.)

2 Laudatus Mansius ut Thomam Patriarcham fuisse superstitem anno 1277. mense Julio demonstret, Documentum profert concordiæ inter Venetos & Tyrios *in Campis in Territorio Acconensi sub anno* 1277. *Ind.* V. *Cal. Jul.* Cujus Concordiæ testes sunt *Thomas ex Ord. Præd. Patriarcha Jerosolymitanus, Bonacursus Tyriensis Archiep. Goffridus Episc. Ebronensis, Guilelmus de Bellojoco Magister domus templi, Nicolaus Magister Hospitalis. Conradus Magister Theutonicorum.*

igitur Regia Celſitudo, quod hoſtis Ægyptius [3] cum ingenti exercitu ſuo exiit noviſſime de Babyloniæ finibus, & uſque ad loca vicina nobis progrediens, ac ſua ſolita calliditate nunc verſus Armeniam, nunc verſus Tripolim, ſed & [a] nunc circa Tyrum, & Acon, & alia noſtrorum loca diſcurrens graves nobis & toti provinciæ machinatur inſidias, & virium ſuarum experientiam celerem nobis pro paucitate noſtrorum timentibus merito, comminatur [b] apparatus [c] neceſſarios ad expugnationem urbium, & alia quæ ſui exercitus infinitati conveniunt, ſtudioſius præparando [4]. Sed quid futura dies parturiat, in quos arcum ſuæ pravitatis intendat, quiſve futurus ſit rerum præmiſſarum exitus ignorantes, ſub irruentium periculorum anguſtiis anxiamur, & quaſi ſub gladio poſiti hoſtili [d], furoris impetum timore continuo formidamus. In dexteræ [e] tamen potentis veſtræ auxilio reſpirantes, pro qua totus populus Ciſmarinus continuas ſundit orationes ad Dominum, præeminentiam [f] veſtram unanimiter exoramus, quatenus de magnificentia Regia terræ prædictæ calcatæ Chriſti pedibus, & ſuo ſanctiſſimo Sanguine rubricatæ negotium aſſumentes, dignemini pro ejus coſtodia interim, donec per generale Paſſagium [5] eruatur de faucibus hoſtis Chriſti, de competenti & opportuno ſibi tot fluctuanti periculis ſubſidio providere. Vivat & valeat Veſtra Majeſtas Regia per tempora longiora, cui nos & terræ prædictæ negotium devotiſſime commendamus.

RU-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Tripolim ſedet, *b* timentibus comminatur *c* appararu *d* ſoli *e* dextera *f* eminentiam

NOTÆ

3 Bendocdar, quem Hiſtorici Soldanum nunc Babyloniæ, nunc Aegypti appellant; fatiſque ceſſiſſe ajunt die 15. Apr. anno 1277. (Sanut. apud Rayn. 1277. *n.* 18.)

4 Tyranni Babylonici primos motus enarrat, quum adhuc incerta res erat, quo evaſurus eſſet illius furor. Id vero ætatem literarum eſſe annum 1275. palam facit: nam Sanutus, & Jordanus ap. Rayn. (1275. *n.* 51.) non modo vaſtationem Armeniæ illigant cum eodem anno; ſed auxilia etiam ex Occidente illuc ſubmiſſa eſſe tradunt: Longe autem errat a vero Auctor Piet. Auſtr. (*lib.* 1. *c.* 23. *p.* 132.) qui has literas refert ad annum 1291. quum Patriarcha, & tyrannus jampridem abierant quiſque in viam ſuam

5 Quamquam Sacram Expeditionem in Concil. Lugd. II. decreram eſſe anno 1274. omnes norint; abs re tamen futurum non eſſe arbitror Gregorii verba ipſa proferre ex literis ad Archiep. & Epiſcopos Eboracenſis provinciæ datis *Lugduni* xv. *Cal. Octob. anno* 11. quæ quum in Regeſt. Vat. inſcribantur Eboracen. & in Cod. Vallicellano Remenſibus, recte appellantur a Rayn. (1274. *n.* 40.) Encyclicæ ad Univerſos Catholici Orbis Epiſcopos: *Poſt ſubſidium*, inquit, *pecuniarum communi conſenſu Terræ deputatum*, *eidem* (Concilio) *convenit omnium ſententia in idipſum*, *videlicet ut in generali Paſſagio*, *cujus celeriter*, *auctore Domino*, *terminum praefigemus*, *univerſis Chriſticolis contra blaſphemos eoſdem conſlantibus vires ſuas*, *quanto erit Chriſtianorum virtus unita potentior*, *tanto ad liberationem Terrae praedictae ſit via ſecurior*, *ſit opportunitas promtior*, *& de illa Deo auſpice ſpes certior habeatur*. His autem literis Patriarcha, ut cæteri Epiſcopi, quin etiam præ aliis Epiſcopis, de generali hoc Paſſagio edoctus, ac ſuperveniente Babylonici tyranni prædicta irruptione, illud Rudolphi auxiliis opportune præveniri efflagitat.

RUDOLPHUS SCRIBIT TRIDENTINO EPISCOPO DE AMICABILI COMPOSITIONE CUM COMITE TYROLENSI FACIENDA.

ARGUMENTUM

Quum Rudolphus componendam recepisset controversiam inter Tridentinum Episcopum & Meinhardum Tirolis & Goritiæ Comitem super quibusdam castris, & reditibus, Laudumque emisisset, cui Episcopus non steterat, gravatum se dictitans, atque interim obsequio uterque defuerat, quum maxime necessarium erat; nunc tandem illam omnino compositurus incommoda Ecclesiæ suæ illi exaggerat, occasionemque valde utilem proponit, se ab æquo & recto non discessurum spondens.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XXVIII.

RUdolphus &c. Venerabili Tridentino Episcopo, &c. [1] Si attentis nostris laboribus, quos ad tuas & viri spectabilis Tyrolensis Comitis quæstiones gessimus, amicabiliter concordandas fructus gratior respondisset [2]; & si uterque vestrum serenius aspexisset, quod non nostris profectibus, sed vestris utilitatibus in eisdem tractatibus vacabamus: Romanum Imperium hoc suæ necessitatis tempore nec vestris obsequiis caruisset [3], nec syncera nostra intentio, quæ vestris utilitatibus serviebat, sinistræ vocis interpretes passa esset [4]. Et quamvis mentis nostræ judicium discussionibus sedulis examinatum nil aliud nobis dicat, quam quod in omni parte, quantum per nos fieri potuit, cavimus & prospeximus juri tuo; tu tamen, ut dicitur, te a nobis gravatum conquereris, caussaris offensum, innocentiæ nostræ non deferens, qui te aliquotiens loco nostri

NOTÆ

1 Henricus II. Eginomi successor, hæresque controversiarum inter Tridentinam Ecclesiam & Meinhardum Tirolensem Comitem. Vide Ughellum (*It. Sac. tom.* v. *p.* 605. *& seqq.*) Quamvis enim hanc historiam male admodum tractet; Coleti additiones ibi extant optimis monumentis eamdem illustrantes.

2 Nicolaus Colerus Benedicti Gentiloti Præfecti Biblioth. Cæsareæ Vindobonensis opera usus præclara multa Documenta attulit ad hanc rem illustrandam, quibus hæc Epistola, quæ Gentiloti diligentiam præteriit, inserenda est. Ea locum sibi vindicat post Laudum *dat. ap. Augustam Anno D.* 1275. *Ind.* III. XV. *Cal. Junii, Regni nostri anno* V. (legendum II.) & ante amicabile fœdus, quod tandem illuxit *A.D.*1276. *Ind.* IV. VIII. *Cal Junii*.

3 Imperii necessitas cœpit post Ottocarum Imperii hostem denunciatum in Comitiis Augustanis die 24. Junii hujus anni: quumque concordia per annum fere integrum inde distet; expeditum non est decernere, num anno 1275. an sequenti sit data hæc Epistola; anno autem 1276. ad summum incunte datam esse prædicta concordia demonstrat.

4 In Diplomate, quod dedit Rudolphus die 21. Julii: *in vigilia S. Maria Magdalenae apud Ulmam A. D.* 1276. *Regni vero nostri anno tertio*: post Concordiam, continuo sub initium: *Suborta*, inquit, *inter Vener Henricum Episcopum Tridentinum Principem nostrum dilectum ex una, & virum Clarissimum Meinhardum Comitem Tyrolensem super Castris, Munitionibus, possessionibus, injuriis, & aliis pluribus Capitulis ex parte altera odiosae natura quaestionis*. Unde statum quæstionis novimus. Quid autem optimus Princeps ob bene factum apud quosdam male audiret, rei monumenta non docent: hinc tamen ita esse non obscure discimus.

nostri defensionis nostræ clypeum posuisti. Sane si te rei experientia, & eventus difficiles docuerunt, quod ad tuum commodum, & profectum nostra consilia te trahebant, adhuc nostro consilio acquiesce, & sustine cum profectu, ut Ecclesia tua gravibus fauciata periculis, nobis intervenientibus restauretur. Si tamen tui arbitrii liberam potestatem voluntatibus alienis minime subjecisti. Adest quidem per Dei gratiam plena possibilitas & voluntas, ut utrique vestrum discordandi materiam amputemus, dummodo vobis placeat pari proposito acquiescere illi, quam semper sequi proponimus, veritati, nec ex eo segnius vestræ quieti & commodo inintendemus quod ad aliqualem injuriam nostram vestra contentio replicata resedit [5].

NOTÆ

5 Ex Rudolphi alio Diplomate dato *Viennæ* III. *nonas Novemb. Ind.* VI. *A. D.* 1277. *Regni vero nostri anno* V. patet non nihil discordiarum esse reliquum, quibus etiam Henrici Successor Fr. Philippus Bonaccoltus obnoxius fuit, Nicolao IV. Pontifice Episcopi causam contra Meinhardum protegente.

RUDOLPHUS SCRIBIT REGINÆ FRANCIÆ DE HOMAGIO RENOVANDO.

ARGUMENTUM

Quum Bereogarius Comes Proviociæ decessisset absque prole mascula, nec licuisset Interregni tempore Comitatus Provinciæ & Forxalquerii fiduciario jure a Rege Romanorum obtinere, tanquam juris Imperii, Margaritha Berengarii filia natu maxima per suum Oratorem Rudolpho homagium præstiterat, se ejusdem Oratori illud renovaturam pollicita, quem Rudolphus mittit cum plenipoteotia homagium pactasque alias conditiooes exigendi Regio nomine.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXIV.		XXIX.

RUdolphus &c. Illustri Reginæ Franciæ &c. [1] Licet industrio viro N. quem pridem ad nostram præsentiam pro recipiendis vestro, & procuratorio nomine tunc vacantibus nobis, & Romano Impe-

NOTÆ

1 Margarithæ Reginæ Viduæ Raymundi, Berengarii Provinciæ & Forkalquerii Comitis filiæ natu maximæ, atque uxori s. Ludovici IX. Francorum Regis, qui eam duxerat anno 1234. & altera in Sacra expeditione, quam susceperat anno 1270. sancto fine quiescens reliquerat. (*Sur. ap.* Rayn. 1270. *n.* 6.). Tres aliæ filiæ fuerant Berengario, Reginæ omnes: Alienora Anglorum; Sanctia Richardi Regis Romanorum electi uxor; & Beatrix Caroli Siciliæ Regis fratris S. Ludovici, quam natu minimam duxerat anno 1246. dum erat Comes Andegavensis, &, quasi jus regnandi causa violandum esset, paternos uxoris Comitatus invasit, nulla Sororum ejus Reginarum, nullaque Imperii ratione habita, quod discordiæ seminarium fuit. Præ aliis

Imperio Comitatibus N. & N. [2] Principatibus cum solemnitate, qua decuit, destinatis [3], Principatus eosdem nomine vestro duxerimus concedendos, recepto ab ipso eodem nomine vestro homagii & fidelitatis debitæ juramento. Quia tamen concessionem, & receptionem Principatuum eorumdem pactiones hujusmodi prævenerunt, quod idem fidelitatis & homagii juramentum, quamprimum super hoc nostro nomine vos requiri contingeret, Nuncio nostro solemni teneremini personaliter innovare. Ecce quod honorabilem N. ad celsitudinis vestræ præsentiam destinamus in fidei debito, quod nobis, & Imperio vos adstringit, vos præsentium serie requirentes, quatenus ei vice nostra, nostroque nomine debitum nobis super præmissis fidelitatis & homagii juramentum solemniter innovetis [4]. Conditiones alias etiam dicto N. tunc temporis interje-

NOTÆ

aliis Margarita jus suum tutata est quandiu vixit. Verum S. Ludovico superstite, accedente præsertim opera Romanorum Pontificum, controversia sopira esse videbatur, quæ vehementius exarsit post ejus mortem, Alienora Anglorum Regina in consortium veniente adversus Carolum. Raynaldus (1272. *n.* 47.) inutilem Gregorii sollicitudinem ex Cod. Vallicellano nobis exhibet, controversiamque extractam monet ad tempora Nicolai III., quod certum est.

2 Quam inutilis deputatio Pontificia fuerit, hinc liquet, Episcopum scilicet Sylvanectensem, & Abbatem S. Dionysii Gregorius pro ea concordia tractanda delegerat. Sed Regina quum primum audiit, Regem Romanorum electum fuisse; ante etiam, quam confirmaretur ab eodem Gregorio; suum Legatum ad eumdem mittit, ut suo nomine investituram accipiat Comitatuum Provinciæ & Forkalquerii tunc vacantium, quasi res integra esset, quia illos Carolus nullo jure possidebat.

3 Quum Rudolphus Nicolai III. opera hos Comitatus Carolo Siciliæ Regi concessit, in Diplomate, quod extat apud Raynaldum (1280. *n.* 2.) sic loquitur: *Licet igitur Comitatum & Marchionatum Provinciae (intendentes haec duo nomina scilicet Comitatum & Marchionatum esse Synonima & unum, non diversa supponere) ac Comitatum Folkalker cum omnibus jurisdictionibus, juribus, & pertinentiis eorumdem, ac omnia, quae infra Comitatus ipsos consistentia, Romanorum Imperatores per eorum Privilegia quondam domino Raymundo Berengario Comiti, & Marchioni Provinciae, ac Comiti Folkalker, ipsiusque praedecessoribus donaverunt, per speciale Privilegium confirmemus &c. promittentes, quod per nos, vel alium, seu alios nullam donationem, confirmationem, investituram, concessionem, vel contractum, aut aliquid cum domina Margarita Regina Francorum illustri, vel ejus Procuratoribus, aut Nuntiis, seu aliis quibuscumque personis Ecclesiasticis, vel Secularibus fecimus, per quae hujusmodi confirmatio* &c. infirmetur. Ex quibus patet, prædictos Comitatus minime erectos fuisse in Principatus, ut Rudolphus destinaverat, titulumque Marchionatus, quo Provinciam decoraverat, nil aliud valere, quam Comitatum. Propterea tam Carolus I. Rex Siciliæ invasionis tempore, quam Carolus II. post Rudolphi concessionem, non alio utuntur titulo quam Comitum, quemadmodum videre est in utriusque Diplomatibus insertis Bullæ Clementis V. (*Bull. Vat. to.* 1. *p.*142. *seq.*). Iovasot siquidem anno 1266. hunc in modum orditur: *Nos Carolus Dei gratia Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae, Andegaviae, Provinciae & Forkalquerii Comes*: Carolus autem II. legitimus possessor anno 1295. *Carolus II. Dei gratia Rex Jerusalem, Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae, Provinciae, & Forkalquerii Comes*;

4 Otho Præpositus S. Widonis Spirensis anno 1274. Lugduni in Consistorio die 6. mensis Junii confirmavit Rudolphi nomine Privilegia omnia & jura S. Sedis, ap Rayn. (1274. *n.*10.). Loci vicinitas, & similitudo nominis mihi persuadent, ut credam Othoni eidem a Rudolpho istud etiam munus commissum fuisse. Cæterum concessionis prædictæ, quam fecit Carolo, auctor fuerat Nicolaus III. qui leges Regi Romanorum præscripsit fœderis ineundi cum Siculo, quas Raynaldus (1279. *n.* 11.) in compendium redigit: *Ut Rudolphus Carolo, ac poste-*

ris

ctas nobis & eidem Imperio Romano similiter in persona prædicti N. liberaliter adimplendum juxta quod idem Præpositus eas duxerit exigendas. Nos enim in ipsum super præmissis omnibus, & spectantibus ad præmissa transfundimus plenitudinem potestatis, ratum habere per omnia pollicentes & gratum quicquid per sæpe dictum Præpositum in præmissis universis, & singulis fuerit ordinatum, seu etiam procuratum, ac si personæ nostræ propriæ id contingeret exhiberi.

NOTÆ

ris Provinciæ & Forkalquerii Comitatus jure fiduciario traderet: profiteretur tamen sui esse consilii Margaritæ Francorum Reginæ juribus non detrahere: nec ad nuncupandum, nisi Oratoris opera fidei Sacramentum obstringeret, vocaretve in judicium: illatas præteritis Regibus Romanorum (puta in fluctuatione Imperii tempore Interregni) *ob negata obsequia injurias remitteret*. Quidquid autem actum fuerat cum Regina Francorum, suppetit ex his literis.

RUDOLPHUS SCRIBIT AD ARCHIEPISCOPUM, UT JUSTE JUDICET.

ARGUMENTUM

Archiepiscopum N. cui tamquam sublimi Imperii Principi una cum cæteris privilegiis jus vitæ & necis in toto ejus Principatu confirmaverat, admonet, ut supremi æterni Regis exemplo sine ulla personarum acceptione judicet, pro certo habens, Regalem potentiam, atque auctoritatem, si opus fuerit, justis ejus sententiis non defuturam.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXX.

RUdolphus &c. N. Archiepiscopo &c. Ex concessione tuorum Regalium, quibus [a] te nostra Serenitas jamdudum [1] apud N locum [b] investivit, plenam & liberam potestatem in tuis districtibus & territoriis judicandi, more majorum nostrorum Principum in caussis civilibus, & criminalibus accepisti. Cum enim te esse ex sublimibus Principibus Romani Imperii cognoscamus, dubitari a nemine volumus, quin merum Imperium tuo Principatui sit annexum, per

VAR. LECT. COD. CÆS.

[a] qua [b] apud N locum *deest*.

NOTÆ

1 Annis 1174. & sequenti investituras feudorum factas esse compertum exploratumque est. Quum autem Rudolphus jamdudum se investisse dicat Archiepiscopum, post annos aliquot scripsisse has literas credibile est. Equidem non fortuito ad annum 1280. referendas censeo: nam Trichemius hoc anno Moguntinum Archiep. cum Comite Joanne de Spanheim feliciter decertasse tradit, neque ab eo multum abludunt adjuncta illa Principis sublimis, & animadversio in facinorosos sine personarum acceptione.

per quod habes jus advertendi in facinorosos homines, & gladii potestatem. per alium tamen, prout Ordini & honori tuo congruit, exercendam [2]. Cæterum cum juxta legitimas sanctiones delictum omnem [*] emunitatem [3] auferat, & privilegium omne tollat, volumus & mandamus, quatenus omni privilegio, nobilitate, seu dignitate cessantibus justo etenim [a] judicio judices, & judicari facias pro qualitate criminum criminosos tam in facultatibus, quam personis [b] [**]. Tu igitur formam boni Præsidis induens, ad cujus sollicitudinem maxime pertinet, ut provincia sibi commissa malis hominibus expurgetur, ad judicandum sine delectu & differentia personarum viriliter accingaris, æterni Regis intuens imperium, qui præcepit dicens: Ita judicabitis magnum & [c] parvum [4], nec dubites, quin propter tuas justas sententias quas protuleris exequendas Regalem potentiam, si opus fuerit, adducamus. Illud enim nostro proposito, & Romanis legibus est adversum, ut pro cujuslibet criminosi crimine puniendo, Regalis authoritas specialiter requiratur, cum juxta statuta divorum Principum Romanorum non crimina, sed vindictæ criminum sint regiis auribus inferendæ.

VAR. LECT. COD. CÆS.

a etenim *deest* *b* personis puniendo *c* ut

NOTÆ

* sic in Exépl. ** f. puniendo.

2 Ita Romanum Pontificem, cujus exemplum Principes Ecclesiastici sequi debent, per Præfectum Urbis consuevisse in facinorosos animadvertere, non semel est demonstratum in Cod. Car.

3 Emunitas pro immunitate rem novam credidit Epistolarum Exscriptor. Vide ap. Du-Cang. in Glossario exempla plura hujus vocis.

4 Acceptatione personarum nihil indignius, nihilque injustius. Spiritus Sancti præceptum Optimus Princeps habet præ oculis (*Sap.* 6. 8.) *Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam, quoniam pusillum, & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.*

RUDOLPHUS CUIDAM CONCEDIT MONTES QUOSDAM EXCOLENDOS.

ARGUMENTUM

Alberto Lincke, & sociis Montes argenti fodinam habentes excolendos concedit cum onere solvendi Ærario Regio consueta jura.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXXI.

SUccessu temporis ab humana recedit memoria quod non firmat auctoritas, & testimonia non roborant literarum. Id attendens

nostra Serenitas, ea quæ de quibusdam argenti fodinis [1] facienda decrevimus, præsentibus literis dignum duximus annotanda. Noverint igitur tam præsentium ætatum homines, quam successio futurorum, quod nos Alberto dicto Linckc. & suis sociis Montes &c. concessimus excolendos, & eorum usibus servituros. Ita quod de iisdem montibus jura, quæ & ab aliis similium montium cultoribus, nobis exsolvantur &c. In cujus &c.

NOTÆ

1 Hoc de jure Principum variæ occurrunt leges in utroque Codice. Videsis Gothofr. (*Cod.Th. to. 3. p. 517.*) de Metallis, & Metallariis.

RUDOLPHUS EPISCOPO CUIDAM QUEMDAM ABBATEM COMMENDAT.

ARGUMENTUM

Vacante Abbatia, cujus Abbas erat Princeps Imperii, duobusque ad illam assequendam nitentibus, quæ res mortui Principis desiderium, & Ecclesiæ illius discrimen Rudolpho suggerebat, idem Rex Romanorum Episcopo Constantiensi etiam atque etiam commendat illum, qui in Ecclesiæ possessione erat, tanquam virum providum & probum, atque Ecclesiæ eidem solatio futurum.

A. D. MCCLXXIV. COD. CÆS. COD. RUD. XXXII.

UT mea vos, sicut & nos argutæ mentis oculata fide possetis agnoscere, quot, & quantis ærumnarum pressuris sacrum Romanum concutitur Imperium, concussis columnis, quibus idem Imperium vires recipere debuit subsistendi: hæ pressuræ in Abbatia N. [1] duabus personis in contrarium laborantibus pro eadem, in tantum se sensibus ingerunt singulorum, quod non solum nos defe-ctum

NOTÆ

1 Est in Helveria celeberrimum Eremi Monasterium Ord. S. Benedicti Einsidlense nuncupatum, cujus Abbas erat Princeps Rom. Imperii, Rudolphi ævo, quem nonnulli ejus Principatus Auctorem putant, at falsi arguuntur Diplomate Rudolphi, apud Auct. Pier. Austr. (*lib. 3. c. 13. p. 455.*), quo titulus confirmatur Udalrico II. A. D. MCCLXXIV. *Rudolphus Dei gratia Romm. Rex semper Aug. Universis Sacri Imp. fidelibus, ad quos præsens scriptum pervenerit, gratiam suam & omne bonum. Stipari caterva multiplici inclytorum Principum Sacri exornat Imperii Principatum. In multitudine etenim splendescentis Cohortis refulget Princeps Principum titulis gloria coruscantis. Cum itaque Ven. Monasterium Eremitarum Ordinis S. Benedicti Constantiensis Diœcesis per devotionem puritatis, & sinceritatem fidei præsidentium tanta gratia, tantique honoris a Divis Imperatoribus, & Regibus nostris prædecessoribus promeruerit incrementum, ut quicumque prædicti Cœnobii debeat Abbas existere, idem Imperiali sceptro a Romanorum Rege de administratione temporalium investitus Principum consortio debeat refulgere; Nos speculo circumspectionis Regiæ speculantes honorificentiam Ven. Abbatis Ulrici me-*

ctum tanti Principis [a] sustinemus; verum etiam ipsa Ecclesia, si veloci subventione careat, recuperandæ salutis spe sit perpetuo caritura. Id ex compassione loquimur, & extrema veritatis conscientia dicimus, quod N. in possessione ipsius Ecclesiæ nunc existens, ipsi præesse & prodesse scit & potest, ac per ipsius sollicitudinem memorata Ecclesia ad statum felicitatis pristinæ pervenire. Vos itaque, Pater Reverende, amicorum syncerissime, inspecta causa justitiæ supradicti N. ipsum nostri causa, quantum cum Deo & honestate poteritis, promovere precum nostrarum intuitu studeatis, sic quod prædicta Ecclesia tam provido, tamque probo, sicut ipsum esse credimus, & ex certis signis cognoscimus, pastore gaudeat, & abjectis mœroribus, tandem consolationis beneficia per eumdem, & nos recipere mereatur.

NOTÆ

memorato Monasterio Abbatiæ titulo præsidentis, eumdem Collegio nostrorum Principum aggregantes, sceptro Regio Principatus apicibus fecimus insignitum. Mandantes universis prædictæ Abbatiæ Ministerialibus, militibus, subditis, & subjectis, quatenus eidem tanquam suo Principi, in omnibus ad administrationem temporalium pertinentibus devote ac fideliter pareant, & intendant. Datum Thuregi VII. *Kal. Febr. A. D.* MCCLXXIV. *Indictione* II. *Regni nostri anno primo.*

a Alios in Germania Abbates esse Principes Romani Imperii, eruditos non latet. Quare autem mihi videatur Epistola de Ensidlensi loqui proindeque ad Constantiensem Episcopum scripta esse, plura capita effecerunt. Inter columnas, queis fulcitur Imperium recenseri: Feudis investiri more aliorum Principum: ad Comitia Imperialia evocari, ut exemplis allatis idem Auctor comprobat (*Ibid. p.* 457.): in patria seu regione Rudolphi existere: ac denique Abbates Udalrici prædecessores elegisse pro Advocatis seu defensoribus Comites Rapersvillenses, tametsi jus supremum ad Imperatores pertineret, ut animadvertit Abbas de Longuerue (*Descript. Hist. & Geogr. de la France lib.* 3. *p.* 273. *seqq.*) ex Chron. Monasterii: Hæc omnia mihi persuaserunt, ut crederem, has literas Constantiensi Episcopo scriptas esse ineunte anno 1274. cum successu, ut patet ex Diplomate nuper allato.

RUDOLPHUS CUIDAM COMPATITUR, ET EUMDEM CONSOLATUR.

ARGUMENTUM

Principem, aut Comitem in angustiis positum ab æmulis Imperii excusat, quod sibi auxilium ferre non possit exercitum comparanti, eumque solatur spe levamenti possibilis.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XXXIII.

EXposuit nobis honorabilis vir N. dilectus notus noster fervidus tui zelator honoris, pressuras immensas, & varias persecutionum angustias, quibus utique his diebus tempestuosi temporis procellosus te turbo turbavit. Super quibus internæ revera compassionis

nis incommoda non ſentire nequivimus, utpote pacem tuam, & tranquillitatem votivis affectibus expectantes. Ex his igitur quadam veriſimili conjectura perpendimus, quod non potes, ut cupis, hac vice te noſtris habilitare ſervitiis, & neceſſitatibus commodare [1]. Sciat itaque tua ſynceritas pro conſtanti, quod tuo diſponimus aſpirare levamini, & inquietudini tuæ, prout poterimus, bono modo deferre.

NOTÆ

1 Ad annum 1277. declinantem ſpectare hanc epiſtolam conjicio ex apparatu bellico, quem fieri oportuit adverſus hoſtem Imperii Ottocarum, qui rebellaverat.

RUDOLPHUS CONCEDIT CUIDAM PRINCIPI FACULTATEM CUDENDI MONETAM.

ARGUMENTUM

Diploma de facta poteſtate Epiſcopo N. Imperii Principi cudendi monetam; quo eam admitti per totum Imperium præcipitur, dummodo legalis fuerit.

A. D. MCCLXXX. — COD. CÆS. — COD. RUD. XXXIV.

ETſi ad omnes Romani Imperii fideles munificentiæ noſtræ dexteram debeamus extendere debitricem; Principes tamen veluti baſes egregias, quibus Imperii celſitudo potenter innititur, ſpeciali prærogativa nos decet attollere, & condignis beneficentiæ noſtræ favoribus ampliare. Ea propter noſſe volumus univerſos tam poſteros, quam præſentes, quod nos accepta, & placida gratæ devotionis obſequia, quæ per N. nobis impenſa ſunt hactenus, & adhuc impendi poterunt, nobis & ſacro Imperio gratiora, benignius intuentes, & propter hoc magnopere cupientes, ut ipſe, ac Epiſcopatus ipſius votivis congaudeant commodis, & augmentis continuis proſperentur, quod idem N. in Civitate N. monetam legalis numiſmatis cudi libere faciat, ſibi ex liberalitate Regia liberaliter & libenter annuimus, & præſentium ſicut duximus concedendum, univerſis & ſingulis ſub diſtrictu Romani Imperii [1] conſtitutis, dantes hoc Edicto Regali diſtrictius in mandatis, ut ipſam monetam, quatenus legalis extiterit, omni contradictione poſtpoſita, reverenter admittere non omittant. RU-

NOTÆ

1 Super hoc, & ſequenti diplomate nihil aliud ſuppetit adnotandum, quam diſcrimen inter duo Privilegia de eadem re, iiſdemque de cauſis a Rege Romanorum conceſſa. Monetam ſiquidem Principis Epiſcopi ni fallor Pataviensis ubique locorum & gentium per totum Romanorum Imperium vult admitti, quod privilegium ſingulare eſt: monetam vero nobili cuidam conceſſam ejus Ditionis finibus circumſcribit.

RUDOLPHUS MANDAT, UT MONETA, CUJUS CUDENDÆ FACULTATEM CUIDAM NOBILI CONCESSERAT, SINE IMPEDIMENTO ALIQUO RECIPIATUR.

ARGUMENTUM

Cuidam Nobili facultatem facit cudendi Monetam, quam admitti jubet, dummodo sit legalis, in omnibus Civitatibus & locis ejusdem in jurisdictione existentibus.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXXV.

Augustæ magnificentiæ potentatus augendi honoris Imperii sitibundus illorum augmentis & commodis se libenter habilitat, & inclinat, qui generositate spectabiles erga sacrum Imperium fidei rutilant lumine clarioris [1]. Sane cum nobilis N. suis præclaris obtinuerit meritis apud Regiam Majestatem, quod sibi perpetuo cudere liceat infra terræ suæ districtum monetam legalis numismatis de licentia nostra & Regalis plenitudine potestatis; universitati vestræ auctoritate Regali districte committimus, & mandamus, quatenus ipsam monetam legali impressione formatam [2], quam cudi fecerit idem Nobilis, ut superius est expressum, in locis vestris & civitatibus reverenter admittere studeatis, alterna commercia permittentes, & ea quovis impedimento cessante liberius exerceri.

RV-

NOTÆ

1 Binas hasce literas ad annum 1280. referre libuit: quia Rudolphus præmiis & honoribus præcipue affecit illos, quorum fidem expertus erat in præcedentium annorum præliis contra hostes Imperii.

2 Tam hic, quam in præcedenti Diplomate monetam legalem vult fieri: *lega* enim ut vulgo dicitur quæ *lex* etiam audiebat alicubi, ut videre est in Glossario Cangiano, per sæculum decimum tertium, idest Rudolphi temporibus, monetæ valorem potius designat, quam metallorum misturam. Quicumque ab Imperatore, vel a Rege cudendi monetam obtinuerat facultatem, non utique arbitrium obtinuerat ab Imperatoria, Regiave lege recedendi. Quin etiam si quando Imperatorem aut Regem ærarii angustiæ ad vilitatem monetæ effundendam impulere, apud illos etiam, qui eam cudendi privilegium habebant, eamdem vilitatem reperiri necesse erat, commercii causa. Exemplum suppetit Friderici III. ex Chronographo apud Hansiz. (*Germ Sac. to.* 2. 494.) quod licet duobus fere sæculis recentius, quia facit ad rem nostram, afferre non gravabor: *Fridericus Imperator fabricari fecit monetam vilem, & despectam, quæ a populo vocabatur schinderling: quod intelligentes alii Principes videlicet Albertus Dux Austriæ, Joannes Dux Monaci, Ludovicus Dux Landshuettæ, Otto Dux de Neumarckt, Comes de Otting, in Rhetia ...... Udalricus Episcopus Pataviensis etiam fabricaverunt talem monetam, ne ipsi exinde sentirent damnum: inter quos etiam Dominus Sigismundus Archiepiscopus impulsus fuit monetam æqualis valoris fabricare, quia non potest recusare monetam Imperatoris in terris suis.*

RUDOLPHUS CONFIRMAT CUJUSDAM MONASTERII PRIVILEGIUM [1].

ARGUMENTUM

Rudolphus concedit Monasterio Zveytalensi liberam deductionem duorum talentorum salis per Danubium: quod Privilegium jampridem concessum eidem fuerat a Friderico Austriæ Duce.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXI.		XXXVI.

IMperialis thronus extollitur & Augustalis honoris titulus decoratur, cum ad loca religiosa consideratio benigna porrigitur, & eorum status & commoditas liberali munificentia promoventur. Ea propter notum fieri volumus fidelibus nostris tam modernis, quam posteris universis; quod nobis Viennæ præsentibus, promovente Domino feliciter nostri culminis incrementum, & Ducatibus Austriæ & Styriæ dominio [a] nostro prospera sorte subactis, Abbas & con-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a Domino

NOTÆ

1 Privilegium istud Rudolphi Romanorum Regis non esse fidenter dico. Collector literarum hujus Codicis aliquando titulorum limites transgressus (*lib.* 1. *ep.* XXXIX.) sententias & stylum Gregorii Pontificis aut imitatus fuit, aut interpolavit. E contrario hic neque stylum, neque sententias Rudolphi, quantum diligentiæ adhibeas, reperies. Privilegium ipsum confectum contra Rudolphi morem deprehendes. Nil autem melius rem ponet ob oculos, quam duo Privilegia certa eidem Monasterio concessa, quæ Auctor Piet. Austr. (*lib.* 1. *c.* 16. *p.* 94. & *lib.* 2. *c.* 1. *p.* 228.) nobis exhibet: primum videlicet Rudolphi ex Cod. Cæsareo sæpe laudato; alterum Alberti filii paternum inserentis. Tuis, erudite lector, oculis utrumque subjiciam: *Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Universis Romani Imperii fidelibus præsentes literas inspecturis gratiam suam, & omne bonum. Regalis Serenitas libenter intendit commoditatibus subditorum, ut cæteri ex ea suscipiant puriaris devotionis & fidei incentivum. Noverint igitur universi tam posteri, quam præsentes, quod nos Honorabilibus, & Religiosis viris Abbati, & Conventui de Zwetal Cisterciensis Ordinis hanc gratiam de benignitate Regia duximus faciendam, quod iidem duo talenta salis majoris ligaminis, prout ipsis Illustris quondam Fridericus dux Austriæ per suum privilegium dignoscitur indulsisse, singulis annis in Danubio libere possint traducere sine muta, concedentes ipsis has nostras literas in testimonium super eo. Hujus rei testes sunt Illustris Albertus Dux Saxoniæ Princeps noster Charissimus, Nobiles viri Fridericus Burgravius de Nuremberg, Comes de Hardek. Leutoldus, & Henricus de Kunnring fratres. Henricus, Conradus, & Syboto fratres de Pottendorff, & alii quamplures. Datum Viennæ quinto Kal. Maji Anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo primo, Regni vero nostri anno octavo.* Hoc vero Privilegium confirmavit Albertus Rudolphi filius post annos decem: *Nos Albertus Dei gratia Dux Austriæ, & Styriæ, Dominus Carniolæ, Marchiæ, ac Portus Naonis, scire volumus universos, ad quos præsentes pervenerint, quod accedens ad nostram præsentiam Religiosus vir Ebro Monasterii Zwethalensis Abbas Cisterciensis Ordinis, quoddam nobis Privilegium Serenissimi Domini, & genitoris nostri Charissimi Rudolphi Romanorum Regis exhibuit, petens illud sibi, & suo Conventui innovari de nostra gratia speciali. Est autem ipsius privilegii per omnia talis tenor.* Rudolphus Dei gratia &c. Datum Viennæ quinto Kal. Maji Indict. Nona A. D. 1281. Regni vero nostri A. octavo. *Nos itaque dicti Abbatis humilibus precibus favorabiliter inclinati prænominatum privilegium, & in eo contentas gratias innovamus, approbamus, & scripti præsentis patrocinio communimus, dantes has literas sigillo nostro roboratas in testimonium evidens super eo. Nulli ergo liceat hanc nostræ innovationis, & approbationis paginam violare, quod si secus fecerit, indignationem nostram se noverit incurrisse. Datum Viennæ XVII. Kal. Maii A. D.* MCCLXXXXI.

& Conventus N. privilegium ab A. dicto Monasterio clementer indultum nostræ Celsitudini præsentarunt; suppliciter postulantes, ut ipsum privilegium de verbo ad verbum transscriptum innovare, & quæ continentur in eo confirmare de nostra gratia dignaremur. Cujus tenor &c. Nos igitur, qui ad ampliandum Ecclesiarum statum & locorum Religiosorum commoditates augendas pio favore tenemur intendere, Privilegium ipsum de verbo ad verbum præsenti privilegio inseri jussimus, singula quæ in eo continentur de Imperiali gratia confirmantes, statuimus & Imperiali sancimus edicto, ut nulla persona alta, vel humilis, Ecclesiastica vel secularis prædictos Abbatem & Conventum Monasterii nominati super præmissis contra præsentis Privilegii nostri tenorem ausu temerario molestare præsumat. &c. [a] [2].

VAR. LECT. COD. CÆS.

a &c. *deest in Cod. Cæs.*

NOTÆ

2 Auctor idem Piet. Austr. (*l. 1. c. 10. p. 119.*) istud Privilegium affert, ingenue fatens se ignorare locum & personam, quæ in ipso indicantur. Ego vero nullus dubito, quin spectet ad Monasterium Zweytalense: at quale extat in Cod. Cæsar. ab Alberto Rudolphi filio confirmatum, cui convenit argumentum a nobis præfixum huic Diplomati quod Rudolpho supponitur. Quis enim non videt, *Imperialis thronus*, *Imperiali gratia*, *Imperiali edicto*, vocabula esse insueta Romanorum Regi in toto isto Codice? Quis non sentit, structuram verborum a primo ad ultimum omnino aliam esse a Rudolphina? Quis demum non legit in litera illa initiali A. Albertum Rudolphi filium? Equidem Seyfrido Zweytalensi Abbati hanc notam inuri nolim, quod Imperialis, ut dicitur, Privilegii condendi licentiam sibi arrogaverit: credi potius malim, a Rudolpho II. cujus tempore florebat ineunte Sæculo XVII. ipsius opera confirmatum esse Privilegium Alberti, quo Rudolphinum continebatur, dataque opera hisce Rudolphi I. epistolis insertum fuisse, ut nominis similitudo posteritatem deciperet: adeoque Rudolpho I. tribueretur quod secundo debetur. At subjectio illa ducatuum Austriæ, & Stiriæ, aliaque adjuncta Rudolphum primum indicantia meis votis adversantur. Utquumque autem se res habeat, Rudolpho I. Privilegium tribui nequaquam debet.

RUDOLPHUS INFAMEM RESTITUIT IN PRISTINUM GRADUM.

ARGUMENTUM

Cuidam ob grave delictum proscriptionis sententia damnato non modo flagitii pœnam remittit; sed ipsum flagitium delet. Quare illum omni ab infamiæ nota liberum esse decernit, restituitque in integrum, ac si nulli unquam crimini fuisset obnoxius.

A. D.	COD. CÆS.	COD RUD.
MCCLXXX.		XXXVII.

NObile opus sedentis in solio, Clementia suadente, prosequimur. Si per lubrica culpæ deliramenta cadentibus, ad sub-

levandi remedia cito se nostra manus habilitat, & indulgemus obnoxiis veniam post reatum, ut dum primi parentis in posteros derivata discrimina in naturalem transgressionis normam fluxisse cognoscimus, reparationis gratiosæ suffragia libenter supplicibus largiamur. Ea propter nosse volumus universos, quod cum N. fuisset ob noxæ cujusdam infamiam proscriptionis sententia, dictante justitia, condemnatus [1], nos ex innatæ nobis humanitatis prærogativa [2] pensantes, quod si culpa non esset, locum venia non haberet, & cupientes misericordiæ condimento justitiæ temperare rigorem, præsertim cum post injuriam fuerit satisfactum; prædictum N. de Regalis mansuetudinis beneficio plene ac integre restituimus pristino Ordini suo, mandantes tenore præsentium universis, ut sicut prius ad omnes actus civiles, & publicos admittatur.

RU-

NOTÆ

1 Maleficii & Magiæ criminis infamia plurimis Senatorum laborantibus a Valentiniano Seniore indulgentiam totus Romanus Senatus petiit. Cui Augustus A. D. 371. ita rescripsit: *Indulgentia, Patres conscripti, quos liberat, notat; nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit. In uno hoc, aut in duobus reis ratum fit: Qui indulgentiam Senatui dat, damnat Senatum.* (Cod. Th. *tom.3. p.* 298.). Qua super lege erudite, ut solet, Gothofredus disserit, Indulgentiæ præferens Commonitorium securitatis, aut Evocatoriam; cum illa siquidem infamia conjungitur: Rem comprobat exemplis, S. Aug. etiam prolata sententia ex Epist. 259. seu 151. ad Cæcilianum: *Nec indulgentia illis danda visa est, ne vel sic aliquo crimine notarentur, sed tantum Commonitorium, quo eos ab omni molestia liberos dimittere juberetur.* Ita scilicet priscis iis temporibus. At Imperatores ab Apostolica Sede renovari in Occidente; quin etiam Romanorum Reges, seu Imperatores electi per indulgentiam a pœna simul, & ab infamia eximunt; ut patet ex hac epistola incertæ ætatis, quam nulla causa est, cur removeam ex ordine, quem habet in Cod.

2 *Nihil magno ac præclaro viro dignius placabilitate, atque clementia*, ut ait Cicero (*de off.* 1. *c.*25.). Quibus verbis utitur Grotius (*Bell. ac pac. l* 2. *c.* 24. §. 3.) omnino videndus hac super re. Ad Senecæ præsertim sententiam de Clementia Principis: *Magni animi esse injurias in summa potentia pati, nec quicquam esse gloriosius Principe impune læso.* S. Joannis Chrysostomi præstantiorem hanc adjungit: *Omnem illa* (clementia) *hominem ornare insigniter potest: maxime vero eos, qui in Imperiis sunt constituti. Nam quum Regia potestas omnia permittat, semet retinere, ac divinam legem actionibus suis ducem præficere, egregium est ad famam gloriamque.* Jure autem gloriatur Rudolphus, natura inditam sibi esse clementiam, qui Bernardo Episcopo Seccoviensi (*lib.* 2. *ep.* 24.) & procacium libellorum Auctori, quibus Regia sua Majestas lædebatur, injuriam remisit. Clementiæ exempla extera apud Auctores obvia nihil moror; ea quippe uno isto absorbentur.

RUDOLPHUS MORTUO PROCURATORE ALIUM SUBSTITUIT IN ROMANA CURIA.

ARGUMENTUM

Deplorat mortem Magistri Pauli de Interamna Oratoris, seu Procuratoris sui apud s. Sedem, atque officiosissimis verbis Cardinalem amicum, illi substitutum maturo consilio, demeretur, eique sua negotia promovenda committit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XXVIII.

PRopinatum nobis nuper ex lugubri obitu piæ record. N. [1] diræ nimis amaritudinis calicem lacrymosis singultibus haurientes, dum consideramus in intimis, nos ex amissione ipsius, irrecuperabile damnum passos, ad unicum recurrimus sedula meditatione consilium, quod ex quo manus Altissimi tam gravi punctura nos pupugit, & tam vigili promotore privavit, in vos fiducialiter omnium agendorum nostrorum congeriem congeramus, utpote qui & nostis, & vultis necessitatibus amicorum syncere consulere [2], ac remediabiliter subvenire. In vobis igitur anchoram spei nostræ post Deum præcipue collocantes, Paternitati vestræ [3] piissimæ supplicamus, quatenus nostris promovendis, & expediendis negotiis, salutaribus velitis adesse consiliis, & auxiliis opportunis.

NOTÆ

1 Magistri Pauli de Interamna Clerici, quem supra vidimus (*ep.* IX.) Oratoris seu Procuratoris munere fungentem pro Rudolpho apud Nicolaum III. anno 1278. virum scilicet summæ prudentiæ, ac summæ fidei, qui Regis animum sibi devinxerat.

2 Non alium hic alloquitur, quam S. R. E. Cardinalem, eum videlicet, ad quem superiori anno (*ep.* VIII.) de ineunda familiaritate dederat literas, ut puto.

3 Ex superioribus Epistolis liquet, Rudolphum officio isto prosequi aut Episcopos, aut Cardinales. Quamvis autem anno 1276. Episcopus Basileensis Procuratorio eodem munere functus fuerit (*l.* 2. *ep.* 1. *seqq.*), de Episcopo aliquo suspicari non possumus: nam literæ indicant Virum consilio & auctoritate præstantem, atque in Urbe degentem, qualis erat Cardinalis prædictus.

RUDOLPHO SCRIBIT CYPRI REX, UT SIBI DE SUIS SUCCESSIBUS SCRIBAT.

ARGUMENTUM

Rex Cypri magnopere optans Rudolphi felicitatem nosse, solatio futuram infelici statui Terræ sanctæ, sibi ab eodem nunciari cupit, quomodo procedat negotium subsidii pro Terra sancta. Seque, dum scribit, esse sospitem nuncians, idem de eo audire desiderat. Innovationes aliquot factas in Syria, pariterque alia nonnulla arcana a Legato, quem mittit, auditurum dicit.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XXXIX.

EXcellentissimo &c. Cypri Rex [1] &c. Quoniam continuis desideriis affectamus audire votivos successus magnifici status vestri, cujus prosperitas ad magnam indubitanter consolationem cederet lacrymabilium eventuum Terræ sanctæ [2]; Imperialem Excellentiam vestram, affectu quo possumus, imploramus, quatenus prosperos rerum, quæ circa nos aguntur eventus [3], quos indesinentibus optamus proficere incrementis, nobis sæpius per dominabiles vestras literas significare velitis, vestra beneplacita & mandata fiducialiter injungentes. Scientes, quod in confectione præsentium plena vigebamus per Dei gratiam cordis sospitate, hoc idem affectuose de vestra magnificentia desiderantes audire, & affectuosius, si possibile foret, cordialibus oculis intueri. Statum vero Terræ sanctæ præfatæ, & ea quæ nunc sunt innovata, per N. Majestatis vestræ Imperialis [4] Magnificentia scire & intelligere poterit, & quædam quæ sibi injunximus proponenda.

RU-

NOTÆ

1 Hugo Lisinianus, qui anno 1267. die Natali Domini successerat Hugoni consanguineo, qui præcedenti mense fatis cesserat, ut tradunt auctores apud Rayn. (1267. *n.* 65.). Quumque A. 1276. Maria Boemundi Principis Antiocheni filia jus suum, seu titulum Regis Jerusalem transfuderit in Carolum Siciliæ Regem, unde maximæ illi cum Rege Cypri controversiæ intercesserunt, quarum nulla mentio hic occurrit; idcirco ad præcedentem annum, aut saltem ad præcedentes eam tituli cessionem menses, referri debet hæc Epistola.

2 Bendocdaris tyranni Ægyptii, de quo in seq. Epistola, infelicia tempora indicantur. Vide supra (*Ep.* XXVII. *n.* 2. 3.)

3 In Oriente compertum erat, auxilia undique comparari, Gregorio agente, qui una cum Rudolpho supremo Duce transfretare in Syriam statuerat, ac deliberaverat post traditum eidem Rudolpho Imperiale Diadema. Quod quum fieret anno 1274. & sequenti, magis magisque comprobat ætatem literarum Regis Cyprii. Quamquam enim usque ab anno 1273. Gregorius ei nunciasset suis literis auxilia quantocyus in Syriam missum iri; tamen se Regi Franciæ ea de re scribere, & in Concilio (Lugdunensi II.) de eadem deliberaturum ait (Rayn. 1273. *n.* 36.); necdum Rex Romanorum electus fuerat. Tempora igitur electionem Regiam, & Concilii celebrationem consequuta, quum Imperialis tantum Coronatio deerat Sacræ expeditioni, & præcedentia Gregorii mortem, quæ illam suspendit, cogitanda sunt.

4 Supra dixerat Excellentiam Imperialem, hic Majestatis Imperialis titulus auditur: incertum, num lenocinio verborum Rudolphum demereatur, an literæ ad eum Imperiali diademate jam coronatum perventuras existimans, tali eum honore prosequatur. Alterutrum faciat nihil promovet contra constantem Monumentorum omnium, ac totius Codicis testificationem.

RUDOLPHO PATRIARCHA HIEROSOLYMITANUS PRO SUBSIDIO TERRÆ SANCTÆ.

ARGUMENTUM

Patriarcha Hierosolymitanus, & Officia Terræ sanctæ iterum auxilia petunt a Rudolpho, quem utpote Syriæ rerum non inscium impensius rogant, ut necessitatis, atque egestatis Nobilium, & plebis misereatur. Tyranni Babylonici immanitatem in Christianos Armeniæ enarrant, in Antiochena regione castrametatum pavorem late effundere ajunt; ita ut, infirmioribus locis relictis, ad munitiora omnes confugiant, quæ pro viribus ad furorem hostium repellendum aptabantur. Se non posse, nisi lacrymis, alienas angustias sublevare; multa munitionum genera sibi deesse ad resistendum hosti validissimo, perituros nisi opportuna veniant auxilia. Legatum mittunt, Equitem diutissime versatum in Syria, eumque Rudolpho etiam atque etiam commendant.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXV.		XL.

EXcellentissimo & potentissimo Principi &c. Fr. Thomas [1] humilis peregrinus in Hierusalem Ballianus, Comestabulus Regni Hierosolymitarum, & Vicarius Regnorum Hierusalem, & Cypri &c. cum Terræ sanctæ supplici recommendatione se ipsos [2]. Magnitudinem Regiam latere non credimus, quantis oporteat cismarinæ Christianitatis residuum cautelis adversus hostiles insidias munitionibus

NOTÆ

1 Auctores Synchroni historiam hujus temporis valde incertam, ad Chronologiam quod spectat, reliquerunt. Vide quæ diximus supra (*Ep.* XXVII.) Profecto si binis hisce literis Patriarchæ, & cæterorum, ac præcedenti Regis Cypri nota temporis subjecta esset, nec Sanuti, nec Bernardi Thesaurarii, nec recentiorum opinionibus in varias sententias distraheremur de Boamundi Principis Antiocheni, ac Bendocdaris impii tyranni emortualibus annis; a quibus pendent tam Patriarchæ, quam Regis Cypri infaustæ narrationes. Magnam nihilominus lucem accipiunt res Syriacæ ex tribus his monumentis sinceritate plenis.

2 Hisce Officiis præstitisse Balianum, seu Bailivum colligitur ex eo, quod refert Sanutus de Rogerio Comite S. Severinæ: quem Siciliæ Rex Carolus eo misit ad possessionem Regni ineundam (Rayn. 1277. *n.* 17). Cujus verba hîc opportune audienda sunt: *Mittitur itaque ex parte Regis Caroli Rogerius Comes S. Severini Bailivus Regni Jerusalem, & applicuit Ptolemaidem cum sex Galeis* 1277. *septima die Junii. Statim autem in adventu ipsius Balianus de Ybely Dominus Arsus evacuato castro illi cessit.* Pro Rege igitur Jerosolymitani Regni reliquias, Accone residens administrabat: quare nihil mirum, si Officiis cæteris præstat. Accone, inquam; in ea siquidem civitate, cui etiam nomen Ptolemaidi & Patriarcha, & Officia prædicta ab anno 1191. in spem recuperandi Jerusalem, totamque terram Sanctam, per centum annos consliterunt. Etenim ex quo Saladinus anno 1187. expugnavit Jerusalem, res Christianorum accisæ erant; nisi virtute modicæ Christianitatis, quæ Ptolemaidem suadente desperatione obsedit, excita Latina auxilia eo advolassent, illudque Barbarorum munimentum an. 1191. die 12. Julii per deditionem acquisivissent; ubi, ut ajebam, per annos centum permanserunt: quoad anno 1290. capta a Barbaris illa Urbe Christiani omnes aut cæsi, aut pulsi totam Syriam amiserunt. Infra diuturnum istud spatium temporis, ab anno 1229. ad 1244. per annos quindecim, ex pactis Friderici II. cum Soldano Olequemel, Christiani Jerusalem & Nazareth possedere. At utinam non possedissent! namque iis expletis cæsi fuerunt Christiani omnes ibi reperti, ad quinque millia, & Sacra illa loca contaminata, & excisa, ut est in Epitome Bellor. Sac. ap. Canil. (*to.* 4. *p.* 438.)

bus contra inenarrabilem Tyranni potentiam [3] remediis, atque præsidiis contra draconis virus, quo Regio tota confunditur, præmuniri. Latere etiam vos non credimus, quanta & Patriarcha Hierosolymitanus humilis, & Religiosæ domus [4], & cæteri tam Nobiles, quam plebeii, cujus conditionis, & gradus propter præterita guerrarum discrimina, malitiam temporum, locorum excidia, & casus varios populorum paupertatis mole premuntur, quantisque afficiuntur miseriis, & egestatis extremæ articulo, nulla eis data requie, nulloque illis in tantorum periculorum constitutis discrimine suffragante subsidio conteruntur. Latere postremo vos non cupimus, in quantam hostis Ægyptius ex insufficientia virium nostræ partis est elatus superbiam, quam immaniter idem manibus madescens, & gladio in sanguine Christifidelium, miserabiliter regni Armeniæ per dierum viginti spatium, circa stragem viventium, incendia villarum & Urbium, & finalem depopulationem omnium, quæ potuit impetuose attingere, debacchatur [5]; ibidem immisericorditer rabiem ab olim concepti furoris explevit, & Regno dissipato hujus, & totaliter desolato, in regionem Antiochenam [6] pervenit, ibique, ut

NOTÆ

3 Jam vidimus ex Patriarchæ hujus literis (*ep.* XXVII.) & ex aliis Regis Cypri quantis angustiis premerentur id temporis, Bendocdaris potentia omnia circum vastante. Hinc autem vires tyranni ejusdem esse insuperabiles, nisi auxilia præsto essent, intelligimus.

4 Templarii videlicet, Equites S. Joannis Jerosolymitani, & domus Teutonicorum, de quibus supra (*Ep.* XXV. *seq.*)

5 Quæ Sanutus refert ad hunc annum apud Rayn. (1275. *n.* 51.) ex hoc loco epist. admodum illustrantur: *Eodem anno*, inquit, *Bendocdar, qui vocabatur Malec Madavar, percurrit planum Armenia, & percussit in ore gladii ultra viginti millia hominum, captivos trahens secum pueros, & puellas usque ad decem millia; equos vero, & animalia majora & minora usque ad trecenta millia.*

6 Antiochenam regionem audis: nam usque ab anno 1268. Patriarchalis illa Civitas, in qua Princeps Apostolorum primum sedit, nomenque Christianorum primum auditum fuit, Christano ultimo ejus Patriarcha ab eodem tyranno excisa erat. Sanutus apud Raynald. (1268. *n.* 53.) excidium illius sic narrat: *Soldanus venit Tripolim, & destruxit Viridaria: deinde processit contra Antiochiam, & 29. Maji Civitatem absque ullo belli tumultu capit, & post captionem usque ad* XVII. *millia personarum interfecta sunt, & ultra centum millia captivata sunt, & facta est civitas tam famosa, quasi solitudo deserti.* Excidii tam deplorabilis causas Gregorius X. in literis ad Jerosolym. Patriarcham Thomam harum Auctorem (Rayn. 1272. *n.* 17.) vitia hominum fuisse contendit: *Nec te latet*, inquit, *qualiter per voluptuosos vitiorum servos, & servituti carnis expositos, motus sequentes ipsius, sic inibi Divina Majestatis oculi offenduntur, quod varia terræ partium illarum, sicut Antiochia, ac aliorum plurium locorum, testatur destructio, manibus inimicorum exposita in eversionem, & ipsarum incola in excidium devenerunt.* Quibus adjiciendum esse arbitror Leandri Alberti apud Boschium (*Acta SS. Jul. to.* IV. *p.* 141.) præclarum Elogium Christiani ultimi Patriarchæ prædicti. Hic siquidem *Sacris Infulis ornatus cum quatuor fratribus ante aram procumbens cum lacrymis Deo suum, & Civium finem, quorum ploratus, horrendos ululatus, lamenta, vocesque ingentes mœrentium exaudiebat, ob direptiones, vulnera, stupra, & occisiones per barbaros factas commendabat. Quum sic oraret, ecce nefandissimi homines templum ingrediuntur, ipsumque cum dictis fratribus ante sacram Aram procumbentem crudeliter peremere.* Hac autem in regione ante annos octo in solitudinem versa, Christianorum sanguine satiari cupiens, sua castra fixerat Bendocdar,

ut fertur, cum toto potenti suo exercitu immoratur, sed omnino ignoratur ab omnibus, quo ejus efferatur intentio, vel in quod ejus effrena voluntas inebriata triumphis præteritis, & spoliis fidelium humefacta frequentius impellatur. Ex his igitur & aliis infinitis periculis, & timoribus per diversas literas, & speciales Nuncios intimatis fideliter tanto Regi [7], quibus usque ad cordium viscera, & fundamenta concutimur, loca nostra, quæ sui situ & bellatorum auxilio furori hostis resistere posse confidimus, muniuntur, juxta munientium facultates, & ab expugnabilibus eorum incolæ non absque gravibus detrimentis rerum & corporum angustiis, cum filiis, rebus, & familiaribus suis ad loca tutiora confugiunt, laribus propriis derelictis. Cæterum cum illorum miseriis & ærumnis, a quibus, & super quibus diversimode, & frequenter, importune ac importune requirimur, necessariis nequimus subvenire remediis, doloris acerbitate confodimur, & in defectum virium, compassionis vel affectuum exsolvimus & lacrymas charitatis [8]. Novit equidem Excellentia vestra vires habitatorum Syriæ, ac statum flebilem provinciæ cismarinæ; novit insuper Ægyptiorum potentiam; novit præterea extremas Patriarchæ Hierosolymitani prædicti, ac Religiosorum omnium paupertates; novit ad hæc quantis munitionibus murorum, machinarum, garridarum, galearum, ac bellicorum instrumentorum copia S. Terræ nostræ muniendæ indigeant; Novit finaliter, nos carere sufficientia defensorum, & ex nobis vel aliunde potentium pro stipendiis non habere, unde & nobis & locis debilibus possimus de munitionibus prædictis defensorum opportunitate, ac competenti subsidio providere [9]. Provideat ergo quæsumus tanti Regis

NOTÆ

7 Duo hic animadvertenda. Primum anno eodem 1275. sæpius ad Rudolphum literas, & Nuncios missos esse, quo nil credibilius rebus trepidis. Alterum Cyprii Regis Hugonis liberalitatem, seu potius assentationem a Patriarcha emendari, dum Rudolpho alium titulum, quam Regium, non tribuit.

8 Jordanus ap. Raynald. (1275. *n.* 51.) refert, octobri mense aliquot subsidiarias copias Ptolemaidem appulisse ex Occidente submissas, dum generalis apparatus fiebat: *Circa finem Octobris*, ait, *Dominus Guillelmus de Rossylon applicuit Ptolemaidem cum XL. militibus, & aliis XX. equitibus, & cum quadringentis ballistariis ad stipendia Ecclesiæ*. Quare harum literarum ætas ante id temporis constitui debet: quæ enim sequuntur, nullum omnino subsidium eo pervenisse luculenter demonstrant.

9 Rudolphus in suis literis ad Gregorium X. (*l.* 1. *ep.* XII.) testatus erat, se eo magis ad Sacram expeditionem accendi; *quo naturalis Genitoris nostri ossa ob Crucifixi gloriam extra natale solum peregre* ibi quiescebant. Idcirco usque ad extremos suæ vitæ dies illuc proficisci desideravit: at anno 1291. Francofurtum ad Comitia properans, quæ ad eumdem finem indixerat, morbo tentatus interiit. Quamobrem omnia ista, quæ probe nosse dicitur in his literis, antequam Rex Romanorum crearetur, perspecta illi erant: Eædemque literæ fidem faciunt,

Regis clementia circa exposita filiorum pericula; succurrat dextera vestræ potentiæ festino remedio nobis lupi rapacis insidiis circumseptis; palpet beata manus Regia plagas nostras & vulnera, unguenta salutifera illis misericordiæ, priusquam illorum sanies medullis inhæreat, infundendo. Dominum Eliam de Insat Militem latorem præsentium & in terra diutius conversatum Magnitudini vestræ propensius commendamus. Vivat, & valeat Majestas Regia per tempora longiora, cui nos & Terram sanctam devotissime commendamus.

NOTÆ

ciunt, recte affirmari a Gerardo, aliisque Scriptoribus, Rudolphum ante annum 1240. quum uxorem duxit, in Syria moratum esse cum patre; tametsi incredibile videatur, cum castra sequutum fuisse Friderici II. ut nonnulli affirmant; nam anno 1228. quum Fridericus trasfretavit, Rudolphus puer erat decennis. Vide supra (*l.* 1. *ep.* 2. *n.* 3.)

RUDOLPHUS RECIPIT IN TUTELAM PUPILLUM QUINQUENNEM.

ARGUMENTUM

Rudolphus pupillum, qui annum ætatis quintum nondum exegit, Regia sub protectione accipit; ejusque bona omnia tam mobilia, quam immobilia se Regio patrocinio tuenda suscepisse hoc Diplomate per totum Imperium denunciat [1].

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLI.

Ad hoc nostris humeris Regiæ dignitatis est impositus Principatus, armique nostri sacræ delibutionis oleo sunt peruncti, ut manu fortitudinis, brachioque extento simus omnium sub Romano Imperio degentium defensores [2]. Sed etsi teneamur ad hoc omnibus ex

NOTÆ

1 Singulare hoc Diploma, cujus simile nusquam me reperisse ingenue fateor, Principem piissimum Regis Regum imitatorem ostendit. De eodem & illud narratur, increpasse aliquando satellites, qui humiles, ac tenuioris fortunæ homines amovebant, conceptis his verbis: *Per Deum, finite homines ad me venire. Non enim ideo ad Imperium creatus sum, ut in arcula includar* (Lipſ. *Mon. Pol. c.* 7.)

2 Qui nunquam nisi Regis titulum usurpat tot in Epistolarum numero, hic Regiam inunctionem se accepisse gloriatur, eorum ingratiis, qui Imperatoriam cum Regia confundunt, Regesque omnes Romanorum, immo etiam Germaniæ Imperatores appellant, cujusmodi est Collector harum literarum, qui non semel Rudolphum ipsum, repugnante eodem, Imperatorem appellat. Verba orationis, quæ in Regis inunctione proferuntur, audienda ex Pontif. Rom. *Constitue, Domine, Principatum super humerum ejus, ut sit fortis, justus, fidelis, providus, & indefessus regni hujus, & populi tui gubernator &c.* Nec mireris Rudolphum pro Regno Imperium proferre. Regi enim Romanorum gubernandum committebatur Imperium, quo Regnum etiam aliquod inter feudatarios Principat. continebatur. Imperatoria vero inunctio non Regnum, Imperiumve certis finibus circumscriptum

ex cura ſuſcepti regiminis obligati, illos tamen præcipue volumus, & debemus protegere, quos divinum oraculum noſtræ protectioni commiſit ſpecialius, cum præcepto clamans, Pupillo, & Orphano tu eris adjutor [3]. Sane dilectus noſter N. paterno ſolatio deſtitutus non tantum propter pupillarem ſtatum, verum etiam propter infantiæ teneritatem, cum nondum ſit quinquennis, ſe ipſum non poteſt defendere, vel juvare. Eapropter eumdem noſtram recipimus in tutelam, omnia bona ſua mobilia & immobilia ſub noſtri muniminis, præſidii, & protectionis clypeo aſſerentes. Quapropter omnibus Romani Imperii fidelibus præcipimus noſtræ gratiæ ſub obtentu, ne quis dictum infantem, ſeu bona ſua audeat invadere, ſeu aliqualiter perturbare. Si quis autem hoc præſumpſerit, ſciat, ſe taliter puniendum, quod ipſius poena erit cæteris in terrorem.

NOTÆ

rum deſignabat; ſed quacumque Eccleſia Dei extendebatur, Imperatoris poteſtatem effundebat: ita ut, jure proprio Pontificis, Regum, ſummorumque aliorum Principum nullatenus imminuto, Imperator ad Catholicam religionem aſſerendam ubique terrarum, & gentium temporaliter, quemadmodum Pontifex ſpiritualiter, dominari diceretur. Nil melius comprobat hanc rem, quam Orationes pro hujuſmodi inunctione inſtitutæ (*Carem. Sect. 5. cap. 3. p. 24.*) quas lubet opportune huc afferre: *Deus Omnip. cujus eſt omnis poteſtas & dignitas, te ſupplici devotione, atque humillima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo N. proſperum Imperatoriæ Majeſtatis concedas effectum, ut in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam, nihil ei præſentia officiant, futura nihil obſiſtant: Sed inſpirante S. Spiritus dono, populum ſibi ſubditum æquo juſtitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibique jugiter placere contendat. Deus Dei filius J. C. D. noſter, qui a Patre oleo participationis unctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem Sacri unguenti infuſionem Spiritus Paracliti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eamdemque uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat; quatenus hoc viſibili, & tractabili dono inviſibilia percipere, & temporali Regno juſtis moderationibus executo æternaliter conregnare ei merearis, qui ſine peccato Rex Regum vivit cum Deo Patre in unitate Spiritus S. Deus. Per.* Itaque Rudolphi certo teſtimonio errat quicumque aut Rudolphum ipſum, aut aliquem ex ſuis prædeceſſoribus, ſucceſſoribuſque coronatum Regem Romanorum pro Imperatore accipiendum contendit, niſi inunctione, ac proinde Coronatione Imperatoria a Romano Pontifice Imperator fuerit conſtitutus. Illud negare non auſim, poſt Carolum V. qui omnium ultimus a Rom. Pontifice eſt corona Imperiali redimitus anno 1530. ut dictum fuit ſuo loco, Regem Romanorum, ſeu Imperatorem Electum in Miſſali tantum Romano legi fer. VI. in Paraſceve; nihilominus ſummis efferre laudibus cogor Auguſtam Mariam Thereſiam Caroli VI. primogenitam, germenque glorioſiſſimum Rudolphi piiſſimi Principis, quæ quia Imperiali diademate non eſt exornata a Romano Pontifice, magni ſui progenitoris magna imitatrix, quæ Imperatricis ſunt, ad perpetuam poſterorum memoriam mirum in modum exercet: nullo autem alio nomine appellari vult, quam Reginæ: tametſi oribus, obſequiis, ſtudiiſque omnium pia, felix, invicta Auguſta Imperatrix prædicetur.

3 Qua lege moveatur, ut pupillo patrocinium Regium exhibeat, non eſt longe petendum: ipſemet divino præcepto ſe moveri teſtatur: *Pupillo*, inquit, *& Orphano tu eris adjutor* (*Pſalmo 9. 35.*). Quamvis enim in Codd. omnibus inveniatur aut *pupillo* aut *orphano*, nullibi vox utraque, ut legitur hoc loco ignota nobis ex cauſa, quam exquirere nihil attinet: ſententia tamen eſt eadem, quam Ven. Card. Thomaſius in aureo Commentariolo explicat: *Et tu Pupillo humana ope deſtituto aderis adjutor*, Deus ſcilicet, quem Propheta deprecatur, Rudolphus autem quaſi Regibus, ſibique præſertim Regi Romanorum id præciperetur, ſibi divinitus præceptum eſſe luculenter affirmat.

RUDOLPHUS EXPOSTULAT CUM QUODAM.

ARGUMENTUM

Rudolphus acceptis literis N. rebellis [1] perfidiæ culpam ab se amoventis inani obtentu suspicionis, & convicia in eum inferentis; rescribit, se alias gravioribus injuriis ab eodem affectum ista cum patientia tolerare: at quoniam legatione nihil profecit, alio modo cum illo agendum deliberasse.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVII.		XLII.

SI vestra littera de pectoris integri puteo processisset, super odibili negotio perfidiæ, manus non arguisset innocuas, nec necasset pungitivæ suspicionis aculeo cor fidele [2]. Sed quia frequenter fit, quod tamen in vobis locum habere non arbitror, ut quod quis se sentit, de alio suspicetur, contra tam hostilis injectionis insultus patientiæ scuto me protego, temperantiæ armatura præcinctus, ac munitus. Revera non credebam, hæc pati de æmulo, nec convitia tam enormia præstolabar ab hoste, præsertim cum multo graviores injurias, si recolitis, ante hæc tempora tolerarim a vobis [3]. Ut autem irrepræhensibilis innocentiæ meæ in publicum prodeat integritas, per N. vobis credidi satisfactum. Quod utique cum effectu careat optato, vobis aliter fieri demandavi [4].

RU-

NOTÆ

1 Nisi mea me fallit opinio, Regi Bohemiæ Ottocaro hæ literæ scriptæ sunt, sententia enim earumdem unum illum designare videtur; idemque nobis posteris persuadet octodecim eorum mensium, qui inter juramentum fidelitatis Ottocari, & apertam ejus rebellionem intercedunt, compendiaria Chronicorum, & Historiarum narratio.

2 Ottocarum natura sua furentem, quia cessionem provinciarum die 29. Novembris factam Rudolpho, cum fidelitatis juramento præstito coram tot Principibus in Tentorio congregatis, concoquere non poterat, a Regina Kunegunde uxore sua indignissime exceptum, habitumque pessume, Dubravius, historicique alii consensu tradunt. Quamobrem creditu proclive est, eum pacta pacis continuo rescidisse, ac propalam dictitasse, dolo sibi ereptas provincias, cœpisseque inire fœdera, novumque exercitum comparare: Quod Stero, & Annalista Altahensis una cum conflictu extremo conjungunt: *Tandem*, ajunt, *per tres vel duos annos prædicto scisso arbitrio præfatus Rex Bohemiæ de terris suis, scilicet Bohemia, & Moravia, & etiam de aliis terris, scilicet Polonia, Pomerania, Saxonia, Michsna fortem exercitum congregans castrametatus est super flumine March in campo qui dicitur Marchveldt, prope Cistesdarff.* Quæ utique molimina Rudolphus per Nuncios seu Legatos conatus est deruere ab ipsa origine; at nequicquam: ab æmulo siquidem & rebelle supervenere felleæ illæ literæ, quibus respondet. Nec putes Diffidatorias, quæ tunc temporis mitti etiam solitæ erant Sultano, ut notat Du-Cangius (*Glossar. V. Diffidare*). Nam docet Chron. Austral. ad an. 1278. eum in Austriam ingressum esse, *quamvis, quod dictu nefas est, nunquam literas diffidentiæ Regi Romanorum præmisisset.* Iisdem scilicet rebellionis crimen excusans Rudolphum fraudis insimulabat, bellum vero eidem non indicebat.

3 Hic reputa Orationem audacissimam Bernardi Seccoviensis Episcopi ejus legatione fungentis in Comitus Augustanis die 24. Junii 1275. ac libellos probrosos, queis Rex Romanorum traducebatur; aliaque Bohemi facta vel dicta in eumdem: ac mirare Principem invictum ac fortunatum exprobrando immorari.

4 Indicium certum Rudolpho visum esse iratum æmuli animum posse Tractatu aliquo compesci, antequam extremum ad armorum remedium recurreretur: quod postmodum fieri oportuit.

RUDOLPHUS SCRIBIT CONTRA INDEBITE EXIGENTES TELONIUM.

ARGUMENTUM

Telonearios, ac tributorum Exactores ab advenis telonium indebite exigentes, illosque inique angariantes, desistere jubet ab illicitis, ne pax ubique stabilita turbetur.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLIII.

Exurgit adversum vos terra clamoribus, & ad aures Regiæ celsitudinis pauperum gemitus introivit, & ex eo quod genaralis pacis [1] observationi rebellionis calcaneo renitentes pro vestræ libitu voluntatis a transeuntibus præsumitis extorquere telonium, & indebitis non cessatis eos angariis onerare. Quocirca prudentiam vestram affectuose requirimus, & hortamur, Regia vobis nihilominus auctoritate mandantes, quatenus manus illicito cohibeatis ab opere, & ad licita reflectatis. Alioquin scire vos volumus pro constanti, quod ad hujusmodi pacis pulchritudinem, ut pristino decore refloreat, omnes vires, curas, & animos acuemus.

NOTÆ

1 Tranquillis jam rebus hanc epistolam scriptam esse intelligo, adeoque post annum 1279. illam constituo. At utrum provinciæ, an Civitati scripta sit, divinandum alii relinquo: cætera per se patent.

RUDOLPHUS COMMENDAT QUEMDAM PRO BENEFICIO QUODAM ECCLESIASTICO.

ARGUMENTUM

Ob Præbendam N. Notario suo, immo sibi promissam ultro, gratias agit Episcopo forsan Leodiensi; remque sibi gratissimam factum iri profitetur, qua Collator sibi, & Ecclesiæ suæ Regium patrocinium demereatur, si spontanea promissa fecerit. Annuitque, ut Præbendam assequutus, aut residendo in Ecclesia, eidem laudabiliter serviat, aut jussu Collatoris in Regia Curia permanendo illius & Ecclesiæ negotia procuret.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLIV.

IN tuæ [1] devotionis exhibitione gratuita plurimum delectati, pro eo quod nos & Romanum Imperium puræ fidei stabilitate reveritus, provido viro N. dilecto Notario nostro, immo potius nobis in Ecclesia tua provisionis suæ tam laudabiliter spem dedisti, tanto foecundius tibi ad grates assurgimus, quanto per amplius, & perfectius te in nostri cultura dominii per hoc excitari perpendimus, quantoque votivius ad ipsius profectum, in cujus utique fructuosis obsequiis nobis bene complacuit, anhelamus [2]. Et certe sic gratum, sic placidum per promotionem ipsius Serenitati nostræ servitium exhibebis, quod tibi & eidem Ecclesiæ tuæ in cunctis opportunitatibus incessanter adesse concepimus, & favorabilibus desideriis aspirare. Ut igitur, quæ circa promissa tua laudabilis præconcepit intentio, animo studii promptioris adimpleas, & habiliori benevolentia prosequaris, synceritati tuæ libenter annuimus, quod cum dictus N. Præbendam divina favente clementia fuerit assecutus, in Ecclesiæ prænotatæ plantario, velut fructifera plantula residentiæ fructum faciat exoptatum, nisi fortassis quoque contingat, eumdem pro tuis & Ecclesiæ tuæ negotiis procurandis in nostra Curia te jubente utilius occupari.

RU-

NOTÆ

1 Cuinam scribatur Epistola incertum: certe Episcopo; quamvis enim Rudolphus Episcoporum paternitatem soleat revereri, adeoque non *tua* sed *vestra* fere semper pronunciet: Tridentinum tamen Episcopum, ut supra vidimus (*Epistol.* XXVIII.), & Archiepiscopum ignotum (*ep.* XXX.) pari officio prosequitur, quo hunc pariter ignotum. Num igitur Leodiensi Episcopo scripta erit? Capitulo siquidem illius Ecclesiæ Canonicum commendat (*Ep.* XXII.), qui ex Regia curia ad ineundam possessionem Canonicatus proficiscitur, ad eamdem reversurus, juxta Rudolphi desiderium.

2 His multa convenientia est cum prædicta epistola; tametsi in illa Notarii nomine familiarem suum non appellet, quo dubium omne amoveretur.

Rudolphus scribit de rebellione cujusdam.

Argumentum

Meinhardo, ut videtur, Comiti Tyrolensi scribit super veteri discordia, quæ illi cum Episcopo Tridentino intercedebat, cui amice componendæ se ait deputasse pacis interpretem; at postmodum mutasse consilium, ubi accepit discordiam invalescere. Eumdem orat, ut statum quæstionis, & consilium suum pandat, ut opportunum remedium valeat afferri.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXVI.		XLV.

IN discessu N. a nostra præsentia inter te ac ipsum taliter ordinasse credidimus, quod vix poterat unquam in cor nostrum ascendere, quod rebellionis contra te calcaneum esset aliqualiter erecturus [1]. Sed ex quo, sicut vehementius admirantes, immo stupentes audivimus, in contrarium res est versa, super exorta turbationis inopinatæ discordia non potuimus non turbari, concipientes in animo N. propter hoc ad partes illas in continenti dirigere, qui scissuræ dispendio reparato, in amicabili fœdere te ac ipsum N. indissociabiliter colligaret. Verum quidam rumor infestus auribus nostris insonuit, per quem dicti N. fuit emissio retardata. Quocirca Exhibitorem præsentium tibi remittimus, postulantes affectu quo possumus ampliori, quatenus statum & conditiones negotii statim nobis annunties, & consilium tuum pandas, qualiter suscitati rancoris ineptiam valeamus opportuno remedio penitus consopire [2].

RU-

NOTÆ

1 Henricum Tridentinum Episcopum Lausanæ extitisse apud Rudolphum anno 1275. die 20. Octobris, & sequenti, comprobant ejus subscriptiones duobus Diplomatibus Regiis in Ap. Actor veter. de summo Apostolicæ Sedis dominio in Comaclum; quæ cum aliis a Gentiloto exhibitis laudantur a Coleto (Ughell. *It. Sac. to. v. p.*608.). Quare nulli magis convenire videtur, quam huic Episcopo Rudolphi collocutio de veteri ea discordia componenda.

2 Diximus ad Ep. XXVIII. quæ huc referri posse videntur. Eam adetis (*not.* 4.). Quibus adde quæ leguntur in Tabulis concordiæ an. 1276. VIII. Cal Jun. apud eumdem Ughell. (*ibi. p.* 610.) dum Henricus, & Meinhardus *compromiserunt in Ven. viros Rudolphum Imp. Aulæ Cancellarium, & Dominum Henricum illustrem Comitem de Wirstemberg tanquam in Arbitros, & arbitratores, & amicabiles Compositores communiter electos* &c. quibus Rege ipso Romanorum accedente pax demum stabilita esse videbatur.

Rudolphus commendat quemdam litteratum.

ARGUMENTUM

Aulicum suum literis, moribusque præstantem honorare pro meritis cupiens, ideoque de promotione ejus ad Episcopalem Sedem sollicitus; quia plurimis negociis impeditus, per se non potest, in suæ sollicitudinis partem vocat N. remque ei committit integram.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXXIII.		XLVI.

Regalis Munificentiæ consueta benignitas merita personarum sic provida dispensatione discernit, ut eos, qui literarum scientia [1], morum & conversationis splendidiori nitore refulgent, favoris gratia efferat amplioris, & uberioribus studeat beneficiis honorare. Sane licet vir providus & honestus N. in domo Regia amabiliter ambulans cum consensu, circa nos & nostros suæ diffuso thesauro peritiæ, tam eximie exercuerit, & adhuc indesinenter exerceat opera probitatis, quod ipsum teneamur beneficentia gratiæ specialis attollere, & honoribus congruis exaltare [2]: quia tamen influentium agendorum, quæ latera nostra plerumque circumsilit, frequens & negotiosa congeries de promotione sua nos cogitare non patitur, juxta

NOTÆ

1 Non possum, quin huc afferam locum Auctoris Pict. Austr. (*l.* 1. *c.* 4. *p.* 32.) ad perpetuam Augustissimæ domus Austriacæ memoriam: *Occupatus licet*, inquit, *rebus bellicis ante Basileam Civi Argentinensi Historico librum sibi de bellis Germanorum cum Romanis, & proprietates belli ducis describentem dedicatum, aurea catena, quam collo pendulam gestabat, una adjuncta portione æris, regratificatus est. Quumque eam ob rem a Burggravio Norimbergensi Friderico Zollerensi, ex sorore nepote, reprehenderetur, quod id non potius in militum remunerationem impendisset*, *ita respondit*: Sine etiam doctos homines nostra facta laudare, & per hos ad bella animosiores reddere. Utinâ plus temporis ad legendum nanciscerer, & impensas, quas sæpius in inutiles milites expendo, in doctos homines transferre possem! *Qua in re nactus est imitatores Rudolphus omnes ex sua Augustissima domo Austriaca oriundos, & vel maxime Imperatores usque ad nostram ætatem, quas ingenerata quadam benignitate maximas fuisse eruditionis, & eruditorum amatores constat, eorumque ex numero Maximilianum, non tantum gessisse res magnas, verum etiam ad imitationem primi Romanorum Imperatoris Julii Cesaris, rerum a se gestarum commentarios conscripsisse.* Hic scilicet erat genius Augustorum priscæ ætatis, quos alii hodie Principes imitantur. Valentiniani Senioris celebratur lex (*Cod Th. l.* 14. *t.* 9. *l.* 1. *t. v. p.* 210.) de Studiis liberalibus Urbis Romæ, in duodecim capita distributa, quorum extremum ad rem facit: *Similes autem Breves etiam ad scrinia mansuetudinis nostræ annis singulis dirigantur: quo meritis singularum, institutionibusque compertis, utrum quandoque nobis sint necessarii, judicemus*. Literati igitur Principibus, nisi semper, quandoque sunt necessarii.

2 Mentiar, nisi Godefridus Præpositus Soliensis, Protonotarius Rudolphi, de quo sæpius in Dissert. VI. dictum fuit, commendatur a Rudolpho eodem pro Sede Pataviensi vacante. Auctores apud Hansiz. (*Germ. Sac. to.* 1. *p.* 426.) perquam similia horum de illo narrant. Præ aliis Bruschius: *Virum*, ait, *doctrina & prudentia clarum præfuisse, ut Episcopum decet, pie ac fideliter: Commendatione Rudolphi Regis, ut fidei suæ ac laborum pro Regno ac Rege toleratorum haberet justam remunerationem, a Senatu Pataviensium Canonicorum unanimi suffragatione electum anno 1283.*

juxta desideria mentis nostræ, dum temporis ad hoc se habilitat aptitudo [3], Nos de prudentia tua fiduciam obtinentes, quod per te redimi valeat negligentiæ jam commissæ defectus, discretioni tuæ committimus [4] &c.

NOTÆ

3 Sedis Pataviensis vacatio designari videtur, quæ per Wicardi obitum die Natalis Domini anno 1282. vidua erat.

4 Rudolphus anno præcedenti Austria relicta ad Rhenum profectus erat. Quamobrem improbabile non esset Alberto filio Austriæ duci negocium istud commissum esse; tametsi nullum in literis indicium suppetat; proindeque minus tutum sit certi quippiam affirmare.

RUDOLPHUS CAPITULA QUÆDAM CONTRA HÆRESES EDITA A FRIDERICO IMPERATORE APPROBAT [1].

ARGUMENTUM

Regia auctoritate confirmat Constitutionem adversus hæreses a Friderico II. editam die Coronationis suæ, hortante & approbante Honorio III. Summo Pontifice; & ad ejus observantiam se, omnesque in Romano Imperio constitutos obligat.

A. D.	COD. CÆS.	COD. RUD.
MCCLXXX.		XLVII.

RUdolphus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Universis Christifidelibus præsentem paginam inspecturis salutem cum notitia subscriptorum [2]. Quoniam pestilentes hæreticæ callidi-tatis

NOTÆ

1 Hujus Diplomatis ætatem nusquam reperire potui. Auctor quidem Pict. Austr. qui Cod. Cæsareum inspexit; ejusque meminisse omnino debuit, utpote cum sui operis argumento maxime conjuncti, sub mortem Gregorii X. illud profert (*l.* 1. *c.* 7. *p.* 50.). Mihi vero inde removendum videtur. Quare autem illud constituerim anno 1280. genus aliud negotiorum, quod ante eum annum sollicitasse Rudolphum, compertum exploratumque est, atque ingenium ætatis Nicolai III. fuerunt in causa. Hoc scilicet Pontifice per suum Legatum jubente, Ladislaus Rex Ungariæ: *Mandavit in Regno suo servari per Officiales suos omnes Constitutiones, & Statuta Ecclesiastica contra hæreticos facta, in quibus obligavit se, ac successores suos*, ut ex Baronii schedis edidit Raynaldus (1280. *n.* 9.); & ut idem loquitur in ipsa Constitutione Baronii observatis subjecta ex Codd. Vat. & aliis: *Statuentes, quod hujusmodi statuta, constitutiones, leges, & jura, atque decreta in regno & omnibus terris nobis subjectis tam per nos, nostrosque successores, quam per Duces, Comites, Barones, Nobiles, Judices, Officiales, ac populos universos Regni nostri, & terræ nostræ jurisdictioni subjectæ perpetuis temporibus inviolabiliter observentur*. Elisabeth quoque Regina ejus mater pro suis Ducatibus in eamdem sententiam peculiari sanctione decrevit. Ab his non abludunt quæ infra leguntur in Diplomate hoc Rudolphi. Quamobrem aut Rudolphus Nicolai monitu, aut Ladislai exemplo motus Diploma dederit; ante hunc annum illud dedisse non videtur.

2 Nisi Pontificis hortatio, aut præceptio præivisset, is non erat Rudolphus, qui ante susceptum Imperiale diadema Imperii fines transcenderet. At fortasse infra ejusdem limites se continuit: Nam suæ constitutionis observantiam Imperio soli demandat. Itaque universi Christi fideles Imperii, non autem Orbis terrarum putandi erunt.

tatis argutias Deo abominabiles, & hominibus odiosas, quæ sua contagione commaculant oves gregis Dominici, tamquam amaritudinis felle bajulas detestandas indesinenter prosequimur, & propter hoc ad extirpationem earum omnimodam libet extendere crediti nobis divinitus gladii potestatem [3], quædam capitula Constitutionum per Dominum Fridericum quondam Romanorum Imperatorem, prædecessorem nostrum contra hæreticos editarum [4], quæ integra, non cancellata, non abolita, nec in aliqua sui parte vitiata, sigillo suo vidimus consignata, præsentibus duximus annotanda, statuentes ea ab omnibus [a], qui Christiana professione censentur, fideliter observari [4]. Est autem Constitutionum hujusmodi tenor talis: Incipiunt &c. [5] Nos itaque, qui pro tuitione Fidei Catholicæ prin-

VAR. LECT. COD. CÆS.

a ea omnibus

NOTÆ

3 Priscos Orientales Augustos una cum Romanis Pontificibus Catholicæ fidei puritatem suis Constitutionibus asseruisse uterque Codex testatur. Quamvis enim causæ hujusmodi ad Rom. Pontificem, & ad Concilia spectent: nisi tamen accedat externum Ecclesiæ brachium, seu Potestas Principis, qui temporalibus pœnis pro suprema potestate adjectis, pravitates istas eliminet, Pontificis & Conciliorum sanctissimæ leges algent. Eapropter Rudolphus in colloquio Lausanensi Gregorio X. est pollicitus, se omnem operam daturum, ut ea pestis extirparetur, quod Regio edicto ad perpetuam rei memoriam confirmavit: *Super eradicando autem hæreticæ pravitatis errore auxilium dabimus, & operam efficacem*. Servatur id monumentum cum cæteris in Archivo Molis Hadrianæ, estque editum a Raynaldo (1275. *n.*38.). Ætas ejus certa notatur in fine MCCLXXV. *Ind.* IV. XII. *Cal. Novemb.* At Gregorii mors præpropera, brevisque trium Successorum Pontificatus, Regia vota ad Nicolai III. tempora distulerunt. Nec tamen putes Nicolai III. vel Successorum ejus Martini IV, Honorii IV, & Nicolai IV. literas ullas extare, quæ facti hujus testes sint. Sed Rudolphus, ut arbitror, pollicitationis suæ Lausanensis memor, & mulierem quoque adversus hæreticam pravitatem exurgere intelligens, Friderici prædecessoris sui Constitutionem renovavit.

4 Ista etiam, ut ajebam præcedenti nota, pro Christianis totius Imperii accipienda sunt. Nec tamen omni procul admiratione formula illa pensanda est, *integra, non concellata* &c. Etenim Rudolphinum morem non sapit.

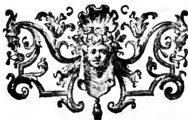
5 Extat in Authenticorum calce Constitutio Friderici II. cui titulus *Constitutiones Friderici II. Imperatoris incipiunt*. Nam plures Constitutiones sunt, Ecclesiasticæ omnes, at non omnes contra hæresim. Earum principium & finis animadverti debent. Fridericus igitur sic orditur: *In die qua de manu Sacratissimi Patris nostri summi Pontificis recepimus Imperii diadema, curavimus ad Dei, & Ecclesiæ suæ honorem edere quasdam leges, quas in præsenti pagina jussimus annotari per totum nostrum Imperium publicandas. Per Imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo Districtu irrefragabiliter, & inconcusse servet, & sunt hæ leges*. Imperialium hujusmodi Constitutionum robur in parte earum extrema consistit, quæ sic fluit: *Nos vero Honorius Episcopus servus servorum Dei has leges a Friderico Romanorum Imperatore filio nostro carissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, & confirmamus, tanquam in æternum valituras; & si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocumque modo has infringere tentaverit, indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum se noverit incursurum*. Ex his patet, Fridericum utut Corona Imperiali redimitum, ultra Imperii Romani limites non transire, quos inter Roma ipsa comprehendebatur, cujus supremus Dominus erat Romanus Pontifex: quia videlicet per coronationem communicata illi fuerat suprema eadem potestas Pontificia, ut late demonstravimus in superioribus. Regna enim erant potentissima, eaque amplissima Galliarum, Hispaniarum, Angliæ, Hungariæ, Poloniæ, aliique Principatus, ad quos Imperatorium jus minime perveniebat. Romani autem ex Pontificis auctoritate, quæ nullis limitibus circumscripta, qua-

principaliter, teste Altissimo, Regiæ dignitatis honorem & onus assumpsimus, præmissa universa, & singula in eradicationem hujusmodi sectæ nefariæ, & corroborationem Fidei Christianæ pie ac provide instituta solemniter approbamus, & ad observantias eorumdem nos testificatione præsentium obligamus, volentes pariter, & mandantes hæc eadem ab omnibus, ad quos Romanæ ditionis Imperium se extendit [6], firmiter, & inviolabiliter observari. In quorum testimonium &c.

NOTÆ

quacumque Christi nomen, seu Ecclesia Dei extenditur, Salvatoris nostri Regum Regis immutabili ordinatione porrigitur, Friderici Constitutioni maximum incrementum accedit: non enim Christiani, *per totum nostrum Imperium*; sed quicumque Christiano nomine censentur, toto, quam longe lateque patet, terrarum Orbe, ea constitutione Imperatoria obligati declarantur. Extant præterea Friderici ejusdem Constitutiones aliæ adversus hæreses in Comitiis Patavinis latæ anno 1224. die 22. Februarii, ut Cl. Mansius ad Rayn. (1225. *n.* 47.) observat, proferens ex Annalibus contractis hæc verba: *Permovit etiam Honorius Fridericum Imp. qui tum Patavii Principum Italorum solemnes cœtus cogebat, ut sanctissimas leges ad excindendam hæreticam impietatem ferret; quæ postea ab Innocentio IV. confirmata fuerunt*. Utras Rudolphus hoc diplomate confirmet, incertum. Id vero est minime dubium; cum scilicet ratas habere Constitutiones Pontificia auctoritate nitentes; adeoque nil aliud agere, quam exequi quod Regio edicto promiserat Gregorio X. ut est dictum (*n.* 3.)

6 Dum se ait *Regiæ dignitatis honorem* suscepisse, & *Romanæ ditionis Imperium* ad suæ constitutionis observantiam adstringere, æquum sui met agit interpretem, ut animadverti (*n.* 2. 4.) & undelibet error fluxerit, omnino emendandus, legendumque *Romani ditiones Imperii*. Etenim *Romanæ ditionis Imperio* Dominatus tantum Pontificius designatur: Ad eam, vero Ditionem, prætetquam quod Rex Romanorum jus nullum habebat, Rudolphi Constitutionem extendi ne cogitandum quidem.

DISSERTATIO VII.

DE RUDOLPHI REGIS ROMANORUM DIPLOMATE A SACRI R. I. ELECTORIBUS CONFIRMATO.

§. I.

Jura omnia S. Sedis confirmantur.

I.

OMANÆ *Ecclesiæ ditionem ab ipsa origine angustis admodum finibus circumscriptam; maximis deinde auctam incrementis a Francorum Regibus Pippino, & Carolo cui cognomentum Magno, Pippini filio; ac demum ab Ottone I. & s. Henrico Augustis amplificatam, cui Mathildiana hæreditas, seu Donatio accessit, prolatis Diplomatibus laudatorum Principum demonstravi. Quamquam enim nullum Diploma extet Pippini, cui S. Sedes Exarchatum, & Pentapolim, nullumque Caroli, cui Tusciam, atque alias provincias & civitates refert acceptas; pii tamen Ludovici diploma extat, quo nihil exactius desiderari posse planum feci. In eo siquidem Roma & ejus Ducatus a Regum Francorum largitionibus secernuntur, & præter Pippini & Caroli donationes, patrimonia qualibet antiqui juris S. Sedis, & privilegia omnia enumerantur, quæ postea successores Otto, & Henricus omnino confirmantes suo uterque Diplomate, atque adjicientes nova jura, exemplum, quod futuri omnes Imperatores sequerentur, ediderunt. Atque utinam sequuti essent! at plerique, Suevicæ præsertim stirpis Augusti, pessimo Henrici IV. Regis Germaniæ exemplo illecti, Apostolicæ Sedis ditionem provinciis, ac civitatibus ablatis coarctare, quam novis largitionibus ampliorem efficere maluerunt. Ea propter in eorum Diplomatibus, quæ necessaria omnino erant ad Imperialia insignia per manum Pontificis accipienda, insolens illud audiri cœptum:* Possessiones etiam, quas Ecclesia Romana recuperavit ab antecessoribus nostris, seu quibuslibet aliis ante detentas, liberas, & quietas sibi dimittimus, & ipsam ad eas retinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum pro viribus erimus adjutores; & quæcumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ei restituere satagemus: *ut legitur in Sacramento Ottonis IV. apud Balutium*

Diplomata Ludov. Otton. & Henrici exemplum successoribus præbent ad confirm. Eccl. jura.

(Regest. Innoc. III. to. 1. pag. 763.) . *Quamvis enim invasiones longe ante annum 1209. quum Otto IV. coronabatur , incœperint , formula iis verbis concipi serius cœpit . Haud ita multo post novi etiam aliud excogitatum invenitur , Diploma scilicet Imperiale ab Imperii Principibus confirmari . Quod factum constat Honorio Pontifice anno 1220. in Francofordiensibus conventubus* (*Rayn.* 1275. n. 41.). *Etenim quæ Fridericus II. Innocentio III. spoponderat de Siciliæ Regno* : ita quod Imperium nihil cum ipso Regno habeat unionis , vel alicujus jurisdictionis in ipso : *ea Principes illi suis appositis sigillis ad majorem validitatem confirmarunt* .

Diploma Rudolphi auctoritate Regia datum novo exemplo post institutos Imperatores .

II. *In Rudolphi Diplomate aliud etiam novum animadverti oportet ; confirmationem videlicet omnium jurium ac Privilegiorum S. Sedis novo ac singulari exemplo a Rege Romanorum factam* Regali auctoritate *post susceptum diadema Imperiale infra octo dies confirmandam . Quod subinde Regium Diploma septem Principes Electores omni cum solemnitate roborarunt , Nicolao III. id exigente , quemadmodum Honorius III. ab Imperii Principibus fieri voluerat : Non enim id temporis ad Septemvirale illud Collegium summa rerum , seu Regis Romanorum electio redacta erat , cujus auctoritas deinceps omnium Principum instar esse coepit . Hæc autem omnia , quæ Diploma Rudolphi a præcedentibus diversum efficiunt , fuerunt in causa , cur istud etiam non semel editum in lucem , typis iterum committendum duxerim . Huc accedit , quod pius iste magnusque Augustæ domus Austriacæ progenitor invasionibus Cæsarum suo Diplomate finem attulit : quamvis enim Ludovicus Bavarus prisca S. Sedis incommoda instaurarit ; Italiæ populi , eosque inter audacissimi Scriptores , assentatoresque Itali damnandi æque videntur , ac ipse Princeps , quod historia eorum temporum aliqua ex parte in superioribus exposita* (Differt. v.) *palam facit . Præterquamquod Rudolphus ipse testatur* (l. 2. ep. XXXVII.) , *Pontifices plures, sacrum Collegium, omnesque eos quorum intererat , nunquam efflagitare destitisse , ut Ecclesiastica ditio a prædecessoribus Augustis pessumdata instauraretur :* Quæ a nobis hactenus alma mater Ecclesia postulasse dinoscitur tam per Nuncios , quam per literas speciales . *Quumque in Regio ejus Diplomate , juxta Nicolai III. petita , Ludovici , Ottonis , & Henrici Diplomatum partes singulæ omnino confirmentur , Mathildis donatione non prætermissa , nil plane opportunius afferri potest pro necessarii hujus Operis Coronide , quam Diploma ipsum , quod ab Electorum Septemvirali Collegio confirmatum fuit . Extat quidem illius autographum in Apostolico archivo*

chivo molis Hadrianæ semel, iterum, & tertio summa cum fide vulgatum, primum scilicet ab Odorico Raynaldo (1279. n. 1.), *deinde a Laurentio Zacagno Biblioth. Vat. Custode* (diss. hist. de domin. S. Sed. append.), *ac demum ab Em. Antonello: nihilominus aliæ accesserunt causæ, cur editis per me monumentis Diploma istud, quod cæterorum complementum dici potest, adjiciatur.*

Causæ falsæ diluendæ, quibus Diploma ipsum tribuitur.

III. *Harum potissima sunt Annales Itali, qui non semel typis editi vernaculo idiomate, Germanice etiam facti circumferuntur. In iis siquidem de pluribus Rudolphi Diplomatibus non pauca, nimia cum libertate, promulgantur, quæ cum Rudolphi ejusdem Epistolis aperte pugnant, ne hujusmodi Annalium summa privilegiis, juribusque Apostolicæ Sedis contraria, detrimenti aliquid accipiat. Exemplo erunt quæ ad annum* 1278. *affirmantur de Exarchatus cessione solemni per eumdem Rudolphum facta. Ea scilicet in compendium redacta, sunt hujusmodi:* „ *Exarchatum utquumque ab Augustis Diadema Imperiale suscipientibus Diplomate confirmatum S. Sedi; tamen a pluribus sæculis in potestate Italiæ Regum atque Augustorum, Romanis Pontificibus altum silentibus, permansisse: Rudolphum post diuturnam cum Nicolao III. concertationem iniquissimo tandem animo e suis manibus Exarchatum dimisisse, dimissionis etiam causas accessisse, ingens bellum imminens cum Ottocaro; metum, ne tantum Pontificem ab se alienando, Carolo Siciliæ Regi fautorem compararet adversus Imperium; ac demum Cruciatæ votum ab se violatum, quare Friderici II. exemplo censuris obnoxius fieri poterat. Super quibus Annalista lectorem remittere non veretur ad Annales Raynaldi: continuo tamen subdit pauca hæc ex Chronici Parmensis auctore:* Semper Romani Pontifices de Republica aliquid volunt emungere, quum Imperatores ad Imperium assumuntur: *non constare, num Ferraria, & Comaclum agnorint supremum Pontificis dominium: Bononiam pactis certis conditionibus, reservationibusque agnovisse: nonnullas Civitates in Pontificis potestatem ultro venisse, alias vero renuisse* „. *Hæc ille, ad imponendum aptissima, veluti ex cortina pronunciat, inexploratis monumentis Annalium, quo lectorem imprudenter remittit. Itaque objiciendi prius erunt Annales Raynaldi speciosæ isti doctrinæ, quam Annalista Italus promulgat; deinde ad Rudolphi causam deveniendum. Compertum sane atque exploratum erit, ne unius quidem sæculi spatio invasionem Exarchatus perstitisse: Nicolai III prædecessores non fuisse desides,*

desides, ubi de præcipua ex Donationibus Regum Francorum vindicanda res fuit: Rudolphum a suis deceptum aliquatenus distulisse restitutionem, & minime invitum Ecclesiæ jura instaurasse: causasque cæteras partim conjectando, partim e scriptis nullo loco habendis allatas, leves esse, atque Historico indignas nostra hac ætate tam illustri.

Innoc. III. Pontificis, & Henrici VI. Aug. testimoniis jura S. Sedis in Exarchatu probantur.

IV. *Et vero ne Innocentii III. tempore sub finem sæculi* XII. *de summo jure Romani Pontificis in Exarchatu dubitari possit, validissima duo suppetunt argumenta ex Gestis ejusdem Innocentii* (num. 12. & 27.). *Primo siquidem Archiepiscopus Ravennas vetustis inhærens privilegiis Pontificiis & Exarchatum retinuit, & impetravit, ut* salvo jure Apostolicæ Sedis recuperaret Brittonorium & teneret. *Deinde Henricus VI. qui Marcualdo Senescalco suo nonnullas Ecclesiæ ditiones contulerat, morti proximus testamento præcepit,* ut Ducatum Ravennæ, terram Brittonorii, & Marchiam Anconitanensem recipiat a Domino Papa, & Romana Ecclesia, & recognoscat etiam ab eis Medisinam & Argelatam cum suis pertinentiis. De quibus omnibus bonis securitatem ei juret, & fidelitatem ei faciat, sicut Domino suo. *Quod si Ravennas Archiepiscopus, cujus prædecessores ab ipsis Caroli M. temporibus gratia, & præsidio Principis dominationem in Exarchatu sibi arrogare ausi erant; & Henricus Sueviciæ stirpis Augustus, proindeque Ecclesiæ ditionum invasor maximus, duodecimo sæculo exeunte, Romani Pontificis jus supremum fatentur; ac magnus ille Pontifex Innocentius S. Sedi acerrime vindicat jura sua: non igitur Italiæ Reges, atque Augusti plurium spatio sæculorum, silentibus Pontificibus, Exarchatum retinuerant; sed octoginta ad summum annis ab Innocentio III. ad Nicolaum pariter tertium, duobus extremis Imperatoribus Ottone IV. & Friderico II. e Suevorum gente; necnon ingenti in ea fluctuatione Imperii, quæ fatale Interregnum apud Germaniæ Scriptores audit, invasio illa perseveravit, qua deceptus Rudolphus pro una ex Imperii ditionibus Romandiolam accipiebat. Immo ne octoginta quidem iis annis siluisse Pontifices mox patebit. Interim animadverti debet, Nicolai III. prædecessores Augustorum sacramento acquiescentes, de nova S. Sedis jurium possessione ineunda nullatenus cogitasse: Nicolaum vero ipsum possessionem Exarchatus iniisse ratione admodum diversa ab Stephani II. exemplo. Iste siquidem, Fulrado Pippini Regis Legato singularum Civitatum Claves deponente super s. Petri corpus, earumdem possessionem accepit. At Nicolaus Rudolpho Rege cassante juramenta fidelitatis, quæ*

Can-

Cancellarius Rudolphus ab Exarchatus Civitatibus nullo jure exegerat ; quod patet ex documentis apud Raynaldum (1278. n. 53. ſeqq.). Et ſic dictus Papa poſſeſſionem obtinet.

V. *Nil autem mirum, bona cum venia Annaliſtæ Itali, Rudolphum prædeceſſores imitatum confirmaſſe Exarchatum & Pentapolim per Legatos, ac per ſe ipſum ; ſed nihilominus Exarchatum retinuiſſe. Suevicæ ſiquidem invaſionis tempore Exarchatui Romandiolæ nomen factum fuerat : præterea Exarchatus, nova intra Romandiolam ditio ; & Comitatus Romandiolæ apud Scriptores veteres inveniuntur. Nam Ptolomæus Lucenſis* (Scr. Ital. to. XI. pag. 1166.) *de Rudolpho ait* : Tunc etiam reſtituit Eccleſiæ Comitatum Romandiolæ cum Exarchatu Ravennæ. *Et Jordanus apud Raynaldum* (1278. n. 54.) *de Nicolao III.* Secundo, *inquit*, ſui Pontificatus anno Nicolaus III. Rudolphum Regem Alemanniæ requirit ſuper reſignatione Exarchatus Ravennæ, qui erat Principatus ſuper ſex Civitates Romandiolæ, quæ a Comitatu diſtinguebatur. *Prædictum utique novum Principatum Innocentii III. ævo* Ducatum *appellari vidimus in teſtamento Henrici VI. Perinde vidimus, Rodulphum* Romandiolæ, *ac* Maritimæ *nominibus Exarchatum deſignaſſe* (lib. I. ep. XXIV. ſeqq.). *Plura tibi apud Ughellum de locorum ac rerum inverſione iſta ſuppetent : mihi enim eſt ſatis lectori propoſuiſſe arduum illius ævi negocium de omnium maxime antiqua Donatione Apoſtolicæ Sedis ex alienis manibus avellenda. Nicolaus III. id ſenſit : propterea Rudolpho haud miſit monumenta Pontificum & Regum novas illas ditiones memorantium ; ſed Ludovici, Ottonis, atque Henrici Diplomata, quibus ſingulæ Exarchatus & Pentapolis Civitates recenſentur ; atque inſuper Prædeceſſorum ſuorum exemplo Eccleſiaſticæ ditionis loca omnia perſpicue, ac diſtincte enumeranda præſcripſit in Regio Diplomate, quod poſtea Imperiali auctoritate ratum haberet neceſſe erat. Ceterum utrum Rudolphus Exarchatum iniquo animo, & ex allatis ab Annaliſta cauſis dimiſerit, docebit hiſtoria ex documentis certis apud Raynaldum petita, & in compendium redacta, ne ſuperius dicta, iterum afferendo, lectori moleſtia ingeratur.*

In Exarchatu varia inducta nomina, variæ ditiones excitatæ, ab invaſoribus Suevis.

VI. *Et Lugduni anno* 1274. *in Conſiſtorio Præpoſitus Spirenſis Rudolphi Cancellarius, & Lauſanæ ſequenti anno Rudolphus Diplomata omnia prædeceſſorum Cæſarum Gregorio X. confirmarunt. In Lauſanenſi Diplomate ap. Rayn.* (1275. n. 36. ſeqq.) *die* 20. *Octobris, ſeu* XIII. *Cal. Nov. hæc recenſentur* : Tota terra, quæ eſt a Radicofano uſque Cæperanum, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Marchia Anconitana,

Rudolphus Lugduni per Legatos 1274. & Lauſanæ per ſeipſum 1275. jura omnia S. Sedis cofirmat.

nitana, Ducatus Spoletanus, Terra Comitissæ Mathildis, Comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris expressis in multis Privilegiis Imperatorum a tempore Ludovici. *Eodemque in Diplomate:* Postquam autem, *inquit*, Romam ad recipiendam unctionem, Coronationem, & Imperiale Diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, præmissa omnia & singula innovabimus, seu de novo faciemus, & sine aliqua difficultate juramenta præstabimus, quæ Imperatores Romanorum hactenus præstiterunt. *Id vero satis superque fuit illius ævi Scriptoribus, ut Romandiolam S. Sedi redditam esse affirmarent, ut Bernardus Thesaurarius fecit, in Chronico ap. eumdem Raynaldum:* Pervenit Vienna Lausanam, ubi dictus Rudolphus Rex cum Regina uxore sua, filiisque & filiabus suis veniens, juramentum eidem Papæ fecit, & Romandiolam cum Exarchatu Ravennæ Ecclesiæ Romanæ restituit. *Eadem occasione Gregorius, qui Bernardo eodem teste cum Imperatore, ac Francorum Rege, aliisque Principibus* Terram sanctam intendebat visitare, & ibi vitam finire, *unde ad Pontificatum accitus fuerat, Rudolpho, Reginæ, aliisque nobilibus crucem dedit. Quamobrem magnus ubique apparatus fiebat, & haud dubie post Imperatoriam coronationem sequenti anno faciendam, expeditio illa suscepta esset. Sed alia fuerunt Divina consilia. Ineunte anno 1276. Gregorius Romam rediens Aretii occubuit mortem, neque amplius de illa expeditione serio cogitatum est. Quin etiam coronatio Imperialis, quæ præmittenda erat, necessario tum dilata fuit varias ob causas, quarum præcipuam fuisse comperio non ingens in Austria bellum cum Bohemiæ Rege Ottocaro; at simultates cum Siciliæ Rege Carolo, de quibus est dictum supra* (Diss. VI. n.I. seq.), *& hic opportunius quæ ad rem faciunt adjicientur.*

Simultates Rudolphi cum Carolo illum Italia arcent sancta Sede id petente.

VII. *Quum anno 1265. Clemens IV. Carolo Andegavensi Siciliæ Regnum, & totam terram citra Farum fiduciario jure possidenda concessisset, proindeque perpetuam S. Sedis sollicitudinem de illo Regno sustulisset; ad intestinas Urbis seditiones compescendas novum istum Siciliæ Regem creavit Senatorem ad decennium die 16. Septembris anno 1268. Cui scilicet præcedenti anno Etruriam quoque factionibus Gibellinis, & Guelphicis laborantem componendam commiserat, generalis Paciarii titulo eum exornans: quod constat ex Apostolicis literis ad Florentinos Guelphorum præcipuos:* Regem eumdem, *inquit*, e vestigio suam militiam sequuturum in vestris partibus constituendum duximus usque ad nostrum beneplacitum Paciarium generalem, ut dum vacat Imperium

perium, cujus tuitio ad eum pertinet, tam vicina patrimonii nostri regio perversorum malitia nequeat lacerari. *Plura videsis apud Raynaldum* (1267. n. 5. seqq.). *Quamquam autem Carolus dignitatem illam se abdicaturum sacramento promisisset, statimatque Rex Romanorum electus, confirmatusque esset ab Apostolica Sede; Rudolpho tamen electo & confirmato, Etruriam non dimisit: quamobrem ortæ simultates eum inter & Rudolphum, qui eam provinciam, utpote juris Imperii, repetebat. Eas Gregorius X. componere nequicquam conatus est* (Id. 1274. n. 60.). *Perinde Innocentius V. Hadrianus V. & Joannes XXI. anno emortuali Gregorii 1276. trium Pontificum funeribus memorabili, eamdem rem frustra periclitati sunt. Facti seriem prolixa admodum epistola* (Id. 1277. n. 48. seqq.) *Cardinales Sede vacante per suum Nuncium Rudolpho exponunt, eorumdemque Pontificum exemplo illum deprecantur, ne in Italiam venias cum militibus, quoad composuerit controversias cum Carolo. Denique Nicolaus III. vixdum electus officiosis literis Regem Romanorum aggreditur, queis prædicta omnia singillatim enumerat* (Id. ibid. n. 54. seq.), *pariterque admonet, ne in Italiam descendat ante initam concordiam cum Carolo. Datæ sunt literæ die Decembris undecima: diebus tantum octo & triginta interjectis responsum optimi Principis* (Cod. Rudolph. l. 2. ep. XXXVII.) *est allatum a Fr. Conrado Ord. Minorum Nuncio & Procuratore ejusdem Principis, qui plenam ei facultatem in mandatis dederat omnia, quæ Nicolai, ejusque prædecessorum, & Cardinalium literis continebantur, exequendi.*

VIII. *Duo in iis magni momenti capita existebant. Primum de prædictis controversiis: alterum de Exarchatu, & Pentapoli vere ac realiter restituendis*: Petitionem autem, *ait Nicolaus*, super ejusdem Ecclesiæ terris, ac specialiter Exarchatu Ravennæ ac Pentapoli, Regali Excellentiæ toties inculcatam absque ulteriori procrastinatione rogamus & petimus efficacis executionis promtitudine adimpleri. *In Diplomate igitur Rudolphi, quod datum est Viennæ* 1278. XIV. Cal. Febr. *hæc præ aliis leguntur*: Concedimus insuper, & consentimus, quod Ecclesia Romana per se, & per alios accipiat, nanciscatur, intret, & apprehendat absque ulla nostra, vel alterius requisitione, auctoritate, vel mandato obtentis, sive petitis possessionem, & quasi, omnium contentorum in prædictis Privilegiis: *quæ videlicet Lugduni ab Ottone Præposito Spirensi in Consistorio anno* 1274. *& Lausanæ* 1275. *die* 20 *Octobris ab ipsomet Rudolpho data fuerant. Quum enim Gregorii X. immaturus obitus, trium successorum brevis admodum*

Interim Exarchatus vera restitutio fit a Rudolpho.

Pontificatus, ac diuturna sex mensium vacatio Sedis, biennii spatio ac mensium trium aquam S. Sedis petitionem suo fraudasset effectu, is non erat Rudolphus, qui eamdem S. Sedem diutius eludi pateretur. Itaque Fr. Conradus in Consistorio die 4. Maji prædicti anni 1278. ad domini mei Regis conscientiam serenandam, & ut prædicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur, compleantur, & perficiantur, *ut protestatur, quidquid contrarium prædictis Diplomatis aut Rex ipse, aut ejus Administri gesserint, ita revocat, atque irritum esse decernit, ut* per hoc nullum jus ipsi domino meo Regi accrescat, vel in aliquo Ecclesiæ Romanæ depereat tam circa possessionem, quam circa proprietatem. *Cætera videsis apud Raynaldum* (1278. n. 47. seqq.). *Dum hæc Romæ agebantur, Cancellarius Regis Romanorum, qui Rudolphus & ipse appellabatur, veneratque in Italiam recuperandi ergo jura Imperii, eadem persuasione illusus, quæ Romanorum Regem deceperat, ab Exarchatus Civitatibus fidelitatis juramentum Regio nomine exegerat. Quam rem ipse Rex admonitus a Pontifice non solum ægre admodum tulit, sed Regiis literis professus est a Cancellario factam se inscio, & contra suum mandatum. Verba ipsa audienda sunt, quippe quæ valde perspicua summæque auctoritatis esse noscuntur.*

A Regio Cancellario contra Rudolphi mentem turbata instauratur. S. Sedes possessionem adit.

IX. *Datæ fuerunt hæ literæ Viennæ* IV. *Cal. Junias ejusdem anni. In iis Rudolphus jura omnia S. Sedis singillatim jurejurando confirmat*: Verum, *inquit*, quia postmodum absque nostro consensu, conscientia, vel mandato Rudolphus Cancellarius noster a Civibus Bononiensibus, Imolensibus, Faventinis, Foropopuliensibus, Cæsenatibus, Ravennatibus, Ariminensibus, Urbinatibus, necnon & aliis aliarum Civitatum, atque locorum illarum partium juramentum fidelitatis nostro nomine dicitur recepisse; nos dilectum familiarem Clericum nostrum Magistrum Gotifredum Præpositum Soliensem Regalis Aulæ Protonotarium transmittimus ad vestræ præsentiam Sanctitatis, cui damus præsentibus nostris patentibus literis in mandatis, ut quidquid per eumdem Cancellarium, seu quemcumque in prædictis Civitatibus, locis, & terris, seu per homines ipsarum Civit. terrar. atque locor. actum, gestum, recognitum extitit, & prædicta juramenta specialiter revocet, casset, annullet, irritet; cassa, nulla, & irrita nuntiet, ac omnibus viribus vacuet: volentes & consentientes expresse, quod per hoc nullum jus nobis accrescat, vel Ecclesiæ Romanæ depereat tam circa possessionem, quam circa proprietatem in Civitatibus &c. *Mandata Regia*

gia omnino adimplevit Gotifredus in Consistorio Viterbii sequenti mense pridie Calendas Julias edito Instrumento publico, missisque ad singulas Civitates prædictas literis, queis religione sacramenti Cancellario præstiti omnes solvit. Quare Nicolaus Card. Latino Ep. Ostiensi Apost. Sedis Legato in Æmiliam misso Caroli etiam Siciliæ Regis petita ope, nam Guido de Montefeltro, Geremienses, & Lambertatii provinciam impacatam reddiderant, de S. Sedis juribus recuperandis serio egit. Bononiæ præ cæteris laudatur studium in S. Sedem. Caput istud concludam Raynaldi verbis, ad quem Annalista Italus nos remittit, ut melius pateat, unde sua hic Italos in annales retulerit: Ricordani prius calumniam rejicit de Syria per Nicolaum posthabita, ut potiretur Bononia (1278. n. 56.): *deinde prosequitur*: Nec minus a rei veritate abhorrent convitia, quæ ob recuperatam ab Ecclesia Bononiam totamque Flaminiam evomunt Novatores (*Cent. 13. c. 7. col 726.*). Cæterum historiæ veritas ea est Rodulphum prudenter se gessisse, ac restituisse Nicolao jura Ecclesiæ, ut Imperii jura, quæ in Etruria Carolus Legati Imperii nomine obtinebat, sine bello recuperaret. *Quæ quanta cum veritate Raynaldus affirmet, Epistola Rudolphi superius allata uberrime ostendunt.*

X. *Et sane quatridui antequam Rudolphus Gotifredo mandaret realem Exarchatus restitutionem, Nicolaus jussit Carolum Senatoriam dignitatem dimittere; tametsi usque ad diem Septembris* XVI. *juxta Clementis IV. privilegium dignitatem, non renuente Pontifice, retinuerit. Atque insuper, quod opiniones omnes contrarias amandat, Vicariatum Etruriæ Carolo eidem ademit, ut sua jura Rudolpho assereret. Quod quia factum post veram Exarchatus restitutionem, Nicolai prudentiam commendari malim, qui S. Sedis jura Imperialibus præmitti voluit, quam Rudolphi iniquum animum exaggerari, qui statimatque se deceptum invasione prædecessorum agnovit, S. Sedi jura sua restitui tam impense curavit. Cæterum quia Regium Rudolphi Diploma ab Imperii Principibus confirmatum, ut S. Sedis jura tutiora deinceps essent ab invasionibus Imperatorum, ab iisdem Principibus, & ex eorum numero eligendorum, plura nova præsefert, præcipue ista*: de novo libere, plenarie concedimus, conferimus, & donamus, ut sublata omnis contentionis, & dissensionis materia, firma pax, & plena concordia inter Ecclesiam, & Imperium perseverent: *quia, inquam, multa nova exhibet; præterea id singulare est Diplomatis, quod Regia tantum auctoritate nititur; duo animadverti oportet: primo scilicet, legi in fine*

Regio omnia Diplomate confirmantur, & instaurantur, Principum Imperii confirm. accedente.

 Diplo-

Diplomatis: Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octo dies præmissa omnia & singula innovabimus, & de novo integre, ac plenarie faciemus: *quare utquumque variis semper causis accedentibus in Urbem nunquam venerit, Diploma istud Regium pluris, quam si Imperiale esset, faciendum esse. Deinde Urbis atque omnis Pontificiæ ditionis eorum temporum statum persuasisse Nicolao Pontifici, ut S. Sedis juribus diligentius, quam sui prædecessores, consuleret. Quæ ut evidentia fiant, reputari oportet, qualis tunc Roma esset, quidve rerum in Urbis territorio, totaque in Ecclesiastica ditione perageretur.*

Id exigebat status Urbis & Eccl ditionis, qui expenditur ab instaurato Senatu anno 1143.

XI. *Inter cæteras Romani populi defectiones a supremo Principe, illa maxime celebratur, quæ supremo Innocentii II. anno, videlicet* 1143. *evenit. Nam laicorum animi hæresi Arnaldi Brixiensis infecti, obtentu pristinæ Romanorum gloriæ instaurandæ, Senatum pro civili Urbis administratione adversus Pontificiam auctoritatem instituerunt. Quam porro institutionem perpetuam reddituri ab ipsa ejus origine inire annos Senatus coeperunt, quod patet ex monumentis. Horum unum affert Baronius* (1188. n. 23. seqq.) *ex libro Censuum, initæ videlicet pacis a Senatoribus cum Clemente III.* actum XLIV. anno Senatus Ind. VI. mense Maji die ultima. *Triginta Innocentii II. tempore fuerunt instituti; totidemque sub Clemente III. extitisse inde colligitur, quod Senatores, & Senatus Ordo frequenter occurrunt in eo monumento, in quo Pontifici se subjiciunt*: Ad præsens, *ajunt*, reddimus vobis Senatum, & urbem, & monetam: tamen de moneta habebimus tertiam partem, sicut inferius continetur; item Ecclesiam B. Petri absolutam reddimus &c. *Quod etiam fecerant ante annos decem, quum a Friderico Ænobarbo se derelictos rati, ac metuentes Pontificiam potestatem cum Imperatoria conjunctam, supremo Principi Alexandro III. se subdiderunt; ut Acta ap. Baronium* (1178. n. 1. seq.) *testantur*: Totius populi Romani consilio, & deliberatione statutum est, ut Senatores, qui fieri solent, fidelitatem & homagium Domino Papæ facerent, quod B. Petri Ecclesiam atque Regalia, quæ ab eis fuerant occupata, libere in manibus & potestate ipsius Pontificis restituerent. *Triginta autem illos ad unum redegit quidam Benedictus Coelestino III. Pontifice, Senatoriam dignitatem sibi arrogans, & cum Henrico IV. invadendis Ecclesiæ juribus certans, quod docent Gesta Innocentii III.* (n. 8.) *apud Balutium*: Status Romanæ Ecclesiæ pessimus erat pro eo quod a tem-

a tempore Benedicti Cariscum Senatum Urbis perdiderat, & idem Benedictus seipsum faciens Senatorem subtraxerat illi Maritimam & Sabiniam, suos Justiciarios in illis constituens: Henricus autem Imperator occupaverat totum Regnum Siciliæ, totumque patrimonium Ecclesiæ usque ad portas Urbis, præter solam Campaniam, in qua tamen plus timebatur ipse quam Papa.

XII. *Eumdem Innocentium Ecclesiasticæ Ditionis vindicem maximum novi Senatoris audaciam repressisse constat ex iisdem Gestis: nam* Exclusis Justiciariis Senatoris, qui ei fidelitatem juraverat, suos Justiciarios ordinavit, electoque per medianum suum alio Senatore tam infra Urbem, quam extra, patrimonium recuperavit nuper amissum. *Nihilominus ut efflagitanti populo morem gereret, anno* 1208. *sex & quinquaginta Senatores instituit* (Gest. num. 141. seq.) *prædicens pessimo publico tantum eorum numerum creatum iri*: Senatores autem, sicut Dominus Papa prædixerat, tam male in officio regiminis se gesserunt; ut a quolibet tam intra Urbem, quam extra, maleficia committerentur impune, pace ac justitia penitus relegatis. Unde populus cœpit adeo execrari, ut oportuerit Dominum Papam ad communem populi petitionem unum eis Senatorem concedere. *Quid vero? aut unus, aut plures essent Senatores, magno semper impedimento ea dignitas fuit, quin Pontifices summa uterentur auctoritate in Urbe, & in ejus territorio. Quin etiam factiosi Romani potentem unum, alterumve Principem ad Senatoriæ dignitatis gradum ausi sunt provehere (dum S. Sedes, Pontificesque defensionem, vacante Imperio, aliunde quærere sunt compulsi) qui Urbem ipsam proprio arbitratu regere, aut seditiosorum Civium consilia potius sequi, quam summi Principis obtemperare mandatis sperabantur. Tales fuerunt Carolus Provinciæ, & Andegaviæ Comes perpetuus Senator designatus anno* 1264, *& Henricus Castellæ Regis frater anno* 1267 *Senator factus. Quum enim Urbanus IV. periclitanti Ecclesiæ opem validam quæsivisset a s. Ludovico Francorum Rege, adeoque Siciliæ Regnum illi obtulisset; sancti Regis consilio Andegavensis Comes frater ejus ad illud Regnum capessendum est accersitus. Romani autem probitate Pontificis abutentes, propria auctoritate Senatorem perpetuum designant eumdem Carolum. Res Pontifici & Cardinalibus indigna visa est, externo Principi urbem Romam cum Pontificiæ auctoritatis detrimento committi. Nihilominus consilio habito, in summis difficultatibus electionem non improbant; sed certis legibus constitutis Carolum quinquennii ad summum spatio dignitate illa frui*

Innoc. III. ad unum Senatorẽ redigit dignitatem illam: quã Rom. Summis Principibus conferunt.

frui permittunt; ita tamen ut a populo a Pontificem creandi Senatoris facultatem redire curet, & statimatque Siciliæ Regno potiatur, dignitatem illam abdicet (*Rayn.* 1264. n. 4. seqq.). *Quam rem officiosis admodum literis ei significarunt, nondum enim in Italiam venerat, quod Manfredi superatis insidiis fecit sequenti anno. Triennio post, turbis in Romana Urbe gliscentibus, Henrico Regis Siciliæ consanguineo, deinde æmulo, Senatoria dignitas a factiosis, plerisque omnium invitis, confertur. Id vero fuit in causa, cur Clemens IV. Urbi consulens assiduis seditionibus laboranti, Carolum ipsum Andegavensem Senatorem ad decennium designaret anno* 1268. *die* 16. *Septembris, ut supra diximus: quam ille dignitatem Nicolao III. Pontifice anno* 1278. *prædicti mensis eadem die abdicavit.*

Nicolaus III. constituit annuum deinde magistratum fore, nec Principibus, exterisve conferendum sine speciali s. Sedis licentia.

XIII. *Quamvis autem pessimus Romæ, atque ejus territorii status Clementem IV. quodammodo audaciæ Romanorum obsecundare compulisset: Nicolaus tamen III. ne supremæ successorum potestati damnosum exemplum posteri unquam imitarentur, Constitutionem illam celeberrimam* (*Fundamenta*, de Electo, & Electi potest. in 6.) *edidit Viterbii* xv. *Cal. Aug, qua plurima damna S. Sedi inlata ab exteris Senatoribus exaggerat; præcipue ab Henrico Regis Castellæ fratre, qui Religionem ipsam in discrimen adduxit, &* ipsam Urbem speculum fidei tanta respersit infamia, ut a matre sua Romana Ecclesia filia prædilecta deviare compulsa quondam Conradinum (qui de venenosa radice Friderici quondam Romanorum Imperatoris Colubri tortuosi justo Ecclesiæ ipsius judicio reprobati prodiisse videbatur in Regulum, quique ad exterminium Romanæ matris Ecclesiæ manifestis indiciis una cum suis fautoribus aspirabat) in contemtum Dei, suæ Matris, ac ipsius Urbis oppobrium patenter exciperet, recepto faveret, constituens, se per hoc tam patentis hostis suæ matris Ecclesiæ filiam adjutricem. *Deinde hunc in modum decernit*: De Fratrum nostrorum consilio, hac irrefragabili & in perpetuum valitura Constitutione sancimus, ut quandocumque, & quotiescumque Senatoris electio, vel alterius, quocumque nomine censeatur, qui quocumque modo, quocumque titulo ipsius Urbis debeat præesse regimini, in posterum imminebit, nullus Imperator, seu Rex Romanorum, aut alius Imperator, vel Rex, Princeps, Marchio, Dux, Comes, aut Baro, vel qui alterius notabilis præeminentiæ, potentiæ, seu potestatis, excellentiæ, vel dignitatis existat; frater, filius, vel nepos eorum ad tempus, vel in perpetuum; seu quivis alius ultra anna-

annale ſpatium quovis modo, colore, vel cauſa per ſe, vel per aliam perſonam quomodolibet ſubmittendam, in Senatorem, Capitaneum, Patricium, aut Rectorem; vel ad ejuſdem Urbis regimen, ſeu officium nominetur, eligatur, ſeu alias etiam aſſumatur abſque licentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, per ipſius Sedis literas conceſſionem licentiæ hujuſmodi ſpecialiter exprimentes.

Unde eſt evidens Roman. Pontif. dominium. Urbis ſupremum, audacia licet Civium inquietum.

XIV. *Religioni duxi Constitutionis partem iſtam præterire, unde ſupremum Pontificum Dominium in Urbe, ſimulque auctoritas, quam Imperator, Princepſve alius acquirere in eadem poterat a ſupremo eodem Domino, tam evidenter patent; ut eorum quæ hucuſque diſſerui, complexio dici poſſit. Enimvero dum Pontifex Constitutionem iſtam edidit, Urbis regimini præerat Senatoria dignitate conſpicuus Rex Siciliæ Carolus; Rudolphus Rex Romanorum ſeu Imperator electus brevi profecturus erat Romam Imperialia inſignia de Pontificis manu ſuſcepturus: nihilominus Pontifex pro ſuprema auctoritate in Rudolphum, & Carolum prædicta conſtituit. Quis igitur non videt Ludovici, Ottonis, & Henrici verba a ſucceſſoribus uſque ad Ottonem IV. ratihabita*, ſicut a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis & diſpoſuiſtis Civitatem Romanam cum ducatu ſuo: *necnon alia ab Ottonis IV. ævo uſurpari cœpta*, tota terra, quæ eſt a Radicofano uſque Ceperanum, *non indicare dominium Urbis, ejuſque ducatus ab Auguſtis conceſſum Pontifici, ſed Paſchalis I. ſucceſſorumque ſapiens conſilium, ut præcipuum ex Eccleſiæ juribus Imperiali auctoritate, ut omnia cætera, niteretur? Qui enim alias Romanos Cives populis cæteris ad deficiendum procliviores continuiſſent? Jam liquet, ſacrilegum horum facinus in ſanctum Leonem III. fuiſſe in cauſa, cur Roma ejuſque Ducatus Auguſtorum Diplomatibus confirmari cœperit cum S. Sedis juribus cæteris; eſtque uberrime demonſtratum Auguſtos ipſos proprio periculo Romanorum audaciam reprimere conatos eſſe. Id probe novit Rudolphus, in cujus ore aliqui ponunt quæ ſupra attuli* (Diſſ. de Rudolphi Epiſt. lib. 3. n. 46.) *videlicet*, multos Alemannorum Reges Italia conſumſit. *Quæ ab eodem pronunciata aliquando eſſe, tametſi ad extremum uſque ſpiritum Romanam coronationem exoptaverit, negare non auſim*.

Quorum ingenium ferox ſæpe Imperatores periclitati ſunt.

XV. *Vix enim credibile eſt, præteriiſſe illum exempla majorum. Quod ſi cruenta Italiæ bella prædeceſſorum novit; multo magis Romanorum ingenium ei fuiſſe perſpectum, coronationes in Urbe toties facta teſtantur. Tempora Carolinorum prætereo, de iis quippe Rudolphus* nullam

nullam rationem habet : Trium Ottonum opera seditiones compressas, eosdemque simulato Romanorum obsequio dum aderant, id suadente metu, affectos: injuria, & contemptu absentes, compertum exploratumque est. De S. Imperatore Henrico Ditmarus (lib. 7. princ.) *hæc refert:* In octavo vero die inter Romanos & nostrates magna oritur commotio in ponte Tiberino, & utrimque multi corruerunt, nocte eos ad ultimum dirimente. *De successore ejus Conrado Salico Otto Frisingensis apud Baronium loquens* (1027. n. 1.) *testatur, quod* in ipsa Paschali hebdomada tumultu orto inter milites Imperatoris & Cives, gravis pugna committitur, cæsisque multis, Romanis fugientibus Imperator victoria potitur. *E contrario post annos centum quum Henricus V. lætitiam coronationis sacrilege disturbavit,* Romani post alterum diem collecti, in hostes Ecclesiæ impetum facientes, de Porticu (*nempe de Civitate Leonina*) fugere compulerunt, interfectis multis de suis, & perditis equis, tentoriis, pecuniis, & infinita supellectili, *ut scribit Joannes Episc. Tusculanus Albanensi Episcopo ap. Bar.* (IIII. n. 13. seq.), *cui adstipulatur Petrus Diaconus æqualis eorum temporum:* Eadem nocte, eumdem Apostolicum secum abducens tanto metu cum omni exercitu profugit ex Porticu, ut non modo sarcinas, verum & socios plurimos in hospitiis relinqueret. *Quid, quod Romanis invitis ne in Urbem quidem ingredi fas erat Augustis? Ita scilicet Friderico Ænobarbo, Henrico VI., & Ottoni IV. accidisse compertum est. Quin etiam horum extremum, commeatu intercluso abire compulerunt. Nec nisi unus aut alter ex duodecim Augustis Germanicis Rudolphi prædecessoribus, utquumque cum exercitu ad Urbem accesserint, Romanorum ingenium ferox non sensit.*

Italia in factiones divisa, & Regis Siciliæ auctoritas Romæ & extra, Imperiali obsistunt.

XVI. *Huc accedit, quod Nicolai tempore Imperialis in Italia auctoritas fere nulla erat, quod patet ex Rudolphi Epistolis supra allatis. Nam licet hujus regionis populi, Friderici II. tyrannidem aversantes, nequicquam conati essent auctoritatem illam extinguere; quum tamen exauctoratus iste fuerit in Lugdunensi Concilio anno 1245 Imperatoris nomen spatio annorum plusquam triginta sensim obsoleverat: præcipue post adventum Caroli Andegavensis, in quem Pontifices tantum auctoritatis transfuderant. Quamobrem non parvæ molis esse Imperatoriæ auctoritatis in Italia instaurationem Rudolphus intellexit: propterea tum iteratis literis, tum per Procuratores suos tantam causam serio egit Romæ. Ubi ne priscam quidem illam auctoritatem Imperiali diademati adnexam assequuturum fuisse Constitutio Pontificia nuper allata planum facit:*

facit: quippe qua cavetur, ne Urbis regimen ipsi Imperatori, ut ceteris Principibus, absque licentia speciali Pontificis, & ultra annum conferatur. Quapropter Annalista Italus, & quicumque ratiocinando assequuti sibi esse videntur causam Ecclesiæ jura restituendi, metum scilicet, ne Caroli auctoritas a Pontifice amplificaretur, longe a veritate abeunt. Non enim futura Siculi Regis auctoritas, sed præsens, statusque Urbis atque Italiæ omnis Rudolpho metum incutere, si modo aliquid metuebat, debuissent. Restitutio autem Romandiolæ non ex metu, aliave ex allatis caussis profecta est, sed primum ex cognitione erroris, quem assentatio foverat, & populorum divisio confirmarat; deinde ex caussis aliis supra enumeratis, quarum præcipuam fuisse potentiam Caroli, præsertim in Etruria, non est ambigendum. Cæterum ut eo revertar, unde necessario digressus sum, Rudolphi Romanorum Regis Diplomata a Germaniæ Principibus confirmata non solum jura omnia & privilegia S. Sedis acerrime vindicant, roborantque; sed de Sicilia, ut absolute Insulam appellat Ludovicus, aut Siciliæ patrimonio, quemadmodum Otto, & Henricus eamdem vocant, ita loquitur; ut certam ejus conditionem nostro ævo celebrem designet: Adjutores erimus, *inquit*, ad retinendum & defendendum E. R. regnum Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Farum, quam ultra. *Ita Rudolphus in Diplomate, quod dedit Lausanæ ap. Raynaldum (1275. n. 38.); Et Principes Imperii, seu Electores illud confirmantes:* Et regno, *ajunt*, Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Farum, quam ultra. *Itaque operæ pretium facturus esse mihi videor, si rem tanti momenti ab ipsa origine, breviori, quam fieri possit, enarratione complectar: ut, quod minime factum esse ab aliis video, planum faciam, tam regni originem, & conditionem; quam annui census varietatem Apostolicæ Sedis auctoritate validissima niti.*

§. II.

De Siciliæ Regno tam citra Pharum, quam ultra.

XVII. *Petri Leonis Antipapæ audaciam adversus legitimi Pontificis Innocentii II. auctoritatem Baronius, & cum eo eruditi omnes detestantur. Propterea nemo sapiens fundamentis adeo infirmis Regni Siculi gloriam inhærere dixerit, qualia exosum istud caput posuit suo Diplomate apud Baronium (1130 n 52.) v. Cal. Octobris; utquumque Rogerium Regis præclaro nomine appellatum apud Scriptores parum sollertes inveniat, ante certam legitimamque originem illius Regni, post* Regni & Census falsa origo A. 1130.

annos novem . Nihilominus ne forte Innocentius II. ejus institutor de conditione Regni aut census quippiam detraxisse videatur , Antipapa prædicti , qui Anacleti nomen assumsit , verba ipsa proferre non gravabor : Concedimus , *inquit* , & donamus , & authorizamus tibi , & filio tuo Rogerio , & aliis filiis tuis , secundum tuam ordinationem in regnum substituendis , & hæredibus suis, Coronam Regni Siciliæ , & Calabriæ , & Apuliæ , & universæ terræ , quarum tam nos , quam & prædecessores nostri prædecessoribus tuis Ducibus Apuliæ nominatis Roberto Guiscardo , Roberto ejus filio , dedimus & concessimus , & ipsum regnum habendum , & universam Regiam dignitatem & jura regalia jure perpetuo habendum in perpetuum & dominandum . Et Siciliam caput Regni constituimus . *Infra autem de censu sic loquitur :* Tu autem censum . . . . . & hæredes tui , videlicet sexcentos schifatos , quos annis singulis Romanæ Ecclesiæ persolvere debes , si requisitus fueris : quod si requisitus non fueris , facta requisitione persolvas , nulla de non solutis habita occasione . *Ita habet Documentum a Baronio prolatum ex Bibliotheca Vaticana : ex quo , licet obscuro ac mutilo , & regni , & census conditio satis perspicua est . Scilicet Sicilia insula , Calabria , Apulia , & tota terra a Romanis Pontificibus concessa Rogerii prædecessoribus Northmannis , puta Principatum Capuanum , præter Civitatem Beneventi , efficiebant Siciliæ Regnum , cujus caput eadem Sicilia erat . Census autem schifati sexcenti .*

Vera origo Regni , & prisci census confirmatio A. 1139. cum nominis varietate .

XVIII. *His positis , vera Regni origo , censusque antiqui novum nomen detegantur necesse erit . Innocentius igitur II. multa , & gravia passus a Rogerio , quæ ex Falcone , aliisque Scriptoribus allata videri possunt apud Baronium , & Pagium , postremo ejusdem Rogerii fit captivus . Quid vero ? Falconis (apud Pratill.* Hist. Lang. to. IV. pag. 301.) *verbis ipsis ad an.* 1139. *rem narrabo :* Apostolicus itaque se destitutum virtute , & armis , & desolatum aspiciens , precibus Regis & petitionibus assensit , & capitularibus & privilegiis ab utraque parte firmatis , Rex ipse , & Dux filius ejus , & Princeps XVII. die stante mensis Jul. ante ipsius Apostolici præsentiam veniunt , & pedibus ejus advoluti misericordiam petunt , & ad Pontificis imperium usquequaque flectuntur . Continuo per Evangelia firmaverunt B. Petro, & Innocentio Papæ , ejusque successoribus canonice intrantibus fidelitatem deferre , cæteraque , quæ conscripta sunt . Regi vero Rogerio statim Siciliæ regnum per vexillum donavit ; ejus Duci filio Ducatum Apuliæ ; Principi alteri filio ejus Principatum Capuanum largi-

largitus est. Die vero illa, in qua prædictus Apostolicus pacem cum Rege firmavit, B. Jacobi Apost. festivitas celebrabatur VII. Kal. Aug *Diploma ipsum Pontificis datum sequenti die Baronius* (1139. n. 12.) *ex Basilica Vat. transcriptum exhibet*; *unde huc afferam solummodo quæ ad rem faciunt*: De potentia tua, *ait Rogerio*, ad decorem, & utilitatem S. Dei Ecclesiæ spem atque fiduciam obtinentes, Regnum Siciliæ, quod utique, prout in antiquis refertur historiis, Regnum fuisse non dubium est, tibi ab eodem Antecessore nostro (*Honorio II.*) concessum, cum integritate honoris Regii, & dignitate Regibus pertinente Excellentiæ tuæ concedimus, & Apostolica auctoritate firmamus. Ducatum quoque Apuliæ tibi ab eodem collatum, & insuper Principatum Capuanum integre nihilominus nostri favoris robore communimus, tibique concedimus . . . . . Census autem, sicut statutum est, idest sexcentum schifatorum a te, tuisque hæredibus nobis nostrisque successoribus singulis annis reddatur. *Ad quam videlicet summam redigitur priscus ille census duodecim denariorum pro unoquoque jugero, de quo est dictum in Dissertatione* II. (p. 149. seq.)

XIX. *Animadvertit Baronius, Innocentium, ne Antipapæ vestigiis inhærere videatur, Honorii exemplo usum esse, quamquam hic titulo tantum Ducis Rogerium insignierit. Quomodocumque autem se res habuerit, Cencius Camerarius* (Ant. It. to. v. p. 853.) *in libro Censuum accurate initium Regni, & conditionem census ita enarrat*: Tempore quo Robertus Wiscardus Ultramontanus cœpit Regnum Siciliæ, juravit dare tactis sacrosanctis Evangeliis pro se, & suis hæredibus Domino Nicolao Papæ & suis successoribus pro unoquoque jugo boum duodecim denarios Papiensis monetæ. Processu vero temporis dum Papa Innocentius iret Gallutium, Rogerius tunc Rex Siciliæ constituit ipsi dare annualiter pro Apulia & Calabria DC. squifatos. Postmodum vero Willielmus Rex ejus filius pro Marsia, quam occupaverat tempore ipsius Innocentii Papæ, superaddidit CCCC. squifatos tempore Hadriani (IV.), quando ipsi fecit hominium & fidelitatem apud Beneventum. *Quod confirmatur brevi hoc certoque nomine in Codice Albiniano, qui per ea tempora scribebatur ante prædictum librum Censuum*: Rex Siciliæ debet pro Apulia Calabria & Marsia mille scifatos. *Unde corrigendum venit Diploma Willelmi Regis Siculi ap Baron.* (1156. n. 6.) *quod pro* Marsia *legit* Marchia, *& pro* CCCC. *legit* D. *& quidem Innocentii III. auctoritate, qui quum Constantiam Aug. filiumque ejus Fridericum II. de regno eodem investivit*

Monumentorum veterū testimonio varietas ista inhæret.

ftivit (Bar. 1097. n. *66*. Rayn. 1198. n. *67*.) *hunc seorsim alloquens*: Quum autem tu, *inquit*, fili Rex, favente Domino ad legitimam ætatem perveneris, nobis, & successoribus nostris, ac Ecclesiæ Romanæ fidelitatem, & ligium hominium exhibebitis: censum vero sexcentorum squifatorum de Apulia, & Calabria, quadringentorum vero de Marsia, vel æquivalens in auro vel argento, vos, ac hæredes vestros statuistis E. Romanæ annis singulis soluturos, nisi forte impedimentum aliquod interveniat, quo cessante census ex integro persolvetur. *Quo si respexisset Annalista Italus* (*A.* 1156.), *haud lusisset inanem operam quærens, de quanam Marchia sit sermo, quam se ignorare ingenue fatetur. Quid fuerit Marsia tum temporis, eruitur ex Provinciali Cod. Albiniani*: In Marsia Reatinus. Furconensis. Valvensis. Teatinus. Pinnensis. Marsicanus. *Ulterior disquisitio huc non spectat*.

Deficientibus Northmannis invasum sanctæ Sedi vindicatur. XX. *Regnum vero ita factum, atque institutum annis tantum quadraginta stetit apud Northmannos: nam Willelmo II. Willelmi filio, ac nepote Rogerii Regis omnium primi, mortuo absque liberis anno* 1189. *Constantiam ejus amitam Henrici VI. Germaniæ Regis, (post biennium coronati Imperatoris a Coelestino III.) uxorem succedere æquum erat. Sed Regnum invadente Tancredo, ingens ea discordia nata est, quæ tamdiu Innocentium III. & successores exercuit. Nam licet Innocentius idem Constantiam puerumque filium ejus Fridericum de Siciliæ regno investiverit, ut nuper ajebam: hunc tamen constat, post acceptam Imperii coronam ab Honorio III. anno* 1220., *de S. Sede Romanisque Pontificibus fuisse adeo male meritum; ut in Concilio Lugdunensi anno* 1245. *exauctorari illum oportuerit. Nec tum quidem Siciliæ Regno melius fuit: nam Conrado Friderici filio illud invadente, eodemque extincto veneni haustu, Manfredus Friderici filius nothus pro Conradino Conradi filio Siciliæ regnum sibi asseruit. Cujus ejiciendi causa primum Eadmundo filio Henrici III. Angliæ regis ab Apostolica Sede fuit exhibitum; deinde s. Ludovico IX. ac demum, utroque id detrectante, Carolo Andegavensi s. Ludovici fratri est concessum, ut supra dictum fuit. Qua super re Rudolphus longe ut Pontifici, aut Carolo succenseret, quod de Vicariatu Etruriæ constanter fecisse demonstratum fuit in literis Codicis Rudolphini; tam ipse, quam Principes Imperii, seu Electores suis Diplomatibus jus minime dubium S. Sedis, nullamque Siciliæ Regni connexionem cum Imperio professi sunt. Quod ante eos fecerat Fridericus II. quinquennio ante susceptum Diadema Imperiale*;

periale ; parique modo Imperii Principes omnes in Francofordiensibus Comitiis septem fere mensibus antequam Fridericus Romæ coronaretur. Ex utroque Diplomate ap. Raynaldum (1215. n.38. 1275. n.41.), *quum maximi momenti sint, audire oportet, quæ ad rem faciunt.*

XXI. *Fridericus igitur, qui una cum Constantia investituram Regni Siciliæ jampridem acceperat, ne forte Imperator factus jura Imperii cum Pontificii detrimento augeret, luculentam hujusmodi declarationem Argentina Innocentio III. transmisit*: Cupientes tam Ecclesiæ Romanæ, quam Regno Siciliæ providere, promittimus & concedimus statuentes, ut postquam fuerimus Imperii Coronam adepti, protinus filium nostrum Henricum, quem ad mandatum nostrum in Regem fecimus coronari, emancipemus a patria potestate, ipsumque Regnum Siciliæ tam ultra Pharum quam citra, penitus relinquamus ab Ecclesia Romana tenendum, sicut nos illud ab ipsa sola tenemus: ita quod ex tunc nec habebimus, nec nominabimus nos Regem Siciliæ, sed juxta beneplacitum vestrum procurabimus illud nomine ipsius filii nostri Regis usque ad legitimam ejus ætatem per personam idoneam gubernari, quæ de omni jure atque servitio Ecclesiæ Romanæ respondeat, ad quam solummodo ipsius Regni dominium noscitur pertinere: ne forte pro eo quod nos dignatione Divina sumus ad Imperii fastigium evocati, aliquid unionis Regnum ad Imperium quovis tempore putaretur habere, si nos simul Imperium teneremus & Regnum; per quod tam Apostolicæ Sedi, quam hæredibus nostris aliquod posset dispendium generari. *In Diplomate autem Principum Imperii, quod etiam a Lunigio refertur* (Cod. It. Diplom. to.2. pag.873.), *Regium confirmatur his verbis*: Sicut olim ad petitiones & preces, necnon & mandatum prædicti Domini nostri regis Friderici, tempore bo. me. Domini Innoc. III. Papæ, pro bono pacis ad omnia scandala evitanda, ipsi S. R. Ecclesiæ super privilegiis ipsius Regis sibi datis nostram tunc voluntatem præbuimus & consensum; sic nunc eamdem voluntatem, & consensum nostrum noviter innovamus, & per omnia approbamus. Et ut hæc nostra voluntas, & approbatio, sive innovatio a nobis ipsi S. R. Ecclesiæ in perpetuum observetur, ut liqueat in effectu in testimonium illi ad perpetuam memoriam nostri, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorum sigillorum munimine roboratum super omnibus privilegiis ab ipso Rege usque nunc sibi datis, & etiam adhuc dandis tam super facto Imperii, quam super facto Regni Siciliæ: ita

Frider. II. & Imper. Principes declarant, jus nullum Imperio esse in id Regnum;

ita quod Imperium nihil cum ipso Regno habeat unionis, vel alicujus jurisdictionis in ipso. Acta sunt hæc A. D. Incarn. 1220. Dat. ap. Franchenfort in solemni Curia IV. Cal. Maji.

Aut Siciliæ Regnum, aut citra Pharum & ultra nominetur, perinde est.

XXII. *Ac Fridericum quidem pater suus Henricus VI. morti proximus testamento* (Gest. Innoc. III. n. 27.) *valde pio, ut illud vocat Baronius* (1097. n. 8.) *pridem jusserat S. Sedis jus agnoscere, ac Pontifici hominium facere:* Imperatrix consors nostra, & filius noster Fredericus Domino Papæ & Ecclesiæ Romanæ exhibeant omnia jura, quæ a Regibus Siciliæ consueverunt habere, & Domino Papæ securitatem faciant, sicuti Reges Siciliæ summo Pontifici, & R. Ecclesiæ facere consueverunt. Si vero prædicta consors nostra præmoreretur, filius noster secundum ordinationem suam remaneat. Et si filius noster sine hærede decesserit, Regnum Siciliæ ad R. Ecclesiam deveniat. *Quia scilicet Regnum illud invaserat, atque inique facti conscientia, æquum & rectum in vitæ extremo sequi, ni fallor, videri voluit. Quamobrem ad jus quod attinet, ab ipsis duobus Augustis, qui illud invadere non sunt veriti, locupletissima suppetunt testimonia. Rudolphus autem non modo vestigiis institit Friderici, quum S. Sedis jura, omnimodamque Regni disjunctionem ab Imperio fassus est; verum etiam Regni ejus possessorem, ab Apostolica Sede constitutum, legitimum agnovit, eumque defendere est pollicitus:* Nec offendemus, *ait in Lausanensi Diplomate*, per nos, vel per alium Vasalos Ecclesiæ ipsius, & specialiter magnificum Principem Dominum Carolum Regem Siciliæ Illustrem, seu hæredes ipsius; nec volentibus ipsum offendere præstabimus auxilium, consilium, vel favorem publice vel occulte. Nec Regnum Siciliæ, quod idem Rex Carolus ab eadem Romana tenet Ecclesia, vel aliquam ejus partem occupabimus, aut invademus. *Quod utique præ aliis ratum habent roborantque Imperii Principes, seu Electores:* Necnon super Civitate Romana, & Regno Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Farum, quam ultra. *Denominatione scilicet audiri coepta primo anno Pontificatus Innocentii III.* (Regest. lib. 1. ep. 413.), *qui epistola ad Siciliæ Præsules subjicit:* In eumdem modum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, & universis Ecclesiarum Prælatis per regnum Siciliæ citra Pharum constitutis: ita quod ubi ponitur „ *In regnum Siciliæ duximus destinandum:* ponatur „ *Legatum in Siciliam & totum Regnum duximus destinandum* „.

XXIII.

XXIII. *Quamobrem in Apostolicis literis Clementis IV. apud Dacherium* (Spicil. to. IX. pag. 214.), *pluribusque in codd. MSS. Card. de Aragonia & aliorum, nil frequentius occurrit Regno Siciliæ, & terra, quæ est citra Pharum. Et, quod præcipue animadverti debet, iisdem in literis census imponitur toti Regno tam ultra, quam citra Pharum, quod antea minime factum erat*: Pro toto vero generali censu ipsorum Regni & terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius Regni in festo B. Petri, ubicumque Rom. Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici & Romanæ Ecclesiæ annis singulis persolventur: *Hac sane lege, ut excomunicationem incurrerent non solventes infra duos menses post primum terminum; Regnum totaque terra interdicto subjacerent post alterum terminum; ac denique post tertium*, ab eisdem regno, & terra cadetis ex toto: & regnum ipsum, & terra ad Romanam Ecclesiam integre & libere revertentur. *Et infra*: In quolibet etiam triennio dabitis vos, & vestri in dicto Regno hæredes Romano Pontifici unum palafredum album pulcrum, & bonum. *Quod sancte adeo servatum fuit, ut si quando gravi ex causa ipsemet Pontifex solutionis terminum prorogasset, nova constitutione caveret, ne ullum prior illa fundamentalis detrimentum acciperet. Sic Gregorius X.* (*Rayn.* 1275. n. 47.) *Carolo solutionem differens ad festum s. Michaelis*: Dictum terminum, *inquit*, prorogamus: ita tamen quod per prorogationem hujusmodi ejusdem solutionis faciendæ in festo Apostolorum terminus in posterum nullatenus immutetur; sed fiat deinceps eadem solutio in prædicto festo Apostolorum annis singulis sub pœnis statutis & ordinatis, sicut in conditionibus, & conventionibus inter eamdem Ecclesiam & te habitis plenius continetur. *Et revera ad nostram usque ætatem id moris pervenisse latet omnino neminem. At quia non parum discriminis nostris hisce temporibus cum illis pristinis intercedit hac in re, summa saltem capita non modica hujus variationis attingam necesse erit: video enim mirari aliquos, non secus ac si diminutio census ab ipsis Regibus sine Apostolica auctoritate profecta esset, quod falsum esse mox patebit.*

Siciliæ ultra Pharum ante Clem. IV. census impositus non invenitur.

XXIV. *Ac primo id certum ratumque esse debet, Siciliæ Regnum, quocumque nomine appellatum inveniatur, videlicet*: Siciliæ, & Apuliæ, Calabriæ, ac Marsiæ, *ut Northmannorum tempore*; Siciliæ citra Pharum & ultra; *aut* Siciliæ & terræ citra Pharum; *aut denique* Neapolis & Siciliæ, *ut post Northmannos nuncupatum fuisse constat, ab an-*

Ab anno 1059. ad nostram ætatem septem sæculis jus Apost. Sedis nullum detrimentum accepit.

ab anno 1059. ad nostram usque ætatem, seu sæculis septem, variis licet vicibus obnoxium, semper fuisse juris Apostolicæ Sedis. Longum esset Sacramenta Regum omnium recensere, qui Romanis Pontificibus fidelitatem, & hominium præstitere. Sit instar omnium, duobus iis admodum notis prætermissis quæ Carolus Andegavensis exhibuit Clementi IV. & Joanni XXI. apud Raynaldum (1266. n. 4. 1276. n. 39. *), iisdem fere verbis ab eo præstitum Innocentio V. qui aliquot mensibus Joannem præivit, quale nuper fuit editum in lucem ab erudito P. Lazzeri Soc. J.* (Miscell. to. 2. pag. 9.) *literis Pontificiis insertum*: Ego Carolus Dei gratia Rex Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ, ad honorem Dei Omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus S. & B & gloriosæ Virg. Mariæ, Beator. quoque Apostolor. Petri & Pauli, & Eccl. Romanæ ligium homagium facio tibi, Domino meo Innocentio Papæ quinto, tuisque successoribus canonice intrantibus, & ipsi Ecclesiæ pro Regno Siciliæ, & tota terra, quæ est citra Pharum, usque ad confinia terrarum ejusdem Ecclesiæ; quæ utique regnum & terram, excepta Civitate Beneventana, cum toto territorio & omnibus districtibus, & pertinentiis suis, mihi, & hæredibus meis prædicta Ecclesia Romana concessit. *Homagium hujus simile idem Carolus præstitit Nicolao III. tenui hoc tantum discrimine in subscriptione*: Actum Romæ ap. s. Petrum in Papali palatio, an. 1278. mense Maji 24. ejusdem VI. Indict. Regnorum meorum Jerusalem A. II. Siciliæ vero XIII. *Nam Maria Regum Hierosol. stirpe progenita, præterito anno nubens Carolo, jus & titulum in eum transfuderat. Hæc tempora excepit funesta illa vicissitudo, quæ audit* Vesperæ Siculæ *in Annalibus celebris; unde Regni ejus coepit dominatio biceps, dissensionibus non modicis obnoxia, maximeque diuturna: ea vero jus S. Sedis nullatenus immutatum, minutumve censum monumenta testantur, quæ jampridem in lucem edita neminem latere possunt.*

Siciliæ Regnum in duo divisum jus & censum servavit integrum.

XXV. *Et vero Petrus III. Aragoniæ Rex, qui Constantiam Manfredi filiam uxorem duxerat, eoque jure Siciliam invasurus cum classe advenit, Siculos alias ob causas ad defectionem paratos reperit; idcirco facili negotio Insulam suæ potestati subjecit, quam ipse, successoresque ejus tutati sunt armis nonnaginta annorum spatio. Dum autem post eum Jacobus filius, Fridericus II. frater, Petrus hujus filius, ac Petri filius Ludovicus invasionis titulo Siciliam ultra Pharum obtinebant; Andegavenses Carolus II. ejusque filius Robertus, ac Neptis Joanna I. legitimo jure dominabantur citra Pharum. Res demum aliquando composuit Grego-*

Gregorius XI. *anno* 1372. *inter Joannam Reginam, & Fridericum III. Ludovici fratrem. Quo ex Tractatu valde prolixo ap. Raynaldum* (1372. n.5. seqq.) *decerpam quæ ostendant, Apostolicam Sedem acerrime vindicasse jus suum in Siciliæ insula. Siciliam novo excogitato nomine Trinacriam deinceps vocatum iri decernitur; itaut* Fredericus ex hac causa nullo unquam tempore possit se intitulare titulo Regni Siciliæ, sed tantum titulo Trinacriæ; ipsaque Regina, hæredes, & successores sui intitulentur,.& vocentur titulo Siciliæ: ita tamen, quod intitulatio Regni Siciliæ nullum afferat præjudicium intitulationi Regni Trinacriæ, nec contra: immo quodlibet regnum per se distinctum suum habeat titulum, nec alteri per alterum derogetur. *Itaque Gregorius Tractatum ratum habens*: Primo, *inquit*, quia jura sacros. R. Ecclesiæ sponsæ nostræ conservare, protegere, & defendere ex officii nostri debito obligamur, ordinandum providimus, quod Joanna & Fredericus præfati recognoscant, ad nos, & Ecclesiam Rom. spectare & pertinere de jure directum dominium in toto Regno tam ultra quam citra Pharum; cui directo dominio & juri, quod in toto regno tam ultra quam citra Pharum nos & Eccl. Romana habemus, non intendimus in aliquo derogare; sed ea volumus & intendimus remanere illæsa, & quod tale & totum jus nobis & Ecclesiæ Rom. remaneat in dicta insula, & adjacentibus insulis (quæ regnum Trinacriæ intitulabuntur) quale & quantum habemus in terris citra Pharum. *Sequitur Homagii Pontifici & successoribus præstandi formula ab eodem Gregorio præscripta: quod utique esse præstitum*, pro insula Siciliæ una cum insulis adjacentibus, quæ regnum Trinacriæ nominatur: *videsis ap. eumdem Rayn.* (1374. n.20.); *Ex tractatu enim isto aliud magis necessarium decerpi oportet.*

XXVI. *De annuo censu injungendo res operosior videbatur. Non enim Regi Trinacriæ (nominis videlicet concordiæ causa excogitati) novo prorsus exemplo imponendus; nec Regi Siciliæ, quem titulum Pontifex Joannæ, ac successorum proprium esse voluit, juxta præscriptum libri Censuum Rom. Ecclesiæ, ac præcedentium investiturarum subeundus omnino erat. Quid igitur Pontifex? Id totum oneris Joannæ, ac successoribus imponit*: Ad prædicta omnia, & singula alia dicta Jonnna, & successores sui in Regno Siciliæ integraliter Ecclesiæ Rom. perinde remaneant obligati, sicut si regnum ipsum Siciliæ cum ea integritate, qua dicto Domino Carolo infeudatum extitit, totaliter possideret. *Deinde Friderico Regi Trinacriæ partem census injungit,.quam scilicet in se-*

Solvendum videlicet a Rege Siciliæ citra Pharum & ultra.

in festo ss. Apostolor. Philippi & Jacobi, seu Calendis Maji Regina Joannæ persolveret, adeoque census integer Siciliæ Reginæ ac successorum magnopere allevaretur: Uncias auri, *ait*, tria millia ad rationem præmissam de florenis quinque, aut ad pondus generale Regni Siciliæ pro qualibet uncia, quæ reductæ ad florenos auri ad pondus, & rationem prædictam, faciunt summam florenorum quindecim contingentium dictas insulas, seu regnum Trinacriæ ratione debiti per ipsam Reginam S. R. Ecclesiæ & Apostolicæ Sedi: *octo videlicet unciarum, seu florenorum quadraginta millium. Eapropter successor Gregorii Urbanus VI. quum Regnum Joannæ in Carolum Dyrrachinum transtulit* (*Rayn.* 1381. n. 3. 13. & 14.) *acsi Trinacriæ regnum non existeret, Clementis IV. vestigiis insistens concedit Carolo* Regnum Siciliæ, & totam terram, quæ est citra Pharum usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ, excepta Civitate Beneventana cum toto territorio, & omnibus districtibus & pertinentiis suis: *censumque injungit integrum* octo millium unciarum auri ad pondus ipsius Regni. *Carolusque ipse in sacramento fidelitatis*: Promitto, *inquit*, quod pro toto generali censu ipsorum regni & rerræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri Ap. de mense Junii ubicumque Rom. Pontifex fuerit, ipsi Rom. Pontifici, & Rom. Ecclesiæ annis singulis persolvam....... Item promitto, quod in quolibet termino dabimus ego, & mei in dicto regno hæredes vobis, & successoribus vestris Romanis Pontificibus canonice intrantibus unum palafredum album pulcrum & bonum, in recognitionem veri dominii eorumdem regni & terræ. *Ubi pro* termino *legendum* triennio *liquet ex supra allatis, & ex adversariis ipsius Raynaldi, undecumque error manifestus irrepserit.*

Quod religiose servatum est usque ad sæculi XVI. initium annis circiter 150.

XXVII. *Quid autem plura? Extant apud Raynaldum* (1458. n. 37. & 1492. n. 13.) *Pii II. & Innocentii VIII. Investitura facta Ferdinando, & Alphonso, ac Ferdinando filio iisdem omnino formulis servatis*: Pro toto vero generali censu ipsius regni & terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri Ap...... In quolibet etiam triennio dabis tu, & tui in dicto regno hæredes nobis & successoribus nostris Romm. Pontt. canonice intrantibus unum palafredum album pulcrum, & bonum. *Et, quod rem luce ipsa clarius ostendit, hujusmodi formula juramenti Alphonso, & Ferdinando præscribitur*: Ego Alphonsus Dux Calabriæ Ferdinandi Dei gratia Regis Siciliæ III. primogenitus, si me, decedente præfato Ferdinando Rege,

Rege, in regno & terra præfatis in Regem fuccedere contingat, & ego Ferdinandus Princeps Capuæ dicti Alphonfi Ducis primogenitus in tempore obitus dicti Ferdinandi Regis prædefuncto dicto Alphonfo duce genitore meo fupereffe me Dei gratia præfato Ferdinando Regi in regno & terra præfatis, juxta tenorem literarum nobis fuper hoc conceffarum fuccedere, & Regem Siciliæ & terræ præfatorum effe contingat, plenum homagium ligium, & vaffallagium faciens vobis domino meo Domino Innoc. Papæ VIII. & Ecclefiæ Romanæ in regno Siciliæ, & tota terra, quæ eft citra Pharum, & quantum fpectat ad terram citra pharum, ufque ad confinia terrarum ipfius Ecclefiæ, excepta Civitate Beneventana cum toto territorio, ac omnibus diftrictibus pertinentiifque fuis fecundum antiquos fines territorii pertinentiarum &c *Itaque ad initium ufque fæculi* XVI. *neque a Pontificibus, neque a Regibus quippiam de cenfu (de jure fiquidem integrum ne Pontifici quidem erat quid attingere) qualis, quantufve fuerit, ante, & poft Clementem IV. mutatum unquam fuit. Secus eft de confequutis inde temporibus.*

XXVIII. *Eodem anno* 1492 *quum Innocentius VIII. utramque Siciliam prifco more Alphonfo ac Ferdinando filio ejus conceffit, Pontifice eodem e vivis abeunte, Alexander VI. ad fummum dignitatis faftigium evectus fuerat. Hic vero, fextodecimo ineunte fæculo terram omnem citra pharum bipertito divifit; ut videre eft in ejus Diplomate ap. Raynaldum* (1501 n.53. feq.), *unde etiam hiftoria temporum fuppetit*: Neapolitanam, *inquit*, & Cajetanam Civitates ac totam Terram laboris & provinciam Aprutinam pro eorum jufto valore Ludovico Franciæ cum titulo Regis Neapolis & Jerufalem: Ducatus vero & omnes provincias Calabriæ & Apuliæ cum tota eorum terra etiam pro eorum jufto valore Ferdinando & Elizabeth Hifpaniarum Regi & Reginæ, cum titulo Ducis & Duciffæ Calabriæ & Apuliæ ... concedimus & elargimur. *Veniensque ad impofitionem cenfus* (Ibid. n 63.) *intactam relinquit fummam a Clemente IV. injunctam Regi Siciliæ pro generali cenfu Regni citra Pharum & ultra; fed novo ab fe inftituto Regno Neapolis, feu terræ citra Pharum omne iftud onus imponit*: Pro toto vero, *ait*, generali cenfu Regni Neapolis quatuor, ac pro cenfu Ducatuum Calabriæ, & Apuliæ prædictorum etiam quatuor millia unciarum auri ad pondus ipforum Regni, & Ducatuum in fefto B. Petri Ap. de menfe Junii ubicumque Rom. Pontifex fuerit, ipfi Rom. Pontifici, & Rom. Ecclefiæ per dictos Reges & Regnum,

Ineunte Sæculo XVI. Alex. VI. terram citra Pharum divifam in duas ditiones, fubire voluit totum onus.

ac suos in dicto Regno & Ducatibus hæredes annis singulis persolventur ..... In quolibet etiam triennio ipsi Reges & Regina, suique in dictis Regno, & Ducatibus hæredes dabunt nobis, & successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, quilibet unum palafredum album pulcrum & bonum in recognitionem veri dominii eorumdem Regni & Ducatuum. *Alexandrina autem ista divisio inter gentem & Reges æmulos aliquandiu armis ægre defensa post annos quatuor in unum coaluit, Ferdinando totam terram citra pharum suam in potestatem redigente.*

Julius II. divisione antiquata oneri subjectam reliquit Siciliam citra Pharum.

XXIX. *Rei monumentum suppetit ex diariis Paridis de Grassis ap. Raynaldum* (1505. n. 14.): *Franciscus enim de Roxas Ferdinandi Regis Catholici Orator, censum & equum exhibens Julio II. his verbis Pontificem est alloquutus*: B͞me Pater, & sanctissime Domine, serenissimus, potentissimus, atque invictissimus Princeps, & Dominus, Dominus Ferdinandus Dei gratia Aragoniæ, utriusque Siciliæ citra ultraque Pharum, ac Jerusalem Rex Catholicus, sanctitatis vestræ, & S. R. Ecclesiæ devotissimus filius, & Dominus meus, dictique Regni Siciliæ citra pharum verus & legitimus Rex, & pacificus possessor, cupiens reddere quæ sunt Dei, Deo, mittit S. vestræ hunc equum album decenter ornatum, & censum eidem Sanctitati vestræ, & S. R. Ecclesiæ pro dicto Regno Siciliæ citra pharum hoc anno debitum &c. *Ludovicum nihilominus de jure, quod in novum Regnum Neapolitanum ab Alexandro VI. adeptus erat, non excidisse ante annum 1510. testatur historia omnis. Tunc vero variis de causis, præcipue ob alienata jura, quæ a Romana Ecclesia acceperat, ab Julio damnatus, Regno exutus fuit, quod idem Pontifex Ferdinando concessit ob insignia illius merita. Alexandrina quoque divisione antiquata, in statum pristinum terram citra pharum reduxit*: In eum statum, *inquit*, in quo ante divisionem prædictam existebat, reponentes, restituentes, & plenarie reintegrantes, regnum ipsum Siciliæ & Jerusalem cum tota dicta terra citra pharum usque ad confinia terrarum dictæ Eccl. Rom. excepta civitate nostra Beneventana cum territorio & pertinentiis. *Perinde censum juxta veterem formulam expressit*: Pro toto vero generali censu regni Siciliæ & Jerusalem octo millia unciarum auri .... In quolibet etiam termino (*legendum haud dubie* triennio) ipse Ferdinandus Rex, ejusque in dicto regno Siciliæ & Jerusalem hæredes & successores dabunt nobis & successoribus nostris canonice intrantibus unum palafrenum album pulcrum & bonum

num

num in recognitionem veri dominii ipsius regni Siciliæ & Jerusalem. *Diploma extat ap. Rayn.* (1510. n.25. seqq.), *& in corpore Diplomatico* (Supplem. to.3. p.20.); *hoc tamen discrimine, quod Raynaldus prætermittit formulas, quippe quas præcedentium Diplomatum omnino similes agnovit. In corpore autem Diplomatico singula exhibentur, & in nuper relata generalis census duplicem lectionem admittit*: Octo millia ducatorum, *al.* Unciarum: *at retinendum* unciarum. *Etenim Leo X. omnium primus imposuit*, pro solito annuo censu septem mille ducatos auri cum palafreno albo; *quem successores imitati sunt*,

Quia terram citra Pharum accepit pro prædiis locisque Siciliæ citra Pharum.

XXX. *Cæterum Julius, juxta ingenium sæculi parum sollerter de terra, aut Sicilia citra pharum loquitur: eam siquidem* regnum Siciliæ & Jerusalem *passim appellat: quasi vero transmarinum id Regnum, cujus merum titulum Maria Carolo Andegavensi attulerat, in terra citra pharum situm esset, ut credidit successor ejus Leo X. quum Carolum V. de utroque regno investivit* (Bull. Rom. to. 14. pag. 243. *Lunig.* Cod. It. Dipl. to.4. par. 2. pag. 1347. & 1354.), *quod sententia ejus literarum testatur*: Proprio juramento fateatur, & recognoscat expresse regnum Siciliæ & Jerusalem, ac totam terram eorum, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ Romanæ, excepta Civitate Beneventana. *Eodem sensu a successoribus Julio III. Clemente VIII. Gregorio XV. Alexandro VII. atque Innocentio XIII. in Diplomatibus, queis Philippus II. III. & IV. necnon Carolus II. & VI. de utraque Sicilia investiuntur, terram eamdem accipi compertum erit citatis locis. Luculentius etiam patet ex Regii Oratoris verbis, queis censum exhibens stato die Pontificem alloquitur*: N. N. Dominus meus clementissimus mittit Sanctitati vestræ hunc, quem ego Regio suo nomine præsento, equum decenter ornatum, & septem millia ducatorum pro solito censu regni Neapolitani; Deum Optimum Max. exorans, ut eumdem per multos annos Vestra Sanctitas recipere possit pro bono Christianitatis, nostræque S. Fidei Catholicæ augmento: quod sua Regia Majestas optat, & ego enixe voveo. *Quæ autem reponit Pontifex, juxta veterem formam, nihil omnino de Apostolicæ Sedis jure in regnum Siciliæ, & terram citra pharum, esse mutatum, aut detractum patefaciunt*: Censum hunc nobis & Sedi Apostolicæ debitum pro directo dominio regni nostri utriusque Siciliæ cis ultraque Pharum libenter accipimus & acceptamus. Carissimo in Chr. filio nostro N. salutem & optatissimam prolem a Domino precamur; eique, populis, ac vassallis Apostolicam benedictionem imperti-

pertimur. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. *Ita scilicet Innocentius XIII. Caesareo Oratori respondit, ut docet Otterius in sua historia (to. VIII. pag. 24.) cujus auctoritate libenter utor, ut quae nos quotannis propriis auribus accipimus, monumentis annalium commendata lectoris oculis subjiciam.*

Attamen censûs a possessore Siciliae citra phar. semper est persolutus.

XXXI. *Quae quum ita sint, sex animadverti oportet hujusmodi census periodos, auctoritate Apostolica omnes inhaerentes. I. Northmannis a Nicolao II. A. 1059. impositi fuerunt denarii duodecim pro unoquoque jugero, de quo in superioribus satis multa. II. Innocentius II. loco antiqui ejus censûs, A. 1139. Rogerio primo Siciliae Regi sexcentos squifatos injunxit, quadringentique additi ab Hadriano IV. Willelmo successori Rogerii pro Marsia; ita ut mille squifati, seu aurei nummi, de quorum valore non constat, totum annuum censum efficerent. III. Clemens IV. A. 1265. Carolo Andegavensi octo mille uncias auri, seu quadraginta florenorum millia pro censu generali utriusque Siciliae imposuit.* IV. *Gregorius XI. A. 1372. Trinacriae, seu Siciliae ultra pharum Regi unciarum tria millia, aut quindecim millia florenorum imponit, solvendorum videlicet possessori Siciliae citra pharum, qui censum integrum S. Sedi persolvere tenebatur.* V. *Alexander VI. A. 1501. eumdem censum unciarum auri octo millium, bipertito divisum, totum injungit Siciliae citra pharum: quem postmodo Julius II. reducit in statum pristinum.* VI. *Ac denique Leo X. A. 1521. annuum censum nostri aevi auctoritate Apostolica stabilivit:* Obligavit, & obligat eumdem Carolum Regem, & regnum ipsum Siciliae citra pharum pro tempore obtinentes, quod ipsi pro recognitione veri & directi dominii teneantur solvere singulis annis in perpetuum Camerae Apostolicae septem millia ducatorum auri de Camera in festo ejusdem B. Petri, ultra solitum censum parafreni albi. *Ita in capitulis inter Leonem & Oratorem Caroli V. insertis Diplomati ejusdem Pontificis, quod exhibet Raynaldus e schedis Baronii (1521. n. 81. seqq.). Hujusmodi autem* census septem millium ducatorum auri ratione novae concessionis feudi dicti regni de novo impositi *mentio iterum occurrit: aliisque in Apostolicis literis (n. 92.) semel, iterum, ac tertio memoratur, tanquam auctus censui parafreni albi, altissimo obrutis silentio octo unciarum millibus, quae antea consueverunt imponi.*

Quod nihil de jure S. Sedis in Siciliam ultra pharum unquam detraxit.

XXXII. *Totidem solvebantur a Carolo Andegavensi pro generali censu utriusque Siciliae; quum Rudolphus Gregorio X. & sacri Rom. Imperii Electores confirmabant Nicolao III.* Regnum Siciliae cum omnibus ad ipsam

ipſam ſpectantibus tam citra Pharum, quam ultra. *Quum vero ſimilis fere cenſus, quinque videlicet ac triginta aureorum millia, ad mille ſchiſatos redacta olim fuerint ab Innocentio II. & Hadriano IV, non eſt mirandum, auri uncias octo mille, ad ſeptem millia ducatorum auri Apoſtolica auctoritate redactas eſſe. Multo minus mirari oportet, Terræ, ſeu Siciliæ citra pharum, aut etiam Regno Neapolis, quæ tria nomina idem valent, totum onus eſſe impoſitum. Ita enim fuit Northmannorum tempore; &, ſi annos demſeris circiter ſexdecim Caroli Andegavenſis, quum patenti eo nomine generalis cenſus Siciliæ etiam ultra pharum cenſui obnoxia eſſe declaratur, compertum exploratumque erit, poſſeſſori tantum Siciliæ citra pharum cenſum alio tempore alium eſſe impoſitum*, palafreno, *ſeu equo albi coloris excepto, qui utriuſque Siciliæ directum dominium, quo utitur S. Sedes deſignat*: in recognitionem veri dominii eorumdem Regni, & terræ. *Illud vero mirandum valde eſſet, Siciliam inſulam, quæ una cum Calabria Donationum omnium, quas Orientales Auguſti, Patricii, aliique fideles* pro remedio animarum ſuarum *fecerunt S. Sedi, ab iiſdem Auguſtis addicta fuerat ſolutionis trium talentorum ac ſemis, ſive aureorum quinque & triginta millium, & pro qua vindicanda ſummi Pontifices acerrime pugnarunt, ex male percepta terræ citra pharum ſignificatione, juris ancipitis credi. Omnia enim monumenta certa tum in Annales relata, tum in MSS. Codicibus extantia, ſecus docent. Atque hæc ſatis ſint de* Sicilia citra pharum & ultra *a Rudolpho, & Imperii Principibus, ſeu Electoribus confirmata. Mox ſequentur Diplomata; Rudolphinum quidem ex Autographo quod ſervatur in Tabulario Molis Hadrianæ; Electorum autem ex ipſo Codice Rudolphino, quem exhibuimus; in fine enim ejuſdem Diploma iſtud cum alio Rudolphi reperitur. Idem autem dabitur diligenter collatum cum Autographo ejuſdem Tabularii.*

DIPLOMA

DIPLOMA RUDOLPHI REGIS ROMANORUM CUM SUA BULLA PENDENTE [1].

SAnctissimo in Christo Patri, & Domino D. Nicolao Papæ III. Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Ad perpetuam rei memoriam. Summa reipublicæ tuitio, de stirpe duarum rerum Sacerdotii & Imperii divina institutione proveniens, vimque suam exinde muniens, humanum genus salubriter gubernavit in posterum, & reget Deo propitio in æternum. Hæc sunt duo dona Dei, maxima quidem in omnibus a superna collata Clementia, videlicet auctoritas sacra Pontificum, & regalis Excellentia potestatis. Hæc duo Salvator noster mediator Dei & hominum Jesus Christus sic per seipsum actibus propriis, & dignitatibus distinctis exercuit, ut utraque ab ipso, tanquam ex uno eodemque principio manifeste procedere omnibus indicaret.

Ab eo igitur solo vivo, & vero Deo recognoscentes omnia, a quo Reges, & Regna sumpsere principia, & Sacrosanctæ Romanæ Eccle-

NOTÆ

1 A. 1278. nonis Junii Nicolaus III. suis literis inseruit Privilegia Ludovici, Ottonis, & Henrici; eaque Rudolpho transmisit: *Ne*, ajens, *per hæc nos aliquod novum petere, vel a tuis prædecessoribus Imperatoribus Romanis insolitum existimes postulare, ad tuam conscientiam plenius serenandam, qualiter illa certi prædecessores tui Romani Imperatores expresserunt; qualiter illa ad Romanam Ecclesiam pertinere sub expressis terrarum distinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipsorum Imperatorum, sicut in Archivis Romanæ Ecclesiæ reperimus, sub Bulla nostra transmittimus:* multa etiam Conrado Minoritæ Rudolphi Oratori communicavit, Regi eidem Romanorum ad pleniorem fidem referenda. Præterea formam et præscripsit aliis literis, qua uti deberet in privilegio. Etenim quæ a Rudolphi Legatis Lugduni A. 1274. & quæ anno 1275. ab ipso Rudolpho Lausanæ erat adhibita coram Gregorio X. quia Civitates Exarchatus nominatim haud recensebat, causa erroris fuerat: ea siquidem juxta ejus ætatis morem Ecclesiasticas ditiones ita exprimebat: *Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, terra Comitissæ Mathildis, Comitatus Brittenorii, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trabaria cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad Rom. E. pertinentibus*. Nicolaus igitur inter *Mathildis*, & *Pentapolis* hæc adjungenda transmisit: *Civitas Ravennæ, & Æmilia, Bobium, Casena, Forumpopuli, Forumlivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclum, Adria, atque Gabellum, Ariminum, Monsfeltri, territorium Balnense, Pentap.* Et post alia multa: *Omnia igitur supradicta tam propriis, seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum atque locorum expressa vocabulis, quam etiam non expressa, & quæcumque alia pertinent ad Rom. Eccl. de voluntate & conscientia, consilia, & consensu Principum Imperii libere illi dimittimus renuntiamus & restituimus: Necnon ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet, & efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus, & donamus, ut sublata omnis contentionis, & dissensionis materia firma pax, & plena concordia inter Ecclesiam & Imperium perseveret.* Ac demum in fine: *Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octo dies præmissa omnia & singula innovabimus, & de novo integre & plenarie faciemus*. Juxta Pontificiam hanc instructionem monumentis comprobatam, Rudolphus Diplomata duo edidit, quæ extant ap. Raynaldum (1279. *num.* 1. *seq.*), quemadmodum alia apud eumdem extant annis præcedentibus (1274. *n.* 5. *seqq.* 1275. 38. *seqq.* 1278. 45. *seqq.*). Quod ex Autographo Archivi Castri S. Angeli promulgamus, est omnium ultimum, quo præcedentia omnia rata habentur.

Ecclesiæ beneficia erga nos innumera recolentes, plenis excitamur affect.bus ea, quæ possumus, illi retribuendo rependere, a qua nobis & nostris prædecessoribus Regibus Romanorum tam grandia, tam excellentia dona conspicimus esse tributa [2].

Præfati itaque prædecessores ad magnificentiam munerum, & gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, quam de ipsius matris Ecclesiæ uberibus susceperunt, faciem gratitudinis convertentes; nec minus attendentes, quod eadem mater Ecclesia ipsos in dulcedinis benedictione præveniens, transferendo de Græcis Imperium in Germanos [3], eisdem dederat id, quod erant; ut grati prædicarentur filii laudabilis recognitionis effectu [4]; inter cætera, quæ ipsi Romanæ Ecclesiæ confirmarunt, dimiserunt, seu etiam concesserunt, totam terram, quæ est a Radicophano usque Ceperanum [5],

NOTÆ

2 Exordio isto nihil æquius: Deo, a quo omnis potestas, & Principis Apostolorum successoribus acceptam refert Regis Romanorum futuri Imperatoris dignitatem; Beneficia sibi suisque prædecessoribus a S. Sede concessa exaggerat, quibus se fatetur moveri ad referendam, grati animi ergo, confirmatione præteritorum omnium privilegiorum, gratiam. Quæ beneficia prædecessores acceperint monumenta annalium testantur, quæ vero ipse, ex superius allatis epistolis patent. Illud præcipue magnum ac singulare reputat Imperatoriam Majestatem a S. Sede renovatam in Occid.

3 Tantum abest, ut de Græcia in Occidentem sit translatum Imperium: ut Græci Imperatores usque ad initia Sæculi tertii decimi perseveraverint: tum vero per annos fere sexaginta Latini Imperatores eorum loco, Balduino Flandriæ Comite aciem ducente, regnaverint: ac demum per Michaelem VIII. Palæologum Græco Imperio restituto ab anno 1260. ad 1453. quum Mahometes II. Cpolim cepit, in Constantino XI. Græcum idem Imperium defecerit. Quamobrem Roma Friderici III. Coronationem omnium ultimam vidit ante Imperii Græcorum defectum: Renovatio autem Imperii in Germanis facta fuerat a S. Leone III. anno 800. sexcentesimo, & quinquagesimo ante hujusmodi defectum. Quin etiam Innocentius III. translationem illam a Græcis schismaticis in Balduinum Catholicum ratam habuit, ut patet ex ejus regesto ap. Raynaldum (1205. *n.* 10.), & Honorius III. (*Id.* 1217. n. 4. *seqq.*) Petrum Antisiodorensem Comitem e Galliis advolantem Romam, *in Ecclesia S. Laurentii foris murum*, ut habet Chron. Fossæ novæ, *cum magna gloria, & decore* Græcum Imperatorem coronavit: datisque ad Patriarcham Cp. literis, id ab se factum, *sine tuo, vel alterius præjudicio, vel contemptu* variis de causis, quas enarrat, protestatus est. Eapropter Rudolphus de Imperatoria dignitate, seu Majestate intelligit, quo etiam sensu vetus inscriptio Caroli M. ævo *Renovatio Imperii* accipienda est. In Germanos autem translatam jure dicit; quia Francorum Monarchia Caroli M. tempore Germaniam amplectebatur, discissam postmodum: ita ut quum Otto I. Germaniæ Rex A. 962. Imperator designatus fuit, recte, constanterque translatum dicatur Imperium a Francis ad Germanos. Albertus Rudolphi fil. extra aleam rem ponit in suis literis ad Bonif. VIII. quarum autogr. extat in Archivo molis Hadr. & apogr. ap. Rayn. (1303. *n.* 10.): *Rom. Imperium*, inquit, *per Sedem Apostolicam de Græcis translatum est in persona Magnifici Caroli in Germanos*.

4 Dum fatetur, uni Romano Pontifici ab Imperatoribus referri acceptum quicquid sunt, quod olim Ludovicus II. Basilio, perspicue docet, Romanos tantum Pontifices Imperatoriæ illius dignitatis instauratores, sive institutores, per coronationem conferre Imperium.

5 Puta Civitatem Romanam cum suo Ducatu a Ludovico pio & successoribus insertam Privilegiis, Romano Pontifice supremo Principe sic volente; Tusciam Langobardicam; & Territorium Sabinense ex Caroli Magni donatione: quæ omnia Rudolphi tempore uno Terræ nomine appellabantur.

Marchiam Anconitanam [6], Ducatum Spoletanum [7], terram Comitissæ Mathildis [8], Comitatum Brictenorii [9], Exarchatum Ravennæ, Pentapolim, Massam Trabariam, cum adjacentibus terris, & omnia alia bona, terras, possessiones, & jura ad Romanam Ecclesiam pertinentia in multis Privilegiis Imperatorum a tempore Ludovici expressa, sive contenta [10], ipsi Beato Petro cælestis Regni Clavigero, ejusque successoribus, & Romanæ Ecclesiæ dimiserunt, renunciaverunt, restituerunt, & confirmarunt; & ad omnem scrupulum removendum, prout melius valeret, & efficacius posset intelligi, contulerunt, concesserunt, & etiam donaverunt, sicut in eorum privilegiis, seu literis continetur [11]. Nosque postmodum, prout Domino placuit, ad regalis Excellentiæ culmen assumpti, ut de susceptis donis innumeris, quæ de manibus dictæ matris acceepi-

NOTÆ

6 Partem maritimam Pentapolis versam in Marchiam, quandocumque id factum fuerit, in qua erant Civitates, *Ancona*, *Firmum*, *Auximum*, *Camerinum*, *Fanum*, *Esim*, *Senegallia*, & *Pensaunium* (necnon *Asculum*) *cum omnibus diœcesibus suis*; ut est in Gestis Innocentii III. apud Balutium (*tom.* 1. *p.* 3.)

7 Septem videlicet Civitates ab Ottone I. *pro nostra animæ remedio, nostrique filii, & nostrorum parentum* Petro Apostolo ejusque successoribus donatæ anno 962. cæteræque omnes ab Henrico I. concessæ anno 1020. titulo compensationis, simul conjunctæ ducatum Spoletanum olim efficiebant. Sed Rudolphi ævo ingens mutatio facta fuerat: quare in prædictis Gestis Innoc. III. legitur: *Recuperavit Rom. Ec. Ducatum Spoleti, & Comitatum Asisii, videlicet Reatem, Spoletum, Asisium, Fulgineum, & Nuceram cum omnibus diocesibus suis*.

8 De hac satis est dictum Dissertat. V. quam consule.

9 Forilivii velut Appendix in Pippiniana Donatione ap. lib. Pontific. Castrum Sussubium recensebatur, ut alibi dictum fuit (*tom.* 1. *pag.*65.) cujus ne mentio quidem occurrit in Privilegiis Ludovici & Successorum. Nunc vero specialis dominatio, seu Comitatus erat, quæ Cavalca Comes Venetiis mutiens tempore Alexandri III. s. Sedi restituerat (*V. diss. v. n.xvii.*).

10 In Dissertatione (*num. v.*) dixi, qualis, quantusque esset id temporis Exarchatus. De Pentapoli ejusdem temporis judicare quisque potest, Marchia Anconitana detracta. Summa est, varia ista nomina, exceptis Ducatu Spoletano, & terra Mathildis, nil aliud designare, quam Pippinianam Donationem a Carolo Magno integram S. Sedi vindicatam.

11 In Privilegiis Ludovici, & successorum, quibus Rudolphus inhæret, nullam ex his modicis ditionibus reperire erit. Quid enimvero speciali denominatione opus erat *Massa Trabaria*, si Pentapolenses omnes Civitates, hasque inter Urbinum *cum omnibus finibus ac terris ad easdem Civitates pertinentibus* nominatæ erant? Nova siquidem ista nomina, locorumque divisiones fuerunt in causa cur Pontifices ipsi, qui Avenione constiterunt, sua & Ecclesiæ jura ignoraverint. Testem appello Joannem XXII. qui an 1319. Capitulo Vaticano (*Bullar. Vat. tom.* 1. *p.* 255.) significat, Rectorem Marchiæ Anconitanæ indigere *Transumptis Privilegiorum super concessionibus factis Ecclesiæ Romanæ de Provincia Marchia Anconitana, Massa Trabaria, Terra S. Agatha, ac Civitate, quondam Comitatu Urbini*. Et seq. anno Rectori Ducatus Spoletani pari modo necessaria Documenta tradenda præcipit ab eodem Capitulo: *Cum Regesta jurisdictionem Ducatus Vallispoletana tangentia penes vos fore dicantur, dictoque Regesta dilecto filio Rectori Ducatus prædicti fore necessario dinoscantur &c.* Utrimque & ex Massa Trabaria, & ex Ducatu Spoletano trabes ad Basilicæ aliarumque Ecclesiarum Urbis instaurationem necessarias peti consuevisse constat (*Cod. Car. ep.* 66. 87. *al.* LXI. LXVI.), concessumque a Pontificibus jus Capitulo eas incidendi utrobique compertum est. Ex laudatis etiam literis liquet, in Archivo Basilicæ librum Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ, ac Regesta Pontificum existere: At Pentapolim tot nominibus designatam, Spoletanumque Ducatum Vallis Spoletanæ nomine appellatum in vetustis privilegiis inveniri nemo dixerit. Pontificem vero in Ecclesiæ Romanæ ditionibus ob nova inducta nomina peregrinari nemo negeverit.

cepimus, non minoris recognitionis debitum solveremus, prædicta omnia in præsentia recolendæ memoriæ Domini Gregorii Papæ X.[12] recognovimus, ac ea omnia & singula ipsi pro Romana Ecclesia, se, suisque successoribus recipienti, confirmavimus innovavimus, & de novo concessimus, atque donavimus: ipsa nihilominus proprio præstito corporaliter juramento firmantes[13].

Verum quia postmodum absque nostro consensu, conscientia, vel mandato Rudolphus Cancellarius noster a civibus Ravennatibus, Bobiensibus, Cæsenatensibus, Foropopuliensibus, Forliviensibus, Faventinis, Imolensibus, Bononiensibus, Urbinatibus, ac hominibus Montis Feretri, Bertenorii, necnon & aliis aliarum civitatum, atque illarum partium & locorum, quæ ipsius Ecclesiæ Romanæ juris existunt, juramentum fidelitatis nomine nostro dicitur recepisse; Nos conspicientes id in præjudicium juris dictæ matris Ecclesiæ subsecutum, quidquid per eumdem Cancellarium, seu quemcumque alium in prædictis civitatibus, locis, & terris, seu per homines ipsarum civitatum, terrarum, atque locorum actum, gestum, recognitum extitit, sive juratum, & specialiter prædicta juramenta, remittimus, relaxamus, & eis expresse renuntiamus, ac prædicta omnia revocamus, cassamus, annullamus, irritamus, cassa & irrita nuntiamus, ac omnibus viribus vacuamus; volentes, statuentes, & consentientes expresse, quod per id nullum jus nobis & Imperio accrescat, vel ipsi Ecclesiæ Romanæ depereat tam circa possessionem, quam circa proprietatem in civitatibus, terris, & locis præfatis, ac hominibus, juribus, & jurisdictionibus eorumdem[14].

Et quia decet Regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit in-

NOTÆ

12 Anno videlicet 1175, Lausanæ apud Rayn. (1275. a. 37.) conceptis hisce verbis enumerando recenset Ecclesiæ Ditiones: *Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicophano usque Ceperanum, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, terra Comitissæ Mathildis, Comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris expressis in multis Privilegiis Imperatorum a tempore Ludovici*. Quæ alio ordine Lugduni recensita nuper vidimus (*not* 1.) Quamobrem Diplomate isto superiora omnia complectitur.

13 Eo in juramento Lausanæ præstito, *Vobis etiam*, ait, *Domino meo Gregorio Papæ & successoribus vestris omnem obedientiam, & honorificentiam exhibebo, quam devoti & Catholici Imperatores consueverunt Sedi Apostolicæ exhibere. Et si propter negotium meum Rom. Ecclesiam oportuerit incurrere guerram, subveniam ei, sicut necessitas postulaverit, in expensis. Omnia vero prædicta tam juramento quam scripto firmabo, cum Imperii fuero coronam adeptus*. Electores Fidelitatem adjiciunt.

14 Hac de re abunde est dictum in Dissertatione (*a. VIII. seq.*)

ducere, noſtra tollat Regalis expreſſio, ac jura ipſius matris Eccleſiæ per noſtram declarationem, quam decernimus eſſe perpetuam, plenarie ſolidentur; recognoſcimus, fatemur, & oraculo præſentis Edicti ad æternam memoriam declaramus, civitatem Ravennatem & Æmiliam, Bobium, Cæſenam, Forumpopuli, Forlivium, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, atque Gabellum; Ariminum, Urbinum, Montemferetrum, territorium Balnenſe [15], ſupraſcriptas provincias, civitates, loca, & territoria, necnon & omnia ſupradicta cum omnibus finibus, territoriis, atque inſulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria, & loca ſupradicta quoquomodo pertinentibus, ad beatum Petrum cœleſtis Regni Clavigerum, & ad vos Patrem beatiſſimum Dominum Nicolaum Papam tertium, & ad ſucceſſores veſtros Romanos Pontifices, & ad ipſam Eccleſiam Romanam pleno jure, ac integre non ſolum in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus, in ſolidum pertinere, ac veſtri & ipſius Romanæ Eccleſiæ pleni juris, ditionis, ac Principatus exiſtere [16].

Et ad omnem dubitationis ſcrupulum in poſterum abolendum, & ut noſtra devotio erga ipſam matrem Eccleſiam clarius eniteſcat, prædicta omnia & ſingula tam propriis ſeu ſpecialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expreſſa vocabulis, quam etiam non expreſſa, prout melius valet & efficacius intelligi, ipſi beatiſſimo Petro, & vobis, Sanctiſſime Pater Domine Nicolae Papa III. & per vos ſucceſſoribus veſtris Romanis Pontificibus, & ipſi Romanæ Eccleſiæ [17] de novo libere, & plenarie concedimus, conferimus & donamus, ut ſublata omnis contentionis, & diſſenſionis

NOTÆ

15 In forma, quam Nicolaus more prædeceſſorum Rudolpho præſcripſit, ut videre eſt, relatam a Raynaldo (1278. *n.* 61.), ex Regeſto Nicolai III. ſupremum locum tenent Pentapolis & Maſſa Trabaria, ſed Rudolphus, quum eas recenſuerit ſuperius, hoc loco utramque præterit.

16 Opportune declarat Ludovici, & ſucceſſorum planiſſima illa verba: *in ſuo detineant jure, principatu, atque ditione*: addendo *in ſpiritualibus, & temporalibus*. Nam recentiores nonnullos Arnaldi Brixienſis diſcipulos ſequi non pudet, ne dicam ſectæ alius homines; tantaque in luce errare delectat.

17 Quamvis in Rudolphino Diplomate nihil apertius, nihilque ſignificantius deſideretur ad Apoſtolicæ Sedis jura quod attinet, quod tamen Pippini, Caroli, Ottonis, Henrici ſolemne fuit, *pro remedio*, ſeu *mercede animæ* oſtendi Petro & ſucceſſoribus provincias & civitates nuſquam auditur. Pippinus enim Eccleſiæ Romanæ ditionem anguſtis finibus circumſcriptam amplificans Exarchatus donatione; Carolus Tuſciæ, Sabiniæ, Campaniæ provincias adjungens; atque Otho, & Henricus Ducatum Spoletanum largientes, optimo quidem jure illis vocibus uſi ſunt. At Rudolphus, qui Ludovicum imitatus alienas donationes verbis ampliſſimis confirmat, ditioneſque invaſas reſtituit, de ſuo nihil addens, eaſdem voces adhibere nec poterat, nec debebat.

ſionis materia, firma pax, & plena concordia inter Eccleſiam & Imperium perſeverent [18].

Ut autem hæc omnia vobis memorato Sanctiſſimo Patri noſtro Domino Nicolao Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Summo Pontifici, veſtriſque ſucceſſoribus [19], & ipſi Romanæ Eccleſiæ per nos, & noſtros ſucceſſores Romanorum Reges & Imperatores in perpetuum obſerventur, firmaque ſemper, & inconcuſſa permaneant, præſens noſtræ recognitionis, declarationis, conceſſionis, & donationis privilegium, de conſcientia noſtra, & expreſſo mandato conſcriptum, juſſimus aurea Bulla typario noſtræ Majeſtatis impreſſa muniri, ac ipſum ad perpetuam ſoliditatem, & certitudinem vobis, & ipſi Romanæ Eccleſiæ exhiberi. Promittimus inſuper, quod poſtquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, & Imperiale Diadema pervenerimus, ipſaque perceperimus, infra octo dies præmiſſa omnia & ſingula innovabimus, & de novo integre ac plenarie faciemus [20].

Teſtes autem hi ſunt: Venerabiles Fridericus Archiepiſcopus Salzburgenſis, Joannes Kymenſis, & Wernhardus Secovienſis Eccleſiarum Epiſcopi; Giffridus Decanus Eccleſiæ ſancti Audomari Morinenſis Diœceſeos Domini Papæ Cappellanus, Henricus Abbas Admontenſis, Nicolaus Archidiaconus Tudertinus; Illuſtres Albertus, & Hartmannus fratres de Habſpurch, & de Hyburch Comites, Lantgravii Alſatiæ, filii noſtri; ac ſpectabiles viri Fridericus Burgravius de Nurembergh, Heinricus Marchio de Hahperch, Burchardus de Hohen-

NOTÆ

18 Novum atque antea inauditum genus confirmandi Eccleſiæ jura apertiſſimis verbis ad concordiam Sacerdotii & Imperii coarctat. Quamvis enim rebelles Pontificii Principatus ſubditi non parum negotii Pontificibus faceſſerent: tamen concordia inter Sacerdotium & Imperium manente, omnia in tuto erant. Nam renovatæ huic tantæ Majeſtati ingenita eſt defenſio Eccleſiæ, quod uberrime demonſtratum fuit.

19 Ex nominum mutatione id novi accidit, quod abſoluta etiam dominatio Urbis ac Romani Ducatus, quæ a nullo unquam Rege aut Imp. donata reperietur, aſſeritur Romano Pontifici. Ludovicus ſiquidem & Succeſſores Otto, & Henricus, conditione appoſita, *ſicut a prædeceſſoribus veſtris uſque nunc in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis & diſpoſuiſtis*, populi partes non excluſerant, ſed ex quo per XII. ſæculum cœpta eſt audiri Terra a Radicofano uſque Ceperanum, Roma ejus Terræ caput cæterarum Donationum naturam induiſſe videtur.

20 Prædeceſſores Rudolphi cum exercitu ad coronationem venerant, quæ res valde erat incommoda fodri cauſa. Rudolpho autem militum numerus præſcriptus fuit, ut Annales Colmarienſes tradunt apud Rayn. (1275. *n.* 36.) ubi res eſt de colloquio Lauſanenſi: *Papa*, inquiunt, *Regi conſuluerat, ut Romam ad feſtum Pentecoſtes cum duobus millibus militum veniret, ut eum in Imperatorem Romanum ſolemniter coronaret*. Itineratio enim Pontificis cauſa Alphonſi, reique difficultas colloquium Lauſanenſe protraxerat ſub feſtum omnium Sanctorum pro ea ſolemnitate condictum: quare eamdem differri oportuit ad Pentecoſten: cumque interim Pontifex obierit diem ſuum, aliæque dilationis cauſæ ſupervenerint, de quibus in Diſſertatione ſum loquutus, tamdiu ſolemnitas dilata fuit, ut eam celebrandi ſpes tandem omnis evanuerit.

Hohenberch, & Heinricus de Furstenberch Comites, Heinricus Sluzzellinus Cappellanus noster, Magister Chunradus de Herwelingen, Magister Angelus Canonicus sancti Valentini de Ferentino, Heinricus de Loubenberch, & Joannes de Hedingen Milites Hostiarii nostri, & quamplures alii.

Signum Domini Rudolphi Romanorum Regis invictissimi.

Locus Monogrammatis

Ego Rudolphus [21] Imperialis Aulæ Cancellarius vice Domini Wernheri Archiepiscopi Maguntini, ac per Germaniam sacri Imperii Archicancellarii recognovi.

Acta sunt hæc anno Domini MCCLXXIX. Indictione VII. regnante Domino Rudolpho Romanorum Rege glorioso anno regni ejus VI.

Datum Viennæ per manus Magistri Gotfridi [22] Præpositi Soliensis Protonotarii nostri XVI. Kal. Martii.

NOTÆ

21 Ottonis Spirensis successor, qui ab Exarchatus civitatibus juramentum fidelitatis exegit, quasi ea provincia ad Imperium pertineret, anno videlicet 1278. De eo, qui postea Salisburgensem Arciepiscopatum est adeptus, videndus Hansiz. (*Germ. Sac. tom.* 2. *pag* 394.).

22 Rudolphus in literis ad Nicolaum III. datis *IV. Cal. Jun.* prædicto anno, ait se mittere *dilectum familiarem Clericum nostrum magistrum Gotifredum Præpositum Soliensem Regalis Aulæ Protonotarium* (Rayn. 1278. *n.* 52.) cum plena auctoritate rescindendi quæcumque Cancellarius inconsulta Regia Majestate gesserat. Utriusque subscriptione Regio huic Diplomati nil opportunius.

DIPLOMA PRINCIPUM IMPERII SUPER DONATIONE RUDOLPHI I. IMPERAT. [1] ET CONFIRMATIONE PRIVILEGIOR. SEDIS APOST.

NOs Principes Imperii (Henricus Trevirensis; Siffridus Coloniensis; Wernerus Moguntinensis Archiepiscopus; Ludovicus Comes

NOTÆ

1 Novum crimen Collectoris. Raynaldus (1279. *n.* 6.) Diplomati nullum titulum præfigit. Zacagnus ex Autographo molis Hadrianæ illud proferens (*Append. Diss. Histor.* 1709.) præmittit hunc titulum: *Diploma Imperii Electorum, quo ratam habent præcedentem Rudolphi Romanorum Regis confirmationem*. Quem equidem affirmare non dubito, Diplomati minus congruere: quare aliorum exemplo & ipse titulum apponam, qui veram Diplomatis sententiam enunciet: *Diploma Principum Imperii Rudolphi Romanorum Regis Diplomata omnia præcedentia & quavis alia scripta pro asserendis juribus S. Sedis approbans, & rata habens, ac voluntatem & assensum præbens faciendis in posterum*. Atque hæc quidem nimiam Collectoris licentiam compescunt: ipse autem Rudolphus, Principesque Imperii, seu mavis Electores, sæpissime *Regem Romanorum* objicientes, suppositum a Collectore esse *Imperatoris* nomen patefaciunt.

Comes Palatinus Rheni utriusque Bavariæ Dux; Joannes Dux Saxoniæ; Joannes Marchio Brandenburgensis; & nos Ottones Marchiones Brandenburgenses [2]). Universis [a] præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum, præsidentium super terram [3]: plantans in ea Principes tanquam arbores prælectas, & rigans illas [b] gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ; ut ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti velut germen electum, per ipsorum electionem illum qui fræna Romani teneret Imperii germinarent [4]. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiæ, per Luminare majus Christi Vicarium illustratum. Hic est, qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit, & convertit; ut ejus præsidio Pastorum Pastor adjutus oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat; temporali refrænet, & corrigat, ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium & bonorum [5]. Ut igitur omnis materia dissensio-

VAR. LEC. EX AUTOGR.

a Nos Principes Imperii universis *b* ipsas

NOTÆ

2 Principum Electorum nomina uncis clausi; quippe quæ in Autographo Archivi Apostolici molis Hadrianæ desiderantur; tametsi impressa extent in Sigillis novem pendentibus hunc in modum: *Henrici Trev. Arch. Sifridi Colon. Arch. warneri Magunt. Arch. Ludovici Co: Palat. Joh. Ducis Saxon. Alberti Ducis Saxonie. Joh. March. Brandenb. Ottonis March: Brand. Ottonis March: Brandenb.* Sigillum primi Ottonis parvum est, & caput hominis exhibet: secundi autem est majoris formæ, ac repræsentat virum stantem atque armatum. Quæ idcirco animadvertenda mihi esse duxi, tum ut plenus Electorum subscribentium numerus habeatur, quia Saxoniæ Dux Albertus deest in Codice; tum ut pateat quod alibi est dictum (*Diss. vi. n.* 13. *p.* 249.), principio plures ex eadem familia inter Electores reperiri; nec tamen septenario eorum numero incrementum inde accedere. Idque magis ac magis confirmatur Diplomatis hujus exemplis, nam seorsim iidem Principes eamdemque in sententiam Diploma suum dederunt, non personarum, sed familiæ ratione habita. Propterea Joannes & Albertus Saxoniæ Duces Diploma unum; ac tres Marchiones Brandeburgenses pari modo unum Ottonis nomine edidisse reperiuntur tam in Apostolico eodem Archivo, quam apud Baronium (996. 43. seq.)

3 Aut de instituta Imperatoria dignitate in Carolo Magno intelligas; aut eamdem in Ottone primo instauratam accipias, S. Sedes tantæ majestatis effectrix prædicatur ab omnibus Romani Imperii Principibus, JCtorum ingratiis.

4 Quum de Septemviralis inclyti Collegii institutione agerem (*Differt. vi. n. x.*) non constitutioni, sed consilio Pontificis illud referre acceptam originem suam ajebam: En Collegii ejusdem testimonium omni majus exceptione. Electores ipsimet se ab Apostolica Sede institutos, universis suum Diploma inspecturis testantur. Luculentius Rex Romanorum Albertus Rudolphi filius ap. Rayn. (1301. *n.* 9.) Bonifacio VIII. profitetur, *quod Regem in Imperatorem postmodum promovendum certis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus est ab eadem Sede concessum, a qua Reges & Imperatores, qui fuerunt, & erunt pro tempore, recipiunt temporalis gladii potestatem ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*.

5 Comparatione ista nil frequentius in Codice ad Spiritualem & Temporalem potestatem indicandam, quasi utriusque iidem, idest nulli, in orbe terrarum essent limites. In Aurea etiam

B. (*c.*2.

fensionis & scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam, & Imperium auferantur, & ii duo gladii in domo Domini constituti debito fœdere copulati se ipsos exerceant, in utilem reformationem regiminis universi, & nos in actu voluntatis, & operis inveniamur filii devotionis & pacis, qui tam Ecclesiam, quam Imperium consovere tenemur; quicquid per Dominum nostrum Rudolphum Dei gratia Romanorum Regem semper Augustum Sanctissimo Patri, ac [a] Domino nostro Domino Nicolao Papæ III. ejusque successoribus, & ipsi Romanæ Ecclesiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, sive concessum, juratum, & actum, seu factum est per Privilegia, vel quæcumque alia scripta quorumcumque tenorum [6] super recognitionibus, & [b] ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus, & factis, seu gestis tam aliorum Imperatorum, & Regum Romanorum prædecessorum Regis ejusdem, quam ipsius Regis, & specialiter super fidelitate [7], obedientia, honorificentia, & reverentia per Romanos Imperatores, & Reges Romanis Pontificibus, & ipsi Ecclesiæ impendendis, ac possessionibus, honoribus, & juribus ejusdem Ecclesiæ, & nominatim super tota terra, quæ est a Radicofano usque ad [c] Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, terra Comitissæ Mathildis, Civitate Ravenna [d], & Æmilia, Bojo [e], Cæsena, Foropopuli, Forlivio, Faventia, Immola [f], Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Aremino [g], Urbino, Monteferetri, Ter-

VAR. LECT. EX AUTOGR.

a & *b* & *deest* *c* ad *deest* *d* Ravenne *e* Bobio *f* Imola *g* Arimino

NOTÆ

B. (*cap.* 2. *n.* 5.) Imperator dicitur: *Rector, seu temporale caput fidelium*: non quia alienorum Regnorum & Principatuum esset Dominus, quod Ænobarbo persuasissimum erat; etenim ne ipse quidem Pontifex Metropolitarum & Episcoporum Catholici orbis jura sibi vindicat, sed quia omnium Regum & Principum Caput, ut Episcoporum omnium Episcopus est Pontifex, Romanorum Imperator putabatur: ita ut quæcumque summa Pontificis potestas, seu Spiritualis gladius; temporalis etiam Imperatoris extenderetur. Quam quidem comparationem non esse omnino æquam si contendas, non repugno. Opinionem dumtaxat eorum temporum monumentis testatam expono.

6 Hinc Tituli, quem Diplomati præmittendum dixi (*not.* 1.) pars prior comprobatur; præscriptus ab aliis, minus rectus declaratur, ac præsertim appositus a Collectore epistolarum hujus Codicis, falsi arguitur.

7 Quæ de sacramento fidelitatis sunt dicta (*Diss.* 1. *n.* XLVI. *seqq.*) unanimi testimonio Principum roborata, magis, magisque comprobant indolem Imperii Occidentalis a summo Pontifice renovati, præsertim post Carolingiorum seriem, quum Otto I. Imperialia insignia suscepit. Qua super te audiendus iterum Albertus Rudolphi filius Bonifacio VIII. sic loquens: *Pia devotione, & sincero corde profiteor, quod Romanorum Reges in Imperatores postmodum promovendi, per Sedem eamdem ad hoc potissime ac specialiter assumuntur, ut sint S. R. Ecclesiæ Advocati, Catholicæ fidei, ac ejusdem Ecclesiæ præcipui defensores.*

Territorio Balnensi, Comitatu Brettonorii [a], Exarchatu Ravennæ, Pentapoli, Massa Trabaria cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad prædictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in mari, terraque [b] ad provincias, civitates, territoria, & loca prædicta quoquo modo spectantibus; necnon super civitate Romana [8], & Regno Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Pharum [c] quam ultra, Corsica quoque, atque Sardinia [9], & cæteris terris ac juribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus. Nos nostri nomine Principatus in omnibus, ac per omnia approbamus, & ratificamus, ac iisdem omnibus & singulis, & quibuscumque aliis super eisdem per eumdem Regem quoquo modo factis, & in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque consensum unanimiter, atque [d] concorditer exhibemus [10]. Et promittimus quod contra præmissa, vel aliquid [e] præmissorum nullo unquam tempore veniemus. Sed ea omnia & singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hæc nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus [f], atque promissio a nobis eisdem Romanis Pontificibus, & Ecclesiæ in perpetuum observentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque [g] sigillorum munimine roboravimus [h]. Actum & datum Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo nono. Ind. VII.

VAR. LECT. EX AUTOGR.

a Brectenorii *b* terra mariq. *c* Farum *d* & *e* aliqd *f* assensus consensus
g nrorum *h* roborarum

NOTÆ

8 Quamquam Urbs Roma ejus terræ Caput, quæ a Radicofano ad Ceperanum pervenit, inter Donationes Principum recensita videatur, ut ajebam in notis (*n. 19.*) ad Rudolphinum Diploma, quia tamen contra æquum & rectum ejus Dominatio cum cæteris confunderetur, seorsim a Principibus nominatur. Cæterum distinctæ hujus nominationis necessitas patet ex præsenti rerum statu, quem videsis in Dissertatione (VII. *n.* XIII. *seqq.*)

9 De tribus hisce Insulis Rudolphus in Diplomate nominatim non loquitur: tametsi quæ in præcedentibus confirmarat instauret. Ac Principes quicquid Rudolphus scripto mandaverat, ratum habentes, hic respiciunt ad celebre Edictum ap. Rayn. (1275. *n.* 38. *seqq.*) datum Lausanæ altera die post Colloquium cum Gregorio X. ubi legitur: *Adjutores erimus ad retinendum, & defendendum Ecclesiæ Romanæ Regnum Siciliæ cum omnibus ad ipsum spectantibus tam citra Farum, quam ultra: Necnon Corsicam, & Sardiniam, ac cætera jura, quæ ad eam pertinere noscuntur*. De quibus Insulis in eadem Dissertatione abunde disserui.

10 Singulare hoc genus comprobandi etiam futura Rudolphi Diplomata, aliave scripta pro S. Sedis juribus asserendis, magna exprobratio est nuperorum aliquot Scriptorum; qui rebus penitus inexploratis, Novatorum opiniones a doctissimo ac Ven. Card. Baronio jampridem confutatas, & pro sui ævi armorum genere, & copia protritas, recoquere maluerunt; quam Baronio eodem duce, optimis tot monumentis, quæ ætas protulit, inhærendo, Principi Apostolorum, ejusque successoribus jura luce ipsa clariora cum Rudolpho, & Germaniæ Principibus vindicare.

regnante prædicto Domino nostro Dno Rudolpho Romm. [a] Rege glorioso Regni ejus anno 6. [11].

VAR. LECT. EX AUTOGR.

a prædicto Dño R. Rom.

NOTÆ

11 Septemvirorum illustre Collegium Imperii omnes Principes exhibens una cum S. Sedis juribus Rudolphi Majestatem Regiam vindicat semel, iterum, & tertio adversus inscitiamne an assentationem 1 recentiorum. Annum siquidem 1279. Regnantis Rudolphi Regis Romm. sextum Regni appellat.

RUDOLPHUS ECCLESIASTICA JURA SEVERO EDICTO TUETUR [1].

Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex semper Aug. Universis RomaniImperii fidelibus præsentes litteras inspecturis gratiam suam & omne bonum. Quia Regalem decet clementiam sic libertates impendere, & benemeritis liberalitatis & munificentiæ suæ gratiam impartiri, quod ex eo Imperio [2], ac Ecclesiis, & Ecclesiarum Prælatis nullum prorsus in suis juribus præjudicium irrogetur, ad universorum tam præsentium, quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod per libertates illas, quibus a creationis nostræ tempore civitates & loca quæcumque dotavimus, nullum volumus Imperio & Ecclesiis, ac [a] Ecclesiarum Prælatis in suis juribus & hominibus præjudicium generari [3]. Sed volumus quod Imperium, & Præ-

VAR. LECT. EX BZOV.

a ab

NOTÆ

1 Bzovius hoc edictum in Annales retulit; unde illud excepit Auctor Pietat. Austr. (*lib.* 1. *cap.* 17. *p.* 182.) animadvertens, permultos id temporis conatos esse Ecclesiis auferre jura sua. Quamobrem Rudolphus pro eorum immunitate ita sanxit. Raynaldus de eadem Constitutione loquens (1281. *n.* 61.): *Addendum*, ait, *rebus Germanicis videtur, Rodulphum Cæsarem Constitutionem hoc anno edidisse, qua prærogativas Ecclesiasticis concessas confirmavit*. Ex contextu patet, tam auctorem prædictum, quam Raynaldum non esse assequutos hujusce Constitutionis veram sententiam.

2 Non igitur Ecclesiarum, atque Ecclesiasticorum dumtaxat jura vindicat, sed præcipue Imperii: quod æqui ac boni Principis proprium est; ea scilicet privato cuilibet non elargiri, quæ aut Principatui, aut Sacrosanctis Ecclesiis dettimenti quicquam inferant.

3 Plura hujusmodi privilegia in Codicis Rudolphini epistolis vidimus: quæ inter nonnulla reperiuntur Civitatibus Bohemiæ, & Moraviæ confirmata, quæ ab Ottocaro obtinuerant, ut (*lib.* 2. *ep.* 55.) Bruna Moraviæ civitas amplissimis ab eodem Privilegiis ditata, post insignem de illo victoriam reportatam anno 1278. cum ejusdem cæde, ab Rudolpho eorumdem confirmationem non sine aliquo augmento obtinuerat eodem, aut sequenti anno. Hujusmodi autem privilegia, si quicquam Imperio, aut Ecclesiis nocerent, Constitutione ista moderatur.

& Prælati Ecclesiastici omnibus illis juribus gaudeant, quibus ante libertatem hujusmodi civitatibus & locis a nobis indultum usi fuerunt: & quæ in eis ante tempora libertatis ejusdem habuisse noscuntur [4]. In cujus rei testimonium præsens scriptum Majestatis nostræ sigillo jussimus communiri. Datum Hagenaune [b] IV. nonas Decemb. Ind. II. [5] Anno MCCLXIII. Regni vero nostri anno X.

Xxx 2 INDEX

VAR. LECT. EX BZOV.

a in Hagen.

NOTÆ

4 Leodiensis civitas, ut vidimus (*l.* 3. *ep.* 10.) reclamavit adversus Privilegium a Rudolpho concessum Ecclesiasticis: at nequicquam. Ex Constitutione enim ista per Privilegia Civitatibus, locisque concessa neque Imperii neque Ecclesiasticorum juribus damnum aliquod inferendum caveri deprehendimus; Non autem privilegia Ecclesiasticis concessa, ne quid inde Civitates & loca detrimenti acciperent, revocari, aut imminui indidem comperimus.

5 Duo super hac nota temporis observanda veniunt. Primo Scriptorem Codicis, qui diem mensis numero Romano indicat, Indictionem arabico parum accurate signare: non enim II. sed XI. excurrebat anno 1283. Deinde a Rudolpho Indictionem Pontificiam, quam vocant, adhiberi, quæ incipit a Calendis Januarii, quandocumque ita fieri cœptum sit; per undecimum enim sæculum ab initio Septembris prisco more, qui Græcorum dicitur, desumi consuevit. Pagius (*Diss. Hypat. par.* 3. *cap.* 2. *n.* 13.) vel sæculo sexto alicubi reperiri Indictiones cum anno Civili incipientes a Cal. Januar. animadvertit: quod certe Diplomaticæ rei periti non admittent. Du-Cangius in Glossario, ut Constantinianam seu Cæsaream in Germania semper obtinuisse, hodieque obtinere demonstret, duo affert Diplomata: Unum scilicet Ottonis II. anno 892. VI. Cal. Octob. Ind. XI. alterum vero Henrici anno 1224. V. Cal. Januar. Ind. XIII. (Fridericus II. tum temporis, non Henricus imperabat). Id vero tam probat, Cpolitanam a Calend. Septembris, quam Constantinianam a 24. ejusdem mensis incipientem in Germania obtinuisse. At Cæsaream semper usu receptam apud Germanos pro comperto habeatur. Rudolphus Lausanæ confirmat quæ acta erant Lugduni, *Anno Domini* 1275. *Ind.* III. XIII. *Cal. Novembr.* Attamen Octobri mense tam Constantiniana, quam Cpolitana Indictio IV. fluebat. Rursusque in hac Constitutione undecimam Indictionem consignari aspicimus, quum duodecima Cæsarea ab octavo Calendas Octobres, Cpolitana ab ipsis Calendis Septembris efflueret.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

A

An-

Basilea

Caro-

Codex

D

E

Eli-

F

Hen-

 Joan-

N

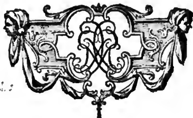
No-

A Ni-

V

W

FINIS.

E M E N D A N D A

Menda typographica sic legito : *pag.* v. *lin.* 7. desinit. *p* x. *l* 19. *in lucem eduntur*. *p.* xi. *l.* 6. *At vel C sexto*. *p* xv. *l.* 31. *pro* VAR. LECT. *&c. lege* AUCTORIS ADVERSARIA. *p.* xxiv. *l.* 12. Metropolis. *p* xxxii. *l.* 1. *Var. Lect.* Puteolan. Cuman. *pag.* 11. *lin.* 4. *modiis*. *p.* 20. *l.* 5. a *fin*[illegible]*idetur*. *p.* 34. *l.* 1. Albericus. *p.* 51. *l.* 10. *not.* 2. fundos. *p.* 56. *l.* 11. *n.* 2. Otto. *p.* 62. *l.* 2. quam. *p.* 76[illegible] *n.* 2. cum Michaele. *p.* 90. *l.* 26. *disciplinam*. *p.* 105. *l.* 33. *reprimendam*. *p.* 108. *l.* 14. *Summus*. *p.* 109. *l.* 20. *Dominatione*. *p.* 135. *l.* 2. *praeclarum*. *p.* 149. *l. penult. praestitit*. *p* 152. *l.* 2. & 13. *septem* *l.* 9. *reservata*. *p.* 162. *l.* 2. *n. ad J. pub.* *p.* 163. *l.* 6. confirmamus. *p.* 181. *l.* 31. *quos contraxit*. *p.* 184. *l.* 13. *Leone IV*. *p.* 187. *l.* 9. *n.* Germaniae. *p.* 193. *l.* 17. *n.* 2. opportune. *p.* 207. *l.* 13. tentavit *p.* 217. *l.* 35. Benedictus. *p.* 218. *l.* 26. *Castrum*, *Oppidumve*. *p.* 231. *l.* 28. *opportune*. *p.* 234. *l.* 7. *Imperialia*. *p.* 235. *l.* 30. Ficarolo. *p.* 238. *l.* 10. *n.* 2. debeat. *p.* 257. *l.* 15. *recensuisse*. *p.* 270. *l.* 7. *Imperatorem* *p.* 289. *l.* 28. *ista*. *p.* 290. *l.* 26. districtius. *p.* 294. *l.* 5. *antiquis*. *p.* 295. *l.* 17. *beneficiumve*. *p.* 296. *l.* 2. quiescentia. *p.* 299. *l.* 30. *Caesareo*. *p.* 300. *l. ult. egere*. *p.* 303. *l.* 13. dum in Eminentis. *p.* 308. *l.* 10. *n.* 2. confirmando. *p.* 313. *l.* 9. tyrannide. *p.* 318. *l.* 28. N. Episcopi. *p.* 328. *l.* 9. *n.* 2. Censibus. *p.* 330. *l.* 20. exulantur. *p.* 331. *l.* 6. *n.* demonstrant. *p.* 343. *l.* 18. Ecclesiam. *p.* 345. *l.* 9. *n.* deserendam. *p.* 347. *l. ult. n. Bavaria*. *p.* 348. *l.* 3. remedia. *p.* 352. *l.* 7. Certissime. *p.* 357. *l.* 4. *n.* 2. Legatum. *p.* 359. *l.* 10. MCCLXXV. *p.* 366. *l. ult. n.* 2. fuerit. *p.* 370. *l.* 20. MCCLXXVII. *p.* 375. *l.* 29. districtus. *p.* 399. *l.* 9. Minoritae. *p.* 402. *l.* 11. *n.* 2. subdiderunt. *p.* 404. *l.* 1. postumus *p.* 405. *l.* 32. *n. lux*. *p.* 406. *l.* 19. prosequuturum. *p.* 407. *l.* 18. incentivum *l.* 21. quorum alterum. *p.* 413. *l.* 1. *n.* 2 reprehensione. *p.* 420. *l.* 2. *n.* Omnia. *p.* 422. *l.* 10. *n.* 2. post annos quatuor Rudolphus Regis Rom. filius Sueviae Dux, qui cum Agnete Reges visitatum venerat, decessit: anno. *p.* 436. *l.* 2. *n.* Controversias. *p.* 438. *l.* 18. penultimis. *p.* 443. *l.* 10. magnitudinis. *p.* 449. *l.* 8. *n.* inscriptio. *p.* 456. *l. ult. n.* 2. cujus audaciam fug. *p.* 461. *l.* 5. Jerosolym. Siquae hujusmodi occurrent, tute corrigito.

I M P R I M A T U R,
Si videbitur Reverendissimo P. M. S. P. A.
D. Archiep. Nicomed. Vicesg.

I M P R I M A T U R,
Fr. Th. Augustinus Ricchinius M.S.P.A. Ord.Praed.

MR

BIBLIOTECA NAZ.

